MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

MISKOLCZ VÁROS

TÖRTÉNETE

ÉS EGYETEMES HELYIRATA

ÖTÖDIK KÖTET

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

1800—1910.

MISKOLCZ
1911.

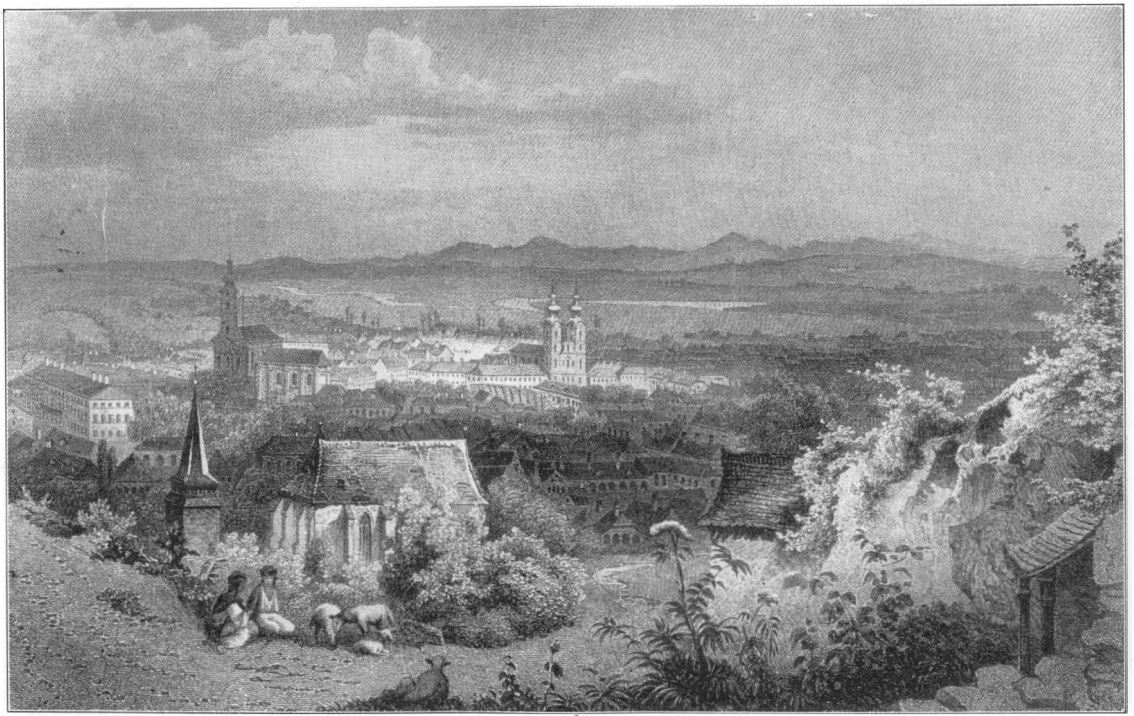

Miskolcz város látképe 1860-ban.

Rohbock L. rajza és Poppel I. metszete után. Hunfalvy János: Magyarország és Erdély eredeti képekben, 1860. című művének II. kötet. 193. lapjáról.

MISKOLCZ VÁROS TÖRTÉNETE

1800—1910.

IRTA

DR. SZENDREI JÁNOS

A MAGY. TUD. AKADÉMIA TAGJA

MISKOLCZ VÁROS PECSÉTJE

MISKOLCZ

KIADJA A VÁROS KÖZÖNSÉGE.

1911.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28*a*.

AZ V. KÖTET TARTALMA.

I. FEJEZET.

Lapszám

A szinművészet története Miskolczon. Az első theátrom 1797-ben, a második 1802-ben. A pesti szinjátszó társaság Miskolczon 1815-ben. Déryné, Benke József. A Korona-vendéglő kocsiszinje és a csizmadiaszin, mint szinház. Az állandó szinház felépítése és megnyitása 1823-ban. Szrogh Sámuel, gróf Dessewffy József és Palóczy László érdemei e körül. A szinház leégése 1843-ban. Az új szinház felépítése iránti mozgalom, melyet főleg Szemere Bertalan indított meg. Az új szinház megnyitása 1857-ben. Telepy György diszletei. Latabár Endre társulata. Egressy Gábor, Szerdahelyi Kálmán, Jókayné Laborfalvi Róza. Bercsényi Béla. A szinházi részvénytársaság. Szinművészetünk története napjainkig ... ... 1—195

II. FEJEZET.

Irodalmi viszonyok. Költőink, iróink. Tárkányi, Lévay, Vadnay, Kun Miklós és mások. A hirlapirodalom. Nyomdászat. Miskolczi származású irók életrajzai. Művészeti viszonyok. Szathmáry, Wántza, Kraudy, Latkóczy. Újabb művészeink. Zenészetünk, Reményi, gróf Fáy, Ellenbogen. Dalárdánk, zeneakadémiánk ... ... 196—423

III. FEJEZET.

Ujabb adatok Miskolcz őskorához. Népszokások. Igazságszolgáltatás. A tüzoltóság története. Közegészségügy. A régi közkórház. A járványkórház. Az Erzsébet-kórház. Az 1910. évi orvoskongresszus. Fürdők. Tapolcza-fürdő. Városszépítés. Közművelődési állapotok. Társadalmi élet. Nemzeti casino. Polgáregylet. Borsod-miskolczi közművelődési- és múzeum-egyesület. Egyéb egyesületek. ... ... 424—649

Miskolcz város főbirái és polgármesterei 1376—1910. ... ... 650—655

Név- és tárgymutató ... ... 657—699

KÉPEK-JEGYZÉKE.

Miskolcz város látképe 1860-ban. A czímlap előtt.

SZÖVEGKÖZTI KÉPEK:

Lapszám

1. Miskolczi színészek aláírásai 1824-ben ... 83
2. A miskolczi színház ... 123
3. Déryné siremléke Miskolczon ... 153
4. Szerdahelyi Kálmán színművész ... 156
5. Jókainé Laborfalvi Róza. (A történeti képcsarnokban levő kőrajz után.) 177
6. Tárkányi Béla ... 199
7. Lévay József ... 202
8. Vadnay Károly ... 225
9. Miskolcz város első monographiájának czímlapja ... 231
10. Kruspér István ... 297
11. Kun Miklós ... 301
12. Nagyváthy János ... 319
13. Wántza Mihály képiró önarczképe ... 382
14. Zöld Marczi. (Wántza Mihály rézmetszete 1817-ből) ... 383
15. Wántza Mihály festő kézirása 1838-ból ... 385
16. Wántza Mihály festőművész siremléke az avasi temetőben ... 387
17. Munkácsy Mihály szüleinek siremléke Miskolczon ... 389
18. Erzsébet királyné szobra Miskolczon ... 395
19. Gyermekek menete Erzsébet királyné miskolczi szobra körül ... 397
20. Reményi Ede ... 403
21. A Bársony-féle lelet (1891.) ... 428
22. A Bársony-féle második lelet ... 432
23. Miskolcz városa térképének részlete a Bársony-házzal, a próbafúrás pontjával és a tűzkövessel ... 433
24. Az avasi-temetőben talált palaeolith-kori kovatárgyak. (Gálffy Ignácz és Leszih Andor gyüjtése.) ... 434
25. A Hoffmann Károlyné sírjában talált «nyílkő». (Herman Ottó gyüjtése.) 435
26. A Petőfi-utczai lelet. (Természetes nagyság.) ... 436
27. A Szinvavölgy torkolatának átmetszete ... 437

Lapszám

28. A Szinva-torkolat geológiai szelvénye --- --- --- --- --- --- --- 437
29. A miskolczi mammuth-agyar kiásatása --- --- --- --- --- --- --- 439
30. A miskolczi kocsonya --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 446
31. A Jézus kútja --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 449
32. Az igazságügyi palota --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 458
33. Az önk. tüzoltó-egylet gyakorló- és őrtornya --- --- --- --- --- 492
34. Dr. Schnirch Emil --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 496
35. Dr. Popper József --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 507
36. A miskolczi régi közkórház. (A régi Fáy-féle kúria.) --- --- --- --- 510
37. Az új Erzsébet-kórház igazgatósági épülete --- --- --- --- --- --- 531
38. Miskolczi szanatórium és vízgyógyintézet --- --- --- --- --- --- --- 535
39. A görömbölyi tapolczai fürdő --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 549
40. Tapolczai tórészlet --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 551
41. A vízmű tapolczai artézi forrása --- --- --- --- --- --- --- --- --- 551
42. Városi szemétégető --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 555
43. Az «Erzsébet»-fürdő --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 564
44. A népkerti vigadó --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 569
45. A Szent István-úti áll. elemi iskola --- --- --- --- --- --- --- --- 570
46. Rudolf gyalogsági laktanya --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 571
47. Az Erzsébet-tér --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 573
48. Tetemvári pinczesor --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 587

I. FEJEZET.

A SZINMŰVÉSZET TÖRTÉNETE MISKOLCZON. AZ ELSŐ THEÁTROM 1797-BEN, A MÁSODIK 1802-BEN. A PESTI SZINJÁTSZÓ TÁRSASÁG MISKOLCZON 1815-BEN. DÉRYNÉ, BENKE JÓZSEF. A KORONA-VENDÉGLŐ KOCSISZINJE ÉS A CSIZMADIASZIN, MINT SZINHÁZ. AZ ÁLLANDÓ SZINHÁZ FELÉPITÉSE ÉS MEGNYITÁSA 1823-BAN. SZROGH SÁMUEL, GRÓF DESSEWFFY JÓZSEF ÉS PALÓCZY LÁSZLÓ ÉRDEMEI E KÖRÜL. A SZINHÁZ LEÉGÉSE 1843-BAN. AZ UJ SZINHÁZ FELÉPITÉSE IRÁNTI MOZGALOM, MELYET FŐLEG SZEMERE BERTALAN INDITOTT MEG. AZ UJ SZINHÁZ MEGNYITÁSA 1857-BEN. TELEPY GYÖRGY DISZLETEI. LATABÁR ENDRE TÁRSULATA. EGRESSY GÁBOR, SZERDAHELYI KÁLMÁN, JÓKAYNÉ LABORFALVI RÓZA. BERCSÉNYI BÉLA. A SZINHÁZI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG. SZINMŰVÉSZETÜNK TÖRTÉNETE NAPJAINKIG.

A MAGYAR SZINMŰVÉSZET változatos történetében mindenkor előkelő hely fogja megilletni a miskolczi színészetet. Borsodvármegye és Miskolcz város nyelvben és érzésben szintiszta magyarságú lakossága már a kezdet legkezdetén pártfogásába vette a magyarosodásnak eme legerősebb fegyverét s nagyapáink áldozatkészsége kétszer is megmentőjévé lett a magyar színészetnek. A miskolczi színészet aranykora volt az! A vidékies, a helyi korlátok elenyészvén, színészetünk országos jelentőségűvé emelkedett. A magyar szinművészet apostolai, a kiket az ország fővárosából a hideg közöny kiüldözött, Miskolcz falai között találtak szerető otthont, megértést és Borsodvármegyében önzetlen támogatót.

Azok a szinjátszók, a kiknek büszkén kellett volna hirdetni, hogy az *ország* művészei éveken át csak «*borsodvármegyei*» nemzeti szin-

játszók voltak, szégyenére Pest-, és örök dicsőségére Borsodvármegyének.

S a mi szintén örök dicsősége lesz vármegyénknek, itt, Miskolczon, emeltetett az első magyarországi templom a magyar Tháliának.[1] A sokkal gazdagabb Pestmegye s a vagyonos főváros csak egy évtizeddel később adott hajlékot a magyar muzsának, melynek sokáig csupán a miskolczi volt egyetlen csarnoka.

Azt a fontos kulturális érdeket, melyet a magyar játékszin magában foglalt, Borsodvármegye rendei már a XVIII. század végén is méltányolták. Fényes bizonyítéka ennek az, hogy Borsodvár-
1792. megye 1792. október 8-án Ragályi József vicze-ispán elnöklete alatt tartott ülésében elhatározta, hogy a pesti játékszin társaságot, mely nagy anyagi gondokkal küzd, pénzsegélyben támogatni fogja, e végből a szolgabirák és a megye tehetősebb földbirtokosai gyüjtésre szólíttattak fel.

A gyüjtés eredményéről nincsenek adataink, s ez ügy folytatása-
1793. kép csak annyit tudunk, hogy az 1793. február 24-én tartott gyülésen Borsodvármegye tudomásul vette a pesti-budai nemzeti játékszin társaság azon felkérését, hogy őket a megye pénzsegélyben részesítse. Ugyanekkor a segélyt kérő szinészek beküldték a megyének a játszó személyeknek törvényczikkelyeit, szabályait és szerződésileg kötött fizetéseit, melyekből felemlíthetők a következő játszó személyek fizetései egy hóra : Moór Anna 30 frt, Liptai Mária 26 frt, Termeczky Franczisk a 26 frt, Török Magdolna 20 frt, Kelemen Erzsébet 15 frt, Sehy Ferencz 28 frt, Várady Mihály 24 frt, Lavotta János karmester 15 frt, Nyéki Pál súgó 20 frt.

Néhány évvel utóbb, mint már említettük,[2] Miskolczon is van
1797. Theatrom, mely 1797-ben leégvén, az itt működő szerény szinjátszó társaság is szertezüllött. Kétségtelen, hogy ebből a társaságból való az a «*magyar komédiás*», kiről 1797. november 24-én városunk jegyző-

[1] Az erdélyi Kolozsvárt már 1821-ben megnyilt.

[2] Szerző Miskolcz város tört. II. 687. l.

könyve tesz említést, s a ki távozván Miskolczról, Szűcs Istvánnál pecsét alatt hátrahagyta ládáját. Ugyanekkor a vásárbirót küldi ki a tanács, hogy nyittassa fel a ládát, «vajjon nem valami ravaszság lappang-e benne és nem földdel vagyon-e megtöltve, mint már ez megtörtént» annyival is inkább, mert a megállapított időre nem jött érte. A tanács egyben megkeresi Sáros-Patak magisztrátusát, hogy utasítsák a magyar komédiást, miszerint 15 nap alatt itteni adósságát fizesse ki, mert különben holmiját eladják.

Három évvel utóbb, mely idő alatt úgy látszik nem volt szintársulat Miskolczon, Nemzetes Kelemen László a Magyar Hazai Nemzeti Jádzó Társaság proprietarius kormányzója intéz levelet a városi tanácshoz, melyben «az Felséges kir. helytartótanácsnak engedelme mellett, a több haza városok közt, Városunkban is a Nemzeti Jádzó Társaságnak erkölcsi játékait az nyári napokon elől adni kivánván, arra a végre megkivántató hely aránt tudakozódik s errül tudósítatni kiván».

Levele az 1800. április 25-iki tanácsülésben felolvastatott, s a 1800. következőleg intéztetett el: «Az városnak magának játék helynek való helye nem levén, a megkereső ur, az Tettes. Földes urasághoz küldendő válasz levelünkben utasítaték».[1]

A miskolczi szinészetnek — melynek, bár mint láttuk, régebbi nyomai is vannak — tulajdonképpeni megteremtője mégis *báró Wesselényi Miklós*, ez a minden izében magyar főúr volt, ki a magyar nyelv művelését, a művészetek terjesztését élete főfeladatának tekintette. És jóllehet a magyar szinjátszó társaságnak, a Kelemen László-féle vállalkozásnak bukása mélyen elszomorította, nem mondott le arról, hogy megteremtse a magyar szinpadot, melyet a magyarság és általános művelődés egyik főeszközének tartott. A fáradhatatlan és a nemzeti eszményekért lelkesedő báró Erdélyben kezdte meg nemes akcióját és rábeszélésének hatalmával a maga zászlója alá hódította Erdély nemességének virágát.

[1] Városi jegyzőkönyv.

Ámde Wesselényinek Erdélyben is sok akadályokba ütközött nemes törekvése. Elhatározta tehát, hogy egybegyüjtve a régi budai és kolozsvári jobb erőket, az ország azon részeibe küldi, a hol némi érdeklődést talál a szinjátszó társaság iránt. Épp ez okból levelet írt *Miskolczy György* akkori borsodmegyei földbirtokos, később megyei főpénztárnok és szolgabirónak, hogy az erdélyi szinjátszó társaságot óhajtaná Miskolczra küldeni, ha a megye egy alkalmas épületet engedne át, «melyben hazájokat szerető s anyai nyelveket tisztelő honnosink számosabban egybensereglésével a legjobb virtusra indító játékok adattassanak.»

1800. A szinjátszó társaság Debreczenből érkezett Miskolczra 1800-ban s május havában a Korona-szálló kerthelyiségében játszott. A társaság tagjai közt szerepeltek Kotsi János, Kotsi Jánosné, Kontz József, Kontz Józsefné, Jantsó Pál, Kotsi József, Simonfy György, Medve, Sáska János, Ernyi, Ernyiné. Az első évben a Korona kerthelyiségében játszottak, de már 1801. évben Izdentzy Antal praefektus szép nyári szinkört építtet, természetesen báró Wesselényi költségén. Az építkezés azonban nagyon lassú tempóban haladt előre s

1801. nem csoda, ha Miskolczy György 1801. május 31-én kelt levelében többek közt ezeket írja a bárónak:

«egyebet Nagyságodnak annál nem irhatok, hogy a tavalyi helyeken fognak ismét játszani addig, mig praefectus Izdentzy Antal úr a theatrumot elkészitteti, melly ugyan valamennyire kezd is elkészülni, de hogy mentűl hamarább elkészülne, nékem ez eránt azaz alázatos gondolatom: Praefectus Izdentzy úrnak vagyon egy fiatal katonatiszt fia, ez a fiú most épen Miskolczon lévén, az, mint praefectus úrnál valék azt sugta a fülembe: a mint hallom úgymond, Báró Veselényi eő Ngának igen hires és nagy ménese van, bárcsak ennek a katona fiamnak egy csikót kaphatnék belőle. Ezt, mire való légyen, nem szükség magyaráznom; azért is az volna alázatos vélekedésem, irna Ngod egy levelet a praefectusnak, melyben katona fiának egy harmadfü csikót ajánlani méltóztatna, s emellett tudtára adná azt is, hová és mikor küldene érette. Ngos uram! ez ugyan tőlem

nagy vakmerőség, hogy erre Ngodat ösztönözni bátorkodom; de ismervén Ngod praefectus úrnak lejendő irásával nem késik, ugy az uj theatrum két hét alatt feláll; mind pedig azért, hogy e szerint féláron megkapjuk a játszó szint, ha csikót fogunk elejébe: következésképen nem fog kárára, sőt igen hagy hasznára lészen ezen dolog a társaságnak, mivel a hely nagyon alkalmatos és tágas hely lévén, két annyi nézőink fognak az uj theatrumban lenni, mint a mostani alkalmatlan helyen.»

E levélből látjuk, hogy báró Wesselényi megbizottja Miskolczy György volt; s e levél egyúttal érdekes adattal szolgál arra nézve is, hogy mi mindenféle áldozatra volt szüksége Wesselényinek, hogy társulata sorsát Miskolczon is biztosithassa. Wesselényi aztán csakugyan küldött csikót Izdentzynek s igy a szinház 1802-ben tényleg készen volt.[1]

A Wesselényi-féle társulat 1801-ben szép anyagi támogatás mellett működött Miskolczon, mert míg a társaság kasszájában, mikor Debreczenből idejött, mindösssze 75 frt 24 kr. volt, Miskolczon 35 előadás alkalmából (hetenként 2—3 előadást tartottak) a napi költségen kívül bevettek 619 frt 49 krt. Néhány megyei úr jóvoltából ajándékképen, illetve felülfizetésül kaptak 92 frtot. Tehát összesen 786 frt 73 krt. Utiköltségre és a szinészek fizetésére kiadtak 667 frt 50 krt. Tiszta haszon tehát 119 frt 23 kr. volt.

A báró Wesselényi-féle szintársaság *Kótsi János* szinész vezetése alatt működött Miskolczon, kinek azonban a társaságnak csak szellemi vezetésében volt beleszólása, az anyagiakra báró Wesselényinek külön megbizottja volt Miskolczy György miskolczi főpénztárnok személyében, a ki a társaság működését ellenőrizte, a bevételekből a kiadásokat fedezte és a társulati tagok viselkedéséről és egyáltalán minden mozzanatról levélileg értesitette báró Wesselényit, a ki állandólag Zsibón tartózkodott.[2]

---

[1] *Keresztesy Sándor*, Magyarország legelső szinházáról. *Pesti Hirlap*, 1907. márcz. 17. szám.

[2] *U. az.* Báró Wesselényi Miklós szintársasága Miskolczon 1801. évben. *Borsodmegyei Lapok*, 1902. decz. 19. szám.

Miskolczy 1801. július 26-án beszámolván az ez évi eredményről, még a következőkről értesíti Wesselényit:

«Ngos uram, ámbár nagy bajjal, ez idén is kivittük oda a dolgot, hogy legkisebb deperditiója sem volt a cassának; mindazon által nékem eleintén olly reménységem sem volt, hogy az actorok fizetése is kiteljen; ennek pedig főbb oka az, hogy a mostani theátrum nagyon alkalmatlan, és annak rendbe való tartása költséges: mivel azért a jövő tavaszon a theatrum tökéletesen készen lészen, alázatosan kérem Ngodat előre, méltóztasson nekik oly parancsokat adni, hogy a jövő esztendőbeli Szent-György napi debreczeni vásár után egyenesen Miskolczra menjenek, mivel a mint fülhegygyel hallottam, talán Kecskemét vidékére szándékoznak. Nem jól jönne pedig ki azért is, hogy camarat theatrum készítésére vettük, azért is pedig, hogy a miskolczi publicum ha látja károkat, másképpen is kiszokta pótolni.

A theátrum derekasan épül és ez idén okvtelenül kész lészen, kivált (hogy) Ngod ebbeli alázatos projectumomat megnem vetette, a theatrum mostani készületeiből ugyan ugy látom, hogy praefectus úrnak kellett Ngod levelét venni, mivel tízszerte is sebesebben dolgoznak körülötte, mint eleintén.»

A szinjátszók személyi ügyeiről ugyanekkor ezeket írja:

«*Medve* uram ezelőtt egy hólnappal énnekem felmondta hivatalját, melyet is, alázatosan jelentek; itéletem szerint el lehet ereszteni azért is, mert úgy is sokan vannak, azért is, pedig, hogy az ő helyét *Simonfi* nevü uj actor kipótolhatná és így a költség kevesedne; de leginkább azért is, hogy ez az egy ember az csak, a ki a társaságbeli tagok között kevésbbé erkölcsi characterére nézve is hijjános, ámbár ugyan itten magát igen jó viselte. *Jantsót*, Ngos uram itéletem szerint igen kár volna elereszteni és mondhatom, hogyha ide fognak a jövő esztendőben jönni és Jantsó köztük nem lészen, rendkivül sokat fognak vele veszteni, mert az itt levő publicum különösen szereti őtet, nem ismervén az ő makacsságát; de ki van hiba nélkül? senki sincs. Itt az actorok mindnyájan emberül viselték magukat, mindenik

dicséretet érdemel; de mégis azt is meg kell vallani, hogy ezen becsületes jó actoroknak a szemefénye *Kotsiné;* bizony nagy részét lehet a keresetnek neki tulajdonítani; mert a mikor az ő neve a napi czédulákban volt, akkor mindig nevezetesen több jött be; e mellett ugyan az is igaz, hogy a többi asszonyok is mind játékaira, mind erkölcsi magokviseletekre a legnagyobb megelégedésig producálták magukat».

A kolozsvári társulat 1802-ben ismét Miskolczon járt s bár ez évi 1802.
szerepléséről nincsenek részletes adataink, Dániel Sámuel sajószentpéteri birtokosnak egy 1802. július 15-én kelt levele a mellett bizonyít, hogy a színészek helyzete ez évben már nem volt oly kedvező, mint az előző évben.

Dániel ugyanis arról értesíti báró Wesselényit, hogy a

«Kótsi János uramtól vett levelére kedves Mlgs Uram öcsémnek én azonnal az kivánt száz aranyokat atyafiságos levelére megszerzettem és által is adtam Kotsi urnak, ki remélvén, hogy megirta, mindeddig hallgattam, ámbár akkor magamnak sok költekezéseim miatt módom nem is vala benne magamnak szolgálnom; úgy emlékezem, 14-ik augusztusig van megadásának ideje meghatározva. Kotsi János úr visszajővén, ezen napokban Miskolczon lévén, akartam véle beszélni, de otthon nem volt és haza kellett jönnöm, magam is gyöngélkedő egésséggel a sok bajokkal küszködvén ezen dologidőn.»

1802-ben tehát oly rosszul ment Kótsiéknak, hogy a bajba jutott társulat száz aranyat volt kénytelen felvenni Dánieltől kölcsönképen. Ugy látszik ez a körülmény birta rá Wesselényit arra, hogy a következő évben a társulat ideküldése előtt Miskolczynál érdeklődjék, szivesen fogadná e Miskolcz a theátrumot, vagy sem?

Miskolczy a báró kérdésére 1803. márczius 24-én következőleg 1803.
válaszolt:

«Már régtől fogva kellett volna tartozó alázatos kötelességemből a theátrumnak folyó esztendőbeli nyári napokra Miskolczra lehető vagy nem lehető általjövetele iránt vélekedésemet megirnom, de mind a kétség, mind hivatalos bajaim mindezideig hátra tartóztattak.

Mi illeti azt, ha valljon ez idén szivesen fogadná-e Miskolcz a theátrumot vagy sem? nincs nála bizonyosabb, hogy a legtisztább szivvel fogadná kebelébe, de bezzeg ki áll érte jót, ha kikeresik-e költségeiket vagy sem? Ugyanis a tehetősebbek csak a magok vagyonaiknak bálványoznak, a kik pedig örömest segítenének rajta, azok magok is más segítségekből élnek. Igy tehát Ngos Uram nem merem biztatni a társaságot; igaz, hogy könnyen meglehet, hogy mindenbe szerencsésen kijönnek, *kivált ha széjjel nem mászkálnak, mint tavaly* és igyekezeteket egészen a munkára fordítják.

Fájdalom! sőt szégyen és gyalázat, hogy két magyar hazában egy kisded magyar társaság pártfogást nem talál és csak azért, hogy a magyar hazában, az hol nehány német társaságok tápláltatnak, magyar nyelven declamal. Boldog Isten! mit fog a következendő világ a magyarokról mondani? mit fognak a literaturát kedvellők szólani? Azt, hogy még 1800-nak az elején is barbarusok voltak a magyarok.

Hacsak módom és alkalmatosságom valamelly hirtelen változás által hátramaradásba nem esik, a jövő Szt-György napi vásárkor megfogom Debreczenyben a theátrumot látogatni, a hová is alázatosan kifogom Ngdnak parancsolatját és rendeletjét kérni.

A Ngod kegyességibűl minden érdemem nélkül levő csődör pejparipám igen jó erkölcsű és már meglehetős járásu, csak az a kár benne, hogy két hónap alatt is alig látom egyszer, mivel a legtöbb kötelességem Miskolcztúl 12 mértföldnyi távolságu vidéken kell folytatnom.»

A kolozsvári társulat, mely úgy látszik még több izben is felkereste városunkat, viszontagságos sorsa *Wántza Mihály* szinigazgatásától kezdve érdekli ismét közelebbről Miskolczot.

1809. Wántza Mihály 1809-ben báró Wesselényi halála után, Ernyi helyett — kit özv. báró Wesselényiné udvari tisztjének nevezett ki — vette át e társaságot. Kolozsvárt eleintén a Rhédey-féle termet óhajtották kivenni, de állítólag a teremóra miatt összezördülvén Wántza a grófnővel, aztán «némely úri rendeknek, és úri dámáknak»

ösztönzésére «csak azért is» német szinészeknek adta ki Rhédeyné a saját szinházi termét.[1]

Wántza Mihály 1810. február 23-án átvevén az özvegy bárónétól 1810.
használat végett a báró Wesselényi által szerzett szini készülékeket és a bibliothecát, az eddig fennálló szerződéseket megszünteknek nyilvánítja ki. Valamint ő nagysága semmi nyereséget nem kíván, úgy a deficzitet nem tartozand fizetni. Ha a társaság megszünnék, tartozik az összes felszereléseket visszaszolgáltatni.

Wántza társasága 1810 elejével Kolozsvár tanácsához fordult támogatásért. A magistratus hajlandó volt a patronatust elfogadni, de csak is föltételek mellett, mely kötelező pontokat a direktoron kívül minden tag elfogadni és aláirásával hitelesíteni tartozik.

A feltételek miatt a kolozsvári theatralis directio sietett is erélyesen tiltakozni, kijelentvén, hogy ezen szinészek «nem valamely histriók funanbulok et quid simile», kik talán idegen országból jöttek volna ide, hanem oly társaság, melyet a nyelv pallérozására kívánt az országgyűlés felállítani. Míg az erélyes interventió más nézetre térítette a magistratust, az alatt Wántza, miután a Rhédeyné házában német szinészek voltak, a báró Wesselényi kolozsvári házából egy alkalmas részt kibérelt 100 frtért és ezen «más alkalmatosságra szánt helyből»[2] szinházat formált, úgy hogy 1811. május 10-én újra megkezdhet- 1811.
ték Kolozsvárt a magyar szini előadásokat. 1812-ben Wántza 1812.
Debreczenben is tartott előadásokat.[3] Wántza társulata, melynek sorsa évekig tűrhető volt, 1814-ben már nehéz napokat élt át. 1814.
A Rhédey-ház német szinészei ugyan folytonosan a lét és nem lét közt lebegtek, — de a magyar szinészet sem boldogulhatott miattok. Erdély mágnásai között akadt mindig egy-kettő, ki a bécsi udvar

[1] Vasárnapi Ujság, 1871. évf. 15. sz. Kazinczy F. szerint az első társulatot az buktatta meg, hogy nem volt se pénze, se hitele. Wesselényi előbb 5000 frtot fordít adósságaik törlesztésére. «Voltak, akik a társulat tagjait össze akarták veszíteni, hogy az elenyésszen és idegenek lépjenek be.» Wesselényi 1806-ig mintegy 20.000 frtnyi áldozatot hozott. (Történeti lapok, 1874. I. 3. szám.)

[2] Ez volt t. i. a «lóistálló».

[3] *Dr. Váli Béla*, A magyar szinészet tört. Bpest, 1887. 238—9. l.

kedvében akarván járni, a német színészetet pártfogolta. Kolozsvár kis közönsége két pártra szakadt. E kedvezőtlen viszonyokhoz még egy nagyobb kellemetlenség is járult. A magyar színészek ideiglenes helyiségét lovardává alakították át. Uj helyiséget nehéz volt egyhamar találni, az állandó szinház nem épülhetett föl 1814-ig, Wántza társulatára nézve nem maradt más hátra, mint kiköltözni Kolozsvárról. Ez a secessio a színészetnek csaknem teljes felbomlásával végződött. Wántza nem tudta társait együtt tartani. Egy rész ugyan vele maradt és Marosvásárhelytt ütött állandó tanyát, a honnan Erdély kisebb városait, továbbá Nagyváradot és Debreczent látta el szinházi élvezettel. A másik rész Magyarország északi megyéit járta be. Ez lehetett azon csapat, mely Déryné szerint még 1815. előtt Miskolczon is megfordult. Később ez a töredék nyom nélkül veszett el. Valószinüleg részben beleolvadt a következő évben a miskolczi társulatba (1815.), részben pedig kóborló komédiás csapattá foszlott szét.[1] Wántza utóbb maga is Miskolczra jött, itt telepedett le, s mint széles körben ismert képíró 1854. körül jómódban halt el.

1808. Egyebekben említésreméltó még, hogy mikor 1808-ban a pesti magyar szinjátszók játszási engedélyét a német szinigazgató (Czibulka) megnyirbálta olykép, hogy vasárnap, vásár és ünnepnapok alatt nem engedte át a magyar színészeknek helyiségét, Pestmegye felhívására megyénk is felterjesztést intézett a magyar színészet érdekében a helytartótanácshoz, a mely felterjesztés rendkívül jellemző képét adja azon buzgalomnak, melylyel a színészeket, mint féltett kincset minden elnyomatástól megvédeni törekedett.

1811. 1811. február 6-án ismét feliratot intéz Borsodvármegye a nádorhoz, hogy a pesti szinházban, a hol akkor németek játszottak, felváltva magyarul is játszhassanak.

1814. 1814-ben Erős József miskolczi szolgabiró 60 frtot, Csépányi György sajószentpéteri szolgabiró 4 frt 46 krt gyüjtött a pesti színészek javára. Ugyanez év nyarán a Korona kerthelyiségében Kreutz-

[1] *Bayer József*, A nemzeti játékszin története. Budapest, 1887. I. 508—515. l.

mayer Ferencz szinigazgató működött társulatával. Szinre kerültek a többek közt: «A süketnéma», «Az indusok Angliában», «A halál átka». A társaság Ungvárról jött Miskolczra.

A miskolczi szinészet országos jelentőségre első izben 1815-ben emelkedett. 1815.

A pesti szinjátszó társaság ez évben ugyanis egy nagy csalódással gazdagabban, egy nagy hatású czímmel fölékesítve és ellátva a Borsodvármegyéhez szóló ajánló levéllel, ekkor indult Miskolczra.

Kulcsár lapjában a szinészeknek Pestről való távozása alkalmából ezeket írja: «a társaság az illendőhely fogyatkozása miatt Pestről elköltözni kényteleníttetvén, Miskolczra szállíttatott, hogy a felsőbb Ns. Vármegyék előtt is bővebben megismertesse magát s gyakorlásban maradjon mindaddig, míg az illendő Uj-Theatrum felkészülhet.» Valóban nehéz összeegyeztetni e két passust. Az ország fővárosában nincs annyi hely, mint — Miskolczon; a társaság Miskolczon várja be az időt, míg az állandó szinház felépül Pesten. Tehát az ország első vármegyéje egy felső-magyarországi vármegyére szorult, hogy az tartsa meg a nemzet számára ezt a szinészetet?[1]

Pestvármegye ajánlólevele szó szerint ez volt:

«Nagyméltóságu, Méltóságos, Fő-Tisztelendő, Tisztelendő, Tekintetes, Nemes, Nemzetes és Vitézlő Rendek, Kedves Barátink 's Atyánkfiai!

A Magyar Játszó Társaság Hazánk főbb Városát Pestet, azon okból, hogy azon Épület, mellyben mutatványait előadta, a Város építésére ügyelő Biztosságnak rendeléséből eladattatott, elhagyni kénteleníttetvén; Nagyságtok, Kegyelmetek Megyéjekben keresett menedék helyet, a hol is Miskolcz városában legközelébb letelepedett.

Felesleg való dolgot cselekednénk, ha ezen Nemzeti Társaságot Nagyságtok Kegyelmetek oltalma és pártfogása alá ajánlanánk: mivel minden hazafinak Nemzete gyarapodása eránt olly nagy és eleven az érzése, hogy aztat élesztени és arra serkenteni szükségtelen.

---

[1] *Bayer József*, i. m. I. 408. l.

Azért is Nagyságtokat Kegyelmeteket barátságosan csak arra kérjük: méltóztassanak valamelyikére Érdemes Hazafijaik közzül a Társaság igazgatását olly végre bizni, hogy a tagok rendeltetések czéljoknak megfeleljenek és azon eszközök, ugymint: Könyvek, ruházatok és más effélék, a mellyek az Institutumnak tulajdoni, magok valóságokban megtartassanak. Kik egyébaránt Atyfiságokba, szives Barátságokba ajánlottak szokott tisztelettel maradunk. Költ az 1815. Esztendei Szent-Jakab-Hava 1-ső napján Pesten tartott Köz-Gyülésünkből. Nagyságtoknak, Kegyelmeteknek kész kötelességü szolgái; szives baráti s Attyok fijai Pest Pilis és Solt Vármegyéknek Közönsége.»

Ezzel a levéllel jelent meg Miskolczon a «Pestvármegye által pártfogolt társaság». Hatvanon és Egeren át indultak Miskolcz felé — s mint Bayer írja — Egerben csak egynéhány napot akartak tölteni, de itt oly szives fogadtatás várt reájuk, hogy tartózkodásuk idejét meg kellett hosszabbítaniok. A szives vendéglátás egész tulzásig ment, többen a férfiak közül nagyon megszokták a boritalt, a mit Pesten egyiken sem lehetett észre venni. Ezek közé tartozott Kőszeghi Alajos, az első szerelmes színész is, ki annyira megszokta a bort, hogy utóbb az iszákosság áldozatává lőn. Egerből Miskolczra jöttek. A várost Déryné előtt, ki tagja volt a társaságnak, olyan szinben tüntették föl, mint a hol «csupa nagy karimájú kalapos embereknek fog játszani, aztán mind csupa fehér kendővel bekötött fejű asszonyok ülnek a zártszékekben», a minél fogva nem volt Dérynének s vele együtt bizonyára az egész társaságnak valami magas fogalma Miskolcz műveltségéről. Válogatásról azonban nem lehetett szó.

A város utczáit (a mint ezt a megérkezés estéjén tapasztalhatták) ugyan csak a házak ablakaiból kitündöklő gyertyavilág látta el világossággal, de az utczákon csinosan öltözött nép járt föl s alá a késői idő daczára, a mi azonnal kedvezőbb véleményre hangolta a társaságot, melynek tagjai voltak: Déryné, Murányiné, Balogné, Lángné, Balog, Benke, Láng, Murányi, Vásárhelyi stb.

Másnap a vezértagok *Benke József* és *Murányi Zsigmond* a «nagy

pecsétes levéllel» elmentek a vármegyéhez. Ott a legszivélyesebb fogadtatásra találtak. Erős József főszolgabiró, Miskolczy György főpénztárnok, Szrogh Sámuel szenátor és a Ragályiak «ezek oly hévvel jártak-keltek a társaság ügyében, először a szinpad számára alkalmas helyiséget keresni, mintha az ő boldogságuk függött volna attól.» Végre megállapodott a megyei szini bizottság és a szinészek a «Korona» vendéglő udvarán, annak nagy négyszögű kocsi szine előtt, mely erős kőoszlopokon bár, de csak zsindelylyel volt födve.

— Urak, itt a szinpad! — szólt Erős.

A szinészek nagy szemeket meresztettek, különösen nagy kérdőjellel arczukon.

— Itt a — lovak fölött?

— Hát miért ne? Szükségből, a míg jobbat kapunk.

— De akkor magasabbra kell emelni azt a ketreczforma tetejét.

— Hát fölemeljük.

— De hol járnak be a szinészek a szinpadra?

— A publicum között.

— Ám legyen! Teljék be rajtunk a végzés — szólt Déryné s azzal nagy kedvetlenül elsietett a nagy terembe, mely közös hálószobájok volt.

Két nap alatt elkészült a szinpad s az apostolok megkezdhették szinielőadásukat a kocsiszinben. Megnyitó előadásul a «Tündérkastély Magyarországon» volt kitüzve. Déryné, a ki a szövegbe szándékolt magyar népdalokat az előadás előtti estén próbálta a «Korona» nagytermében, oly hatást gyakorolt, hogy a fél város odagyűlt ablakai alá gyönyörködni csendes áhítattal a dalokon. A tapsvihar csak másnap tört ki. «Egészen el voltak ragadtatva, mintha még sohasem láttak volna szini előadásokat.»

A mi a magyar vendégszeretettől csak tellett, mind abban részök volt. Két év alatt egész benszülöttnek tekinté magát a társaság. A deszka ketreczen ugyan kegyetlenül átsüvöltött a hideg téli szél, de azért folyvást nagy közönség előtt játszottak a szinházzá improvizált kocsiszinben szomorú játékokat, drámákat. Operákat csak ritkán

adhattak, mert újak nem voltak, a régieket pedig már többször adták elő. Megtörtént aztán néha az is, hogy a közönség sorából, mely szerette az énekeket, egy-egy hang felkiáltott a szinpadra: «Déryné énekeljen!»

Mit vala mást tenni, minthogy guitárt kerítettek valahonnan elő és Déryné csakugyan énekelt is valamit felvonás után.

Ez a jó viszony előadó és hallgató közt kétségtelenül egyik jele volt annak a népszerűségnek, a melyre a társaság a városban szert tett. Természetesen néha kómikus irányban is nyilvánult a közönség érdeklődése és megtörtént, hogy a Culmhegyi haramiákban, mint Déryné azt oly mulatságosan beszéli el Naplójában, az első sor zártszékén ülő egyik kövér öreg úr, midőn Bibiana az ostáblát keresi, de nem találja, a távolból pedig a rablók érkezése hallatszik, fölkiáltott a szinpadra: «Hallja lelkem! Nézze csak, amott van ni! Ott a garádicson! Ejnye, nem látja galambom? Vegye föl hamar, mert mindjárt itt lesznek megint azok az istentelenek . . .» A hatásnak vége volt, de bizonyára komolyan senki sem neheztelt meg a miskolczi «Peleskei nótárius»-ra, a ki közbeszólása által a játék közvetlen nagy hatása alatt felejtette el, hogy nem a valóságot kell ott a szinpadon keresni.[1]

Pestvármegye ajánlólevelét Borsodvármegye 1815. Kisasszonyhavának 30. napján Okolicsányi János alispán elnöklete alatt tartott ülésében vette tárgyalás alá s a következőleg intézte el:

«Nemes Pest Vármegye folyó Esztend. Szent-Jakab-Hava 1-sö napján hozzánk utasított Barátságos Leveléhez képest, a mostanában Miskolczon mulatozó Pesti Nemzeti Játszó-Társaság Igazgatására s a reá való felvigyázásra Tábla Biráink *Szrógh Sámuel*, Generalis Perceptor *Miskolczy György* és Szolga-Biró *Erős József* Urak Biztosainknak kineveztettek, oly utasítással: hogy mindazokat a jó módokat, mellyek ezen Társaság Rendeltetése tökélletesítésére 's Java' előmenetelitésére vezethetnek, szorgalmasan kövessék el, a' Társaság'

[1] *Bayer József*, i. m. I. 541—544. l.

Könyveit, 's Ruháit és egyébb Eszközeit; ide értvén azokat is, mellyeket ezután csináltatnak, hitelesen vegyék számban, s azoknak magok valóságában lejendő megmaradására ügyeljenek; ezen Határozásunk Tisztelt Nemes Pest Vármegyének megfogván iratni. Kiadta *Palóczy László* m. k. Fő-Notárius.»

A megye utasítására még 1815-ben megtörtént a játszó-társaság ingóinak összeirása. A ruhatár összeirása a következő czimet viseli: «A Pesti N. J. Társaság Garderobjának Laistroma. 1815.»[1] A lajstromban azután külön czím alá vannak foglalva a: Régi Magyar Ruhák, Mostani Magyar (ruhák), Régi Német Ruhák, Mostani Német (ruhák), Katona ruhák, Török, Szeretseny, Görög és vad Ruhák, Kardok, sapkák, Lábbéliek, 's holmi apróságok s végül a garderob miskolczi szaporodása vétel és ajándék útján. A társaság régi magyar ruháiból felemlítjük a következőket: Király szin stikkelt palást, tarka felber prémmel, egy királyi veres mente, fekete prémmel, fehér síkkal, egy tengerszin mente, szürke prémmel, sárga síkkal, egy vérszin mente, egy égszin mente, mind a kettő szürke prémmel, egy világos kék atlasz dolmány, egy sárga atlasz dolmány, egy királyszin hosszú dolmány, egy éretlen almaszin dolmány, egy királyszin veres nadrág, egy vérszin nadrág ezüst síkra. Ezek mind matériából valók. Ez a ruhatár Miskolczon mintegy ötven új tétellel szaporodott, melyek között van Attila páncélja is — vászonból. A ruhatárt ajándékaikkal gyarapították egyebek közt Erős József, a ki «ajándékozott 12 nagy platirozott gombot s 18 fel gombot», Bárány Márton «egy Stabilis Kuplit» adott s végül «Erős Ur vett a Társaság számára 140 Röf Sárga Sik tsipkét, — 12 Röf Fejér Sík paszomántot 1 pár Epeaulettel, és három szegű kalappal együtt». Az egész ruhatárat 1816-ban Salamon zsidó szabó vette gondozása alá.

A szinháznak 1816-ban Benke József által leltározott törzs- 1816.
requisitumai és decoratióiból kiemeljük a következőket: Ritter szála kortina 6 kulisszára, zöld szála kortina 6 kulisszára, sárga szoba

[1] *Csoma József* gyüjteményében.

kortina 4 kulisszára, stráda kortina 6 kulisszára, tömlöcz kortina, erdő kortina 6 kulisszára, szabad vidék kortina, paraszt szoba kortina 4 kulisszára, egy kastély kortina, egy hitvány oszlopos kortina, a nap oltára (rongyos), egy nagy réz dob, egy pár igen nagy felkötő rozsdás sarkantyú, három veres kolofón, egy ablak, dörgő masina, villámló masina, három fa, egy trónus, trónus grádits, rózsabokor, gyepszék, rózsalugas, tíz szőlőtőke, két víz, négy kőszikladarab, három várfal, egy malomkerék, egy várkapú, négy sátor, két parasztkerítés, hat darab Sámson-oszlop, egy illuminátió, nyolcz lándzsa, négy karosszék, két parasztszék, egy oltár, egy hajó, egy vártorony, hat faggyús lámpás, két rablánczplehből, 15 darab gyertyatartó és kettő a súgóhoz, tíz mécses, logékba való 50 faszék, s a muzsikusok elébe való 10 pad és pulpitus.[1]

A társaság időközben — a vidéken gombamódra elszaporodott szinészekből — annyira megnőtt, hogy alkalmasabb épületről kellett gondoskodni már azért is, mert «nagyobbszerű masinériás darabokat» is elő akartak adni. A kocsiszinért 600 frt bért fizettek, de jövedelmeik után 1600 frtot megtakarítván, egy alkalmasabb hely után kezdtek sóvárogni.

A kiszemelt épület a csizmadia szin volt, a hol Miskolcz derék csizmadiái árulták a magassarkú rámás, meg a patkós, rövidszárú paraszt csizmákat.

«A sötét városi kapu alatt — írja Déryné — volt egy nagy, ronda külsejü épület, nagy, üres, vakolatlan ablakokkal, csak a csupasz, veres téglákkal környezett ablak környülete vigyorgott kellemetlenül az emberre. Hát még a bejárat!» És e ronda külső daczára mégis eljárt oda az a jó publicum s bundába burkolódzva hallgatta az előadást végig. Az előadókra nézve azonban annál kellemetlenebb volt a helyzet rövid ujjú ruhákban, meztelen nyakkal. Öltöző szobáról szó sem volt. Dérynét egy olaszfal választotta el az álfalaktól. Mivel pedig sokszor kellett — új operák hiányában — énekes egyvelegeket

[1] *Szerző.* Emlékezzünk régiekről. *Szinházi jubileumi album.* Miskolcz, 1907. 31. l.

játszani, Dérynének 8-szor is át kellett öltöznie egy este. «Ott énekeltem — írja Naplójában — a nagy áriákat. Fölül a szinház teteje nem volt befödve csak egy sor vékony zsindelylyel s a hó kénye-kedve szerint esett le csupasz nyakamra és karomra.» Idővel ugyan megreperálták a tetőt, de Déryné veszedelmes bajba esett, melyből csak hat hét mulva tudott föllábalni.

Sok apró kedves részletet ir le Déryné közel két évig egyfolytában Miskolczon való tartózkodásukról, a midőn is már egészen bennszülötteknek tekinté magát a társaság.

«Mi már egészen meghonosulva éreztük magunkat Miskolczon, nem is gondoltunk arra, hogy valahova elutazzon a társaság, pedig Kulcsár úr többször irta, hogy Kassára menjünk, az tótos város, jó lesz megmagyarosítani».[1]

A szinészek nagy pártolás mellett kedvező társaséleti viszonyok közt is éltek. A város előkelői nem a komédiásokat, hanem az apostolokat látták bennök s mint Déryné irja, szivesen fogadott vendégei voltak az előkelőségnek és polgárságnak egyaránt.[2]

Mindamellett a miskolczi szinészet 1816-ban elvesztette szigorúan helyi jellegét. Ekkor rándultak át Kassára a szinészek s valószinű, hogy ez is egyik oka volt annak, hogy az állandó szinház épitésének ügye napirendre került, *az első magyar állandó szinházé Magyarországon.*

Az állandó szinház érdekében kifejtett mozgalom élén három lelkes férfiú állott, kiknek fáradozását ha nem is fényes, de kielégítő siker koronázta. E három férfiú volt: *Szrógh Sámuel* ügyvéd és gróf Szirmay János ügyésze, ki versekkel és néhány röpirattal az irodalomban is némi névvel birt; *Miskolczy György*, Borsodmegye főperceptora és *Erős József* főszolgabiró, kik, mint tudjuk, a megye által megbizott szinházi igazgatóságot képezték.

Az itt említett szini directió még 1815-ben pendítette meg a

[1] *Déryné naplója.* Sajtó alá rendezte Törs Kálmán. Budapest, 1879. I. k. 266—275. l.

[2] *Bayer József*, i. m. I. 544. l.

miskolczi állandó szinház eszméjét, s hivatalosan felírt Borsodmegye rendeihez, hogy mivel a szinielőadások számára úgyis más helyiségről kell gondoskodni, czélszerű lenne állandó szinházat létesíteni. S hivatkozván az e czélra magánúton már megindított adakozás eredményére kérelmezik: 1. adassék ki a pesti szinházra megszavazott, de igénybe nem vett 1000 frt, oly feltétel alatt, hogy az visszatérítendő, ha ama terv foganatosítatnék, valamint azon 60 frt is, mely dilettánsok előadásából ugyanazon czélra befolyt; 2. eszközöltessék ki Pestmegyétől, hogy a tiszai kerületből ama czélra befolyt összegek tőkéi vagy kamatjai ide fordíttassanak; 3. sürgettessék ugyancsak Pestmegye, hogy az előbb pesti, most miskolczi szintársulat tagjainak fizetéséből elmaradt 1100 frt folyóvá tétessék.

Ez okirat sokkal fontosabb, sem hogy közlését mellőzhetnők. A keletnélküli irat így hangzik:

«Tekintetes Nemes Vármegye! A magyar játékszin társaságot, s ez által ezen nemzeti institutomot a maga hazafiúi s kegyes pártfogására érdemesíteni, s ennek lehető előmenetelesíthetését reánk, mint a végre kegyesen kiküldetett csekély tagjaira bizni méltóztatott a tek. nemes vármegye. Ebbéli rendeltetésünkből folyó kötelességünk főtárgyának tartottuk mi azt, hogy a midőn a társaságot előadásainak Miskolcz városában eddig lévő helyétől majdan megfosztatandónak lenni észrevehettük, más, a végre megkivántató helyről gondoskodjunk, olyan móddal, mely által a társaságot a további zarándokoskodástól, s vele együtt az institutumot a habzó ingadozástul megmenthessük. S ilyen módnak vélvén mi egy állandó játékszinecskének az említett megyebeli anyavárosban következendő felállítását s ennek eszközölhetése végett készítettük, és az ebben a tiszai kerületben birtokos azon uraságokhoz s méltóságokhoz, kik vagy ezen megyén kívül laknak, vagy ennek gyűléseiben rendszerint megjelenni nem szoktak, már nagyobb részben (a hozzá adatni kellettek hozzáadásával) ki is bocsátottuk az alázatosan ide kapcsolt segedelemkérő levelünket. Mely feltételű igyekezetünknek ekkoráig minemű sikere lett légyen a szomszéd tek. megyékbeli általunk és részint egy, e

tárgyra nézve velünk magát köz- s fŏszületésű nagy lelkéhez illő buzgóságú munkásságával egyesített, ismeretes igaz és bölcs hazafi által megkerestetett érzékeny szivüeknél? az érdeklett levelünk alábiggyeztetett kihúzásbeli lajstromocska mutatja, hozzátevén, hogy az abban foglaltakon felül találkoztak még olyanok, kik a Miskolczon és nem egyebütt felállítandó játékszinre magok eltökélt szives segedelembeli ajánlásaikat még most csak általában tevén meg, azoknak valóságos teljesítését az épités elkezdésének idejére halasztották és igérték.

Tekintetes Nemes Vármegye! ha a kedves és tisztelt szomszédokban a hazafiúságnak és a jelentett tárgyra nézve is kivált szomszédságos egyesülésnek lelke aképen buzog: mennyivel nagyobb ösztönt és bátorságot ád az nekünk arra, hogy a czélra nézve különkülön ajánlandó és nyujtandó hazafiúi segedelemért a tek. nemes vármegye Rendeihez is kérőlevelünkben kitett okainknál és a tek. Rendek bölcs belátóságánál fogva alázatosan folyamodjunk. Meggyőződve lévén mi a felől, hogy a tek. Rendek, a már e részben is tett kegyes adakozása által dicső példájával előremenni méltóztatott, nagymélt. főispán Urunk ő excája nyomdokát, ki-ki tehetségéhez képest követni fogván, a mi hivatalbeli köteles buzgóságból eredett feltételünket kegyes és hazafiúi részvételek s hathatós közmunkásságok által tökéletességre hajtani és eképen a néma hazafitársakban felgerjedett szent tüzet lobogásra juttatni méltóztatnak. — Melynek annál könnyebben és így sikeresebben leendő eszközölhetése tekintetéből a kivánt segedelemadás módjának kegyes meghatározásán kívül a következendőkért is alázatosan esedezünk mi a tek. nemes Vármegyéhez; t. i. méltóztassék 1. nekünk azt megengedni, hogy azon ezer rfrtokat, melyek itten a tek. Rendek részéről a tek. ns Pest Vármegye levele folytában, a Pesten valamikor akkor épülendő országos theátrumra utolszor ajánltattak, de még nagyobb részént az ajánlók kezeinél vannak, azon 60 rfrtokkal együtt, melyeket az ugyanazon nemes czélra játékjokat előadott úri személyek a végre a köz cassába beadtak, az általunk felállíttatni kivánt hely- és kerület-

beli játékszinre olyan móddal fordíthassuk, mely szerint akkor, midőn a kivánságban levő országos pesti theatrumnak építésére azon summácska is szükségesnek lenni találhatni és ez iránt a tek. ns vmegye által rendelés tétetni fog, visszatériteni tartozunk, avagy azok, kik akkor a mostani hivatalunkat s képünket fogják viselni, tartoznak. 2. Tek. ns Pestvármegyét, az ezen tek. ns megye részéről még a mult 1815. esztendőbeli Szent Mihály havi közgyűlésből az institutum vagyonainak a tisztelt pesti megyénél lehető lajstroma megküldése és az országbeli több ns jurisdictiók által, azon institutum számára ekkoráig küldetett feles summájú pénzekről ottan tétetni és vétetni kellett számadás közlése iránt tett s mind eddig siker nélkül maradott barátságos megkeresése folytában arra is megkérni, hogy az ezen kerületből a pesti országos theatrumra beküldött és Isten tudja a végre mikor használhatandó pénznek, ha nem tőkéjét is avagy csak eddig bevett és ezentúl is országos theátrum építésének elindításáig a tisztelt megyéhez fizetendő interesét minél előbb ide küldeni által ; hogy így az a hely- és kerületbeli theatrumnak építésére és a mennyiben felülvalónak lenni találtatódna, a társaság sorsának javítására fordítódván, ennélfogva az adakozók czéljának elérése eszközöltessék ; kikérvén a tek. ns vármegye a több tek. kerületbeli megyéktől is e tárgyban a pesti megyénél leendő szomszédságos és bizonyosan reménylhető maga közbevetését. — Végre 3. Méltóztassék a tek. ns vmegye ugyan az annyiszor tisztelt pesti megyénél az ebbeli nemzeti institutumot ekkoráig életben tartott, s itten (avagy csak az országos pesti theátrom elkészüléséig) megfészkeltetendő játszó személyekért magát az iránt kegyesen és atyai képen közbevetni, hogy ottan azok, kiknek közülök zsoldjai (a mint állítanók, összeséggel 1100 rfrtokig) hátramaradtak, e részben azoktól, kik ott az ő dolgaikba befolytak, megösmerést avagy bizonyítást nyerhessenek, és eképen itt a Pestről a felebbi pont szerint ide küldendő pénzből kielégítethessenek. — Grátiáiban ajánlottak mély tisztelettel maradunk a tek.ns vármegyének alázatos szolgái *Szrogh Sámuel*, *Miskolczy György* és *Erős József*, mint a nemzeti játékszini társaságnak kegyesen kirendeltetett direktorai.»

Borsodvármegye 1816. február 24-én tartott közgyűlésén Ragályi István alispán elnöklete alatt a pesti szinház javára eddig megszavazott és részben begyült 1060 frtot a directió fenti kérelme alapján visszavonja, mivel látják, hogy Pesten már 26 év óta igyekeznek egy állandó magyar szinház felépítésén sikertelenül. Ugyanekkor elhatároztatott nagy lelkesedéssel Miskolczon egy állandó magyar szinház felépítése és a pesti szinház részére felajánlott 1060 forintot egy miskolczi szinház építésére adják át. Egy állandó bizottság is nevezteteti ki, mely munkálkodjék ez ügyben s tevékenységéről jelentését mindég a megyei közgyűlésekhez adja be. Ezen bizottság tagjai lettek: Ragályi István alispán elnöklete alatt, Óváry Miklós, Gombos Ferencz, és a diósgyőri prefektus, továbbá Szrogh Sámuel, Erős József és Miskolczy György.

Ezután a «Nemzeti Theatrumbeli Társaságnak Tettes Nemes Borsodvármegye által kinevezett directorai» a következő lelkes felhivást intézték az ország összes vármegyéihez, főrangú uraihoz és tehetősebb földbirtokosaihoz :

«Nagyméltóságu Gróf Kegyelmes Urunk ! Egy általunk feltett, s közhasznunak vélt Czélnak óhajtott, s haladást nem szenyvedhető végrehajtása, és a mi e'hez járult édes képzeletü, s bennünket jó kiménetellel kecsegtető bizodalmunk érdekelteti velünk ez uttal Excelentiádnak a Nemzeti virágzást tárgyazó dolgok eránt viseltető Hazafiui szivét. — Tudniillik Bölcsen tudva lészen Excelentiádnál, hogy Országunkban is a Nemzeti nyelvet pallérozó, Izlését (gusztusát) nemesitő és Erkölcsét szeliditő, következésképen magát a Nemzetet tökéletesitő Játékszinnek (Theátrumnak) Magyar nyelven való felállitása, már szintén 26. Esztendőtől fogva czéloztatik. Ezen Hazafiui igyekezetnek, hogy mind eddig ollyan vékony sikere lett, mi annak egy okának lenni ezt tartjuk ; hogy az egybeállott Nemzeti Zsenge Theátrális Társaság egyedül Pesten akarván magát megfészkelni, az oda Német nyelven bévitetve lévő, 's ott már régóta mind megfundáltatott, mind megkedveltetett, hasonló Institutum által elnyomattatott, az odavaló 's más azzal együtt buzgólkodó Tettes

Megyék pártfogása mellett is, a' ki nem hatolható szükséggel küszködött 's e' miatt több izben felakadást, sőtt ollykor megoszlást is szenyvedett : és ennél fogva az ott felállitandó Nemzeti Theátrumnak következendő virágoztatásához nagyon gyenge reménységet nyujtott.

Mely ott e'képpen tengődött, 's magát mintegy erőltetve fenntartani törekedett Nemzeti Társaságnak megmaradott, s állhatatosságokért mindenkori gyámolitást, és betsületet érdemlő Tagjait azon Nemes Institutumnak egy fő, -- és jeles előmozditója Tettes Pest Vármegye ezelőtt csaknem másfél Esztendővel, a Mássában ide csatolt Kisérő Levél mellett, Miskólczra utasitani igen bölcsen! jónak találta. Kiket hogy ezen Tettes Borsodi Megye is hasonló Hazafiui jó szivvel fogadott légyen, a' Kisérő Levél alatt feljegyezve lévő kegyes Határozás mutatja.

A megirtt időtől fogva (kivéve azokat az egynehány Heteket, mellyeket a' Társaság, az ő jó hirnevének nem kevés öregbitésével, Egerben és Kassán eltöltött) azon valóban kiszemelt Tagokból egybenszerkesztett Nemzeti Társaságocska a' maga Intéztetésének (Destinatiójának) itt Miskólczon, mind magára a' Társaságra, mind a, Közönségre nézve kivánt foganattal tészen eleget, 's ezen Magyar népes és nagy 's hasonlóan Magyar Vidékű Városból súgároztatja ki ennek Lakosain kivül, más ezen Borsodi, és több, itt gyakran megjelenni szokott külső Tettes Megyékbeli értelmes, és jó izlésű Magyarokra is a' maga gyönyörködtető jóltévőségeit. Ezt pedig olyan móddal vitte, és viszi még most is véghez, melly szerint, nem lévén Miskolcz Városában Játékszin, ennélfogva megtelepedésétől ólta már ez ideig második, tulajdon keresménybéli feles, 's egyébaránt sorsának javitására megkivántató Költségén készitett, 's azon végre a lehetőségig alkalmaztatott helyen teszi Játékbeli Előadásait (Productiójit) Hanem ezen épület, mellynek egy részét mostanság használja, a tulajdonos Uraság által közelébb eladattatván, abból a jövő Szent György napkor kiköltözködni kéntelen lészen. Mellyhez képest

Minthogy itt többé egyetlenegy Épület sem találtatna ollyan, melly általunk a jelentett végre, ha mi nagy áronn is kibéreltethetne, azt

pedig, hogy a' Felséges Koronához tartozó helybéli uradalom, az arra megkivántató alkalmatos helynek kegyes kimutatásán felül, a' Theatrumnak az Uradalom költségén lejendő felállítását is elrendelje, a Kincstárnak mostani állapotjánál fogva reményleni, sőt kivánni is alig lehetne: innen mi azt, hogy azon, állandóság eránt, éppen a' jelenvaló időpontban legfundamentumosabb reménységgel biztató Nemes Institutum' következhető megcsökkenésének elhárításáról eleve, s főképpen pedig akkor, midőn ezen Magyar-Hazában, az eddig virágzott Német Játékszinek mellett, szintén most már Rácz Theátrumnak történt felállása is hitelesen tudtunkra esett, — gondoskodjunk, Hivatalos Kötelességünknek lenni ismerjük. Mellyek következésében

Minekutánna mi egy részről, eddig örömmel vett tapasztalásunkból, ugy vélekednénk, hogy egy Nemzeti diszes Theátrális Társaság ezen Kerületben a' vagy Districtusban akkor is, ha a' Pesti Országos Theátrum valamikor elfogna készülni, feltartódhatna és állandósíthatna ollyan módon, ha az Miskolcz Városában, úgymint közép (a' vagy Centrális) helyben, megfészkeltetni, s onnan, meghatározandó időszakokban a' Kerületbéli több, azt kivánandó Nemes Városokba is járogatni fogna; más részről az ennekelőtte Pesten vólt, most pedig ide utasitva lévő Theátrális Társaság' Tagjainak, egy itt lejendő Játékszin felállitásával, a' Theátrumnál állandó megmaradások és igy a' valahára felépitendő Országos Theátrumhoz is következhető alkalmaztatások (applicátiójok) annál inkább reménylhetődhetne: erre való nézve eltökéllett szándékunk az, hogy módunk fogván benne lenni, azonnal 's haladék nélkül itten egy Játékszinecskét állitsunk fel.

Egy ilyen általunk czélba vett, ezen Kerületből és netalán másunnan is bevehető Köz' Költségen, 's ennek tapasztalandó mennyiségéhez szabatandó gazdálkodással Theátrumra kitelhető, 's szabad tetszés szerint, egyszerre, vagy részenként, kész pénzül, vagy Materiálékban nyujtandó Hazafiui 's szomszédos Segedelembéli részvételéért folyamodunk mi édes bizalommal 's hivatalbéli alázatossággal

Excellentiádhoz olly hozzá alázatos kéréssel: hogy mivel mi, az idő, és mód engedvén, még a' Tavasznak kinyilásáig is az Épitést elinditani szándékoznánk; tehát méltóztasson a' maga elszánt a'béli Hazafiui Kegyes segedelmét nékünk hová hamarább tudtunkra adatni.

Egyébaránt szentül kötelezzük mi magunkat mind arra, hogy a bévetendő Költségnek hová lett fordításáról, az Épületnek végrehajtása után Excellentiád előtt is hiven számolni el nem múlatjuk; mind pedig arra, hogy a leirtt móddal itten megfészkeltetendő Társaságot a más velünk szomszédos Nemes Megyékbe is Esztendőnként, az annak idejében meghatározandó 's tudtunkra adandó mulatás és Előadások végett kiküldeni fogjuk.

Többire, alkalmatlankodásunkat a Nemzeti 's Közös Disz mellett való és Hivatalbéli kiküldetésünkből származott buzgólkodásunknak tulajdonittatni instálván, Kegyességébe ajánlottak alázatos, mély tisztelettel maradunk.

Miskolczon, Szent András Havának 2-ik napján 1816-dik Esztendőben

alázatos szolgáji

a nemzeti Theátrumbéli Társaságnak Tettes Nemes Borsod Vármegye által kineveztetett Directorai

Szrogh Sámuel s. k.
Erős József s. k.
Miskolczy György s. k.

A directió tagjai lelkükön hordták az ügyet, de átlátták, hogy semmire se mehetnek, ha annak hatalmas pártfogókat nem szereznek. Megnyerték tehát tervök részére a megye legnagyobb földbirtokosát, *gróf Szirmay Jánost* és a minden szép és nemesért hevülő *gróf Dessewffy Józsefet*, ki az ügyet a legmelegebben felkarolta, annak érdekében minden szétágazott összeköttetését érvényesitette; és a szomszéd megyéket, valamint egyeseket, kivált Kassán, a részvétre felszólította. Öt tekinthetjük sokirányú fáradozásainál fogva a miskolczi szinház voltaképi megteremtőjének. Kezünknél lévén az ügyben folytatott levelezéseinek egy része, el nem mulaszthatjuk ennek közlését, mint

a mely fényesen illusztrálja azt, hogy akkorában, midőn «oda fönn» nem szivesen látták az efféle hazafias törekvéseket, «alant» pedig igen kevés volt a fogékonyság az ilyenekre nézve, — hogy akkorában mily bajjal járt az ily ügy keresztülvitele, mennyi sokféle melléktekintettel kellett lenni, hogy az eszme már csirájában el ne aszszék.

Gróf Desseffwy József 1817. január 28-án sietett a következő, 1817. forró hazaszeretetet lehelő lelkes felhivást intézni a kassai közönséghez és a megyei gyűlésre összesereglett nemességhez, a melyben elmondja, hogy őt borsodiak kérték fel a közreműködésre. Hivatkozik Borsodmegyének ez ügyben nyomtatásban kibocsátott körlevelére s azon körülményre, hogy a pesti szinház nem létesül ; hogy azonban a magyar szinügynek mégis legyen állandó plántaiskolája, melegen ajánlja a miskolczi állandó szinház ügyét, kijelentvén egyúttal, hogy e czélra a maga részéről 500 frtot ajánl fel.

Remek levele im így hangzik :

«Nagyságos, Fő Méltóságú, Méltóságos, Tekintetes Urak 's Asszonyok !

Látni fogják Nagyságtok az idezárt nyomtatványból igyekezetét s czélját Tek. ns. Borsod Vármegyének, Szemlélvén azon Tek. Ns. Vármegye, hogy a Pesten felépitendő Magyar theatrom nem épül, és ugy nagysága, következendőképen a reája megkivántató feles költségek miatt, vagy más akármi okokból, a sok hazafiak minden buzgó és nevezetes adakozásaik mellett is a fővárosban még most hevenyében nem kaphat fundamentumot, és mintha a nemzeti gyeniussal együtt el volna temetve, a Magyar világ szinére a föld alól ki nem bujhat : azt határozta meg, hogy kebelében, mint egy ország közepette, ámbár kisebb városban (kisebb ugyan és olcsóbb) de mindazáltal nemzeti játszó szint teremtsen. Hogy pedig ezen czél annál bizonyosabban elérődjön és a bizonytalan és maghatározatlan költségek megszerzése egy bizonyosan felállitandó nemzeti theatromnak előállitását ne akadályoztassák és késletethessék : az ide rekesztett felvetésből, mely a legfeljebb való mérték szerint készült ; látni fogják Nagyságtok, hogy mi kevés áldozat kivántatik arra, hogy

egy állandó kis nemzeti theatrom gyökeret verjen a hazában, mely mintegy plánta oskolája légyen már feles számra gyült szinjátszósaink társaságának, a melynek eddig magában a hazában mintegy számkivettetve lenni és mint valamely csordaseregnek, szüntelen bujdosni, kóborlani és vándorlani kelletett. Az egyes emberek járás-kelés által müvelődnek ki ugyan, de bármely társaság kimüveltetése állandó helyet és helyheztetést kiván. Ez a köz igazság egy nemzeti játszószinre nézve még igazabbnak látszik, mivel a nemzeti izlés megfundálásának egyik kútfeje lévén a nemzeti játszószin, természetes dolog, hogy eleintén kivált, egy állandó társaság és annak állandó nézői és hallgatói egymást viszont mintegy oskolázván, jobban vetik meg a nemzeti izlés fundamentomait, mint a vándorló társaságok és a mindig nagyobbára változó nézők és hallgatók. Kivánatos volna ugyan, hogy a fővárosban lenne a nemzeti theátrom, de ha nincs vagy az akadályok miatt eddig nem lehete: fog lehetni és bizonyosan lesz is, ha a magyar nemzet állhatatosan akarja; és én azt gondolom, hogy a kis város példája a szégyen segedelmével elébb-utóbb a maga kebelébe fogja huzni a kis városban mintegy újraszületett, nevelt és nevelkedett magyar nemzeti szinjátszó társaságot.

Ha igaz, hogy az akadályok nem hátrálják, sőt inkább sarkalják kifejlődésében a nemzeti méltóságokat férfiasan érző nemzeteket, ne essünk az akadályok felett kétségbe, Nagyságos Uraim! hanem fogjuk fel a nemzetiség és a nemzetesülés ügyét ki-ki tehetsége szerint, és reményljünk győzedelmet az akadályokon ösztöntadó példaadásaink által. Olvassák késő unokáink a historiában azon egynehány derék hazafiak neveiket, a kik az országló széknek és nagyjainknak minden segedelmek nélkül (habár kicsinyben is) legelsők vetették meg követ egy állandó, de diszes és nagy következésekkel teljes nemzeti intézetnek.

Eloszlatta a felvilágosodás a honi disznek megvetésén épült és kirekesztőleg csupán a külső kimüvelődést mindenkor csak félszerencsével nem hajhászhatandó kevélységet, Semmiféle nemzet nem találhatja többé az önnön maga kifejtődhetése megvetésében

sem hasznát sem dicsőségét. Ugyan nézzünk a kis dán és svéd nemzet példájára, és szerezzünk magunknak a jövendőnél elpirulásunkkal bocsánatot. Századokra volt szükség, hogy annyira elkorcsosodjunk, a mennyire elkorcsosodánk; ha az elmultat összefogjuk a jövendővel, ha megért elmével és egyenesen érző szivvel mérni akarjuk elfajultságunk mélysége örvényét: lehetetlen, hogy fel ne eszméljünk és észre ne vegyük, hogy a külső kimüvelődést nem használtuk úgy a mint kellett volna honi pallérozodásunkra, hanem hogy azt többnyire, minden független nemzetek megbotránkoztatásával, nemzeti aljasodásunkra fordítánk. Csak most, a nemzeti függetlenségek és szabadságok századjában, kezdjük észrevenni magunkat és látjuk szomorú feleszméléssel, hová és be mélyen estünk! Előbb utóbb németekké vagy oroszokká kell válnunk, ha nem akarunk magyarokká nemzetesülni; nem fogunk pedig nemzetesülni, ha honi nyelvünk a társaságos élet minden szükségeinek ágazatjaira ki nem lesz készülve; ha anyáink, húgaink, lyányaink nem fognak újra szokni honi hangokon mind gondolatokat és érzeményeket beszivni mind pedig terjeszteni. Ne álmodjunk romlottságot s erkölcs veszélyt összeköttetve lenni a kifejtődéssel. Ne kiabáljuk ki előre a nemzeti játszószin társaságában ránk omlandó erkölcstelenséget; kaczagányos apáink ezen kiáltása nem illik a mi szánkba, kik ajkainkat a külső nyelvek kimüvelődései minden remekjeinek magasztalásira és majmozásira már régtől fogva szoktattuk. Ha mindennek a mi kifejtődik, érni kell egyszersmind idővel; mindennek pedig a mi megért, utoljára el is veszni: úgy való, hogy nem kell semminek sem születtetni, sem nevelkedni. Az emberi és nemzeti dolgok nem örökké, hanem csupán sokátartóságra vágyodhatnak. Semmi sem tartósabb pedig, mint a dísz és a dicsőség. Ez lehetetlen a mostani században nemzeti kimüveltetés nélkül.

Feljebb áldozatokrúl beszéltem, Nagyságos Uraim s Asszonyságaim! de áldozat-e a haza hasznát és diszét jószántából előmozdítani? Igaz, hogy ez a magyar játszószin Miskolczon lesz és nem Kassán. Igenis, de az országban lesz és mintegy az ország közepében, és a mi legfőbb, állandó. Közvélekedés a hazában, és talán igaz is,

hogy a felföldi és a Tiszához közelebb eső fő nemesség kevesebbet fajúlt el, mint a Dunamentiben lakó; hogy a külföldi csecsebecsék kevesebbé vesztegették meg hölgyeink sziveiket; hogy a Tiszamelléki mágnások még tudnak legalább magyarul; hogy a nemzetei méltóság érzése az országba belébb vonult; egy szóval, hogy a magyar nemzet újra születhetik, ha Nagyságtok buzgón és álhatatosan akarják.

Nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy Tettes ns Borsod Vármegyének némely tagjai engemet választottak legyen Nagyságtoknál Vármegyéjek kivánságának tolmácsául. Kérem Nagyságtokat, hogy az ezen levélben előadottakat kegyes és bizodalmas megfontolással olvasni méltóztassanak. Én részemről 500 váltóírtot adok, a mint az ide mellékezett lajstrom mutatja; méltóztassanak Nagyságtok is, kiki ezen lajstromba beléirni, hogy mennyivel és mikorára szándékoznak segíteni a fentemlített Miskolczon építendő játékszin felállítását? Azután pedig gr. Szirmay János ő nagyságának a kegyes adományokat beküldeni. Esedezem a magyarok Istenénél, hogy e levelem olvasása mellett Nagyságtoknak hazafiui sziveket forróbban és sűrűbben verettesse. Bizonyosan a jövendő nyomnak számára fog lenni ezen verés mind.

Vegyék Nagyságtok unalom nélkül hazánk java és disze iránt szakadatlanul buzgó szivemnek és nem egészen gondolatlan elméknek reménykedő ömledezéseit, a melyekkel Nagyságtok hazafiúságokba ajánlott megkülönböztetett tisztelettel szünet nélkül maradok Kassán, Január 28-d. 1817.

Nagyságtoknak a Fő mlgú mlgos és tek. Uraknak s asszonyságoknak

alázatos szolgája

g. Dessewffy József.

P. S. Mivel gr. Szirmay János Ő nga matériálékat és egyebeket is ád a felállitandó theatrumhoz, mint főbirtokos Borsod Vármegyében, kivánja, hogy az interimalis quietantiák aláirások alkalmatlanságától megmenekedjen; én ezen terhet tehát magamra vállaltam,

és interimalis quietantiáimat még első Aprilis előtt Borsod vármegye perceptorának nyugtató leveleivel kinél kinél fel fogom cserélni.[1]

Ugyanazon napon értesíti Miskolczy Györgyöt, hogy a gyűjtés megkezdését szándékosan késleltette, és hogy megbotránkozással értesültek a kassaiak arról, hogy Erős József, a miskolczi szinigazgató *német* szinpadon lépett fel.

Tettes Ur! Micsodás kerülő-levelet küldöttem légyen a kassai Uraságoknak a miskolczi theatrum dolgában, látni fogja t. Ur annak ide zárt másából. Eddig halasztottam széljelküldetését, mert be akartam várni a farsang közepéig az uraságoknak ide bégyülekezéseket. Minő foganatja lészen igyekezetemnek, megválik és nem fogom elmulasztani egynehány hetek mulva a t. Urat arról tudósítani. Ez alkalmatossággal megjegyzem, hogy sokan botránkozással vették azt itt, hogy Erős József, a magyar miskolczi játszószin előmozdítója, szinte ott, a hol a nemzeti theátrum felállításán is iparkodik, egy német darabban szinjátszó személyt vállalt légyen, akár a maga, akár a mások mulatása kedvéért; de én mentegettem, szabadon vállalkozó katonához hasonlítván őtet, a ki a külső országok védelmezésében gyakorolja előbb erejét, hogy azt aztán önhazája oltalmára fordíthassa.

Fogadja el a t. Ur érzett tiszteletem kinyilatkoztatását, melylyel szivességébe ajánlott, különös tisztelettel szünet nélkül Maradok a t. Urnak

alázatos szolgája

Gr. Dessewffy József.

Alig telt el két hét és már arról értesíthette (Kassáról 1817. febr. 15-én) Miskolczy Györgyöt, hogy a gyüjtés szép eredménynyel folyik.

Hamarjában 800 frtot szedett össze a nemes gróf, de a később fizetők által jegyzett összeg szintén tekintélyes volt. Magára vállalta az ideiglenes nyugták kiállítását is, sőt az egész gyüjtés történetét

---

[1] Kiadva: *Dr. Váczy János*, Kazinczy Ferencz levelezése. Bpest, 1905. XV. k. 566—68. lapján is.

megirta az utókor részére Kazinczynak, a kinél levele azonban eltévedhetett, mert a vele folytatott és Kazinczy Gábor által kiadott levelezésében nem foglaltatik, a mit eléggé sajnálnunk nem lehet.

No de kisértsük meg a gyüjtés további történetét az eredeti okiratok alapján valamennyire összeállítani.

Dessewffy nem elégedett meg azzal, hogy a kassai uraságokat a részvétre felszólította; sokkal szélesebb alapra fektette az agitációt. Mindenek előtt fordult (február 28-án) saját megyéjéhez, melyet néhány velős szóval figyelmeztet az ügyre. Ime e lapidarius stilusú folyamodvány:

Tettes ns vgye! Tettes ns. Borsod vgyének czélja s igyekezete az idezárt irományoknak másában foglaltatik, közéjök tevém azt a meghivást is, a melyet a Kassai urasághoz utasitottam. Nem szükség hogy Szabolcs vgye statusai előtt bővebben ereszkedjem ki ezen tárgyban. A magyar lélek, a magyar sziv, meg van még nálunk, Istennek hála! egész épségében. Különös diszemnek tartom, hogy oda való vagyok, a hová vágynék lenni, ha máshová való volnék.

Fogadják el a Tettes Statusok megkülönböztetett tiszteletemnek kinyilatkoztatásait, melyek mellett kegyességekbe ajánlott szünet nélkül maradok Tettes Statusoknak

alázatos szolgája

Gróf Dessewffy József.

Pár napra rá (Kassán márczius 1-én) Szrógh Sámuelhez fordul levélben, elmondván, hogy gróf Szirmay Jánostól úgy értesült, mintha nem akarnának saját házat szerezni, hanem helyiséget bérbe venni; s midőn ezt rosszalná, rámutat azokra a veszedelmekre miknek az egész ügy ilyeténképpen kitéve lehet.

Tekintettes Úr! Ugy tudósítatom Gr. Szirmay Jánostól, hogy nincs még bizonyos épület az állandó Miskolczi magyar theátrom számára és hogy a részszerint már bégyült, részszerint még bégyülendő sommákat nem egy theátromnak elkészítésére, hanem egy háznak ezen czélra való bérlelésére fog kelleni fordítani. Megvallom,

hogy soha se vállaltam volna magamra, a pénz begyüjtését, ha csak kételkedhettem volna is arról, hogy vagy a Kamara vagy Pilta úr fundussal és házzal kedveskedett légyen. Mind egyik a ki adott, velem egy hiszemben vala; mind egyik úgy nézte azt a mit adott, mint capitalist; már pedig interes lőn a tőkepénzből, ha vele valamely épület bére fog csupán fizetődni. Én Szabolcs vgyébe is megküldtem meghivásomat, Sárosba és Zemplénbe is elakarnám küldeni, reménylem, hogy a specifikált somma, ha még Heves vgye is hozzá járul (és Borsod vgye, a hol Miskolcz fekszik, magáért ki fog tenni) ki fog jönni. Ugy kén elintézni a dolgot, hogy senki se bánhassa adakozását, senki se csalódjon meg reménységében; tessék Miskolczy perceptor úrnál olvasni meghivásomat, és látni fogja a T. Úr, minő okok mellett birtam a fösvényebbecskéket is az adakozásra. Mivel azoknak rosz politikájok, kiknek kezekben van a hatalom, a nemzetes ülést akadályoztatja, és mivel ezt állhatatosan, buzgósággal és áldozatok mellett, az ő akaratjok ellen is (mert nyilvánságosan nem merik ellenzeni) keresztül kell vinni: nem tartom tanácsosnak, hogy Kameralis funduson legyen a theatrom, noha derék és igen emberséges ember a Diósgyőri praefectus, de neki mások parancsolhatnak, kik nem olyan jó magyarok mint ő. Fő dolog megmutatni, hogy egy ártatlan, hasznos, diszes nemzeti kivánságot be lehet teljesíteni az országló szék és a hatalmas rosz hazafiak segedelme nélkül is. Ezt mint egy emberséges magyar embernek és barátomnak mondom; mert sok róka van köztünk, ki a jót elősegiteni látszatik, és olyanokat javasol szántszándékkal, a melyek a dolgot előre mozditani látszatnak, azonban ha jól meggondolja az ember, veszedelmeztetik, pedig úgy kell vinni a dolgot, «ne possit non succedere». Egy részit a pénznek a mely eddig Kassán begyült, már által adtam a Főispánynak. Legyünk szemesek, ne hogy a jót és a roszat még gyanítani sem tudók a ravaszoktól reá szedettessenek.

Maradok a legigazabb tisztelettel A Ttes úrnak

alázatos szolgája

Gr. Dessewffy József.

P. S. Elolvasván a T. úr levelét, a melyet Gr. Szirmay csak most közlött velem, a következendőket jegyzem meg: Nem kellene a kisebb tekinteteknek a nagyobbakat feláldozni. Ugyan fogható-e egy prospectus egy állandó nemzeti theatrom felállításához? Ha a Főispány bizonyos, hogy nem lesz alattomos akadály a Kamara részéről, az más. De kérem, ne bizzanak sokat a nagy urakba a Tettes urak, ezeknek csak akkor van energiájok, ha erős lábra állott már valami. Miskolcz városának szintúgy mint a kamarának, felülről parancsolnak, de ha privatustól veszek házat, az enyim a proprietas, és akkor aztán könnyebben ki lehet vinni, hogy a felsőség ne avatkozzon egyébbe, hanem csupán abba, hogy mit kell valamely játszó darabból kihagyni, ha azt már Bécsbe játszották. Ez is ugyan elég rabság, de csak még is tűrhetőbb.

Ezen levélre Szrógh Sámuel Miskolczról márczius 16-án megnyugtatólag felel, egyúttal megemlítvén egyet-mást az ügy első stadiumairól. Minthogy azonban Borsodmegye közgyűlésének időközben (márczius 8-án) Klobusiczky József főispán elnöklete alatt hozott határozataira vonatkozik, szükséges a jegyzőkönyv idevágó részét im itt adnunk.

$\frac{446}{707}$. A Miskolczon megtelepedett nemzeti játszó társaságnak általunk kirendelt directorai, az emlitett társaságot illető némely tárgyakban tudósítást tévén s kivánságaikat előnkbe terjesztvén, az, hogy a pesti magyar theátrum építésére megyénkben eddig ajánlott 1060 forintok a Miskolczon felállitatni czélbavett theátrum építésére fordítódjanak, oly igért feltétel alatt, hogy azon summát midőn kivánkozik jövendőben magok vagy directorságbeli successoraik a játszótársaság és az új játszószin épületje cassájából visszafizetni kötelesek legyenek — megengedtetett, s a theátrum helye megállapítására, annak építési-dolga elintézése kirendelt director urakon kivül nemzetes ordinarius viceispán, nemzetes Óváry Miklós, Gombos Ferencz, táblabirók, diósgyőri uradalombeli cameralis praefectus urakra bizatott, beváratván, tudósitások. — Egyébirtán a játszó-

társaság néhány tagjai hátramaradott fizetések, ruháik és készületeik inventáriuma s a pesti theátrumra tett ajánlatokról készítendő számadások igért megküldése dolgában nemes Pest vármegye barátságosan meg fog kerestetni; különben pedig jelentést tevő theatralis director uraknak a Miskolczon felállítandó játékszin építése elővitele iránt tett hivatalos és hazafiúi kérésekhez képest szolgabirák uraknak újabban is ajánltatott, hogy a megyebeli birtokosokat s tehetősebb sorsú nemeseket a Miskolczi játékszin új épületjének nemes adakozóságok által leendő munkás felsegélésére hathatósan buzdítsák és serkentsék fel; lépéseiknek sikeréről elváratván tudósitások.

Ezek azok a határozatok, melyekre vonatkozik Szróghnak fentemlített és itt alább közlendő levele, melyben előadja, hogy eleinte vékonyan folyván be a segedelem, a begyülendő pénzből a felszerelést szándékoztak beszerezni, s házat kibérelni; de látván Dessewffy buzgólkodásának fényes eredményét, és mások hozzájárulását, lemondtak erről, és eredeti tervökhöz visszatérve, külön szinházépitését vették ismét czélba. De a megyei urak úgy vélekednek, hogy egy külön épület előteremtése bajos lesz, azért azt tervezik, hogy a várossal vagy uradalommal közösen oly épületet állítanak, melynek földszintje városi őrház, emeletje pedig szinház legyen. De hadd szóljon maga Szrógh:

Méltóságos gróf úr! Sem akkor midőn a tudva levő segedelemkérő levelünket feltettem, sem soha azontúl is nem volt nekem az a gondolatom, hogy a bejövendő segedelempénzt egy játékszin gyanánt használtatandó háznak kibérelésére, — hanem az, hogy a földesuraságtól vagy ingyen, vagy legalább mértékletes taksafizetés mellett kimutatandó helyen épitendő játékszinre fordítsuk. A mlgos gróf Szirmay János ő nsgának és általa Nagyságodnak tett jelentésemnek sem volt egyéb czélja s értelme ennél, hogy mivel még az jelentésemig 1300 rftokig tétetett ajánlásbeli summánál több bizonyos fundusunk nem vala: tehát tartván mi generalis perceptor Miskolczy György Urral attól, hogy az ajánlások továbbá is oly vékonyan fognak jönni,

úgy a mi eleve képzelt reménységünkön épített czélunkat, egy egész játékszinnek, instructióval együtt következendő felállítására nézve, ki nem vihetnénk: ennél fogva vetemedtünk arra a gondolatra, hogy avagy csak a helybeli uradalom által felépítendő játékszint állandósítsuk meg a magyar theatrale institutum számára olyan móddal, hogy az abban két vagy három ezer (ha nem több) forintokig megkivántatandó instructiókat a begyülendő segedelempénzből mimagunk — az adakozó hazafiak kikérendő megegyezésének hozzájárulásával — megszerezvén, ahhoz leendő jussunkkal azon játékszint az uradalomtól mennél számosabb esztendőkre kiterjesztethető contractus mellett béreljük ki; — ennek elérkezésére nézve az uradalom praefectusának az institutum iránt tapasztaltatott jó indulatja, és a kamara-praesesnek én irántam viseltető különös hajlandósága, s mindkettőjöknek már részszerint nekem adott szava talpkőül szolgálván. Következésképen, hogy ily, egyedül a szükség esetére gondolt, feltételünk kijelentésével a nemesszivü adakozóknak és nagylelkü adakoztatónak ellenekre fogjunk járni, teljességgel nem vélhetjük.

Azonban, minekutána az értésemre adott ellenkezés mellett egy részről Nagysádnak buzgólkodása és az ebből eredett szép summájú adakozások, más részről pedig kevés napok előtt Heves vgyéből is két úri ember részérül 160, egynek pedig (Józsa Gábor úrnak) 500 frtokkal tétetett ajánlás által új ösztönt és reménységet kaptunk: a jelentett gondolatunkról való letéttel, a mi segedelemkérő levelünkben kitett czélunkra törekedni ismét elkezdettünk, — s ily feltétellel nyújtottunk közelébbi gyülésünk eleibe az ide csatolt folyamodásos jelentésünket. Melynek alkotása módját kimagyarázza az: hogy a mi vgyénknek szintén fele részét a világosságtól irtózó — vagy másokat visszatartóztatni iparkodó — papság és a fiscus *(Ovenus* szerint *quasi viscus*) vagy is a fösvény financia használja; s a másik felét biró általunk különösen megkerestetett tehetősebbek is (kivévén egyedül az én grófomat, és a megyében semmit nem biró főispánunkat) semmi jelét nem adták annak, hogy őket a mi hozzájuk küldött kérőlevelünk megindította volna. És ugyan ennél fogva bölcsen által

fogja Nagyságod annak az okát is látni, hogy egy vgyének egy olyan irótolla, mely különben érzékeny is, nyomos is tud lenni, a ·//. alatt lévő határozás körül sem nem egészen azzal az érzékenységgel és kiterjeszkedéssel, melyet a tárgy érdemelhetett volna, sem pedig az igazságos kérést mértéke szerint betöltő kedvezéssel dolgozhatott. Melyet tehát én aképen tapasztalván, elmellőztetett kérésünknek kedvetlen vittatása helyett hasznosabb következésünek lenni véltem, egy felől azt, hogy a szolgabirák által kibocsátandó kéregető vagy buzditólevélnek általam leendő és már a ·///. szerint következett feltételével a határozásban ejtett csorbát kipótoljam; másfelől pedig azt, hogy a határozásban megnevezett fő fő tagoknak a Directiohoz leendő kapcsoltatását kikérjem és nyerjem, azért: hogy azoknak köz s előttem tudva levő hathatós munkásságával minden lehetőséget elkövetni fogván, ennek utána csak a kész dolog jelentessék be a vgyének. — E mellett még abbeli magam kecsegtetésével is kivántam a Pest vmegye zaklattatásának sürgetésével felhagyni: mert biztam ahoz, hogy azt *Nagyságodnak hosszú keze által* azon kerületbeli egyik vagy másik nemes megyénél könnyebb móddal kieszközölhetem és mozgásba hozattathatom.

Ilyetén édes képzeleteimhez járult még az (melyet én Nagysádnak, különben nagy igazsága mellett, egy kis megczáfoltatására jelentek), hogy a mi nagy urunk a maga személyében ment ki theatromhelynek ókumlálására és azt — *ugyancsak a prospectusnak félretételével* — egy a vármegyeházhoz szögellő fő utjának elein nézte ki. De mivel még ekkoráig — a pesti theatrumra itten ajánltatott s ideigvalóképpen nekünk engedtetett 1060 frtoknak betudásával is — 4942 frtnál többre szemünket vetni nem volna; s ő Excája és más itt levő hazafiúi gondolkozásúak egy csupán theatrumul szolgálandó különös épületnek tétetődhetéseket nem biznának: innen a gondolatok itt még most oda mennek ki, hogy a felállítandó épületnek alsó része a város strázsaháza, a felsőbb pedig játékszin fogjon lenni; és ezért azon épület a várossal vagy uradalommal közös költségen tétessék. Ehez képest, minthogy Nagysádnak e részben a

közösködést kedve ellen valónak lenni tapasztalnám *(ámbár a földesuraságnak hatalmát, dispositióját soha és semmi esetben áttalán fogva magunktól el nem hárithatnánk)*, jobbnak tartom én még egy ideig a dologgal lavirozni. És ezen indító oknál s környülállásoknál fogva a jelenvaló játékszinünknek görög birtokosát cameralis praefectus úr által reá birattuk, hogy azt még egy egész esztendeig használnunk engedje; azalatt a dolog vagy kivánt végre hajtódni, vagy legalább akárhogy eldöntetni foghatván. De temérdek tőkéje feküdvén a görögnek azon épületen, tőlünk 800 frt bért kiván. Melynek a szegény játszó tagok keresetjekből kelletvén kitelni, ez nekik nagy megterheltetésekre fog válni. Mindazáltal inkább csak szenvedjék ezt, mintsem zarándokoskodjanak.

Ezek szerint Nagyságtok egész állapotunk mostani fekvése felől tökéletesen tudósítatva lévén, egyébiránt minden esetre bizonyossá tesszük mi Nagyságtokat, hogy nem fognak nemes adakozásainknak czéljokkal s a mi czélunkkal ellenkező forditatása által soha megcsalattatni. Mert ha csakugyan füstbe menne jó igyekezetünk, a Nagyságtok, fő adószedőnk s collegám hites kezénél az én *controleriam* mellett tartatandó pénze hiba nélkül vissza fog szolgáltatódni. Melyhez képest semmi sem lehet a mi Nagysádot elkezdett nemes munkájának dicsőséges végre leendő hajtásában hátráltathatná.

Grátiáiban ajánlott állandó hiv és szives tisztelettel maradok Nagyságodnak

alázatos szolgája
Szrógh Sámuel.

De talán már ideje lesz megnéznünk, minő eredménynyel buzgólkodott Dessewffy Kassán. A következőkben névjegyzékét adjuk azon honfiak és honleányoknak, kik Dessewffy lelkes felhivásának engedve, filléreikkel hozzájárultak a nagyjelentőségű terv foganatosításához. Legnagyobb része azonnal lefizette az aláírt összeget; csak kisebb részük igérte későbbre a fizetést, — ezeket csillaggal jelöljük meg.

Az aláirási iv ily feliratot visel:

«Egy Miskolczon elkészítendő állandó magyar nemzeti theátrom számára Kassán tett ajánlatok 1817.» A nevek sorban, a mint aláirták:

Sóváry Soós Pál 100 váltófrt* (ez idén 30. april). Özv. gr. Andrássy Istvánné 100 frt. Gróf Csáky István 100 frt. Gróf Sztáray Eleonora aranyokban 10 darabot. Gróf Dessewffy Marcellus mivel nincs több 1 frt 30 kr. Gróf Dessewffy Virginia mert nincs több 2 frt 16 kr. Gróf Dessewffy Aurelius, mivel nincs több 2 frt 16 kr. Gróf Dessewffy Emilius, mivel nincs több 1 frt. Gróf Szirmay János Tamás 100 frt. Gr. Szirmay István 100 frt. Gr. Dessewffy Sámuel 150 frt. Br. Máriássy generális 50 frt. Illésy Sándor generális 25 frt. Mivel nincs több 10 frt. Gr. Wass Dániel 20 frt. Bárczay István 10 frt. Egy valaki 10 frt. Ismét más dtto 10 frt. Egy valaki 20 frt. Patay Sámuel, és midőn az épület folyamatban lesz, ismét annyit 15 frt. Gr. Dessewffy József 500 frt* (az idén márc. végéig), Br. Perényi József 20 frt. Egy nevetlen 20 frt. Szentimrey Gábor 25 frt.* Bárczay Ferenc 20 frt. Máriássy Zsigmond Gusztáv 20 frt. Darvas Antal 20 frt.* Korponay Imre 10 frt.* Krajnik József 10 frt. Pósa Gábor 10 frt.* Piller Ignác 10 frt.* Vitéz János öregebbik 20 frt. Semsey v. ispán 25 frt. Klestinszky József 10 frt. Zombory Ferenc 10 frt.* Jakabfalvi Dániel 10 frt.* Joób Mihály 10 frt. Kazinczy József 20 frt. Prof. Pongrácz János kántoronkint tiz forint 10 frt.* egy esztendőre, öszveséggel 40 forintot. Komjáthy Gábor 15 frt.* Grach Mihály 20 frt. Koós László 10 frt.* Fekete Ferenc 15 frt. Puky Antal 10 frt.* Rajner Károly kanonok 25 frt. Csák István v. esperes 20 frt. Komáromy György 40 frt. Darvas József 30 frt.* Téglássy József 20 frt. Domonkos Sámuel 20 frt.* (meghalt.) Ifj. Domonkos Sámuel 20 frt.* Vitlinczki Ádám kanonok 10 frt. Vitéz István Fiskalis 20 frt.* Joannes Tabakovics 5 frt. Janicsárd József 10 frt. Comáromi István 20 frt. Thuránszky Károly 50 frt.* Zombory Gábor 10 frt. Tóth Zsigmond 10 frt. Rakovszky Antal 10 frt. Vitéz János 20 frt.* Sinai Miklós 10 frt. Szemán József 10 frt. Péchy János 10 frt.* Péchy Tamás 10 frt. Drisnyey László 5 frt. Páll Ferenc 5 frt. Dézsi Mihály

10 frt. Török József 5 frt.* Péchy Antal 5 frt. Hilger János 5 frt.* (meghalt). Bárczay Dániel 20 frt. Keresztesy János, ord. physicus 20 frt. Báró Meskó Jakab 50 frt. Háry Antal 6 frt.* Simony József, most 10 frt. Id. Karsa Mihály 4 frt.* Kéler József 14 frt.* Szabó János securitatis Commissiarius 2 frt.* Antalfy József 5 frt.* Egy vgye notariusa 10 frt.* Elek László 20 frt. Szirmay Pál 20 frt. Lux 10 frt. Ifj. Soós János 5 aranyat. Gróf Dessewffy Lőrincz 20 frt. Kormos József 4 frt. Lehoczky József 4 frt. Csattberg János 2 frt.* Lang 2 frt.* Szentpéteri 1 frt.* Lad. Szent-Imrey 1 frt. Dézsi Gásp. 5 frt. Kelen János 20 frt.* Butykay Sámuel 2 frt. Lánczy Ferencz 10 frt.* Gróf Péchy József 50 frt. Soós György 20 frt. Balogh János 50 frt. B. Vécsey Jánosné 25 frt. Gr. Andrássy György 50 frt. Özvegy Szirmay Tamásné 30 frt. Iskolai fődirector Szuhányi Ferenc 25 frt. Szirmay Antal 20 frt. Gróf Barkóczy János 100 frt. Ujházy Mihály 5 frt. Kászonyi Dániel 10 frt. Összesen tehát 2758 frt 52 kr. és 15 arany.

Ez volt hát az egész eredmény. Magába véve nem sok; de ha az akkori pénzviszonyokat tekintjük és felgondoljuk, hogy idegen megyében létesítendő intézetről volt szó: ez eredményt, ha talán nem is fényesnek, de legalább kielégítőnek mondhatjuk.

1817. Gróf Dessewffy József 1817. február 11-én kelt levelében értesíti Kazinczyt a miskolczi szinház érdekében a kassai urakhoz intézett körlevele, illetőleg gyüjtőive sorsáról. A kort és különösen szellemi világát rendkivül jellemző levélből ide igtatjuk a következőket:

Ennek az igyekezetemnek gyönyörüek a környülállásai és nagyon megismertetik az embereket, kivált némely magyar embereket. Gróf Csáky Emmánuel p. o. azt üzené, hogy jó magyar szive van, de lyukas az erszénye. Talán a szivét vette, erszényének, mert nekem ugy tetszik, hogy nála semmi sem épebb a zacskójánál. Fáy, a dupla főispán, mentegeté magát és azt mondá, hogy még nem tudja magát elhatározni a summa iránt, de hogy bizonyosan fog adni. Ez a nagyságos úr fél, nehogy hazafiúsága nagyon messze ragadja. Az öreg gróf Wolkenstein, Rákóczy maradék, (valamint a nádorispán, aki a pesti

magyar theátrumot akadályoztatja, Árpád maradéka) azt mondta, hogy ő haszontalanságokra soha nem ad semmit is, hogy az nála erős fogadás. Csudáld az állhatatos lelkű embert, a ki oly szentül tartja szavát, valahányszor állhatatosságot kell mutatni a nem adásban, — de ő még másokat is lebeszéle és így érdemeket igyekszik gyüjteni az indigenatusra. Gróf Schmieg is lebeszéli az embereket, mert ő is fölötte nagy barátja a nem adásnak. — Gróf Péchy minek utána mindent elolvasott volna, a nélkül, hogy vagy egy szót szólott, vagy egy krajczárt adott volna, csupán az irást adta vissza, de holnapután maga fog német komédiát játszani a köz theatromon. General Máriássy azt mondta, hogy szivesen adna akármennyit, de mivel semmi sem lesz belőle, csak az én kedvemért ad 50 frtot ; azt mondtam neki egy igen nagy hires generállal, a kit Caesar Juliusnak hivtak, magnos animos et bonos cives de salute patria nunquam desperare. Gróf Andrássy Károly azt mondta, hogy ő soha sem jár Miskolczra. Gróf Klobusiczkiné az egyaránt igen szépen magyarul szóló menyecske, meg lévén előzve az öreg gróf Wolkensteintól, a kerülő levelet még olvasni sem akarta, — de majd fogja, mert egy igen szép ulánus lengyel tiszt által nyújtatom be, a ki majd előbeszéli neki, hogy szeretik a lengyel nők hazájokat, és miként nem tudnak a lengyelek a hazát szerető sziveken kivül másokat imádni. Báró Ötvös Gábor az idevaló kamarális adminisztrátor azt mondta, hogy kérdés, ha megengedi-e a magyar consilium, hogy Magyarországba magyar theátrum legyék. Ez az úr, a mint látod, az ország jussait igen jól tudja, kiváltképen pedig nagyon érzi a nemzeti méltóságot. Lábassy kanonok azt mondta, hogy a magyar nem komédiásnak való ; kértem, tenné valamennyi papokkal és hivatalosokkal kezét a szivére és vallaná meg, hányszor játszott a világon, kivált pedig magyar országos komédiát a theátrumon kivül? Mosolygott, de még sem adott semmit is. — Voltak olyanok, akik azt mondták, hogy többet adtak volna, ha ez vagy amaz, többet adott volna ezeknél, az uraknál a hazafiuság imitatióvá vált, valóban pallérozott emberek ; a kik a szép mesterségek közé helyheztetik a haza szeretetét. — Jábreczky consiliarius

azt mondta a gyülésben (a hol szerencséjére én nem voltam jelen), hogy a theátrom forgatta fel Görögországot és a római birodalmat. Ez a volt scholarum inspector, mély tudományú ember és nagy pragmatikus. Látja ő, a mit mások nem látnak ; össze tudja ő fogni a legnehezebb egymástól távol eső történeteket, milyen szem kell arra, hogy azt lássa valaki, hogy azért lett oda Augustulus alatt a római birodalom, mert Augustus alatt Terenc darabjai játszattattak Rómában? De most már egy-két szót vigasztalásul is. Abauj nagy tapssal fogadá kerülő irásomat, egynehány perczenet alatt több száz forintok gyültenek össze, van hát mind szivek, mind eszek a magyaroknak, bár fogyatkozzon olykor mind ez, mind amaz a magyarban. Az ifjú gróf Szirmay István 100 frtot ada, azt mondván: tudod barátom, be keveset kapok apámtul. Feleségem 10 aranyat, aranyakban. Én 500 frtot, minden gyermekem, minden kevés gyüjtött pengő pénzét, avval a hozzáadással, — mert nincs több. Ah tartsa meg az Isten szivekben ezeket a fellobbanásra kész szikrákat.[1]

Az anyagi támogatásnál azonban nagyobb volt e gyüjtés moralis hatása; mert habár, mint látni fogjuk, a többi vármegye egyáltalában nem, vagy csakis alig vette tekintetbe Dessewffy lelkes szavait, — ezek nyomatéka s a kassaiak példája magának Borsodmegyének urait az ügy hathatósabb felkarolására és nagyobb bőkezüségre ösztönözte.

Dessewffy ugyanis nem elégedett meg azzal, hogy csupán a kassai lakosokhoz fordult légyen; izgatott másfelé is. Legelőször Szabolcsmegyét szólította fel az adakozásra és csakhamar Abauj, Zemplén, Gömör, Heves és Sárosmegyéket, valamint Kassa városát és talán egyéb városokat, sőt e megyék egyes befolyásos férfiait is.

Igy pl. 1817. márczius 16-án Sárosban külön levélben kérte egy «gróf és prézes» (valószinüleg az eperjesi törvényszék elnöke) szószólását az ügy érdekében. Kassa városához, valamint valószinüleg egyéb

[1] *Dr. Váczy János*, Kazinczy Ferencz levelezése. XV. kötet. Budapest, 1905. 60—62. l.

közelebb eső városokhoz valamivel terjedelmesebb levelet intézett, mint következik.

Tettes nagyérdemü Városi Tanács és Nemzetes Városi község!

Az ide zárt irományok a Miskolczon elkészülendő nemzeti játszószint illetik. E nemes város lakosai tavaly is tanúbizonyságát adák azon hazafiúi érzésnek, a melylyel az itt megforduló magyar szinjátszó társaságot fogadták és ápolgatták. Ha meggyökerezik Miskolczon egy állandó magyar szinjátszótársaság, nyárban olykor ide is ki fog rándulhatni, és akkor e ns városnak lakosi közelebbről is részt fognak vehetni azon intézetben, melynek hazafiúi előmozditásáért és elősegéléséért mostanság esedezem.

Tettes ns Abauj vgye nem vala meghivásom eránt érzéketlen, hasonlót reménlek ezen ns város érdemes lakositól is. Nem lehet kis mértékben a felvilágosodott hazafiúiság ottan, a hol a hasznos és szép mesterségek üzése az élelemnek fő kútfeje, mint a városokban szokott lenni, és a hol az azoknak üzésére megkivántató értelem a nemzetiségnek és nemzetesülésnek mind hasznát mind diszét titokban nem tarthatja a gondolkozásban gyakorlott és minden hasznosra és diszesre szükségesképen elkészült elméket.

Fogadja el a Tettes nagyérdemü városi Tanács és nzetes városi község különös tiszteletemnek szives kinyilatkoztatásait, melyek mellett becses kedvezéseibe ajánlott szünet nélkül maradok Kassán Martius 16-kán 1817.

A T. nagy érdemü Tanács és nzetes község

alázatos szolgája

Gróf Dessewffy József.

A kassai közönségnek az ügy iránti érdeklődését még az által is remélte felkelthetni és fokozhatni, hogy a miskolczi szinészeket Kassán vendégszerepelteti. Márcz. 17-én folyamodott tehát Schramm városi kapitányhoz az engedély megadásáért:

T. Városi kapitány Úr!

Drága kedves jó akaróm!

Gróf Szirmay János azt a javallatott tevé nekem, hogy mivel

Pálma-vasárnapkor vége szakad a német szinjátszók játszásainak, jó lenne talán minekelőtte még eloszlanak a telet itt töltő uraságok, a Miskolczi Magyar társaságot ide minél előbb meghivni; de mivel nem tudom hogy nem lenne-e ez ellenére a Tettes úrnak, vagy ha nincs-e már az ide való játszószín eleve elfoglalva a kötélfutó czinkosok számára, kérem a tettes urat, hogy a városi uraknak értelmét kitudni, és helybe hagyásokat kieszközleni méltóztasson.

Ma küldöm meg T. Fő biró úrnak a Miskolczon elkészülendő nemzeti theátromot illető irományokat. Reménylem a T. úr barátságos előmozdítását; a Miskolczi szinjátszóknak meghivása eránt irásbeli meghatározását pedig kikérvén, úri kedvezésébe ajánlott, állandó tisztelettel szünet nélkül maradok Kassán 17-a Mártii 1817.

Tettes Kapitány úrnak

alázatos szolgája

Gróf Dessewffy József.

Az engedély természetesen megadatott, s a miskolczi társaság előadásai csakugyan lendítettek az ügyön; mert ámbár fokozottabb igényeknek nem igen feleltek meg a magyar «theatristák» productiói, a közönségre mégis elég vonzerőt gyakoroltak.

Itt említjük meg, hogy 1817. József napján szinészeink «Nagy. Mélt. Klobusitzky József Borsodi Fő Ispány Ő Exc. úri nevenapja tiszteletére elő adtak szép Illuminátióval egy Nemzeti Vitézi Játékot nehány énekekkel ezen nevezet alatt: A Magyarok Lengyel Országba. A darab ugyan mindenképen pompásan és helyesen adatott elő — írja a *Magyar Kurir* tudósítója — A Theatromba begyült minden rendü sokaság különös örömét s buzgó tiszteletét mutatta szeretett kedves Fő Ispánnya eránt. Lehetetlen nem ditsérni Dériné ifjú Asszonyt, ki is Micisló Lengyel Herczeg Leánya, Ricsisa személyét viselte, szép actióját s mesterséges s kellemetes énekését. Ezen jeles Asszony éneklését minden musika mesterségét értő személlyek akár mely nagy Theátromra érdemesnek itélték.»[1]

[1] *Magyar Kurir*, 1817. 26. sz. ápr. 1.

A miskolczi társulat kevéssel ezután Kassára ment, hol kedvezően fogadtatott. Vendégszerepléséről Dessewffy a következőket írja Kazinczyhoz 1817. május 13-án kelt levelében: «A miskolczi szinjátszók, a kik most Kassát mulattatják, eléggé alkalmatosak, de a játszónék, kivévén *Dérynét*, a kinek az isten annyi szép természeti kellemeket és az éneklésre is ámbár még nem elegendőleg kippallérozott — talentumot adott, nyifogók nyafogók; szavok hangja nem természetes, és jóval túlmegy azon garádicson, a melyre természetképpen minden természeti tónnak is emelkedni kell a theátromon... azonban tömött mindig a játékház és a hazafiúság vagy nem figyelmez a hibákra, vagy tűri azokat.»[1]

De nemcsak Kassán arattak a miskolczi szinészek szép diadalt; magában Miskolczon is még az évben oly kitüntetésben részesültek, mely a magyar szinügyre általában, de különösen a miskolczi szinháztervre nézve előnyös hatású volt. Ugyanis Ferdinánd főherczeg, utóbb király, beutazván Magyarországot, Miskolczra is betekintett[2] és a szinházban is megjelent. Ez alkalommal zengedezték el a társaság tagjai a következő jó indulatú, de fölöttébb gyarló «Karéneket», mely a «Hasznos Mulatságok» 1817. II. 29. számában meg is jelent.

Hogy a Magyar, a Felséges Királyi Háznak hive,
'S buzgó érte erőltetést nem szenvedő szive,
Minden lépései
Régi, s új tettei
Ennek megbizonyitói,
Tudják jó s rossz akarói.
Hát még akkor ha látja, hogy egy királyi csemete,
Különösen szít őhozzá, s Bajnok is mellette,
Olly nagy imádása,
Mellynek nincsen mássa.

[1] *Dr. Váczy János*, Kazinczy Ferencz levelezése. Bpest, 1905. XV. k. 194. l.

[2] *Szűcs Sámuel* szerint *Abafi* Ferdinánd herczeg személyét illetőleg tévedésben van. Ferdinánd főherczeg, a későbbi magyar király ugyanis 1806-ban volt Miskolczon, mikor az udvar a francziák elől menekült. Az itt említett Ferdinánd «nem lehetett más, mint Estei Ferdinánd herczeg — írja Szűcs Sámuel szerzőhöz intézett levelében — kit Miskolczon én is láttam egy párszor katonai gyakorlatok alkalmával».

Mindent tesz a magyar ezért
Sőt kész érte ontani vért.
Illyen Felséges úr jöve most a mi kebelünkbe,
S ezt az igaz érzést hozta magával szivünkbe,
Ennek tiszteletet
Teszünk idvezletet,
Tartsa meg, kérjük, az eget
Ezt a nagylelkű Herczeget.

Mindazáltal pihent az ügy egyelőre. Feltehető ugyan, hogy Szrógh, Miskolczy és Dessewffy magánúton tovább is buzgólkodtak, de az 1817. márczius 8-ki megyei közgyűlésből alkalmas helyiség
1818. kiszemlélése czéljából kiküldött bizottság csak egy év mulva (1818. február 11-én) jutott annyira, hogy e részben való véleményét következőképen beadhatta:

A Miskolczon megtelepedett nemzeti játszótársaságra való felvigyázás végett közhatározás erejével kirendelt theatralis director urak mult 1817. esztendőbeli márczius 8-án tartott közgyűlésben beadott jelentésére a tek. vármegye azt méltóztatván meghatározni, hogy a Miskolczon felállítandó játékszin helye megállapítása s annak építése dolga elrendelése tekintetében a kirendelt deputatio tanácskozzon s tegyen tudósitást: a deputatio alázatos vélekedését a következendőkben adja elő, u. m.

Több helyek forgattak ugyan kérdésben a deputatio előtt, melyeknek játékszin helyéül leendő fordítása alkalmatosnak látszott, de mivel Miskolczon a privátusok fundusait ezen czélra másképen nem lehetne fordítani, hanem vagy úgy, hogy a mostani birtokosok a tek. uradalom részéről kibecsültetnének, vagy pedig úgy, hogy a fundusok és rajtok levő épületek szerződés szerint való áron vevődnének meg; azonban sem az egyik, sem a másik mód kedvetlenség s több kevesebb mennyiségű költekezés nélkül meg nem eshetne; állandóságot sem igérhetne; de egész bizodalom nem lehetne ahhoz, hogy az idők mostohasága és a pénzszükének naponként érezhetőbb volta miatt puszta adakozóságból oly alkalmas summa jöjjön öszve itt és a szomszédos jurisdictiókban, hogy azon summából mind

fundust vásárolni, mind a Játékszint fundamentumából felépíteni lehetne: a' Deputatio úgy vélekedne, hogy a tek. ns. Vármegyének itt Miskolczon lévő Kapitányi vagy is úgynevezett Nagy-quártély háza udvarán levő magasinalis s a' szekérszinig terjedő épület, az eleibe épített és a' tek. uradalomhoz tartozó vasáros boltocska teteje elbontatván, s a játékszin épületje számára megkivántató nagyobb tágasabb eszközölhetése tekintetéből, az épület hosszában a' Nagy-quartélyház udvarán belől két, 's az utcza felől is két ölnyi szélességre elegendő számú kis oszlopot állítatván és ezek az épület falával bóltozat által egybenkapcsoltatván, az oszlopokra építődjön az a' fal és fedél, mely játékszinül fogna szolgálni, azzal az engedelemmel is, hogy a' különben is kelletinél tágasabb szekér szinből annyi részecske, a' mennyi a theátrumba való feljárásra megkivántatik, e végre fordítódjon; a' másik főbb, ki 's bejárásul szolgáló ajtó pedig az épületnek a Derék-utcza felől való végén legyen.

Ezen módot a' Deputatio alkalmatosnak és elfogadhatónak vélné, mind azért, mivel az egész építés a' nélkül esne meg, hogy a' tek. megye vagy a tek. uradalom az építés költségeinek viselésében befolynának; mind pedig azért, mivel az utcza felől való részen építendő boltozatok alatt a' vásznas asszonyok vagy mások ennek után is árulhatván, a piaczi bér szedésben a' tek. uradalom legkisebb csonkulást sem szenvedne; mindvégre azért is, hogy a tek. vármegyére, az a disz fog méltán háramlani, hogy a' körül belől feküvő jurisdictiók várakozásaiak is megfelelvén, a' kerületben lakozó számos uri rendek és nemesség hasznos mulattatására czélozó institumot kegyesen elősegéleni méltóztatott. Kelt Miskolczon, Bőjtelő hava 11. 1818. Feljegyzette *Palóczy László*, főnotárius és deputationalis Actuarius.

1818. február hó 13-án tartott megyei közgyűlésen a szinházi deputátió jelentését felolvasta, melyet jegyzőkönyvileg ekkép intéztek el:

«Kiküldött biztosaink a Miskolczon felállitandó Játékszin helye megállapitása s annak építése dolga elrendelése tekintetében tudósitásukat határozatunkhoz képest beadván jelentést tevő biztosaink-

nak vélekedése jóváhagyatott s jóllehet ugyan a játékszin építésének költségei sem kasszánkra, sem a diósgyőri tekintetes uradalom kasszájára legkevésbbé is háramlani nem fognak, mivel mindazonáltal a deputátió projectumába az is érdekelve van, hogy a miskolczi nagy kvártélyházunk magazinális épületje végében levő boltocska teteje elbontatván a játékszin épületjének egy része annak falain emeltessen fel, sőt a közönséges utczából másfél ölnyi szélességü föld a boltozat oszlopai helyére fordittódjon; e tárgyban a földes uraság megnyugvása, kieszközlése szükséges lévén, a deputationális tudósitás párja megküldése mellett a nagyméltóságú magyar kir. udvari kamara hazafiui teljes bizodalommal arra fog kérettetni, hogy a deputatió projectuma teljesedésében részérül is megnyugodni méltóztasson.»

A megye tehát elhatározta, hogy az új szinházat a miskolczi földszintes kvártélyház tetejébe fogja felépíteni.

Azonban Klobusitzky József Borsodvármegye főispánja 1818. márczius 13-án levelet intézett a megyei közgyűléshez, melyben szép szavakkal ecseteli a leendő új szinház czélját s végeredményben arra inti a gyűlést, változtassa meg eddigi tervét és a szinházat ne a kvártélyház tetejére, hanem a kvártélyház nagy kertjében, mint különálló épületet építse fel. E levél a szinházi bizottságnak kiadatott s egyuttal a szomszédos vármegyék adakozásokra ujból felkérettek.

Borsodvármegye 1818. május hó 20-án tartott ülésén Lossonczy József földmérnök bemutatja a szinház tervrajzát és kiszámított összköltséget, mely 37,930 Rénes forintot tett ki — a gyűlés egyhangulag helyeslőleg tudomásul vette. Megjegyzendő, hogy a fenti összegben a szinház belső diszitései, decoratiói nem foglaltattak belé.

1818 augusztus 11-éről keltezett átiratában a szinház építésének ügyét Borsodvármegye a következő átiratban hozta a helytartótanács tudomására:

«Minek után a valóságos tapasztalás meggyőzött volna bennünket affelől, hogy az Országbéli Jurisdictiók, Anyanyelvünknek mult 1790 Esztendőben ujabb felelevenedésre hozatalától s a végső elte-

metődéstől szerencsésen lett megmenekedésétől ólta, bármennyit igyekeztenek is, a Nemzeti J. szt. Budán és Pesten meg nem örökithették s látták volna egyszersmind azt is, hogy felsőbb Helyeken megujítva tett abbeli kérésünk, hogy a Pesten temérdek, de az eladogatott Magyar Polgári fundusok árából össze szerkeztett költségekkel felállitott Játékszinben a Nemzeti Jádzó Társaság, egymást a német jádzó társasággal felváltva adhassa elő Mutatványait, mind ez ideig siker nélkül maradott; abból a Hazafiúi igaz szeretetünkből, melylyel édes Hazánk és Hazai Nyelvünk boldogsága, gyarapítása és virágoztatása eránt szakadatlanul viseltetünk és még késői Unokáinknak áldását s kedvező Itéletét is megnyerni törekedünk, F. Cs. K. fő H.-gednek és a Nm. M. K. Ht. T.-nak, mint Törvényes Felsőségünknek mély tisztelettel jelentjük, hogy mind önnön elhatározott szándékunknál, mind pedig a velünk szomszédos Jurisdictiok barátságos felserkentésénél fogván és ezek nemes Adakozóságának segitségül való meghivásával, szerény adozó népeinknek azonban legkisebb terheltetése és kényszerítőleg való bé folyása nélkül Miskoltzon, mint Magyar Nyelven beszéllő Nemességgel s Lakossokkal bövelkedő és hasonlóképen Anyai Nyelveken beszéllő Nemességgel és lakosokkal teljes vidék közepén feküvő népes mező városban, állandó játék szint épiteni és ki is nyitni akarunk.»

A helytartótanács 1818. november 14-én kelt végzésében tudomásul veszi a megye ezen szándékát s egyúttal meghagyja, hogy ne csak a szokásos módon megczenzurázandó darabok kerüljenek előadásra, hanem időről-időre terjeszszék be az előadásra szánt szindarabok jegyzékét is.[1]

Az alatt míg a magyar szinészet vándormadarai számára ilyeténképen gondoskodtak állandó fészekről; maguk e madarak nem szereztek arra nagy érdemeket. Hosszasabb kassai vendégszereplésök egyáltalában nem vált előnyükre. Miskolczon az a hire járt, hogy a társulat mindenképen igen hanyatlott. Szrógh tehát

[1] *Bayer József*, i. m. I. 545—546. l.

1819. (1819. február 18-án) véleményt kér erre nézve Dessewffytől, és módot, miként kelljen a dolgon segíteni :

Édes Méltóságos Gróf Uram! Nekem a most Kassán lévő magyar játszótársaságra nézve egy oly bíróra van szükségem, a ki felől meggyőződve lehetek, hogy mint igaz és bölcs hazafi, egy általa különösen elősegíteni kivánt s eszközlött nemzeti institutumnak megkedveltetésére szolgálandónak vélt abéli társaságnak dolgát a maga figyelmetességére érdemesítvén, az iránt helyes és egyenes *ítéletet hozni tud is, akar is.* Ily erős bizodalommal folyamodok én annak minél elébb vélem leendő közöltetésének alázatos és hivatalos kikérése végett Nagyságodhoz. Örömest elkerültem volna alkalmatlankodásomat. S ezért kivántam elébb ezen tárgyban méltgos gróf Szirmay János Tamás úr által a magyar literaturának közönséges oktatójának Pongrácz urat megszólítani : de a kért tudósítást tőle mai napig is meg nem nyerhettem.

His praemissis (mélt. Lónyay Gábor úrként) a dolog s az én folyamodásom ezúttal ebben határozódik : hogy minekutána az említett társaság felül oly hír tétetett közönségessé, mintha az mostani kassai mulatása alatt átaljában elkorcsosodott, elfajult, és ennél fogva elébbeni kedvességét a publicum előtt elvesztette volna ; tehát minthogy e részben tett megszólításomra s feddődzésemre a társaságnak mostani előljárója, *Benke József* uram, egy-két tag által elkövetett, s úgy, ahogy egy magát saját keresetével feltartó társaságba bevitethetett fenyíték engedte, megbüntetődött botránkoztató hibájának elismerése mellett előttem *átaljában* a társaságot mentette, és engemet a felől lévő jó vélekedésemben továbbá is megerősített, ennél fogva meggyőzött arról is, hogy a társaság jövedelmetlenségét nem az ő erkölcstelen és a más nemzetbeli társaságokétól hibásabb magaviseletének s hivatala restebb folytatásának, hanem inkább és egyenesen a *németizáló* tónusnak és a gróf Péchy úrral való ízetlenségnek lehessen 's kellessen tulajdonitanom. Most azonban újra, és még nagyobb mértékben, hallván én a társaság rendetlenségének rebesgettetését, sőt még olyanok által is, kiket eddig az institutum s a

társaság jóakaróinak lenni vélhettem, erősítését: erre való nézve reménykedem Nagyságodnak, méltóztassék engemet a dolog mibenléte felől kegyesen és tökéletesen tudósítani, egyszersmind pedig a társaságban azt, a mit orvosolni kell és lehet, valamely a végett kirendelendő tehetős (activus) s magyar szivű személy által a társaságnak egybengyüjtetése és hathatós megintetése mellett megorvosolni s orvosoltatni. Azon személy fogja azt az én és director társaim képünkben tehetni, mivel gróf Péchy ő nsgával kötött szerződésünkben a gróf részéről világosan megkivánva vagyon az, hogy a társaság Kaśsán is a mi directiónk alatt legyen. — Egyébiránt Nagyságodnak leendő válaszától fog mind a társaságra, mind a játékszin építésére nézve teendő további lépésünk függeni. Melynek is tehát megújított alázatos kérésével, gráciáiban ajánlott, buzgó hív tisztelettel maradok Nagyságodnak

alázatos szolgája
Szrógh Sámuel.

U. I. A jelenvaló gyülésünk folyása alatt a tegnapi ülésben említtetvén az előrebocsáttakban érdeklett tárgy annál fogva hogy előlült avagy praesideált főispánunk előbb ne csak puszta mende-mondából legyen tudva, egész ekkoráig tudtomra lévő mivoltában, ezen levelemmel együtt közlöttem ő Excjával. Melyben tett vagyis tenni próbált intézetemet jóváhagyni méltóztatván, Nagysádnak, szives tisztelete mellett, részéről is tételi általam saját ajánlását, addig is, míg megyénk nevében tek. Abauj vgye meg fogna a társaságra szükséges felvigyázás iránt kerestetni.

Dessewffy nemes hangú levélben felelt. Kénytelen bevallani, hogy a szinészek csakugyan hanyagok, szerepöket nem tudják, pongyolán declamálnak stb. De mindez bizonyára másként lenne, ha az urak kellőleg pártolnák.

Igen érdekes levele következőleg hangzik:

Tettes úr, drága kedves jóakaróm! Keveset járok ugyan a theátromba, holott tartok lózsit (kivált gyermekeim számára), mert a sok vendégek, a mint a kis városokban szokott történni, nagyon

eldiribolják-darabolják nappalaimat, úgy hogy csaknem csupán estéimet fordíthatom hasznomra: eljárok azonban némelykor, ámbár ritkábban mint tavaly, a játékszinbe, és hallok a mellett, itt is amott is, mindenféle itéleteket a mostan itt mulató magyar társaságról. Mind tudni kivánja a T. Úr itéletemet, szokott egyenesszivüségemmel ki fogom azt mondani, kérvén a T. Urat, hogy azt csak úgy méltóztasson tekinteni, mint személyes észrevételeimet, «sine ira et studio, quorum causas procul habeo.»

Midőn itt harmadévi nyárban legelőször jelene meg a' magyar társaság, mind azért, mert nyárban nincs itt theátrom, mind azért, mert a társaság első beléptekor hathatósan meg akarta nyerni a' publicum kedvelését; mind pedig azért, mert újság volt itten a' magyar theátrom; mind, végtére, mert több elnémetesedett finnyásabb izlésü uraink és dámáink, kik inkább szoktak a német theátromhoz, nem valának már a' városban, a magyar társaság sok kedvelőkre talála — a játékház majd mindig tele volt, a paradicsom tömött, a lózsiknak nagy része elfoglalva — pénz is több volt akkor, és a farsangi mulatságoknak fogyatkozásában mind több időt, mind több pénzt lehetett fordítani a theátrom látogatására; most különbözők a környül állások — kevesebb a' pénz és mégis a lózsik ára majd olyan, mint tavaly. Még a' városban vannak elnémetesedett dámáink s uraink — a farsang szaporítá a' mulatságokat — a' német katonaság nem tud magyarul, a' kitolt német társaság és annak barátjai fájlalják volt uralkodásokat. Most csak a paradicsom van mindig tele, és az tapsol leginkább, ámbár többnyire merő tótokból álljon. Ez a környül állás nem nevelheti a társaság jó izlését, és szükséges, hogy vagy elbizza magát, vagy minden kedvét elveszejtse. Ritkán tudják jól rolléjokat, — elfelejtkeznek, hogy több német és tót hallgatóik vannak, hogy következendőképen nem kellene oly sebesen beszélniek, — elszavallások, (declamation) nagyon egyszerű (uniforme), nincs benne elegendő modulatió — nem szólanak a' természeti hangon, és a társaságos élet' tónusán, némelyik maga magát játsza inkább, mint a' képzett személyt — az asszonyoknak kivált nagyon

pereg a nyelvek igen fent, igen magosan kezdődik szózatjok minden hajlatosság nélkül és többnyire csak egy bizonyos hangra emelkedik, és csak egy bizonyos hangig ereszkedik le — némely szinjátszó olyan tónuson beszél a' vizről, mintha haragudna — az orkhesztra is igen rosz állapotban van, gyakran tónus, majd mindig taktus nélkül, — a súgót is igen gyakran hallani az elszavalló előtt. Azonban mégis némely darabok meglehetősen adatnak elő. Azt nem is említém, hogy az elment Kőszegi egy időtől fogva nagyon hányni és vetni kezdette magát, s igy játszása a' természetiséget elvesztette ; egykor boszusan is lépett fel a theátromra, azután pedig megverekedett mátkájával, 's mégis osztán elillantott vele. *Egynehány hetek előtt két szobleányt fogadtak fel*; *ezeknek*, *természetesen*, *még sokat kell tanulniok*, *és meglátszik*, *hogy volt-asszonyaikat jól tudnák mímelni*. Én mind ezeket megérintettem gyengéden Benke úr előtt, és nem kételkedem, hogy figyelmetessé tette társait. — Jól fog cselekedni a T. Úr, ha ezen kritikáimat megküldi a társaságnak nevem kijelentése nélkül ; mert jót akarok eszközleni, nem pedig megbántani valakit. Annyi bizonyos, hogy örökre megfészkelhette volna magát itt a magyar társaság, ha olyan individiumokból állana, kik az említett hibákat vagy elkerülnék, vagy megjobbítanák. Nem lehet minden embertől annyi hazafiúi szeretetet kivánni, hogy ezen hibákat észre ne vegye, és ha észre veszi, azokat mindig egedelemmel lássa. Ha valamivel fogyatkozóbb lenne is a magyar társaság a már neki törődött németnél, mégis erőt venne ezen végtére, mivel a hazafiúság táplálgatná a tökéledesedés reménységét, de mikor az nem indul előbb, hanem hátrább esik napról-napra : természetes, ha meghüti a jobbnak emlékezete a' rosznak jobbulásáról való reményt. Rövideden és egybehúzva megmodtam mindent — bizony nem gúnyolódásból, hanem a legegyenesebb hazafiuságból. Vegyék hasznát ha akarják — a keserü orvosság nem mindig a legroszabb, az édes pedig nem mindig a legjobb.

Maradok a' legigazabb szivvel és barátsággal a Tettes Urnak

alázatos szolgája

Gr. Dessewffy József.

U. I. Minden ember kérdi tőlem: fog-e és mikor felépülni a miskolczi theátrom? Azt hallom, hogy Borsod vármegye státusai igen keveset vagy épen semmit sem adtak és adnak e czélra. Ez szomorú egy állapot; én itt mindent elkövettem, az embereket elektrizáltam; reménység fejében, hogy elkészül a miskolczi theátrom sokan adtak a kik másképen nem adtak volna. Most azt hallom, hogy a' kamara akart épiteni, de a vármegye nem akarta az ajánlást elfogadni, hanem maga akar épiteni. Jól van, ha van fundus és akarnak adakozni; de ha nincs sem elég pénz sem elég buzgóság, quare certum incerto sacrificare? minek nagyobb plánumokba törni fejünket, mint a hogy tehetségünk engedi? Én soha fel sem tehetem a kamara ezen liberalitását; hallom hogy maga gróf Majláth nem ellenzi, és igy jobb lenne talán az ajánlást elfogadni és az összegyült pénz interesét az aktorok' gyámolitására fordítani, mintsem háladatosság helyett bizodalmatlanságot mutatni a kamara iránt. Ha idővel visszahúzná is a kamara szivességét, ott legalább lennénk a hol most vagyunk, sőt talán jobb helyheztetésben, ha akkor jobb korban lenne a' pénz állapotja az országban, mert úgy a mint most vagyunk, csakugyan nem maradhatunk, sőt a boszú, hogy a kamara ellenzené is idővel nemzetesedésünket, sok embert a' ki most fösvény, talán adakozóvá tenne, mert nálunk, a nemzeti lelket csak különlött indulatok szokták többnyire gerjeszteni; nem tudok nemzetet, mely kevesebbé érezze becsét. — Gróf Szirmay János, a' ki interesre felszedte egy részét a miskolczi theátromra összvegyült pénznek, sohasem megy a' magyar theátromba Kassán, lózsit nem tart, holott azelőtt, míg a' németek játszodtak, mindig tartott; húga, a szepesi főispánné, szintúgy cselekszik. Nem akarják általlátni, hogy sohasem fog lenni jó magyar theátrom, ha nem fog lenni elébb rosz. Azzal állanak mindig elő, hogy a magyar nem komédiásnak való — hát az angol annak való-e? és mégis volt Garrikja és Footeje, úgymint nekünk Kántorunk. — A magyar társaság itt Kassán adósságba verte magát, és ámbár meg kell vallania, hogy az elkedvetlenedés kissé oka, hogy meg nem elégedhetett velek egészen a publikum, de más részről az is igaz, hogy

Uraink nem gyámolgatták úgy őket, a mint az igaz hazafiúság megkivánta volna. Hiacos intra muros peccatur et extra.

A szintársulat állapota azonban napról-napra aggasztóbb szint öltött. Nehány hét mulva már nem pártolásra, hanem istápolásra szorultak. Dessewffy nemeslelküleg pártjukat fogta. Mindenek előtt ügyöket ajánlotta Szentimrey Gábor abauji alispánnak.

Három nappal ezután Dessewffy kérvényben folyamodott a nélkülöző szinészek nevében gróf Péchy Józsefnéhez, hogy férjénél segedelmet eszközöljön ki részökre.

Ez alatt Miskolczon szép előmenetele volt az ügynek. 1819. májusának elején megkezdették a szinház épitését a Boldogasszony-utcza azon telkén, melyet 1725-ben Forray János és Muraközy Éva a városnak 430 magyar forintért elzálogositottak, s mely később a megye tulajdonába ment át, május 17-én pedig «ezer éljen örömriadal közt» Klobusitzky József főispán jelenlétében végbe ment a szinház alapkövének letétele is. Ez alkalomból Szrógh május 23-án nyomtatásban kibocsátotta az eddigi adakozásokról szóló következő számadó jelentését:

Tekintetes, nemes, nagyérdemű közönség! Szinte négy esztendeje, hogy a magyar szinjátszó (theatralis) társaság azt a várost, mely első felállásakor az ő rendeltetése helyéül választatott, tudniillik Pestet, elhagyta. Kényszerittetett erre azért, minthogy azon épülettől, melyben addig mutatványait (productióit) előadta, megfosztatott, és ott további magafeltartásához s állandó megfészkeléséhez reménysége nem volt. Pestről eltávozván, tettes Pest vármegyének tettes Borsod vármegyéhez intézett ajánló levele által kisértetve, ezen magyar királyi koronához tartozó Miskolcz városában keresett menedékhelyet. S oly szerencsés leve, hogy azt itten feltalálhatta. A borsodi, és ezzel egyenlő gondolkozású szomszéd tettes megyék pártfogások alá vették őtet. Tettes Borsod vármegye 1815-ik esztendőbeli Kisasszony havának 31-ik napján tartott közgyűlésében azon társaság igazgatására biztosokat nevezett ki, oly utasitással, «hogy mind azokat a jó módokat, melyek a társaság rendeltetése czéljának

tökéletesítésére 's java előmenetelesítésére vezethetnek, szorgalmasan kövessenek el». A több tisztelt megyék pedig ápolgató kezekkel fogadták azt, midőn őket, directiója rendeléséből, időnkint megtisztelte, és haszonnal bocsátgatták vissza megtelepedése helyére. Czéljok e részben mind azon nemes megyéknek oda intéztetett, hogy ennél fogva egy a magyar nemzetet is más európai pallérozott nemzetségek sorába helyheztetendő, s már huzamos időtől óta munkába vett, de hajótöréssel fenyegettetett institutumot avagy intézetet történhető elenyészésétől hazafiúi szent kötelességek s tőlük kitelhető tehetségek szerént mentsék meg.

A társaság tettes Borsod vármegye által rendeltett directiójának ily kedves tapasztalásához járult különösen a miskolczi derék, lakosok részéről, ezeknek hazafiúsága mellett, a társaság előadásai iránt eleitől fogva kimutatott és (az annak elfordítására elővételni szokott némely apróbb mesterségű fogások, törekedések, nisusok ellenére is) megtartott becsületes izlése (gustusa), s a felől láttatott okos meggyőzettetése, hogy a mulatságokra és munkától való megpihenésekre rendeltetett s szükséges időkben mind a testre, mind kivált a lélekre nézve sokkal nemesebb és hasznosabb időtöltés legyen a virtus szépségét s jutalmát édes érzékenyítéssel, a képmutatóság s bünök ocsmányságát és veszedelmes voltát megutáltató undorodás gerjesztéssel, az ostobaságot, annak megvetését maga után húzó kinevetéssel előterjesztő szinjátékokat, s theatrumot gyakorolni, mintsem annak nemlétében akár a henyélést űzni, akár a mások rágalmazásával pénz- és egészség vesztegetéssel egybenköttetett társalkodásokban léledzeni. Ezek és általjában az annyiszor tisztelt Megyék publicumában azon hazai csirádzó institutumhoz és ennek megfundálására egybenállott eszköztársasághoz minden mellesleg való tekintett nélkül, tiszta hazafiúságból s a nemzetiség feltartása és diszesítése ösztönétől viseltető vonzódása, és a társaságnak ezeknél fogva Miskolczon, a mult viszontagságos időkben is tapasztalt fennállhatása s tagjainak gyarapodása, oly reménységet öntöttek az említett társaságbeli directióba, hogy egy nemzeti szinjátszó társaság, főképen

az eddig valónál még kedvezőbb intézettétel mellett, állandóul meg foghat Miskolcz városában fészkeltetni, és innen az egész Tisza melléki t. megyék szolgálatjára s gyönyörködtetésére az azon megyéktől meghatároztatandó mód szerint fordítódni.

Mely indító okoknál fogva arról gondoskodott a többször mondott directio, hogy Miskolczon a drága bérért fogadott szük és alkalmatlan, emeletes játékszin helyett egy tágas és mind bővségénél, mind tetemes árendafizetés nélkül leendő használásánál fogva, kevesebb helypénzért több nézőknek helyet adható s így a társaságnak is eddig valónál több hasznot hajtható, alkalmatos, és a lehetőségig diszes játékszinnek (theatrumnak) felállítását, az e részben egyesülendő Tisza melléki tettes Megyék közsegedelmével munkálja ki azon közösen használtatandó társaság számára. Ki is küldötte e végett a maga buzdító leveleit. De ámbátor tettes Abauj, Gömör és Heves vármegyék ezen tettes Borsodi megyével nyilván megegyeztek légyen a jelentett czélnak közös elősegítésében: mindazonáltal a közbenjött közönséges szükség és inség miatt függőben kellett annak hagyatni.

Most azonban minekutána egy részről tettes Borsod Vármegye a végre a maga fundusából ingyen alkalmatos helyet a nagymélt. királyi magyar Kamarának, mind Miskolcz városa földesurának megegyezésével, ugyan Miskolczon kimutatni és engedni, s a nagymélt. kir. magy. Helytartó-Tanács is az állandó theatrumnak itten leendő felállítását jóváhagyni méltóztattak; más részről pedig a jelentett inségnek tágulásával ugyanazon czélra tettes Borsod és Abauj vármegyék, s az azokon kivül is találtató néhány magános méltóságok és hazafiak már eddig is részszerént szép adakozásokat, részszerént pedig ajánlásokat az alább látható feljegyzés ·/. szerént tettek: meg levén a directio több felől az épités elinditása után várható szükséges költségek és hathatós segedelmek felől biztatva, — az ennekelőtte egy esztendővel (és így a mostaninál sokkal nagyobb drágaság idején) tett kivetés szerént körülbelül 40 ezer forintokra számíttatott nemzeti magyar theatrumnak talpkövét meghagyatott

kötelessége szerént tettes Borsod vármegye diszes kiküldöttségének jelenlétében folyó hónap 17-e napján letétette és azótától fogva annak építését szorgalmatosan folytattatja is, a ·//. szerént.

Hogy tehát azon elkezdett munkának végrehajtásával a' feltett hazafiúi nemes czél minél elébb lehet elérődhessen: ki-ki a tekintetes, nemes, nagyérdemű közönség közül egy ily hazai, magának az adakozónak is jó illatot viszonzó áldozatnak tehetsége szerént önként leendő tételére illendően és olyan móddal meghivattatik: hogy mindazt, a mit a jelentett végre most adhat, s a jelenvaló irás megadójának kezéhez szolgáltatand, mind azt, a következő aratásnak, szüretnek avagy pedig akármely más közidőnek elmulásával ezen tettes Borsod vármegye főadószedő s egyik theatralis director Miskolczi György, vagy vice-adószedő Csiszár Pál úrnak, mint különben is az építés felvigyázójának, beadni vagy küldeni kiván, az ide ·///. alá különösen csatolt papirosra, és azon lévő s illető concerneus lineák közibe vagyis rubrikába egész világossággal feljegyezni méltóztassék, ne terheltessék. Költ Miskolczon, Pünkösd hava 23-ik napján 1819. esztendőben.

A tettes Borsod vármegye részéről kineveztetett theatralis directio képében. *Szrógh Sámuel* által.

A ·/. vessző alatti kimutatásnak ez a felirása van: «A Miskolczon épitetni czélban vett Magyar Nemzeti játékszinre annak 1819-ik esztendőbeli Pünkösd hava 17-ik napján történt talpköve letételéig és letételével részszerént már valósággal bejött, részszerént pedig felajánlott segedelmek.

I. Tekintetes Borsod vármegyéből.

1. T. nemes Borsod vármegye Rendeitől a pesti theatrumra tett utóbbi ajánlás annak következendő felépítéséig ide fordíttatni rendeltetvén 1000 frt. 2. Ezen megyebeli nagymélt. főispán ő Excájától 100 frt. 3. Nagymélt. gróf Aspremont ő Excája részéről 18000 égetett tégla ára 20 forintjával 360 frt. 4. Annak a M. — keresztesi nemesség által Miskolczra lett behozatási ára teszen 240 frtot. 5. Mélt. kir. tanácsos Berzeviczy Pál ő nagysága által ajánlva 100 frt. 6. Tettes

Dőry László úrtól 10.000 égetett tégla ára 20 forintjával 200 frt. 7. Annak mélt. gróf Szirmay János ő nagysága által lett behozatása ára 70 frt. 8. Mélt. Gróf Csáky Jánosné ő nagysága által téglaégetéshez adatott 20 öl fa ára 120 frt. 9. Ezen fának behozatását megtevén gróf Csáky Antal ő nagys. successorai 120 frt. 10. Tettes Dessewffy Tamás úrtól 15.000 égetett tégla árában 20 frtjával 300 frt. 11. Tettes Almássy Lőrincz urtól 5000 égetett tégla árában 100 frt. 12. Tettes Gombos Ferencz úrtól, a talpkönek letételekor szokásban lévő s előre való adakozás által 5 species aranyokban 56 frt. 13. Bánhorváthi kasznárné Pap Mihályné (Soós Mária) asszonytól egy dupla aranyban 22 frt 30 kr. 14. Tettes Elek István úrtól dttó 20 frt. 15. Typographus nemz. Szigethy Mihály úrtól ezen munka ingyen lett kinyomtatásában 40 frt. A többi kisebb nagyobb ajánlásokon s segedelmeken kivül mai napon bejött 2808 frt 30 kr. ajánlva 100 frt.

II. Tek. Abauj vármegyéből.

A tisztelt megyének rendei részekről közönségesen 2364 frt 45 kr.

N. B. A directiótól és a hazától is tartozó háladatosság kivánja az ott adakozók közül némelyeket megnevezni. Ezek azok: Mélt. gróf Dessewffy József ő nagys. egész úri háza, mélt. gróf Dessewffy Sámuel, mélt. gróf Andrássy Istvánné, hadi fővezéri helyt. mélt. b. Máriássy András, hadi vezér vagy generalis, mélt. Illéssy Sándor, mélt. gróf Szirmay János Tamás és István, mélt. gróf Csáky István, mélt. gróf Péchy József, mélt. gróf Vass Dániel őnagyságok. Főtiszt. kanonok Rajner Károly, Vitlinczky Ádám, Csák István, Jakabovics János és többek. Tettes Szent-Imrey Gábor, ord. vice-ispán úr, tettes Semsey Lajos, subst. vice-ispán úr, és a tettes vármegye közgyűlésében jelen volt minden úri tagok.

III. Tek. Heves vármegyéből.

1. Tettes Jósa Gábor ur ajánl 500 frtot. 2. Tettes Papszáz József úr ajánl 80 frtot. 3. Tettes Papszáz György úr ajánl 80 frtot.

IV. Tek. Gömör vármegyéből.

1. Tettes Szent-Miklósy József úr ajánl 300 frtot. 2. Tettes Tornallyay Márton úr ajánl 200 frtot.

V. Tek. Zemplén vármegyéből.

Főmélt. herceg Breczenheim Károly ő herczegségétől a directióhoz saját neve s kézirása alatt bocsátott kegyes levele mellett másokat megelőzve 200 frt.[1]

Ezeken felül bécsi udv. agens tettes Szűcs István úrtól 50 frt.

És így 1819-dik mai napjáig bejött 5423 frt 15 kr. ajánlva van 1260 frt.

A ·//. vessző alatt idézett megyei végzés így hangzik :

«1819. Pünkösd hava 18-ik napján tettes nemes Borsod vármegyének Miskolczon tartott közgyűlése jegyzőkönyvének kihúzása.

Nemzetes ordinarius vice-ispán úr, hivatalos jelentést tevén a felől, hogy tegnapi határozatunkhoz képest, a miskolczi játékszin fundamentomköve, tisztelt ordinarius vice-ispán urnak és a tek. Rendek közül is néhány úri tagoknak jelenlétében letétetett; s táblabiránk Csiszár Pál úr, az építésre közelebbről való felvigyázást magára vállalta ; az építés dolgainak elővitele tovább is a theatralis deputatiónak és említett táblabiránknak gondoskodó szorgalmatosságára bizatott.

Feljegyzette és kiadta *Palóczy László* Fő Notárius.»

Szrógh a választ Dessewffy levelére halasztotta volt, mindaddig, míg a színészek Miskolczra visszakerülve, élhetett a jó tanácscsal : megintette a hibázókat, elbocsátotta a rendetlenkedőket és új tagokat szerződtetett, úgy hogy a közönség immár meglehetett

[1] A herczeg a következő levél kiséretében küldötte adományát Szrógh Sámuelhez :

«Érdemes Nemzetes Uraim !

Hozzám utasitott betses leveléhez képest az épitendő Nemzeti Theátrumra szomszédságos segedelembéli részvételemért Két száz Forintokat Váltó czédulákban ajándékozom.

Egyébiránt, hogy Országunkban a nemzeti nyelvet tökélletesitő Játékszinnek magyar Nyelven való felállitása czéloztatik, valóban nagyra becsülöm.

Többnyire igazi hazafiui hajlandósággal és tisztelettel maradok az Uraknak

Bécsben Szent-András Havának 30-ik napján 1816-ik Esztendőben

kész kötelességgel

Herczeg Breczenheim Károly.

elégedve. Ezekről ad hirt a grófnak, hozzácsatolván jelentését az adakozások menetéről:

Méltóságos gróf, Nekem drága méltóságos uram! Nem akarván a hitegető kölcsönzőnek hibájába esni, s Nagyságod előtt valóság helyett puszta szavakkal és fundamentomos megnyugtatás helyett kecsegtető biztatással kiállani: mindeddig elhalasztottam Nagyságodnak tartozó feleletbeli jelentésemet. Most pedig már módomban lévén, egész készséggel rovom le adósságomat, s minthogy Nagyságodnak hozzám bocsátani méltóztatott kegyes válasza részszerént a mi szinjátszóink jobb rendbe szedését, részszerént az általam tiszttársaimmal együtt kihirdettetett, s a Nagyságod hazafiúi buzgósága által különösen elősegíttetett miskolczi játékszin építésének elhaladását és Nagysádnak ezen való nem méltatlan tünődését tárgyazolta: én is tehát azon két tárgyakra terjesztem ki alázatos feleletemet. Melyhez képest:

Mi nézi a' mi szinjátszóinkban Nagysád által valóságos mesteri kézzel lerajzolt fogyatkozásokat: e részben meg tettem annyit, a mennyi tehetségemben állott: t. i. megintettem a Nagyságodtól előmbe szabott módon a hibázókat; elbocsáttattam a javulni nem akaró botránkoztatókkal és a társaságban alattomos mesterségek által egyenetlenséget s zavart eszközlőkkel az annak terhére levő részt is. Ugy hogy már most a kis sereg oly állapotba helyeztetődött, mely szerint egyetértése mellett jobban iparkodik és jobban is fentartja magát, s legalább a mi nem annyira vásott publikumunknak semmi tekintetből nincs oka arra, hogy vele meg ne elégedjék. Annyival inkább, mert valamint egyfelől bizonyos abban, hogy azon társaságocska a még hozzá kivántató alkalmatos tagokkal akármely órában megszaporodhatik, és kitartható számig neveltetni is fog: úgy másfelől nem fundamentum nélkül kecsegtetheti magát azzal, hogy az institutumnak következendő meggyökeresítése a szinjátszók jobb elrendeltetését is következtetni fogja.

A mi pedig a játékszin építése dolgát illeti: a részben, úgy tartom, legjobban számolok én Nagyságodnak az ide csatolt buzdító

levél foglalatjával, ki vannak már az ehhez hasonlók a borsodi, gömöri és az *oldalogni kezdett* zempléni megyékben, mint szintén az unghiban is (az ő magát nekem eleve felajánlott gavallér főispánja eszközlésével) bocsátva. Küldöttem Bécsbe is herczeg Breczenheimhoz, Ő herczegsége iránt, más hasonló nagyokból lett maga megkülönböztetéséért tartozónak vélt, s meglehetős tömjénezésimmel kinyilatkoztatott háladatosságom jeléül is. A hátra levő Tiszamelléki megyék vice-ispánjaihoz az azokban kibocsátandókat most készítem. Abauji vice-ispán úrhoz pedig ez alkalmatossággal küldök: de csak azért, hogy azt a tettes Rendeknek, nemes adakozások el nem lett fecsérlése felől való megnyugtatása végett terjessze elejekbe. Mert a tiszt. megyének további szutyongatását akkorra halasztom, mikor azt a többi megyék által az adakozásban utólérettetni és a szükség esetét jelentenni látandom. — Egyébiránt a Nagyságod becses levele folytában kívánok még erről is hiteles jelentést tenni, hogy a magyar kamara minket a játékszinnek felépítésével soha meg nem kinált, csupán az én előhozásomra felelt és igért kamarapraeses ő excája ennyit, hogy a kamarához folyamodást teendünk, a miskolczi vendégfogadó udvarának belső részén levő szekérszin padjának játék helyévé leendő alkalmaztatása és általunk aképen — jó pénzért — következhető használása iránt: tehát kérésünket maga részéről elősegíteni fogja.

Gráciáiba ajánlott a legszivesebb s méltóbb tisztelettel maradok Nagyságodnak

alázatos szolgája
Szrógh Sámuel.

Költ a D.-Győri hámorbeli Ferdőknél. 24 d. Junius, 1819. esztben.

Említésre méltó, hogy Gömörvármegye 1819. szeptember hó 19-én beküldi az épülő miskolczi szinház javára a méltóságos Csikszentkirályi és Krasznahorkai gróf Andrássy György úr által adományozott 100 forintot, a mely összeg Csiszár Pálnak, mint a szinházi főgondnoknak átadatott.

Zemplén vármegye ama felszólításra, hogy a Miskolczon felállítandó szinház czéljaira adakozzék, jelenti, hogy nem adhat semmit, mivel belátása szerint csakis Pestet, vagy Budát tartja érdemesnek arra, hogy egy állandó szinház felépíttessék.

Hogy a «miskolczi nemzeti játszó társaság és játészin» iránt milyen nagy volt az érdeklődés mindenfelé, bizonyítja az alábbi eset is:

Zsadányi és törökszentmiklósi *Almássy János* 1819. április 2-án négy nagykátai lakosnak ökröket adván el, ezek adósak maradtak 672 frt 30 krral. Ezt a követelést Almássy szinházunkra hagyta.

A szinház ügyésze 1821. november 21-én ír a kátai emberek 1821.
földesurának, *gróf Keglevich Gábornak*, hogy hajtsa be tőlük ezt a pénzt. Levelében a többek közt ezeket írja: «Az említett theatrum építése a pénz szüke miatt csak félig mehetett tökéletességre. Egy egész megyével s általa egész hazánkkal tehet jót ezáltal a Méltóságos ur. Hiszem is erősen, hogy nagyőseiről örökségben által vett nagylelkű közhasznúságát s igaz hazafiúságát kész lesz a Méltóságos ur e részben is kegyesen megbizonyítani.»

A dologból mégis per lett, melybe Dominkovics Lajos, mezőmadarasi Szalay Pál és tolcsvai Nagy Barnabás ügyvédek folytak be.

1824. márczius hó 20-án írja ez utóbbi Blaskovich Bertalan 1824.
pestvármegyei szolgabirónak, hogy járjon el ezen ügyben sürgősen, mert ezen a dolgon az egész vármegye szeme függ.

Időközben a követelés kamataival és költségeivel együtt 1328 frt 1829.
42 krra emelkedett, melyből 1829-ben végrehajtás útján 355 frt 13 kr. folyt be Vay Ábrahám alispán kezéhez. Szép vonás ebben a perben, hogy az executióra kiküldött biróság összes tagjai lemondottak napidijaik és költségeik megtérítéséről.[1]

Az országos irodalomban a magyar játékszin ügye általában kedvező elbirálásra találván, a milyen sajátságos, reánk nézve ép oly sajnos, hogy egy miskolczi minorita szerzetes, *Török Damascén* jelenti az első disharmóniát a magasztalások chórusában. Művének czíme:

[1] *Országos Levéltár*. Táblai osztály 134—16.

«Az időt töltő mulatságok és különös figyelemmel a Játék-szin erköltsi tekintetben.»[1] Ha azt az álláspontot tekintjük, a melyből ő indul ki, végső következtetéseit nem csodálhatjuk. Sőt bizonyos tekintetben el kell ismernünk, elég fölvilágosodott nézeteket vall szerzetes létére. Eltekintve azonban az iró szerzetesi álláspontjától, mely őt arra kötelezi, hogy mint «az erkölcsiség őrállója» szóljon a dologhoz, művének lényegét véve figyelembe, terveinek elfogadása egyet jelentene a dráma-irodalom fejlődésének megakasztásával. A játékszint illető tervei nem annyira az akkori szinházi viszonyokból folyó tapasztalatiból szürődtek le, mint inkább csak általánosan elfogadott nézeteknek már könyvekből merített visszhangjai. Ha ismerte is egykorú szinészetünk viselt dolgait, ha láthatta is a szinpadi műsor kétértelmű divatos darabjait, de kétségbe kell vonnunk, hogy helyesen ismerte szinészetünk igazán lelkes, önfeláldozó fáradozását, a messze jövőben teljesülést igérő ideálokért.

Török munkája csak kétötödrészben foglalkozik az egykorú theatrumok kérdésével. Korszerű érdeket csak a két utolsó fejezetnél nyer munkája, midőn azon kérdéseket veti föl, vajjon ártalmasak-e ma a tragoediák és comediák erkölcsi tekintetben és vajjon mit kellene tenni, hogy azok erkölcsi tekintetben ártalmasok ne legyenek.

A játékszint magában véve tisztességes dolognak hiszi, «ha diszes, okos és rendes módon készülnek s mulattatnak a játékos munkák, ha a játszók tisztességes s minden trágárságtól tiszta magaviseletüek, ha a játékdarabokban a kétértelmű pajkos kiejtések, az erkölts-vesztegető fortélyoskodások, a testnek botránkoztató mozdulatai eltávoztatnak, ha a társaságban uralkodó hibák az elmés gúnyolásnak csipős savával meghintetnek és nevetségesekké, gyülöletesekké tétetnek; a szükséges diszes erkölcsök pedig, ú. m. a könyörületesség, igazság, mértékletesség, előljárókhoz való engedel-

[1] Irta P. Török Damascenus conventuális Minorita Miskolczon 1818. — Nyom. Nemes Szigethy Mihálynál Miskolczon, 8°. 71 lap. Török, mint főkormányzója szerzetének, 1824-ben halt meg Miskolczon, 68 éves korában.

messég, a fő hatalomhoz s hazához való hívség, felebaráti szeretet, kellemetes szinben adódnak elő.

Nem lehet bizonyára kicsinyelni azt az állítását, hogy «ritka játék adatik ma, melynek mosóra szüksége ne volna»; de szigorú ítéletének éle megtompul, ha meggondoljuk, hogy ő a szerelmet teljesen ki akarja zárni a drámákból. «Nemde — írja alább — ha tragoedia játszatik, az ebben példázott dolognak *szerelem az oka.* Majd minden Comoediáknak is nem más a tárgya, tsak a szerelem és végzetre a párosodás. Ezeket pedig a testnek oly mozgásival játszszák, és olyan édes, ujonnan kigondolt tündér és kisértő szavakkal v. énekekkel fejezik ki, hogy majd lehetetlen az ártatlan, gyenge, annyival inkább az illyenekre hajlandó ifjuság szivének fel nem buzdulni, meg nem romlani.» Főleg az ifjuságot félti, mint a melynek fogékony lelkében hamar keletkezik az elragadtatás tüze és az életben a szinpadi világ eseményeit törekszik eljátszani. Eme tulságosan naiv elragadtatásában az ország nagyjait, tisztviselőit, előljáróit szólítja föl: «vessetek akadályt az ilyen játékoknak, melyek a szivekre mérget fujnak és a természet csalogatásait nagyitják, élesítik v. édesgetőbbekké teszik! Atyák és anyák! fijaitokat, leányaitokat vonjátok el az eféle játékokon való megjelenéstől, ha azoknak ép erkölcseiket s tisztaságaikat becsülitek.»

Sokkal helyesebbek nézetei a játékszin elrendelése iránt. Olyan szinészeket kiván, kik «csinos és törvényes erkölcsüek legyenek»; olyan játékdarabokat, melyek előzetes rostázáson mentek át és nem sértik sem a vallást, sem az erkölcsöket, és nem kisebbítik az előljárók iránti tiszteletet sem. Arra is tekintettel legyenek, hogy a szinész saját belátása szerint ne szőhessen a darabba semmi «mocskos foltot». Mulatságosabb ezeknél azon javaslata, hogy az előadásokat nappal kell tartani, «mert a késő idő, az éj, mennyi alkalmatosságot nem nyujt a nem szép végből össze jöttére mind a két nemnek». De ha mind ezt nem lehetne teljesíteni, szerinte a jó rend és illendőség érdekében, azt kellene elrendelni, «hogy néhány nyomós ítéletü tisztes férfiak hiúzi szemekkel hassanak el a játékszin tágasának

minden helyeire, vizsgálódván : nem tétetnek-e a különböző személyektől oly valami rendetlenségek, mellyeket tilt nem csak a keresztényi szemérmetesség, hanem az emberi okosság is». Török tehát nemcsak a szinpadtól, hanem még a nézőhelytől is félti a közönséget. Utolsó javaslatában van sok elfogadható nézet, de ebben is elveti a súlykot. Ugyanis kisebb városokban sok haszonnal járó dolognak tartaná a játékszinek meg nem engedését, főleg ha a játszó személyek sok időre akarnak megtelepedni. Az ilyen helyeken az emberek munkakerülőkké lesznek, a mulatozásra való hajlam nagyon kifejlődik nálok ; a nagyobbak példáját utánozza a polgárság is, s «a mit szükségre kellene költenie, azt a gyönyörüségre adja». Ebből fényűzés, fényhajhászat keletkezik, «melynél a közönséges városi polgárságnak nincsen nagyobb senyvesztő nyavalyája. Mert mikor a mesterembernek a felesége, leánya, semmi játékszint, semmi tánczot, vagy közönséges mulatozó helyet el nem hagy, mikor selymet von maga után és költséges gyürükkel fűzve vagynak újjai : mikor a köntöst ama kerengő ördög, a *Módi*, szabja és hétről-hétre más tündér ujságra virraszt föl : akkor már ássa a veszedelem a háznak fundamentumát, mely kevés idő alatt lerogyik és az egész házi népet oda öli».

Török röpirata nemcsak azért tanulságos, mert egy társadalmi osztály véleménye gyanánt tekinthető, de azért is, mert egyedül áll a maga nemében. Olyan iró ugyanis, ki éppen erkölcsi tekintetben találná eltörlendőnek a játékszint, vagy a világi szinpadot a jezsuita iskolák szinpadjainak és szindarabjainak mintájára akarta volna átalakítani, a magyar irodalomban nem akadt.

Az atyáskodó szerzetes vádjainak élét néhány évvel utóbb ugyancsak miskolczi iró, *Benke József*, a volt szinész s az időszerint leányiskolai tanító iparkodott elhárítani a Tudományos Gyüjteményben irott birálatában,[1] Török röpirata azonban nem tett oly hatást, hogy a vidéki magyar szinészet előmenetelét megakadályozta volna. Daczára annak, hogy műve 1818-ban Miskolczon jelent meg,

[1] *T. Gy.* 1823. III. 88—101. l.

mégis épen Miskolczon tették le a következő évben az első magyarországi szinház alapkövét.[1]

Míg a szinházépités kedvező körülmények közt indult meg, az 1820. alatt a miskolczi társaság kebelében — egy kellemetlen félreértés folytán — 1820. körül szakadás állott be. A Murányi pár ugyanis elhagyta a társulatot, mivel Murányiné szerepeit elvették, s Déryné-nek adták át. Bár a veszteség érzékeny volt, a társaság csakhamar kiköszörülte a csorbát. Uj operákat hozattak s magyarra fordították át. Az eltávozott Murányi helyett egy Némethi nevű miskolczi szabóban meglelték az uj tenoristát, váratlanul Déry István is, ki bariton hanggal birt, ott termett a társaságnál s most már nyugodtan tekinthettek az operai előadások elé.

«Én szereztem magamnak — irja Déryné — több jeles szerzőtől magán dalokat, szép kettős dalokat nagy operákból, Déry lefordította magyarra s igy sok ideig többnyire énekes egyveleggel tractáltuk a publicumot; és az nemcsak, hogy mindenütt tetszett, de nekünk is kényelmes volt, mivel második énekesnőnk nem lévén, nem sok operát lehetett adni. Én ugyan nyekgettem be egy vén szabónét még Pesten létünkkor, de Pápainénak — ez volt a neve — szörnyü nehéz feje volt s a zongoramester éppen nem tudott vele boldogulni.»

A jószivű Déryné, ki ellátásáról is gondoskodott, maga tanitgatta énekszerepeire. Keserves munka lehetett, mert még az ütemet is csak ugy tudta vele megértetni, «hogy a tactus leütésnél mindig a vállára ütött egyet». Ez élénk leirásból fogalmat alkothat az olvasó arról, hogy milyen lehetett itt egy operai előadás! A közönség azonban meg volt ezzel is elégedve. Déryné kárpótlást nyujtott mindenért. Az ő egyéniségének varázsa éltette a társulatot. Minél többször lépett föl egy este, annál jobban tódult a közönség az előadásra.

A társaság kiváltképen az énekes játékok kultuszát üzte. Nyaranta kirándulásokat tettek a szomszédos helyekre, hol mindég vendégszerető közönség várta őket. Sátoraljaujhelyre is elmentek, s

[1] *Bayer József*, i. m. I. 603—608. l.

1820-ban itt találkozott Déryné *Kilényi Dávid* igazgatóval, ki nemcsak, hogy 100 frt havi fizetést igért Dérynének (eddig Miskolczon 60 frtja volt) nemcsak jó énekes társakat — Pályt, Szilágyit — helyezett kilátásba, hanem igéretet tett, hogy társulatával a legrövidebb idő mulva Pozsonyba is el fog menni. Ez az igéret oly közelről érdekelte Déryné szivügyét, hogy elhatározta a Miskolczról való távozást. Természetesen volt nagy harag Miskolczon, honnan a törvényszabta idő előtt nem akarták elbocsátani. Déryné azzal állott boszút, hogy nem játszott, mivel nem adták ki a fizetését. Ugyanez időtájt Benke is megunta a színészkedést s tanitó lett Miskolczon. Déryné eltávozása nagy veszteséget jelentett a miskolczi színészetre nézve,[1] s a directionak a visszaédesgetésére irányuló fáradozása is egyelőre eredménytelen maradt.

1821. A miskolczi társulat tavaszszal, mint rendesen, 1821-ben is Kassára szándékozván, Miskolczy György, gróf Dessewffy erkölcsi támogatását kérte, ki is nem csupán a városi kapitány engedélyét sürgette ki, hanem válaszában egyúttal ajánlja a szinügy barátainak, hassanak oda, hogy a megyék részéről a pesti szinház építésére megszavazott összegek tőkésíttessenek, kamatjaik pedig a miskolczi szinházra ajánltassanak. De mindezt úgy, hogy azzal a pesti szinház ügyének ne ártsanak, mert teszi hozzá prófétai hangon, *az előbb-utóbb nemzeti ügy lesz*, és bizonyosan fel fog építtetni.

Tekintetes úr! Gondolkoztam a miskolczi szinjátszóknak ide jövetelekről, minek előtte még a Tettes úr irt volna a város kapitányának; minekutánna pedig a T. úr maga is irt volna neki, ime az idezárt feleletet siettetém. Azt sajnálom, hogy áprilisban itt nem lehetek, de itt lesz feleségem és gyermekeim; kirándulok talán Miskolczra és Sz.-Mihályról, és magam elviszem a pénzt, a mely ismét begyült. Vettem a T. úr levelét minden hozzá zárattattakkal, valamint a jó rendtartásnak, hazafiúságnak és barátságnak legtökéletesebb bizonyságait. Szrógh úr felelete is megjött, igen jól esett, hogy mindenről

[1] *Bayer József*, i. m. I. 548—549. l.

tudósítva vagyok ; csak arra kérem a T. urakat, hogy a pesti theatromnak kárt ne tegyenek, mert meglátják, hogy előbb-utóbb a pesti nemzeti theatrom országos és nemzeti dologgá fog válni, és hogy bizonyosan fel fog épitődni. Azt azonban nem ártana kieszközölni a szomszéd vgyékben, hogy a pesti theátromra már effective begyűlt és Pestre még el nem küldetett pénzek jó és biztos helyekre kölcsönöztessenek ki, és addig mig a pesti theatrom épitéséhez hozzá nem fognak kezdeni, a folyó kamatok Miskolczon elkészülendő theatrom javára forditathassanak. De ezt a propositiót csak akkor kellene tenni, minek utánna úgy mint Abauj vgyében a többi vármegyékből is már önként való adakozások által valamely somma pénz bégyült. El nem kell felejtkeznünk, hogy az esztendő mostohasága, szűk idők, a luxus etc. etc. miatt a fösvénység a hazafiságot valamennyire zsibbasztja.

Áldja meg az isten a kameralis praefectust. T. ns Borsod vgyének földes urait, ihlesse sürübben a hazafiúság gyéniusza, a T. uraknak, pedig becses fáradságokat jutalmazza meg. Nem azért mondom, hogy én tettem fel a kassai uraságokhoz a buzditást, de merek hizelkedni magamnak, hogy nem ártana, ha azt szolgabiró uramék a magok meghivásokhoz csatolnák; értetődik, arra az esetre, ha az fel nem olvastatott a közgyűlésen. Elküldtem már azt Szabolcs, mind Zemplén, mint Sáros vgyékbe, a kassai város magistratussal is közlöttem, és jó resultatumot reménylek mindenünnen. Nem szokásom csak imigy-amúgy részt venni valamiben ; vagy nem fogok hozzá a dologhoz, vagy férfiasan szoktam megmarkolni. Szrógh úrnak felelni fogok, mihelyest Samu bátyámmal leendek.

Addig is mig szerencsém leend a T. urat meglátogatni, szives barátságába ajánlott megkülönböztetett tisztelettel szünet nélkül maradok, Kassán, Martius 21d. 1821. A T. úrnak

legalázatosbb szolgája
Gróf Dessewffy József.

Ez alatt megérték az intézők azt az örömet, hogy az új épületet

fedél alatt láthassák. Szrógh, Miskolczy és Erős siettek ez alkalommal a *Magyar Kurir*-ban «Hivatalos Tudósitást» kibocsátani, melyben a gyüjtés történetét röviden előadván, felsorolják a nemes adakozókat. Hadd álljon itt ez értesités is.

Hivatalos tudósitás.[1]

Az alólirtak kötelességeknek ismerik, hogy most már, midőn az a közönséges épület, mely a' nemzeti szinjátszói intézetnek avagy theatrale institutumnak, tek. Borsod és vele egyetértő szomszéd vármegyék' rendei részekről eszközöltetni kivánt gyarapitására, a' nevezett Borsod megyének, a' magyar sz. koronához tartozó Miskolcz anyavárosában, a' szükség' mértékéig begyülendőnek' reméllett hazafiúi adakozásokból felállittatni czéloztatván, tisztelt Borsod vármegye által az alólirtak' gondosságára, egy épitésbeli felvigyázóul rendeltetett úri tagnak hozzájok való csatoltatásával, bizatott — fedél alá véve vagyon: e' részben véghezvitt lépésekről és ezeknek következett sikeréről két versben, ugy mint 1816. esztendőbeli November 2-ik napján és 1819. esztendőbeli Május 23-dik napján segedelemkérés végett kibocsátott hivatalbeli leveleik által tett igéretjek 's felfogadások' következtében, az adakozó tisztelt hazafiak neveiknek és nyujtott segedelmeiknek kitételével azoknak hoválett fordításáról, a' haza, különösebben pedig azon áldozatjaikat megtette nagy- és nemeslelkű hazafiak előtt számoljanak. — Ehhez képest:

Minekutána az alólirtak egy részről tek. Borsod vármegye' rendeitől kinyerték azt, hogy 1815. esztendőben, a' Pesten épitetni czélba vett nemzeti országos játékszinre ajánltatott, s' még egy részben az ajánlóknál kint lévő 1060 rftoknak, addig, mig az emlitett pesti országos játékszin munkába vétenék, a' Miskolczon felállitandó játékszinnek épitésére, jövendőben megkivántathatandó helyrepótolás mellett, fordittathassék; más részről pedig tek. Abauj, Heves és Gömör Vármegyéknek ezen épitésre nézve Borsod vármegyével együtt előveendő 's közös erővel folytatandó munkássága felől, azon

[1] *Magyar Kurir*, 1821. I. félév. XXVII. szám. 219—224.

megyéknek gyűléseiben költ és Borsod vármegyével is közlött határozásaiknál, — főképen pedig a tek. Abauj vármegyei rendeknek egyedül az alólirtaktól kibocsátott hivatalos elsőbb levélre az alább feljegyzendő szép summákban tett s az alólirtak kezéhez befizetett hazafiúi ajánlásoknál, — 's a' nagymélt. magy. kir. udv. kamara részéről némely szükséges matériáléknak igen mértékletes fizetésért történt kegyes resolváltatásánál, — és mindezeket a' borsodi és részént a' hevesi, gömöri, zempléni, bereghi és ungvári tek. megyékből követett, kisebb-nagyobb mennyiségű, hasonlóan alább kiteendő adakozásoknál fogva, a' még szükségeseknek — az alólirtak részéről véghez viendő és a valósággal is véghezvitt szorgató kéregetésekre következendő hozzájárulása, és igy a közczélnak kivihetősége felől az a az alólirtak magokat biztosságba helyheztetve lenni vélték; ily bizakodással, — az adakozóknak ehez járult unszolására 's megnyugtatására is, — a szükséges materiálék beszerzésével, 's öszvehordásával 1819. esztendő Május 17-dik napján, tek. Borsod vármegyétől nyert diszes kiküldöttségnek jelenlétében, egy oly alkotmánynak épitéséhez, mellynek költsége, a' hozzá tartozó 's még hátralevő belső készületekkel együt,, az e' részben eleve kidolgoztatott felvetés szerint szinte 40 ezer forintokra felhágandónak találtatott, — a' magyarok' istenének segitségül való hivásával hozzá fogtak, — 's eképen áll most fel az alólirtaknak a' végre assignáltatott kéregetésbeli fundusból és azoknak gondosságánál fogva szerzett többféle segedelmek az épitő mesteremberekkel, ezek hazafiúságoknak érzékenyitése mellett tett alkubeli gazdálkodások által azon, belső világosságára nézve 16½ öl hosszuságú és 7½ öl szélességű, szinte 4 öl magasságú és 2½ öl vastagságú erős falait és csinos fedelét mutató közönséges nemzeti épület, melly a' még hátralevő vakolására és padlásoltatására, úgy egész belső alkotására és ékitésére szolgálandó költségeknek hozzájárulásával tökéleteségre vitetvén, a' hazában másával még mostanság dicsekedhetni nem fog.

Melly többször érdeklett nemes czélra itt az Abecének rende szerént feljegyzendő tek. megyékből, ott levő lakához vagy birtokjok-

hoz képest, készpénzben úgy, mint matériálékban 's fuvarokban is segedelmet nyujtott és ugyanazon renddel előadandó tisztelt 's érdemes hazafiak alázatosan 's illendően megkérettetnek az iránt, hogy részint a' megengedhető kurtitás végett, részint pedig a' szükséges ismeretnek fogyatkozásából a' feljegyzésben megesendő hibáknak vagy hijánosságoknak elháritása czélzásával becses neveik mellől, kihagyatott rangjaikat, hivataljaikat, 's azoknál fogva illető titulusaikat oda tétetteknek venni, és e' részben az alólirtaknak megengedni méltóztassanak, ne terheltessenek. Ezeknek előrebocsátásával következik tehát *az adakozásokat tevők' nevének és adakozása mennyiségének előadása.*

(A fentebbi kimutatás szerint, a nemfizetők kihagyásával, és ujabb aláirók hozzátoldásával; ezek a következők:)

I. Abauj vármegyéből.

Dessewffy Gáspár 5 frt, Luzsénszky báróné asszony 10 frt, Tóth János 10 frt. Öszvességgel 2505 frt 55 kr. Mellyhez járul ezen tőkének az épités megindításáig kölcsönre lett kiadásból interesül bejött 292 frt 10 kr., és igy teszen Abauj részéről ekkoráig bevétetett summa 2798 frt 5 kr.

II. Bereg vármegyéből.

Gróf Schönborn főispán ő excája adott 60 darab 4 öles kényfákat.

III. Borsod vármegyéből.

Almásy Károly 100 frt. Bakos György 10 frt. Bakos József és Gábor kereskedő 25 frt. Bizony Károly 14 frt. Dessewffy Sámuel grófi (az a ki Abaujban is) 100 frt. Károlyi grófok 100 frt. Borsodi főispán ő excája 100 frt. Klobusiczky Józsefné 100 frt. Klobusiczky Ignácz kir. tanácsos 50 frt. Keller és Kreuzhuber vásáros társak 100 frt. Krausz Lénárd kőfaragó mester 50 frt. Lengyel Sámuel Miskolcz városi perceptor 30 frt. Miskolczi festő nemes czéh 200 frt. Dto Varga nemes czéh 25 frt. Dto Kir. só tisztség 65 frt. Dto Zsidó község 150 frt. Moesz Sámuel patikárius 25 frt. Mocsáry Pál kamarás 100 frt. Nemes ifjak ottan volt játékai előadásából 128 frt. 40 kr. Palóczy

László főnotárius bővebbi szép ajánlását megelőzőleg 1 aranyban 11 frt 15 kr. Rácz János (Parasznyai) 20 frt. Soós Sámuel, főszolgabiró 20 frt. Szentimrey Sámuel 10 frt. Szepessy József 25 frt. Szücs Sámuel 9 frt. Táblabirák némelyike diurnumából 14 frt. Tóth András földmérő 10 frt. Zsarnay Miklós 2 frt. Vadnay László 20 frt. Vay Miklós báró és generalis 100 frt. Az inspectora Horváth József 25 frt. Vay Ábrahám kamarása 100 frt.

Ezekhez járul :

A tek. Borsodvármegye rendei által a' pesti országos játékszinre ajánlott summából eddig lejött 410 frt. Az ajánlásokból felmaradott és eladatott téglák ára 200 frt. Óváry Miklós úr által ajándékoztatott 3 rendbeli contractusok után, alsó szám szerént beveendőnek reménylett, és itt eleve kitett 200 frt. Mélt. Almásy familiabeli director idősb Almásy János úr által ajándékoztatottból (melyhez az illető interesen kivül is még a hozzá tartozó vinculum is járulandó lehet) 725 frt 15 kr.

E szerént Borsodból készpénzben és contractusokban bejött summa 3546 frt 40 kr.

Nem különben ugyanonnan járultak materialékban a fuvarokban nyujtott nevezetesebb segedelmek (a nevezetteken kivül) u. m. *Kún János* épitő-kőmívesmester az épülethez 30 kubik öl kövekbeli ajándéka. Keglevics Miklós gróf által ajándékoztatott 8 öl mázsa vasak. A diós-győri hámorosi tisztség részéről 2 mázsa vasak. Ezek mellett, a' már többször emlitett gr. Dessewffy Sámuel úr ajándékozott a játékszinhez szükséges, és ezért becses, egy egész láda ruházatokat és egy előfüggöt vagy fürhangot.

IV. Gömör vármegyéből.

Andrásy György gróf úr 100 frt. Summa 400 frt.

V. Heves vármegyéből.

Papszász József és György urak külön-külön 80 frtokat és igy öszveséggel 160 frt. Melyhez járul az odavaló tek. RR. által a pesti játékszinre begyűjtött 1000 frtoknak a mi játékszinünk számára felajánltatott intereséből bejött 154 frt. 10 kr. Summa 314 frt. 10 kr.

VI. Ungvár vármegyéből.

Lónyay Gábor, odavaló főispán és bereghi főispáni administrator úr ő nsga 100 frt.

VII. Zemplén vármegyéből.

Breczenheim Károly ő herczegsége 200 frt. Mely az alólirtaknak ő herczegségéhez intéztetett alázatos kérő levelére a legnagyobb gyorsasággal érkezett kegyes segedelem az alólirtak előtt annál becsesebb és kedvesebb lehetett, minthogy azt ő herczegsége önmaga, a' saját nagy nevének aláirásával tündöklött, magyar nyelven irott és különös hazafiúi részvételt és kegyes megelégedést mutatott válaszoló levele mellett méltóztatott bécsi rendszerint való lakhelyéről az alulírtakhoz küldeni. Fáy Ferencz úr 25 frt. Summa 225 frt.

Eképen bejött eddig készpénzben és contractusokban 3546 frt 40 kr.

Tek. Abaujvármegyéből	2798	frt	5	kr.
Detto Borsodból	3546	«	40	«
Detto Gömörből	400	«	—	«
Detto Hevesből	314	«	10	«
Detto Ungvárból	100	«	—	«
Detto Zemplénből	225	«	—	«
Summásan	7383	frt	55	kr.

A megnevezettek mellett vagynak még a' tiszt. megyékben 's részint tek. Torna vármegyében is több olyatén hazafiak, kik a jelentett czélra nagyobb 's kisebb mértékű ajánlásokat némelyek meghatározott pénzbeli summákat vagy más tárgyban, mások pedig általában egész buzgósággal tettek. Valamint szintén vagynak, még pedig nem kevés számmal, ugyanazon megyékben és azokon kivül olyanok is, kik a végett úgy, mint az itt háladatossággal megnevezett hazafiaknak egy része ; különös kérő-levelek által is megszólitatva lévén, 'e részben várt becses kinyilatkoztatásaikat megtenni ekkoráig elhalasztották. Valamint tehát az elsőbb rendbeliek előttök tudvalévő ajánlásaiknak mennél előbbi teljesitésére, ugyan az utóbb érdek-

lettek is a magoknál elszánt 's kitelhető segedelmeknek hasonló gyorsasággal való nyujtására tisztelettel emlékeztetnek 's kérettetnek. Igy foghat a' hazafiaktól tapasztalt és tapasztalandó könnyű áldozattétel által még az idén a hazában egy oly közönséges alkotmány előállani, mely az előitélet nélkül lévő 's finomabb érzésü magyar szíveknek következendő gyönyörködtetése, és az abban szolgálatot teendő Thalia kedveltjeinek, az ügyes magyar szinjátszóknak tápláltatása' mellett a hazai nyelvnek, literaturának és culturának terjesztésére — minden európai kimivelt nemzetek értelme szerént — szolgálandó lészen. És eképen fog a magyar égen feltetszett ez uj tüneménynek teljes megérettségére leendő juttatása által a fondor irigyeknek abbéli rágalmazása (melylyel ugyan már a Széchenyiek, Festeticsek, Telekiek, 's Telekinék és Brunszviknék s az itt feljegyeztetett nagylelkű hazafiak és hazaleányok mellett, több mások előhozatható példái is ellenkezőt mutatnak); mintha a' magyar nagyok és nemesek kedvtöltése, passiója egyedül az idegen pompák költséges vetélkedésü majmolásában és más alacsony gyönyörüségek üzésében határozódván, nemzetiségök feltarthatása és gyarapitása iránt való buzgóságok vagy épen a fejér hollóhoz, vagy pedig a sebes lánggal égni kezdő, de hirtelen ellobbanó szalmatüzhöz hasonló volna, annál tökéletesebben megczáfoltatni az annyiszor emlitett nemzeti alkotmány pedig, a további segedelemnyujtás nélkül, jelenvaló állapotjában következendő öszveromlásától megmenteni.

Egyébiránt fogadják az alólirtak azt, hogy az ennek utánna nyujtandó 's hasonló móddal a haza eleibe terjesztendő segedelmek vételével munkájoknak következendő befejezése után, azon teljes számadásoknak, melyet ezen tárgyra nézve az alólirtaknak egyike (mint különben is megyebeli főperceptor) viszen és vinni fog, tek. Borsod vármegyétől kikérendő, az által végbeviendő megvizsgálása resultátumának az adakozásban részt vett s még veendő más tek. megyékkel is következendő közöltetését tiszt. Borsod vármegyénél kieszközölni el nem mulatják, költ Miskolczon, Martius havának 23-dik napján 1821.

A nemzeti szinjátszó intézetnek előmozditására tek. Borsod vármegye által rendeltetett biztosok: *Szrógh Sámuel*, táblabiró, *Miskolczy György* főperceptor, *Erőss József* főszolgabiró.

E tudósitást közölte Szrógh 1821. április 14-én gróf Dessewffyvel, egy füst alatt felkérvén őt, hogy a felajánlott összegekből még hátralevő részt hajtassa be.

Miskolcz 14. ápr. 1821.

Méltóságos Gróf! A bécsi *Magyar Kurir* irója kérésünkre kibocsátotta (elég hibás nyomtatással) közelebbi ujságjaiban a mi theátrumi tudósitásunkat. Idejét láttuk azt tenni, nemcsak azért, hogy annálfogva számoljunk, hanem azért is, hogy, ha lehet a példamutatás által buzditsuk fel azokat, a kiknél kéregető leveleinkkel czélt nem érhettünk. És ez lészen a mi utolsó próbatételünk . . .

Melynek következendő sikeréhez való reménységünkkel bátorkodunk az ajánlásaikat még eddig be nem adott abauji urak feljegyzésével ·/. Nagyságodnak ide rekesztve oly alázatos kérésünk mellett alkalmatlankodni, hogy abbéli tartozásoknak behajtását és hozzánk küldését Nagyságod valamely arra alkalmatosnak kinézendő személyre bizni, és azon hazafiuságát, mely nélkül a mi igyekezetünknek még kezdetében megsemmisülni kellett volna, ennélfogva is kimutatni méltóztassék.

Egyébiránt gráciájában zárt hiv tisztelettel maradok

Nagyságodnak alázatos szolgája
Szrógh Sámuel.

U. i. Egy csinos társaságocskánk most is van nekünk. De ha a theatrumunk elkészülhetne, úgy bizonyosan olyannal fognánk diszeskedni, mely akárhol kiállhatna.[1]

1822. A theatrom épitése pedig ezalatt serényen haladt előre. 1822-ben szinházunk már «szinte» elkészült. Az épület nagy és tágas, s a leg-

[1] *Abafi Lajos*, A miskolczi szinház történetéhez. *Figyelő*, 1882. évf. XII. k. 256—272. l. 367—384. l. és XIII. k. 117—124. l.

jobb materialékból épült, s már zsindely alatt áll; most homlokfala dorisi formára pompásan formáltatik. A lelkesedés oly általános volt, hogy még az egyszerű mesteremberek is meghoztak minden tőlük telhető áldozatot. *Kún János* kőmives mester megigérte, hogy addig vár az őt megillető munkadíjra, míg azt közadakozás útján összegyüjthetik, sőt a saját kőbányájából 30 köböl követ ajándékba is adott. *Tessel Frigyes* ácsmester, *Krausz Leonárd* kőfaragó pedig szerfelett olcsón teljesitették szép munkájokat. Az épület belsejének elkészítésére azonban már nem volt elég pénz, holott a belső csinosság elkerülhetetlen.[1]

1823. tavaszán végre ideiglenes szinpadot emeltek a miskolczi 1823.
szinház épületében báró Wesselényi Miklós játékszini diszleteivel, melyeket a szerződtetett uj igazgató, *Éder György* Kolozsvárról elhozatott.

Kisfaludy darabjával: «A tatárok Magyarországon» végre megnyitották az uj szinházat 1823. augusztus hó 24-én. Az alkalmi prológot Szentpéteri szavalta el.[2] A társaság nevezetesebb tagjai voltak: Nagy István, Takács János, Czégényi Erzsébet, Nagy Mihály, Kőszegi Alajos, Magyari, Magyariné, Horváthné, Éderné, Szentpéteri stb.

Előadásra kerültek: Donna Dianna, Lutza széke, Stuárt Mária, Bohó Misi de Hájas vigjáték stb.

Éder oly kötelezéssel vette át a szinházat, hogy az itt adandó mutatványok felesleges jövedelméből a szinház belső készületeit tökéletesen végre hajtja. Azonban a jövedelem nem felelt meg várakozásának, s így ő sem adott igéretére.[3]

Borsodvármegye 1823. évben a már kész szinház és a szintársulati tagok ellenőrzésére a következő tagokat nevezte ki: Puky István, Ragályi János, Sóry László, Jósa Károly táblabirákat,

---

[1] *Tudományos Gyüjtemény*, 1822. VII. k. 114. l.
[2] *Bayer József*, i. m. I. 550. l.
[3] *Honművész*, 1837. I. 294. l.

Palóczy László főnotáriust, Soós Sámuel főszolgabirót és Paulikovits János vicefiscalist.

Közben pedig még egyre történtek ujabb adakozások. 1823. junius hó 12-én Abaujvármegye küldött 1557 frtot; Gömörvármegye a pesti szinház részére megajánlott összeget, mivel mindezideig Pesten még komoly szándék nincs a szinházépitésre — a miskolczi szinház részére küldi el s ez kitesz 1119 frtot. Ujabb gyüjtést küld Gömörvármegye 1823. január 19-én — 122 frt 30 krt; Sárosvármegye főnemes asszonyai vásznat gyüjtöttek a miskolczi szinház decoratioi számára. November hó 23-án Klobusiczky József főispán elnöklete alatt tartott megyei közgyűlésen Gombos Ferencz táblabiró azon előterjesztést tette, hogy a magyarok eredete s lakóhelyei kifürkészésére Ázsiába elutazott Körösy Sándor költségei részbeni fedezésére már felajánlott és begyült 346 frt 14 kr., — mivel ezen összeg Körösynek nem volt kézbesithető, a miskolczi szinház belső diszitésére fordittassék azon kikötéssel, ha esetleg Körösy valamikor feltalálható lesz, ezen összeg Körösynek adassék át.

Ugyancsak ez évben, midőn Éder György Kassán Zrínyit adta elő, Abaujmegye rendeit a sikerült előadás annyira föllelkesitette, hogy azonnal 2000 frtot gyüjtöttek egybe a miskolczi szinház javára.

A szinházi deputatio szivesen látta volna az akkor már Székesfehérvárott működő Dérynét az uj szinházban, a kit rövid időre úgy látszik sikerült is visszahódítani. A béke a művésznő és a directio között azonban nem tarthatott sokáig, mert Déryné 1823. julius hó 21-én Székesfehérvárról a következő levelet intézte Miskolczy Györgyhöz:

«Mindenkor tisztelt Tekintetes Uram! Murányi Ur, a Tekintetes Urtól vett betses levelét velem is közölte és ennélfogva vagyok ollyan bátor, hogy a Tekintetes Urnak soraimmal alkalmatlankodjam. A Tekintetes Ur valami Contarctusról teszen említést, mellyeket nékem méltóztatott által adni, hogy Murányi Ur azokról bizonyságot adjon, én azokról magam is adhatok, mert Murányi nem is volt akkor Miskolczon, mikor a Tekintetes Ur azokat nékem által adta, mert én

azokat Székesfehérvárra való visszamenetelemkor kaptam a Tekintetes Urtól — de csak emlékezhetik a Tekintetes Ur arról, hogy nem mint kész pénzt vettem által a Tekintetes Urtól, sőt mint ajándékot, hogyha segithetnék valamit magamon vele, azt mondotta a Tekintetes Ur, — de arról még tsak gondolkozni sem lehetett, hogy azt azok valaha megadják, a kik alá voltak irva, mert a mint mutattam nekik, azt mondogatták, hogy ők azt soha sem fogják megfizetni, mert a Tekintetes Ur azt nekik elengedte, én el is hittem, hogy azt tselekedte a Tekintetes Ur, mert méltóztasson megemlékezni rólla, hogy hasonlólag nekem is vóltak a Tekintetes Urnak contractusaim, a mellyeket a Tekintetes Ur el tépni igért és örökösen elengedte tsak hogy Fehérvárról menjek vissza Miskolczra, én vissza is mentem ezen igéretekre és ámbár a Tekintetes Ur el nem tépte az adósság leveleket, de én szabadnak tartottam magamat, mert a Tekintetes Ur szavába erősen bizakodván, azt felbonthatatlannak tartottam és nyugodt voltam, ha bár szemeim előtt nem tépődött is el. Továbbá száz forint utiköltséget előmbe küldött a Tekintetes Ur az is igaz, mert annyit kivántam utiköltségül, nem is utazhatnék egy Társaságtól a másikhoz tisztességes utiköltség nélkűl, a mellyet az engemet engagirozó Directió tartozik nekem adni és ismét 100 frtot ott adott a Tekintetes Ur Miskolczon Murányi Urnak által, a mellyből ő némely apró adósságaimat fizette ki. Én azzal sem vagyok a Tekintetes Urnak adós, sőt hogy ha még számot vetni akarnék a Tekintetes Directióval ott Miskolczon, hát nekem tartoznának jó csomóval, mert a Tekintetes Ur méltóztatik tudni, hogy nékem Székesfehérvárott 100 frt holnapi fizetésem volt és 140 frt. házbérem. Miskolczra menvén pedig Éder Urtól csak 60 frt. holnapi fizetést kaptam; — de azt tsak által láthatja a Tekintetes Ur, hogy olly nagy fizetésről olly kitsinyre csak nem mehetnék, olly balgatag nem vagyok. Tekintetes Kolozsvári Főbiró Ur engemet a Directiója alól el nem küldött, hogy kénytelen lettem volna Miskolczra menni, ha nem a Tekintetes Ur minden igéreteket meg tett, tsak hogy menjek vissza Miskolczra, a melly által magamnak nagy kipótolhatlan kárt tettem,

mert ha akkor nem hallgattam volna a sok ketsegtetésekre és ott maradtam volna Fehérvárott, bizonyosan el volna engedve a 2000 frtom, mellynek terhe alatt nyögök. — Méltóztasson tehát a Tekintetes Ur fontolóra venni, hogy nekem a Tekintetes Urak tzulagot igérvén azon ideig még Éder úr Directiója alatt potólva pretendálnám, hát mennyivel felyűl haladná azt a 100 frtot a mit a Tekintetes Úr Murányi úrnak által adott, de nagyobb része Miskolczról való eljövetelemnek az is volt, hogy az igért tzulagot nem kaptam meg, és — a 60 frttal nem elégedtem meg. Ezekből méltóztatik a Tekintetes Úr által látni, hogy én magam megirok mindent, és Murányi Urnak szükségtelen bizonyitást tenni — én mindenkor elég vagyok magamért. Engedjen meg a Tekintetes Úr, ha talán megbántottam akaratom ellen, mert tisztelni nem szünik meg a Tekintetes Urnak a sirig

háládatos szolgája
Déryné.

1824. Éder György társulatának távoztával *Oroszfáji Pergő Czélesztin* direktor keresi fel Miskolczot s 1824. november 5-én kérvényt intéz tekintetes nemes Borsodvármegye theátrális directiójához, melyben a többek között azt mondja:

Egy olyan társaságot gyüjtöttem össze, melyről méltán elmondhatom, hogy ez az első aestheticus társaság a két nemes magyar hazába, egészen le a sugóig. Örömmel tel bé szivem, hogy itt láthatom a két haza jelesebb művészeit s ez által a tekintetes urak óhajtásaikat beteljesedve.

Minthogy ez a társaság maga-magát tartja fenn és ki tudja a szük idők mostohaságaiba miképen és mennyi részben szerezheti ki jövedelmét; annálfogva, méltóztassanak a tekintetes urak kieszközölni, hogy minden játszó tag itt Miskolczon szabad kosztot nyerhessen, a kinek pedig nem lehetne házi környülállásaik miatt azt elfogadni, azon tagokat segíteni. Buzával, borral és zsir vagy szalonnabéli victualéval; és erről tökéletes bizonyosságba tenni mindegyiket. Igy az actor élete egyik terhes gondjától könnyebbülvén, több időt és ösztönt nyer

magát mivelni és tanulni s legfőbb mód az arra, hogy állandók és megörökitve legyenek.

A tagok ily fizetésbeli proportióval lesznek : Célesztin (direktor) 60 frt. 1½ einnahme, Székelyné 60 frt. 1½, Székely 50 frt. és 1, Farkas 45 frt. és 1, Nagy 40 frt. és 1, idősbb Láng 40 frt. és 1, ifj. Láng 35 frt. és 1, Pály 40 frt. és 1, Sáska 20 frt, Szabó 20 frt. és ½, Gillyén 30 frt. és 1, Pályné 40 frt. és 1, Székely Susánna 35 frt. és 1, Vositzné 35 frt. és 1, Molnár Karolina 35 frt. és 1, Lángné 30 frt. és 1, Szabó 20 frt. és ½ einnahme, mindössze 630 frt.

Ezen fizetés a szerint van proportionálva, a mint azokra nézve, kik énekesek mindenkor tekintetnek kell lenni. Ezen fizetés csak a papiron áll igy, Isten tudja kiszerezheti-e a társaság az igyekezet rend, munkásság által remélhetne s ha a cálculus hiányos lenne is néha, de enyhiti, ha az actoroknak élelmek lesz.

A bemenet ára maradjon igy ugyan, de a töltött székek fizetőjének 1 frt rendszerint s az abonnement pedig 8 frt tizenkét játékra.[1]

Rendkivül tanulságos az a szerződés, melyet ez alkalommal Célesztin társulatának tagjai egymással kötöttek. A szerződés szószerinti szövege a következő :

A Tiszán innen lévő kerületbéli némely Tekintetes Ns Vgyék által Miskoltzon fel állittatott Játék Szinbe megkivántató Személlyek eleibe terjesztett egyezés !

1-ső. Az Actorok is emberek lévén, szükség életek módjáról magoknak gondolkozni, melynek elérésére a Caszsza manipulátiója legtisztább folytatást kiván, annyival inkább, mivel a Társaság Respublicai módon maga magát fizeti, kinek-kinek tisztán kell látni a Caszsza dolgát, erre nézve szükséges egy Fő Perceptor, kinél a pénz áll ; de a ki 3 Társainak meg egyezések nélkül egy forinton fellyűl nem érogálhat, egy Liquidator ki számoltattya mind a Perceptort mind a kaszsziriust ; egy Contrallor, ki Bilétekről tartozik számolni, és a kaszsziriusnak ki osztani és ismét a' Biléteket bé venni, és egy Cassirius

[1] *Szerző* czikke a Keresztesy-féle Szinházi Jubileumi Albumban, 1907. 30. l.

a ki a Biléteket kezében vevén azokat oszsza, ami marad a Pénzzel együtt a Fő Perceptornak által adja, be számollya. — Ha ki többet ád a rendszerént való Biletek árránál, tiszta lelki esmérettel tartozik fel jegyezni!

2o. A Játék választása, és Rollék ki osztása végett a Director Ur, Székely, és Farkas Urakkal együtt egy értelemben légyen!

3o. A Director Czélesztin Ur, a Contrallor Farkas Ur, Kaszszirius pedig a légyen kit a nevezett Urak választanak, Liquidátor Székely Ur, Fő Perceptor légyen pedig Nagy János Ur!

4-szer. Hogy ki ki Holnaponként való fizetését tudhassa itten eképpen látható a proportionális fizetés, ugy mint, Czélesztin Urnak 60 for. 1 és ½ einnahme, Székelyné aszonynak 60 for. 1 és ½ ájnám, Székely Urnak 50 for. egy ájnám, Farkas Urnak 45 for. egy ájnám, Nagy Urnak 45 for. egy ájnám, Rátz Urnak 30 frt. és egy ájnám, a Dekorátorságért holnaponként 10 for. Kubay Urnak 30 frt. egy ájnám, Szabó Urnak 25 for. ½ ájnám, Gillyén Urnak 30 forint egy ajnám, Székely Susánnának 40 forint egy ájnám, Vositzné aszonynak 40 for. egy einám! A Szabónak 20 forint és ½ ajnám. — A kik a jövő esztendőbéli Szent Mihály hava napjáig kötelezik magokat, azok ha a proportionális fizetésen fellyűl jövedelmek lészen — a felül való summával proportionale osztoznak a Tagok, a ki pedig a szerént nem subscribál, a kiszabott holnapot fizetésen felül legkisebb javitást és einához sem kap — ki vévén akár egyik akár másik Tagot ezen punctum alol, hogy ha országgyülése lenne, és ha a Haza java, kivánná meg jelenéseket!

5o. A Fő Perceptor a kaszszával jót tartozik optionalis executio terhe alatt állani — s annak irásbéli mánipulatióját is szorgalmatoson köteles folytattni. — Mihelytt fél holnapos proportionalis fizetése az Actoroknak bé telik, azonnal ki ki végye fel fizetését, ha a Társaság Directora ez vagy amaz tekintetből fel nem függeszti, és abba a szerént határozást tészen a Fő Directio!

6o. Az Esztendő utolsó Napja 1825-ik Eszbéli Sz. Mihály Hava 29-ik Napja lészen, — a ki pedig ezen Nap után meg nem akar a

Társaságnál tovább maradni, tartozik az utolsó nap előtt hat hetekkel felmondani!

7o. A Tagok Törvénye a Tagokat kötelezvén, szükség hogy a Tagok az eddig fel állott Törvényeket meg olvassák, helybe hadgyák, vagy modificálják úgy a mint magoknak tettszik — erősitsék meg aláirásokkal és ezen Tekintetes Nemes Borsod Vármegye által kirendelt Biztosságnak helybehagyás végett mutassák bé — kik is azokat a tisztelt Vármegyének fogják jelenteni.

8o. Az Einahmok ideje meghatározása hellye és modja a Fő Diréctio bé fogásával a Tisztviselő Actorok kötelessége légyen.

9o. Által adodik a Directio részéről a Theátrum hozzá tartozó eszközökkel, Bibliothékával, Musikáléval, Conscriptio szerént, melylyekről is Director Oroszfáji Pergő Célesztin Ur tartozik felelni, és ha azokba hiba történne annak árát megfizetni köteles. — A Directio a Játékszin Javitására maga tettzése szerént két Szabad Játékot fenn tart magának a kötött idő alatt! Az elé adando Daraboknak nevét Director Ur időről időre bé mutattya a Directionak. — Sohová sem utazhat a Társaság a Directio jováhagyása nélkül, és mindenün tsak addig mulat, a meddig a Directio egyetértésével az idő meg fog határoztatni. — Mindazonáltal ha ez vagy amaz hellyen akár hol is a Társaság jövedelme annyira tsökkenne, hogy ezen fizetésbeli proportiojok ki nem telne, azonnal szabadságuk leszsz oda menni a hol jobb kinézéseik lehetnek — értvén a Szomszéd Vármegyék kerületét. — Akár hol légyen is a Társaság hetenként fogja a Director Ur mindenekről tudositani a Directiot. — Végre ezen kötelezésnek ereje tsak úgy lehet, ha a Tekintetes Fő Directio igért közbevetése a Nemes szivű Hazafi Publicum előtt kieszközli némű némű fa, Bor, és buza, vagy szabad kosztbéli segedelmezésünket.

A Tagok közt történhető kedvetlenségeket a Tisztviselő Tagok igyekezzenek jóvá tenni, ha pedig egy vagy más rész meg nem egyeznek, terjesztessen a dolog a Fő Directio eleibe. — Költ Miskoltzon Szent András hava 15-ik Napján 1824-ik Esztendőben.

Ezen kötelező levél erejének tökélletes meg rontása nélkül, senki

is a Társaság közzé fel nem vétettethetik a Tisztviselő Actorok meg egyezése nélkül, sem el nem küldettethetik; ha tsak a Constitutio ellen ejtett hibája azt nem kivánnya hogy egyátallyában kirekesztessék.

Oroszfáji Pergő Czélesztin mk.
Székelly József mp.
Farkas József mk.
G. Rátz Sándor mk.
Gármi Nagy János mk.
M. Kubay Pál mp.
Szabó János mp.
Gillyén Sándor mp.
Ungár Anna Székellyné mk.
Horetzki Terezia Vositzné
Székely Susánna.

Pergő Czélesztin a miskolczi szinház felszerelését *Éder Györgynek* Kolozsvárról hozott következő készletével egészitette ki. Első cortina, colonád cortina, erdő cortina 8 culiszszákkal, paraszt szoba cortina, középajtóval, colissza nélkül, szála cortina, középajtóval, 6 colisszával, zöld szoba cortina, középajtóval, 6 coliszszával, sárga szoba cortina, középajtóval 4 colisszával. NB. Ennek colisszái az utcza colisszáknak hátán vannak, tömlöcz cortina, 4 colisszával, utcza cortina 6 colisszával, két oldal ajtó, ház (rongyos kunyhó forma), rongyos triumphális szekér, 2 darab ajtós kőszikla, 7 darab gyertyatartó oszlop.

1825. Czélesztin társulata 1825-ben Miskolczon tűzkárosultak javára előadást tartott, mely alkalommal szinre került István Első Királyunk Koporsója, dráma 3 felvonásban. Az előadás 186 frtot eredményezett a károsultak javára. Ugyanez év szeptember elején a társulat Pozsonyba ment, hogy a székesfehérvári társulattal szeptember 16-án tartandó előadáson az ország rendei előtt játszanak.

1826. Az 1826. évben a kiküldött deputáczió beszámol Borsodvármegye Karok és Rendeinek s ajánlja, hogy a meglevő szinház (Theátrum) belső és külső csinositására a vagyonosabb osztály felkéressék támogatásra. A deputatió részletes tervezettel lép a Karok és Rendek elé. Összesen 32 páholyt épittet, melyek mindegyike a bérlő családi czimerével feltünő helyen lesz ellátandó s kulcscsal zárható.

Nem lesz érdektelen, ha az első páholy és ülőszék bérlők neveit

feljegyezzük. 300 forinttal béreltek: gróf Széchenyi István, gróf Eszterházy Mihály, gróf Eszterházy Károly, gróf Batthyány Babtist, gróf Andrássy György, gróf Károlyi György, Vay Ábrahám, báró Vay

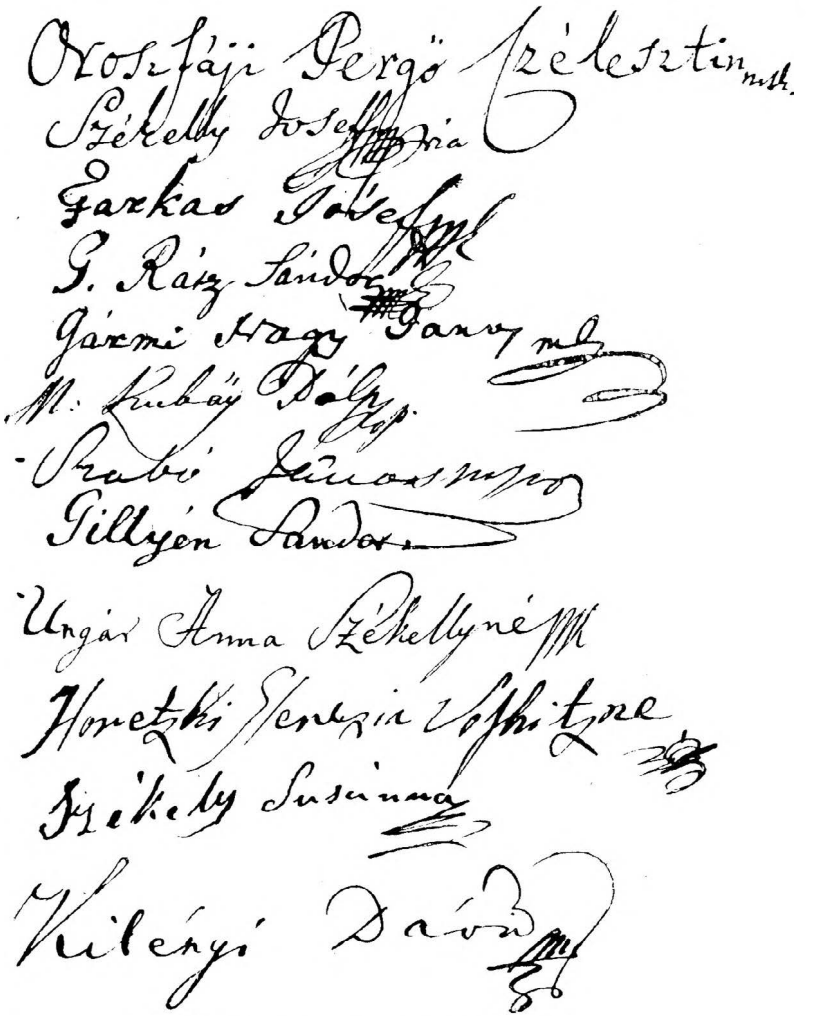

1. Miskolczi színészek aláírásai 1824-ben.

Miklós, gróf Szirmay István, gróf Erdődy György, gróf Keglevits Miklós.

100 forinttal béreltek egy esztendőre: Vay Ábrahám, Szent-

miklóssy József, Puky István, Molnár Sándor, Majthényi Pálné, Blaskovich Bertalan, Majthényi Gábor, Rolly Istvánné, gróf Keglevits Miklós, gróf Szirmay István, báró Szepessy Antal, Soós János, Ragályi János, Veresmarthy Istvánné, Patay Józsefné, gróf Csáky Jánosné, Szepessy Zsigmond, Lossonczy József, Józsa Antal, Bárczay László, Almásy familia, Komáromy Ferencz, Darvas József, Notaria, négy járás főszolgabirája, Józsa Károly, Mocsáry Pál, Harangi Pál.

Ez a fényes névsor mutatja, hogy a miskolczi szinház 1826-ban igen előkelő látogatottságnak örvendett.

A megye egyebekközt *gróf Széchenyi Istvánhoz* is köszönő levelet intézett a bérletár átvétele alkalmából, melyre a legnagyobb magyar
1827. 1827. május 1-én a következő levélben válaszolt:

«Posonból. Tekintetes Nemes Borsod Vármegye Közönségének per Pest. Miskolczon. Tekintetes Karok és Rendek! A tekintetes Karoknak és Rendeknek folyó esztendei Bőjt elő Hava 20-ról hozzám küldött levelét kezemhez vevén, nem akarom elmulatni mindazon ditséretes kifejezésekért, melyekkel a Tek. Karok és Rendek engemet érdekelni méltóztattak, alázatos köszönetemet megtenni; adja Isten, hogy erőm és tehetségem annyi mindig légyen, hogy a Tekintetes Karok és Rendek abbéli bennem helyheztetett bizodalmának, hogy Hazám javáért mindig lánggal égni fogok, elégségesen megfelelhessek

Én is azt tartom, hogy a Nemzetiségnek feljebb emelésére semmi hathatósabban nem szolgálhat, mint a Nemzeti nyelv kipallérozása, semmi sem fejti ki pedig a nemzeti nyelvnek lelkét ugy annyira, mint a közönséges helyeken előforduló szinjátékok.

'S ámbár nagyon szomoru az, hogy olly nagy Hazánkba csak Miskolczon áll olly Intézet, a melly e nagy czélnak meg feleljen, azért belsőképen mégis örül a szivem, hogy valahol már a kezdet megvagyon; tudom én azt, hogy a Tek. Karok és Rendek velem együtt értenek, hogy «a becsületes ember, és a becsületes Hazafi elfelejtkezvén magáról, és azon időről, a melyben ő él, csak a jövendőre veti magvait, s ülteti plántáit.

S azért akár mitsoda kis lábon fog is állani Miskolczon a Magyar

Szinjáték, s akármily kicsinyek is lesznek annak resultatumai eleintén mégis lesz talán ennek nagyobb haszna, mint azt most hinni lehetne, s megmarad a tek. Karoknak és Rendeknek azon nagy érdemek, hogy illy jóltevő intézetnek kezdetét megállapitották.

De ha a Musákra nézve is ezen Intézetnek most s idővel semmi haszna sem lenne is, — jóltevő ereje más tárgyakra nézve még is megmaradandó, — mert ezen áldozatok, melyek a Hazáért, 's a' Nemzetért tevődnek, akármely csekélyek és titokban áldoztattak legyenek is, azért mégis soha el nem veszhetnek, ugy mint az a vér, mely a szabadságért folyt, soha el nem vész, hanem az egész emberiség hasznára valaha legédesebb gyümölcsöket hoz.

Katonai életemet elhagyván, nem kételkedem, hogy rövid idő alatt a mennyire foglalatosságaim azt megengedni fogják, szerencsém lesz a Tek. Karok és Rendeket személyesen meglátogatni és mindazon szives tulajdonságokat, melyeket senki oly betsben tartani nem tud, mint én, megköszönni, tisztelettel maradván : A tekintetes Karoknak és Rendeknek Posonban Május 1-ső napján 1827. alázatos szolgája Gróf Széchenyi István.»[1]

A páholybérlők, hogy igazságosan jussanak számozott páholyaikhoz, a logek számai egy urnába tétettek s minden esztendő elején a bérlők által kihuzattak, ki a melyik számot huzta, az volt a bérelt páholya.

A kinevezett deputatió vette fel a szinészeket s a nem tetszőket szintén a deputatió küldte el. Ugyancsak a deputatió megállapodása szerint a szinészek lelki és testi tehetségeik minémüségéhez képest klassifikáltatva, öt klassisokra fognak felosztatni : az első klassisbeli játszónak 25, a másodikbelinek 20, a harmadikbelinek 18, a negyedikbelinek 15, az ötödikbelinek pedig 12 vfrotok fognak a logékból beveendő 3600 frtokból minden hónapnak a végén rendesen kifizettetni.

[1] L. : *Keresztesy Sándor*, Gróf Széchenyi István levelei. *Borsodmegyei Lapok*, 1903. jan. 14. és *Akadémiai Értesítő*, 1904. 529—530. l. (Gróf Széchenyi István kiadatlan leveleiből.)

Az 1826. évi miskolczi szintársulat 15 tagból állott, beleszámitva a sugót is; a deputatió kikötötte, hogy legalább is «négy asszony személy is legyen» a társulatnál.

A deputatió határozta meg a bemeneti árakat is, a melyek a szegényebb sorsu publikumra való tekintetből a következőleg alakultak: a kulcsos székek ára a parterren 30, az állóhely 20, a karzat (galléria) 6 krajczár volt.

Érdekes a deputatiónak azon méltányos eljárása, hogy a megállapított öt klassison kivül a szorgalmas, tehetséges és erkölcsös színészeket megjutalmazta és pedig három hónapi működés után a fennmaradt bevételi összegből. Az akkori deputatió jegyzője felsőpulyai *Bükk Zsigmond* volt.

1826. év nyarán az épitkezések miatt a szintársulat a miskolczi szini bizottság anyagi támogatása mellett vendégszerepelni indult, s megjárván Jászberényt, Kecskemétet, Kun-Szent-Miklóst, Pestet, majd miután színészeink a német szinházat nem kaphatták meg, Budán állapodtak meg. A budai directiotól heti két előadásra nyertek engedélyt, s julius 31-én Hamlettel kezdték meg előadásaik sorozatát.[1] Vendégszereplésük még a főváros színészetének történetében is jelentőséggel bir, mert ők mutatják be első izben a Béla futása cz. «legelső nemzeti operát» Budán augusztus 4-én és aztán szeptember 11-én a «városi nagy theatrumban» Pesten.[2] Nem csak a budai előadásokon volt mind a három izben nagy közönség, hanem a pestiben is. Kulcsár lapja ezt írta a pesti előadásról: «a mi külömben nagy ritkaság, ama tágas játékszinnek minden osztályai meg voltak nézőkkel rakva annyira, hogy ebből méltán lehetne reményleni, hogy Pesten tsakugyan idővel is a Nemzeti Játékszinnek sok kedvelői és pártfogói lennének». A második említésre méltó esemény: Hamlet

[1] Székely és Székelyné beadványa a borsodvármegyei szini directiohoz.

[2] Ez előadás emlékét örökíti meg a következő czimű füzet: *Béla Futása Énekei*, Leg-első Nemzeti Opera adatott elő Budán a Város Játék-szinébe 1826-dikban Augusztus 4-ik, 7-ik és 17-ik napjain a Borsod Megyei Nemzeti Játszó Társaság által. Nyom. Landerer Anna betüivel 1827.

előadása volt julius 31-én, melyet 12 év előtt adtak elő utoljára Pesten. Czélesztin Hamletjéről a magasztalás áradozó hangján írt a magyar ujság: «mind testi mozdulataiban, mind beszédének hangjaiban oly tökélletességet mutatott, hogy őtet a Németországból idejött leghiresebb művészekkel egyarányba helyheztetni senki sem kételkedett.» Merész állítás, ha meggondoljuk, hogy 1826-ban vendégszerepeltek a pesti német szinpadon Fichtner és Anschütz.[1] Czélesztin pályatársa, Székely különben kellő értékére szállítja le ezt a magasztalást, azt irván, hogy «mindnyájjan azt mondották a Pesti és Budaiak, hogy Kőszegi sokkal jobban játzodta; Czélesztinnek teste sem arra való, mikor a Kőszegié festés alá való, de Váraditól játzva is inkább szerették, a ki látta.»[2] Hogy Székely igazságos biráló volt, mi sem bizonyítja jobban, mint az a csufos kudarcz, melyet Czélesztin mint Hamlet 1835-ben ugyancsak Budán aratott.

Az említett darabokon kivül adták még Bátori Máriát, Kemény Simont, Csörgő sapkát, Nap szüzeit, stb. s előadásaikat szeptember végén[3] fejezték be.

Lehet, hogy szinészeink «jó hirt s kedves emlékezetet» hagytak a magyar fővárosban, a hol a közönség szeretetét a telt házak leginkább igazolták, tény azonban, hogy a budai vendégszereplés alatt a társulat züllésnek indult, a tagok nap-nap után veszekedtek egymással, napirenden volt a rágalmazás, árulkodás, s ha nem is adunk mindenben hitelt a különben elég szavahihető Székelynek, a kit a részeges Fülöpék és Czélesztin a társulattól feleségestől elmartak, bizony nagyon szomorú képét látjuk az «apostoloknak» abban a feljelentésben, a melyet az elcsapott Székelyék a miskolczi «fődirectio»-hoz intéztek.

---

[1] *Bayer József*, i. m. I. 455. l.

[2] *Székely* beadványa.

[3] Bayer szerint szept. 17-én. Székely beadványából kitünik, hogy még szept. 17-ike után is játszottak. Bayert az ejtette tévedésbe, hogy Kulcsár lapja egy botrány következtében Székely kérésére többé nem hozott közleményeket Czélesztin társulatáról.

Székely és neje, szül. Ungar Anna ellen, kik a miskolczi társulatnak elsőrendű tagjai voltak, Czélesztin igazgató a hajszát látszólag holmi pletyka miatt indította meg. Tényleg azonban sokkal mélyebbre ható okai voltak ennek. Czélesztin és Székely versengése a direktorságért s Székelynek Czélesztinre nézve kellemetlen liquidatorsága voltak főleg azok az okok, a melyek e két jeles szinészünket halálos ellenségekké tették. Az elkeseredett harczban Czélesztin volt az erőszakosabb, s így győznie kellett a kissé gyáva s e mellett nagylelkű Székely felett.

Székely egy igen hosszú beadványban panaszolja el azokat a sérelmeket, a melyek Czélesztin és a társulat más két elsőrangú tagja, Fülöp és ennek neje részéről érték. Hogy micsoda fegyverekkel harczoltak ellene, arra igen jellemző panaszának következő passzusa:

«Egy Miskolczi Czéhbeli Szabó Mester embert is az actorok kevés volta miatt elhozott velünk (t. i. Czélesztin). Némethinek hivják, ki a mint sokan állitják, edgyik fülével örökké süket volt. Czélesztin feltüzeli, hogy fogja reám, mintha én ütöttem volna pofon, az Elváltozott szerelmesekbe, ugy annyira, hogy megsüketült belé. Ugy is lett, mert a Játék eltelése utáni másfél héttel kezdi panaszolni, hogy én őtet nyomorékká tettem, ő megsiketült. Nagyon jó Doktor levén ottan, a ki a süketséget curállya, hozzá fog curáltatásához, Czélesztinnek azon igéretére, hogy az én gagémból kifizeti akármibe kerüljön. A Contot fel is viszi egész 31 forintig, de szerentsére a Czélesztin egyik Favoritája, Pepi, kipottyantya a Leányomnak, hogy azt Apádnak kell megfizetni. Egy betsületes ujj actor nem álhatván tovább az üldöztetésünket, megmondja nekünk, hogy Czélesztin a Gágémból fogja kivenni. Mindjárt a Pesti Directiohoz megyek és az az előtti napon Játzodot Játékrészt magamhoz veszem, s meg irom Czélesztinnek, hogy a Pénzt magamhoz vettem, el is költöttem. Amivel többet ki vettem, az osztálykor visszafizetem. Melyre ez, mint egy Menkő ütés felugrott, mérgelődött, hogy czélját el nem érhette, leülteti Némethit és egy rágalmazó motskos Instantiát dictál ellenem a vice Ispányhoz intézve. Egyszer hivatnak a Vármegyeházához, elolvassák

a motskos levelet, T. Kis Főszolgabiró azt mondja, ez nem szép. Nem biz az, felelék én, ha úgy volna nagyon szégyelleném magamat, de ezt meg is kell bizonyítani. Erre mondja Németi, az egész társasággal kész vagyok, én mondám, akkor én kész vagyok az urnak minden költséget megfizetni. Más napra van tehát téve az óra, amikor a tanúk kihalgattassanak. Eljön az idő, hát ime az én ellenségem Fülöp vezérsége alatt hozza Gillyén, Kubai, Katz, Szalai és Parthényit, ezek a Czélesztin parancsolattyából jöttek; már most ők azt gondolták, hogy elég lesz az ha hazug szóval ellenem vallanak, de én ezzel nem elégedtem meg, hanem mondom a Tktes Fő Szolga Birónak, minek előtte vallanának instállom, mindenik keményen eskettessék meg. Mindeniket behivják, külön-külön megvallattják és midőn vége volna a vallatásnak, behivnak minket is Németivel, s azt az itéletet hozzák, hogy reám semmi sem bizonyosodván, ártatlan vagyok, elmehetek a merre tetszik, *mert le is voltam tartoztatva általa.* Németi nem hivén a dolognak, kivánnya, hogy hivattassanak be; be hivattya az esküdt, vallomásokat elolvassák, mely azt foglalta magába, hogy edgyik sem látta, hogy pofon ütöttem volna, mindenik Németitől hallotta. Erre Németi könnyezni kezd és kérdeni, hát ő miből fizeti meg a 31 forint költséget? Mert ő a többek igéretibe bizot, mert néki másképpen beszéltek. Én megszánván, mondám: Imé adok az Urnak önként jó szántomból 10 forintot. A nyakamba borult Németi és megtsokolt. Bezzeg most volt szép az illető Birák tekintetét nézni, mikor illyen Conduitu embereket láttak; az esküdt ur hozzám jőve és mondá szánakodó érzéssel, hát az ur nem ád fel senkit? Nem Tktes Ur, hálát adok az Istennek, hogy megszabadulhatok töllük.»

Elmondja Székely ezután, hogy Czélesztin tőle és nejétől 40 frtot jogtalanul elhúzott, s Miskolczy Györgynek reájuk nézve kedvezőtlen levelét az utolsó napon felolvasta s azután csufondáros kaczajjal mondá: «Mehet az úr Miskolczra, ott is tudják, mit érnek az urak.»

«Ezzel fejemet lesütve és elszégyenülve az egész társaság előtt könnyezve kijövék házából — irja Székely — fájdalmasan kérdém

magamtól, hát ennyire jutottunk már? Hogy még meg se várják, mig elmegyünk ; egy Czélesztinnek kell nékünk igy kiadni az utat? Megvártuk volna, hogyha a Tktes Directio fogadott, az is küldjön el. Minden emberbe van hiba, úgy bennünk is, s ha hibáztunk, a Tktes Directionak megfeddését, nem pedig Czélesztin által tudtunkra adatott megvettetésünket vártuk. A Fülep levelébe Tktes Miskoltzi Ur azzal hibáztat, hogy egy rágalmazó levelet irtam. Nem rágalmazó, hanem igaz levelet irtam, azért most még annál többet irok ; kötelességem, hogy ezen veszedelmes embert a Tktes Directióval közelebről megesmértessem, és azt mondom, hogy Czélesztinhez hasonló Gazembert nem lehet találni, melyet röviden eszerént mutatok meg. Egy Mora nevű Fő Nemes Familiát kipusztított Erdéllybe, a Férj általa eltsábitott szerette feleségeért meghalt, az asszony is követte, a későre megbánt gyalázat fájdalmai között. Ezen meghalálozott urnak Kapitány testvére egy titkos öszve jövetelbe elfogatta Czélesztint és 50-ent vágatott rajta. A Fő Consistoriumtól feslett életéért három esztendei Szamosujvári tömlöczre itéltetett. Egy Fő Nemes Urnak jegybe járó Feleségébe egy ártatlan 15 esztendős Leánykába belébolondúlt, s mikor a férje elvitte, megtébojodva a Kolozsvári piatzon mint bolond mezitelen szaladgált. Mi elfogattuk, mint bolondot megkötöztettök, és doktort hivattunk néki, ez meg nézvén a tettetett bolondot, és mosolyogva azt mondja, ennek nem kell más orvosság, tsak 25-öt kell reá veretni, s meggyógyul, azzal elment, de az egész város tudván okát bolondságának, a házas párok közzé az egyenetlenkedés örökkös magvát hintette. A Guberinum publicáltatta, mint veszedelmes Embert és elfogatni parantsolta, mely elől Szászvárosba egy Barát Klastromba bújt. Hogy ki ne adják, Katholicussá akart lenni, a dolog letsendesedése utánn onnan is elszököt és megtsalta a Klastromot. Sok általa szerentsétlenné tett ártatlanokat taszított a fesletség örvényébe, bizonyitya mostani tselekedete is, ki nem hajtván arra, hogy a legnagyobb szükségbe sinlődő betsülletes Felesége van, tovább nem üzhetvén Erdélybe feslett életét, mert az igazság már űzőbe vette, ki jön Magyarországra, ki szökteti Székely Susan-

nát,[1] mindeneknek botránkozására, mint Férj feleséggel edgyütt élnek, meg egy más roszsz személyt is tart s igy egész Török Háremmel diszeskedik; semmi helyre se mehettünk, még tsak Budára se ezen két esztendő alatt, kik megtudták életeket, hogy meg ne botránkozzanak bennek; minden tsudálva kérdezi, hogyha ezek Erkölts-tanitók, miért élnek igy? Ha német volna, ördög vigye, nem bánnánk, de Magyarok; tudé ebből a Directio. sat. Istent tagadó és Káromló, mert a Czédulahordó, Teatrum szabója sőt az egész társaság bizonyságot tehet, hogy minden legkisebbért Istenét, Krisztussát, és Szentyét szidja mindennek, olyan Blasfemiákat mond, melyre az embernek hajaszálai felállanak. Tolvaj is, mert a köz Cassát lopja, azért hagyta el Miskoltzot oly sok érdemes tag. De lop más betsületes Embert is, mert Szathmárt által ád egy Fő Nemes Aszszony Darvánie egy Arany lántzot, hogy Kolosvárt igazittassa meg. Még fedeles kotsiján küldi Erdélybe. Mit tsinál? A kotsit eladja, s a pénzt az aranylántzal magánál megtartja; erről Fülöp és Gillyén ha jólelki-esmérettel birnak, bizonyitthatnák. Szive is meg van vesztegetve, mert Edert, kire bérlet gyilkost fogadot, s meg is akarta Eder perelni. Vandzát, Vandzánét, a két Langot, feleségit Molnár Karolinát, Gödét, Farkast, Feketénét, Borosnyait, Vositznét, Rátzot, Szabót, Keszit, végre engemet is Feleségestől elüldözött. Boldog Isten! ez oly erős társaság és oly jó Conduituok voltak, hogy itt Miskoltzon kellett volna nékik meghalni. A régiek közzül egy betsületes tag sincs vele, tsak korhelek, részegesek, feslett erkölcsűek, a kiket tetzése szerént lophat. Veszedelmes Erkölcs vesztegető, mért én vagyok az edgyik akit mind Komáromba, de főképpen Egerbe czitáltattak vele edgyütt törvényesen, és ott kegyetlenül meg feddetett, a szolgabiró által parázna buja öltözettyiért és életiért. *Fájdalom! ezért Egerből örökre ki is tiltatott Czélesztin directiója alatt ezen társaság.* Hát még a több városokba, kik szégyellettik ezen hibájáért megfeddeni, miket nem

[1] Székely Susanna, mint fentebb láttuk, szintén a miskolczi társulat tagja volt.

vitt véghez? Sok árkus pappiros nem volna elégséges ezen ember czégéres tselekedeteinek leirására.»[1]

Szomorú képet nyújt a miskolczi társulat akkori viszonyairól ez a leirás. Az erkölcstelen, asszonyéhes, durva, enyveskezű Célesztin ép oly szánalomra méltó jelenség, mint Székely, a boszutól lihegő elcsapott színész, a ki még orgyilkossággal is vádol, hogy ellenfelét lehetetlenné tegye. Szomorú bizonysága ez a beadvány annak, hogy az «apostolok» is bizony csak *emberek* voltak.

1827. Tárgyalta-e a miskolczi directio Székelyék panaszát, nem tudjuk, tény azonban, hogy nem igen ártottak Pergő Célesztinnek, ki még a következő évben is birta a miskolczi szinházat s 1827-ben társulatával együtt Budára is ellátogatván, június hó közepe táján Gombos Esküvésével kezdi meg előadásait. A megnyitó előadás azonban nem ütött ki a legfényesebben, mert a «Lózsikat tartó uraságok ezen nap helyeiket meg nem tartották». A társaság itt a magyar szinészet egyik büszkeségével, *Kántornéval* szaporodott. Előadásaik központjául ezúttal Pestet választották és a német szinházak bérlőivel, Grimmel és Babniggal, jövedelmeikben osztozkodtak. A jó viszony azonban csakhamar megbomlott köztök, mire Célesztin kibérelte július közepétől az Arany Hattyú száláját és ott a saját rizikójára tartott előadásokat. Kulcsár lapja azt írta róla október közepéről, hogy «már harmadik hónap óta szép igyekezettel játszik.»[2]

1827. nyarán Célesztin társulata Pesten előadta Jolanthát (június 18-án), a Régi pénzeket Fáytól (június 22-én), Bocskay Istvánt (június 26-án), Elváltozott szerelmeseket (június 28-án), Frigyesi Eleket (július 5-én), Mátyás királyt (helyesebben «Mátyás deákot»-, július 12-én) és a Szebeni erdőt (július 17-én).

A július 12-iki előadás szinlapját a következőkben adjuk:

---

[1] Az eredeti panaszlevél *Csoma József* gyüjteményében.

[2] *Bayer József*, i. m. I. 455—460. l.

Abonnement PESTEN. Suspendu.

Ma, Csütörtökön, Julius' 12-ikén 1827.
A Borsod Vármegyei Nemzeti Játszó Társaság által
A Nemes Város' Játékszinében,
előadatik:

MÁTYÁS DEÁK,
vagy
A FALUSI DEPUTATZIÓ.

Dicsőült emlékezetü Mátyás Király életéből Játékszinre alkalmazott Nemzeti Vig Énekes Játék 3. Felvonásban. Nemzeti muzsikára tette Zomb József.

SZEMÉLYEK:

Mátyás, Magyar Király ... Czelesztin
Beatrix, a' Királyné ... ... Ujfalusiné
Claudia, Udvari Dáma ... Vasitzné
Gárda Tisztek ... ... { Várady / Jánosi.
Rinoczi, Budai Vendég Fogadós ... ... Katz
Köpetzi Mátyás, Lovászi Oskolamester ... ... Id. Láng
Margit, a Felesége ... ... Lángné
Ersi, a leányok ... ... R. E.
Fejér Miska, a' Szeretője Ujfalusi
Kovács János, Biró ... ... Némethy
Bodnár András, Esküdtek { Eperjessi / Szathmári
Bakó János
Sebes Istók, Kis Biró ... ... Ifj. Láng
Oraculum ... ... Kubay
Egy Őr ... ... Gillyén

Udvariak. — Udvari Dámák. — Őrök.

A' fent megkülönböztetett, Ersi' Személyének előadója, mint ezen nemes erköles mivelő Oskola kedvelője, egyedül Nemzeti nyelvünk iránt buzgó édes ösztönből, teszi tiszteletét: melly szent czél csalogató sugárinál bátortalan, de még is el fojthatatlan érzéssel repült a' magos Heliconra, hogy avagy csak egy virág szálat szakaszthasson onnan le, mellyel a' honnyi lélekkel dicsőült Hazafiak', örökké zöldellő cserkoszoruját diszesitse.

Bémenetel árra mint közönségesen.
Kezdete 7 órakor, vége 9 óra után.[1]

A társulat alighanem egész őszig a fővárosban volt, s a téli idényre visszatért Miskolczra.

1827-ben a szinházi bizottság a következő tagokból állott: elnök: vajai Vay Ábrahám, tagok: br. Barkóczy László, Soós János, Puky István, Zsóry László, Molnár Sándor, Jósa Károly, Bükk Zsigmond.

[1] *Pesti Hirlap*, 1886. aug. 7.

Ugyanez évben a tanuló ifjúság a szinházba járástól eltiltatott.

Kolozsvár város tanácsa 1827-ben megkeresi városunk tanácsát, hogy «Szinjátszó Kemény Jánosnak 500 frt summáig, készpénze erejéig az idevaló társaság directoránál le van tiltva, tehát a társaságot annak kifizetése iránt intsék meg.» A tanács a kolozsváriaknak azt válaszolja, hogy a társaság ismeretlen helyre elutazván, meginteni nem lehetett.[1]

Borsodvármegye által 1790-ben a pesti szinház czéljaira elküldött 20 aranyat, 1827-ben visszakérik, mivel már harminczhetedik éve a szinházépités mindig az első stádiumban áll és tudomásra jutott, hogy a pesti szinház javára vásárolt telket el akarják adni.

A szinház belső végleges diszítését mint tudjuk, 1826-ig el kellett halasztani, midőn vajai *Vay Ádám gróf* alispán vette kezébe az ügyet. A páholyok elkészítésére a sajátjából szép összeget adományozott, a megyei hivatalnokoktól is jelentékeny összeget gyüjtött egybe, úgy, hogy 1828. év télutó 8-án teljesen készen állott az épület.

1828. Ugyanez időtájt az erdélyországi daljátszó társaság Pesten feloszolván, széledni kezdő tagjai örömmel fogadták Borsodmegye meghivását. Nekik jutott a szerencse, hogy a nehány nappal megérkezésük előtt elkészült szinházat 1828. február 17-én megnyithatták. Megnyitó előadásúl a *Szevillai borbély* került szinre. Ezután pedig nemcsak, hogy ingyen tarthattak előadásokat, hanem Borsodmegye 3300 frt segélyt is kilátásba helyezett nekik a téli hónapokra.

A társaság tagjai voltak: Egressy G., Láng Ádám, László József, Mátéffy, Szákfy József, Szőllőssy Lajos, Ujfalussy Sándor, Telepi György, Várady Károly, Helnisch József karmester, Borsós Klára, Déryné, Kovácsné, Mátéffyné, Pályiné, Székely Zsuzsi, Ujfalussyné, Sáska Biri, Telepiné Veress Eszter.

Később e társaság több tagja átrándult Kassára s ott alapját vetette meg másokkal a kassai szinészetnek. Miskolcz szinészetét e szerint a magyar játékszin történetében két időszakon át jelentékeny

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

hely illeti meg. Neki jutott a szerencse, hogy a magyar szinészetet kétszer mentette meg a végelpusztulástól: 1815-ben és 1828-ban.

Az első izben, midőn barátságos tanyát nyujtott a Pest megye által pártfogolt társaságnak; másodizben, midőn az 1827-ben Kolozsvárról hódító körutra bocsátott, de Pesten nagy nyomorba került erdélyi daljátszó társaságnak a teljesen el készült szinháziépületében állandó hajlékot adott.[1]

Az erdélyi daljátszó társasággal került vissza Miskolczra városunk szinházjáró közönségének kedvencze, *Déryné*, ki művészetével báró Reviczky 1828-ban történt beiktatási ünnepélyének fényét is emelte.

«Miskolczon mulatásunk alatt történt — írja *Déryné* — hogy installáczió volt, báró Reviczkyt várták, az uj főispánt. Azt a borzasztó népséget, a mi akkor itt összegyült, lehetetlen leirni.

Zsufolva volt az egész város, az utczákon járni se lehetett, már jókor reggel kiözönlött mindenki, nehogy elszalaszszák a látványt, mikor a főispán bevonult. Tömérdek volt a diadal kapu az utczán, a zászló, koszorú, lombfüzér a házakon.

Gomolygott a tömeg órákhosszáig, s a főispán még se jött.

Meg jött a dél s a nép ott állt étlen, szomjan, meg nem mozdult volna a helyéből.

Már két óra volt s még híre nincs a főispánnak. Végre négy óra felé megdördültek a mozsarak, éljenezni kezdett a nép messze a városon kivül s nem sokára vonult be a muzsika, utána a százakra menő banderium, zászlókkal, fényes uraságok lóháton, kaczagánnyal teljes őskori diszben, — aztán a sok úri fogat, köztük a főispáné, a ki alig látszott ki kocsijából halmozódott sok virág közül, s utána ismét hintók, lovasok és a roppant ujongó tömeg.

Másnap roppant deszka épület volt felállitva a városház udvarán mert a tömérdek kiséret vendég sehol se fért volna el.

Ott volt Borsod valamennyi ura s a szomszéd vármegyékből is

[1] *Bayer József*, i. m. I. 551. l.

nagy számmal. Soha életemben nem láttam annyi előkelő urakat és dámákat egy asztalnál ülni, mint ez alkalommal. Két banda muzsikált ebéd alatt, egyik a tábla felső, másik az alsó végében.

Oldalt volt egy emelkedett állvány, ott ültem én Szerdahelyivel s midőn a zenekarok szüneteltek, az ebéd vége felé előbb én magam énekeltem egy áriát, majd Szerdahelyivel kettőst s oly mély csend volt a roppant teremben, hogy csodálni lehetett ily rengeteg gyülekezet mellett.

Este diszelőadás volt s szinház után nagyszerű illuminácziő a városban. Végre a szegény főispán bevonult a vármegyeházán levő szállására, hogy majd lenyugszik. Már sötétek voltak az ablakai, mikor mi énekesek oda mentünk s én elkezdtem Csokonainak azt az örök ifjú remek dalát: «Földiekkel játszó égi tünemény».

Megtudtuk ugyanis, hogy ez a főispán kedvencz dala, s meg akartuk lepni vele. Én ugy találtam, hogy éjjel a szabadban jól venné ki magát, ha a versszak második felét az egész kar repetálná mindig s ugy is cselekedtünk.

Mint egy varázsszóra egyszere megvilágosodtak az egész épület ablakai, s a főispán is kinyitva redőnyeit, kihajolt és ott hallgatta végig az éneket. Aztán mondott néhány köszönő szót, de nem lehetett hallani.

Hiszem, hogy tetszett neki, de azt meg tudom, hogy örült, mikor vége volt, hogy végre valahára már lenyughatik.»[1]

1828-ig a következő darabokban gyönyörködött a miskolczi lelkes közönség: — Kővári Sándor, vagy mardosó lelkiismeret. Csakugyan van még hiv feleség. A kolozsvári szép leány. Halotti tor. Uj emberek. Bohó Misi vig kedvű temetése. Falusi testvérek. Keresztes vitéz. Hárfás leány. Hunyadi János a szendrői várba. A hárfa sziget. Zrinyi Miklós. Abe de l' Epé, vagy a süket néma. Hunyadi László. Rókafogás. Auróra. Sámson. Ferrandinó. Tűz próbája. Marianna. Szegény lantos. Politikus csizmadia. Székfalvi Ágnes.

[1] Déryné naplója. II. k. 235—7. l.

Somosváriak. Peleskei nótárius. Toldi Miklós. Indusok Angliában. Két szék között a pad alatt. A bécsi ruha. Névtelen szerető. Montfaucomi Johanna. Zarándokok. Hamlet. Etelének bujdosási. Kisértet. Carolus Magnus. Bátori Mária. Berényi Jolántha. Bocskay István. Burgundiai gróf. Mátyás király és a kolozsvári biró. Rinaldó Rinaldini. Angyal Bandi. Falusi borbély. Álorczások. Othelló. Hóra világ Erdélyben. Mortza ellen Mortza. Egervári Balázs. A szép magyar asszony Bécsben. Turi György. Kincsásó. Gróf Benyoszky. Moór Károly, vagy a tolvajok. Vas ember. Matskási Juliánna Szerémbe. Kapitány báró Vasváry. Attila. Törpe Péter. Corvinus Mátyás, vagy hivség győzedelme. Theseus és Ariadne. Magyarok Lengyelországban. Szaragossza ostroma. A magyarok Oroszországban. Zrinyi Miklós Szigetvárban. Mária Terézia. A Czilei grófok. Gróf Essex. A Franczia tündér. Magyar insurgensek stb. stb.

Tehát az akkori irodalmi műveltség minden számba vehető terméke és a magyar hazafias érzések minden irodalmi megnyilatkozása.

Az 1828-ban felavatott miskolczi első magyar szinház szám- 1828.
adásai a következő czimet viselik: «Tekintetes Nemes Borsodvármegye Uri Rendei által 1816. esztendőben egy nemzeti Játékszin felépitése czélba vétetvén, az e végett összegyült sumákról és a materialékban, fuvarokban, munkákban adományozott számadás».

E számadások szerint a bevétel: A megye által felajánlott 1060 frt, gróf Andrássy György 100 frt, Almássy János 700 frt, Abaujvármegye 1557 frt, Gömörvármegye 1119 frt, Palatinaris ezred tisztei 670 frt, Gömörvármegye 122·30 frt, Körösy Sándor napkeleti utazásából 346·46, Gömörvármegye 90 frt, Gyüjtés főuraktól 3303·40 frt, Zemplénvármegye 200 frt, Lónyai Gábor 100 frt, Fáj Ferencz 25 frt, Frieber izraelitától 10 frt, gróf Keglevics János 100 frt, Tornavármegye 100 frt, Biharvármegye 100 frt, Klobusiczkyné 100 frt, Klobusiczky Ignácz 50 frt, Hevesvármegye 468 frt, a diósgyőri uradalomtól 233·20 frt, Szücs Istvántól 50 frt, Mező-Tur városától 50 frt, A miskolczi sóház 65 frt, Sáros-

vármegyei urasszonyok által ajándékozott vászon árából 94·25 frt, Borsodmegye és Miskolcz városától 2058·40 frt, a funadmentum letétele alkalmából a rendek gyüjtése 65 frt, a nemes ifjak által 1820. Böjtelő Hava 7-én tartott előadásból 246·20½ frt, Erőss Józseftől 100 frt, Koller és Kreutzhubertől 200 frt, Czukkermandli Jánostól 100 frt, Négy előadás tiszta jövedelme, melyet a nemes ifjak tartottak 402·41 frt. Az épités után fennmaradt tiz ezer tégla árából 200 frt.

Kiadások: Épitési kövekért 520 frt, téglákért 226 frt. 12 kr., mészért 212·24 frt, deszkáért 214·45 frt, vasakért 356·29 frt, kőfaragó munkáért 969·02 frt, kőmüves munkákért 1160·— frt, ács munkákért 2501·37 frt, asztalos munkákért 266.— frt, lakatos munkákért 39·— frt, kovács munkáért 140·— frt, köteles munkákért 34·12 frt, Typografus munkákért 76·— frt, szekerészeknek 150·39 frt, Sárosvármegyében adott vászonnak hazahozataláért 9·15 frt, a raboknak földmunkákért 126·25 frt (naponként 8 kr.), Perköltség ügyvédnek 100 frt, egy lengyel zsidódtól 4 vég arany zsinór 12 frt, 1 viselt német lajbiért 13 frt, 1 uj német ruháért 40 frt, festésre 4 frt.

A szinésztársaságnak többszöri uti költségre; 1816-ban Kassára 100 frt, 1817-ben Kassára 360 frt, 1818-ban Egerbe 100 frt, 1818-ban Kassára 146 forint.

A nevezett városokban sem tudtak boldogulni a szinészek s már széjjel akartak menni, azonban a directió hazafiui kötelessége szeretetéből jó reménység fejében s hogy a szomszéd vármegyék is ne idegenkedjenek a játékszin fenntartása mellett a directió a jobb szinészeket pénzbelileg segélyezte, hogy ne legyenek kénytelenek Miskolcz városát elhagyni, igy segélyt kaptak:

Murányi Zsigmond a Theatrum igazgatója 107 frt, Nagy Sándor 20 frt, Németi Ferencz 20 frt, Déryné ifju asszonynak először 50, másodszor 150, harmadszor 100, negyedszer 455 forintot.

Fenti számadások Borsodvármegye közgyűléséhez be lettek mutatva. Azonban az egész szinházépitkezés körül a vezetés nagyon lanyha volt, több kifogást tettek az épitkezésben. Például a kiküldött deputatió, midőn a teljesen elkészült szinházat

megvizsgálta, arra a felfedezésre jött, hogy az egész épületben egy darabka tölgyfa sincs használva, holott gróf Schönborn Ferencz Beregvármegye főispánja több, mint 20 szekér tölgyfát szállittatott Palkonya községből — a szinház-épitkezésre Miskolczra. Vizsgálat indíttatott Csiszár Pál ellen, ki a kiadásokat és az egész épitkezést vezette, azonban Csiszárnak 1830-ban történt elhalálozása megakadályozta a dolgok miben állásának kiderítését.

Feljegyzésre méltó, hogy a mint a miskolczi szinházi épitkezés befejezésének hire ment, *Nagyvárad* város átiratban fordul városunk tanácsához, hogy küldené meg neki szinházának tervrajzait, mert nekik szintén szinházépitő szándékuk van. A tanács Nagyvárad magisztratusának kérését a következő levéllel intézte el:

«Nemes Magistratus! Hozzánk intézett barátságos Levelében, a Miskolczi Theatromnak Planumát méltoztatott a Ns. Magistratus tőllünk kivánni. Mi ugyan szivesen szolgáltunk volna azzal, de mivel azon Theatrum a Tettes Ns. Vármegye Directiója alatt önkényes adakozásokból épittetvén fel, annak planuma kezeinknél nincsen. Mindazonáltal mégis kivántunk volna azzal szolgálni, ha azt csak papirosrul-papirosra lehetne lecopiálni, de az épitéshez rendelt Földmérő ur által ugy tudosittattunk; hogy az Theátrum épittetése közben változást szenvedett s a kéznél levő első planumról mind külső mind pedig belső Structiojára nézve kivált a Falak magassága és vastagsága tekintetében azon planumtól igen külömbözik, ezzel tehát Czélt érni nem lehetne, ugyanazért a Ns. magistratus kivánságának eleget nem tehettünk.

Amennyiben pedig azon Theatrumnak Geometrice való levétele tudniillik szak szerint, több időt és Fáradságot kivánna (mert azt egy kőmives Mesternek előbb kimérni, a helyszinén felvenni, az abban levő alkalmatosságot irásban foglalni és hogy minden része megértessen irásban numerice megmagyarázni kelletik) ezen munkát egy Kőmíves mester 50 Conventios Rft. fizetésért megtenni felvállalta, ha tehát tetszeni fog a Ns. Magistratusnak ezen költséget megtenni, ugy tökélletes és Czél arányos Rajzolattal szolgálhatunk.

Mely végett is ha tetszeni fog, Tudósitását amidőn elvárnánk, egész tisztelettel maradtunk.

Miskolczon 1829-ik Esztben Martius Hónap 13-án tartatott Tanács Gyülésünkből — A Ns Magistratusnak alázatos szolgái szives barátai Privil. Koronalis Miskolcz várossa Magistratussa.»[1]

Az említett rajzok elkészítésére azonban — sajnos — nem került a sor, mert Nagyvárad időközben egy debreczeni építészt bizván meg szinháza tervének elkészítésével, a miskolczi szinház terveinek elküldése czéljából további lépéseket nem tett.

1829. 1829. február 6-án *Komlóssy Ferencz* szinigazgató folyamodik a szinházért, s Vay Ábrahám alispán úgy intézi el a kérelmet, hogy míg a miskolczi rendes társaság, mely ezidőtájt úgy látszik, Kassán működött, megérkeznék, Dominkovics Lajos, a szinház gondnoka a játszószint a folyamodónak adja által.

Komlóssyék itt mulatása nem tarthatott sokáig, mert 1829. júliusában már *Kilényi Dávid* kéri a szinházat.

«Hogy a Nemzeti Lélek méltósága — irja Kilényi «ordinarius Vice Ispány Vajai Vay Ábrahám Úr eő Nagyságához» intézett kérvényében — egyfelől a Hónni Nyelvben tettzik ki — azt, különösön Méltóságod a Nemes Haza előtt tisztán bebizonyitotta, melynek tsinosodása vagy szolgálatyára egy tsekély részben én is több évek ólta fáradozván, különösen pedig 13 esztendők lefojta alatt mindenkor egy az elsőbbekhez hasonló Szinmüvész Társaságot vezéreltem. — Ugyszintén még a most Kassán levő Énekes Társaságnak Erdélyből Pestre lett bejutása is Igazgatásom alatt nagy áldozatom és fáradságomba kerüle. Most is nem valami alatson haszonkeresés,egyedül ezen Tekintetes Nemes Megye eránt való alázatos mély tisztelet, hol Thália ditső Temploma — az egész Nemes Hazában, egyedül tsak itt Nemzetiképpen — fénylik, késztet arra, hogy Méltóságod előtt; mint ezen Nemzeti Intézet Nagy Lelkű Méltóságos Előmozditója és Fentarója előtt Hazafi kegyes pártfogásáért ez eránt mély tisztelettel

[1] *Nagyvárad város levéltára.*

esedezzem : hogy nem tsak e most következő Tiszt ujittó szék Fényes alkalmatosságaival ; hanem több esztendőkre is a Nemes Megyebeli Nemzeti Játékszint az általam tartandó Társaság részére, mely most tsak 16 Tagból áll ugyan — reám bizni kegyesen méltóztasson. Hogy pedig egy Társaságot elkormányozhatok támogathatom több Tettes Nemes Megyék kegyes pártfogásával·/. nyert ajánlásaikkal. Azonban a mit tollal vagy szoval most Méltóságod előtt eléggé be nem bizonyithatnék, azt tettel, háládatosságommal és alázatos magam viseletével kivánom megmutatni, s Méltóságod Nagy Lelküségét holtomig megérdemelni.»[1]

Vay alispán végzése e folyamodásra 1829. julius 24-én kelt s így szól : «Dominkovits Lajos Ur, ha rá nézve semmi reflectio fen nem forog, a Jadzo szin által adása véget megteheti a szükséges lépéseket».

A «Nemzeti Énekes és Szin Játszó Társaság» — a mint magát e társulat nevezte — méltányolván Borsodvármegye nagylelküségét és áldozatkészségét a megye által kirendelt theatrális directióval 1829-ben a következő szerződésre lépett :

«1-ör. Azon esetre, ha a folyó 1829. esztendő November Holnapjáig itten Miskólczon helybe nem maradnánk, tartozni fogunk T. Ns. Borsod Vármegyének ugyan ezen most folyó 1829-k esztendőben November Holnapban tartandó Köz Gyülése Idejére Miskolczon megjelenni, és ezen idő ponttúl kezdve egyhuzomba, a következő Farsang végéig Énekes és Néző Játékokat előadni, ha pedig

2-or Az 1-ső Czikkelyben előhozott időpontig, ugymint e folyó 1829. esztendőbéli November Holnapjáig innen Miskólczrúl el távoznánk és távúl létünk alatt T. Ns. Borsod Vármegyébe Valamely Innepi alkalmatosság mint p. o. Installatio Rastauratio s. a. t. vétetődne készületbe, a Borsod Vármegyei sokszor tisztelt Theatralis Tettes Directio által kirendelendő határnapra Miskolczra visza jönni, és ugyancsak a tisztelt Directio által megszabandó Időig mutatványainkat előadni kötelesek leszünk, ehhez képest Tartozkodásunk,

[1] Eredeti okirat *Csoma József* gyüjteményében.

és mulatásunk hellyeit időrül időre a T. Directiónak bejelenteni tartozunk, megjegyezvén itten egyébberánt azt, hogy valamint az elő-hozott s ne talán megtörténhető Innepi alkalmatosságokkal, úgy minden időben a Játékszini hellyek Bérei, a Tettes Directio jóvá-hagyásával fognak megállapíttattni.

3-or. A Helybeli Játékszinnek a Tüztül való assecurátiójára ezen szerződés alá Irása napjátúl számitva, a jövő 1830-ik esztendőbeli Farsang végéig alkalmatos időben egy a T. Directio helybehagyásával kiválasztandó jó darabot játszani köteleztetünk.

4-er. Minthogy mi ezen szerződés megállására magunkat fejen-kint leköteleztük, tartozunk ezen szerződésbe kifejezett időig egy Társaságba és együtt maradni, sőtt, hogy egygyütt való maradás-sunkba Tekintetes Nemes Borsod Vármegye annál bizonyosabb lehessen, a Theatralis T. Directio befolyásával és helybehagyásával egymással Társaságos kötést tenni, abba a magunk belső elrendel-tetése felüll megállapodni, és az ekképpen megteendő kötésnek, egy eredeti Darabját a T. Directiónak beadni kötelesek leszünk egyébb eránt a több tagok felfogadása vagy eleresztése egyedül tőlünk, és Intézetünktül fog fügni.

5-ör. A mennyiben ezen szerződés által Tettes Ns. Borsod Vár-megyének kegyes Pártfogása, és hatalma alá estünk e mai alább irt naptúl Borsod Vármegyei s Tiszamellyéki Nemzeti Énekes, és Szin-játszó Társaság nevezetet felvenni, és azt ezen szerződés fenállásáig mindenütt viselni köteleztetünk.

6-or. A Tettes Ns. Vármegye által adgya nekünk a Miskolczon épült Nemzeti Játékszint minden hozzá tartozandó Decorátiókkal, ezközökkel, Bibiliothekával, és öltözetbeli készülettel használás végett *minden fizetés nélkül*, ugy mindazonáltal, hogy mindenekről a felelet és elégtétel Terhet mi egyikünk, a másikáért insolidum magunkra válalván, ezen szerződés eltelésével mindeneket a magok mennyiségébe, s minémüségébe viszaadni, a történhető fogyatkozást pedig helyre állitani tartozunk, ezeknek bátorságára Javainkat optionaliter leköttyük, hogy pedig mindeneknek száma, és minémü-

sége világosságba legyen, a nékünk által adandók hitelesen összeiratattván az össze Irás ezen szerződéshez fog kapcsoltatni.

Mindezekre nézve magunkat olly szorossan lekötelezzük, hogy a felvállalt pontoknak nem tellyesítése esetibe T. Ns. Borsod Vármegye vélünk Törvényes hatalma, és tehetősége szerint bánhatván, magának tellyes elégtételt szerezhet.»[1]

Kilényi társulatát 1830-ban *Lángé* váltotta fel. 1830.

Láng szinigazgató vezetése alatt a miskolczi szinészet meglehetős jó napokat élt. A társaság tagjai voltak: Fántsi, Nagy, Könyves, László, Egri, Szőke, Kilényi, ifj. Nagy, Lajos, Láng Móricz, Könyvesné, Dellné, Lajosné, Széppataki Johanna; nevezetesebb szindarabok voltak: Zöld leányka az óriás hegyekben, Európa elragadtatása, Sok az atyafi, ha sok a Pénz. Oskola mester, mint Doktor.

Az 1831. évben kiütött nagy kolera miatt a szinházban az elő- 1831.
adások a nyári hónapokban szüneteltek, azonban 1831. szeptember hó 17-én ujból játsztak.

1831. november hó 17-én Szathmáry Király József alispán a szintársulat felvigyázására kinevezte a következőket: Thassy Miklós, Puky István, Majláth Sándor, Balog Ábrahám, Dominkovics Lajos, Csomós Mihály, Okolicsányi János urakat.

1832-ben Miskolcznak úgylátszik nincs állandó szintársulata. 1832.
A Láng igazgatása alatt álló társaság ismeretlen okokból feloszlott s Lángék is Ujfalusy szinigazgató társulatába állottak be.

1833. májusában a debreczeni nemzeti szinész társaság vendég- 1833.
szerepelt szinházunkban, s az ez alkalommal *Tölgyessy Izabella* jutalomjátékául előadott Stephania cz. látványos dráma szinlapját a következőkben adjuk:

---

[1] Eredeti okirat *Csoma József* gyüjteményében.

I-ső.

MISKOLCZ.

Felsegéllő Előadás.
Minden Szabad Bilétek Felfüggesztésével.

Szombaton, Május 25-ik Napján 1833.

A DEBRECZENI NEMZETI SZINÉSZ TÁRSASÁG
ÁLTAL
TÖLGYESSY IZABELLA RÉSZÉRE
nagy készülettel előadatik most legelőbbször

STEPHANIA,

vagy

A MONTE-CAROLLÓI BORZASZTÓ VÍZ ROHANÁSNÁL VALÓ ELJEGYZÉS.

Egészen uj itt még soha nem adatott, jeles Dráma 3 Felvonásban, irta Godoried Vinczente, s közelebbről tétetett által Nemzeti nyelvre.

SZEMÉLYEK.

Holstein Róbert Német országi Főnemes és lovag	Kőszeghy	Öreg remete egy rengeteg Erdőségben...	Kovács
Gusztáv fia	Erdélyi	Richardson a társa, Ifju Remete, egykor szerelmes Dallos	Czélesztin
Eduárd nemes Ifju, Holstein udvarába nevelve titkos származásu	Balla	Almadia, Eulvaris, a Borzasztó vizrohanásnál levő Tündér Nimphák	Farkasné, Izabella
Gróf Valmerné Valburg várasszonya...	Kőrösiné	Martin, Goston, Holstein jobbágyai	Nagy, Kőrösi
Stefánia leánya...	Balláné	Kilian, Vilhelm, Lajhárd, Fegyveresek	Kálmán, Döme, Boltos
Róza magyar Leánynka...	Luiza		

Fegyveresek, Vadászok, történik III-ik Fridrik császársága alatt 1477.

Játékot tárgyazó jelentés.

Játék rendjében, a történethez megkivánható Monte-Carollói hires nagy vizrohanás természetes, és valóságos Vizömléssel lesz előadva, s hogy annál elevenebben képeztessék, 25 Akó viz fog lezuhanni a szirtek öblein.

Társaságunk edgyik Tagja Kálmán diszes és mesterséges nemzeti Magány Tánczal teszi Udvarlását a második Felvonás után.

Játék végével D. F. Diletans Erdélyi mester oláh tántzal teszi tiszteletét, melyel szerentsés vólt Tekintetes Szathmár vármegye Tisztválasztó Innepe alkalmatosságával is közmegelégedést nyerni.

Nagy lelkü Hazafi kegyes Pártfogóim!

Mint egy vizrohanás a szirtek öbleiről, mely sok felé ágazva foly le a völgyekbe, annyik az élet útjai melyeket a Gondviselés számunkra kimért; itt szélesebb árkot ver magának az egyik folyam, tova alig hallik a kis patak tsörömpölése — de még és mind egyik meg futya pályáját; igy vannak felosztva az élet sorsok, — nékem, midőn érdemül nem tulajdonithatok semmit és magamnak bár kissebb körömbe is, — meg marad vigasztalásúl annak tudása, hogy a jól tenni akaró olyan, mint a nap, meg osztya magát magos előfákkal és fejek alig kilátszó kis füszálakkal; igyekezetem, e nevezetes Dráma előadásában egyedül megelégedésökre czéloz: legméljebb tisztelettel esedezvén. Számos kegyes megalázódásokért.

alázatos tisztelő szolgálójok
TÖLGYESSY IZABELLA.

Jókori Bilétek eránti kegyes Parantsolatokért esedezem a Theatromhoz, hol is Pénteken reggeli 9 órától Szombat estvéig találtatnak.

Felső Páholy 3 frt. Alsó Páholy 2 frt 30 kr. Zártszék 50 kr. Földszint 30 kr. Felkar 15 kr. Kezdete nyolcz órakor.[1]

[1] *Szűcs Sámuel*, Miskolczi szinlapok a régibb időből. *Borsodmegyei Lapok*, 1886. 59. sz.

Nehány héttel utóbb *Ujfalussy* társulata kereste fel Miskolczot, mely alighanem egészen őszig itt működött. E társaság tagjai voltak egyebekközt Ujfalusyné szül. Sáska Borbála, ki Pesten már gyermekkorában feltünt szinjátszó tehetsége révén, ez időben a legjobb magyar szinésznők közé tartozott, továbbá ifjabb Lángné asszony, Láng Ádám, Láng János és mások.[1]

1833-ban a megyei szini bizottság előadója *Bizaky Duky István* 1833. volt. Heves vármegye ugyancsak ez évben ujból 25 frtot küldött a miskolczi szinházra.

Ugyanez év deczember elején *Éder György* társulata vonult be városunkba s hosszabb ideig mulattatta «a gyakran számos közönséget» előadásaival.

Deczember 7-én «*Kubay Pál* külön hasznára adatott a «borzasztó éj a szikla völgybe, vagy a halál áldozatja az ördög hidján». Ohajtandó volna szinészeinknél általában — mondja az előadásról szóló kritika — hogy inkább kevesebbet igérvén, többet adjanak ; mert félő, hogy végre elvész a hitel. Az oly fennyen igért tüzzápor, ördög hidja, sőt maga a darab se felelt meg a számosan megjelentek várakozásának.— Deczember 14-én «Gróf Szapáry Péter» nagy készületü darab adaték *László József* részére. Elhallgatván, hogy László ur a bemeneti dijt a hazafiak pártfogására bizá ugyan, de még is feljebb emelé — csupán a darabot érdeklő észrevételimet közlöm. Szapáryt László, Ilkát Kubayné, a megelégedésig törekvő igyekezettel adák. A grófnak bánatos arcza mint hevült lángszinre az őt tömlöczében felkereső nőjének keblén, — s érzését, mellyel elválásukkor tüntete elő, — nem én, de más is koszorúra méltatá. Hamzsa béget Kubay első jelenésétől vég romlásáig teljes elégedésünkre igen jól tünteté, s aligha érdemetlenül tulajdonitjuk neki e darabba az elsőséget. Zulima a leánya Éder Aloysia, mint feszessége s atyjához és Szapáryhoz viselt érzéketlensége bizonyitá, e szerepet helytelenül nyeré. Az ostrom elrendelése, szóval a megkivántatott diszletek tapsot nyerének.»[2]

---

[1] *Honművész*, 1833. 298. l. [2] *Honművész*, 1834. 15. l.

1834. 1834. január 4-én adatott *Szilágyi Benjamin* jutalomjátékául, úgy mint a tudósítás mondja, külön hasznára a «Vérszövetség, vagy az átok borzasztó következései». Nagy remek dráma két szakaszban és 4 felvonásban. Irta Vogel. A tudósító *D. P.* kifogásolja a reklámot a szinlapon, a borzasztó kifejezést s a helyárak felmelését, nem különben a szavalatot és a játékot is.

Január 18-án Valburgis éjszakáját adták László jutalomjátékául. A rossz idő daczára a színház megtelt. Játék végével a jutalmazott László ur a következőket mondá: «Az órát, mely hozza, vagy viszi magával örömimet, leélem; de az édest füszerezve, a keserűt fulánkvesztve a jövendő varázsolja emlékein vissza; silány lehet az öröm, fájdalom, ha elhal a perczczel, mely teremté, — silány lenne hálaérzetem, ha e pillanatban kiönthetném a kegy felett, mely reám lelkes pártfogóimtól — az idő daczára — ma is árada. Életem minden órája legyen ennek boldogító érzésére szentelve, s ha majd ezek is elreppentek a multak sorain, itt fogadjon be engem is a temető, melynek csendes porai alatt egyesülve nőm hamvaival, nyugodtabban fogom átszenderegni örök álmomat, mint a fent repülő hir ingó szárnyain».

Január 22-én «Eleonora, vagy menyasszony a sirban» került szinre. A biráló kifogásolja a czímszerepben Székely Zsuzsanna játékát és a gépezeteket. «Szerettük volna — úgymond — nem látni azon gyertyát, mellyel a sárkányok szájában szikrát gerjesztenek».

Február 1-én adták a «Rieti vár» czimű darabot. Biráló felemlíti, hogy a közönség lanyha érdeklődést tanusít, — pedig nem elég színházat építeni. Borsód lelkes fiai alapítsatok egy maradandó társaságot is.

A darab diszleteit illetőleg kifogásolja, hogy a vár alatt zúgó tengerben széltében jártak, mint az országúton; s a sok alkalmatlankodók, — kiket le kellene a színről tiltani — hol egy, hol más helyen dugdossák ki fejeiket. Az égnek, melyen hold fénylett, egy része lyukas vala.

Egyik kritikus kifogásolja, hogy egyik tudósító szinházunkat

díszesnek mondta. Igaz ugyan — úgymond — hogy van itten Miskolczon egy szabados nézőszín, mely szinte 12 évvel ezelőtt épült több tek. megyék és egyes személyek segedelmezése után. Ennek üregе hosszú négyszögletes kőfallal van bekerítve, fedele fenyőzsindely, felső padlazatja gyalult deszka, elején mindjárt a bemenetelnél két kis kamara, egyik a pénztárnak, másik a czukrász számára. Az utczáról egy sűrű lépcsőjű grádics vezet a felső nézőhelyre. Napnyugoti végén két öltöző szobácska. Ennyiből áll az ács- és kőmívesmunka. Az asztalos a szinpadját és játék helyét úgy készítette, mint azt némely szinészek hirtelen össze üttetve jónak találták. Eleinte nem volt benne se karzat, se loge (páholy), hanem később mgos gróf Vay Ábrahám ur Borsódnak elfelejthetlen akkori alispánja szinte maga költségén bevonatta az oldal mellékeket 32 páholylyal, felül keritvén azokat egy karzattal, két és egyszeres lóczákkal. A logék deszkái maig is úgy vannak, mint az asztalos műhelyéből kerültek, csakhogy már kiszáradtak és oly nyilások támadtak köztük, melyeken a szomszédnak helyzetét, és ábrázatját messze ható üveg nélkül is lehet látni! A földszinti logék egyenesen állnak; s ha azokból a nézők látni akarnak, ezt sugják a parterre bérlőnek: tessék leülni, hadd lássunk mi is. A székek és belpadok majd mind a volt csizmadia szini játékszinnek romjai. Ennyiből áll a diszes épület.

Már most tekintsük művészi szemmel az előkárpitot, mely a szinpadnak több diszleteit eltakarja. Valóban kivánni lehetne, hogy önmagát is eltakarná, még pedig úgy, hogy soha többé a szemérmes nézőnek szemébe ne ütköznék. Egy tetőtől-talpig fél meztelen hegyi mokány leány tömött pofákkal, herkulesi izmos karokkal és lábakkal áll a publikummal szemben; vastag ujjaival penget egy piczi hárfát, vagy más mit, mely az élet forrásain alól közvetlen van helyeztetve, és — — — mellette ül a homokban egy királyné, úgy lehet gondolni Dido, afrikai szint váltott, koronáját s királyi botját rakván maga mellé, hallgatja Melpomenét füllel, szemmel és szájjal, mintha soha muzsikát nem hallott volna. Egy valamivel szemérmesebb szűz áll egy kőszirt, vagy rózsabokor megett fél derékig

eltakarva, egy nyitattlan könyv a kezében. Ez tán Uránia lehet a kokett, ki másokat tanítani akar, de maga semmit sem tud. Mellette Thália nyujtja mutatólag jobb kezét egy fehér föld abroszra, hol ezen szók állnak : «Hódolván Tháliának, használunk a hazának».

Az Éder szinészeti család négyhónapi itt mulatás után február 17-én veve búcsút városunktól. Kénytelenek vagyunk szintén megvallani, hogy az említett társaságnak egyetlen egy mutatványa se volt teljesen kielégítő, az apróbb szerepű szinészek nemhogy valamit declamálni, hanem a szinpadon állni se tudnak.

Május 5-én kezdett játszani Ujfalusy társulata. Ennek nejét különösen dicséri a kritika.

Ujfalusynak Czélesztin volt a társigazgatója, s a vezetésük alatt álló társaság az első két előadás jövedelmét, mely 65 frt 59 krt tett ki, a szinháznak ajándékozta.

Deczember 1-én *Éder* visszatértét várták; de ő elmaradt s helyette Ujfalusy jött, kinek társulatát képezték: Lángné, Rozália, Anikó, Erdélyi, Almásy, Láng, Rátz, Nagy, Varga, Ajtay, Károly. A kritikus nincs megelégedve ezzel a társulattal sem. Azt írja, azért nem jár a közönség a szinházba, mert nem érdemes reá a társulat.[1]

1835. Ezen időtájban a miskolczi szinház környéke oly sáros és piszkos volt, hogy Borsodvármegye rendei 1835. év február hó 14-én tartott ülésükből elrendelték, hogy a vidékről jövő kocsik sorrendben a szinház főbejárójánál álljanak fel, hogy mikor a publikum kijön, ne legyen kénytelen a sáros udvaron keresgélni. Ugyanekkor két lámpa állíttatott fel az udvaron.

1835. márczius 1-től 22-ig az előadások szüneteltek I. Ferencz halálesete miatt.

1835. február 28-án szinre került «Zsigmond király fogsága», bejött reá 76 forint 54 kr.

1835. április 8-án szinre került : «Árva és gyilkos», bejött 25 frt 22 kr. «Totilla» czimű darabra bejött 12 frt 34 kr.

---

[1] *Honművész*, 1834. I. k. 61., 102., 118., 174., 183., 190. l. IV-ik k. 798. l.

Szinre kerültek még «Vén szerelmesek», «Galotti Emilia», «Bohó Misi de Hájas» stb.

1835. év április havában el lett tiltva a dohányzás a szinházban, s ugyan e hóban az ujságban pályázatot hirdettek a miskolczi szinház bérletére.

1835. október 18. *Balla Károly* szintársulata köszöntött be a «Domi amerikai majom» czimű bohózattal.

E társaság az egész telet itt óhajtja tölteni. Nem kételkedem — ugymond a kritikus Szinvai — hogy közönségünk szokott szivességgel pártólandja azt, annyival inkább, minthogy több tagja itt már mintegy honos, sőt az igazgató is e T. megyének szülöttje s mindnyájunk kedveltje.[1] Október 19-étől a nagy esőzések miatt 25-éig nem volt előadás.

1835. november 17., 21., és 22-én a szinház tömve volt. Czélesztin 1835.
nagy tetszés mellett vendégszerepelt. A társaságnak ekkor 17 férfi és 7 női tagja volt.

1836. január 13-án műkedvelők játszottak a szinház javára. 1836.
A magas helyárak mellett is számosan voltak. Középpáholy 5 frt, félpáholy 3 frt 30 kr., alpáholy 3 frt, zártszék 50 kr., állóhely 30 kr., karzat 10 krba került.

Február 3-án a *műkedvelő társaság* adta az András és Béla czimű darabot remény feletti pontossággal és dísszel. P. J. kisasszony rózsa s a többiek zöld koszorukkal tiszteltettek.

Czélesztint állandóan igen dicséri a miskolczi szinikritikus. Budai szinész és rendelő *Megyeri* (Reiszmann) *mart.* 5-én az *Ügyvédekben* mint vendég lépett fel és ragadta el művészetével a közönséget; márczius 16-áig vendégszerepelt.

Ez év tavaszán a megye elhatározta, hogy a szinház udvarát kikövezteti.

Április 8-án Tatárok Magyarországon, honi hőstörténet mű-

[1] *Honművész*, 1835., 89., 91., 93., 102. és 104. sz.

kedvelő nemes ifjak által közörömre s reménytelen helyességgel adatott, szabad bemenet levén, felette számos néző előtt.

Czélesztin és Balla társulata 6 hónapi időzés után április végén ment el Miskolczról s Komlossynak kassai társasága május 8-án kezdett játszani.

1836. május 24. Szerelem jegyzőkönyve vigjáték adatott a szinházat olajjal vilgítandó lámpáknak megszerzésére, de az ezen esti fadgyú világításnak költségei is alig kerültek ki.

1836. június 20-án az országgyűlésről haza érkezett követek tiszteletére részben helybeli műkedvelők közreműködésével szinre került «Két Báthory», mely 17 frt 11 kr. hasznot hozott a szinház javára.

Ugyanez év végén *Pály Elek* bérelte ki a szinházat és november 20-án kezdte meg elaődásait.[1]

A társaság a következő tagokból állott: Baranyi Péter, Benza Károly, Chibai (olv. Csabai) Pál, Éder György, Éder Eduárd, Földvári Vincze, Harzslini Ferencz, Keresztesy Ambrus sugó, Kiss János, Kovátsi János, Láng Lajos, Nagy József, Pály Elek, Rácz Sándor, Szakácsi István, Városy Theophil, Chibainé, Hárzslinine, Lángné, Pályné, (Botus Karolina). Gyermekszerepekre: Láng Emilia, Pály Lóra. Karmester: Ellinger János.

Nevezetesebb darabok közül szinre kerültek: Kisértő hegyi lélek, Lassú viz partot mos, Leonora, Zrinyi Miklós, Mombeli grófok, Az emberi sziv örvényei, stb.

1836. deczemberében a miskolczi nemzeti Casino nyilatkozatot tesz közzé, mely szerint a szinészeket mint vendégeket a casinóban mindenkor szivesen látják.[2]

Borsodvármegye 1836. november hó 10-én tartott ülésén a megyei játékszin pénztár kezelését Bárczay László hadi főpénztárnokra bizta.

---

[1] *Honművész*, 1836. 1., 3., 6., 11., 12., 13., 14., 23., 26., 28., 31., 44., 46., 47., 50., 55., 94. számaiban.

[2] *Honművész*, 1836. 103. szám.

Bükk Zsigmond másod-alispán 1837. év telén a szinházban 1837.
rakonczátlankodó tanulókat egy napi áristomra itéli s ezen intézkedést a helybeli iskolák igazgatóival átiratilag közli.

1838. évben a pesti szinház teljesen elkészülvén, annak vezetése 1838.
részvénytársaságra bizatott, részvények bocsátattak ki. Borsodvármegyét is felkérték, hogy pártfogolja s lehetőleg részvényeseket gyüjtsön. Azonban minden igyekezet kárba vész, mert egész Borsodvármegye területén nem akadt aláiró.

1838-ban több társulat fordult meg városunkban, melyekkel azonban szinikritikusaink nem igen voltak megelégedve. E tekintetben csak a kassai társulat volt kivétel, mely azonban a közönség részvétlensége következtében csakhamar távozni kényszerült. Ennek a részvétlen közönségnek állandó szinházra volna szüksége — irja a *Társalkodó* levelezője — mert akkor megszoknák az odajárást. Ez alkalommal kel ki először a kritikus a közönség viselkedése ellen is. A fiatalság rosszúl viseli magát, fenszóval beszélget, mászkál, csörömpöl, közbeszól a játékba. A karzati publicum roppant neveletlen és folyton zajong. A zenekar is rosz, s mindössze 5 emberből áll. Az igaz, hogy két ős tárogatós is van benne.[1]

1839. évben a kassai szinészek a miskolcziak javára játszanak s 1839.
jövedelmükből 40 frtot küldenek Miskolczra.

Ugyanez évben veronai lakos Zignalki Alajosnak mutatványai megengedtettnek a szegények pénztárába 2 frt lefizetése mellett.

A következő évek szini eseményei közül említésre méltó *Egressy* 1842.
Gábor vendégszereplése, a ki 1842. deczemberében négy estén át gyönyörködtette játékával a miskolczi közönséget. Első felléptét a következő szinlap hirdette :

---

[1] *Társalkodó*, 1838. 47. és 54. szám.

TEKINTETES KUN MIKLÓS ÚR

Miskolcz Városa újonnan választott Fő Birája méltó tiszteletére

EGRESSY GÁBOR ÚR VENDÉGJÁTÉKA.

MISKOLCZI SZINHÁZ.

Kedden Télelő 27-én 1842.

LEGJOBB AZ EGYENES ÚT.

Vigjáték 1 Felvonásban, Kotzebue után Fekete Soma, a m. tudós társaság költségén.

SZEMÉLYEK.

Muren őrnagy, egyház pártfogó	Pázmán ur
Jakab vén őrmester	Győri ur
Krebsné gazdaszszony	Erdősné asz.
Amália, fiatal özvegy lelkészné	Balláné assz.
Krum Illés (Kandidatusok)	Egressy
Vahl Fridrik (Kandidatusok)	Kétzeri
Kobak iskolamester	Balla

Ezt megelőzi

AZ ÖZVEGY FÉRJE.

Vigjáték 1 Felvonásban. Irta Dumas, forditotta Keresztúry.

SZEMÉLYEK.

Vertpre	Egedi úr
Neje	Erdősné asz.
Leo ügyész*	Egressy G. ur
Paulina, Vertprené unokahúga	Balla Mari
Helén szobaleány	Poltaninéasz.
Inasok	Palatkai ur, Balla ur

Történik egy mezei lakban Páris környékén.

* Egressy Gábor ur erre utazván, édes kötelességének tartja ez alkalmat egyszersmind arra használni, hogy ezen előtte annyira tisztelt közönségnek összesen négy előadással szolgáljon.

Bemeneti dijj: Felső páholy 3 frt. — Alsó páholy 2 frt 30 kr. — Zártszék 50 kr. — Földszint 30 kr. — Karzat 15 kr. v. cz.

Jegyeket előre válthatni egész nap a Szinháznál.
Kezdete pontban 6 órakor.[1]

[1] *Szücs Sámuel*, Miskolczi szinlapok a régibb időből. *Borsodmegyei Lapok*, 1886. 60. szám.

A miskolczi színészet aranykora 1843. év július 19-én tünt le, 1843.
a mennyiben ezen a napon hamvadt el a város legnagyobb részével a szinház is s ezzel együtt semmisült meg mindazon áldozat, mit a vármegye hazafisága a nemzeti szinművészet oltárán összehalmozott.

A szinház biztosítva lévén, a Trieszti biztositó társaság 4000 frt kárpótlást fizetett ki.

Borsodvármegye e szerencsétlenség daczára sem vesztette el kedvét 1844.
és egy állandó szinház ujbóli felépitésén fáradozott; már 1844-ben felhivásokat bocsátott ki az összes vármegyékhez, hogy adakozásukkal járuljanak a leégett szinház felépitéséhez.

1845-ben a leégett szinház katonatiszti lakká alakittatott át. Ugyanez évben megérkezett az első segitség. Baranyavármegye küldött 16 frt 18 krt. A gyüjtések eredménye a következő volt:

1845. évben adakoztak: Nyitravármegye 2 frtot, Szepesvár- 1845.
megye 3 frtot, Aradvármegye 2 frt 8 krt, Pestvármegye 100 frtot.

1846. évben adakoztak: Tornavármegye 45 krt, Pestvármegye 1846.
9 frt 30 krt, Veszprémvármegye 3 frt 30 krt, Békésvármegye 30 krt, Pestvármegye 2 frt 40 krt.

Az 1846. évben *Körösy Ferencz* szinigazgató társulatával Miskolczon működött s a Korona termében tartotta szinielőadásait január, február és márczius hónapokban.

A társulat tagjai voltak: Déryné, Jánossyné, Körösyné, Körösy Ágnes, Körösy Mimike, Országhné, Zelényiné, Baranyi Péter, Fehérváry K. Antal, Jánosy Emil, Kantai József, Kálmán István, Körösy Anti (gyermek szerepekre), Körösy Kálmán, Magyar János, Nagy József, Országh János (sugó), Rácz I. (itt helyben a szini előadásokban részt vett), Rákossy Márton, Szász Lajos, szernök: Márton József. Szinlaposztók: Jeney János, Berecz Sámuel, szini szolga: Balog Feri, jegyszedő: Márton Józsefné.

Szinre kerültek: Don Caesar de Bazán, Velenczei nő, Rab, Moóri vásár, Örökség, Ördög naplója, Keán, Országgyülési szállás, Oszkár a fiatal férj, Végrendelet, Pénz, Király leány, mint koldusnő, Mari az ezred leánya, (Déryné jutalomjátéka), Végrendelet, Hüség

próbája (Mélt. Szathmáry Király József ur tek. ns. Borsodmegye főispáni helyettes ő Nagysága tiszteletére), Ines, vagy egy miniszter megbukása, Pénz (másodszor), Szökött katona, Richelieu első párbajai, Milliomosnő, vagy leányvásár Debreczenben, Két pisztoly, A Rab (másodszor), Kalmár és tengerész, Angelo, Egy pohár viz, Sárika, a falusi egyszerüség, Saint Georges lovag vagy a Mulat, Tisztujítás, A Rab (harmadszor), Sigmond király álma vagy a siklósi lányok, Mari az ezred leánya (másodszor), Lázár a pásztor.[1]

Érdekes egyébként, hogy működvelő társaságok alakultak, melyek a szinházi alaptőke gyarapítására szindarabokat játszottak. «Hölgyeinket részvételre buzdítá sok jót tett lelkes első alispánnénk, ifjainkban tetterőt fejlesztvén derék másod alispánunk» — írja a *Honderü* miskolczi levelezője.[2]

1846. szeptemberében már a *Várady Pál* igazgatása alatt álló szinésztársaság működött a Koronában «néha jól, néha rosszul». A szini előadásokat megelőzték a *Meiszner*-féle lovardában a «nagyszerű lónyargalások — török muzsika mellett, melynek szemlélői benn a körben városunk nagyérdemű közönsége, künn a falakon és szomszéd házak födelén a szives részvevők — úgy nevezett inas és szolgáló publikum» volt.[3]

1846-ban adakozásokból és a megye által megtakarított szinházi pénzből már annyi volt összegyüjtve, hogy az épitkezésekhez hozzá foghattak, azon a telken, melyet Borsodvármegye a régi szinház romjaiért a Széchenyi-utczában adott. Míg a szinház épült az idevetődő vándortársulatok nyáron a Csillag és Korona vendéglők kertjében, télen a csizmadia-czéh áruló helyén s a Korona vendéglő termében ütötték fel sátraikat.

Már az 1840-es évektől kezdve volt egy nyári szinháza, vagyis arénája Miskolcznak, mely a Csillag vagy Fábri-kertben állott. Erről

---

[1] L. még: *Ország János*, Játékszini emlékkönyv. Miskolcz, 1846.

[2] Vidéki futár. *Honderü*, 1846. II. 339—340. l.

[3] U. o.

írja *Veresskövi* «Miskolczi képek» czimű tárcza sorozatában, hogy: «ez volt akkor a leghiresebb mulatóhely. Nem nagy, de még akkor szép kert volt az. Elől, mindjárt a bejáratnál megkezdődött a szép s magas fák hüs s enyhet adó sora, melyek alatt falóczák s asztalok hosszú körbe s megterítve várták a zöldet s ízes ételeket kereső publikumot. Beljebb gyönyörű hársfák lombjai alatt, szőlőlugasok között vitt az ut hátra, az arénába. Itt játszottak nyárban a miskolczi színészek; itt ösmertem meg én is színről-színre a nemzeti színészet régi koszorús úttörőit, — még akkor mint szegény napszámosokat; itt lélkesültem az öreg Barthával, itt csodáltam Lendvait, itt méláztam Dériné dalain; innen az istálló háta megül, vagy akarom mondani a vár kapujából jött elő a «Formentériai remete»; itt a palánk mellett dévajkodott Don Caesar de Bazán, és itt a rács mellett húzott a hátamra vagy hármat az öreg Rácz bácsi, mikor fizetés nélkül akartam a domb tetejére, vagy is a karzatra állani.

Előadás után a színészek és a publikum nem mentek haza, hanem ott maradtak a kivilágitott kertben vacsorálni. A színészek csak úgy jelmezekben, ki mint játszott, abban a ruhában. Ott láttuk sokszor a szerecsen Othellót a miskolczi főbíró mellett; Rinaldo-Rinaldini pertepoharat iszik egy fiatal kereskedővel, és míg Lignerillis Luiza a megyei levéltárnok vallomásaira figyel, addig Griseldis a diósgyőri kasznár tréfáin nevetett. Az öreg Siroki rákezdte a nótát, csörömpölt a pohár s néha éjfél veté haza a színészeket és a publikumot. — Családias dolog volt még ez akkor, s kivált a nők kíváncsian élvezték azon, — még akkor nem szokott — helyzetet, hogy ők is nyilvános helyen étkezhetének.»

Az új szinház keletkezéséről *Brósz Károly* a következőket írja: 1843.

«Az 1843. julius 19-iki tüzvész elhamvasztotta a város nagy részével a Boldogasszony utczában épült szinházat is s a telek, a romok és a biztositásból befolyt csekély kártérítésen kivül semmi sem maradt. Leégett ugyanakkor a szomszéd telken levő katonatisztilak s a megye később jónak látta ezt a szinházi telekkel kicserélni s felhasználván a volt szinház tömör falait, katonai tisztilakká változtatta át.

Az ezen időben is még mindig állandó megyei színházi választmány, amint a város a tüz által okozta károkat némileg helyrehozta, hazafiui áldozatokra hivta fel a közönséget, hogy a kicserélt telken uj szinházat épitsen, de mivel az országos közönség nagylelküsége a miskolczi tüzkárosultak számára tett nagyszerü adakozásokkal eléggé ki volt meritve, ezuttal czélt nem érhetett.

A miskolczi casinóban, mint akkor a megye egyik fögyülhelyén fogamzott meg az eszme, hogy a miskolczi szinházat kicserélt telkén felépitse. Szemere Bertalan az akkori casinó elnöke és Kun Lajos igazgató, az 1846. deczember 19-iki casinói választmányi ülésből aláirási iveket bocsátottak ki s felhivták az ország tehetősebb lakosait, hogy egy Miskolczon épitendő nemzeti szinházra részvényeseknek álljanak be. Elmondja a felhivás, hogy bár az 1843. julius hó 19-én dühöngő tüzvész okozta sebeket beheggesztette a megfeszitett munka s bár a város szegényebb részein ezen időből alig van egy-egy rom, a szinház mégis romban hever. «S ugy áll már évek óta — mondja e felhivás — mert az utókor elfeledé mi szolgálatokat tett első nemzeti szinházunk, az akkor még csak fejlődő nemzetiségnek; elfeledé, hogy ez volt az első menhelye a vándor Thaliának, hogy itt fejlődtek egy pártoló közönség szárnyai alatt azon tehetségek, kik alapját veték meg a nemzeti szinészetnek s azt példájokkal emelni segiték». Elmondja továbbá, hogy e szinházat csak részvénytársulatbani egyesülés által lehet teremteni, s hogy a Cassanó József épitész által készitett terv szerint épitendő szinházra a szinházi telken s a megye kezelése alatt álló mintegy nyolczezer pengő forintnyi szinházi alapon kivül a költségvetés szerint 30 ezer pengő forintra volna szükség, mely összeget 300 darab 100 pengő forintos részvény által vél fedezhetni. Biztositja továbbá a részvényeseket, hogy addig, mig a befizetett tőkék le nem törlesztettnek, minden részvény évenként száztól 5 frtot fog kamatozni s végül, hogy a tőkék beváltása évenként sorshuzás által történik.

1847/48. A felhivást meglepő siker koronázta, mert Szemere Bertalan kaszinói elnök már 1847. márczius 27-én megtarthatta a szinházépitő

részvényes társaság alakuló közgyülését, mivel a kibocsátott 49 aláirási iven 312 részvényes volt aláirva, (melyek száma 1847. augusztus 13-ig 349-re emelkedett).

Az elsők, kik siettek részvényeket jegyezni, megérdemlik, hogy az utókor is tudjon róluk, ezek voltak : Majthényi Mihály, báró Vay Lajos, báró Vay Béla, báró Vay Lajosné, Pilta Jánosné, Szemere Bertalan, Pilta Ádám és Miklós, id. Miklós Ferencz, Lichtenstein Dávid, Ürmegi Ferencz, Szép Soma, Melczer János, Lossonczy Farkas András, Abafy János, Mayer Rezső stb.

Ezen 312 részvény közül Borsodvármegyére esett 245, s a megyén kivül levő közönségre 67 aláirt 100 frtos részvény. A beérkezett aláirók közül öt részvényes mondott le a tőke visszafizetési igényekről. Ezen alakuló közgyülés vitatta meg a miskolczi nemzeti szinház épitésére alakult részvényes társaság alapszabályait, melyek értelmében tagja minden részvényes. — Ötig minden részvény egy-egy szavazatot adott a birtokosnak, ötön tul csak minden két részvény után járt egy-egy szavazat. A társaság ügyeit egy minden három hónapban legalább egyszer összehivandó közgyülés s ennek kebeléből egy-egy évre választott kilencz tagból álló választmány vezette s mig amannak kötelessége vala őrködni, hogy az aláirási iveken foglalt feltételek minden pontja foganatosittassék, a végrehajtó hatalom tisztében állott a közgyülés határozatait végrehajtani s ezek értelmében az épitkezéssel összefüggő ügyeket vezetni.

Ezen szervezet mellett inditotta meg a részvényes társaság a lelkesedésszülte közintézeti épitkezést. Eleinte gyorsan és nagyszerüen emelkedett Thália ezen uj épülete ugy, hogy 1847. szeptember 3-án József nádor jelenlétében az alapkő nagy ünnepélylyel tétetett le s valóban mondani lehetett, hogy addig még egy borsodi vállalathoz sem csatlakozott oly valószinüséggel a közeli kivitel reménye, mint ehez. De már 1848-ban, sőt bizonyos mértékben már 1847-ben számos akadály nehezitette a kivitelt. A megye József főherczeg nádor körutja alkalmából nagy erőt forditott a rossz állapotban levő közutak javitására s ezen körülmény tetemesen emelte az épitkezési anyagok árát.»

Komoly bajok merültek fel az építészekkel szemben is. *Cassano József*, szinházunk tervező építésze méltatlannak bizonyult a Szemere Bertalan által beléje helyezett bizalomra, s ujabb bonyodalmak elé állította a szinházépités ügyét. Cassano alakját egyébként is igen furcsa szinben tüntetik fel forrásaink. Az olasz építész, a ki öt évig élt hazánkban, 1843-ban Triesztből telepedett Pestre s 1844. májusában lépett a pesti polgárok sorába. Letelepülése alkalmából a *Honderü*[1] igen rokonszenvesen emlékezett meg képességeiről s a következőkben mutatta be olvasóközönségének: «Alkalmunk volt nemrég a derék trieszti épitész és kőmüvesmester Cassano úrnak nehány igen jeles tervrajzait megszemlélni. Láttunk többi közt egy falusi kastély tervet, melly mindent magába zár, mit nemes izlés, kényelem és czélszerüség egy úri laktól csak kivánhatnak. Cassano úr hazájának — a szép Italiának — classikai izlését magának tökéletesen elsajátitván, e mellett olly itélőtehetség, építészeti tapintat és mélyszerűbb műavatottsággal bir, mennyi elég a' szépet a' hasznossal mindenütt — bármi gazdag legyen leleményessége a külső formák változatosságában — a legczélszerübben egyesiteni. Cassano úrnak köszönheti városunk (t. i. Pest) ujabb és tetemesen javult tüzoltó rendszerét, mellyet derék városkapitányunk Szekrényessy úrnak közremunkálatával még a mult nyáron (1843.) adott ki a helyhatóság. Cassano úr Pest városában szándékozik megtelepedni. Városunk örvendhet illy szerzeménynek. Nem mintha nem birna jelennen is egy pár derék épitészszel, de mert ezek annyira kimeriték képzerejöket, hogy a különben szép Pest ujabb utczái csupa monotomia miatt ásitani kezdenek már egymásra stb.»

A polgárjog elnyerése alkalmából (1844. május) igy emlékezett meg róla ugyancsak a *Honderü*:[2] «Cassano úr, ki a napokban jegyeztetett be pesti polgárrá az épitetni szándékolt leopoldvárosi templomhoz két tervet nyujtott be a polgármesternek. Mint hallók, e temp-

[1] 1843. II. 831. l.
[2] 1844. I. 650. l.

lomra már igen tetemes összeg gyült, s azon rendkivül gyors nép növekedés, melly éppen e városrészben tapasztaltatik, valóban naponként szükségesebbé is teszi az épitès valahárai megkezdését».

Az a jó viszony azonban, mely Cassano és a Honderü között fennállott, 1846-ban már teljesen megszünt, sőt az utóbbi részéről határozottan ellenségeskedéssé változott. Míg évekkel előbb két izben szinte magasztalólag írt Cassanoról, utóbb arra törekedett, hogy lehetetlenné tegye őt. «Örömmel értjük — írja a Honderü szemleirója[1] — hogy a talpig magyar derék miskolcziak is szinházépitésről gondoskodnak. Mi reméljük, hogy ha már épitenek, bármi kicsit is, az minden lehető kényelemmel és külcsinnal is ellátva lesz. Valamint föltesszük azt is, miszerint ha Miskolcz városa két olly épitész között választhat e czélra, mint a műértőleg szilárd és minden tekintetben megbizható *Hild*[2] úr, meg aztán a derék s becsületes Hild úrnak *mindenben merő ellenkezője*, Cassano úr; választásában bizonyosan egy perczig sem fog habozni.» E támadásra, úgylátszik, főleg az szolgáltatott okot, hogy Hild azzal vádolta meg pályatársát, miszerint az az ő pályatervét, melyet a borsodmegyei alispán felszólitására a megyének benyujtott, elplagizálta. A váddal szemben az *Életképek*[3] vette pártfogásába a megtámadott épitészt s ismertette az ügy előzményeit. E szerint Miskolcz szinháza 1843-ban leégvén, *Szemere Bertalan*, az akkori országgyűlési követ érintkezésbe lépett Cassanoval, s ez neki megigérte, hogy elkészíti az új miskolczi szinház tervét. Mialatt Szemere az országgyűlésen volt, az akkori alispán, mit sem tudván Szemere intézkedéséről, írt Hildnek, ki szinte készitett egy tervet, mely azonban pénzhiány miatt papiroson maradt. Később Szemere foglalván el az alispáni széket, újra kezébe vette a

[1] *Honderü*, 1846. II. 198. l.

[2] *Hild József* (született 1789. decz. 8-án Pesten, meghalt ugyanott 1867. márcz. 6-án) neves épitész, az egri, esztergomi és a budapest—lipótvárosi bazilikák stb. tervezője.

[3] *Életképek*, 1846. II. 447. (⊙ Válaszul a szemleirónak a Honderünél.)

szinház építésének ügyét, s a megye választmánynyal közölvén Cassanoval való régibb megállapodását, ettől az e részben szükséges lépések tételére megbizatott. Szemere írt tehát Cassanonak, s igéretére emlékezteté őt, leküldvén egyszersmind a Hild-féle tervrajzokat esetleges felhasználás czéljából. Igy készített Cassano egy tervet, mely egészen önálló szerkezetű s teljesen elüt a Hild-féle tervtől. «Mi tulajdon szemeinkkel láttuk — írja az Életképek — s párhuzamosítottuk a két kérdéses tervet s igazságos véleményünk ez: a Hild-féle terv egész washingtoni congressus ház, ennek hosszusága, s idomzatával alkalmatlan egy városi szinházul. Cassanoé ellenben a legkellemesebb olasz izlésü épület . . .» Hild tiltakozása mit sem használt, mert a kivitelre Cassano tervét fogadták el, a ki az épités foganatosítása végett 1847-ben Miskolczra költözött. Rövid nehány hónappal utóbb azonban kiderült, hogy a miskolcziaknak, ha nem is szédelgővel, de egy, képességeit mindenesetre tulbecsülő emberrel volt dolguk.

1849. «A tervkészitő Cassanó József tökéletlen s a kivitelben hiányos tervet adott elő, hanyagul járt el kötelességeiben s midőn az általa tett intézkedések s a terv hiányai mind inkább kitüntek, az eredeti tervvel együtt megszökött. Ehez járult még, hogy az épület terv szerinti kivitelére oly épitőmester vállalkozott Váczi István személyében, ki apróbb épitkezések kivitelére képes volt ugyan, de nagyobb műnél szükséges gyakorlati tapasztalatokkal nem birt s kötelezettségének meg nem felelt s midőn 1849. junius elején meghalt, nem volt épitőmester, a ki ezen épület további épitkezését elvállalta volna. Ezen bajokhoz járultak még azon nehézségek, melyeket a forradalmi korszak előidézett s melyek folytán az épitkezési anyagok ára, valamint a munkások napibérei, kétannyira hágtak, mint az épitkezés kezdetekor. A vállalkozó mesterek nem teljesitették kötelességeiket; egyik rosszakaratu, másik hanyag, vagy tehetetlen volt. Végül a részvényesek nem fizették pontosan tartozásaikat s a társaság a forgalomból kivetett 5470 ezüst forintot veszitett. Kölcsönök s a részvénydijak per utján való behajtásával s efféle nehéz költséges eszkö-

zökkel sikerült végre annyira előrevinni az ügyet, hogy a szinházi épület jövedelmezős részei a boltok s a lakások 1849-ik őszéig elkészültek s fedél alá jöhettek; a szinház maga pedig felépitetlen maradt. Az épitő részvényes társaság anyagi helyzete ezen időben igen kedvezőtlen vala, mert a mint ez az 1850. január 6-án *Ragályi Károly* 1850.
elnöklete alatt tartott közgyülésen tett elnöki jelentéséből kitünik, a választmány ezen ideig épitkezési költségek fejében 30.359 forint 21 krajczárt ezüst pénzben fizetett ki s a szerződések értelmében még 17.044 frt 46 kr. p.p. lett volna fizetendő. Ehez járult még, hogy a társulat a miskolczi takarékpénztárnál 8 ezer forinttal tartozott, melyet szintén az épitkezés emésztett fel s tekintve Cassanó 1846. október hó 23-án beadott 31.094 frt 10 krajczárra p. p. előirányzott tervét, 18.310 forint 6 krajczárral p. p. többet költött a még be nem végzett épületre, mint amennyibe az eredeti terv szerint az egész épület került volna. Volt ugyanakkor a társulatnak a részvényesek irányában még 12.300 p. frtnyi követelése, de ennek egy része nem volt behajtható. Ezen nehéz viszonyok közt lemondott Ragályi Károly a társaság elnöke, kinek helyét *Soltész Nagy János* (1850—1850/52.
1852.) csász. királyi közigazgatási szolgabiró foglalta el.

A szinházépitő részvényes társaság mostoha és sulyos anyagi körülményekkel küzdött ugyan, de nem csüggedt el, mert az 1850. november hóban felsőbb engedély mellett tartott közgyülésen egy akarattal elhatározta, hogy az ügy előmozditására az épület befejezésére minden lehető eszközt fel fog használni s az ügy vezetését egy elnök, egy tollvivő, egy pénztárnok és 9 részvényes tagból álló teljhatalmu választmányra ruházta.

Ezen teljhatalmu választmány tovább épittette s részben fel is szerelte, bár adósságok árán, a még hiányzó részeket, de mivel nagyobb kölcsönt törlesztésre kieszközölni nem volt képes. *Lossonczi Farkas Károly* császár királyi közigazgatási szolgabiró s társulati elnök (1852—1854) oda müködött, hogy a szinházi épület tulajdoni joggal 1852/54.
s örökösen a városi közönség birtokába bocsáttassék. Már 1852. július 4-én a szinházi választmány belátván, hogy a hátralévő rész-

vények behajtása eredménytelen, s hogy a szükséges összeg kölcsön utján elő nem teremthető, azon gondolatra ébredt, hogy a szinházi épületet tulajdoni joggal a városi hatóságra ruházza, azonban csak 1853. május 12-én Lossonczi Farkas Károly elnöklete alatt tartott tanácskozmányban dolgoztattak ki a feltételi pontok, melyek szerint a szinházépitési vállalat minden tartozásai s követeléseivel együtt a város örökös tulajdonába mentek volna át. A város hajlandónak nyilatkozott ugyan, de az egyezség megkötése tárgyában egybehivott közgyülés egy szavazattöbbséggel ellenezte ennek megkötését.

A szinházi részvényes társaság azonban most sem csüggedt el, sőt elhatározta, hogy a szinház ujabb társulati erőkkel való felépitését meg fogja kisérleni, mely alkalommal *Kun Lajos* alatt uj igazgató választmány alakult.

Ezen uj választmány erélyesen hozzálátott a követelések behajtásához, kiegyenlitette a függő tartozásokat, a tőke-tartozásokra nézve egyezségeket kötött, mely intézkedése folytán megszilárditotta hitelét. Majd hatósági engedélyt nyert egy a közönségtől eszközlendő
1856. szinházi kölcsönre, melynél fogva 1856. augusztus hó 20-án szintén hatósági engedélylyel 3000 darab 5 forintos «szinházi kölcsön részvétlapok»-at bocsájtott ki. A szinházépittető részvénytársulat kötelezte magát, hogy a kibocsájtott 3000 darab 5 pengő forintos részvénylapok utján eszközölt szinházi kölcsönt 1500 pengő erejéig biztositja. A kölcsönösszegek kamat nélküli visszafizetésére tiz évet kötött ki
1857. olyformán, hogy 1857-től kezdve minden évben deczember 31-én hatósági felügyelet alatt megtartja a visszafizetendő 1500 frtos részletre a sorshuzást s a tiz sorra (seriesre) felosztott 3000 részvény egy sorszáma kihuzatván, az azon sorszámmal jegyzett részletlapok tulajdonosait, kik a közhirré tétel napjától számitandó egy év alatt a szinházi pénztárnál kihuzott sorszámmal ellátott részvényeikkel jelentkeznek, ki fogja fizetni.

Az épitési költség 44.100 o. é. forintban volt felszámitva, de a «közbejött akadályok és hátráltatások» annak költségét 61.328 frtra emelték.

Ezen összeg a következő módon állittatott össze:

a) Az 1843-ban leégett szinházi épület biztositási ára: 5547 frt 95 krajczár;

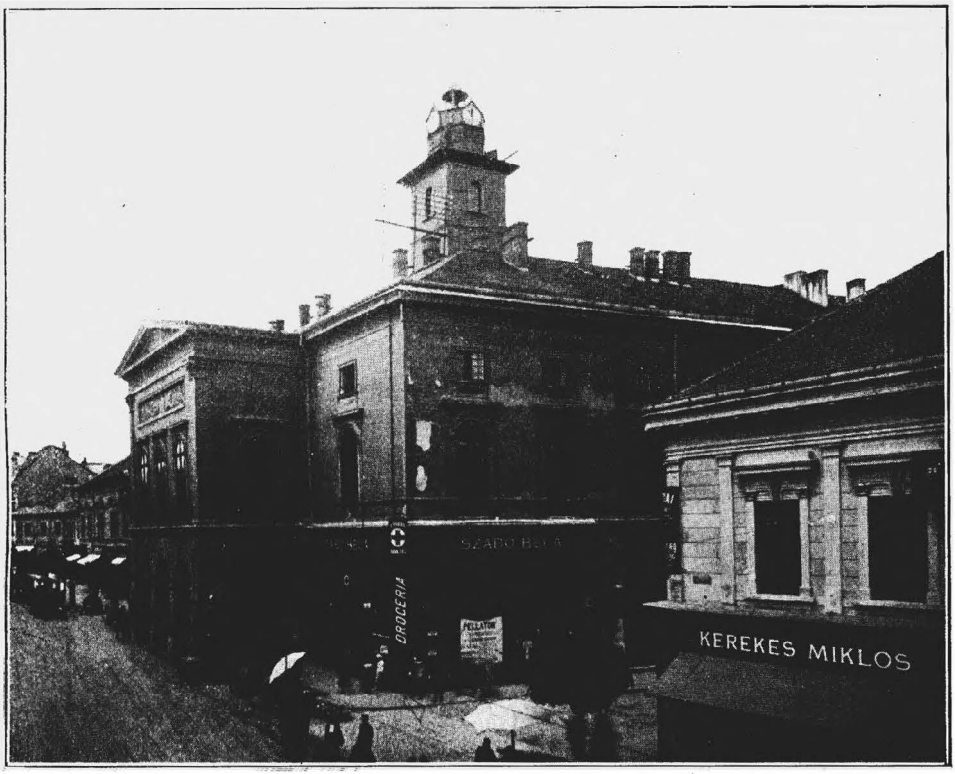

2. A miskolczi szinház.

b) Az 1843-ban összegyült önkéntes adományok összege: 2391 forint 71 krajczár;

c) Különböző zene és szinielőadásokból e czélra befolyt: 988 frt 87 krajczár.

d) 1847-ben 100 ezüst forintról kibocsátott 350 részvény utján összejött: 36.750 o. é. forint.

e) Az 1857-ik évben megyebizottsági engedélylyel 5 ezüst forintról kibocsáttatott 3000 drb kölcsönrészlet-lapok eladási árából begyült

15.750 o. é. frt, mely kölcsönrészlet lapok azonban kamatozatlanok és 10 év alatt visszafizetendők voltak.

Végül a részvénytársaság Borsodvármegyétől csere utján a régi szinházépületért alkalmas telket kapott az épület számára.

A társulat eképpen elérte czélját s oly erővel folyt a szinházépités munkája, hogy midőn I. Ferencz József Ő császári királyi Felsége
1857. 1857-iki körutja alkalmával Miskolczot meglátogatta, a szinház annyira készen állott, hogy ünnepélyes megnyitását szeptember 3-án meg lehetett tartani.

Midőn az 1854-től fogva müködő szinházi választmány az 1857. szeptember 27-én tartott közgyülésén sáfárkodásáról számot adva lemondott, a közgyülés egyhangú s megérdemlett köszönetét aratta. Az ugyanezen gyülésen választott teljhatalmu választmány, mely 1857—1860. *Szathmáry Pál* elnöklete alatt müködött, figyelmét a hiányzó részek, ugy mint a szinházi öltöző szobák s a szinházi fütési szerkezet rendbehozására, az előállott hiányok kipótlására, a hátralékok kiegyenlitésére, valamint végül az épületnek mentül jövedelmezőbbé tettelére forditotta.»[1]

1857. szeptember 3-ika volt az a nap, midőn a szinház ünnepélyesen megnyittatott.

A megnyitó előadásra, mely három napig tartott, a pesti nemzeti szinház tagjai közül eljöttek Jókainé Laborfalvy Róza, Munkácsy Flóra, Lendvay, Egressy. A szinház *Latabár Endre* igazgatása alatt kezdte meg működését.

A szeptember 3-iki első előadást Jókai Mór prológja előzé meg, szavalva Jókainé által. Ezután következett *Maról bán* szomorú játék Vörösmarthy Mihálytól. A következő napon *A czárnő* adatott elő, a főszerepben Egressy Gáborral. A szeptember 5-iki előadáson ugyancsak a pesti vendégszereplők közreműködésével az *Egy pohár viz* került szinre.

---

[1] *Brosz Károly.* A magyar szinészet Miskolczon. A miskolczi polg. isk. értesitője 1880—81.

A szeptember 3-iki első előadáson Ő Felsége, gróf Szirmay István hirtelen halála miatt a szinházban való megjelenéséről lemondott, s ezért a szépen feldiszített császári páholy üresen maradt.[1]

A megnyitó ünnepélyről s főleg a szinházról az egyik vendégszereplő művész, *Egressy Gábor*, a következő érdekes visszaemlékezést irta:

«Volt ugyan már e szinházban valami «dalárda»-féle «hangászati zenede», a «próbatét» jogczime alatt: hanem a miskolczi nemzeti szinházat valósággal felavatni csak nekünk vala szerencsénk, szeptember 3-án, Vörösmarthy «Marót bán»-jával.

Sietek feljegyezni, a mit ott ez alkalommal a magam körében észrevettem.

Először is azt vettem észre, hogy ott a szinházi comité (szinházépitő részvényes társulati választmány) eljárása nem találkozik mindenben a közönség tetszésével. Jobb volna ugyan, ha találkoznék, kivált a jobbakéval és müveltekével: hanem az is igaz, hogy nem létezett még szinházi comité, melylyel a közönség minden osztálya mindenben egyetértett, és sáfárkodásával teljesen megelégedett volna.

Megjegyzem, hogy nem birálatot akarok irni, hanem történetet; vagy még jobban mondva: a valónak készen talált képét vázolni, a távollevők számára. A megnyitás előtti dolgokba beavatva különben sem vagyok; de ha mindentudó volnék is: itéletemet még akkor is felfüggeszteném ez ügyben addig, mig a szinházépitő választmány nyilvánosan fog számolni eljárásáról azoknak, kiknek ezzel tartozik: például a távollevő részvényeseknek, minők nehányan itt Pesten is vagyunk.

Az uj szinház két főutcza sarkán épült. Külsején nincs semmi meglepő. Csupán pitvar-eleje (porticus) gyanittatja, hogy az valami középület. Földszinti két oldaláról két utczára boltok nyilnak.

---

[1] Lásd még: *Keresztesy Sándor*, Szinházi Jubileumi Album. Miskolcz, 1907. 10—12. l. A helyesbitések *Szücs Sámuel* czikkéből valók.

A homlokrész emeletében egy kis [ ] terem van, melynek egyik szegletében a tömérdek festékes csupor oda mutat, hogy Telepi a diszleteket itt festette. Az emelet többi részét, mely az utczára szolgál, részint az olvasó-egylet szobái foglalják el, részint kibérelhető lakások.

A szinház pitvara, vagy ha jobban tetszik, előcsarnoka, középülethez illő ; tágasabb és magasabb a pestinél ; s doriai oszlopokkal ékes. Hanem e csarnokból az emeletekbe csupán egyetlen egy lépcső vezet ; ez is szük, éktelen, izetlen, otromba csinálmány ; felső vége be sincs fejezve.

Középületnek fő kelléke, hogy az emeletekre minél több és minél tágasabb feljárások vezessenek ; nem csupán az architectonicus arány, disz és kényelem végett, hanem mindenek felett a tüzvész vagy más bajok esetére számitva.

Ha a szinpadra nem lehetne más uton jutni, mint a páholyok mögötti folyóson : az sem lenne rendén. A szinen müködő személyzetnek saját bejárással kell birnia, mely a közönségétől el legyen különitve. Előadás alatt a szinpadnak a közönség előtt zárva kell maradnia s a páholyok mögötti ajtókhoz kulcsa nincs másnak, mint a comité elnökének és az igazgatónak.

A nézők terme igen csinos. Elrendezése hasonlit a pestihez ; nem épp oly tágas, mint ez, hanem jóval magasabb ; igy természetes, hogy hasonló felosztás mellett a miskolczi páholyok sokkal magasabbak ; ezért van, hogy e páholyok még akkor is üreseknek látszanak, ha teli vannak, minthogy magasságuk két harmadrésze akkor is üres marad, s e látvány kellemetlen.

E terem falfestménye nem rút ; hanem az oly termeket, melyekben éjjel kél fel a nap, legczélszerübb egészen világosra festeni, és egyszinüre ; tehát fehérre, egyszerü arany szegélyzettel, vagy ha ez nem telnék : halvány zöld vagy kék arabeszkekkel diszitve, de minél ritkábban. A tarka, vagy szürke szinü falak sötétitenek.

A szinpad és gépezete *Telepi György* aggszinész müvezetése alatt készült, kinek lelke, testi fáradsága mellett sem veszté el azon rugalmasságát és tevékenységét, miről ifjabb korából ismeretes. Az igen

csinos diszletek is az ő festvényei ; kivéve két vagy három darabot ; a bécsieket, melyek fölött az övéi nyertek diadalt, a miskolczi közvéleményben. Telepi festette a nagy előfüggönyt is, melynek hátterében a diósgyőri völgy és várrom látszik.[1]

A szinházépitők pénzereje nem engedte, hogy e szinpad gépezete, a tudomány «szinvonala» szerint oly diszletekhez is alkalmas legyen, melyek *zárt falakat* képezzenek. De különben mondhatni, hogy e szinpad, ugy is, a mint van, fényes bizonyságot tesz Telepinek nem csupán szakismeretéről és sokoldalu ügyességéről, hanem hazafias buzgalmá-

---

[1] *Telepy György* valódi gyöngye volt a vándorszinész társulatoknak — irja Fáy — mint festész, decorateur, gépész, épitész, requisiteur, tűz, fény, és árnyjátékos. E mellett ügyes és takarékos. A budai korszak első évében tapasztalta a társulat, mily megbecsülhetetlen erőt bir benne.

Ő csinálta ugy szólván semmiből azokat a pompás látványosságokat, mellyekre csak úgy tódult a közönség.

Az ő agyából került ki az ideiglenes pesti szinház első és második terve, melyek közül az utóbbi szolgált a mai Nemzeti szinház tervének alapjául.

Telepy Kis-Léthán, Szabolcsmegyében 1799-ben született. Mint festő, 1820-ban került a szinészethez. Kezdetben a nagyváradi, debreczeni és kolozsvári, majd később a miskolczi szinész társulatoknál szerepelt ; 1828-ban a kassai társulatnál van, melynek állandó tagja maradt 1833-ig.

Innen, mint egyike a négy vezértagnak, Budára kerül és egész 1837-ig törhetlen kitartással küzd az állandóság eszméjeért Utóbb visszatért Miskolczra, s végül Diós-Győrött telepedett le. Ott is halt meg. Érdeme mint úttörőnek, kétségtelenül nagynak mondható. Kiválóbb szerepei: Kurtalábi (Bájrózsa), Ugróczi (Falusi lakodalom), Vig Feri (Régi pénzek), Simplicius (Garabonciás diák), Güldenstern Hamlet) stb.

Sokoldalú használhatóságát nagyban emelte az, hogy azonfölül mint egyike a jobb forditóknak és szinházi drámairóknak, a szinpadi műsor körül is érdemeket szerzett magának.

Eredeti művei: A munkácsi vár, Vadon titka, A hankóczi puszta vár, Erdői veszedelem, A hivatlan képiró.

Forditásai: Attila és Buda, Eleven holt házaspár, Én voltam, Göldingi vár, Hatalomszó, Havasi rém király, Február 24-e, Hadd nyugodjanak a holtak, Két Péter, Lumpáczi (Megyerivel, Barthával), Meszinai földindulás, Menyasszony és vőlegény, Megjobbultak, Negyven rabló, Régi szerelmek, Ritka betegség, Tiltott portéka, Vakszerelem. (*Bayer József*: A Nemzeti Játékszin története. 1887. II. kötet. 248. 249. lap. L. *Könyves*: Játékszini koszorú. Pest, 1833.)

ról is ; azért ő e művével a részvényes társulat háláját teljes mértékben megérdemli.

Vajha mindezeket föltétlenül mondhatnók el azon épitészről is, ki e szinház tervét készitette ; aztán arról, ki e tervet elfogadta, s végrehajtását munkába vette.

A balatonfüredi kis szinház hiányait és hibáit egykor betaláltam irni az ottani nyilvános panaszkönyvbe. Az öreg *Kisfaludy Sándor* ezt tőlem igen rossz néven vette. Sajnáltam, de nem tehettem róla. Megharagudtam, mert az öreg mint eme szinház felügyelője, rendesen compareált Füreden, hogy a szinházi adót, a saison legnagyobb bevételét beszedje, s azzal elment. E jutalomjátékok jövedelmét a szinház fentartására és czélszerü felszerelésekre lett volna kötelessége forditani, de biz ő nem tett semmit. Mindamellett az öreg Kisfaludy Sándor egy 30 egyénből álló szinésztársulat számára, lakásul és öltöző helyül, legalább két szük lyukat és egy pinczét bele épittetett a szinházba: mig ez a miskolczi szinház tervezője, Thalia és Melpomene isteni utódait a sárospataki állásba képzelte vissza, hol examenkor a Megyeri, Szentpétery, Szerdahelyi József és primadonnáink toilettejét, valamint az enyimet, azon vályuk képezték, melyekből az utasok lovaikat abrakolták; mig a királyok és királynők ruhatára: a vályu feletti szénatartó volt. Röviden: a miskolczi szinház épitésze az öltöző szobákról egészen megfeledkezett. Ugy látszik, hogy az épitész úr a szinészt a szinművészetben még haszontalanabb dolognak tartotta, mint azon itészeink, kik bennünket a sárga csizmával és szinfalakkal tesznek egy rangba; mert e szinházban minden kelléknek van helye, csupán a szinésznek nincs. A comité tehát, nem segithetvén máskép a pillanat szükségén, kénytelen volt a szinház falát áttöretni, s egy boltból ugy rögtönözni két öltözőt, a két nemü személyzet számára, hogy a magas bolt a közepén, padlás által két külön osztályra legyen elrekesztve. Igy lőn a szinháznak emeletes öltözője, egy boltban.

Első gyakorlatunk alkalmával ugy találtuk, hogy e szinpadon két annyi erőmértékkel kell beszélnünk, mint a pestin, ha érthetők

akarunk lenni. Csengő-bongó hangokat hallunk a szinpadról, de nem tisztán tagozó beszédet, sem pattogó betühangokat. A hang elnyeli a szót, mielőtt odavinné hova kellene.

Minthogy a kevésbé magas belsejü szinházak nem süketek, minők például a kassai és szabadkai, tehát azt kell hinnünk, hogy itt a süketség fő oka : a nézőterem aránytalan magassága. Ok lehet az is, hogy a szinpad fölötti fedélzet még nincs belölről bedeszkázva. S ez utóbbi ok, ha igy marad, majd a télen oka lesz annak a csikorgó hidegnek és léghuzamnak is, mit a közönség és szinészek keservesen fognak érezni.

Az estveli előadás alatt azonban ugy vettem észre, hogy a menynyivel szükebbé lett a tér, vagy űr a nézőteremben a közönség tömege által, annyival inkább nyert a beszéd, érthetőségben.

Felhagyok a hibák feszegetésével, nehogy a hálátlanság gyanujába essem azok iránt, kik e szép, e nagy igének testet, életet adtak.

E bajok különben is olyanok, miken vagy segíteni lehet, vagy legyőzni őket.

Köszönjük meg az Istennek, hogy nemzetiségünk egy házzal gazdagodott. A fődolog végre is az, hogy *van*, ha hibás vagy hiányos is. Ez a *van* mindenesetre jobb, mint hogyha se ház, se hiba nem volna.

Azért kivánjuk, hogy adjon Isten ilyen szinházat minél előbb azoknak, kiknek nincs: Debreczennek, Váradnak, Szegednek és Egernek.

A kinyitásra nem nagy számmal jelent meg a közönség. A jelenlevők azonban át voltak hatva a pillanat ünnepiessége által s lelkesedésök alkalmilag zajosan nyilatkozott.

A három első előadásban a pesti Nemzeti Szinház tagjainak működését Latabár Endre társulata egészítette ki.

A mint a magas helyárak csökkentek : azon arányban nőtt a közönség száma is.

Latabár társulatának, melyet vezérel, télen-nyáron rendes havi fizetést ad. El lehet képzelni, hogy ily vállalkozás a vidéken mennyi

gonddal és verítékkel jár. De ha vidéki szinigazgató felelősségét komolyan érzi: nem tehet másképen. Ha társulatában a rendet és művészeti fegyelmet fenakarja tartani, a pénzhatalmat kezébe kell vennie, mely erkölcsi hatalom egyszersmind.

A dolog természetében fekszik, hogy a rendesen fizetett társulatok fegyelmezettebbek, s így gyengébb erőkkel is szabatosabb egészeket képesek alkotni, mint azon zilált társulatok, hol osztozás van, hol a sors fizet, a hol nincsen úr, vagy: mindenki úr.

Mondják, hogy Latabár igen kemény feltételek alatt nyerte meg a miskolczi szinházat. Hanem az ottani comité hazafiasságát vonná kétségbe, ki arról azt tenné föl, hogy legkeményebb feltételeihez még akkor is ragaszkodni fogna, ha netalán azt tapasztalná, hogy Latabár szerencséje nem felel meg buzgó törekvéseinek s így érdemeinek. Mert hiszen a comiténak szintúgy, mint a közönségnek végre is csak az fekszik legfőbb érdekében, hogy Latabár existálhasson, azaz: hogy Miskolcznak szinésztársulata legyen, ha már szinháza van.

És igy az is remélhető, hogy a miskolczi comité nem fog szemet hunyni a mult idők tapasztalásai előtt, s alkalmazni fogja azon elveket, melyek a gyakorlati próbát már kiállották, s melyek alapján másutt a szinház fenntartását biztosan eszközlik.

Mert sybillai láterő nélkül is meg lehet jósolni, hogy például a szabadkaihoz hasonló eljárás nélkül a szinészet Miskolczon két télen sem fogja magát fenntartani.[1]

A felavatási napok lejárván — írja más helyen Egressy — a munkára nyugalom, azaz: vigalom következett.

A programm igy szólt: «Egy jó barátokból álló vig társasággal kirándulás Diósgyőr gyönyörü völgyébe; ott először is *Déryné* üdvözletére; onnan a vashámorba, a Tajhoz- (nagy tó), aztán a vasolvasztó pokolkemenczékhez, innen föl a magasan fekvő szentlélek-kolostor romjaihoz; innen vissza ebédre a hámorba; aztán

[1] *Egressy Galambos Gábor* emléke. Pest, 1867. 343—348. ll.

Déry urhoz uzsonnára; aztán a diósgyőri várromokat megtekinteni, s ezzel vissza Miskolczra a nagy lakomára.»

És igy történt minden, kivévén, hogy a szentléleki sziklabérczet megjárni nem jutott idő.

A történet múzsája, ha hálátlan lenni nem akar: fel fogja jegyezni *Déryné* érdemeit, melyek a magyar szinészet megteremtésében őt illetik.

E szépfényű nevet azon nemesen küzdők sorában tiszteljük, kik nélkülöznek, de nem élveznek; kik vetnek, de nem aratnak. Csillaga volt ő ama társulatnak, mely Erdélyből indulva ki, diadalutat tőn a hazában; s mely rendkivüli hatásával és varázsával egyszerre oda érlelte az eszmét, hogy az országos szinház alapitványát a rendek megszavazták.

Ama törzs-egyesületben mély, nagy és szent volt a kötelességérzet.

Szinész és dalnok közt nem volt különbség. Déryné ma Shakspere «Desdemonája» volt; holnap «Rossinié»; a mai «Mór Károly»: holnap «kardalnok».

Azonban az ifjú szinész iskolája csupán a félvetisztelt első művésznők köre volt. A diák szilajság, mint az ujoncz magával ide hozott, csupán e müvelt hölgyek körében idomulhatott ki és tehetett szert bizonyos társas-életi simaságra, s ezzel a szinpadi routinera.

Déryné nemesszivüsége s jótékonysága kartársai előtt ismeretes. Tőle soha egy szegény sem ment el vigasz nélkül. Sőt mondhatni, hogy jelentékeny jövedelmét, — mennyiben azt izletes és drága jelmezei föl nem emészték, — a szükölködők közt osztotta ki. Gyakran egész családokat táplált: többnyire hálátlanokat. Innen érthető, hogy elsőrendü dij illetéke mellett, miért küzdött ő mindig szükséggel.

Ama törzstársulat immár elporlott; csupán ketten vagyunk fenn abból, kik még ma is helyet állunk: *Udvarhelyi Miklós* és én.

Következett este tiz órakor a «Korona» vendéglőben a búcsúlakoma, melyet a közönség 150 előkelő tagja rendezett az országos szinház vendégtagjai számára.

E lakomán az volt a legsajátságosabb, hogy benne a szinház comité tagjai részt nem vettek, a mi, ugy tudom, akaratjuk ellen történt. E tényből pedig az látszik, hogy az vélemény nyilatkozat akart lenni, melynek azonban én minden magyarázatától tartózkodom.

A jelenlevő diszes kör, érzületét irányunkban közkedveltségü költőnk: *Lévay József* tolmácsolta; — mely pohárszózat szintoly gyönyörü volt nyelvében, mint gazdag eszményi tartalmában.

A lakoma vége felé tánczra került a sor természetesen.

Én a grottesquet elnézném a maga helyén, de legkevésbé szeretem azt magyar tánczunkban. Az úgynevezett *figurás* tánczot értem, az olyan *Fitos*-félét. Voltak magyar tánczosok, kik magánytánczoknak ily czimet adtak, hogy: «Rég veri már a magyart a teremtő:» a kik azt hitték, hogy *Vörösmarty*, vagy *Petőfi* akármelyik dalát úgy tánczolják, hogy azt minden ember megérti.

Mihelyt a táncz mesterkélt, keresett: akkor az nem egyéb, mint gymnastikai productio. Értelme csak azon tánczknak lehet, mely a kedély hangulatát természetesen, ösztönszerüleg festi. És van-e a csapongó, vagy az enyelgő kedélynek csak árnyéka is ama lábgyakorlatokban, hol a lábak ugy kalimpálnak, mint a bomlott harangütő, s ákum-bákumot rajzolnak a levegőben? a kinos fáradságnak oly arczkifejezései közt, melyek szánalmat ébresztenek!

És ime, egy derék fiatal ember tánczában ez alkalommal olyasmit láttam, a miről csak homályos sejtelmem volt.

E táncz a lábmozzanatok minden lehető alakjátékán átleng, a nélkül, hogy e röpke alakok feszes figurákká torzulnának. E mozzanatok mindig az átmenetek játszi képét festik; s a pajzánságnak és enyelgésnek folytonos változatai. Itt nincs semmi keresett, semmi mesterkélt. Ez a lélek táncza, melyben lángoló részt vesz a testnek minden ize, minden idege, tetőtől-talpig. Itt nem a láb az új, hanem a szellem, mely a zenével egy és ugyanaz.

Van-e nemzete az Istennek, mely ugy tudjon szeretni, mint a magyar?

Valóban ez az egy pár napi élvezet, két évre is dusan elég lett volna!

Mivel azonban száz szónak is egy a vége: tehát az aranjuezi napok végórája is ütött számunkra — Miskolczon.»[1]

Latabár társulata egyébként nagy hévvel pártoltatott s ha valaki jutalomjátékra kivánt helyet nyerni, már négy-öt nappal elébb kellett magát előjegyeztetnie. Miskolcznak miveltebb része a szini előadások látogatása folytán, a farsangi tánczvigalmakat teljesen nélkülözé. Csak az évad vége felé kezdett a szinházi közönség buzgósága lankadni, de a pesti szinészeknek: Egressy Gábor, Szerdahelyi Kálmán, Némethy György, Réthy Mihálynak vendégszereplései feleleveníték a részvétet. Latabár társulatának férfiai közül kitüntek Benedek József, Károlyi Lajos, Kecskés Károly, Jánosy Emil. A nők közül: Jánosyné, később Paulay Edéné, Mátray Laura, jelenleg Gyöngyösy Jánosné, kiknek elsőbbsége felett heves versengés támadt a közönségnél, jutalomjátékaik demostratiókkal mentek végbe. Mátray Laurának nővére Mátray Mari is kedvességben állott. Jánosyné ruhatárának gazdagsága, fénye, öltözködési ügyessége megfelelt egy főváros igényeinek is. Benedek Józsefné Csercser Natália nemcsak jeles játékával: de dalaival is dicséretet aratott. Kecskés Károlyné éltesb, közép vagy épen alsóbb rendű nők szerepében kitünő volt. Szóval ezen évad bizonyosan fénykora volt a jelen szinház történelmének.

1858. deczember havában halt meg itten, *Rácz Sándor* agg szinész, mintegy 80 éves korában. Már évtizedek óta városunkban lakott, az itt működő szinésztársulatokkal fel is lépett. Igen népszerű és mindenki által ismert egyén volt. A szabadságharcz alatt Sándorfira változtatta nevét. Egressy Ákos Miskolczon nála lakott, mint diák, s nagyon szerette. 1848. szeptember 5-én a verbászi kórházban, hol betegen feküdt, felkereste és ápolta Egressyt.[2] 1858.

[1] *Egressy Galambos Gábor* emléke. Pest, 1867. Borsodi levelek 369—377. ll.

[2] Önéletrajzát a következő czimen adta ki: *Emléklapok* egy agg szinész életéből. Irta: *Rácz Sándor*. Miskolcz, 1856. K. 8. r. 48 l. Nyomtatta gyorssajtón

1859. 1859. április havában járt le a szinházi évad, mely mult ősszel nyilt meg.

Latabár társulata, leginkább az előbbi egyénekből állott. Hiányzottak azonban a Mátray nővérek és a Benedek pár. Nevezetesebb új tagok voltak: Szilágyi Béla és neje Harmat Ida, Szőllősi Nina. A közönség szép számmal látogatá az előadásokat, az érdeklődés azonban az évad vége felé hülni kezdett; mig Egressy Gábor, Hegedüs Lajosné (Bodenburg Lina), László József, Tóth József, Jókay Mórné vendégszereplései ismét felélesztéк a részvétet. Klichnig majomutánzónak előadásai is sűrűn látogattattak.

Latabár a szinház folytatólagos bérletéről lemondván, *Molnár György* szinigazgató Szatmár városával kötött szerződését felbontva, Miskolczra jött s 1859. évre kibérelte a szinházat.

A társulat tagjai voltak: Molnár György igazgató, hősszerelmes, Takács Ádám jellem és cselszövő, Együd István bonvivant, Fehérvári Antal rendező, komikus, Szép József népszinműénekes, Pártényi János paraszt-komikus, Szabó Károly apaszinész, Török István komikus, Mártonfi Frigyes titkár, Laczkó Gergely karmester, Szőllőssy Lajos (?) tánczmester, Harmath Sándor sugó, V. Kovács József segéd-apa, Bényei István, Virágh Gyula, Kendy Gusztáv stb. segédszinészek. — Molnárné Hetényi Laura, népszinműénekesnő, Hetényi Antónia társ. és segédénekesnő, Hetényi Béláné fiatal hősnő, Hetényi Emilia gyermekszereplő, Szépné Mátrai Laura drámai szende, Fehérvári Antalné hősnő, hősanya, Szőllősy Róza naiva, Szőllősy Piroska soubrette, Szabó Károlyné anya, Harmath Sándorné, Törökné, Harmath Emma stb. segédszinésznők.

Műsoron voltak: Drámák (eredetiek): Bánk bán, Báró és bankár, Báthory Mária, Gritti Lajos, Gyászvitézek, Egy királyné,

---

Deutsch Dávid. Lásd még: *Egressy Ákos*, Emlékeim az 1848—49-ik évi szabadságharcz idejéből. Budapest, 1893. 49. l. — *U. az*, Pályám emlékeiből. *Borsodmegyei Lapok*, 1905. aug. 23—25. — *Miskolczy Simon János*, Nevezetesebb sirok Miskolczon. *Miskolczi képes naptár*. 1905. 52. l.

Kalmár és tengerész, Kemény Simon, Végrendelet. (Külföldiek): Ármány és szerelem, Babérfa és koldusbot, Czárnő, Essex gróf, Griseldis, Haramiák, Kean és az angol színész, Nárciss és Pompadour márkiné, Samyl, Zrinyi (Körnertől).

Vigjátékok: Csalódások, Egy nő ki az ablakon kiugrik, Farsangi iskola, A kérők, Liliomfi, Rendkivüli előadás, Don Caesar de Bazan, Egy pohár viz, Legjobb az egyenes ut, Makranczos hölgy, Női harcz, Ördög naplója, Vicomte-Letorieres, Szép molnárnő.

Énekes darabok: Bányarém, Béla futása, Huszárcsiny, Ludas Matyi, Marcsa, az ezred leánya, Nagyidai czigányok, Peleskei nótárius, Tékozló, Siklósi leányok, Tisztujitás.

Legjövedelmezőbbek voltak: Huszárcsiny és Marcsa, az ezred leánya, melyekben Molnárné, a kitünő népszinmű énekesnő volt a vonzerő; a drámák közül pedig Bánk bán, Egy királyné, Samyl, a cserkeszek vezére és Zrinyi, melyeknél rendesen tüntetett a közönség, különösen Tóth Kálmánnak akkor új Egy királyné-ja cz. hazafias frázisaival telt darabjánál; egyizben Bors ispán elkeseredésébe Sz. D. ur, sárospataki ügyvéd, később ó-liszkai képviselő belekiáltott, hogy: igaz, ugyvan! mely «merényletért» (akkor annak vették) e tisztes öreget a szinházból ki és a fogházba be kisérték. A különben igen szolid, derék és jó hazafit reggelig ott tartották, — pénzét is eltüntetve.

Az 1859—60-iki idényt 1860. április 1-én zárá be Molnár György 1860.
szintársulata. E társulatot csak is a szinházi tánczvigalmak és a pesti szinészek vendégszereplései menték meg a bukástól, — mit a mindinkább nevekedő pénzszükségnek lehet felróvni, valamint annak is, hogy női szerepekre hiányoztak oly egyéniségek, milyenek az 1857—8-iki évadban vonzották a közönséget. A férfiak közül Molnár György, Benedek József magaslottak ki. Fejérvári Antal a diszítésekbeni ügyességével elismerést nyert. Kecskés Károly, Török István, utóbbi komikus szerepekben kedvenczei voltak a közönségnek. Női szerepekben Benedek Józsefné, Csercser Natália, Szőllősy Róza, nővérével Szőllősy Piroskával együtt tánczaik által tüntek ki. A pesti

színészek közül Füredi Mihály gyönyörű dalaival nagy diadalt aratott, midőn kivált honunk akkori szomorú viszonyaira czélzó helyeket dalolt, rendkivüli zajos tetszésben tört ki a nemzeti érzelem. Ő utána Munkácsi Flóra, Feleky Miklósné nyert dicsőséget. Udvarhelyi Miklós félszázados színész, a legszerencsétlenebb időben lépett fel, midőn a közönség pénzéből már ki volt merülve. A vendégszereplések körét Szigethy József zárá be. Reményi Ede miskolczi születésű már akkor világhirű művész is fellépett. Első hangversenyén a helyek árának felemelése folytán kevesen jelentek meg. Jutalomjátéka azonban teljesen megtölté szinházunkat.

Említésreméltó még Molnár György társulatáról, hogy 1859. októberben Kazinczy Ferencz születése százados ünnepélyén diszelőadást tartott, melyen úgy a férfi, mint a női közönség magyar ruhában jelent meg. Borsodmegye és Miskolcz városa, a nemzeti öltözetet ezen alkalommal szentelé fel, s a magyar ruha ezentul általános divattá lett.

Ugyancsak itt említjük meg, hogy 1859—61-ben a szinházépület I. és II. emeletén a cs. és kir. térképező katonatisztek részére több szoba volt bérbe adva.

1860—61. Az 1860—61. szini évadban Molnár György szintársulatával az előadások sorozatát 1860. november hó 1-én «Háromszéki leányok» czimű darabbal nyitotta meg. A társulat tagjai voltak: Prielle Péter, Jánosi Emil, Török István, Lászi Vilmos, Szabó Károly, Szép, Sipos, Beke, Szabó Pepi, Nagy Lujza, Fóti Erzsébet, Felekiné M. Flóra, Czakóné, Budai Juliska, Pázmánné, Kétszeriné, Zsiray Róza stb. Szinre kerültek: «Attila», «Szerencse gyermeke», «Libapásztor», «Nőuralom», «A jó barátok», «Két pisztoly», «A kántor és molnár leánya», «Az elszondói leány» stb.

Márczius 30-án temettetett Thury János országszerte ismert jeles tánczművész, ki 57 éves korában hunyt el. Ő Miskolczon tartózkodott leginkább, sirját is itt találta fel. Olajfestésű hű arczképe, a helybeli polgár-egylet egyik termét diszesité.

Augusztus 26-ára szinházunkban sorsjátékkal egybekötendő

tánczvigalom volt kitüzve, mely azonban felsőbb helyről jött betiltás miatt elmaradt.

Két műkedvelői előadást is tartottak november 6-án: «Szerelem és örökség» és «Tiszaháti libácska», november 9-én: «Ő nem féltékeny» és «Kákán csomó».

Molnár György után az 1861—62. szini idényben *Pázmán Mihály* szinigazgató birta a szinházat. Pázmán Mihály társulatának évadja 1862. májusában telt le. 1861—62.

E társulat a szükidő miatt sokat szenvedett, s csak fővárosi vendégszereplőkkel menté meg magát a mielőbbi feloszlástól. Itt működtek Szathmáry Károly, Feleki Miklós nejével, Munkácsy Flórával, Lendvay Márton és neje Fáncsy Ilka.

István király látványos szinmű egymásután két este adatott, de az első este sem volt a szinház telve, másodikon pedig csak kongott, pedig a kiállítás jelmezekben s képletekben kitünő volt. Maga a darab szellemi oldala is érdemes lett volna kellő méltánylatra.

Brósz szerint Pázmán Mihály társulata február 22-től virágvasárnapjáig működött itten. Latabár szintársulata pedig Szücs szerint augusztus 23-ától október 22-ig, Brósz szerint augusztus 26-ától november 15-ig játszott. Férfiai közül kitüntek: Dézsi Zsigmond, Jánosi Emil, Kecskés Károly, női közül: Kecskés Károlyné, Nagy Lujza, Tóth Józsefné, kinek jutalomjátékán férje, a pesti szinész is fellépett. E társulat innét Kassára utazott.

November 8—9-én műkedvelői előadások a szinház diszítményeire s lámpáira, több főranguak lépvén fel, mivel a szinházi előadáson, mind a Korona termében tartott hangversenyen fényes közönség volt jelen, számosan érkeztek a szomszéd megyékből is, tiszta bevétel lett 736 frt 66 kr.

A 1862—63. szini idényre *Benedek József* és *Kocsisovszky Gusztáv* kapták meg a szinházat. Első előadásuk a «Házasság rokkantjai» volt, azonban már ezen egy előadásból meggyőződött a közönség, hogy igen gyenge a társulat. Ez évadban szinrekerült darabok közül nevezetesebbek: «Szaint Tropezi urnő», «Napam boldogit», «Egy 1862—63.

magyar király», «Angyal Bandi», «Ördög és a párisi vakleány», «A siklósi lányok», «Az eladó lányok».

Reményi Ede november hó 4., 6. és 7-én a szinházban hangversenyt tartott jótékonyczélra és pedig a kisdedóvóda, a ref. egyház mellé épitendő torony és a szinház javára. A szinháznak jutott 98 frt 15 kr.

1863. február 14. és 16-án műkedvelő előadás volt szintén jótékony czélra, szinre kerültek: «Tündér ujjak,» «Bál előtt és után» és «Nyolczadik pont». Összes bevétel volt 1156 frt 90 kr.

Tiszta jövedelem 1000 frt volt, melyből a szinháznak 250 frt jutott.

B. Apraxin Julia grófnő február 26-án vendégszerepelt zsufolt ház előtt «Szigetvári vértanuk» és «Gyertyatartó» czimű darabokban.

Tóth József márczius 26., 27. és 28-án vendégszerepelt «Velenczei kalmár», «Machbet» és «Tartuffe» darabokban.

Latabár Endre, ki eddig a szinészettől visszavonult, június havában ujból Miskolczon van s hat hétig tartó idényét 1863. június 6-án «Tiz leány és egy férj sem» czimű darabbal kezdi meg. Nevezetesebb tagjai voltak: Szabó Pepi, Láng Berta, Kecskés Róza, Harmath Ida, Szőllőssy Nina, Mátrai Mari, Benedekné, Csercser Natália, Szilágyi Béla, Völgyi Tihamér, Prielle, Latabár.

Latabár különösen operetteket kultivált, szinre kerültek: «Dajka», «Dunanan apó fia és utazása», «Orpheus», «Szép Galathea» stb.

Szeptemberben folyt le a *Szabó József* és *Filippovics István* opera és dráma társulatának néhány heti idénye. (Brósz szerint augusztus 15-től október 15-ig tartott.) Az előadások az irtóztató szárazság folytán beállott szükség miatt gyéren látogattattak. Nevezetesebb énekesek valának: Tanner, Marczellné és Sinek Jozefa.

November 28—29-én városunkat az országos aszály folytáni lehangoltságából némikép kiemelék Hollósy Cornélia, Lonovics Józsefné hangversenyei. Szinházunk mindkét alkalommal telve volt, a bevétel egy része az inségesek javára ajánltatott fel. A fellépett műkedvelők közül báró Vay Lénárd, akkor még csak mintegy 14 éves ifjú, hegedű játékával nagy reményeket gerjesztett maga iránt.

1864. 1864. áprilisban *Lang Boldizsár* társulata működött Miskolczon.

Még előbb, t. i. február 13—14-én műkedvelők előadása, melyek jövedelme 662 frt 44 kr., főkép miskolczi szegény iparosok közt osztatott ki. Márczius 28—29-én szinházunkban műkedvelői előadások az inségesek javára. Szeptember 25-én tánczvigalom a szinházban sorsjátékkal egybekötve az ágostai evangelikusok tornya kiépítésére és óra szerzésére.

Báró Vay Béláné Teleky Zsófia grófné vezetése alatt két műkedvelői szinielőadás volt: 1864 október 16-án «Bankár és báró», október 18-án a «Csacska nők».

Az 1864—65. szini idényben *Gárdonyi Antal* volt a szinigazgató. 1864—65.
1864. november 8-án «Bánk bán» volt az első előadás. A társulat tagjai voltak: Mátrai Mari, Biró Rozália, Lukácsyné, Zádori Mari, Heberling Erzsi, Árkainé, Takács Emes, Jávorfy Károly, Lukácsi Sándor, Füredy Mihály, Rónai, Klár karmester, Mátrai István, Kerekes Kálmán diszmester. Szinre kerültek: «Csák Máté, «Stern Izsák», «Chasse Croisse», «A szamártej», «Bányarém», «Molnár gyermeke», «Lelencz», «A kártyavetőnő», «Egyik sir, a másik nevet», «Szép juhász», «Othelló», «XI. Lajos», «Akasztott ember», «Huszárcsiny», «Egy magyar nábob» stb.

1865. február 22-én szinházunkban az erdélyi szükölködők javára tánczvigalom volt. Ezen ügy élén báró Vay Béláné gróf Teleky Zsófia állott.

1865. november hó 2-án a téli idényt *Szilágyi Béla* társulata nyitotta meg. Szinre került ez alkalommal: «Choufleuri ur otthon lesz» czimű vigjáték. A társulat tagjai voltak: Körösi Mária, Pártényiné, Szilágyiné, Rónayné, Simonyi Károly, Gönczi Soma, Rónay Gyula, Pártényi János, Szilágyi Béla, Kerekes Kálmán diszmester stb.

Szinre kerültek: «Csikós», «Eljegyzés lámpa fénynél», «Viola», «Fekete orvos», «Quasimodó», «II. Rákóczi Ferencz fogsága», «Fips, a hires nőszabó», «Angeló», «Egy szó a miniszterhez» stb.

1866. február 8-tól 14-ig vendégszerepelt Papné Szabó Pepi, a kolozsvári szinház énekesnője a következő darabokban: «Pajkos diákok», «Dunanan apó», «Huszárcsiny», «Libapásztor,» «Iskolakerülő», «Elváltozott macska».

1866. 1866. július 30-án *Egressy Gábor* halálának hire rendítette meg városunk és megyénk a művészetért lelkesedni tudó közönségének szivét. Egressy Gábor, a kiváló, országos hirű színész Borsodmegyében, Sajólászlófalván 1808. november 3-án született. Atyja protestáns lelkész volt, ki gyeremekeit kitünő neveltetésben részesítette. Tanuló éveit 1816—1826-ig Miskolczon töltötte, tehát oly időben élt itt, midőn a miskolczi szinügy első virágzási korát élte. Az előadások látogatása keltette föl benne ama vágyat, hogy a szinészetet válaszsza élete feladatául. Atyja nem szivesen látta fiának ezt a tervét, a ki kétszer is megszökvén hazulról, vándorszinésznek csapott fel. Az aggodó atya azonban mind a kétszer megtalálta és visszahozta Miskolczra. Harmadszor aztán úgy eltünt, hogy nem tudtak többé ráakadni. Életirói azt mondják, hogy édesatyja elölött való bánatában elbetegesedett s meg is halt.

Egressy Gábor első fellépte Rozsnyón történt, a Kakas igazgatása alatti társulatnál, a hol Angelót játszotta Gombos: «Szent a törvény, szent az esküvés» czimű drámájában. Megunván a kóborlást, Miskolczra jött, a hol mint Szilágyi Pál mondja, felvették kóristának, statisztának és minden egyébnek, mert akkor még a szini pályát szükségből a szinlapok irásával és kihordásával kezdték. Közre kellett működnie a szinpadépités körül, festéket törni a festőnek, segiteni a diszitőnek, szerepet irni, darabot másolni. A miskolczi szinészekre pedig akkor rossz napok jártak. A sanyarúság oka az volt, hogy közelgett a főispáni installáczió, s ilyenkor a sok mellékes költség miatt nem jutott a szinházra. Mire rájuk került a sor, akkorra már kifogyott a publikum pénze s a szegény szinészetnek jutott a nagy ünnepségből a legkevesebb. Ennek folytán megtakarításokat kellett csinálni, s elsősorban a fölösleges terheket levenni a társaság válláról. Ekkor akarta Szentpétery Zsigmond elbocsátani Egressyt, mint fölösleges szinészt, de Szilágyi Pál nem engedte, mert — úgymond — tehetség lakik benne. Majd meglássák, hogy lesz belőle valami.

Lett is. Még pedig Szentpéterynek kollégája. Miskolczról Kassára, ismét Kolozsvárra került Egressy, a hol teljes erejében kezdett kifej-

lődni talentuma. 1828. február 17-én, mikor a miskolczi szinházat megnyitották, Egressy Gábor is itt szerepelt. A későbbi években mint vendég majd minden évben ellátogat Miskolczra.

Hogy a szinészi pályán kellő tanulmányt szerezhessen, később Pestről tanulmányutra indult Bécsbe, még pedig gyalog.

Később visszajött Pestre s 1837 augusztus 22-én, midőn a Nemzeti Szinházat megnyitották, Egressy Gábor és Laborfalvy Róza nevét találjuk Vörösmarty «Árpád ébredése» czimű megnyitó előadás szinlajpán. Mind a kettő borsodmegyei születésű. Két nagy művészlélek mutatkozott be ebben a kis, de nagybecsű darabban a pesti közönségnek.

Tanulmányait fejlesztendő, 1843-ban Párisban találjuk Egressyt. Egy évre rá visszajön s a Nemzeti Szinházhoz szerződik, a hol legkiválóbb szerepeiben méltó feltünést keltett.

A szabadságharczban elment honvédnek. Résztvett az egész hadjáratban, részint mint kormánybiztos, mint toborzó, ékesszólásával ezreket gyüjtött a népfelkelés zászlója alá. Résztvett Buda ostromlásában s a Szent György-téren találkozott az ostrom után fiával Ákossal, a ki már akkor honvédhadnagy volt. A szabadságharcz után egy év és egy hónapot töltött Törökországban. Bujdosását érdekesen leirja «Törökországi Napló»-jában.

Törökországból 1850 szeptember havában jött haza. Hazatérve elfogták s halálra is itélték. Gróf Ráday közbenjárására változtatták meg a halálos itéletet fogságra, majd szabadlábon, de rendőri felügyelet alatt állott, s a szinpadon nem volt szabad játszania. 1854-ben ujra megengedték, hogy fellépjen s azóta 1866. julius 30-ig tagja a Nemzeti Szinháznak, a mikor «Brankovics György»-ben lép fel s a halál ott találja legjobb szerepében a szinpadon ama jelenetben, melyben fiait egymásután megvakítva hozzák vissza. Később a szerep szerint is össze kellett volna roskadnia, de a halál nem várt a végszóra s ő lerogyott, hogy sohase keljen föl.[1]

[1] *Keresztesy Sándor*, Egressy Gábor Miskolczon. *Miskolczi Napló*, 1908. 259. sz.

Kiválóbb szerepei: Juranics (Zrinyi), a fejedelem (Galotti Emilia), Pierre (Marianne), Mortimer (Stuart Mária), Róbert (Forster testvérek), Pietró (Enzió király), Delmár iró (Hogy teheti az ember szerencséjét), Hamlet.

Fiatal kora mellett írja Déryné már akkor kilátszott belőle a leendő nagy művész, ámbár igen mélázó természetű s kissé fantasztikus volt, de gondolkozni és tanulni vágyó.

Az ő jelentősége a Nemzeti Szinházban kezd érvényre jutni. Itt éri el, mint művész a tragikai szakmában a tökély azon fokát, melyre utána tán egy magyar szinész sem tudott azóta eljutni.[1]

Az 1865—66-ban itt működő Szilágyi Béla szintársulata nem valami kellemes emlékeket hagyott hátra s midőn köztudomásra jutott, hogy a jóhirnévnek örvendő *Károlyi Lajos* szinigazgató kapta
1866—67. meg az 1866—67. évre a szinházat, nagyobb érdeklődéssel néztek a bekövetkezendő szini évad elé.

Nagy plakátok hirdették, hogy november 3-án lesz az első előadás és pedig Katona József «Bánk-bán»-ja. Természetesen minden jegy elfogyott s a közönség teljes megelégedéssel hagyta el a szinházat. Bánk-bánt — Krasznay, Peturt — Németh György, Tiborczot — Károlyi Lajos, Gertrudot — Philippovitsné, Melindát — Bánhidy Emilia játszotta. A Károlyi-féle társulatnál a következő nevezetesebb tagok működtek: Csabayné Szakáll Klára, Dékány Teréz, Bánhidy Emilia, Philippovitsné, Pártényiné Várady Antónia, Krasznay Mihály, Németh György, Károlyi Lajos, Simonyi, Dálnoky, Tóth Soma, Fáncsi, Tóth József, Takács Ádám, Kerekes K. diszmester stb.

A szini saison nevezetesebb darabjai: «Két Baresai», «Legjobb az egyenes út», «Jó madár», «IV. László», «Párisi szegények», «Két pisztoly», «Csikós», «Szentiványi éji álom», «Tündér ujjak», «Gyermektelen ház», «Nevelő ezer bajban», «Pajkos diákok», «Szép Galathea»,

[1] *Bayer J.*, i. m. II. k. 250—251. l.

«Fortunió dalai», «Moór Károly», «Deborah», «Erdő szépe», «Lelencz», «Mátyás diák», «Végrendelet» stb.

A társulat minden erejét a pontos és szabatos előadásokra fordította s a közönség meglehetős pártolással méltányolta a szinészek igyekezetét, azonban a társulati tagok közt létrejött egyenetlenkedések arra a szomorú valóságra ébresztették a szinügy barátait, hogy a napról-napra kevesbbedő társulat nem érdemli meg azt a bizalmat és pártolást, a melyben eddig részesítették. A közönség már nem érdeklődött az előadások iránt, természetes ilyenkor a szinigazgatónak gondoskodni kellett olyas valamiről, a mi által telt házakat remélt. 1867. január 4-én «Fenn az ernyő nincsen kas» czimű vigjátékot adta elő működvelővel, Szabó Ödönnel, ki Rejtei szerepében sok finomság, még több szinpadi otthonossággal a közönség tetszését megnyerte; azonban ez is csak a vizbefuló utolsó kapkodása volt. A közönség elidegenedett a szinháztól, különösen midőn megtudták, hogy Bánhidi Emilia január hó elején elvált a társulattól és pedig azért, mert fixumot követelt Károlyitól, a mit ez nem volt hajlandó megadni.

Január hó 15-én vendéget hozatott Károlyi szinigazgató. Berzsényi Károly felléptével a «Két huszár és egy bakkancsos» került szinre kevés számu közönség előtt.

A politikai események, melyek az egész nemzetet egy percz alatt mintegy varázsütésre föllelkesítették s melyeknek bekövetkezése már hetektől fogva bizton váratott, a szinészet is egy jobb jövő reményében működött, midőn az alkotmányos szabadság kimondatott s az első felelős magyar kormány kineveztetett.

Ez örömünnepből kivette részét a miskolczi szinház is. 1867. február 19-én diszelőadást tartott, szinre került «Mátyás király lesz» czimű történelmi dráma. A darab alkalomszerű volt, mert benne a szomorú multat egy nagy jövőt igérő esemény váltja fel. A szinház zsúfolásig tele volt.

Ezután már napról-napra rosszabbul ment a szintársulat sorsa, úgy hogy nemcsak hétköznapokon, de vasárnap is elmaradt az elő-

adás, a minek természetes következménye lett, hogy a tagok jobbára széjjel mentek, a hátra maradottak Váradi igazgatása alatt új társulattá alakultak.

Sok panasz volt ezidőben, hogy a szinház piszkos, az ülések rozogák, a világítás a legtöbb kivánni valót hagyta maga után. A szinházi ülések tégladarabokkal voltak felpóczkolva. Végre a sok panasznak is megvolt a maga eredménye, mert a szinh. részv. társaság 1867. márczius hó 16-án tartott közgyűlésében e bajokat orosolta s utasította Kerekes Kálmán szinházi felügyelőt, hogy nagyobb gonddal és ellenőrzéssel teljesítse feladatát.

Márczius 27-én lépett fel, mint szerződött tag a Kőmüves-pár, «Pajkosdiákok», és «Egy ur és egy asszonyság» czimű darabban.

Április 1-én Miskolcz város szülötte, Szerdahelyi Kálmán zsufolt ház előtt játszott «A szeleburdi» és «Az utolsó levél»-ben.

Április 15-től négy estén át volt vendége a miskolczi szinháznak Sz. Prielle Cornélia a budapesti Nemzeti Szinház tagja és pedig fellépett: «Gauthier Margit», «Benoiton család», «Gyöngéd rokonok» és «Angyal és Daemon» czimű darabokban, utolsó fellépte alkalmából egy igen szép koszorúval tisztelték meg a művésznőt, a melyen a tisztelők arczképei voltak egyes levelekre ráaggatva.

A társulat már nagyon megfogyva 1867. május 9-én tartotta utolsó előadását s a szinészek a szélrózsa minden irányában elszéledtek, kivéve Tóth Somát, a ki már három év óta nyáron mindig táncziskolát tartott fenn s csak télen szerződött el.

A nyári hónapok alatt az előadások szüneteltek, csak 1867. szeptember 5-én átutazólag Aradi Gerő szintársulata jött meg s három előadást tartott. És pedig: «A vándor dalnokok» és «Varázs-hegedü» operetteket, továbbá «Egy kis szivesség» cz. vígjátékot. Volt mindenik darabra meglehetős szép számú közönség, azonban az előadások niveauja Miskolcz város müigényeit nem elégítette ki.

Októberben a borsodmegyei nőegylet javára működedvelők adták a «Tücsök»-öt.

Károlyi Lajos az 1867. évben történt szerencsétlen igazgatása s

különösen gyenge erélye miatt sem vesztette el munkakedvét. A már akkor is a színészet pártolásáért jó hirnévnek örvendő Miskolcz városától ujból engedélyt kapott s meglehetősen jobb társulattal 1867. november 2-án kezdte meg az idényt. Ujabb tagokat hozott be társulatával, kik közül megemlíthetők: Siposné, Kecskésné, Gárdonyiné, Nagy Lujza, Berzsényiné, Aradiné, Berzsényi, Sipos Károly, Tóth Jenő, Harmath Sándor, Dálnoky, Bethlenfalvy és Lénárt.

A műsorából kiemelendők: «Az arany paraszt», «Az órás kalapja», «Nőm szolgája», «Az üldözött honvéd», «Utolsó zsidó», «Richelieu bibornok és XIII. Lajos», «Rákóczy Julia», «Betyár», «Fény árnyai», «Egy óra», «Egy szó a miniszterhez», «Lecuowrier Adrienne».

A társulatnak különösen az idény kezdetén jól ment dolga. Károlyi gyenge keze azonban ismét meglátszott a vezetésen, mert a társulat kebelében az egyenetlenségek ismét felszinre jutottak.

A társulat egyik igen nagyrabecsült tagja Harmath Sándor, a ki már 50 éve működött a szinészi pályán s élő tanuja volt a szinészet gyermekkorának, 1868 február 22-én elhalálozott, a társulat testületileg részt vett a temetésen s szép gyászdalokat énekelt.

A társulat utolsó előadását márczius hó 29-én tartotta.

Azonban nem sokáig maradt Miskolcz város szinészet nélkül, mert már 1868. június hó 17-én pótidényre megjelent társulatával Aradi Gerő, ki legutóbb Rimaszombaton müködött.

A «Korona» arenájában «Bánk-bán»-nal nyitotta meg előadásainak sorozatát s mondhatni, kedvező benyomással. A czimszerepet Egressy Ákos játszotta.

Aradi Gerő három hónapon keresztül majd mindig telt házak előtt játszott az arénában. Nevezetesebb tagjai voltak: Tóth Antal, Egressy Ákos, Vezéri, Simonyi, Szép János, Mikei, Krecsányi, Kölesi, Tóth Anna, Aradiné, Harányiné, Várady Antónia, Sipossné stb. Aradinak gondja volt arra, hogy műsorát érdekessé tegye vendégművészek fellépteivel.

Igy Lendvay Márton, a pesti Nemzeti Szinház tagja fellépett: «Ördög Naplója», «Don Caesar», «Hamlet» és «Bengália helytartója»

czimű darabokban. Pár hétre reá Szerdahelyi Kálmán vendégszerepelt.

1868. augusztus 22-én került szinre először «Szép Heléna» operett zsufolt ház előtt. Az összes díszletek egészen ujonnan készíttettek, ú. m. az első fölvonásban a Jupiter-temploma, a háttérben a kupolával, fénygolyókkal, az oszlopzatos csarnok különféle szobrokkal. lépcsőzetekkel, az áldozathoz gyujtott szintűzzel ; a II. felvonásban Heléna kéjcsarnoka ; a III. felvonásban nagyszerű tengeri felszerelt hajó, ünnepélyes gruppirunggal. Az összjátszó személyzet egészen új ruhákban, több mint harmincz uj öltözet készült, meglepő szép mintákkal. A helyárak a három első előadáson fel voltak emelve. A saison befejeztéig «Szép Helena» hatszor került színre, mindig telt házak előtt.[1]

Utolsó előadása Aradi Gerőnek szeptember hó 5-én volt s a társulat másnap elutazott.

Ez évből egy érdekes napi számadást teszünk közzé, melyet Károlyi fizetett ki: szinterem használatért 10 frt, világításért 10 frt, zenekar 15 frt, nyomda 6 frt, fütés 4 frt, Kerekes K. gépész urnak három segédével együtt 3 frt, hét jegyszedőnek 3 frt 50 kr., szinlaposztó és requisitáriusnak 3 frt, házi szolga 1 frt, butorhasználat és kellékek 5 frt, könyv-, zene- s ruhatári költségek, uj darabok hozatala, szerzői és leirási dij, posta és egyéb költségek 8 frt, Közbiztonsági közegeknek 1 frt 50 kr. Összesen 70 forint.

Havonként tizenhét előadást számitva, a napi költségek összege 1190 frt, szinészek fizetése egy hóra 1200 frt. Egy havi összes kiadás 2390 forint.

1868—69. Az 1868—69. szini idényre *Egressy Ákos* nyerte el a szinházat. Egressy Ákos társulatával 1868. október 16-án kezdte meg előadásainak sorozatát.

A társulat tagjai voltak: Bercsényiné, Érczyné, Fodorné, Philippovicsné, Tőkéssy Emilia, Futóné, Pártényiné, Bekéné, Dal-

[1] Lásd még: *Galló Dániel*, Szinházi Emlény. Miskolcz, 1868. 8. l.

mayné, Bercsényi, Bethlenfalvy, Krasznay, Tóth Antal, Tóth Soma, Előri, Zádor Zoltán, Dalmay, Simonyi Károly, Érczy, Takács Emes, Kerekes K. diszmester. — Szinre kerültek: «Dózsa György», «Uj Jeruzsálem», «Idegesek», «Rózsa királyné», «Egy kis szivesség», «IV. Henrik», «Piquette játék», «Garabonciás diák», «Robin tanár», «Nőuralom», «István király», «Csörgő sapka», «Delila», «IV. László», «Skót nemes», «Bem apó vagy Szeben ostroma», «Aesopus» stb.

Déryné, ki Miskolczon állandóan lakott, ez évben Egressy felkérése folytán fellépett a «Keresztes vitézek» czimű darabban.

Déryné mindig nagy szeretettel viseltetett az Egressy-ház iránt, őszinte baráti kötelék csatolta hozzá s Ákosnak, Egressy Gábor elsőszülött fiának keresztanyja is volt. Ennek sikerült az öreg művésznőt rávenni, hogy leküzdve a tán fájdalmas emlékeket, melyek benne egy szinielőadás láttára támadhatnának, előadásait meglátogassa. Sőt többet is koczkáztatott: fölkérte, hogy lépjen föl. A már akkor 75 éves asszony, ki csak botra támaszkodva és csak nagy ritkán birt vánszorogni az utczán, kinevette a keresztfiát, kinek ilyen képtelenség jut az eszébe. De ez nem tágított. «Lássa, keresztanyám, jutalomjátékom lesz; keresztanyám régi hire s az a rendkivüli dolog, hogy tizenhat évi elvonultság után ismét föllép, nagy érdeket fog kelteni. Aztán oly szerepet választunk, melyet ülve is elmondhat.»

Az öreg asszony nem birt ellent állani a kisértésnek, hogy még egyszer, utoljára élvezze a «forró deszkák» melegét. A «Keresztes vitézek»-et választották, abban volt játszandó az apácza-fejedelemasszonyt.

Csaknem ölben vitték föl a szinpadra s Egressy Ákos maga is aggódott a kisérlet sikere felett s némi lelkifurdalást érzett, elgondolva, hogy e tisztes öreg asszonyt most talán kudarcznak, nevetségnek teszi ki. De már lehetetlen volt a visszalépés, a ház tömve, a játék megkezdődött. Következett a fejedelemasszony jelenete. A karszék, melyben helyet kellett foglalnia, készen állt. Egressy karon fogva akarta oda vezetni, de ez csendesen visszatolta: «Majd

csak magam!» — mondá s kilépett. A kegyeletes közönség tapsokkal üdvözlé az agg művésznőt, ki meghatottan köszöné meg a szives fogadtatást.

Ez volt utolsó szereplése a szinpadon. Ugyanekkor jutalomjátékot is rendeztek számára, mely szépen jövedelmezett a szegény öregnek, ki már ekkor szorongatott körülmények között, csupán abból a kis segélyösszegből élt, melyet férje után az államtól s a Radnotfáy-alapítványból (évi 120 forintot) kapott.

Egressy Ákos társulata márczius 25-én tartotta bucsú-előadását.

1869. június havában *Náday* igazgatása alatt egy drámai társulat akart Miskolczra jönni hat előadásra, azonban a közönség kevés érdeklődést mutatott a bérletet illetőleg, — a vendégszereplés tehát elmaradt.

Simonyi Károly színész, ki huszonöt évnél többet működött e pályán, 1869. július 6-án Miskolczon elhalt.

Latabár Endre 1869. szeptember 4-én ismét Miskolczon volt társulatával és husz előadást tartott.

A téli idényt 1869. október 16-án ismét Egressy Ákos nyitotta meg. Szinre került: «Ubrik Borbála». Uj tagok a társulatnál: Szabó Károly, Nyiri, Berényi, Hegyesi, Tóth Jenő, Bokor József, Bánhidi Emilia, Bényeiné Harmath Emma, Bíróné. Szinrekerültek: «III. Richárd», «VII. Károly», «Brankovics», «Griseldis», «Machbet», «Süketnek kell lenni», «Debreczeni leányvásár», «Jezsuita páter», «Gabriella, vagy sziv és művészet», stb.

Rónai, a debreczeni szinház tagja, vendégszerepelt február 3-án a «Fekete orvos»-ban.

Utolsó előadás virágvasárnap volt.

1870. *Tóth Jenő* szintársulata 1870. július 25-én husz előadásra jött Miskolczra; nevezetesebb tagjai voltak: Hidassy és neje, Nagy Ferencz és neje, B. Harmath Lujza, Beödy pár, Bokor pár, Tóth Soma, Solymossy, Földessy Lenke, Mezei Vilmos, Lovász, Előri, stb. Utolsót játszottak augusztus 25-én.

1870—71. Az 1870—71-ki szini idényben *Sztupa Andor* társulata 1870.

október 15-én játszott először; szinre került: «A kicsapott diákok» czimű vigjáték.

A társulat tagjai voltak: Németh, Sztupa, Szathmáry Árpád, Jakab, Abonyi, Szathmáry Károly, Vincze, Szász, Horváthné, Jakabné, Vincze Mari, Szabó Krisztina, Vinczéné, Némethyné, stb.

Szinre kerültek: «Szép Galathea», «Szép Molnárné», «Zsidó honvéd», «Aggteleki barlang», «Dallos Pista», «Pajkos diákok», «Megtérés», «A pórul járt finánez commissárus», «Egy haldokló álma», stb.[1]

Sztupa társulatának minden egyes előadása a legjobban ment s a tömeges pártolást megérdemelte. A buzgó igazgató igyekezett, hogy a műértő közönség igényeit kielégítse, azonban mégis egyes ténykedéseit kifogásolták, és pedig:

1. A helyett, hogy az esetről-esetre előadandó uj művek szombaton és vasárnap, mint jutalomjátékok adatnak elő, hozassanak köznapokon szinre és ha igen — nem az eddig szokott szegényes kiállítással.

2. A miskolczi közönség nagy barátja lévén az operettenek, törekedjék az igazgató, ha nem is a legujabb, legalább a nem igen régi operettek megszerzésére.

3. Ha már régibb műveket akar a szinigazgató elővenni, ne «Dalos Pista», «Rokkant huszár» s több eféle mást, hanem vegyen elő Sakespeare és Schiller műveiből olykor-olykor s ám meglátja tele lesz a szinháza.

Ez évben egy gépszinház jött városunkba, mely igen nagy látogatottságnak örvendett. Szinházunk igazgatója panaszt tett ellene a városnál, de azután kiegyeztek.

Virágvasárnapkor alig hagyta el Sztupa szinigazgató társulatával Miskolczot, már 1871. május 4-én az ismerős Latabár Endre itt termett társulatával és «Zuávok» operettel kezdte meg 16 előadásból álló cziklusát, ebből 10 operettet adott s nagy anyagi haszonnal ment társulatával Budára.

---

[1] Lásd még: *Csiky Gergely*, Búcsú szini emlénykönyv. Sárospatak, 1871 12. l.

Augusztusban Rappo Ferencz élőkép előadásokat tartott, novemberben pedig Schneider I. B. passió társulata működött itten.

1871—72. Az 1871—72. szini idényben *Hubay* és *Sztupa* társigazgatók kitünően szervezett társulatukkal október 15-én kezdték meg az előadásokat. A társulat tagjai voltak: Sztupa Andor, Bodrogi Dénes, Komáromy Lajos, Rajz János, Mezei, Izsó, Zoltán, Kiss, Aranyosi, Czakóné, Rajzné, Maán Jolán, Bodroginé, Matusekné stb. Szinre kerültek: «Fokról-fokra», «Nagyapó», «Gerolsteini nagy herczegnő», «Szökött katona», «Orpheus», «Szép Heléna», «Gróf Monte Christó», «Peleskei nótárius», «Szegedi bűnkrónika», «Fekete könyv», «A lyoni rablógyilkos», «Halott rabló», «Bársony czipő», «Szép zsidónő» stb.

A Rónay pár és Bercsényi Béla (Miskolcz szülötte) a debreczeni szinház tagjai három estén vendégszerepeltek telt házak előtt.

1872. márczius 24-én volt az utolsó előadás, a «Peleskei nótárius» a karszemélyzet javára.[1]

A nyár folyamán Telepy György a szinház összes diszleteit átfesti és javítja.

Júniusban Latabár Endre társulata tartott néhány előadást.

A szinházat a következő idényre *Károlyi Lajos* nyervén el, társulatának első előadása 1872. október 12-én volt, s ez alkalommal szinre került: Jókai Mór «Szigetvári vértanuk» czimű szinműve. A társulat tagjai voltak: Károlyi Lajos, Németh György, Pártényi János, Marosfy Sándor, Gáspár Jenő, Jávorfy Károly, Kovács István, Baross, Hunyadi Margit, Ács Irma, Hoffbauer Zsófia, Jávorfiné, Némethyné, Obertiné, Alajosné, Barosné, Pártényiné, Oberti János karmester, Kerekes K. diszmester.

Szinre kerültek: «Betyár kendője», «Haramiák», «Három pár czipő», «Szökő év», «Nőnövelde», «Kossuth és Batthyány harcza a bécsi kamarilla ellen», «Borsszem Jankó és a vasorrú bába, vagy a repülő gombócz», «Észak csillaga», «Gerolsteini nagyherczegnő», «Mézeskalácsos Róza» stb.

---

[1] Lásd még: *Czakó Endre*, Szinházi emlékkönyv. Miskolcz, 1872. 16. l.

Nagy szerencsétlensége volt Károlyinak az, hogy a helybeli Párma-ezred zenekarának közreműködését az ezredes megtagadta, okul adván azt, hogy használható zenészei részben eltávoztak, részben betegek s hogy zenekara valóságos ujonczgyerekekből áll. Igy operettet nem adhatott — csak zongorával.

Ez évben halt meg a magyar színészet egyik uttörője s egykor ünnepelt művésznője: *Déryné Széppataki Schenbach Róza* szeptember hó 29-én Miskolczon.

Déryné Széppataki-Schenbach Rozália 1793. deczember 24-én Jászberényben született. Atyja — ki gyógyszerész volt — kora elhalálozása folytán özvegy anyja szegény sorsra jutott. Kis vagyonkájából kellett öreg napjaira két leányával Rózával és Johannával nyomorognia. Mégis, a mit megtehetett, megtette értök. Rózát Pestre adta német szóra a család egyik régi ismerőséhez, Rothkrepfhez, a belvárosi plébánia regens choriájához. Itt ismerkedett meg a magyar színészettel, mely akkor a Hacker-szálában játszott. Valódi hivatásérzete tultette őt csakhamar minden társadalmi előitéleten és maga ment jelentkezni Láng Ádámhoz, ki akkor a társaságnál «olyan director-féle szerepet» játszott. Itt kezdte meg pályafutását a sápadt arczú, vézna leányka, kiről még akkor nem is sejtették, hogy elsőrangú csillaga lesz a magyar színészetnek. Hangja már akkor igen kellemes volt, s apró énekes játékokban csakhamar feltünést keltett. Első szinpadi fellépte 1810-ben «Hamlet»-ban történt; Sáskáné a királyné mellett mint udvari dáma szerepelt. A megvetett kis «tücsökből» csakhamar a közönség kedvencze lőn, s ő volt a társaság egyik éltető lelke. 1815-ben ő is elkerült Pestről Miskolczra a többiekkel együtt, de már mint Déry Istvánné, mert 1813-ban frigyre lépett s szenvedélyes emberrel, ki családi boldogságát csakhamar szétdulta. Miskolczról 1818. táján megvált és Kilényihez csatlakozott, magával vivén Johanna nővérét, kinek (anyja közbejött halála folytán) ő lett gyámola. 1820-ban Pozsonyban, Komáromban szerepel. Néhány évet vándoruton töltött és megfordult az említett helyeken kivül Sopronban, Szombathelyen, Kőszegen, mindenütt meghódítva a

közönséget. 1822—23-ban Székesfehérvárott játszott, majd Pestre jött «megmenteni a magyar becsületet». A székesfehérvári társulattól visszament Miskolczra, majd Nagyváradra és 1823-ban Kolozsvárra. Itt éri el művészetének tetőpontját. A gyakorlat iskolájában kifejlődött tüneményszerű hangja az alsó *c*-től a felső *f*-ig csodálatot kelt. Neki lehet köszönni a magyar opera létrejöttét. Oly társulatnál, hol ő működött, könnyű volt operát adni, mert a legfontosabb feladatot, a primadonnát, ő mindig fényesen oldotta meg. A kolozsvári társulattal 1827-ben ő is vándorutra kel, s midőn ez Pesten megbukik, egy rövid időre Miskolczra megy, majd hosszabb időre Kassára szerződik, s itt tölti el az 1835-ig terjedő időszakot, eltekintve, hogy nyaranta ő is rendesen kirándulásokat tesz társaival. Rövid ideig, 1835. május 23-tól november 7-ig és 1836-ban Budán vendégszerepel és roppant furorét csinál, de visszamegy ismét Kassára, hogy 1837-ben, mint a Nemzeti Szinház tagja, folytassa fényes pályáját. «Komoly drámai szerepekben gyengébb volt — írja Szigligeti — és előadását a siránkozó szavalat egyhanguvá tette ; de a vigjátéki és naiv szerepekben kitünő és igen kedves volt. Előadásában volt valami bübáj, mi a lélek és szív kisugárzására hatott s mi a lelket és szivet hatja meg». Nyájas és segélyre kész kedélyű nő volt, mint Fáy írja, ki mindenütt kinyerte társai ragaszkodását.

Midőn a Nemzeti Szinházhoz jött, fényes csillaga hanyatlóban volt. Kis termete nem vált előnyére, aztán el is hizott. Mint a második magyar szini generatio tagja, elévülhetetlen érdemekkel bir, mint olyan szinésznő, ki «valódi kincse» volt minden társulatnak, mely ha boldogulni akart, a dráma mellett az énekes játékot is tartozott művelni.

Déryné 1852-ben vonult visszsza a szinészettől. Férjével Diósgyőrben élt, honnan ennek halála után két évre, 1867-ben Miskolczra költözött, hol együtt lakott nővérével, a szintén özvegygyé lett Kilényinével. Talán az Avas aljában most is meg van az a vadszőlővel befuttatott kis kerti ház, hol életének utolsó éveit tölté. Utoljára, mint már említettük, 1868-ban Miskolczon lépett fel Egressy Ákos

jutalomjátéka alkalmával. Azóta teljesen visszavonultan élt s 1870-ben, 78 éves korában Miskolczon kezdte írni «Naplóját», mely a

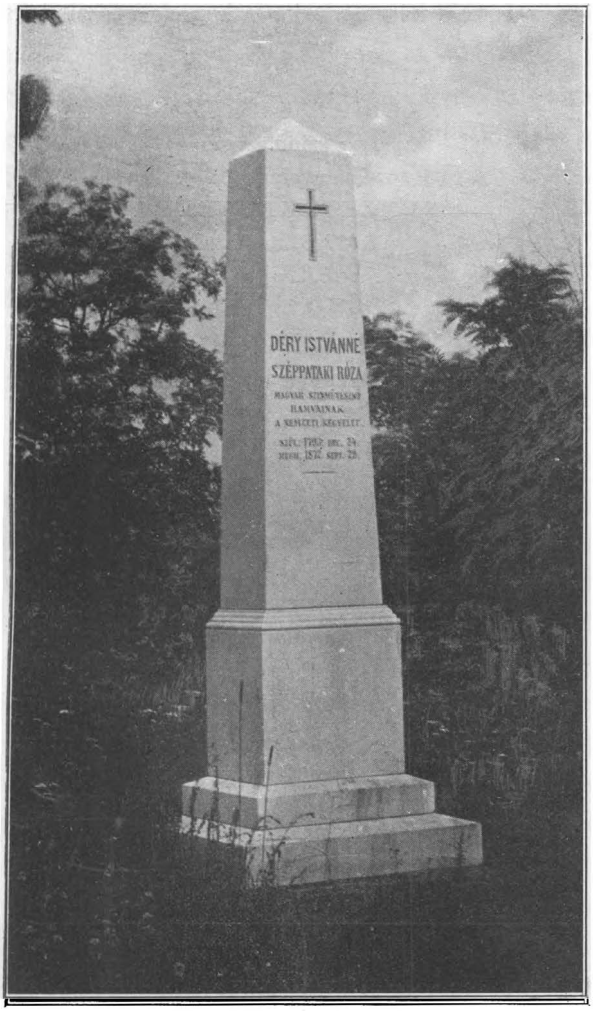

3. Déryné siremléke Miskolczon.

magyar memoire-irodalom valódi remeke. Nagy nyomoruságban 1872. szeptember 29-én halt meg. Déryné temetése, mondhatni elhagyatottsággal, egész egyszerüen történt, mert alig volt ember,

hogy a testet a gyászravatalról levevén, a halottas kocsira segítse. Hamvai a miskolczi Szent Anna-temetőben nyugszanak.

A nemzeti kegyelet sirját emlékkővel jelölte meg. A sirkövön, mely fehér-márványból készült, a következő felirás olvasható:

DÉRI ISTVÁNNÉ
SZÉPPATAKI RÓZA
magyar szinművésznő
hamvainak
A NEMZETI KEGYELET.
szül: 1793. decz. 24.
megh: 1872. szept. 29.

Déryné sirja mellett van eltemetve nővére is, kinek sirkövén a következő felirás van: Kilényi Dávidné szül. Széppataki Johanna, élt 80 évet. Béke poraira! Baráti emlékül emelte: özv. Latabár Endréné.[1]

Ugyancsak 1872-ben *Szerdahelyi Kálmán* halálával ujabb sulyos veszteség érte a magyar szinművészetet. Szerdahelyi kiválótehetségű színész volt, ki egy év alatt vivta ki magának az egész pesti közönség általános tetszését.

Szerepei: a szeleburdi uracsok, arszlánok, iparlovagok, könnyelmű ficzkók, s egyéb burleszk alakok, miknek személyesítésében művészi komikumot, természetességet és nagy könnyedséget tanusított. Alakja, hangja, mozdulatai s játéka megnyerő erővel birtak.

Egyik főérdeme az egyénitési erő volt, mi a stereotypságtól és a művészi tudat, mi a torzitástól mindig megőrizte őt.

---

[1] *Bayer József* i. m. II. k. 240—241. l. — *Déryné naplója.* Sajtó alá rendezte Törs Kálmán. Budapest, 1879. II. 417., 419., 427. ll. — *Dr. Váli Béla*, A magyar szinészet története. 1887. 408—9. l. — *Keresztesy Sándor*, Dérynéről. Halálának 30-ik évfordulója alkalmából. *Borsodmegyei Lapok*, 1902. szept. 27. sz. — *Borsodmegyei Lapok*, 1891. 33. szám. (Hogyan jött létre Déryné naplója.) — *Miskolczi Simon János*, Déryné emléktárgyai. *Uj Idők.* 1909. márcz. 14. szám. — Ugyanez: *Miskolczi Napló*, 1909. márcz. 18. szám. — *Dr. Kovács József*, «Déryné ifjasszony» és *Dr. Gombosné Miklóssy Ilona.* Déryné sirjánál. *Szinházi jub. album.* 1907.

Szerdahelyi Kálmán Szerdahelyi Józsefnek, a feledhetlen kitünő szinésznek fia. Miskolczon 1829. február 16-án született. Nem a legkedvezőbb viszonyok között növekedett föl, minek fő oka az atya akarata és a fiú hajlamai közti különbség volt. Ez szinész akart lenni, az, mert ismerte e pálya göröngyeit, meg akará óvni fiát mindazon sanyaroktól, miknek akkor a magyar művészek ki voltak téve, elannyira, hogy szülei tizennégy éves koráig még szinházba sem engedték menni. Kolozsvárott, Kassán és Pesten tanult. Azonban inkább szinészeti álmokkal foglalkozott, mint tankönyvekkel s alig várta a közvizsgálatokat, nem hogy ott kitünhessék, hanem mert akkor a gyermekek rendesen szini előadásokat tartottak.

Először mint Szapári Péter lépett föl, s tanárai tetszését oly nagy mértékben nyerte meg, hogy azok a tanuló hibáit is örömest megbocsáták.

1842-ben Kolozsvárról levelet írt atyjának, hogy szinész lesz, azonban ez a legvisszariasztóbb módon fenyegeté. Azonban mindez nem használt. A hajlamok kivivták jogukat s 1844-ben szinészszé lőn.

Azután folytonosan atyja, Feleki, Havi és Szabó vándorszinész társaságainál szerepelt, kivéve az 1848—49-iki időszakot, melynek zivatarai közt a szinészet különben is nagy pangásban volt. 1852-ben koránál fogva katonai sorozás alá esett, de a temesvári magyar közönségnek annyira birta köztetszését, hogy az a megmentéséhez örömmel nyujta segédkezet, s elbocsáttatását valóban kieszközlé.

1854. áprilisban jött Pestre, beleunván a vidéki szinészet fonákságaiba, azon aggályos határozattal, hogy ha a Nemzeti Szinházhoz nem szerződhetik, örökre lelép pályájáról. Aggodalma fölösleges volt, mert csakhamar szerződtetése mindenkinek közóhajtása lőn. Először Czakó «Végrendelet»-ében, mint Kereszti Lőrincz lépett fel, azonban nagy tetszést csak másodizben nyert, midőn a «Szép molnárnő»-ben az együgyű szerelmes Jeant játszotta.

Azóta folytonosan emelkedett a közönség szeretetében épen úgy, mint művészetében.

Az ujabb vigjátékok s bóhozatoknak nagyrészt éltető elemét

képezték. Ugróczi, «A vad poéta», Kövér, «Hűség hűtlenségből» szinművében, Hajnalosi Seraphin «Dalos Pistá»-ban, Kelendi a «Püspöki királynő»-ben, Szélházi báró Kisfaludy «Kérőiben», Felix «Szeleburdi»-ban a legmulattatóbb művészi alakok közé tartoztak.

Szerdahelyi a színészet történetében a sebes fejlődés tekintetéből — mi pedig e pályán oly nagy ritkaság — példátlan tünemény volt. Egy év alatt reményteljes színészből kifejlett művész lőn.[1] Népszerűsége idővel egyre emelkedett, s a 60-as években egyike lett a legjelesebb magyar színészeknek. Férfikora delén, 1872. november 14-én Nagy-Bányán haltmeg és Pesten temettetett el.

4. Szerdahelyi Kálmán szinművész.

1873. január 4-én halt meg Miskolczon Hubay szinigazgató neje: Kovács Erzsébet. Ugyanez év márczius 2-án Pázmán Mihály, julius 9-én pedig Latabár Endre hunytak el. Mindkettőt az avasi ref. temetőben helyezték örök nyugalomra.

Szinházunkban az 1872—73-iki idényben megtartott jutalomjátékok közül megemlíthető 1873. márczius 11-én az Oberti karmesteré, mely alkalommal szinre került: «A divatos Romeó és Julia» czimű operett. Zenéjét szerzé Inlov (Volni) Vilmos. Szövegét irta Beregh József. Hogy ezen előadás korrektebb legyen, a szinházi énekkar 21 műkedvelő énekessel erősíttetett, kik a helybeli szerző (Inlov Vilmos álnév) iránti szivességből léptek fel.

1873. márczius 23-án Némethyné Eötvös Borcsa jutalomjátéka

[1] *Arczkép-album.* Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. 1856. év. 28., 29. lap. sz.

volt, szinrekerült: «A kiházasitó egylet», eredeti korrajz a közelmultból 4 képben énekekkel. Irta Németh György, zenéjét szerzé Oberti János karmester. A képek czimei: I. A jó koma, II. Gyémánt gyürü és a nagy Jókai. III. Lakodalom Tapolczán. IV. Bukás, vagy szökik a vőlegény.

Márczius 27-től április 1-ig Gyöngyösi Mátrai Laura vendégszerepelt a következő darabokban: «Lecouwrier Adrienne», «Lowoodi árva», «Romeo és Julia», «Griseldis a szénégető leánya».

A Károlyi-féle szintársulat április hó végén befejezte a saisont és Nyiregyházára ment.

A miskolczi szinházi részvénytársaság május 15-én tartott ülésében a szinház házi kezelésének gondolatával foglalkozott, megbizta *Némethy Györgyöt*, hogy június 5-éig a szerződtetett tagok névsorát mutassa be s ha azok az eddigieknél megfelelőbbek lesznek, a szinház vezetését a részvénytársaság vállalja magára. Azonban Némethy nem tudott az igényeknek megfelelő társulatot szervezni, így a részvénytársaság lemondott eddigi tervéről és az 1873—74. évadra a szinházat *Mansberger Jakab* debreczeni szinigazgatónak adta ki. 1873—74.

Károlyi Lajos szinigazgató átutazólag 1873. július 24-én bejött Miskolczra s nyolcz előadást tartott, mint vendégművésznőt magával hozta Boér Emmát is.

Az 1873—74. évadra a miskolczi szinházat Mansberger Jakab kapta meg.

Első előadás 1873. október hó 4-én volt s szinre kerültek: «Prológ», irta Nyilas Samu, miskolczi ref. lelkész és költő, szavalta Tóth Antal, ezt követte a «Hymnus», elénekelve az összes személyzet által, azután «Szükség törvényt ront» vigjáték, végre «Szép Galathea» operett.

A társulat tagjai voltak: Bényeiné Harmath Emma, Gerőfiné Zádor Ilka, Némethy Gizella, Megyeri Emma, Kőmüvesné Anna, Rott Mari, Láng Irén, Tóthné Borcsa, Lendvay Ilka, Latabár Dezsőné, Veszpréminé Anna, Horváth Paula, Láng Etel, Kereszturi Lenke, Völgyiné Karolina, Fehérváryné Lenke, Érczy Ferencz,

Timár János, Tihanyi Miklós, Gerőfy Andor, Fehérváry Ottó, Tóth Antal, Püspöki Imre, Klár József karmester, Latabár Kálmán, Komlóssy Gyula, Falvi Jenő, Jankovics Gyula, Jámbori József, Győri Vilmos, Makay Zsigmond sugó, Kócsi Lajos festő, Kerekes Kálmán fődiszmester 3 segéddel, Kovács István szabó.

Szinre kerültek: «Párisi élet», «Kékszakállu herczeg», «Trapezunti herczegnő», «Pajkos diákok», «Boissy boszorkány», «Büvös vadász» opera (1873. deczember 30-án Klár karmester jutalomjátékául), «Don Caesar de Bazán», «Párisi rongyszedő», «Tékozló», «Othelló», «Velenczei kalmár», «Petőfi», «Haramiák», «Peleskei nótárius», «Babérfa és koldusbot», «Lepecsételt polgármester», «Scheridán a miskolczi avasi árva», «Három pár czipő, három pár csizma», «Szökött katona», «Rózsa Sándor és gróf Ráday», «Essex gróf», «Uriel Acosta», «Háromcsörű kacsa», «Egy nő, ki az ablakon kiugrik» stb.

A közönségnek dédelgetett kedvencze volt Bényeiné Harmath Emma és Gerőfiné Zádor Ilka. Gerőfiné népszinművekben és életképekben, Bényeiné pedig operettekben játszotta a főszerepeket, kivéve «Nagyapó» Rafaeláját és a «Három pár czipő, három pár csizma» Lénijét, melyeket közkivánatra Bényeinének kellett kreálni s a ki ezekben partnerével, Timár Jánossal, mindig nagy hatással játszott.

Nap-nap mellett zsufolt házak voltak olyannyira, hogy gyakran már délelőtt is elkapkodtak minden jegyet, különösen jutalomjátékok alkalmával.

Jutalomjátékról lévén szó, felemlítésre méltó a Bényeiné Harmath Emma jutalomjátéka. Mansberger már délben kézbesítette Bényeinének a féljövedelem részt: a szerződésileg kikötött 150 forintot. A közönség az előadás befejeztével ki nem ment addig a szinházból, míg kedvencze, Bényeiné el nem énekelte az akkor oly kapós Clikó-dalt, melynek hangjegyeit — nem lévén kéznél — a harmademeletei könyvtárból kellett lehozni s a zenekarban kiosztani s addig a közönség folyton tapsolt s követelte a Clikót s megkapva ezt, maga is ezt dudorászva távozott hazafelé. E dalt Miss Dawis angol kuplé énekesnő hozta Miskolczra, mint vendég s Timár János szőtte

be egy jutalomjáték darabjába Bényeinével énekeltetve, a ki aztán a Misst mindenben utánozva adta elő roppant hatással s a közönség annyira megkedvelte, hogy gyakran minden apropos nélkül követelte annak eléneklését.

1874. márczius 31-én volt az utolsó előadás «Tartuffe mintaképe» Szeless József felléptével.

Már a husvéti ünnepek előtt szárnyra kelt az a hir, hogy a pesti Nemzeti Szinháztól mintegy 10 tag fog Miskolczra érkezni s az ünnepek alatt két előadást rendez. A hirre már vasárnap délután nem volt kapható semminemű számozott hely, még az emeleti zártszék is olyan családok által foglaltatott le, a kik máskor különben páholyt szoktak váltani.

A pestiek által előadott darab czime: «Alfonz ur», Dumas Sándornak egyik legjobb vigjátéka. Szerepeltek benne: Bercsényi (Miskolcz szülötte), Náday, Pintér, Karikás, Szerdahelyiné, Prielle Kornélia, Paulayné és Gábos Irma.

Az érkező művészeket Török Sándor látta el ebéddel és lakásról szintén ő gondoskodott.

Az előadás természetesen a legjobban sikerült. Prielle Kornélia, Paulayné és Gábos Irma rendkivül szép kamélia koszorukat kaptak, melyeket némi elismerésül Török Sándor hozatott Pestről, ezenkivül Prielle Kornélia, kitől a Miskolczra való jövetel eszméje is eredt, egy igen szép aranygyürüt kapott.

Szép emlékeket hagyva, a kis társaság elhagyta Miskolczot, azonban nem sokáig voltak távol, mert a vendégszeretet, a melyben itt részesültek, arra késztette a pesti művészeket, hogy a nyár folyamán Paulay Ede vezetése alatt ismét eljöjjenek, természetesen többed magukkal.

Igy is történt, kibérelték a szinházat. 1874. június havában 10 előadásra eljöttek Miskolczra; a társaságnak tagjai voltak: Paulay Ede, Náday, Bercsényi, Pintér, Nádor, Benedek, Karikás, Leövey, Prielle Kornélia, Szerdahelyi Antónia, Paulayné, Szigligethy Ferike, Csigaházy Etelka, Gábos Irma.

A szinre került darabok a következők voltak : «Delila», «Gauthire Margit», «Szövetségesek», «Szellemdus hölgy», «Alfonz ur», «Csók», «Ne fogadj», «Utóirat», «Tündérujjak», «Felolvasónő».

A társaságnál e darabok mind be voltak tanulva, próbák csak igen futólagosak voltak, maradt tehát elég idő arra, hogy az Avas pinczéit kellemes társaságok környezetében megismerhessék. Majd mindennap lehetett látni egy-egy szinész csapatot lejönni estefelé az Avas-hegyről, a kik egyenesen a szinházhoz mentek az előadásra.

A Nemzeti Szinház tagjai tiszteletére a tapolczai fürdőben tánczmulatságot rendezett az ez alkalomra alakult társaság. Természetesen a pohárköszöntések nem maradtak el, ezek közt az összes magyar szinészetért s ennek kiváló csillagáért, Prielle Korneliáért, Paulay és nejeért, Benedekért s az ifjú nemzedékért, de nem feledkeztek meg a szinházi választmány derék elnökéről, Török Sándorról sem, kinek elsősorban köszönhette Miskolcz város szinészet kedvelő közönsége, hogy részbeni vágyát ily kitünő előadások által elégithette ki.

1874. szeptember 27. és 28-án a tüzoltó egylet javára «Nők az alkotmányban» és «Dicsőség bajjal jár» czimü darabok adattak mükedvelők által.

1874—75. Az 1874—75. szini idényben ismét Mansberger Jakab társulata működött Miskolczon.

Az első előadás 1874. október 6-án volt, szinre került a «Szent-Iváni éji álom».

A társulat tagjai voltak : Czakóné Irma (Miskolcz szülötte), Csatári Emma, Szirmayné Teréz, Buday Adél, Hahnelné Szabó Ilka, Láng Irén, Csatár Győző, Kárpáthy György, Fehérvári Ottó, Püspöki Imre, Szeles József, Heténvi Béla, Klár József karmester.

Latkóczyné, a pesti Nemzeti Szinház tagja zsufolt ház előtt «Mama» czimü darabban játszott.

Utolsó előadás 1875. márczius 17-én volt.

Nem csoda, ha a pesti Nemzeti Szinház művészeinek előadásai után Mansberger Jakab társulata már nem igen elégitette ki a miskolcziak igényeit, a kik ebben az évadban alig látogatták a szinházi

előadásokat. Nagy kárára volt a társulatnak a Sidoli-féle lovartársulat is, a mely januárban működött Miskolczon. A februári előadásokra *Helvei Laurát*, majd *Blahánét* nyervén meg az igazgató, anyagi helyzetén javított, a miskolcziaknak pedig élvezetes estéket szerzett.

Az áprilisi működvelő előadások egyikében Blaháné is játszott.

Májusban *Temesváry Lajos* szintársulata működött szinpadunkon. Később ugyanazon társulattal *Bulyovszkyné Szilágyi Lilla.* E társulatban kitüntek még Lukácsi, Timár János, Abonyi, Siposné Dobózy Lina városunk szülötte, Rott Mari. Fájdalom a közönség e társulat iránt is közönyös volt.

Július végén Benedek József vezetése alatt, a budapesti népszinmű társulat sok élvezetet nyujtott városunknak, e társulat tagjai részt vettek a diósgyőri királykutnál július 29-én a daláregylet által adott mulatságban is.

Az első női igazgató *Némethyné Eötvös Borcsa* előadásait 1875. október 16-án kezdte meg s már előre nem jósoltak a társulatnak szerencsét, a mi később be is bizonyult.

A társulat tagjai voltak: N. Eötvös Borcsa, Hahnelné, Vári Irma, Hetényi Antónia, Bánhidi Emilia, Leövey Ilka és Aranka, Latabárné, Bokody Antal, Deréky Antal, Molnár Endre, Csabay, Markó, Fenyéri, Gyulai, Némethy György.

Az «Utazás a föld körül 80 nap alatt» czimű látványos darabban egy élő elefánt is megjelent a szinpadon.

A társulatnak igen rosszul ment, nap-nap mellett üres házak, sőt megtörtént, hogy egy héten kétszer is elmaradt az előadás (hétfőn és pénteken ez időben szünet volt). Az igazgatónőnek nagy deficzitjei voltak, e miatt kénytelen volt 1876. márczius 16-tól a tagokat saját erejükre bizni, mert ő már kimerült a küzdelemben.

Márczius 16-tól tehát a társaság vezető igazgató nélkül működött.

Molnár György 1876. márczius 1—4-ig vendégszerepelt a következő darabokban: «Narciss», «Sulliván», «Leár király», «A mizantrop».

A társulat április 2-án játszott utolsót.

A társadalom előkelőségei érezvén a távozó színészek által a színészet nélkülözését, magok tartottak műkedvelő előadást 1876. május 1., 2. és 3-án.

Kotz-Palóczy Judith urnő fáradhatlan buzgalma a jótékonyczélú egyletek pártolásában hozta létre a fent jelzett napokon az előadásokat. A csüggedni nem tudó erély, melylyel ő ezeket véghez vitte, az, a mi homloka körül az elismerés megérdemlett nimbuszát füzi. Ő tett, alkotott, fáradt, de a hajót, melynek kormányára ült, révbe is vezette. Széles ismeretsége és lebilincselő modorával maga köré tudta gyüjteni a város jelesebbjeit. Szinre került 1876. május 1-én: «Szegény ifju története», május 2-án «Hangverseny», május 3-án «A völgy lilioma».

Természetesen mind a három előadásra a jegyek mind elfogytak s nemcsak Miskolcz volt képviselve, hanem vidékiek is sokan voltak.

A három előadásban részt vettek: Dominkovics Mari, Bizony Vilma, Vadnay Róza, Siposs Emma, Eötvös Karolina, Munyai Eugénia, dr. Horváth József, Farkas Kálmán, Simon Pál, Simon István, Szabó Pál, Varga Pál, Teper Barna, Buthy Lajos, Szalay Anna, Szigethy Gyuláné, Kahle Wilt Janka, Pap Dezső, Somogyi Károly, Görgey Sándor, Xantusné Doleschal Gabriella, Kahle Izabella, Teper Malvin, Bénisz Bertalan.

Gáspár Jenő szintársulata augusztus végén három előadásra nyeré meg a szinházat.

Krecsányi Ignácz volt az első szinigazgató, a ki fixumra (havi fizetésre) szerződtetett tagokkal jött el Miskolczra s így igen jó hirek előzték meg társulatát.

1876—77. A társulat ezelőtt Békés-Csabán, Szentesen működött, legutóbb Egerben, a honnan 1876. október 29-én érkezett Miskolczra.

A társulat tagjai voltak: Aranyossiné Mánn Jolán, Ághy Sándor, Balla, Balláné, Barátosy Jenő, Bogáthy Medárd, Breznay Etelka, Breznay Géza, Breznayné, Ferenczy Alajos, Kiss Ferencz, Komlóssy József, Vigh Károly karmester, stb.

Február hónapban Jászai Mari, a budapesti Nemzeti Szinház tagja 3 estén át vendégszerepelt telt házak előtt.

A «Hazatértek»-ben Halmay Imre, a budapesti Nemzeti Szinház tagja játszott, ki rögtönösen vállalta el a szerepet.

A társulat 1877. április 2-án játszott utolsót, innen Egerbe ment.

Alig hagyta el Krecsányi társulatával Miskolczot, már április 28-án *Gerőffy Andor* Budáról megérkezett társulatával és 12 előadást tartott. A társulat tagjai voltak: Gerőffyné Ilka, Rott Etel, Rott Amália, Győrfyné Ilka, Szabó Krisztina, Gerőffy Andor, Mészáros Lajos, Kovács Elemér, Benedek Gyula.

A társulat utolsó előadása május hó 11-én volt, szinre került «Kis menyecske». Gerőffy Miskolczról visszament Budára.

1877. nyarán műkedvelői szinielőadás volt a török sebesültek és azirói segélyegylet javára. Szinre került: «Alfonz ur». Közremüködtek: Xantusné Doleschal Gabriella, Teper Barna, Dominkovics Mari, Kale Izabella, Szabó Pál stb.

Az 1877—78. idényben ismét Károlyi Lajos társulata került Miskolczra. Károlyi Lajos 1877. október 15-én tartotta megnyitó előadását, szinre került «A fény árnyai». 1877—78.

A társulat nevezetesebb tagjai voltak: Reiner Antónia, Bodorfiné Liptai Laura, Pap Laura, Nagy Lujza, Mihálovics Pál, Kövessy, Kiss Béla, Balogh Károly, Jánosi, Ferenczy, Balogh Gusztáv karmester stb.

1878. április 16-án játszottak utolsót, teljes hat hónapig voltak Miskolczon s a közönség buzgalma csak a hatodik hónapban fogyott meg, a midőn igazán oly kevesen jártak a szinházba, hogy a buzgó igazgató egy egész havi gage deficzitnek nézett volna eléje, ha rajta némileg Blaháné nem segít. Az 1878—79. téli évadra Kontz Józseftől az akkori szinház választmány elnökétől *Bényey István* vette ki a miskolczi szinházat, ki a Lászy Vilmos és Mándoki tagjaiból konzorcziumot alakítva a nyár folyamán nagyobb vidéki városokban működött. Bényei kieszközölte, hogy az egri katonazenekar a téli idényen át Miskolczon működjék, a mi akkor nagy előny, jobban mondva vivmány volt,

kihatással a jövőre is. Csakhogy míg Bényei ebben fáradozott, a konzorczium elsőrendű tagjai jobbnak látták elszerződni más-más felé. Minthogy pedig Bényei a szinházi választmánynak őket is igérte, nem akart szószegő lenni, más tagokkal, vagy épen töredék társulattal bemenni Miskolczra — lemondott Miskolczról, hová aztán télre *Miklóssy Gyula* vetődött be, a kinek a miskolczi nagy árviz után fényes évadja volt.

Miklóssy Gyula Szombathelyről jött Miskolczra társulatával s 1878. november 16-án «Bánk bán»-nal nyitotta meg a téli saisont. Ő volt az első igazgató a ki életbeléptette Miskolczon az úgynevezett szelvénybérlet rendszert, miáltal nagy bérletet tudott magának biztosítani. A szelvénybérletár a következő volt: 46 darab utalvány alsó-, középpáholyra 70 frt, 40 darab utalvány felsőpáholyra 50 frt, s ezen utalványok minden előadásra érvényesek, kivéve a jutalomjátékokat.

A társulat tagjai voltak: Ács Flóra, Alszegi Ilona, Bercsényiné, Balláné, Czakó Julia, Győrffy Vilma, Miklóssy Gyula, Demidor Imre, Szentessy Áron, Sághy Zsigmond stb.

A szinházi választmány 1879. február 16-án tartott ülésében elhatározta, hogy a budapesti Népszinház igazgatóságától a «Sztrogoff Mihály» czimű látványos darab összes diszleteit megveszi 800 forintért.

Solymossy Elek a budapesti Népszinház tagja február hónapban vendégszerepelt a következő darabokban: «Lumpáczius Vagabundus», «Cornevillei harangok», «Kapitány kisasszony» és «Plébános szakácsnéja».

A társaság 1879. április 12-én játszott utolsót.

1879. május 17. és 18-án műkedvelői előadás volt, szinre kerültek: «Falun», «Rablógyilkos» és «Szökött katona». Közreműködtek: báró Vay Lilla, Kis Lajosné, Soltész Nagy Albertné, Guttmann Soma, Gozsdu Elek, Sassy Pál, Wéber Boleszláv, Losonczy Pista, Bartha Teréz.

Miklóssy Gyula 1879. július 5., 6., 7. és 8-án társulatával átutazólag és Solymossy Elekkel 4 előadást tartott; szinre kerültek:

«A király házasodik», «Tékozló», «Cornevillei harangok», «Kokó», és «Kis doktor».

Az 1879—80-iki szini idényben Miklóssy Gyula kevés kivétellel a tavalyi társulatával vonult be Miskolczra. 1879—80.

A megnyitó előadásról a «Borsod» czimű lap a következőket írja: «Thália csarnokai ismét megnyiltak. Megjöttek a muzsák fecskéi meleg fészkökbe: a miskolczi jó közönség ölébe. Legyenek üdvözölve, kik valóban hivatvák a művelődés egyik hatalmas csarnokában, a szinházunkban közrehatni a kedély, a szellem nemesitésében.

Jól esett a megnyitó előadás.

«Könyves Kálmán»-ban a gondos, összevágó játék és szereptudás; jól esett a czélszerüen átalakított földszinti nézőtér, mely fővárosi modorban támlásszék, kör- és zártszékekre van felosztva; jól esett tapasztalni, hogy ezután a kényelmet illetőleg szinházunk is megfelel a jelenkor igényeinek; ámde mindamellett félő, hogy a különböző, bár mérsékelten, de mégis fölemelt árak, a közönség egy némely részét elidegenitik, legalább egyidőre a szinháztól, mit az illető szinigazgató fog első sorban megsinyleni a nélkül, hogy róla tehetne, mert a teher, melyet vállára vett, nagy és melyet nem lett volna szabad a nyakába sózni. A szinházi választmánynak állott volna kötelességében a szinházat a jelenkor kivánalmainak megfelelőleg átalakitani és az e czélra befektetett tőkéjéért az illető szinigazgatótól kamatokat fizettetni; ezt, bár ujabb teher lett volna, elbirta volna viselni árfelemelés nélkül, holott az előadásonkinti nagy törlesztést aligha elbirja.»

Vendégszerepeltek: Hunyady Margit, Prielle Cornélia (47-ik czikkben), Solymossy Elek, Blaháné (Piros bugyellárisban) és Ujházi Ede.

Husvét után volt a saison befejezése, azonban 1880. július elején Miklóssy átutazólag ismét Miskolczon volt és Ujházival négy előadást tartott.

Vizváry Gyula a budapesti Nemzeti Szinház tagja nejével és néhány pesti szinészszel 1880. július 16-án Miskolczon van és három

előadást tart, ú. m. «Pry Pál», «Szeleburdi» és «Csizmadia mint kisértet».

1880—81. Az 1880—81. saisonban ugyancsak Miklóssy Gyula igazgatása alatt 1880. október 2-án volt az első előadás. Szinre került a «Szigetvári vértanuk».

A társulat személyzete jobbára a tavalyi, ujak Kövessy Sarolta, Reiner Antónia, Szigethyné, Bágyoni Szabó Ödön, Szegszárdi.

Szinre kerültek: «Vereshaju», «Fekete vénus», «Dóra» (Doleschal Gabriella működvelővel), «Viola», «Kosár», «Mukányi», «Borzáné Marcsája», «Narcziss», «Tündérujjak» (Doleschal Gabriella működvelővel), «Fábriczius leánya» stb.

Solymossy Elek, kinek Miskolczon saját háza volt, állandó háztartást vezetett s családja itt lakott. Ez időben történt, hogy Solymossy kis fia keresztelési ünnepélyére, fiának keresztanyját, Blahánét hivta el Miskolczra, hogy a «Koroná»-n rendezendő művészestélyen részt vegyen. Miklóssy Gyula szinigazgató ennek neszét vette és hogy Blahánét lebeszélje az eljövetelről, egy csinyt eszelt ki, a mit a következő levéllel adott Blaháné tudomására:

«Tisztelt Nagysád! Bár nem hittem volna, hogy ön, ki oly könnyen játszik az igazgatóknak adott szavával, oly nagyon ragaszkodjék egy társulat megrontására adott igéretéhez, mégis kötelességemnek tartom önt figyelmeztetni, hogy itt oly botrány készül Nagysád ellen, mitől szeretném megóvni, továbbá tudom, hogy ön és az egész világ azt hinné, hogy én vagyok a szerzője. Becsületemre esküszöm tehát, hogy én semmiféle aljas boszunak szerzője nem vagyok, nem leszek, sőt mindent el fogok követni, hogy elmaradjon. Nagyon drágán volna megfizetve az ön szivessége Solymossy iránt, ha az ország csalogánya miatta közbotránynak lenne kitéve. Bocsásson meg, tisztelt Nagysád, e levelet nagy felindúlásomban irom, de becsület és tiszta lélek vezényel. Mély tisztelettel

Miklóssy, szinigazgató.»

Ezen levélre Blaháné rögtön válaszolt Solymossynak és mellékelte Miklóssynak fentebbi levelét is. A levél szószerint ez:

«Édes Solymossy ur! Ép most kaptam ezt a gyönyörü levelet, amire az igaz, hogy ép semmi szükségem sem volt. Igazán nagyon derék ember ez a Miklóssy ur! Megvallom őszintén, én már unom ezt a komédiát. Legyen meggyőződve, hogy nem Miklóssy ur fenyegetése riaszt vissza, mert ezt tudom, hogy csak koholmány, miután engemet Miskolczon még mindig ugy fogadtak és szerettek, hogy én azt soha el nem felejtem és bármikor örömmel megyek vissza oda, a hol egészen otthon érzem magamat. De befogja látni, hogy ez a komédia több a soknál. Én megigértem, hogy a hangversenyben részt veszek. Szavamat be is fogom váltani s elmegyek akkor, a midőn Miklóssy ur már ott nem lesz, ő engemet annyira megsértett, hogy én vele még egy városban sem akarok lenni. Önre nem mondhatják azt, hogy a közönséget csak ámította azzal, hogy mi innen Miskolczra rándulunk, mert bárkinek felmutathatja levelemet, a melyben még egyszer megigérem szavamnak beváltását, ha Miklóssy már nem lesz ott. Engemet egészen beteggé tesz ez a komédia. Higyje el édes Solymossy, nagyon sajnálom, de én erről a dologról, még csak hallani sem akarok többé. Bocsásson meg, hogy oly kuszáltan irok, de nagyon bosszus vagyok és ágyban irok. Üdvözlő pályatársnője *Blaháné.*

U. i. Miklóssynak ugy megirtam a magam véleményét . . . ép jó kedvemben voltam. Tudom, nem hitte, hogy a «nemzet csalogányának» még epéje is lehet.»

Ezek folytán a hirdetett hangverseny természetesen elmaradt. Miklóssy társulatának tagjai akarták a botrányt rendezni, sőt egy deputátió képében be is jelentették a város polgármesterének a botrány rendezését, ha meg nem akadályozza Blaháné lejöttét.

Miklóssynak már 1881. év február havában nagyon gyéren 1881—82.
látogatták előadásait, Tamásy József, a budapesti Népszinház tagja vendégszerepelt, de ezzel sem tudott közönséget vonzani. Február közepén Miklóssy társulatával elhagyja Miskolczot.

Április elsején *Jakab Lajos* szinigazgató Váczról Miskolczra jött és előadásainak sorozatát «Kapitány kiassszony» czimű darabbal

kezdte meg. Kiválóbb tagjai voltak Tiszai Dezső, Balla, Balláné, Győrffy Ida, Várady József. Összesen 18 előadást tartottak.

Lászi Vilmos szinigazgató, ki az 1881—82-iki saisonra kapta meg a szinházat, Ő felsége I. Ferencz József és kisérete tiszteletére 1881. szeptember 4-én diszelőadást tartott. Szinre került: I. «Hymnus», énekli az összes személyzet. II. «Szigetvári vértanuk»-ból az I. felvonás. III. «Tündérlak Magyarhonban». A társulat ezen alkalomból jött 5 előadásra Miskolczra Ungvárról.

A szinházi választmány, de különösen ennek fáradhatatlan elnöke, Csáthy Szabó István minden lehetőt elkövetett a szinház belsejének fényes feldiszítésére, nevezetesen a lépcsőkön 80 cm. széles futószőnyeg volt a középső páholyok főajtójáig. A lépcsőfordulatoknál egy-egy diszes márvány asztal és egy faragott keretű nagy tükör volt. A királyi páholyba vezető előszoba bejáratát egy-egy szétnyíló bársony függöny választotta el.

A király a diszelőadáson nem jelenhetett meg. Az nap délután közbejött udvari gyász nem engedte meg, hogy Ő felségét a szinházban megtisztelhették volna. Második eset ez már, hogy a miskolczi szinházat ily nem várt szerencsétlenség érte. A szinház azért zsufolásig tele volt, csak a királyi páholy volt üres. Ott volt gróf Andrássy Gyula is és sok notabilitás.

Lászi még négy előadást tartott: ú. m. «Váljunk el», «Mukányi», «Tolonez» és «Falu rossza». A társulat Egerbe ment és csak október 29-én jött Miskolczra a rendes téli idényét megkezdeni, a mikor is szinre került: «Tiszt urak a zárdában».

A társulat tagjai voltak: Lásziné Etel, Szabó Krisztina, Benkő Jolán, Némethy Cornélia, Nikó Lina, Tiszainé Turner Ilka, Sághyné, Szentesy Ilona, Boér Róza, Lászi Vilmos, Tiszai Dezső, Boros Lajos, Berényi Gyula, Gálosi János, Sághy Zsigmond, Szentessy Ákos stb.

Márczius hónapban Lászi társulatának igen rosszul ment a dolga, nap-nap mellett üres ház. Lászi tehát aligha folyamodhatott volna szerencsésebb eszközhöz a haldokló szinidény felélesztésére, mint a

magyar népdalok csalogánya, Blaha Lujza vendégszerepeltetéséhez. Sok utánjárás, könyörgés után Blahánét rá tudta venni, hogy Miskolczra jöjjön. Alig hogy hire futamodott a közönség által bálványozott művésznő vendégszereplései megkezdésének, már is ostrom alá vették a szinházi pénztárt s rövid negyed óra alatt az összes jegyek valamennyi előadásra lefoglaltattak.

Blaháné első felléptéül «Boccació»-t választotta, melyben ragyogó toilettjén kivül is fénylő csillaga volt az előadásnak. Második vendégjátéka az «Árva Zsuzska» czimű népszinműben volt, a czimszerepet játszotta, melyet egészen az ő kedves személyiségéhez szabott az előadáson jelenlevő szerző: Lukácsy Sándor, harmadnap «Árva Zsuzská»-t megismételték. Utolsó fellépte az «Igmándi kis pap»-ban volt.

Lászi Vilmos 1882. év április hó elején befejezte a miskolczi szini évadot.

Az 1882—83. saisonban, ugyancsak Lászi Vilmos igazgató alatt 1882—83.
1882. november 6-án volt az első előadás, szinre került: «Cornevillei harangok» operett. A társulat tagjai majd mind a mult éviek voltak, mint ujonnan szerződtetett tagok megemlíthetők: Pajor Emilia, Bácskay Julcsa, Könczöl Lujza, Vihari, Balassa, Bihary Terka, Verő karmester.

Ujházi Ede 1883. február hóban hat estén vendégszerepelt.

A szinházi részvénytársaság 1882. október havában tartott ülésén elhatározta, hogy a szinházba az általános gázvilágitást bevezetteti.

A miskolczi Nemzeti Szinház 1857-ben, midőn megnyilt, bizony nem dicsekedhetett fényes kivilágítással. Először az olaj lámpákat használták, később az úgynevezett muszka naftát. Azonban a közönség gyakran panaszkodott nemcsak a sötét szinház miatt, hanem azért is, hogy állandóan füstöltek és a lámpákból az olaj kicsepegett. Ezután bevezettek valami kiefer gázt — ez sem bizonyult azonban praktikusnak — míg végre a petroleum világítás mellett állapodtak meg. Ez volt használatban 1875. óta.

Kétszeri Józsefné, ki 43 évig szolgálta a szinészet ügyét, 1882. évben Miskolczon elhalálozott.

Ugyancsak 1882-ben a nemzeti szinészet egyik uttörőjének, *Benke Józsefnek* (Jókai Mórné édesatyjának) hamvai, Diós-Győrből Miskolczra (mint több éven át volt lakhelyére) hozatván, a római katholikusoknak helybeli mindszenti temetőjébe takaríttattak el. Sirja felé diszes emlék állíttatott.

Benke József, a második szinészi generácziónak legidősebb s mindenesetre legtöbbet érő tagja volt. Székely szülők gyermeke s Laborfalván 1779-ben született. Mint theologus diákot egy jelentéktelen csinyje miatt kizárták a nagyenyedi kollégiumból. Ekkor beállott szinésznek s Ernyi Mihály társaságával 1806-ban Magyarországba ment ő is. Déryné elragadtatással szól «Benke atyusról» Naplójában, a ki nem csak tanult, értelmes ember, hanem kitünő szinész is volt. Ő már szigoruan egy szerepkörhöz ragaszkodott. A tragédiákban — hol királyokat és apákat adott — valóban művészi hatást ért el. A «Szegény költő»-ben Kindleint, «Galotti Emiliá»-ban Galottit játszotta.

Benke 1815. előtt vándorszinészkedett; majd az 1815-ben Miskolczra került szintársulatnál is vendégszerepelt. De nem sokára visszavonult a szinészettől s Miskolczon mint normális tanító működött.

A magyar szinészet érdeke mellett 1832-ben ujra sikra szállott s megírta röpiratát a Pesten felállítandó Játékszinről.

Benke, mint egyik uttörője a magyar szinészet ügyének, kiváló érdemekkel bir. Sokat köszönhet neki a második magyar szintársulat, mint a melynek éveken át, más két társa (Murányi és Láng) mellett a legértelmesebb igazgatója volt Vida leköszönése után.

Szinművei közül csak egyre nézve ismerjük el az eredetiséget, ez «Salamon fiatalsága», vigjáték 3 felvonásban. A többi fordítás, vagy legjobb esetben «megnemzetesítés». Az «Addig viszik a korsót a kutra» (1809. VII/30.), «Okos és vizeszü» (1809 IX/11.), «Ő és uj-

világ» (1810. XII/3.), mint a műsorból kitetszik, idegen szerzők műveiből fordíttattak.

Többi fordításai a következők: «Önnön áldozat», «Egymást boszantók», «La Peyrous», «Templariusok», «Rolla halála», «Látogatás», «A spanyolok Peruban», «Abbelinó», «Prókátorok», «Nagymámi». Későbbi éveiben leforditotta Dumas «Houward Katalin»-ját.[1] Meghalt 1855. augusztus 15-én.

Visszatérve szinházunk történetére, csak mint érdekességet jegyezzük fel, hogy 1882. nyarán szinpadunkon izraelita gyermekek jótékony czélra mint műkedvelők léptek fel.

Szeptember 9-én a miskolczi dalárda a szinházban hangversenyt rendezvén, Szücs Etel szép dalaival, valamint már 1879-ben, úgy most is dicséretet aratott.[2]

Az 1883—84-iki szini idényre *Gerőffy Andor* társulata vonult be szinházunk falai közé. 1883—84.

Első előadásuk 1883. október 13-án volt s ez alkalommal szinre került a «Bánk bán».

A társulat tagjai voltak: Báthory Ilona, Berényi Mari, Bokor Józsefné, Bokor Katinka, Fehérváry Mari, Fürst Mari, Gerőffyné Ilka, Balogh Árpád, Bokor József és Tivadar, Csige Lajos, Fehérváry Ottó, Gerőffy Andor, Hortobágyi Lajos, Kassay Győző stb.

Jókainé Laborfalvy (Benke) Róza ötvenéves jubileumából, mely 1883. november havában Budapesten tartatott, Miskolcznak is jutott egy kis fénysugár, miután az eddig senki által utól nem ért tragikai szinművésznő Miskolcz falai közt született, itt nevelkedett fel s innét vitte édesatyja Budára oly czélból, hogy az akkor ott működő szinjátszó társulatnak egyik papnéjává avattassa fel.

A miskolczi szinházi részvénytársulat igazgatósága egy, dr. Ixel Soma által megszerkesztett és dr. Csáthy Szabó István igazgató által

---

[1] *Bayer József*, Nemzeti Játékszin története 1887. II. k. 234., 235. lap.

[2] *Szücs Sámuel*, Emléksorok Miskolcz szinészetéből. *Borsodmegyei Lapok*, 1882. 86., 88., 90., 92., 94., 96., 98., 100., 103. és 104. szám.

is aláirt igen szépen szövegezett üdvözlő iratot intézett Jókainéhoz s végre, a Miskolczon működő szintársulat egy ezüst babérkoszorut küldött Jókainénak tisztelete kifejezéseül. Felemlítésre méltó az is, hogy a nagy művésznőt budapesti nagynevű pályatársai nevében, a szintén miskolczi születésű *Bercsényi Béla*, a budapesti Nemzeti Szinház jeles szinművésze, kinek, mint szinműirónak életrajzát a maga helyén adjuk, üdvözölte.

Vendégszerepeltek ez idényben: Helvey Laura «Odette», «Dóra», «Fedora», «Vasgyáros», «Ember tragédiája», «Demimond»-ban, Pálmay Ilka 1884. márczius 14-én a «Piros bugyelláris»-ban.

Gerőffy társulata, mely 1884. április elején hagyta el Miskolczot, igen népszerütlen volt.

«Soha még szini idény ily nyomoruságosan nem folyt le — írja a *Borsod* — mint az idei és publikumot annyiszor rá nem szedtek, agyon nem szekiroztak, mint az idén.»

1884-ben állította fel Spitz Dániel városunkban az első orfeumot.

1884—85. Az új igazgató, *Tóth Béla*, 1884. október hó 11-én kezdte meg a saisont a «IV. László» czimü szinművel.

A társulat tagjai voltak: Berzsenyi Margit és Julia, Beczkóyné, Berzsenyiné, Dancz Nina, Bérczy Sassy Erzsi, Juhászné Pajor Ágnes, Egryné Ilka, Benedek József, Kendy Gusztáv, Peterdy Sándor, Nagy Pista, Nógrády János, Juhász Sándor stb.

Nevezetesebb vendégszereplések: Tihanyi Miklós «Vadgalamb» és «Magdolna» czimü darabokban, Lányi Ernő, a kolozsvári szinház karnagya «Ripp van Winkle» czimü operettet vezényelte. Fáy Szeréna fellépett: «Romeo és Julia», «Aranyember», «Czigánybáró» és «Bankár» czimü darabokban. Csillag Teréz fellépett: «A szikra», «Csók», «Protekczió», és «Stomfai család» czimü darabokban. Vidor Pál fellépett: «Falu rossza», «Ripp van Winkle», «Veres sapka» czimü darabokban.

1885-ben a miskolczi szinpártoló egyesület megalakult.

A gyülésen, melyet e czélból Melczer Gyula, Borsodvármegye alispánja 1885. június 6-án délután 3 órára a nemzeti kaszinó termébe összehivott, bár nem jelentek meg annyian, mint a mennyit a már

tapasztalt érdeklődés folytán s a nevezetes kulturális mozzanattal szemben várni lehetett volna, mindazonáltal azon 25—30 férfi, a ki jelen volt, városunk és megyénk irányadó férfiai voltak.

Az értekezleten Melczer Gyula alispán jelzi, hogy a megalakítandó egyesület czélja kettős lenne, ú. m. 1. a szintársulat anyagi támogatása; 2. a szinháznak terheitől való megszabadítása s rendeltetésének mielőbbi átadása.

Utána Csáthy Szabó István, a szinházi részvénytársulat igazgatója vázolta a helyzetet. Elmondá, hogy a szinháznak a terhek alól való felszabadulása meglehetősen haladt előre, úgy hogy ha a legközelebb mult években a szinház berendezésére tetemes költséget nem kellett volna fordítani, az adósság most már nem sok lenne. A mai napon (1885. junius hó) a szinháznak következő terhei vannak, ugymint: a még kisorsolandó 200 részvény értéke, vagyis 20,000 frt és betáblázott adósság 28,000 frt. De biztos tudomása van arról, hogy a kihuzandó részvények tulajdonosai részvényeiket vissza fogják adni a szinházi vállalatnak, vagy a szinpártoló egyesület megalakulása esetén a részvényt, mint értéket, az egyesület részére fogják alapító tagsági díjként felajánlani. E szerint a részvények után ez a teher leolvad 5—6 ezer forintra. A többi terhet minél előbb leapasztani részint az alakuló szinpártoló egyesület, részint a város anyagi segélye, részint egy kinyerendő sorsolási engedély, részint pedig a kaszinó támogatása volna hivatva. Ekkor a szinház megszabadulva terheitől, átadatnék rendeltetésének, vagyis a szinigazgatónak nem kellene fizetni a tetemes bérletet, mely magában mintegy 2—2500 frt tetemes összeggel segítené évenként a szinészet ügyét.

Az alapszabályokból felemlítendőnek tartjuk a következőket, úgy mint:

1. Kimondatott, hogy az egylet meg alakul és pedig nem határozott, hanem határozatlan idő tartamra, vagyis mindaddig fenn fog állani, míg a körülmények őt erre képessé teszik, vagy a szinészet helyzete szükséges, avagy a megengedett módok között feloszlása el nem határoztatik.

2. A tagok aláirásaik által magokat 6 évre kötelezik a tagsági dijat fizetni és pedig az alapítótagok fizetnek egyszersmindenkorra 100 forintot és a rendes tagok évenként 4 frtot és a pártoló tagok azok, kik az egylet jövedelméhez pénzbeli adományokkal járulnak.

3. Az egylet ügyeinek intézésébe csak az alapító és rendes tagok folyhatnak be, valamint a választmányba is csak ezek választhatók.

4. A választmány 12 tagból áll, kikhez még a szinházi részvénytársaság két tagja mindenkor mint ilyen hivatalból járuland.

5. A három tagból álló felügyelőbizottság az egylet pénzügyei kezelésének ellenőrzését fogja teljesíteni.

Végül az értekezlet szükségesnek látta kimondani — bár ez magától értetődik — hogy az egylet tagjai nők is lehetnek.

Alig távozott Tóth Béla társulata, *Dancz Lajos* szinigazgató kérte és kapta meg a szinházat. Dancz Lajos szintársulatával husvétkor kezdte meg egy hóra tervezett működését. Meglehetős gyenge társulattal jött Miskolczra. Legjobb tagjai voltak Rácz Gyula, Kövesi Albert és neje, Juhász Sándor és neje.

Bár nem igen elégitette ki a miskolcziak igényét, mindazonáltal a téli saisonra is Dancz nyerte el a szinházat. A társulat 1885. október hó 3-án «Hunyadi László» operával kezdte meg az előadásokat.

Nevezetesebb tagjai voltak: Kazaliczky Antal, Kövesi Albert, Rácz Gyula, Fenyvessy, Erdélyi Margit, Liptai Laura, Juhászné Pajor Ágnes, Kövesiné Iványi Mariska stb.

Márkus Emilia, a budapesti Nemzeti Szinház tagja 1886. márczius hóban a következő darabokban vendégszerepelt: «Vasgyáros», «Sötét pont», «Fekete gyémántok», «Romeó és Julia».

1886—87. *Kövesi Albert* szinigazgató, a ki Beszterczebányáról jött Miskolczra, 1886. október hó 15-én tartotta az első előadást. Szinre került: «Eleven ördög» operette.

A társulat tagjai voltak: Dombay Mihály, Morvay Antal, Rácz Gyula, Kendy Gusztáv, Fenyvessy Károly, Tapolczay Dezső, Deréky Antal, Brodmann Richard karmester, N. Könyves Mari, P. Rott Mari,

Kövesi Róza, Lubrincz Julia, E. Kovács Ilka, Szilágyi Etel és 10 kardalnoknő.

1886. november 20-án gyászlobogó hirdette a szinházon azt a veszteséget, mely *Jókainé Laborfalvi Róza* halálával úgy a magyar szinészetet, mint Miskolczot, szülő városát érte. Jókainé, családi nevén Laborfalvi *Benke Judith*, a legkitünőbb magyar drámai szinésznők egyike, Miskolczon 1817. április 8-án[1] született. Atyja Benke József, a jeles szinész, utóbb szinigazgató s végül a miskolczi leánytanoda tanítója volt. Laborfalvi Róza, már édesatyja házában, ki a maga idejében tudományosan képzett férfiú volt s a latin és franczia klasszikusok fordításával is foglalkozott, kiváló tanujelét adta a művészet s irodalom iránti előszeretetének. Atyja benső barátja, *Döbrentei Gábor* látva a fiatal leányka magasra hivatottságát s rendkivüli tehetségét, rávette édesatyját, hogy vinnné fel leányát a budai magyar szinházhoz s képezné a szinipályára. Benke engedve Döbrentei unszolásának, 1833-ban Budára vitte leányát, hol a magyar szinházhoz szerződtetett is. Laborfalvi Róza eleintén csak kisebb szerepeket játszott s először Náni szobaleányt adta a «Benjamin Lengyelországban, vagy a nyolcz garasos atyafi»-ban. A fiatal törekvő szinésznő azonban telve ábránddal s a képzelt eszményvilággal többet várt, mint a mennyit a szinpad nyujtott s kiábrándulva visszatért az atyai házhoz Miskolczra, hol édesanyja haláláig maradt. Édesanyja halála után azonban ujból vágyat érzett a szini pályához, s 1835-ben visszatért a budai szintársulathoz. Déryné ekkor olyannak találja őt, mint egy feslő rózsabimbót, ki már akkor sokat igért «a mélyebben látók szemében».[2]

És Déryné mélyen látó szeme nem csalódott, mert a fiatal művésznő pályája csakhamar jelentős fordulathoz ért. A budai tár-

[1] Életrajzirói születési évét leggyakrabban 1810. vagy 1812-re teszik. A mindszenti plébánia régi anyakönyveiből azonban születési éve és napja pontosan megállapítható. Keresztszülői: *Palóczy László* és *Vizsolyi Judit* asszony voltak.

[2] *Déryné naplója*, II. 274—275. l.

sulat ugyanis Komlóssy igazgatása alatt Székesfehérvárra rándult előadásokat tartani, de Kántorné nem ment vele. Szerepeit az igazgató Laborfalvi Rózának adta át, ki mohó vágygyal és nagy önbizalommal fogott a tanuláshoz. Művészete az első nagy szereplés alatt akkorát nőtt, hogy egyik birálója ezt írhatta róla: «Úgy ment el tőlünk, mint egy fejletlen bimbó, s úgy tért vissza, mint egy kinyilt virág, művészete egész kifejlett pompájában. Mintha kicserélték volna, alig birtunk ráismerni».

De Laborfalvi Róza nagy diadalai nem homályosíthatták el Kántorné dicsőségét, a kit a Pesten 1837-ben megnyitandó Nemzeti Szinház tragikai hősnőjeül szemeltek ki. A sors mást akart. Kántorné megbetegedett egy vidéki városban s mivel senki sem tudta, hogy hol tartózkodik, a meghivó nem juthatott kezéhez. A bizottság Laborfalvi Rózának adta át a beteg művésznő szerepeit, mert azt hitte Kántornéról, hogy nem törődik a nemzeti ügygyel, azért hallgat és bujdosik. Senkit nem találtak alkalmasabbnak, mint az akkor még igen fiatal s az ily matrónák, római hősnők szerepeiben gyakorlatlan Laborfalvi Rózát. «S azt a kitüzött nagy szerepet ez a fiatal teremtés — írja Déryné — kénytelen volt három nap alatt betanulni és eljátszani. S eljátszotta és pedig mily meglepő sikerrel. De volt is hozzá királyi termete, klasszikai szépsége és azok a nagy fekete beszélő szemei!»

Laborfalvi Róza szini pályája kezdetén *Kántornét* választotta mintaképül, s mint egyik életrajzirója megjegyzi, kezdetben nehezen látszott fejlődni, «mint a nemes virág, mely minél később nyilik ki, annál teljesebb». 1835-ben Lendvayné és Kántorné mellett még csak harmadrangú szerepeket játszhatott, de már midőn a Nemzeti Szinházhoz szerződtették Kántorné helyett, mint olyanról beszél Vörösmarty, ki a szenvedélyt fel tudja fogni és ki is tudja fejezni. Még ugyan nem képes elragadtatását korlátok közé szorítani, egy kissé másolgatja Kántornét, kivált a szavalásban, de játékaiban «életérzés kezd kifejleni, melyet örömmel üdvözlünk.» Laborfalvi Róza magas tragikai és komoly drámai szerepekre képezte magát s hangja, alakja, arczkifejezése, s szemeinek szépsége mind oly eszközök voltak,

5. Jókainé Laborfalvi Róza.
(A történeti képcsarnokban levő kőrajz után.)

melyek az öntudatosan fejlődő fiatal színésznőnek kiváló sikert helyeztek kilátásba. Első nagyobb szerepe Elvira volt a «Rolla halála» czimű szinműben. E szereppel vonta magára a közönség figyelmét, mely ez időtől folyton komoly megfigyelője volt Laborfalvi Rózának s előbb szivesen nézte, majd nélkülözhetlennek találta s csakhamar kitörő tapsokkal adózott nevének s osztatlan elragadtatással játékának.

Valódi tragédia Laborfalvi Róza nélkül nem volt képzelhető. A tragédiának mint műfajnak állandósítását s kifejlését az ő nevének, az ő művészetének köszönhetjük.

Első feltünte után csakhamar zajos sikert aratott «Angeló»-ban mint Thisbe, «Stuart Máriá»-ban, «Lecouvreur Adrienné»-ben, Szigligeti «Rózsa» czimű énekes vigjátékában, melynek főszerepét — Rózsát — a költő az ő számára irta, «II. Rákóczi Ferencz fogságá»-ban, mint Zrinyi Ilona. S később művészetének legragyogóbb fokán, mint «Machbet», «Volumnia», «Gertrud», «Predzlava» (Szigligeti «Trónkereső»-jében) Béldi Pálné, Alpári grófné mind oly alakításai voltak, melyek örökké emlékezetesek, s a lelkesedés mámorát keltették a néző közönségben.

S ez nem is csodálható. Valami oly megrendítő volt fellépésében, hangjában, mi a szivben egy perczre megállította a vért, hogy alakítása végeztével az élethű alakítás szülte rémület, az elragadtatásnak s a tüntető tetszésnyilatkozatoknak engedje át a tért.

Sonorus alt-hangja eleintén nem tetszett, de midőn egy izben maga Széchenyi István gróf figyelmeztette barátait e rendkivül kellemes csengő organumra, melynél szebbet, kedvesebbet ő még szinpadon nem hallott, «azóta — írja Fáy — tettszéssel csengett füleinkben az erőteljes orgán».[1] Az ifjú művésznő rendkivül szépen tudta szavalni Vörösmarty jambusait. Szinpadon kivül is hires szavaló volt s elsőrangú költők vele szavaltatták költeményeiket. Dicsősége tetőpontján állt, mikor 1848-ban kezét nyujtotta az akkor emelkedő Jókainak. Elkisérte férjét Debreczenbe, majd a bujdo-

[1] *Nyugdijintézeti naptár.*

sásba is. Az 1850-es években is működött a szinművészet terén, az akkori legjobb drámairók, Szigligeti, Dobsa, Hegedűs Lajos, Jókai írtak neki drámai szerepeket. Két nagy körben: a nagy pátosz és a kedélyes anya szerepkörében uralkodott, s egyrészt a nemes haragot és viharos szenvedélyt, másrészt a lágy melancholiát tolmácsolta kitünően.

A szinpadtól 1869. márczius 7-én vált meg. Utolsó szerepe Predzlava volt, Szigligeti «Trónkereső»-jében. A szinipályától való megválása általános aggodalmat keltett. A fővárosi közönség, mely annyira szerette, oly lelkesedéssel, ragaszkodással csüggött személyén, nem tudta megszokni azt a gondolatot, hogy Laborfalvi Róza megválik a világot jelentő deszkáktól s eltemeti magát a boldog családi élet szentélyébe. Bucsúját a tragédia bucsújának mondották, megválását a tragédia temetésének. Ezután már csak nagy ritkán lépett fel. 1871-ben négy előadáson eljátszotta legkiválóbb szerepeit, 1873-ban egyszer, 1875-ben ötször s 1883-ban kétszer (legutóljára Miskolczon) lépett fel. 1883 deczember 1-én ötven évi jubileuma alkalmából az arany érdem-kereszttel tüntette ki a király.

De nem egyedül a főváros, a vidék is szemlélője volt a nagy művésznő ragyogó tehetségének. Vendégszerepelt a vidék nagyobb szinpadain s bűvös hatalommal hódított a művészetnek, segített az anyagi gonddal küzdő egyik-másik szinjátszó társulatnak. Nem egy szinigazgató áldotta nevét, a kinek az örökös deficzit után telt pénztárt teremtett s nagy közönség emlékezett reá, mint édes s örökké emlékezetes álomra, a melynek fülébe csengett megrázó hangja, szemei előtt állott szoborszerű alakja.

E vidéki szemlélők sorába tartozott városunk közönsége is. A nagy művésznő a hírnév, a dicsőség magas polczán sem feledkezett meg szegény szülőföldéről, el-el látogatott ahhoz a jó közönséghez, melyet már Déryné is a «kedves jó publikum» névvel illetett.

Vendégszereplései ünnep jellegével birtak, s első szinterök a régi, 1843-ban leégett Deák-utczai szinház volt. Ez évben lépett fel városunkban először a «Sziv és trón» czimű drámában, hét évi távollét

után. Zsufolt ház és zajos tapsvihar fogadták, s szülőfölde tetszése és megelégedése kisérte távozásában. A többi miskolczi vendégszereplésérőt már megemlékeztünk. Utoljára 1883-ban látta a miskolczi közönség. Ez év deczemberében ugyanis az ötven éves művészi út hosszú pályafutása után ismét a szinpadra lépett, hogy még egyszer éreztesse bűverejét, «megállítsa Coriolánt Róma falánál», megállítsa a szinművészet diadal utját és saját fényével ragyogva, tanítással, utmutatással szolgáljon arra, hogy miként kell a képzeletet valóvá tenni, a hamvadó lángból izzó lávát teremteni, s az életet a maga valóságában megörökíteni. Ez év örökké emlékezetes a miskolczi Nemzeti Szinház történetében is.

A miskolczi Nemzeti Szinház igazgató választmánya nevében dr. Cs. Szabó István igazgató és dr. Ixel Soma jegyző, az ötven évi jubileum alkalmából meleg hangon irott üdvözlő iratot intéztek a művésznőhöz, mit Jókainé egy a vezérigazgatóhoz intézett levelében azon ajánlattal viszonzott, hogy mint magát kifejezte «óhajtana szülötte városa közönsége előtt is egy búcsú előadást tartani».

A művésznő ajánlatát az őszinte öröm érzetével s meleg lelkesedéssel fogadták intéző köreink.

És eljött, hogy még egyszer hallassa szavát, a szülőföld egyszerű hajlékában — hogy még egyszer látassa fényét azon művészi csillagnak, mely egy 50 éves szini pálya büvereje volt. Eljött férje, a nagy költő kiséretében. — És két napra fejedelmi székváros voltunk, a szinművészet, és költészet koronásai ültek ünnepet szerény falaink között.

Az ünnep fényes volt — méltó a szinművészet nagy alakjához. A jubileum emlékére 1883. év deczember hó 19-én «Coriolanus» adatott elő szinházunkban. Az előadást megelőzőleg a szinházi választmány vezérigazgatója nyujtotta át a választmány ezüst babérkoszoruját szép üdvözlő beszéd kiséretében. Mire az ünnepelt felelt kedves, csengő hangon, azonban nem menten az őszinte meghatottságtól, így szólván: «Szivem vezetett ide, kedves szülő városomba. Innen kisért hosszú művészi pályámra, az első «Isten vezéreljen», itt fogadjon az utolsó «Isten hozott.» Lelkes éljenzés követte a

rokonszenves szavakat, melyeket nem a művészet fejedelemnője, de a szülőföld leánya intézett az édes otthonhoz. Fokozódott a lelkesedés az előadás folyamán, melynek ünnepies csendjét nem egyszer zavarta meg a lelkesedés, az örömmámor vihara.

A diszelőadást az ünnepélyességek gazdag sorozata követte, s a tüntetés impozáns módon, a hódolat jeléül rendezett fáklyás zenében, majd a tiszteletükre rendezett diszebéden nyilvánult. A Jókaiék tiszteletére rendezett diszebéden Lévay többek között így szólott: «A dicsőség közel visz a csillagokhoz, a kegyelet az istenekhez, adjuk át szeretetünk nyilvánítását, üdvözöljük (Jókainét) nem mint vendéget, de mint szeretett testvért».

Majd tovább ezt mondá: «Üdvözöljük a művésznőt, ha dicsőségéből városunkra is, csak egy sugár esik, mint mikor a szellő visszahozza a virágillatot a kertbe, melyben a virágot ültették.» — Jókainét a borsodmegyei nő-egylet is megtisztelé babérkoszorúval. — Ugyanő a gyermeki kegyeletnek is adózott, meglátogatta a Fazekas-utczai házat, mely szülőháza helyén épült, azután pedig édesatyja Benke József sirját, melyre érczből készült nagy koszorut tett.

A miskolczi nagyszerű ünnepeltetés édes emlékével hagyta el a szinpadot Jókainé Laborfalvi Róza, a ki, bár még három évig élt, többé nem lépett szinpadra. Jókainé halálos betegsége 1886. november 6-án kezdődött. Baját kezdetben csak egyszerű meghülésnek vették, de a betegség csakhamar tüdőgyulladásba ment s hiába való volt a legjelesebb orvosok tudománya, buzgalma, a családbeliek odaadó ápolása: nem lehetett megmenteni az életnek s e hó 20-ára virradó éjjelen a nagy művésznő kiszenvedett. Utolsó szavai ezek voltak: «Gyujtsatok gyertyát, mert nem látok!»

Ravatalát Budapesten a Nemzeti Szinház csarnokában állitották fel, innen vitték örök nyugalomra, tengernyi gyászoló közönségtől kisérve.[1]

---

[1] *B. L.* Jókainé Laborfalvi Róza. 1812—1886. *Borsodmegyei Lapok*, 1886. 94. sz. — *Szücs Sámuel*, Hibaigazítás. *U. o.* 1886. 95. sz. — *Bayer József*, A nemzeti játékszin története. Budapest, 1887. II. 252. l. — *Vadnay Károly*. Fővárosi Lapok,

1887—88. Az 1887—88-iki szini idényben Kövesi Albert 1887. október 15-én kezdte meg előadásait.

A társulat tagjai a tavalyiakon kivül még a következők : Bera Paula, Posfai Ella, Csókáné Julia, Benedek Gyula és Kovács Mihály.

Kövesinek ez évben nagyon rossszul ment, majd mindennap kérdés tárgyát képezte, hogy lesz-e előadás vagy sem? Végre a szintársulat a közönség rideg közönye miatt feloszlott és előadásait beszüntette.

A színészet e szomorú sorsa a városi közgyűlést, a szinház részvénytársulatot és a szinpártoló egyesületet is sürübben foglalkoztatta. A városi közgyűlés a színészet jövője érdekében tett intézkedést, míg a szinpártoló egyesület ezuttal csak a szegény éhező és fázó színészek pillanatnyi felsegélése érdekében lépett fel.

Hogy azonban a katasztrófa a jelenlegi társulatra nézve hamarabb bekövetkezett, mint különben, annak okául a szinházrészvénytársulat igazgatójának tulszigorú eljárását is hozzák fel, a ki a bérleti szerződés értelmében és a részvénytársulat anyagi megvédése czéljából nemcsak lefoglaltatta a szinigazgató ruha- és könyvtárát, hanem még a szinházat is bezáratta előtte. Ez a tulszigorú eljárás azonban nagy port vert fel a városban, sőt a szinpártoló egyesület választmányát erélyes fellépésre is kényszerítette. A szintársulat tagjai ugyanis szózatos panaszszal járultak a szinpártoló egylet választmányához, amiatt, hogy nemcsak könyv- és ruhatáruk foglaltatott le, hanem a szinház is bezáratott előttük, tehát elvétetett tőlük az eszköz, mit a törvény még az asztalostól is tilt elvenni, a megélhetésre. E miatt a tagok hajlék és élelem nélkül az utczán lézengtek. «És a ki ezt tette, a szinházi részvénytársulat igazgatója volt!» A szinpártoló egylet választmánya egyhangulag megütközését fejezte ki ezen

---

1886. nov. 21. — *Vasárnapi Ujság*, 1886. 48. szám. (Arczképpel.) — *Ország Világ*, 1886. 48. szám. (Arczképpel.) — *Arczkép-Album.* Műmelléklet a *Hölgyfutárhoz.* 1856. 10—11. sz. *Keresztesy Sándor*, Szinházi Jubileumi Album. Miskolcz, 1907. 15—16. l. (Arczképpel.)

eljárás felett és megkereste a szinház részvénytársaság igazgatóságát az iránt, hogy oldja fel a foganatosított zárlatot és engedje a színészeket a szinházban játszani; egyuttal némi csekély segélyben is részesítette a társulatnak nagyobb szükségben szenvedő tagjait. A részvénytársulat viszont megütközéssel fogadta a szinpártoló egylet választmányának tul erélyes hangú átiratát és kijelentette, hogy igazgatójának legközelebb fognatosított foglaltatásairól hivatalos tudomása ugyan nincs, de az eljárását kénytelen magáévá tenni, mert azt jogosan és törvényesen tette. Érintkezett a választmány egyuttal a szinigazgatóval is, kikérdezvén szándéka felől, s végül — bár a sikerre semmi reményt nem látott — átengedte a szinházat a társulatnak egy pár bucsú előadásra, azonban oly feltétel alatt, hogy a lefoglalt szinházi kellékeket a színészek csak egy megbizott felügyelő felelőssége mellett használhatják, ki köteles azokat minden előadás végén a színészektől visszaszedni.

A miskolczi szintársulat tagjai mindnyájan elhagyták a várost és igazgató nélkül konzorcziummá alakultak. Ez évben történt meg először, hogy a színészet elhagyatva és valljuk meg, csak kevesek által sajnálva hagyta el a szinház csarnokait, két hónappal előbb, mintsem az idény lejárt volna.

Miskolcz város közönségének jóérzületéről tanuskodik, hogyha a szinészeket bukni engedte is, de a nyomorral küzdő embereket megsajnálta és mielőtt a városból távoztak volna, tetemes összeggel segélyezte őket, mely lehetővé tette, hogy Gyöngyösre elutazzanak, sőt néhány napi élelmiszükségleteiket is fedezhessék. Kövesi Albert, mint művezető a konzorcziummá alakult társulatnál működött.

Néhány hétre Kövesiék távozta után *Jakab Lajos* a kassai szinház igazgatója 25 előadásra Miskolczra jött s előadásainak sorozatát 1888. év április hó 1-én megkezdte. Szinre kerültek: «Jó Fülöp», «Czigánybáró», «Pry Pál», «Vasember», «Ne vigy minket a kisértetbe», Jászai Mari vendégfelléptével: «Borgia Lukreczia», «Ember tragédiája», «Széchy Mária», Hegyesi Mari fellépétével: «Vasgyáros», «Romeo és Julia», utolsó előadás volt «Constantin abbé». A közönség ked-

venczei voltak: Mezei Péter, Kovács Mihály, Ligetiné, Kovács Lajos stb.

Alig ment el Jakab társulatával, már *Csóka Sándor* szinigazgató Blahánéval három előadásra Miskolczra érkezett, szinre kerültek: «Paraszt kisasszony», «Tót leány», «Eleven ördög».

1888. év július hó 9-én tartott városi képviselő testületi ülésen, melyen Soltész Nagy Kálmán polgármester volt az elnök, a gyülés legérdekesebb tárgya volt: a színészet segélyezése a város részéről.

Azon inczidensből ugyanis, hogy a mult tavaszszal az országos színészegyesület megkereste a várost, hogy a színészetet némi segélyben részesítse, egy küldöttség küldetett ki, hogy ez iránt javaslatot terjeszszen elő. A küldöttség elő is terjesztette javaslatát, melyben meleghangon ajánlja a képviselőtestületnek, hogy a színészetet évi 1200 frt segélyben részesítse akként, hogy az előadásonként 12 frtban megszabott szinházi bérlet összeget a város a szintársulatért a szinházi részvénytársulatnak fizesse, miáltal a szintársulat, 100 előadást véve fel évenként, 1200 frt segélyben részesül. — Egyuttal ajánlotta a küldöttség azt is, hogy a szinházi részvénytársulatnak harminczezer forint adóssága törlesztési kölcsönné konvertáltatván, ezen kölcsönért a város, mint a szinházi épületnek különben is várományos örököse, jótállást vállaljon. Ez által közelebb hozza azon időpontot, melyben a szinház a városra csakugyan át fog szállani, a mely időpont az eddigi viszonyok között meghatározhatlan távolságunak látszott. A képviselőtestület végül heves jelenetek után, névszerinti szavazás utján 41 szavazattal 17 ellenében megszavazta az 1200 forintnyi szubvencziót, azon módosítást téve azonban a küldöttség javaslatán, hogy ez egyelőre csak 3 évre fog szólani próbaképen, megtudandó, vajjon e segélynek mi eredménye lesz.

A miskolczi szinház közbiztonsági és tüzrendőri szabályrendelete a városi képviselőtestületnek 1888. évi január hó 28-án tartott közgyűléséből lett kiadva s azt a belügyminiszter 1888. február hó 17-én 11.293. sz. a. jóváhagyta és megerősítette.

A szabályrendeletnek érdekesebb pontjait ideigtatjuk. A 3. §. szerint: A karzaton legfeljebb 216 ülőhely és 84 állóhely engedtetik.

7. §. A nézőtéren csak a középen világító gázlámpák gyujtandók fel. Az oldal világítás csak az esetben engedélyeztetik, ha a gázlángok a karzatról, a páholyokból lehulló szinlapok meggyujtását akadályozó készülékkel láttatnak el. Minden láng sodronykosárral és pléhernyővel látandó el.

16. §. Ha estvéli előadás van a szinházban, ugyanaznapon délután előadást tartani nem szabad.

30. §. A rendőrfőkapitány gondoskodik arról, hogy ezen szabályzattal minden szinigazgató a maga idejében elláttassék és hogy az abban foglaltak teljes szigorral végrehajtassanak.

Hatvani Károly szinigazgató 1888. október 20-án «Ripp van Winkle» operettel nyitotta meg az idényt, ő az első szinigazgató, aki Miskolcz városától 1200 frt évi szubvencziót nyert. 1888—89.

A társulat tagjai voltak: Hatvaniné Csillag Amália, Veszpréminé Ágh Ilona, Hetényi Antónia, Szilágyi Berta, Pártos Etel, Papné Perczel Mari, Polgár Sándor, Borbély Sándor, Boross Endre, Rakodczay Pál, Hunyady József, Lorándi, Veszprémi, Berényi, László, Vigh Károly karmester, Kerekes Kálmán fődiszmester stb.

Vendégszerepeltek: Gyöngyi Izsó, Solymossy Elek és Szirmay Imre.

1889. márczius 7-én kénytelen volt a társulat Miskolczot elhagyni, mert oly rosszul ment, hogy február hónapban a napi költségek sem jöttek be. A társulat Rimaszombatba ment.

Három héttel utóbb *Halmai Imre* szinigazgató Eperjesről Miskolczra érkezett s 20 előadásra terjedő cziklusát meg is kezdte.

A társulat nevezetesebb tagjai voltak: Deák Péter, Szilágyi Dezső, Andorffy Péter, Bihari, Földvári, Halmainé, Lubrincz Julia.

Az 1889—90. szini idényre *Egri Kálmán* kapta meg a szinházat. 1889—90.
Egri Kálmán szintársulata 1889. október hó 5-én kezdte meg a téli idényt «Hunyadi László halálá»-val.

Vendégszerepeltek: Zilahi Gyula, Krecsányi Sarolta és Serédi Sarolta.

Egri Kálmán társulata 1890. márczius hó végén fejezte be az idényt nagy anyagi vesztességgel.

Krecsányi Ignácz társulata 1890. év husvét első napján kezdte meg 30 előadásra tervezett pótidényét.

A társulat nevezetesebb tagjai voltak: Kopácsi Juliska, Ledofszky Mariska, Ligeti Mari, Lázár Margit, Krecsányiné Kiss Veron, Komjáthy János, Németh János.

A társulat sok kellemes órát szerzett a miskolczi közönségnek. Úgy az előadások precziz menete, mint pazar diszletei és ruhatára az itt járt szinigazgatók közt az elsőséget vivta ki magának Krecsányi Ignácz.

1890—91. 1890-ben három évre *Halmay Imre* kapta meg a mikolczi szinházat. A társulat első előadása 1890. október 15-én volt, mely alkalommal a «Nebántsvirág» került szinre.

Második előadás október 16-án a magyar szinészet 100 éves jubileuma alkalmából volt. Szinre kerültek: «Thália ünnepe» alkalmi prológ, írta Komoróczy Miklós. «Földönjáró csillagok» Jókai Mórtól. «Igazházi» Simaytól.

Halmay Imre társulatát karácsony előtt 8 előadásra Sátoraljaujhelyre vitte s azok befejezte után karácsony első napjára visszajött ismét Miskolczra.

Prielle Kornélia négy estén át ragadta művészetével magához a miskolczi közönséget, fellépett «Buborékok», «47-ik czikk», «A nagymama» (kétszer) darabokban. A közönség, mely mind a négy előadásnál megtöltötte még a zenekari helyeket is, számtalan kihivással tisztelte meg a művésznőt.

Csóka Sándor, a szabadkai szinház igazgatója társulatával és Jászai Mari, a budapesti Nemzeti Szinház kiváló nagy művésznőjével 1891. július hónapban Miskolczon a következő darabokat adta elő: «Medea», «Elektra» (kétszer), «Stuart Mária».

1891—92 Az 1891—92. szini idényben szinre kerültek: «Megboldogult»,

«Jani-Juczi», «Musette», «Madarász», «Harmincz év egy kártyás életéből», «Illés mester», «Egér», «Örök törvény», «Kis madaram», «Tél és tavasz», «Szabin nők elrablása», «Tücsök» stb.

1892. május hó 18-án Halmay Imre társulatával átutazólag 10 előadást tartott, ugyanakkor lépett fel 3 este Prielle Kornélia unokahugával: Láng Ilonával. — Két este Veress Sándor baritonista, Miskolcz város szülötte játszott.

Az 1892—93. szini idényben nevezetesebb vendégszereplések közül felemlíthető a Szathmáry Károly, Miklóssy Ilona, Gazsi Mariska és Kövesi Alberté. 1892—93.

Érdekes jutalomjátéka volt Kiss Pista baritonistának, a midőn is egy helyi műkedvelő, Ixel Béla «Üdvöske» operettben Loránd szerepét játszta el hatással.

Utolsó előadás 1893. márczius 26-án volt, szinre került: «Csikós» népszinmű a karszemélyzet javára.

Az 1893—94. szini idényben *Csóka Sándor* társulata működött városunkban. 1893—94.

Első bemutató előadás 1893 október 26-án «Szegény Jonathán» volt.

Szinre kerültek: «Valeni nász», «Willars dragonyosai», «Fene anyósok», «Lemondás», «Kétszarvu ember», «Uzsai gyöngy», «Bukow, a székelyek hóhérja», «Dolovai nábob leánya», «Titkos csók», «V. László», «Szultán», «Vasgyáros», «Három pár czipő», «Próbaházasság», «Kis alamuszi», «Királyfogás», «Három testőr,» «Asszony verve jó» stb.

Vendégszerepeltek: Hegyesi Mari, Maróthy Margit, Rátonyi Ákos, Szarvasy Sándor.

1894. január 5-én Jókai Mór ötvenéves irói pályájának országos megünneplése előestélyén diszelőadás volt, Jókai legkiválóbb szinműve: az «Arany ember» került szinre zsufolt ház előtt.

A szintársulat husvét utánig maradt Miskolczon.

Ifj. Károlyi Lajos szintársulatával 1894. június elején Miskolczon volt és mint vendéget Blahánét hozta magával, összesen hat előadást

tartott: «Náni», «Asszony verve jó», «Ingyenélők», «Tót leány», «Piros bugyelláris», «Falu rossza.»

1894—95. 1894. június 21. és 22-én a budapesti m. kir. Opera balett-személyzete Csiszér Kálmán vezetése alatt a szinházban két előadást tartott telt házak előtt.

Az 1894—95. és 1895—96. szini idényekben ismét Csóka Sándor társulata játszott Miskolczon. 1895-ben Csillag Teréz és Margó Cecilia, 1896-ban Jászai Mari («Otthon», «Sapphó») és Hegyesi Mari («Romeo sé Julia», «Lovoodi árva», «Vasgyáros») vendégszerepeltek.

1895—96. 1896-ban husvét után ugyancsak a Csóka társulatával négy előadás volt Blaháné felléptével. 1896. április 8., 9., 10. és 11-én szinre kerültek: «Madame sans Géne» («Szókimondó asszonyság»), «Piros bugyelláris», «Télen», «Ingyenélők».

Az 1896. év nyarán a szinház épületben nevezetes átalakítási munkálatok folytak. Első sorban felemlíthető a légfütés berendezése, a mi ugyan elég primitiv rendszeren alapult, de mégis czélszerübb volt, mint az azelőtti kályha fütés. A szinház belső berendezkedései közül említhető, hogy a páholyok új függönyöket kaptak, több új diszlet készült, a székek pedig új bőrhuzattal lettek bevonva.

1896—97. 1896 őszén három évre *Tiszay Dezső* kapta meg szinházunkat.

Első előadás 1896. év október hó 1-én a «Bányamester» operette volt.

Szinre kerültek: «Libapásztor», «Vigéczek», «Garasos alispán», «Parasztbecsület», «Honthy háza», «Két Champignol», «Szeraphin», «Brigitta», «Királyszöktetés», «Béni bácsi», «Klári», «Durand-Durand», «Cremonai hegedüs», «Fösvény», «Gyimesi vadvirág» stb.

Az utolsó előadás 1897. április hó 12-én volt.

Salvini olasz szintársulata 1897. április végén 4 előadást tartott a miskolczi szinházban. A helyárak 50 százalékkal voltak felemelve, mégis mind a négy estén telt ház nézte az olasz művészeket. Szinre kerültek: «Hamlet», «Romeó és Julia», «Otthelló», «Makranczos hölgy».

1897—98. Az 1897—98. szini idényben az első előadás 1897. október hó 7-én volt, s ez alkalommal szinre került a «Trilby». 1898. április 2-ig

összesen 188 előadás volt és pedig: népszinmű 35, életkép 4, szinmű 28, dráma 18, bohózat 40, tragédia 1, operett 49, vigjáték 9, opera 4.

Új darab szinre került 23 és pedig: népszinmű 3, szinmű 6, dráma 1, bohózat 9, operett 3, vigjáték 1.

Legtöbbször szinre kerültek: «Kékasszony» operette 10-szer, «Varázsgyűrű» operette 6-szor, «Talmi herczegnő» operette 3-szor, «Aggszüzek» bohózat 8-szor, «Ördög mátkája» népszinmű 5-ször, «Dráma a tenger fenekén» szinmű 6-szor.

Vendégszerepeltek: Fenyvessy Emil 6, Vizváry-család 2, Veres Sándor és neje 2, Gergely Gizella 2, Kazaliczky Antal 1, Lánczi Ilka 1 este.

Utolsó előadás 1898 április hó 3-án az «Árendás zsidó» volt, a karszemélyzet javára.

1898. nyarán a «Balaton» kávéház udvari dalcsarnokában *Baranyai Mihály* szinigazgató kis társulatával 8 hétig előadást tartott kevés pártolás mellett.

Az 1898—99. évi szini idényben az első előadás 1898. október 1898—99.
1-én volt.

Szinre kerültek: «Folt, a mely tisztít», «Trilby», «Kék asszony», «Kukta kisasszony», «Bibliás ember», «Mária bátyja», «Varázsgyűrű» «Zsidónő», «Gésák», «Romeó és Julia», «Végrehajtó», «Diplomás kisasszonyok», «Hálókocsik ellenőre», «Gyerekasszony», «Ezredtrombitás» stb.

Említésre méltó az az óriási siker, a melyet a «Gésák» czimű operette aratott.

Vendégszerepeltek: Ujházy Ede («Lengyel zsidó», «Constantin abbé», «Falu rossza»), Küry Klára («Lili», «Varázsgyűrű»), Hegyesi Mari («Czigány», «Fedora»).

Utolsó előadás volt 1899. április 2-án.

A miskolczi szinpártoló egylet, mely 1886-ban alakult, 1898. október hó 25-én tartott ülésén feloszlott. Ez az egylet tulajdonképen csak egy-két évig élt. Akkor buzgón látott hozzá, hogy a városban alásülyedt szinészetet szellemileg, erkölcsileg és anyagilag támogassa, de a támogatásnak sem egyik, sem másik módját nem

tudta ugy alkamazni, hogy annak valami foganatja látszott volna. Sem a közönség, sem a szinészet nem látta ennek valami feltünő hasznát. Meg is csappant iránta hamarosan az érdeklődés.

1899/1900. Tiszai Dezső után ismét Csóka Sándor kapta meg a szinházat. Első előadás 1899. október 2-án volt, szinre került: «Himfy dalai».

Vendégszerepeltek: Ledofszky Gizella és Ábrányiné Wein Margit («Angot» és «Piros bugyelláris»).

1900. év nyarán a szinház belső részében javítások történtek: az összes ülő bőrfotelek kicseréltettek az ugynevezett lecsapó Thonet-székkel. A diákok helyét és az állóhelyeket kiküszöbölték és helyébe 4 kis páholyt emeltek. A diákok helyét az emeleti zártszék jobb és baloldalára helyezték át.

1900. szeptember 9-én a miskolczi szinház részvénytársaság dr. Tarnay Gyulát, Borsodvármegye alispánját, választotta vezérigazgatójává.

1900—901. Az 1900—1901. szini idényben a nagyobb hatást ért darabok közül megemlíthetők: «Görög rabszolga», «Bolond», «A mit az erdő mesél», «Aranykakas», «New-York szépe», «Fatinicza», «San-Toy», «Uriel Acosta», «Tosca» stb.

Vendégszerepeltek: Pálmay Ilka, Hegyesi Mari, Fedák Sári, Miss Mary Halton.

Utolsó előadás 1901. április 1-én volt, az «Ingyenélők» népszinmű; azonban Csóka husvétkor a társulathoz szerződött új tagokkal még Miskolczon maradt s 30 előadásra a várostól és a szinház részvénytársaságtól engedélyt nyert. Csókának e próbálkozása azonban nem sikerült, amennyiben egy hónapig tartó pótidénye nagy deficzittel végződött. Igyekezett pedig vendégszereplésekkel a közönség érdeklődését felkelteni, de hiába! Igy pl. vendégszerepeltek: Küry Klára, Ledofszky Gizella, Tollagi Adolf, Réti Laura és Miss Mary Halton.

Utolsó előadás 1901. május 5-én «San-Toy» operett volt, Miss Mary Halton felléptével; a társulat aztán Ungvárra ment.

Csóka Sándor az 1900—901-iki szini idényt gyönge társulatával, hiányos repertoirral, helyes vezetés és tapintat nélkül huzta ki, foly-

tonos pénzzavarral küzdve, tagjait apró részletfizetéssel elégítette ki és épp ezen körülménynél fogva új darabokat nem volt képes beszerezni és a közönség igényeit kielégíteni, a mi a szinházlátogatást és ennek következtében a bevételt is tetemesen megapasztotta.

Csóka Sándort 30 évi szinigazgatói működése után a nyár folyamán megbukott társulatának tagjai elhagyták és kénytelen volt összes felszereléseit (ruhatár, könyvtár, butorzat, diszlet) a hitelezők kielégítéseül végrehajtás folytán árverezésre bocsátani; ő maga pedig szerény nyugdijával a színészettől elbucsuzva, Szabadkán félrevonult.

Csóka Sándor szerencsétlen idénye után a szinügyi bizottság 1901—902. pályázat kiirása nélkül *Szalkai Lajos* szatmári szinigazgatónak adta ki a szinházat.

Szalkai szerencsés kezű ember volt és a mint be is bizonyította, ügyes szinigazgató is. Szerencsés volt különösen azért, mert nem volt a szinház bérbeadása alkalmával versenytársa, a szinház részvénytársaság igazgatósága feltétlen bizalommal emelte szinházigazgatói székébe és sok olyan engedményt tett és sok olyan igéretet beváltott, a milyenekben eddig egyetlen szinigazgató sem részesült.

Az 1901—902. idényben szinre kerültek: «Viczeadmirális», «Tartalékos férj», «Keresd a szived», «Bor», «Napfogyatkozás», «Két tacskó», «Kean Edmund», «Baba», «Kis herczeg», «Boszorkányvár», «Svihákok», «Asszonyregiment», «Kis szökevény», «Vörös talár», «Kadét kisasszony», «Milliók a hó alatt», «Primadonna», «Titkos rendőr», «Pálinka», «Ocskay brigadéros», «Páholy», «Katalin», «Hamlet» «Lotti ezredesei», «Sasok», «Jupiter és társa», «Egy görbe nap», «Aranykakas» stb.

Vendégszerepeltek: 1901. november 22-én «Ripp van Winkle» operettben Horváth Kálmán baritonista szép sikerrel. — 1902. február 6., 7. és 8-án Soyer Ilonka a budapesti Magyar Szinház tagja «Bőregér», «Gésák» és «Svihákok» operettekben.

Az 1901—902-iki szinidény alatt Czövekh Károly hirlapiró felelős szerkesztése alatt «Szinházi Ujság» czimmel egy szinházi és

művészeti napilap jelent meg Miskolczon. A szintársulat részéről Hetényi Elemér, mint társszerkesztő működött a lapnál, mely nagy kelendőségnek örvendett. A lap a napi szinlapokat, a szinrekerülő darabok mesevázlatát, szinházi hireket és eseményeket, továbbá a szinészvilághoz tartozó epizódokat közölt. Az ujság a szinügynek nagy előnyére volt.

Szalkai Lajos átutazólag 1902. május 31-én, június 1., 2. és 3-án három előadást tartott a «kivándorlási kongresszus» alkalmából. Szinre kerültek zsufolt ház előtt «Kurucz Feja Dávid» (kétszer) és a «Svihákok».

1902. nyarán a szinház jelentékeny átalakuláson esett át. Az építkezés dr. Tarnay Gyulának, a miskolczi szinház részvénytársaság igazgatójának volt köszönhető, ki fáradságot nem kimélve, arra törekedett, hogy a szinház a mai kor igényeinek megfelelően átalakíttassék és egy sorba állítható legyen az ujabban épült szinházakkal. A részvénytársaság anyagi áldozata meghozta a kivánt eredményt.

Egész nyár folyamán dolgoztak a szinháznál, a régi öltözők lebontattak s helyébe egy diszes, emeletes ház épült a kor kivánalmai szerint berendezve és felszerelve. Ismét Borsodvármegye áldozatkészsége lett igénybe véve, mert a szinház részvénytársaság kérelmet adott be a vármegyei közgyűléshez, hogy a szinház melletti telkéből egy kis részt engedjen át a szinházi építkezések czéljaira. A megye kedvezőleg intézte el a kérelmet s a kért 29.027 □-öl területet ingyen engedte át a részvénytársaságnak.

Ugyanekkor a villanyvilágítás az öltözőkbe is bevezettetett, a szinpadra pedig 2 reflektor (hatásvilágítás) alkalmaztatott, a zenekar helye átalakítva, az előcsarnok pedig csinosítva lőn. Ma már a szinház teljesen átalakítva a czélszerűség és kényelem tekintetéből az ország bármely szinházával kiállja a versenyt.

Az új öltözők építése által egy régi, érzékeny hiányt pótoltak. Földszinten vannak az elsőrendű női és férfi tagok öltözői. Balról a nők, jobbról külön elválasztva a férfiak öltözőhelyiségei. Az emeleten vannak a női és férfi karszemélyzet öltözőtermei. Ugyancsak az

emeleten van egy hatalmas, világos, tágas próbaterem. Eddig minden próbát a szinpadon tartottak, most van tánczpróba-terem, olvasópróba-terem is. Valamennyi helyiség villamos világítással van felszerelve. Az ügyelő helyén 10 villamos csengő van alkalmazva. Ezek az öltözőkbe, zenekarba és előcsarnokba vezetnek. Van azután külön irodahelyiség a szinigazgató részére. Ez a földszinten van, mindjárt a bejáratnál. A zenekart mélyítették. A karmester részére diszes emelvényt készítettek. A szinpad elején levő lámpasor Auer-égőkkel lett ellátva. A szinpadi diszlettár is szaporodott egy modern városfüggönynyel. A páholy folyosóról a szinpadra vezető régi vasajtót eltávolították és helyébe új faajtót tettek. Ugyanekkor az igazgatóság elhatározta, hogy ezentul előadásközben a szinpadra senkinek sem szabad feljárni.

A miskolczi szinügyi bizottság választmánya 1902. szeptember 25-én a Nemzeti Kaszinó helyiségében dr. Tarnay Gyula alispán, a szinház részvénytársaság vezérigazgatója, elnöklete alatt ülést tartott, melyen az elnök bejelentette a nyár folyamán eszközölt lényeges ujításokat, épitkezéseket, továbbá, hogy a *miskolczi szinikerület* Ungvár, Eger és Losoncz városokról megalakult.

1902-ben Miskolcz városa az eddigi 2400 korona évi segélyt 6000 koronára felemelte.

Az 1902—1903-ik évi saisonban szinre kerültek: «Báránykák», 1902—903.
«Postásfiú és huga», «Bob herczeg», «Ádám és Éva», «San-Toy», «Cornevillei harangok», «Modell», «Dada», «Kurucz Feja Dávid», «Régi szerető», «Flórika szerelme», «Válás után», «Őrnagy ur», «Balatoni rege», «Niobe», «Rafael», «Halálos csend», «Loute», «Lotti ezredesei», «Napoleon öcsém», «Katalin», «Niniche», «Szabin nők elrablása», «Ezerév», «Aranyember», «Fedora» stb.

Vendégszerepeltek: Fedák Sári, Szoyer Ilona, Blaha Lujza (két izben), Kápolnai Irén, Szelestey Elza, Szirmay Imre, Gyöngyi Izsó, Hidvégi Ernő.

Szalkai Lajos bár még kétéves szerződés kötötte a miskolczi szinházhoz, közbejött körülmények folytán lemondott a szinház

további bérletéről s így a szini kerület választmánya 1903. január hó 11-én tartott ülésén pályázat folytán a szinházat az 1903—904. szini évadra *Németh József*, a budapesti Népszinház elsőrendű művészének adta bérbe.

Szalkai társulata 1902. november hó 1-én halottak napján az Annatemetőben nyugvó Déryné siremlékénél ünnepelte meg a magyar szinművészet uttörője halálának 30 éves évfordulóját. A szintársulat összes tagjai a szép számu közönség jelenlétében koszorut helyeztek a sirkőre, a kar gyászdalokat énekelt és Hetényi Dömény Elemér szintársulati tag Simon Jánosnak ez alkalomra irt szép versét szavalta el.

Dr. Tarnay Gyula, a szinházi részvénytársulat elnöke a társulat 1903. április 19-iki közgyülésén leköszönvén, helyébe *dr. Rácz György* választatott meg.[1]

1904. Németh József társulatát 1904-ben *Balla Kálmáné* váltotta fel,
1907. ki 1907-ben távozott Miskolczról, hogy a szinházat *Palágyi Lajosnak* engedje át. Ugyanez évben volt a jelenlegi szinházi épület megnyitásának 50 éves jubileuma.

A miskolczi szinházi részvénytársulat minden anyagi érdek és javadalmazás nélkül tisztán közérdekből immár több mint ötven éve működik. A részvénytársulat elnökei, illetve vezérigazgatói voltak: Szemere Bertalan, Ragályi Károly, Soltész Nagy János, Losonczi Farkas Károly, Kun Lajos, Szathmáry Pál, Kotz József, Csáthy Szabó István, Soltész Nagy Albert, dr. Tarnay Gyula és dr. Rácz György.[2]

1908. 1908. novemberében városunk nagy fénynyel ünnepelte meg a borsodmegyei születésű *Egressy Gábor*, a magyar szinművészet e kiválósága születésének száz éves évfordulóját.

Az ünnepség három főrészből állt. Az egyik része volt a november

---

[1] *Keresztesy Sándor*, Miskolcz szinészetének története 1753-tól 1904-ig. Miskolcz, 1903. 200. l.

[2] Szinházi jub. alb. 1907. 13. l.

8-iki délelőtti matiné, a másik része a lászlófalvai ünnepély, a harmadik rész a diszelőadás a miskolczi szinházban.

Mindhárom része az emlékünnepélynek méltóságteljes lefolyásu volt. Egressy Gábor nagy emlékének hódolt a m. tud. Akadémia, a Petőfi társaság, a budapesti Nemzeti Szinház, a m. kir. Opera, az Országos Szinészegyesület, Borsodmegye, Miskolcz város, Abaujtorna vármegye, a kolozsvári Nemzeti Szinház, a kassai és a debreczeni szintársulatok, a pesti Lipótvárosi Kaszinó és sok más egyesület és társaság. Az ünnepélyre elküldte képviselőjét a m. kir. kormány is gróf Festetich Andor személyében. Az egész ünnepélyt a Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület rendezte az Országos Szinészegyesülettel karöltve.

Az ünnepély fényét kiválóan emelte *Jászai Mari*, a budapesti Nemzeti Szinház nagy művésznőjének részvétele. Az ő nagy művészete adta meg az ünnepnek azt a magasztosságot, a mely azt örökké emlékezetessé tette.[1]

[1] *Miskolczi Napló*, 1908. III. évf. 259. szám.

II. FEJEZET.

IRODALMI VISZONYOK. KÖLTŐINK, IRÓINK. TÁRKÁNYI, LÉVAY, VADNAY, KUN MIKLÓS ÉS MÁSOK. A HIRLAPIRODALOM. NYOMDÁSZAT. MISKOLCZI SZÁRMAZÁSU IRÓK ÉLETRAJZAI. MŰVÉSZETI VISZONYOK. SZATHMÁRY, WÁNTZA, KRAUDY, LATKÓCZY, UJABB MŰVÉSZEINK. ZENÉSZETÜNK, REMÉNYI, GRÓF FÁY, ELLENBOGEN. DALÁRDÁNK. ZENEAKADÉMIÁNK.

Ha valamely város társadalmának általános müveltségét a belőle származott szellemi munkások száma meghatározhatja, úgy büszkeséggel gondolhatunk Miskolczra, a mely számos kiváló szellemmel ajándékozta meg az országot. A költészet, a szépprózа, a jog-, történet-, nemzetgazdaság-, orvostudomány stb. terén több országos hirű íróval dicsekedhetünk, zeneművészeink közül egyik világhirűvé vált, s képzőművészeink között is akad néhány, a kinek neve helyet követel a magyar művészet-históriában.

Sajnos, hogy mindezek daczára valamelyes egységes irányban kifejlett helyi irodalomról, képző- vagy zeneművészetről korántsem beszélhetünk. A vidéki város szűk keretei, sokszor aprólékos, kicsinyes viszonyai, az érvényesülés csekély tere, számos kiváló szellemünk mellett is lehetetlenné tette annak kifejlését s néhány örvendetes — de kivételes — esettől eltekintve, nevesebb iróink és művészeink elszakadtak szülővárosuktól, hogy szétszóródva a szélrózsa minden

irányában, másutt ugyan, de a miskolczi földből fakadt mély hazafias érzéssel és magyarsággal szolgálják a magyar kulturát.

A miskolczi potéák sorát a XVIII. század végén *Dajka Gábor*, *Szrogh Sámuel* és *Bárány Ágoston* nyitják meg. A leghivatottabb köztük Dajka, kinek életéről s működéséről már részletesen megemlékeztünk. Versei 1815-ben, sőt Kazinczy Ferencz kiadásában 1815.
Budán 1833-ban is megjelentek. Szrogh Sámuel (szül. 1763-ban; 1833.
megh. 1829-ben) az irodalom terén 1791—1806-ig működött, s inkább ügyes versfaragó, mint hivatott költő volt. Bárány Ágoston életrajzát már szintén adtuk,[1] s ebből tudjuk, hogy a költészettel csak fiatalabb korában és Kazinczy Ferencz biztatására foglalkozott. Verseit *Egy baráti nefelejts* czímen gyüjtötte össze 1820-ban s birálat 1820.
czéljából megküldte Kazinczynak, kinek mindenesetre jóakaratú, de úgy látszik túlságosan alapos kritikája volt oka annak, hogy a «Baráti Nefelejts» nem került sajtó alá.[2] Vele egyidőben, az 1820-as években *Dálnoky Nagy Sámuel* (1774—1827.) volt a miskolcziak kedvelt helyi poétája, kinek több humoros verse forgott közkézen, minthogy azonban ezek nyomtatás alá nem kerültek, ma már feledésbe mentek. Néhány halotti énekét Miskolczon Szigethy Mihálynál nyomtatták. Verses meséket irt 1817—18-ban *Benke József* (1781—1855.) színész, 1817.
ki, mint tudjuk, utóbb tanítással tartotta fenn magát városunkban. Miskolczi származású volt *Homonnai Imre* műfordító is, ki 1823-ban 1823.
Pesten adta ki *P. Ovidius Naso szomorú verseinek öt könyvét.*

Az 1840-es években tünt fel nálunk *Dudok Pál* (1812—1853.), 1840.
a sokoldalú iró, a ki a verselés mellett a szépprózával, fordítással, színműírással foglalkozott s egyben szini kritikus is volt. Érdekes egyéniség illenfeldi *Illiny György*, a német poéta, kinek egy alkalmi verses szinműve s egy füzetre való költeménye jelent meg 1845-ben 1845.
Miskolczon.[3]

---

[1] Miskolcz város tört. II. k.

[2] *Váczy János dr.:* Kazinczy Ferencz levelezése. Budapest, 1907. XVII. k. 210—11., 228—29., 247—48., 276—81., 573—74. ll.

[3] *Der Bettel-Dichter* als Rechtsfreund, und Die Gerichts-Pflege des Unter-

1850. Az 1850-es évekből *Kovács Gyula* (1839—1861.), *Dobos Dániel* (1830—1865.), *Ormodi Bertalan* (1836—1869.) és *Kiss József* ügyvéd (1826—1873.) érdemelnek említést, a kiket azonban messze felülmult a szintén ezidőtájt hirnévre emelkedett *Tárkányi Béla József*, ki már 1840-ben «Honáldozat» czimű balladájával a Kisfaludy-társaság ballada-pályázatán dicséretet nyert.

Tárkányi 1821. január -2án szegény polgári szülőktől Miskolczon született. Ugyanitt végezte az elemi és gymnasiumi iskoláit az ötödik osztály kivételével, melybe Lőcsén járt. Tizenöt éves korában az egri papnöveldébe felvétetvén, az ottani érseki liczeumban hallgatta a bölcsészeti és hittani szakokat. Irodalom iránti hajlamát, mely már ekkor fejledezett, különösen a papnöveldében virágzott magyar társaság táplálta ; ennek könyveit szorgalmatosan olvasta s egyúttal a német nyelvet is öntanulással sajátjává tevén, a római remekírók mellett a németeket is nagy kedvvel kezdte tanulmányozni. Irói első kisérletei is, mind versben, mind prózában, a növendékpapság *Verseny* czimű irott hetilapjában jelentek meg, s farsangi estékre készített vígjátékai maga és társai által adattak elő. Legelőbb a Kisfaludy-társaság verspályázatain tünt fel 1840-ben s ugyanott 1842-ben «indítványok» czimű szatirájával s 1844-ben «Az életből» czimű költeményével keltett ujabb figyelmet. Az utóbbi versét a társaság egyik ülésén fel is olvasták. Ez által buzdíttatva, folytatta költői munkálkodását, s versei 1842-től fogva nevével és névtelenül majd minden folyóiratban és zsebkönyvben helyet találtak. Vallásos érzése által azonban mindinkább az egyházi költészet terére vonatván, Dávid zsoltárainak fordításához fogott, melyeket részben a «Religio» közölt. 1843-ban fordítani kezdte *Klopstock* Messiását és csakhamar készen is lett tíz énekkel, melyeket időnként a különböző

---

reichs ; oder : Die jüngste Verkündigung, und Die Vertheidigung eines angeblichen Narren. Erster Theil. Miskolcz, gedruckt bei Ludwigh Tóth v. Csögle, 1845. és *Grund-Gesetze* oder die Wegweiser ins verlorne Paradies, als Draufgabe zum Bettel-Dichter. Dritte Auflage. (Miskolcz, 1845.)

lapokban publikált. Ugyanez év végén *Viparina* családi nevét Tárkányira — melyet eddig irodalmi álnév gyanánt használt — változtatta. 1844-ben áldozópappá szenteltetvén Szent-Erzsébeten (Hevesmegye) káplán lőn; midőn is figyelmét az egyházi énekek ragadván meg, melyekben több hiányt lelt, az ügyet különös tanulmány tárgyává tette, s már itt kezdé meg részint a régiek összeszedése s javítása, részint újak költése által lassanként azon énekreformot, mely pályája egyik fő feladatává lett. Nagy és kedvező változást idézett elő életében az 1846-ik év, midőn érseke, *Pyrker László* őt udvari pappá nevezvén ki, e magas műveltségű főpap mellett, kinek két utolsó külföldi útján is kísérője volt, nemcsak irodalmi ismereteiben hathatósan gyarapodott, hanem a képzőművészet iránti érzéke is fölébresztetvén és kifejtetvén, ennek idővel, nem csekély hatású pártolójává és terjesztőjévé lett az egri egyházmegyében.

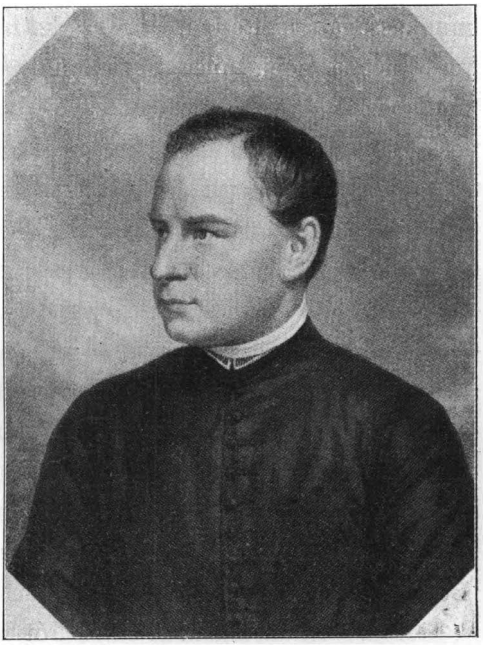

6. Tárkányi Béla.

Ez időben, 1847-ben, indultak meg a nép használatára szánt énekes füzetei,[1] mik sok ezer példányban s ujabb meg ujabb kiadások-

[1] Ilyenek voltak: Énekek az oltári sz. áldozathoz; Énekek ádventre, karácsonra, újévre, vízkeresztre; Énekek nagyböjtre; Énekek a bold sz. Mária tiszteletére; Énekek husvétra, pünkösdre; Énekek különféle alkalmakra stb., mind Eger, 1847. s köv.

ban a köznép között elterjedvén, nemcsak a keresztény buzgóság emelésére és kedély nemesítésére, hanem az izlés terjedésére is hatottak. Ezek mellett folyvást szaporodtak műköltői darabjai is, különösen Pyrker László legendái műfordításaival. Miután érseke 1847. deczember 2-án Bécsben meghalálozott, ki mellett Tárkányi teljesítette a hála és szeretet utolsó kötelmeit, annak utóda, a közügyi áldozatokban kifogyhatatlan Bartakovics Béla, titkárának irodalmi munkásságát méltányolván, ez kettős szorgalommal fordíthatta figyelmét a népi, főleg buzgalmi irodalomra, melyen a hivatott munkások hiányát elevenen érezvén, hosszú sorát adta a népszerű és felsőbbrendű, nagyobbrészt maga által írt és szerkesztett vallásos és tankönyveknek, melyek némelyike számos kiadásban terjedt el,[1] s mik közül, ide tartozólag kiemelendő a szakjában korszakos *Katholikus Egyházi Énektár*, melyben közel százötven ének tőle van.

1856-ban elfoglalván az egyeki plébániát, teljes odaadással dolgozhatott egyik legnagyobb művén, a magyar vulgátán, vagyis a szentirásnak Káldi fordítása szerint való modern átalakításán, melyhez 1852-ben az egri érsek megbizásából fogott s melyen több mint tíz évig dolgozott. Becsesek a tudományos jegyzetek, a melyeket a szentíráshoz csatolt és a szöveg maga a magyar vallásos próza egyik legtisztább, legkitünőbb példája. A magyar vulgáta Bartakovics Béla érsek meczenási pártfogása mellett 1865-ben jelent meg.

A m. t Akadémia az érdemes írót 1858 deczember 18-án levelező-tagjának választotta, 1880-ban pedig tiszteleti tagjai sorába emelte. A Kisfaludy-társaságnak ujjászerveződése óta tagja volt. 1868-ban

---

[1] Ilyenek és pedig sajátai: Egri abc és olvasókönyv kath. elemi iskolák számára. Eger, 1851. s azóta tíz kiadás; Vezérkönyv a ker. kath. anyaszentegyházban tartatni szokott processiókhoz, 1851., négy kiadás; Lelki Manna, 1853., négy kiadás; Jézus szent Szivének imádása 1853., két kiadás; Ájtatosság liliomai, 1856. — Ő eszközölte és adta ki: Kath. ker. Hittan, rendszeresen szerkesztve, u. ott s akkor; Szabó Imre néphez alkalmazott Egyházi beszédei, második évfolyam, 5 kötet, Eger, 1856. — Sőt világi munkát is: Toldy Ferencz Irodalmi Arczképei, Pest, 1856.

a király kitüntető bizalma az egri főkáptalan tagjai sorába emelte. Tárkányi érdemeinek hire azonban eljutott Rómába, a kereszténység fejéhez is s már IX. Pius a pápai kamarások diszével tisztelte meg.

Az 1870-es években elbetegesedvén, az érdemes főpapot hosszas betegeskedése eltiltá az irodalmi munkásságtól ; de azért ő nem szünt meg a legmelegebben érdeklődni a magyar irodalom és művészet minden jelensége iránt. Éltető lelke volt a Szent-István-Társulatnak és egyszersmind bőkezű meczenás ; egész vagyont tesz ki, a mit Tárkányi Béla az 1870—80-as években pályadijakra adott és a képző-művészet pártolására fordított.

Áldásos életét 1886. február 16-án Egerben fejezte be, s ugyanott a főtemplom sírboltjában helyezték örök nyugalomra.

A magyar katholikus poézisnek alig volt valaha népszerűbb képviselője, mint ez a, ha nem is alkotó erejű, de mindig izléses és csiszolt formákban szóló költő. Tárkányi közel félszázadig munkálkodott az egyházi irodalom terén s munkássága érdemes és nagy. Versein kívül — melyek közül néhányat még ma is országszerte kedvelnek és szavalnak az iskolákban (pl. a «Koriolán» cziműt) — imádságos könyvei, szentírás-átdolgozása, fordításai tették nevét emlékezetessé a magyar irodalomban. Odaadó tevékenységet fejtett ki a Szent-István-Társulatban, és hogy e társaság annyira föllendült, az nagy részben neki köszönhető. Mint ember és pap egyaránt kitünő volt ; jószivű, szeretettel teljes és épp oly áldozatkész meczenás az irodalomban és művészetben, mint bőkezű adakozó a szegények iránt.[1]

Ugyancsak az 1850-es évek elején szerzett szinte egy csapásra országos hirnevet Borsod legkiválóbb poétája : *Lévay József.* Bölcsője ugyan nem Miskolczon ringott, de itt tanult, mint serdülő ifjú, itt fejlődött férfiúvá, ide kötötte a tanári pálya, majd a megyei

[1] *Borsodmegyei Lapok,* 1886. 15. szám. — *Toldy Ferencz :* Magyar Irodt. Kézikönyve. II. k. — *Egri Egyházmegyei Közlöny,* 1886. évf. 6. sz. — *Kisfaludy-Társ. Évk.* II. k. 16., 266. ll., III. k. 73., 425. ll., V. k. 36. VI. k. 506. l.

szolgálat s végül, a mit talán legelől kellett volna megemlíteni, itt született s fejlődött benne nagygyá a *költő*. Lévayt hamar megértette, méltányolta és megbecsülte közvetlen környezete s főleg ennek köszönhető, hogy ez a hosszú és sikerekben gazdag életpálya itt folyt le a szemeink előtt: hogy Lévay több, mint egy félszázadon át mind a mai napig megmaradt miskolczi poétának. A meg nem értés dermesztő szele nem érte az ő ideális lelkét, mellőzésben sohasem volt része s csodák csodájára: próféta lett a saját hazájában. Évtizedek során mindenkor kegyelte, szerette, ünnepelte a miskolczi és borsodmegyei társadalom, a mely cserébe az általa nyujtott szellemi élvezetekért, előkelő társadalmi pozicziót adott Lévaynak, a költőnek. De nem is esett meg egy félszázad óta megyénkben s városunkban jelentékenyebb ünnepély, a melyen ne a szeretett poéta mélyérzésű versein lelkesedett volna az ünneplő közönség.

7. Lévay József.

Lévay József 1825. november 18-án Sajó-Szent-Péteren, Borsodvármegyében született, egyszerű földmívelő, de nemes családból; s tanulmányait 1836—46-ig az ev. ref. lyczeumban Miskolczon, majd Késmárkon végezte, a magaműrelésben is kiváló előmenetellel. Késmárkot a német nyelv elsajátítása czéljából kereste fel s ugyanekkor a jogi tanulmányokat Hunfalvy Jánostól hallgatta. 1847. júniusától novemberig Miskolczon Vadnay Lajos ügyvédnél patvarista volt, majd ugyanezév vége felé Szemere Bertalannal, mint borsodi kiskövet, a pozsonyi országgyűlésre ment. 1848-ban, mint belügyminiszteri fogalmazó, a «Közlöny» mellett talált alkalmazást; s már

1843 óta a múzsának is szorgalmasan áldozott. A függetlenségi harcz nemzeti lázában fiatalos hévvel osztozik, minélfogva verseiben ebből az időből föl-fölvetődik a lobogó láng; de az elnyomatás nehéz levegőjében lecsillapszik, s eredeti természete a maga szelid vonásaival tünik elénk. Lévay Aradon 1849 augusztus 11-én vált meg Szemerétől és az orosz táboron keresztül szüleihez sietett haza, hol 1849. augusztusától 1850. februárig időzött. Barátai, különösen Székely József bátorítására ekkor Pestre utazott, hol a Császár Ferencz által alapitott és szerkesztett «Pesti Napló»-nál nyert alkalmazást; míg 1852-ben a miskolczi gymnasiumban a magyar nyelv és irodalom tanára lett és maradt egy évtizeden át. 1861-ben, a rövid alkotmányos kisérlet alatt megyei aljegyző, majd visszatér tanszékébe, melyet csak 1865-ben hagy el végleg, a mikor Borsodmegye főjegyzője, utóbb (1894.) alispánja lesz. Ugyanekkor a király a III. osztályú vaskoronarenddel tüntette ki. Borsodmegye 1890 október 10-én negyedszázados főjegyzői működése alkamából aranytollat nyujtott át neki. 1895-ben nyugalomba vonult. Megyei szolgálatba álltakor már régen ismert és elismert lantos, kinek *Költeményei* 1852-ben, *Ujabb költeményei* 1856-ban megjelenve, nemcsak a kritika méltánylatát, de az irodalom legelső jeleseinek, Aranynak, Gyulainak, Kazinczy Gábornak, Szász Károlynak, Tompának barátságát és szeretetét is megszerezték számára. Majd következett 1860-ban *Kazinczy Emlénye* és *Széchenyi-gyásza*, mire a Kisfaludy-társaság 1862-ben, az Akadémia 1863-ban tagjai sorába fűzte. Itt, Miskolczon, gyermeki és ifjúi emlékei szinhelyén, szülővárosa közelében, melyet mindig áldva emleget, megtermékenyül költői és irói tolla, s 1863-ban a Kisfaludy-társaságban székfoglalóként *A szép nyilvánulásáról* értekezik, majd 1865-ben Kazinczy Gábor felett és 1870-ben Tompa Mihály felett mond emlékbeszédet, miknek tárgyias rajzára a baráti szeretet melegítő fénye sugárzik. Közben a műfordítás terére lép s 1865-től 1871-ig egymásután jönnek tőle a magyar Shakspereben *Titus Andronicus*, *A makranczos hölgy*, *IV. Henrik* és *V. Henrik király*, s *A vízkereszt*, több szerencsével a lirai, mint a drámai részekben; 1874-ben pedig *Seneca*

vigasztalása Marciához, melylyel nőtestvére halála miatt szülei fájdalmát s a maga bánatát törekszik enyhíteni. Majd 1883-ban *Összes költeményeit* két vaskos kötetben bocsátja közre, egy évtizedes pályának fényes eredményeként. «Lévay e gyüjteménye — mondja egyik hivatott birálója — egyéniségének és életének igaz kifejezése, egyszersmind a magyar lirának nemes termése. Nem hiába ragaszkodik szülőföldéhez, erdős bérczeihez, virágos völgyeihez; innen örökölte, népi eredetével, azt a szép és erőteljes magyarságot, melynek minden hangja, minden szava, minden fordulata tiszta és zamatos. Szinte megcsap benne a mező illata, a hegység levegője, annyira üde és egészséges. Pedig nem keresi a virágot, a különösséget; de a német, angol és franczia irodalomnak gazdag tanulmányai közepette is megőrzi az ép érzéket a magyar ember beszéde és eszejárása iránt; s műveltsége és izlése csak arra jó, hogy megnemesedjék általa. Mert ez, a mily népies, épp oly művészi, a mily egyszerű, épp oly hatásos, a mily hajlékony, épp oly lendületes, mindig a költő czélja szerint változik. Lévay e gyüjteménye már nyelvénél fogva kellemesen érint: eszméinek, érzéseinek, képeinek és szineinek tisztaságával pedig egészen elbájol. Nem a fenség és erő jellemzi, hanem a tisztaság és összhang; még fájdalma is csak akkor zendül énekbe, ha izzása fokozatosan hült; búja csak akkor keserűbb, panasza csak akkor szózatosabb, ha hazafias elégiában szólal meg, mint a *Babiloni vizeknél*, *Az év végén* és talán a legszebben *Mikes* mutatja. Kedélye pedig egész csillogással, szeretetreméltó bájjal leginkább ott nyilatkozik meg, hol derűs életbölcselete enyelgő tréfában és játszi gúnyban maga ellen villog, de magából ki-kicsap az általánosba; például *Engesztelése*, *Könnyű búcsúja* s a *Múzsák boszúja* valóban mesteri ének. Lévay 1892-ben új kötettel, a *Burns Róbert* költeményeinek fordításával ajándékozta meg az irodalmat. Több mint egy évtizeden foglalkozott véle, szeretettel, gyöngédséggel, szellemének és kedélyének rokonságánál fogva. Beletanult hangjába, mely váltakozva érzelmes és gyöngéd, pajkos és dévaj, beletanult játékába, mely a hangok és rímek, visszazengő szavak és visszatérő sorok keresetlen művészetében áll, annyira, hogy

az eredeti Burns kobza zeng mindenütt. Népiessége és elmélyültsége a fordulatokban és kötődésekben mindig sajátos megfelelő visszhangra talál s Lévay e kötettel legelső műfordítóink sorában foglal helyet.»[1]

«Költészetének általános iránya — irja továbbá ugyanez a biráló — Gyulai Pállal és Szász Károlylyal azonos csapáson halad, de munkássága szerényebb, hatása csöndesebb. Kizárólag lantos, a Longfellow ama dalnokainak fajából, kiknek szibévől kel a dal, mint szemből a könny, fellegből a zápor, kiknek lelkében egyre zsong a dallam, vonzó bájjal és édes összhanggal. Szeretetreméltó és megnyerő egyénisége valóban nem a szilaj szenvedélyek és fellengős eszmék hirdetője; de az enyelgő tréfának, égő szerelemnek, hazafiérzésnek, nyájas merengésnek, társas örömnek és habzó pohárnak énekese, kinek szavából az élet enyhületesebb felfogása, derüsebb bölcselete tükröződik vissza.»[2]

Az 1850—60-as években működött versiróink közül meg kell 1860.
még említenünk *Nyilas Sámuel* ref. lekészt (1830—1874), ki fiatal korában, az elnyomatás idejében, midőn miskolczi segédlelkész, s később Szederkény papja lett, sokat írt, mindig egyszerüen, formacsinnal, főleg a falusi életképek terén alkotva több sikerült költeményt. Miskolczon, ahova papnak vitték, közszeretetben állt jó kedélyeért, s nemes érzületeért, s e közszeretetnek egyik szép jele volt az is, hogy 1871-ben barátai és tisztelői adták ki költeményeit két kötetben.[3]

A 70—80-as évek poétái közül kiemelendők *Bártfay Róza* (szül. 1870—80.
1853.), *Miskolczy Pál* (1851—1902.), *Apostol Bertalan* (1859—.), *Halmi Gyula* (1869—.), az ifjan elhalt *Kiss József*, és a tragikus véget ért *Simon Pál* († 1889.), kit egy sok szép reménynyel megindult élet

---

[1] *Beöthy Zsolt:* A magyar irodalom története. Budapest, 1900. II. k. 475—478. (Arczképpel.) — Lásd még: *Szinnyei József:* Magyar Irók Élete és Munkái. VII. k. 1146—1150. l. — *Orczy Gyula:* Borsodmegyei Lapok. 1894. 99. szám.

[2] *Beöthy Zsolt* i. m. 476. l.

[3] *Fővárosi Lapok,* 1874. 50. szám.

elején ragadott el a könyörtelen halál. Az 1870-es évek végén a *Miskolcz* czimű lapban láttak napvilágot a ma már országos hirű *gróf Vay Sándor* versei is. 1886—1890-ig ugyancsak Miskolczon élt *Kozma Andor*, a jeles poéta, a kinek több kiváló alkotása itt született meg az 1909. Avas alján. A legujabb költőnemzedék tagjai közül *Kaffka Margit*, *Péry Ilona*, *Reichard Piroska*, *Bán Jenő*, *Faragó József*, *Miskolczy Simon János* és *Sassy Csaba* érdemelnek különösebb figyelmet. Többnyire fiatal, forrásban levő tehetségek, a kik már néhány sikerre is visszatekinthetnek. *Heten vagyunk* czimű közös verskötetük csak az imént (1909.) hagyta el a sajtót s általában igen kedvező fogadtatásban részesült. «Jó versek, friss gondolatok, tetszetős köntösben — irja e könyvről egyik biráló.[1] — Szerelmes szivük, égő fájdalmuk, minden szenvedélyük : csapong szilajon, vagy sikolt fájón, de nem megy értelmünk korlátain túl, nem fajul idegbeteg szörnyalakká (mint az úgynevezett modern költészet) s nem hagy bennünk nyugtalan érzéseket. Bán Jenő átérzett, gondosan írt szép versekkel kezdi meg a sort. Tetszetős dalok ezek, mert érzéseit közvetlenül tárja elénk s azok zománcza hozzá simuló ékes köntösben csillog. Faragó József a régi. Bájos témáit, a tőle megszokott egyszerű és így szép verseiben most is élvezzük. Nem csap lármát érzelmeinek ; mikor fáj neki valami, nem akar drámát irni, csak dalt, vigasztaló, megnyugtató verset önmagának. Kaffka Margit e versei bátran kimaradhattak volna a könyvből ; inkább a régieket olvasnánk szivesebben ezek helyett.—Csodálom erejét, tehetségét, megérzem a művészetet,— de kár, hogy annyira «modernek» a versek. Én legalább azt látom, hogy ő más ösvényt tapos, mint a többi hat s ha, mondhatjuk, kifogástalanul szépek is a versek, az érzés, mit lantjának zengése bennünk kelt — nem az igazi. Ott van a «Rodostó», milyen szép alkotás, csak éppen a két legutolsó sor az, a mi — hogy úgy mondjam, «velőkig akar hatni» — de nem egyéb, mint a modernisták visszatetsző «szinfoltja». Nem ebbe a könyvbe valók ezek.

[1] *Leszih Andor :* «Heten vagyunk». *Miskolczi Hirlap,* 1909. ápr. 8. szám.

Miskolczy Simon János a legutóbbi években olyan hatalmasan haladt, hogy most, egy pár szine-java munkája bemutatásakor, érdemes vele hosszasabban foglalkozni. A «Zizi rózsáit» régen ismerjük. Tökéletesen szép alkotás, mély érzése, igaz gondolatai újra elolvastatják a formában is szép verset velünk. Igy van a többi is. Változatos rövid lélegzetű dalai éppen úgy, mint a hosszabbak megkapják az olvasó figyelmét s a nyugodt és lelkében leszürődött költői szép gondolatok értékessé teszik munkáit. Igen jó érzéke van a forma iránt, e kettő együtt mondatja velünk, hogy Simon János versei igen szépek, a «Szónáta» czimű pedig egyik legsikerültebb munkája. Egyetlen nagy témája: a szerelem, az ebből támadó öröm, vagy bánat minden versének kedves varázst ad, de gondolatot is, mely nem hagyja a hétköznapi megszokottság szinvonalán alulra lesülyedni, vagy — érzések multával — elszintelenedni.

Péry Ilona versei egy perczre úgy tünnek elő, mintha csak játszana érzelmeivel, de a kitörő erő, tűz és szenvedély nem csak hangulatos képeket fest, hanem mélyenjáró gondolatokat is mutat.

Ez a bemutatkozása, szép verseivel, igen jól sikerült.

Reichard Piroska, az ismert nevű Lonelly, nyolcz verset ad; javarészét fővárosi lapokból ismerjük. Őt felesleges dicsérni, dicsérik őt a versei, melyeknek bájos formái, gondolatai s ránk ható ereje nemcsak nekünk szerzettek már kedves perczeket, de a pesti lapok útján országszerte is.

Sassy Csaba fejezi be a kötetet. Itteni versei majdnem mind ujak. Három önálló verses-kötete után itt is csak azt mondhatjuk, hogy «költő a javából». Lantjának perzselő tüze — az ő nagy hasznára — mintha nem lenne már annyira mindent elégető és ezzel megmenti magát a modernisták veszedelmes mágnes-vasától. Szilaj most is, csapong, de ez: erő, melynek értékes tartalma van. A láng majd kiolvasztja az oda nem valót, az egekig felcsapni akaró máglya is majd kedves pásztortűzzé válik, melynek zsarátnokát felpiszkálva, nyugodalmasabb fényt és meleget ád a tűz. Mert ott lesz igazi a Sassy Csaba lantja, ahol nem éget, de szivet, lelket melegít. Formái ki-

tünőek, csak úgy játszik a csengő-bongó rímekkel, sorokkal, mintha erejét akarná próbára tenni.»

Végül bizonyára nem lesz érdektelen megemlékeznünk azokról a nagy magyar költőkről, akik városunkban is megfordultak s egyik-másik művöket itt készítettek el az Avas alján.

1800. *Csokonay Vitéz Mihály*, az országszerte népszerű poéta 1800. júliusában tartózkodott Miskolczon. Hogy kinek a vendége volt, arról nincs adat, valószinű azonban, hogy a Zsolczán lakó vajai Vay József királyi tanácsos társaságában járt városunkban. E feltevést az a körülmény magyarázza, hogy Vay József Jeanette nevű leányához és ennek vőlegénye: roffi Borbély Gábor kapitányhoz itt irta a költő *A szépség ereje a bajnoki sziven* czimű munkáját, melyhez az előszót «Miskolcz, 1800. d. 25. Jul.» kelettel látta el.[1]

1843—47. *Petőfi Sándor* két izben járt Miskolczon. Előbb 1843-ban, midőn az ujhelyi, vagy pataki vásárról hazatérő miskolczi mesteremberek vették fel magukhoz a szekérre és hozták be Miskolczra a havas esőben gyalog vándorló 20 éves költőembert. Ez alkalommal a «Keresztuton állok» czimű költeményét irta Miskolczon.

1847. julius 8-án fordult meg másodszor az Avas alján, midőn már dicsősége zenitjén állt.[2]

Petőfi — Vadnay Károly szerint — «boldog út»-ja közben nézett be Miskolczra, midőn a fővárosból Erdődre ment, leendő nejéhez, kit annyi szép énekben örökített. Vadnay Rudolf hozta őt Gömörből Miskolczra, a Tompa Mihály bejei lelkészlakából. Közben egy éjszakát Sajó-Kazán töltött, a Vadnay-testvérek szüleinek házában. Miskolczon Vadnay Miksa, akkor borsodmegyei szolgabirónál volt, a ki nagyon szerette a jó irókat és kitünő költőket. Vadnay a Városháztérnek akkor Vadnay Gábor-féle emeletes háza földszintjén lakott, a kapu alatt jobbra. Oda szállt a költő s oda gyültek tiszteletére a

---

[1] *Simon János:* Nevezetesebb házak Miskolczon. *Miskolczi Napló*, 1905. 48. szám.

[2] *U. o.* 1905. 49. szám.

miskolczi fiatalok. Ebédre az úri kaszinóba vitték, mely akkor az Okolicsányi-féle házban volt. Jó konyhát tartott benne a vendéglős, egy originális ember, kit Spirának neveztek, különben Gerga Spiridion volt a neve. Délután volt sok kocsival a hámori kirándulás. Az első kocsiban ült a költő Vadnay Miksával és ennek 15 éves öcscsével: Károlylyal. A hámori korcsmában vigan folyt a mulatás, de a költő, ki csendes, merengő, mert szerelmes volt, inkább kivánt mulatni a természettel, mint a poharazókkal, kik hiába kinálgatták, kereken kijelenté, hogy ő ugyan Csokonai példájára irt bordalt eleget, de különben nagyon mértékletes borivó. Ment inkább nézni a korcsma melletti kis cseppköves barlangot, s utóbb a tavat, melyet ahol legszélesebb, balkézzel átdobott, míg a többiek nem birták, kedvére volt, hogy ebben is első lett a többi közt.

Este hazamenet a kocsit megállíttatá a diósgyőri várrom előtt és merengve nézte. Akkor támadhatott agyában az «Alkony» czimű verse. Miskolczon irta le azt a Szeremley-féle ház földszintjén, az említett lakás udvari szobájában. Másnap elutazott. Nem nagy nap volt ez a költő rövid, de gazdag életében; de az akkori miskolcziakra sokáig emlékezetes.

Petőfi egyébként maga irta meg «Uti levelei»-nek második sorozatában, milyen költői hatást tett rá a diósgyőri váromladék s a sziklás, zuhatagos, zöldszin tavú hámori völgy. «Az ember — úgymond — azt gondolja, hogy legalább is Helvécziában van.»[1]

Számos kötelék fűzte városunkhoz a magyar irodalom egyik 1822—63.
szintén nagy büszkeségét: *Tompa Mihályt.* A nagy költő atyja, idősb Tompa Mihály, 1822-ben neje Bárdos Zsuzsánna elhalálozván, Miskolczra vándorolt s előbb a Torony alatt, majd a szinvaparti Geró-utczán, a jelenleg 9-ik számot viselő házacskájában vonta meg magát, szaporítván az itteni országos hirű csizmadiák számát. Miskolczra költözése után másodszor is megnősült, a nála nem sokkal

[1] *Borsodmegyei Lapok,* 1899. jul. 18. szám. L.: *Petőfi:* Vegyes művei. III. 87. l.

fiatalabb Bóka Juliannát választván hites társául, kitől 1827-ben egy Ferencz nevű fia is született Igriczben, s kivel együtt gazdálkodva aztán egy szőlőcskére és tehénre is szert tettek. A Mihály fia is élte fogytáig segélyezte őket tehetsége szerint s gyakran meg is látogatta Miskolczon. Az öreg Tompa, kit a város később a szállásoló tizedesi, úgynevezett «fertálymesteri» állással is megtisztelt, 1863-ban végezte be életét. Az utczájabeli éltesebb emberek ma is emlegetik az izmos termetű, jókedvű öreget, ki a szomszédokhoz is gyakran belátogatott egy-egy pohár «ákovitára», meg olykor a kukoricza fosztásokba — koszorút fonni. Örök pihenőre az avasi református temetőben helyezték el, hova négy év mulva a felesége is követte őt.

Itt nyugszik a legénysorban, fiatalon elhunyt két fiú: József és Ferencz is, kik közül az első porczellán- és majolika-festő, a másik pedig hentes volt. Ferencz egyébként a 48—49-iki szabadságharczban is részt vett Miskolczról, mint dobos nemzetőr.

A Tompa-sirt eleinte egy kis szürke emlékkő jelölte, melyen csak Tompa Mihályné Bóka Juliánna neve volt olvasható. Később Tompáné egyik fiútestvérének leánya, Benedek Károlyné, szül. Bóka Borbála új emlékkövet állíttatott a sír fölé, mely az avasi templomtól felmenet a Latabár-kripta felé vezető út bal szélén van. A sírkő ma is fennáll. Egyik oldalán a Benedek-család ott nyugvó tagjai vannak névszerint megjelölve, az út felőli oldalán pedig ez a legujabban vésett felirat áll: «Itt nyugszik Tompa Mihály, a nagy költő atyja.»[1]

Maga Tompa Mihály 1843-ban innen indult Sárospatakra, hogy tanulmányait tovább folytassa.[2] Állítólag itt fogamzott meg benne a virágregék eszméje is. Fiatal éveiben, sárospataki theológus korában, gyakran megfordult Tompa városunkban s hosszabb időt, állítólag heteket töltött Bende László ref. gymnasiumi tanár házánál mint

[1] *Simon János:* Tompa Mihály nemessége és származása. *Miskolczi Napló*, 1908. 7. szám.

[2] Dr. *Ferenczy József:* Tompa Mihály levelei Szemere Miklóshoz. *Figyelő*, 1882. XII. 99. l.

fiának, Bende Györgynek, a későbbi adópénztárnoknak barátja, s a családnak szivesen látott vendége. Bende György baráti körben sokszor megemlékezett a költőről és sok érdekes epizódot, irodalmi adatot mondott el miskolczi tartózkodása idejéből. S éppen Bende György előadása szerint a «Virágregék» itt születtek meg s innen indultak el később, évek mulva, kicsiszolva, a költészet utánozhatlan bájától körülövezve világot hódító körutjokra.

A Templom-utcza 7-ik szám alatt van az egyszerű, alacsony, fakószinü ház, melynek egyik kicsiny utczai szobájában fogantak meg a költő virágai. E szoba volt melegháza a bimbóból virágterebélylyé lett művészi alkotásnak.[1]

Ha Bende György előadásához netán szó is férne, városunké marad a dicsőség, hogy Tompa Regéinek első kiadása a Heilprin Mihály könyvárús által létrehozott szépirodalmi könyvtárban 1851-ben Miskolczon Deutsch Dávid nyomdájában került ki a sajtó alól.

Tompa utóbb, hamvai lelkész korában, gyakran megfordult Miskolczon, hol Lévay Józseffel benső barátságot tartott fenn. Jelen volt a miskolczi Kazinczy ünnepélyen is, melyről egy Szemere Miklóshoz intézett levelében[2] a következőleg emlékezik meg:

«Miskolczon szintén volt Kazinczy-ünnepély, Molnár szinigazgató két héttel előbb elkérte a versemet ez alkalomra, magam is ott voltam ; kiáll az ember a szinpadra, kezdi versemet olvasni ? Nem, sylabizálni; és mond criminalis bolondokat; például: e helyett *marad* mondja marta, melyre nálam készen volt a rím: *marha!* s így tovább.»[3]

1861. elején gőzfürdők vétele miatt tartózkodott néhány hétig városunkban.[4] 1863 őszén, mikor Kazinczy Gábor arczképet kér

---

[1] *B. L.:* Hol irta Tompa a virágregéket? *Borsodmegyei Lapok*, 1902. 63. szám.

[2] Hanva, 1859. november 3. kelettel.

[3] Dr. *Ferenczy József :* i. cz. *Figyelő*. XII. k. 348. l.

[4] *Ferenczi Zoltán :* Tompa Mihály levelei Kazinczy Gáborhoz. *Akadémiai Értesítő*, 1909. XX. k. 522. l.

tőle, a következőket irja neki a költő Hanváról: «Photograph arczkép persze hogy nincs, de tán lesz. Hiányzik a mi a Miskolczra vagy Pestre menetelre szükséges. Aztán az a kép se lenne jobb a többinél. Láttam Lévayt, olyan fekete, mint Husz János, mikor a pernyéből kihúzták.» Utóbb azonban mégis csak bejött Miskolczra, hogy magát lefényképeztesse. Érdekes, hogy ezidőben csupán a felvételek készültek Miskolczon s az üveglemezeket kidolgozás végett Pestre küldték. A képek mihamar elkészültek s Lévay közvetítésével a költő kezeibe jutottak, a ki azonban nem igen volt megelégedve velök. «Feleségem három hét óta az ágyat nyomja — irja Kazinczy Gábornak — s a ház bajai itthon tartanak. Azért magam nélkül küldöm ezeket a drága, szép képeket; egyik epitheton mindenesetre igaz, mert a próbálgatás 42 új forintot vett ki zsebemből. Ime láthatod az én fatumomat az arczképezésre nézve; egyik kép fakép; másik bolond, ki futni akar. Legtűrhetőbb az: mely a feleségemével van együvé göngyölve. A két rosszabbat küldd vissza, ugy se vennéd hasznát, majd megölök vele valami peregrinust.»[1]

Egyházi beszédei három füzetben 1859—67-ben szintén Miskolczon jelentek meg.

1812. *Szigethy Mihály* 1812-ben nyomdát állitván városukban, a *miskolczi nemzeti kalendárium* ez évben megjelent első évfolyama tekint-
1818. hető nálunk a *próza irodalom* első nyomdai termékének. 1818-ban *gróf Tamko Juliusnak különös történetei* jelentek meg *Rátz György* tollából[2] ugyancsak Szigethynél, kinek nyomdájából ezidőtájt főleg alkalmi nyomtatványok, emlékbeszédek, versek stb. kerültek ki.

1819. Az 1819-iki Miskolczi kalendárium szerint miskolczi könyvnyomtató N. Szigethy Mihálynál következő könyvek találtatnak: A—BE—CZE új, Ref. Fiu és Leánygyermekeknek való, A—BE—CZE Régi

[1] *Akadémiai Értesítő*, 1909. XX. k. 532. l.

[2] Gróf Tamko Juliusnak különös történetei, melyeket összeszedegetett Nagy Szent Miklóson, K. N. Rátz György, Tek. N. Borsodvármegyének Táblabirája. Miskolczon nyomtatódott N. Szigethy Mihály költségével és betüivel. 1818.

Ref. Fiunak való, A—BE—CZE Leánynak való Agarda, vagy cat. rövid oktatás, A Sz. Miséhez egész Eszt. Énekek. Buchanani Scoti Parac Psalmorum etc Cornelii Nep Vitae Exe Imp. Csaplovics Méhészkönyve. Kettős köpü. Elme játékjai versekben. Florentz Lion és Marczeb Történ. Gróf Tankó különös Tört. sajtó alatt. Házi kereszt versekben. Hübner CIV. Histór. kérdésekben. Indiai Bölts. Lavatte Imádságos könyv. Lelki Jóillat-Tétel. Ludas Matyi versekben. Mátyási, vélek. a Magyar nyelvről. Nagy Catech. a Basileai form. sajtó alatt. Prandia Jani János Ebédjei, Rikóti Mátyás koszoruzása, Sebök kis kátéja, Szatira, vagy Asszony Törvény Szent história, Törszök szó, vagy Cellarii Primit. Zöld Marczi Históriája. Világos Berkes Hegy, a Radnai B. Szűsz.

A miskolczi kalendárium boritékjára nyomtatott eme könyvkiadói és könyvkereskedői jelentés nagyjából világos képét adja annak a szellemi szükségletnek, melyet a miskolczi polgárság a század idején megkivánt. Néhány tan-, ima- és mesekönyv s a valláserkölcsi neveléshez megkivánható nyomtatványok mellett egy pár szivderítő rablóhistória s egyéb ponyva. Komolyabb, értékesebb müvek kiadásával — eltekintve a rendelésre készülteket — a kis tőkével, mindennapi szükségletre dolgozó nyomdász természetesen nem is gondolhatott. Innen van, hogy a szebb kiállítást igénylő s mindamellett koczkázattal járó szépprózai müvek kiadásával még évtizedek mulva sem találkozunk. Bár városunk intelligenciájában már akkor is akadt egy *Vay Ábrahám*, ki 10.000 pengő frtot és egy *Szepessy István*, aki 200 pengő frtot ajánlt meg a magyar tud. Akadémia czéljaira,[1] a szépirodalom által nyujtott szellemi élvezetek még ez időben távolról sem voltak annyira ismertek, közszükséget alkotók, hogy azok kiaknázására egy egyszerű kis vidéki nyomdász vállalkozni mert volna.

Az 1829-re megjelent miskolczi kalendárium szerint, a miskolczi 1829.
könyvnyomtatónál találtattak az 1819-ikiben emlitetteken felül: A fegyveres bajtársak, vagy az esküvés ereje. Alfaráczi Guzmán sat.

[1] Ez ajánlatok az 1827-iki XII-ik törvénybe is beczikkelyeztettek.

három részben. A vallás vagy Religio. Barclai János okt. Int. A kat. Hit. Elsz. Bujdosásnak emlékkönyve. Imáds. könyv. Históriák : Házi kereszt, Kapros János, Násznagyok kötelesége, Paraszt lakodalom, Mária v. Pótcs Sz. kutról sat. Időtöltő mulatságok a hosszú téli Estvék. Önnön gyilkosságról való tanitás. Schlettwein, a klastromok ótalmazásáról. Szatira, 2-ik darab, a megvilágosodás Magyarországon.

A mint e jegyzékből is látható, az 1819-től 1829-ig terjedő évtizedre a fenti termelés ugyancsak szerény s ugyanilyen szerény keretekben mozgott még a 40-es években is. A régi könyvterjesztés patri-
1837. archalis voltára mutat az a körülmény, hogy 1837-ben *Schedel Ferencz* és *Vörösmarty Mihály*, a M. Tudós Társ. tagjai, az általuk megindítandó *Athenaeum* és *Figyelmező* ujságok előfizetési felhivását a városi tanácsnak küldik meg, a mely intézkedik, hogy az egy tanácsnok által a városban köröztessék.

1840—50. Az 1840-es években már több, a szépirodalommal is foglalkozó irónk van, a kik közül a miskolczi társadalmi életről irt elmés tudósításai révén *Pilta Mihály* (1816—1846)[1] és a forditásai s a *Der Ungar* czimű lapja útján országosan ismertté lett, egyébként pedig Pesten működött *Kilényi János* (1805—1889.) érdemelnek említést. 1853-ban Miskolczon Tóth Lajosnál *Karacs Teréz összes munkái*, 1855-ben pedig Pesten Müller Gyula bizományában *Paulikovics Lajos* miskolczi iró *Rajzok a hajdankorból* czimű müve jelentek meg. 1856-ban Miskolczon *Rácz Sándor* (1786—1859) *Emléklap egy agg szinész életéből* czimű sok tekintetben érdekes emlékirata hagyta el a sajtót s az 1850-es években lépett fel tárczáival és elbeszéléseivel egyik ismertebb irónk : *Gánóczy Flóris* (1825—1891.)

1859. Városunk irodalmának történetében különös fontossággal bir az 1859-ik év. Irodalmunk s nyelvünk halhatatlan érdemű bajnokának, *Kazinczy Ferencznek* emlékére születése százados évfordulóján kegyeletes ünnepélyt rendezett az egész magyar nemzet. Erdélyi Jánosnak a Sárospataki Füzetekben 1857-ben e tárgyban megjelent kis fel-

[1] Vidéki Futár. *Honderű*, 1846. I. 356. l.

hivása, majd *Lévay Józsefnek* a Szépirodalmi Közlönyben ugyanazon év november hó 18-án az ünnepély eszméjét kifejtő, terjedelmes és szívhez szóló czikke nem maradt kiáltó szó a pusztában, hanem óhajtott visszhangra talált úgy a hirlapokban, mint a nemzet jobbjainak szivében és «a kellő időben érkezett eszme testet vőn magára.» A magyar Tudományos Akadémia 1858. november 22-iki ülésében Toldy Ferencz inditványára egyhangulag elfogadta az emlékünnep megtartását s példáját testületek és városok vetélkedve követték.

1859. október 27-én városunk is négy különböző helyen ünnepelte a dicsőült férfiú szivetemelő emlékünnepét, melyen nemcsak a város, hanem a megye minden rendű és rangú polgárai részt vettek.[1]

Az ünnep reggel 10 órakor a ref. iskolában kezdődött, hol a dalkör a Kölcsey-Hymnuszt énekelé, Lévay József emlékbeszédet tartott s ezek után fölolvasták Tompa ünnepi ódáját, Kazinczy Ferencznek «A hárfa» czimű szép fordítását s eléneklék a szózatot.

A szinház épületén három nagy lobogó lengett e felirattal: «Kazinczy évszázados emlékünnepe». Az előadás 6 órakor kezdődött. A nézőtér gazdag fénynyel volt diszítve, arany, ezüst rojtokkal, virágokkal, háromszinű kelmével, jelesb költők babéros mellképével; a karzat is nemzetiszinű átlátszó lámpákkal s a csarnok és előcsarnok szines világítással.

A szinház csakhamar minden zugában megtelt Borsodmegye és a vidék előkelő családjaival és a város értelmes lakosságával. A hölgyek majd mind nemzeti öltözetben jelentek meg.

A függöny felgördülvén, a Kazinczy-mellszobrát lelkesült tapsviharral üdvözölték s azután *Molnár György* igazgató elszavalta Lévay Józsefnek *Vezérhang* czimű és Kazinczyra vonatkozó költeményét. Előadás közben a közönség zajjal hivta a jelen volt két költőt, Tompát és Lévayt, de nem jelentek meg.

A szinházi előadás bevégeztével a közönség nagy része egyenest

[1] *Kovács Gábor.* A miskolczi ev. ref. főgymn. tört. 214. l.

a diszlakomára sietett. Kényelmes volt az átköltözés; úgyszólván egyik teremből kellett a másikba vonulnunk. Még ekkor is folyvást jelentkeztek részt venni vágyó hölgyek és férfiak, kivált a vidékről; bár a kijelölt helyiséghez képest, már az eddig (2 új frtjával) bejegyzettek száma is túlszaporodott vala. Középen egy tágas, két oldalt két kisebb terem állott a lakoma rendelkezésére, melyeket a nemzeti casino kész örömmel sietett, az ünnepély czéljáért, minden díj nélkül átengedni. — Rövid idő mulva mind három terem annyira megnépesült, hogy csak ügygyel-bajjal lehetett helyt foglalni az izletesen fölterített asztalok mellett. A diszes vendégkoszorú száma közel járt háromszázhoz.

Belépvén a nagyterembe, annak homlokzatán mindjárt Kazinczy Ferencz olajba festett, aranykeretű arczképe tünt szemünkbe. — Aranyos könyvszekrényt ábrázoló pyramison volt az elhelyezve, a tudomány, művészet s ipar jelvényeitől és számos nemzeti szinű zászlócskáktól környezetten. Jobbján Vörösmarty, balján Kölcsey életnagyságú arczképei, e közös felirattal: «Hazafiság a honfinak». A terem jobb oldalán mindenek fölött gr. Széchenyi István életnagyságú, olajfestmény-arczképe vonta magára a figyelmet, körülte Petőfi, Arany s más jeles magyar irók arczképei; átellenben történeti képek: a Hunyadi-ház diadala, Mátyás Budára vonulása, Árpád fejedelemmé emeltetése, a magyar műegylet kiadásai szerint. Az ajtók és ablakmélyedések csinos függönyökkel s itt-ott cserépben lévő élővirágokkal diszesíttettek. A két szomszédterem szinte úgy volt fölszerelve, hogy mind a csinnak, mind a kényelemnek lehetőleg megfeleljenek.

Nehány perczig várakoztak még a közönség teljes megérkeztére s a már bent levők nyugalmas elhelyezésére. A párta és a magyar fejkötő, valamint a magyar derék feltünőleg szerepeltek szép hölgyeinknél s tündérileg emelték természettől nyert bájaikat. A férfiak legnagyobbrészt attiladolmányban jelentek meg s így az egész diszes ünneplő kör már-már mintegy fuvallatát érezte vagy képviselte a nemsokára oly általánossá lett nemzeti öltözet hódításának.

A díszlakomán résztvett báró Vay, gróf Szirmay s több előkelő család, Palóczy László stb. E lakomát Lévay és Horváth Lajos rendezték, Lévay emlékbeszéde, a polgári dalárda énekei, szavalat és pohárköszöntések érdekesíték.

Ezalatt pedig a csizmadia szinben *Filep Mihály* református lelkész elnöklése alatt összegyültek a *csizmadiák*. Az ünnep elején Filep megmagyarázta, ki volt Kazinczy, mire a czéh kántusa elkezdé énekelni a «Fogy az élet» czimű dalt. A czéhmester és atyamester szintén szónokoltak s azután a magukkal hozott ételekből lakomát csaptak, tartván egész virradatig. Közben Filep felszólítására Kazinczy szobrára lelkesen adakoztak.[1]

A Kazinczy-ünnepélyen dicsőítő hódolatának bemutatásában legelső volt a ref. főgymnasium, melynek számos tanulóifjúsága, az ügy mellett lelkesült tanárok vezérlete alatt, az egyházi és világi előljárók jelenlétében, diszes közönségtől koszoruzva, az iskola nagy hallgatótermében Pásztor Dániel igazgató és Lévay József tanár alkalomszerű szép beszédeikkel, néhány szavalattal s az összhangzatos énekkar szabatos dalaival dicsőítette a nagy Kazinczy érdemeit.

Nem említve azon lelkesítő és ébresztő hatást, melyet ez országszerte tartott ünnepélyek a lethargiából felocsúdni kezdő nemzetre tettek, a helybeli emlékünnepnek az evangélikus főgymnasiumra igen áldásos következése lett. Ugyanis Lévay József a költő ref. gymnasiumunkban azidétt a magyar irodalom tanára, a Kazinczy-ünnepélyek sikeres indítványozója, 1859. november hó 12-én az iskolaszék ülésében azt indítványozta, hogy az ifjúság képzése czéljából az iskolában már a régibb időben fennállott önképző társulat eleveníttessék fel és a halhatatlan érdemű nyelvujító emlékére «*Kazinczy önképzőkör*»-nek neveztessék.

---

[1] *Hölgyfutár*. 1859. II. k. 1071. l. — L. még: *Kazinczy Emlény*. A Miskolczon, 1859. október 27-én tartott Kazinczy ünnepély rajza. Miskolcz, 1860. Miskolczon nyomtatta Rácz Ádám 16-odrét 232 lap. — *Vezérhang* Lévay Józseftől, Kazinczy Ferencz születésének évszázados emlékünnepén, 1859. okt. 27. Miskolczon, nyomtatta Rácz Ádám.

A tanári kar örömmel fogadta az indítványt s megbizta az indítványozót, hogy a régi önképzőtársulat alapszabályait átnézvén, az alakítandó kör számára új alapszabályokat dolgozzon ki.

Lévay elfogadván a megbizást, csakhamar elkészítette az alapszabályokat s a növendékek között is oly nagy érdeklődés mutatkozott az önképzőkör iránt, hogy az munkálkodását már 1859. deczember 4-én megkezdhette.

Ifjusági önképzőkörünknek eleitől fogva mindezideig igen számos tagja volt. Alapítójának vonzó egyénisége a négy felső osztály növendékeit már az első évben kivétel nélkül egyesítette ennek barátságos gyülésein, melyek az irodalom szeretetét, a magyar nemzetiség hű ápolásának érzelmeit napról-napra jobban erősítették a tanuló-ifjúság kebelében s a közösen szerzett szellemi élvezet által szorosan csatolták egymáshoz ; a későbbi időben pedig a növendékek szivében mély gyökeret vert buzgóság a kör iránt, az elődökről folyvást átszármazott az utódokra, így minden év elején igen szép számú lelkes kis csapat sorakozott azon zászló alá, melyre a kör nemes hivatása irva van, melynek megfelelni, a közönség folyton megujuló biztató nyilatkozatai s rokonérzelme kifejezései között ma is buzgósággal törekszik.

A kör a közvizsgák alkalmával az *avasi nagy templomban* minden évben díszülést szokott tartani, melyen évi munkálkodásáról az iskolai előljáróság előtt beszámol és a közönség gyönyörködtetése czéljából szavalatokat tart, melyeknek szüneteit rendesen az ifjúsági énekkar dalai töltik be. E díszülés ünnepélyességét a kör alapítványi díjaira az év elején kitűzött és a tanári bizottság által megbirált pályamunkákról szóló jelentés is emeli, melynek eredménye szerint az ifjúság jutalomra érdemesített pályázó tagjai között a pályadíjak nyilvánosan kiosztatnak.

Lévay József 1865. október 15-én Borsodmegye főjegyzőjévé választatván, tanári állásával együtt az önképzőkör elnökségét is letette, melyről a kör hálája s igaz tisztelete kisérte ujabb diszes állására. Utóda, úgy az irodalmi tanári széken, mint az önképzőkör elnökségében *Solymossi Sámuel* lett, ki szintén hivatott fejlesztője volt az

ifjúság nemesebb érzelmeinek, kinek örökifjú lelke, költői kedélye 17 éven keresztül sok fiatal ember lelkében gyujtá fel a magyar irodalom iránti szeretet lángját. 1882-ik év szeptember hó 30-án történt halála után az iskolaszék az önképzőkör vezetésével *dr. Kovács Gábor* tanárt bizta meg.

A mi a kör anyagi viszonyait illeti, örömmel állíthatjuk, hogy e tekintetben az ország főgymnasiumai között önképző körünk a legelsők között áll, mert számos alapítványai mellett, melyek az iskola pénztára által kezeltetnek, a kör munkálkodását figyelemmel kisérő s haladását örömmel tapasztaló egyes pártfogók által évről-évre több kegyes adományok tétetnek pályakérdések jutalmazására, melyek növendékeink magánszorgalmának nevelésére, munkálkodásának előmozdítására igen üdvös hatást gyakorolnak.

Alapítványaink ez ideig a következők :

1. A nagy Kazinczy Ferencz születésének évszázados ünnepe ébresztő hatása alatt indítványoztatott 1859. novemberben az egyháztanácsban, hogy tétessék egy alapítvány közadakozásból a halhatatlan érdemű irodalmi férfiú neve alatt az iskola részére, melynek kamatja a tanári kar által kitüzendő pályakérdés jutalmazására szolgáljon. Az indítvány elfogadtatván, 330 forint és egy kétforintos tallér lett az eredménye. Ez összeg az iskolai tanács ajánlatára Egyházi Kazinczy-ösztöndíj czimen két alapítványi tőkévé alakíttatott s a takarékpénztárba helyeztetvén, kamatjai évenként a Kazinczy önképzőkörben egy 10 és egy 8 forintos pályadíj kérdéseinek jutalmazására fordíttatnak.

2. Ugyancsak a Kazinczy-ünnepély lélekemelő hatása indította a miskolczi polgári éneklőkart arra, hogy iskolánknak 80 forintot ajánljon fel ily czim alatt : «A miskolczi polgári éneklőkar tagjai által felajánlott Kazinczy-alapítvány», melynek kamatja évenként a pályázat útján készítendő legjobb magyar munka díjazására fordíttassék.

3. A Kovács Gyula emlékalapítványa, mely 155 frt 60 krt tesz.

4. Liszkay Gubás Ferencz, iskolánk egykori jeles növendéke,

később nagyváradi ref. vallástanár, majd helybeli polgáriskolai igazgató, korán elhunyt szeretett neje iránti kegyeletből: «Gubás Kovács Mária alapítványa» czim alatt az 1871-ik évben 100 forintot adott Kazinczy-önképzőkörünknek, hogy annak kamatja évenként bárminemű pályakérdés díjazására fordíttassék.

5. A Szemere Bertalan emlékére, a főgymnasiumi ifjúság 1878. február havában 100 forintot adományozott alapítványképen az önképzőkörnek, hogy annak kamatja évenként «Szemere Bertalan-díj» czim alatt pályakérdés díjazására fordíttassék.

6. Ferenczy Lajos egyházi és iskolai tanácsos 1881-ik évben pályadíjalapul 100 forintot adott a körnek.

7. Margó Emilián miskolczi görög-keleti lelkész alapítványa, melyet 1881-ben végrendeletileg hagyott önképzőkörünk pályadíj-alapítványául 50 forintnyi összegben.

8. B. Eötvös József emlékére gyüjtött szavalási díj, mely az 1871. július 3-án tartott Kazinczy-örömünnep alkalmával gyüjtetett iskolánk szives pártfogói között szavalási díj alapul. Ez alapítvány kamatjául évenként 5 forint szokott szavalások jutalmazására kiosztatni.

Ezen alapítványok tőkéi az iskolai pénztárban vannak elhelyezve, kamatjaik évről-évre az alapítványok szellemében használtatnak fel.

Ezeken kivül számos évi adományban részesült az önképzőkör mind e mai napig.

Külön ki kell emelnünk, hogy a budapesti magyar királyi tudományegyetemen levő «Borsodi-kör» a tanítványi kegyelet jeles példájául Solymossi Sámuel önképzőköri elnöknek 1882. szeptember 30-án történt halála hirére azonnal elhatározta, hogy míg a borsodi kör áll, minden évben egy magyar aranyat fog küldeni a miskolczi ref. főgymnasium önképzőkörének «Solymossi-díj» czim alatt, egy általa kitüzendő pályakérdés díjazására. E határozatát évről-évre hiven teljesitette.»[1]

[1] *Dr. Kovács Gábor* i. m. 214—220. l.

Az 1850-es évek végén az ország szivében, Pesten kezdett mind- 1850—70.
inkább feltünni egyik legjelentékenyebb szépirónk, *Vadnay Károly*, ki 1832. április 28-án született Miskolczon előkelő református családból. Nagyatyja gróf Festetics Györgynek volt jogügyi igazgatója, atyja liberális politikus volt s mint ilyen, Miskolcz városát képviselte. Utóbb a legfőbb itélőszék birája lett s mint ilyen, sok szeretettel foglalkozott az irodalommal ; egy a szórendről irt nyelvészeti értekezésével akadémiai díjat is nyert. Vadnay Károly tanulókora Miskolczon a 40-es évek politikai és irodalmi eseményeinek lelkesítő hatása alatt és családjának barátai, Palóczy László és Szemere Bertalan közelében telt el.

A szabadságharcz kezdetén tüzérnek állott be a 16 éves gyermekifjú, majd átlépett a gyalogsághoz, a hol a 22-ik honvédzászlóaljhoz sorozták be. Csapatjával a kemény télen át az északi szorosok őrizetére volt kirendelve. Midőn egy alkalommal egy honvédnek kegyetlen megbüntetésén felháborodva élesen kifakadt és tiltakozott századosának eljárása ellen és kifakadását utóbb sem akarta visszavonni, kevésbe mult, hogy fegyelemsértés miatt fejbe nem lőtték és megmenekvését csak is Rapaics őrnagy közbenjárásának köszönhette. Ezután Erdélybe helyezték át, a hol előbb hadnagygyá, majd főhadnagygyá léptették elő. A világosi fegyverletétel hire Zsibón érte. Innen Miskolczra ment Bertalan bátyjához, de néhány havi lappangás után rábukkantak s az 59. sz. osztrák gyalogezredbe sorozták be, a melylyel először Bécsbe, majd Tirolba, onnan pedig Olaszországba ment, végigszenvedve besorozott tiszttársaival együtt az osztrák tisztek minden inzultusát. Egy évi katonai szolgálat után haza került, hogy itthon mint iró szolgálja az elnyomatás éveiben a nemzet ügyét.

Eleinte szerelmi dalokat irt Sugár Kálmán álnév alatt. Ezekben félreismerhetetlen tehetség nyilatkozott és Nagy Ignácz helyet adott neki a *Hölgyfutár* czimű lapnál. Nagy Ignácz halálával a lap szerkesztését Tóth Kálmán vette át 1856-ban, de Vadnay Károly vitte a tényleges szerkesztést. A lapot főleg a női közönség kedvelte. Itt kezdődik Vadnaynak az a mélyebb hatása, melyet mint szerkesztő

gyakorolt mind az irókra, mind az olvasó közönségre. A Hölgyfutár azonban válságokba jutott, Nagy Ignácz özvegye eladta, más kezekbe jutott s nemsokára megszünt. Vadnay ezután külföldre utazott, megjárta Párist, Londont s még Konstantinápolyban is volt. Visszatérte után nem sokára Tóth Kálmán lapjánál, a *Fővárosi Lapok*-nál vállalt alkalmazást, melynek 1864-ben szerkesztője lett. Ettől fogva összeforr Vadnay munkálkodása a magyar hirlapirodalom fejlődésével, a keletkező irói tehetségek feltünésével, kiket szeretettel támogat s kik lapját szivesen keresik fel. De vonzódtak hozzá azok is, a kiknek már megállapodott és ünnepelt nevök volt az irodalomban.

Vadnay Károly volt az első magyar szerkesztő, a ki az irónőknek tág teret nyujtott s a ki legtöbb irónőt engedett szóhoz jutni.

Miután a Fővárosi Lapokat leginkább nők és finomabb érzésü családok számára szerkesztette, rendkivül őrködött azon, hogy a lapban izléstelenség és pikantéria napvilágot ne lásson. E czélból az összes kéziratokat gondosan elolvasta s olvasatlanul csakis olyan irók novelláit adta ki, a kiket már jól ismert s a kikben teljesen megbizott. Pedáns volt nagyon, de lelkiismeretes és jóizlésü minden izében.

A Fővárosi Lapok mint *szépirodalmi napilap* merész vállalkozás volt oly időben, mikor a politikától várt a nemzet mindent, de épen a hatvanas évek elején meg is csalódott benne. A közélet sivár volt és fenyítő hatalommal találkozott, mihelyt buzogni kezdett. A nemzeti érzést, a sóvárgó vágyakat a kevés számú lapokban szigorú czenzura némította el. Lapjaink iránt leginkább a politikusok érdeklődtek, de őket sem elégítette ki, hogy mindig a sorok közt kellett olvasni. Volt még néhány divatlap olvasni valókkal. Általában hirlapirodalmunkban nem volt elevenség, szük körben mozgott, hiába működött közre benne a publiczisták, a politikusok, az irók hatalmas gárdája. Hiányzott a sajtó szabadsága, de nélkülözték a lapok az élet lüktetését, az egymást váltó napok aktualitását és élvezhető formában való előadását annak a kevés eseménynek is, a mi történt.

Jó irói névvel fogott már a Fővárosi Lapok szerkesztéséhez Vadnay. Elevenséget vitt Vadnay a lapba s a mindennapi élet eseményeit

gyüjtötte a szépirodalmi olvasmányok mellé. Megjegyzései, ötletei, műveltsége, szelleme és jóizlése csakhamar kedveltté tették a lapot, mely terjedelmére kicsiny volt ugyan, de fürgén végezte dolgát napról-napra és gondoskodott olvasói kielégítéséről olvasmányokban, közleményekben. Csaknem harmincz évig, 1893-ig szerkesztette Vadnay e lapot, melynek napi érdekű rovatait legnagyobb részt maga írta. Nagy munkaereje mellett ébersége mindenre kiterjedt, az élet összes ágazataira s volt ideje foglalkozni a tehetségekkel, kiknek jóindulatára szükségük volt. A lap így csakhamar elterjedt s a családok szivesen látott vendégévé vált.

A lap ébersége nyilvános- és társaséletünk iránt, kritikája az irodalomról, művészetekről, olykor pedig vitatkozásai és felszólalásai szép hatáskört vívtak ki magának és szerkesztőjének. Vadnayt a *Petőfi-Társaság*, melyet oly irók alakitottak, kiknek nagy részét ő vezette be az irodalomba, tiszteleti taggá választotta. A budapesti Nemzeti Szinháznál hosszú időkig drámabiráló tisztet töltött be s a magyar irók segélyegyletének titkárságát haláláig vitte nagy szeretettel és felebaráti érdeklődéssel azok iránt, a kiket segélyezni kellett. Mint szerkesztőnek az is érdeme, hogy az úgynevezett tárczaczikkek közlésével a hirlapok közleményeinek változatossá tételében elől járt és egy addig elhanyagolt irodalmi ág művelését általánossá tette.

Szülővárosa, Miskolcz sem maradt el az elismerésben, egyik képviselőjévé választván.

Mint szerkesztő bármily nagy munkásságot fejtett is ki, az önálló szépirodalmi alkotásokra épen e miatt alig gondolhatott. E hossszú időből csak nehány elbeszélése maradt. Értékesek kritikái, melyeket világosan és könnyű tollal írt, valamint életrajzai elhunyt nevezetességekről, nemkülönben akadémiai jelentései pályázó művekről. Mielőtt még a Fővárosi Lapok megindult volna, Pompéry János *Magyarország*-jába és Kovács Lajos *Független*-jébe írt sokat, leginkább tárczaczikkeket. Egy-egy czikkét közölték a hetenkint megjelent lapok a hét eseményeiről. Jókai állandó dolgozótársnak szerződtette a *Hon*-hoz, a tárczarovat vezetésére. Szinházi birálatainak nagy

része itt jelent meg. A Fővárosi Lapok szerkesztésétől 1893 újév napján vonult vissza. Irótársai, a művészek, az irodalombarátok melegen búcsúztak el a régi helyéről távozó szerkesztőtől, de üdvözölték a jeles írót, kit a szépirodalom most már visszanyert. A hivatalos lap, a *Budapesti Közlöny* szerkesztője lett ugyan, de ettől elég ideje maradt a szépirodalom művelésére is. Vadnay csakugyan visszatért a szépirodalomhoz, derék könyveket írt, a régi időkre vonatkozó jegyzeteit és visszaemlékezéseit is feldolgozta. Fájdalom, hogy egészsége megrendült. Az utóbbi években irótársai már csak ritkán találkozhattak vele személyesen.

Az ötvenes években a *Hölgyfutár*-ban és a *Délibáb*-ban megjelent elbeszéléseiért szerette meg az olvasó közönség. Ezekből *Beszélyek* czím alatt kiadott két kötetét különösen a nők méltányolták. Megerősödve, irói tulajdonokban gazdagodva és az elbeszélés kellemes és közvetlen hangját elsajátítva, 1862-ben *A kis tündér* mint nem mindennapi regényirót mutatja be. Következett még több regénye rövid időközökben, melyekben az élet festése, az előadás megnyerő volta, a választékos styl és a formaérzék Vadnayt a magyar olvasók kedvenczévé tették. Ezek a regények: *Eszter*, *a szép kardalnoknő*, *Eladó leányok*. Hosszabb szünet után, csak 1878-ban írta *A rossz szomszéd* czímű regényét. E közben, 1866-ban a *Kisfaludy-Társaság*, 1872-ben az *Akadémia* tagja lett, s e társaságokban emlékbeszédeket, korrajzokat olvasott föl. Az Akadémián «Az első magyar társadalmi regény» czímű tanulmánynyal foglalta el helyét. «Emlékbeszéd Frankenburg fölött», «Emlékbeszéd Kovács Pál fölött», szintén akadémiai értekezések. A Kisfaludy-Társaságban Tóth Kálmán érdemeit tárta föl szerető melegséggel és *Elmult idők* czimen a szabadságharcz után következett szomorú világról szólt. Az «Elmult idők» czimen kiadott önálló kötete korrajzi irodalmunk javából való. *Éva leányai* czímű regényét a Kisfaludy-Társaság adta ki 1891-ben; *Hosszú estékre* czímű beszélyeiből egy gyűjteményt 1890-ben a Műbarátok Köre adott ki. *A besorozott* és *Immaculata grófnő* czímű regény egészitik ki az 1890-es évek közepén megjelent köteteit.

Miskolcz városának déli kerületét három országgyűlésen képviselte, mint a szabadelvűpárt tagja. A képviselőházban is főleg irodalmi és művészeti ügyekben szólalt föl. Képviselői állásáról 1893-ban mondott le, mikor a hivatalos lap szerkesztését átvette.

8. Vadnay Károly.

Hetvenedik évének születésnapján az öreg irót irótársai, tisztelői sokan felkeresték őszinte, szives üdvözletükkel; akkor még nem lehetett gondolni, hogy gyöngélkedése a közeli véget jelenti. Szellemi frissesége ép volt, az üdvözlő levelekre finom udvariassággal és szellemesen válaszolt. 1902 julius 27-én történt aztán, hogy örökre elbúcsúzott a derék magyar iró, ki működésében annyi buzgósággal és határozottsággal szolgálta a közügyet, a hirlapirodalomnak annyi hasznos

szolgálatot tett, a szép és izlés kultuszához mindig hű maradt és irataiban, könyveiben maradandóvá tette emlékezetét.[1]

Temetése, a nagy írót megillető pompával Budapesten történt s a fő- és székváros által nyujtott díszsírhelyen helyezték örök nyugalomra. A Kisfaludy- és Petőfi-Társaságokban egy-egy jelesebb írónk adózott a nagy halott emlékének s az Akadémiában csak az imént[2] méltatta érdemeit egyik írótársa.

«Mint elbeszélő és regényíró, mint aesthetikus és szerkesztő, mint képviselő és a tudományos Akadémiának is tagja évtizedekig jelesül szolgálta a közügyet — mondja *Berczik Árpád* — szorgalma és megbízhatósága miatt keresett egyén volt mindenfelé, irodalmi és művészi kérdésekben az 50-es és 60-as, de még a 70-es évek egyik tekintélyévé emelkedett, kinek véleményét mindenütt kikérték és részrehajthatlansága miatt meg is hallgatták. Azt hiszem, ha valakiről az utódok ennyit elmondhatnak, az bőven kiérdemelte a közbecsülés díszsírhelyét emlékezetünk temetőjében. Kivált akkor, ha egy téren — mint szerkesztő — korának legjelesebbjei közül való volt s mint egy szépirodalmi napilapnak szerkesztője — tagadhatatlanul nagy és pedig igen üdvös befolyással volt főleg nőolvasó közönségünkre, az erkölcsös, hazafias, jóirányú napi olvasmány nyujtásával.

Az akkori sajtó felmutathat olyan különlegességet, a milyennel a mai sajtó sem dicsekedhetik és utalhat Vadnay Károly olyan érdemre, melyben egy mai szerkesztő sem versenyezhet vele . . . Ez a különlegesség a szépirodalmi napilap. Közlönye volt ez kiválóképpen a magyar hölgyvilágnak s a magyar hölgyet a hazai szépirással és művészettel olyan szorosan összefűzte, hogy — mondhatni — sohase volt

---

[1] *Vasárnapi Ujság*, 1902. 31. szám (arczképpel). — L. még: *Az Ország Tükre*, 1864. 25. szám (arczképpel). — *Pesti Hirlap*, 1902. jul. 28—29. — *Borsodmegyei Lapok*, 1899. jul. 25. — *Borsodmegyei Lapok*, 1902. jul. 29—30. számai stb.

[2] 1909. febr. 22. *Berczik Árpád.* Emlékbeszéd Vadnai Károly r. tag fölött. Budapest, 1909. (A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. XIV. k. 4. szám.)

a magyar nő magyar lelkűbb és szelleműbb, mint azokban az években. Dicső királynénk — Erzsébet — is ezt a lapot olvasta.

«Az alkotmány visszaállítása után a közélet nekilendülvén, a lap új rovatokat nyitott és a politikát is feldolgozta a nők számára, úgy hogy a magyar női olvasóközönség naponként megtalálta ebben a gonddal és körültekintéssel összeállított lapban mindazt, a mivel lány és asszony szellemileg táplálkozhatott.»

A szépirodalom többi miskolczi származású művelőire már csak futólagosan terjeszkedhetünk ki. Az 1860—70-es években működtek: *Borsodi László* (1844—.), *Bródy Zsigmond* (1840—1906.), ki utóbb mint publiczista és lapkiadó tett szert nagy tekintélyre és vagyonra, *Dominkovich Mária* (1847—1908.), a nagy Palóczy unokája, ki mint szegény telefonkezelőnő halt meg Budapesten és *Kun Kálmán* (1842—.), ki főleg humorisztikus lapoknak dolgozott. Az 1870-es évek végén egy ideig városunkban lakott *Gozsdu Elek* is, ki mint regényíró ez időtájban lett hiressé. Az 1880—90-es évekből meg kell említenünk *Buthy Lajost* (szül. 1858.), *Dálnoky Nagy Lajost* (1862—.), *Kovács Lajos* tanárt (szül. 1856.), a mese- és gyermekszinműiró *Lőcsei Seltenreich Emmát*, egy sok szatirával megírt ügyes önéletrajza miatt *Doleschall Gábor* orvost (1813—1891.), *Mátray Lajos* tanárt (1859—.), a szinmű- és monologfordításairól általánosan ismert *Miskolczi Henriket* (1860—.), *Schack Béla dr.*-t (1859—.), a *Veresk*övi álnév alatt író *Szalóczy Bertalant*,[1] *Porcs Jánost*, ki egyebek közt Zschokke Henrik egyik regényét «A kék csoda» czimen 1884-ben lefordította, *Tőrös Ferenczet*, ki «Régi képek» című rajzgyüjteményét 1884-ben adta ki Miskolczon, *Kemenczky Kálmánt* (1844—.), *Pintér Ákost* (1874—1903.), a fiatalon elhunyt regényírót, *Székely Béla dr.*-t (1868—.), *Serédi Jenő dr.*-t s végül *Miskolczy Simon Jánost* (1880—.). 1860—70.

Itt említjük még fel, hogy a toll emberei 1897-ben *Forster Rezső* nyomdászságának ötvenéves évfordulóján ünnepélyt rendeztek, 1897.

[1] Irodalmi viszonyok városunkban. *Borsodmegyei Lapok*, 1888. 90. szám.

melynek alkalmából Láng Ottó, a Borsodmegyei Lapok segédszerkesztője *Ünnepi Lap*-ot adott ki.

1901. 1901. szeptember hó 19—20-ik napjain a magyar protestáns irodalmi társaság vándorgyűlését tartotta Miskolczon. Felekezeti jellegű volt az ünnepély, de azért a város lakossága a felekezetiségen felül emelkedve, hazafias örömmel és ősi vendégszeretettel fogadta körében az irodalom munkásait.[1]

A *szinműirodalom* nálunk már a XVIII. század végén talált mű-

1792. lőkre. *Szrogh Sámuel* 1792-ben *Kodrus* czimen egy szomorújátékot fordít németből, mely Pesten nyomtatásban is megjelent. *Miskolczy György*, a ki utóbb Szrogh Sámuellel és Erős Józseffel együtt alkotta a Borsodmegye által megbizott szinházi igazgatóságot, szintén fog-

1800—15. lalkozott szinművek fordításával. Az 1800-iki s az 1815-iki szintársulatok több tagja írt és fordított szinműveket, kik közül bennünket közelebbről a később itt meg is telepedett *Benke József* érdekel. Számos szinműve közül alighanem csupán a *Salamon fiatalsága* czimű

1825. háromfelvonásos vígjáték eredeti, a többi fordítás. 1825-ben *Kassay Sámuel A fegyveres bajtársak, vagy az esküvés ereje* czimen ad ki egy vitézi szomorújátékot, mely Nemes Szigethy Mihály költségén és betüivel Miskolczon jelent meg. Kassay az ötfelvonásos szomorújáté-

1830 kot Stein Bernáth után németből fordította. Az 1830-as években szinészeink között akadt néhány alkalmi szinműiró és fordító, 1845-

1845. ben pedig a már említett *Illing György* lép fel egy német nyelvű szinművel. Ugyancsak német nyelven írt néhány darabot *Klein Gyula*

1840—60. *Lipót* (1840—1876.), a ki az 1840—60-as években Berlinben aratott sikereket. Vele egyidejüleg *Pompéry János* (1819—1884.) szerzett a szinműirás terén babérokat. Szinművei közül kettőt a budapesti Nemzeti Szinházban is előadtak. Ha nem lett volna kiváló szinész, számtalan sikerült szinmű fordítása révén is nevet szerzett volna magának *Szerdahelyi Kálmán*, a ki szintén városunk szülötte. Számos eredeti és fordított szinművével szerepelt a budapesti Nemzeti Szin-

[1] *Polgm. jelentés.* 1901.

ház műsorán *Bercsényi Béla* (1844—), a ki mint színész is a jobbak közé tartozott. Az újabb nemzedék szinműirói közül *Miskolczi Henrik*, *Verő György*[1] és *Miskolczy Pálné* említendők.

A *történetirásnak* Miskolczon a XVIII. század második felétől kezdődőleg számos művelője volt. 1780—1810 között *Décsy Antal* 1780.
ügyvéd foglalkozott nemcsak történetirással, hanem régészettel is. 1794-ben Senátor *Sárkány Mihály* úr az 1794-ik esztendőnek folyásárul 1794.
és időnek járásárul némely feljegyzéseit a tanácshoz benyujtván, felolvastatott és a késő maradéknak ezen időre való szomorú megemlékezése végett az archivumba tétetett.[2] *Benkő Sámuelről*, a ki Miskolcz topographiáját irta le, már megemlékeztünk. Művét némileg bővítve 1818-ban *Szathmáry József* adta ki újból. A történetirók 1818.
közt is helyet foglalt *Homonnai Imre*, ki 1822-ben Budán Eutropius 1822.
római történetek rövid tartalmát adta ki magyarul.

Miskolcz város első monographiáját 1842-ben *Kun Miklós* 1842.
(1812—1875.) főbiró irta meg és bocsátotta közre: *Miskolcz multja, jelenje, tekintettel jövőjére* czimen. A mindössze 50 oldalra terjedő füzet XV. fejezetben tárgyalja a czimben elmondottakat. A monographiát Előszó vezeti be, mely után Miskolcz eredetét és történetének felosztását (I. fejezet) tárgyalja a szerző, ki Miskolcz történetét három időszakra osztja fel. «Az első időszak tart a magyarok megtelepedésétől 1703-ig — mikor Miskolcz magának a város lakósainak minden uradalmi jövedelmekkel együtt zálogba adatott. — A 2-ik időszak tart 1703-tól az 1755-ben költ Grassalkovics-féle szerződésig. A 3-ik pedig a nevezett szerződéstől a jelen időig (1842)». Ezután «Az első időszakban kik birták Miskolczot? Az egyházak története» (II. fejezet), «A város szabadságai s kiváltságlevelei az első időszakban» (III-ik fejezet), «Az első időszak története» (IV-ik fejezet), «Miskolcz jogállapota s szerzeményei az első időszakban» (V-ik fejezet), «A II-ik időszak

[1] A műkedvelők, vigjáték 3. felvonásban, irta Verő György. Miskólczon nyomt. özv. Sártoryné és Mercse könyvnyomdájában, 1882.

[2] *Városi jegyzőkönyv.*

története» (VI-ik fejezet), «Grassalkovics-féle szerződés» (VII-ik fejezet), «Az adófizető közönség állapota a Grassalkovics-szerződés után» (VIII-ik fejezet), «Az adófizető közönség jövedelme s kiadásai, közadója s rétgazdálkodás» (IX-ik fejezet), «Az adó alapja s annak naponkinti csorbulása» (X-ik fejezet), «A nemesség állása a Grassalkovics-szerződés után, s Miskolcz királyi várossá emeltetése körüli lépések» (XI-ik fejezet), «Miskolcz királyi várossága iránti nézetek» (XII-ik fejezet), «Koldulás eltörlése, városi rendőrség felállítása, Jóléti pénztár» XIII-ik fejezet), «Világítás, Kisdedóvó intézet» (XIV-ik fejezet), «A protestáns iskolák egyesítése, Kórház, Vasárnapi iskola, Héti lap, Berekesztés» (XV-ik fejezet) czimű szakaszokban röviden, csaknem szárazon letárgyalja városa történetét s szava csak ott lesz bővebben folyó, a hol az 1840-es évek közigazgatási állapotaival foglalkozik. Sokat ír az adózás ügyéről, sorompóba áll a királyi várossá való emeltetés érdekében s végül megtaláljuk könyve végén mindazokat a reformtörekvéseket és óhajokat, a melyek akkoriban egy városa érdekeit szivén hordó főbiró szivét betölthették. Könyve mindenesetre becses ereklye reánk nézve már azért is, mert hazánknak alig néhány városa dicsekedhetik a XIX. század első felében készült monographiával.

1840—50. Az 1840-es években történetirással foglalkozott még *Dobrossy István*, az 1850-es években *Soltész Nagy János* (1802—1869.), *Szathmáry Emil* (Borsodi Emlék. Regényes történeti rajzok Borsod- és Hevesmegyék multjából. Eger, 1857. kis 8-adrét), az 1860-as évek-

1860—70. ben *Reményi Antal* ügyvéd és *Tóth István*.[1] Az 1870-es évektől kezdve főleg mint történetirók szereztek elismerést *Brósz Károly*, városunk multjának szorgalmas kutatója, *Foltin János*, *Gálffy Ignácz*, ki az ősrégészet és tanügyi irodalom terén is működött s néhány miskolczi iskola történetének alapos megirásával tett szolgálatot közoktatá-

[1] Az országos kisdedóvás mai állapota. Ötödik közlemény. A miskolczi, illetőleg borsodmegyei példány óvoda történelme és alaprajzi leirása. Tóth István óvónevelőtől Pest, 1864., nyomt. Wodianer F. könyvnyomdájában.

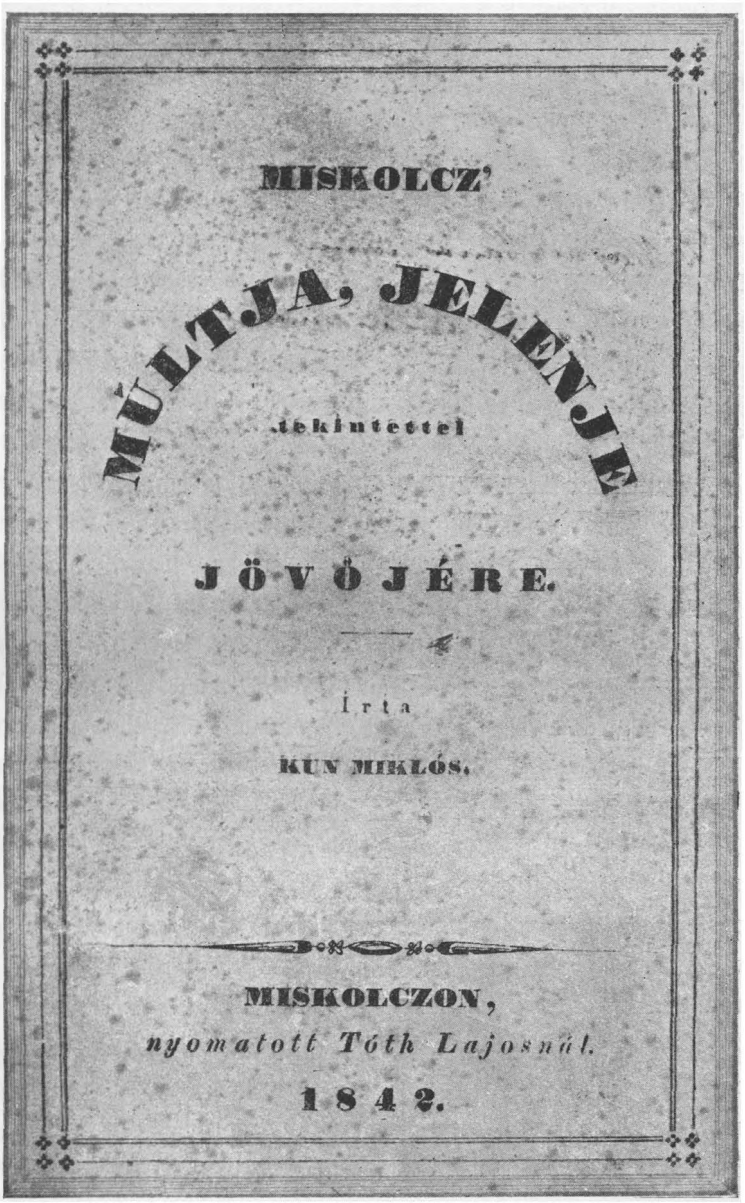

9. Miskolcz város első monographiájának czímlapja.

sunk történetének, *Kerékgyártó Elek dr.* a régi borsodmegyei czéhélet buvára, *Kis Jenő dr.* orvos, ki történész és régész is volt, *Kovács Gábor dr.*, a miskolczi ref. főgymnasium jeles monographusa, *Lippay Lajos* plébános, *Szücs Sámuel*, a hangyaszorgalmú adatgyüjtő és Ze-
1880—90. *lenka Pál.* Az 1880—90-es évekből ki kell emelnünk *Schack Béla dr.*-t, a magyar kereskedelmi iskolák monographiájának kiváló szerzőjét, a kereskedők könyvtára szerkesztőjét s a kereskedelmi szakoktatás nagyérdemű munkását, *Rohde Tivadar* érmészt[1] és ugyancsak itt kell megemlékeznünk a miskolczi Erzsébet-kórház történetének megirójáról, *Singer Henrik dr.*-ról is. 1901-ben *Halász Sándor dr.* tanár fordításában *Beck Vilma báróné*: «Egy hölgy emlékiratai az 1848—49-iki magyar szabadságharczról» czimű műve jelent meg Miskolczon. Beck báróné, tulajdonképeni nevén *Horeczky Vilma bárónő*, aki, mint szellemesen megírt könyvéből kitünik, olykor elég jelentékeny szerepet játszott szabadságharczunk történetében, emlékiratait 1850-ben írta meg s 1851-ben Londonban angolul, Lipcsében pedig németül adta ki. Előadása nem minden tekintetben állja meg a kritikát. Bennünket ez a könyv közelebbről már azért is érdekel, mert szerzője 1848-ban Miskolczon is megfordult s itteni élményeit könyvének hetedik és kilenczedik fejezetében írta le. A hetedik fejezetben Görgeinek Miskolczra való bevonulása és fogadtatása, majd az a kedvezőtlen hangulat van leirva, melyet a hadseregben Dembinskynek főparancsnokká való kineveztetése okozott. A kaszinó-ünnepélyen kívül Moteschicky kormánybiztos hivatalvesztésének elbeszélése is ebbe a fejezetbe jutott. A kilenczedik fejezetben Görgei hadseregének második miskolczi beszállásolását érinti, midőn a kápolnai csatánál történt késedelmezés miatt abból a lelkesedésből, a mely Görgei első miskolczi bevonulását kisérte, semmi sem maradt. A szinesen megírt könyvet Halász Sándor ügyesen fordította és saját költségén adta ki. A könyv czímképét Kiss Lajos, ugyancsak mis-

[1] Die Münzen des Kaisers Aurelianus, seiner Frau Severina und der Fürstin von Palmyra. Miskolcz, 1881. 8-r., 429 l.

kolczi főgymnasiumi tanár rajzolta és Morelli Gusztáv metszette fába. A legujabb nemzedékből említést érdemelnek *Vértessy Sándor*, a miskolczi czéhek történetének kutatója, *Domján Elek*[1] és *Leszih Andor*, a fiatal, de nagykészültségű régész és főleg numizmata.

Az *irodalomtörténetirást* következő iróink művelték: *Klein Gyula Lipót* (1804—1876.), a ki a drámáról írt hatalmas német nyelvű művével tette nevét ismertté Németországban, továbbá *Agáczy Norbert* (1841—.), *Molnár Lajos*, *Kovács Lajos* (szül. 1856.), *Marusák Pál* (1858—.), *Mátray Lajos* (1859—.) és *Halmi Gyula*.

A nyelvujítás hullámai a XIX. század elején Miskolczig is elhatottak. *Terhes Sámuel* és *Tóth László* heves irodalmi harczot folytattak. Terhes Tükröcske czímen füzetet írt Tóth ellen, mely a nyelvujítás korában elharapódzó személyeskedő kifakadások egyike. Ennek költött czímzésű levelei Miskolczról 1816-ból vannak keltezve.[2] 1816.

1818-ban városunkban két röpirat is jelent meg *Kassai József* szerencsi plébános magyar nyelvtanító könyve ellen.[3] E két nyelvészeti munkácska czíme: «*Eggyg barátságos szem-ügy*». Tudós és nagyon tisztelendő Kassai Jósef szerentsi plébános urnak magyar nyelv tanító könyvére. Miskólczon, Nyomtatódott 1818-dik Esztendőnek 2-dik Havában»; és «A barátságos szem-ügyre tisztelendő Kassai Jósef szerentsi plébánostól iratott, és Kassán kinyomtattatott feleletről egygy-két szó.» Az 1840-es évek elején *Bizoni Károly* «Magyarok ázsiai emléke» czimű, akkoriban feltünést keltő nyelvészeti művét írta Miskolczon, mely 1845-ben Pesten került ki a sajtó alól. Nyelvészeink közül egyébként *Hutter Antal* (1797—1863.) és *Vadnay Lajos*[4] (1805—1888.) érdemelnek különösebb figyelmet. 1818.

---

[1] II. Rákóczi Ferencz fejedelem önéletrajza. Miskolcz, 1903.

[2] *Dr. Váczy János.* Kazinczy Ferencz levelezése. Bpest, 1905. 15. k. 574 l.

[3] *Hazai és külf. tudósítások*, 1818. évf. 12. szám.

[4] A magyaros szórendről, irta Vadnay Lajos, közli Joannovics György, m. t. académiai tag. Pesten, nyom. Emich Gusztáv magyar acad. nyomdásznál, 1867.

Tankönyviróink közül felemlítjük *Dunay Imrét*,[1] *Hutter Antalt*, *Némethy Pált* (1807—1846), *Kun Bertalant*,[2] *Kálniczky Endrét* (1815—1862.) *Zsarnay Lajost*, *Tóth Pált*,[3] *Dóczi Gedeont* (szül. 1832.), *Dienes Pétert*,[4] *Kerékgyártó Elek dr.*-t,[5] *Kemenczky Kálmánt* (szül. 1844.), *Ballagi Károlyt* (1824—1888.), *Schack Béla dr.*-t (1859—.) és *Tóth Istvánt*.[6]

A magyar egyházi irodalom és költészet terén szintén számos miskolczi származású iróval találkozunk. A XVIII. század első felében mű-

---

[1] Rövid német grammatica — s ahoz tartozó német, s magyar grammatikai gyakorlatokkal, mellyeket öszveszedett s kiadott Dunay Imre, az ev. ág. v. t. követő miskolczi oskolának egyik professora. Kassán nyomt. Ellinger István cs. k. priv. könyvnyomtatónál 1826. 8-adr. 127 lap.

[2] Egyházi szónoklattan, irta Kun Bertalan miskolczi helvét hitvallású lelkész, Miskolczon nyomt. s kiadja Deutsch Dávid 1855. 191 lap.

[3] Ifjú leányok könyve, elmélkedések felsőbb leánynöveldék és családok számára, irta Tóth Pál, a miskolczi prot. főleánynövelde igazg. tanára, S.-Patak, nyom. Steinfeld B. A. 1875. — Erkölcstan középiskolák (gymnasium) és felső népiskolák — (polgári leányiskolák, leánynevelő intézetek és tanítóképezdék) — számára, irta Tóth Pál, a tiszáninneni helv. hitv. egyházkerületi leánynevelde igazgatója. Miskolcz, Sártory István özvegye könyvnyomdájából. 1881. 134 lap. — Magyar nemzeti irodalom történet, Tan- és olvasókönyvül iskolák és családok számára Tóth Pál ref. tanártól. Miskolcz, Forster Rezső könyvnyomdájából. 1883.

[4] Az öt világrész földrajza, polg. iskolák s más hasonnemű intézetek számára irta Dienes Péter polgári isk. tanár, Miskolcz. Ferenczi Bernát bizománya. 1884. Forster Rezső könyvnyomdája Miskolczon. — Magyarország földrajza, irta : Dienes Péter, a miskolczi polg. iskola r. tanára. 1884.

[5] Irodalomtörténeti olvasókönyv, kapcsolatban az olvasmányok fejtegetésével és életrajzokkal, polg. felső leány- és tanítóképző iskolák, valamint az ifjusági és népkönyvtárak s a nagyközönség számára, készítette dr. Kerékgyártó Elek. Ára 1 frt 40 kr. Miskolcz, Forster R. könyvnyomdájából 1884. — Mint ezen könyv túllapján olvasható, szerzőtől a polgári és felső leányiskolák számára megjelentek és minden hazai könyvárusnál kaphatók :

Tompa Mihály költészete, kiadta Aigner Lajos Budapesten. Ára 60 kr.

Magyar olvasókönyv, I. rész. Ára 80 kr.

Magyar olvasókönyv, II. rész. Ára 1 frt.

Magyar olvasókönyv, III. rész. Ára 1 frt 50 kr.

Irodalomtörténeti olvasókönyv, IV. rész. Ára 1 frt 40 kr.

[6] Gyermek Dalok 100 darabban Tóth István nyugdijas kisdednevelőtől, Miskolcz, 1881.

ködtek *Deák Ferencz*, miskolczi plébános (1730.) és *Jakabfalvy Román* 1730.
(szül. 1691., megh. 1777.) minorita szerzetes, a század végén *Maklári*
János († 1815.) ev. ref. lelkész. A XIX. század elején mint egyházi irók 1815.
tették nevöket ismertté *Knaisz Mihály* (1735—1824.) minorita szer-
zetes, kinek néhány műve 1803—1807. közt jelent meg, továbbá *Risz* 1803—07.
Pál ág. ev. lelkész (1765—1834.) s különösen *Herczer Jób* és *Török*
Damascenus. Herczer művei: «*A katholika hittől elszakadott atyafiak-*
hoz utasitott oktató intés, vagyis a római anyaszentegyház ellenségein
győzedelmeskedő fegyver, melyet deák nyelven 1617-ik esztendőben
kiadott Barclai János. Most pedig édes nemzetünknek lelki hasznára
magyarra által tett *Herczer Jób*, sz. Ferencz conventualis minorita
szerzetbeli áldozó pap. Miskolczon nyomtatódott N. Szigethy Mihály
cs. és k. privil. könyvnyomtató betüivel. 1817.», 8-adrét 341 lap 1817.
és «*Az emberi életnek játékhelye*, id. Alfarátszi Guzman ábrázatja alatt.
A jó és gonosz erkölcs, csalárdságok, őrizkedések, együgyüségek,
gazdagság, szegénység, jó, rossz, egyszóval valamik az emberrel
minden állapotban történni szoktak, minden rendben levőknek
tanulságára és mulatságára, elevenen előadatnak. Fordította deákból
Herczer Jób. Három részben. Miskolczon nyomatódott Nemes Szigethy
Mihály betűivel és költségével. 1822., 1823., 1824. esztendőben.» 1822.
Az első az ellenreformáczió, a második a nevelésügy érdekében
iratott s főleg az utóbbi bir becscsel. — *Török Damascenus*
művei: «*Az időt töltő mulatságok, és különös figyelemmel a játékszin*
erköltsi tekintetben.» Irta P. Török Damascenus. Conventualis Mino-
rita Miskolczon 1818. Részletei: Előbeszéd. A jó kedvről és örömről 1818.
közönségesen. A mulatságos időtöltésének nemeiről különösen. A játék-
szinnek eredetéről s kimíveléséről. A mai játékszinekről erkölcsi tekin-
tetben. A keresztény hitnek elterjedése után mint itéltek a keresz-
tény anyaszentegyháznak bölcsei? Ártalmasok-é közönségesebben
szólván a Theatrumok az erkölcsi tisztaságnak? Mit kellene a játék-
szinek iránt rendelni, hogy ártalmasok ne legyenek. Miskolczon,
Nyomtattatott Nemes Szigethy Mihálynál, nyolczadr. 71 lap; «*Az*
önnön gyilkosságról észrevételek, a józan észnek és a keresztény erkölcs

tudomány útján», írta P. Török Damascenus, conventualis minorita. Miskolczon, 1818. esztendőben. Nyomtatódott ugyan Miskolczon, Nemes Szigethy Mihály cs. és k. privilegialt könyvnyomtató betüivel. 1818; és «*Az oltár az isteni tisztelet előmozdításának nagy eszköze*». Megbizonyította a miskolczi tisztelendő conventualis minoriták templomában, ennek diszes új nagy oltárának fölszenteltetése alkalma-
1819. tosságával, 1819-ik esztendőben kisasszony havának 15-ik napján P. Török Damascenus, ugyanazon szent társaságnak áldozó papja. Nyomtatódott Miskolczon Nemes Szigethy Mihály betüivel.

A legtöbb figyelmet az első helyen említett s a játékszin ellen írt művecske keltett, melyről a miskolczi szinészetről szóló fejezetben emlékeztünk meg részletesebben.

1817. 1817-ben jelent meg a miskolczi *Nagy Káté* «Keresztyén Catechismus» czimen. 352 nyolczadrét lapon Szigethy Mihály költségével és betüivel nyomatott.

1819. Két évvel utóbb, 1819-ben *Benkő Sámuel* orvos «*Bölcs Salamonnak élete* és tanácsadásai és cselekedetei» czimen adott ki egy vallás-erkölcsi munkát. Ez időben jelentek meg Miskolczon:

Memoria aedificationis templi evangelicorum Hnustyensium auctore Joanne Kortsek ejusdem eccl. Evang Hnustyensis V. D. M. et I. ac V. Senioratus his Honthani conseniore et Fisci Curatore Miskolczini Typ. Mich. de Szigeth Caes reg. priv. typogr. anno 1819; továbbá *Ének*, a miskolczi augusztai vallást követők 1817-ik esztendőben juliusnak 20-ik napján villámcsapás által megégett; azóta pedig újra épített templomának fölszentelésére, 1820-ik esztendőben octobernek 15. napján Miskoltzon nyomatott Nemes Szigethy Mihály betüivel s ugyanahhoz kötve: Feyerlicher Lobgesang bey der Einweihung der durch Blitz strachl 1817. den 20. Juli verunglüchter, und nachdem wieder erbauten evangelischen Kirche in der kön. Kron-Stadt Miskoltz abgehalten in Jahre 1820. den 15. Octob. Miskoltz gedruckt bey Michael v. Szigethy.

1826. 1826-ban tünt föl az egyházi irodalom terén városunk nagy szülötte: *Lonovich József*, ki az irodalom ez ágában közel négy évtizedes

munkásságot fejtett ki. Életrajzát könyvünk politikai fejezetében, műveinek teljes sorozatát pedig alább adjuk.

1827-ben jelent meg: «A keresztyén vallás igazságának tsalha- 1827.
tatlansága», *Apostol Pál* miskólczi helv. hitv. lelkész beköszönő beszéde. Ugyan a mellett van az apostoli szent buzgóságnak rövid rajza, elfogadó beszéd *Szathmáry József* Tiszamelléki Superintendens és miskólczi egyik predikátortól. Nyomt. Ns. Szigethy Mihály, cs. k. priv. könyvnyomtató betüivel. 1827.; négy évvel utóbb pedig: «Könyörgés Borsodd Vgye tisztújjító gyűlése alkalmával». *Apostol Pál* miskolczi ref. predikátortól. Miskolczon nyomt. Ns. Szigethy Mihály könyvnyomtató betüivel. 1831.

Az 1840—60-as években a miskolczi születésű *Saguna András* 1840—60.
báró (1809—1881.) gör.-kel. rumén metropolita fejt ki nagy irodalmi munkásságot egyháza érdekében s ugyancsak ez években még *Borsodi József* (1807—1886.) ev. ref. lelkész, *Heilprin Mihály*,[1] *Kun Bertalan*, akkor még miskolczi ev. ref. lelkész,[2] *Ormódy Bertalan*,[3] *Nyilas Samu*[4] és *dr. Klein Mór*[5] izraelita hitszónok munkálkodnak az egyházi irodalom terén.

A következő évtizedben lépnek fel *Édes Ábrahám* (szül. 1832.), 1870—80.
Édes Vincze (szül. 1833.) és *Gyöngyösy Sámuel* ev. ref. lelkészek, továbbá *Barakonyi Kristóf*[6] s a népszerű imakönyveiről ismert *Tóth Pál*.[7]

---

[1] Zsidó kördal, irta Heilprin Mihály, Miskolcz, 1846. Tóth Lajos betüivel.

[2] Az egyetemes Papság egyházi beszédben, Kun Bertalan miskolczi lelkésztől. Pest, 1861. Nyomatott Engel és Mandellónál.

[3] Szózat a miskolczi új izraelita imaház felszentelése alkalmára (Őszelő 3-n). 1863. Irta Ormódy Bertalan, nyomt. Rácz Ádám, Miskolczon.

[4] *Apostol Pál egyházi beszédei.* Sajtó alá rendezte Nyilas Samu, szederkényi ref. lelkész. Első kötet. I. és II. füzet. Miskolcz 1864. Kiadta s nyomtatta Rácz Ádám.

[5] Nép boldogsága, hitszónoklat, tartotta az alkotmány helyre álltának ünnepélyekor *Dr. Klein Mór* hitszónok, a miskolczi jótékony s haladási egylet tiszteletbeli tagja, Miskolcz, 1867. Rácz Ádám gyorssajtó nyomása.

[6] Biblia magyarázat, a szószéken s függelékül nehány egyházi beszéd, irta Barakonyi Kristóf, megjelent Fränkel B. miskolczi könyvárusnál 1877.

[7] *Gyöngyvirágok.* Elmélkedések és imádságok, fiatal leánykák számára. Tóth

Az egyházi irodalommal kapcsolatban kell megemlékeznünk az *emlékbeszéd-* és *emlék-versirodalomról*, a melyeknek nálunk számos művelője volt. Ez emlékbeszédek és versek nagy halmazából időrendben összeállítva legalább a czímeit a következőknek adjuk:

Halotti elmélkedés, melyet néhai bóld. emlékű Tekintetes Nemzetes és vitézlett idősb. Tomkaházi *Tomka György* úrnak utolsó tisztességére készített, s élő nyelven el is mondott Miskolczon, 1799. Eszt. karátson Havának 22-dik napján, ugyan a Miskolczi ref. Szent Ekklésiának egyik Prédikátora, Szathmári P. József. Pesten, nyomt. 1800. Trattner Mátyás betüivel. 1800.

Ezen elmélkedés következő verssel rekesztetik be:

Utas, ne keresd e sírban Néhai Tomka Györgyöt,
Hogy hagyná itt penészedni az úr, e ritka gyöngyöt.
A gyöngyházat igaz, hogy e kamrába rejtette,
De magát a drága követ koronájába tette,
Jérusalem kincsei közt, majd idővel felleled,
Ha az ő példája szerint a Jehovát tiszteled.

A bóldog halhatatlanságról készült halotti predikátzió, kis Csóltói *Ragályi Kristina Négyesi Szepessy Józsefné* koporsóba tétetése alkalmával, 1811. Deczember 14 napján, Négyesen elmondá Vályi Mihály valki ref. préd. Miskoltzon nyomtattatott Nemes Szigethy Mihály betüivel. 1811.

Halotti predikátzió, ugyan a felett, az utolsó tisztességtétel alkalmával, Négyesen, 1811 karácsonyhava 17-dik napján elmondotta Langh Mihály egerlövői ref. préd. Miskolczon nyomtattatott nemes Szigethy Mihály betüivel.

1813. *A bölcs asszony képe*, Vay József Septemvir élete párja néhai *Mocsáry Erzsébet* felett. *Szathmáry József* miskólczi ref. predikátortól. — Ugyan a mellett halotti elmélkedés Horváth Gábor a zsólczai ref. predikátortól. S.-Patakon, nyomatott 1813.

Páltól. 2-dik kiadás, nyomtatta Forster Rezső Miskolczon 1881. és *Gyöngyvirágok* Imakönyv fiatal prot. hölgyek számára, irta Tóth Pál. Harmadik kiadás. Budapest, kiadja Kókai Lajos, Miskolczon Forster R. nyomtatta 1883.

Egy rövid és együgyü halotti beszéd, melyet néhai tekintetes nemzetes és vitézlett *Mólnár Sámuel* úrnak, nagymélt. Lindeni és Bainti Gróf Asperment ő excellentiája ügyeinek Directorának, több tek. nemes vármegyék táblabirájának szomorú temetsége alkalmatosságával elmondott a miskolczi nagy templomban, 1814-dik esztendőben, 1814. Szent Mihály havának 18-ik napján, *Igaz Sámuel* Miskolczi Helvétziai vallástételt tartó egyik prédikátor, Miskolczon nyomtatódott N. Szigethy Mihály betüivel.

Ugyan amellett van temetési orátzió, melyben néhai tekintetes vitézlett Mólnár Sámuel úr, éltében több tekintetes nemes vármegyék táblabirája, utolsó tisztességtételének alkalmatosságával, az ember rövid életének akármely kedvetlen viszontagságaiban és főképen annak bizonytalan végében tündöklő véghetetlen isteni bölcsességnek némineмü nyomait kivánta szemléltetni *Dálnoky Nagy Sámuel* A. M. Miskolczi Helv. vallástételt tartó keresztény gyülekezet nagyobbik templomában. 1814-ik esztendőben Szent Mihály Havának 18-ik napján. Miskolczon nyomtatódott N. Szigethy Mihály betüivel, nyolczadr. 62 lap.

Predikatzio, melyet a miskolczi augustai vallástételt követők gyülekezetében, midőn ez, az 1817. esztben megégett templomának 1817. felépítése után az eddig használt helv. vallást követők templomában utólszor tartotta volna az Isteni tiszteletet, mondott *Risz Pál* miskoltzi evangelicus predikátor és a hegyallyai esperességnek esperestje. Oct. 8. 1820. Kassán Ellinger István betüivel.

Óda, néhai mélt. Vajai *Vay József* urnak ő cs. k. Felsége udv. 1822. tanácsosának, a főméltóságú szeptemv. tábla egyik nagytekint. birájának, a Tiszáninnen levő helv. v. t. t. főtiszt. Superintendentia és a s.-pataki anyaiskola kedves emlékű fő Curatorának, nagy hamvaihoz. Irta F. L., Miskolczon nyomtatódott és találtatik Szigethy Mihály cs. k. priv. könyvnyomtatónál 1822-dik esztendőben.

Az elszenderedett nyugvó tetemeket keseregve kisérő Melpo- 1823. mene, avagy Halotti énekek, több más alkalmatosságokra készítet-

tekkel Dálnoky Nagy Sámuel által kiadattak 1823-ban Miskolczon, nyomt. Nemes Szigethy Mihály betüivel.

1824. *A Főpolczoknak nevezetesebb terhei* Lónyay Gábor úrnak, Ungmegye főispánjának, Beregmegye administratorának utolsó tiszteségtétele alkalmával. Szathmáry József tiszamelléki Superintendes s miskólczi Predikátortól. E mellett van Kézy Mózes sárospataki Professor Halotti beszéde, Sárospatakon nyomtattatott, Nádaskay András által 1824.

1827. *Gyászkönnyek*, melyeket néhai tek. nemz. és vit. Beodrai *Karácsonyi Lázár* úrnak, több T. N. vármegye táblabirájának, stb. 1827 aug. 21-én Nagybecskereken, élte 72-ik évében elhunytakor készített Debreczeni Bárány Ágoston, Magyarországi hites ügyvéd, Szentgyörgyön, Torontálmegyében, Temesváron, Klapka József cs. k. priv. könyvnyomtatónál, 1827.

1828. *Halotti beszéd* Jakabfalvi Erzsébet asszony, *Szepessy Szabó István hitvese* felett Szathmáry József miskolczi ref. predikátor és tiszamelléki superintendenstől, Miskolczon nyomt. Szigethy Mihály betüivel, 1828.

1830. *A valódi hazaszeretet*, T. Gömör és Kis-Hont vármegye volt első alispánjának, *Máriássy Istvánnak* utolsó tisztességtételére. *Apostol Pál* miskolczi egyik ref. predikátortól. Ezt megelőzi Katona Mihály sajószentpéteri ref. predikátor könyörgése. Sárospatakon nyomt. Nádaskay András által, 1830.

1833. A dicsőségesen uralkodó Felséges magyar király születése ünnepére készített *hálaadó énekek*. Miskolczon nyomt. Ns. Szigethy Mihály örököse betüivel, 1833.

1838. *Versezetek*, Szathmáry József hittudomány doctora, miskolczi lelkész, s tiszáninneni Superintendens félszázados örömünnepére, a s.-pataki tanuló ifjuságtól. Nyom. Sáros-Patakon, 1838.

1847. *Gyászbeszéd* Fenséges cs. k. Fő Herczeg József Magyar Ország nádorának emlékére Apostol Pál miskolczi lelkész, a helv. v. t. k. tiszáninneni kerület főjegyzőjétől. Miskólczon nyomt. Tóth Lajos betüivel, 1847.

Emlékbeszéd idősb Ragályi Zsigmond, t. Borsod Vgye törvény- 1851.
széki elnöke s a f. borsodi ref. egyházmegye S. Főgondnoka felett. (1849 Deczemb. 13-án hunyt el.) Mólnár Antal aszalai ref. prédikátortól. Miskólczon nyom. Tóth Lajosnál, 1851.

Bartakovics Béla egri érsek ő Excjához üdvözlő beszéd és versek 1853.
Varjassy Suhajda András sajóládi jegyzőtől. Miskólczon nyomt. Tóth Lajos betüivel, 1853.

A lelki pásztor, mint apostoli buzgóság, bátorság, álhatatosság 1860.
példánya. — Gyászbeszéd fő tndő Apostol Pál tiszáninneni helv. hitv. egyh. kerület superintendense, miskólczi lelkész felett. *Édes Albert* t. tarjáni lelki pásztor, és alsóborsodi esperestől Miskólczon, nyomt. Rácz Ádám, 1860.

Széchenyi gyász Borsodvármegye szivében (a miskólczi nemzeti Casinónak az özvegyhez intézett vigasztaló levelével és Lévay József emlékbeszédével. Miskólczon, 1860., nyomtatta Rácz Ádám.

Gyászhangok néhai Piskóty Jánosné szül. : Bató Eszter asszony 1861.
felett. Kun Bertalan. Zsarnay Lajos imáival. Kun Bertalan gyászbeszédével és a Bató Biri felett, még 1846-ban Apostol Pál által elmondott könyörgéssel. Miskólczon nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában, 1861.

Zsarnay Lajos superintendens emlékezete Török Pál, Kun Bertalan, 1866.
Prágay Lajos, Szivos Mihály gyászbeszédeivel, halotti imáival, predicátiójával, emlékbeszédével sat. Sáros-Patak, nyomtatta Forster R. a ref. főiskola betűivel. 1866.

Ima és egyházi beszéd, a Bató Eszter harang felavatásakor, Kun Bertalan és Misley Károlytól. Miskólcz, 1866., nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában.

Mi örökíti s teszi áldottá köztünk a nagy emberek emlékezetét? 1868.
Gróf Széchenyi István gyászünnepe alkalmával. Kun Bertalan miskólczi helv. hitv. lelkésztől Miskólcz, 1868., nyomt. Rácz Ádám.

Emlékbeszéd Tompa Mihály felett, irta Lévay József Miskólczon, 1869.
nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában, 1869.

Emléklapok id. B. Vay Miklós félszázados egyházi hivatalos-

kodásának Miskólczon, végbement örömünnepélye alkalmából. Szerkesztette Szinyei Gerzson, az ünnepelt arczképével, — Bay Bertalan alispán, Farkas Károly polgármester, — Nyilas Sámuel miskólczi ref. lelkész, Darvas András honvéd alezredes, Kun Bertalan, Révész Bálint, Török Pál superintendensek az ünnepeltnek, s többeknek beszédével, Sáros-Patak, nyomt. Steinfeld Béla.

1873. *Szathmáry szül. Mihanovich Karolina emléke* 1873. május 25. Miskolcz, ny. Rácz Ádám.

1875. *Emlékbeszéd* Dr. Klein Jakab felett Dr. Grósz Józseftől, Miskólczon, 1875., nyom. Rácz Ádám könyvnyomdájában.

Emlékbeszéd Dr. Kaczander Áron felett Dr. Ixel Somától, Miskólczon, 1875., nyom. Rácz Ádám könyvnyomdájában.

Emlékbeszéd Horváth József megyei fő sebész felett Dr. Popper Józseftől. Miskólczon, 1875., nyom. Rácz Ádám könyvnyomdájában.

Néhai Szathmáry Király György emlékezete, Bóldván 1872. év Február 20. Szakál József bóldvai lelkész imáival. Nagy Ignátz tályai lelkész emlékbeszédeivel és Lévay József gyászénekeivel. Miskólczon 1875-ben nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában.

1876. *Temetési énekek* Filip Endre miskólczi ref. orgonistától, 206 l. 1876.

1879. *Halotti beszédek* és imák mélt. idősb Szathmáry Király Pál úr felett, az elhunytnak arczképével. Török Pál, Kun Bertalan superintendensek, Gyöngyösi Sámuel miskólczi, Szakál József bóldvai lelkészek imáival, s gyászbeszédeivel. Tóth Pál gyászénekével és életrajzzal Thallóczy Lajostól. Budapest, Franklin-Társulat nyomdája, 1879.

1880. *Gyászima* és beszéd, néhai nemes Pilta Jánosné szül.: Kriviai Gyioko Katalin felett, Margo Emilián miskólczi görögkeleti esperes lelkész s karlóviczi fő szentszéki tanácsostól. Miskólcz, Forster Rezső nyomdájában, 1880.

Beköszönő egyházi beszéd Tóth Dániel ref. lelkésztől. Miskólczon az avasi templomban, S.-Patakon nyomtatta Steinfeld Béla, a ref. főiskola betüivel, 1880.

1881. *Emlékünnepély* a borsodmegyei nőegyleti árvaházban. Pilta

Jánosné egyleti elnök arczképe leleplezésekor Petro József egyleti jegyző és B. Vay Béláné emlékbeszédeikkel. És 1-ső Ferencz József magyar király Ő Felsége látogatása azon árvaházban. Miskólczon, Forster Rezső könyvnyomdájából, 1881.

Ide sorozzuk még a következő alkalmi nyomtatványokat:

Borsodvármegyének 1815. Sz. Mihály hava 27-én Miskólczon 1815.
tartott *restaurationalis közgyűlése* alkalmával elmondott Oratiók (Klobusiczky József főispán, Ragályi István ord. alispán, Fodor Pál főjegyzőtől) Miskólczon, nemes Szigethy Mihály priv. könyvnyomtató betüivel, 1815.

Freudengefühle durch den glücklichen Tag des vor einer hohen 1817.
Versamlung gefeyerten Ehejubileums des geschätzten und hochgeehrten Herrn Moses Rath und seiner liebenswürdigen Ehegatten Rebeka Rath veranlasst als Ausdruck innerer Empfindungen von ihren Schwiegersohne Joseph Bach in Február 1817. In Miskolcz Gedrucht bey Michael v. Szigethy k. k. privil. Buchdruchern.

Menyegzői ajándék, melyet tiszt. tudós Nagy Mihály urnak, a 1824.
miskolczi ev. sz. ekklésia egyik érdemes lelkipásztorának Máyer Anna leányzóval e f. 1824. esztendőben Pünkösd Hava 4-dik napján lett házassági öszvekelésére szentelt Holecz András Miskolczon, nyomt. n. Szigethy Mihály betüivel.

A fordító előbeszédében említi, hogy ő itt Schiller ideájit akarta nemzeti nyelvünkre áttenni s menyegzői ajándékul ajánlani. A vers czime: Asszonyi érdem, s így kezdődik: Légy becsülője az asszonyi nemnek, Ez szűli kellemit a szerelemnek.

T. N. Borsod Vármegyének 1825. esztbe Sz. György hava 26-án 1825.
Miskólczon tartott restaurationalis közgyülésen elmondott *oratiók* (Palóczy László, Ragályi István, Klobusiczky József főispán, Vay Ábrahám, ifju Szepessy Lászlótól). Miskólczon, N. Szigethy Mihály betüivel, 1825.

Ode Exc. ac Ill Dno Com. Adamo. Reviczky a regii gymnasii 1828.
majoris miskólcziensis juventute V. Id. junii MDCCCXXVIII Miskolczini Typis Mich. Szigethy.

Honoribus exc. ac illustrissimi Dni Ádami e comitibus Reviczky de eadem cancellarii regii. hung. aulici, inclyti Comitatus Borsod Supremi Comitis, occasione Solennis installationis ejusdem incl. Comitatus judilium unus obtulit. Miskolczini Typis Mich. de Szigethy Caes. reg. privileg Typographi 1828.

A czimbe tentával van írva : Ladislaus Lónyay de Nagy-Lónya, et Vásáros-Namény. — Azt lehet tehát vélelmezni, hogy azon vers szerzője ő volt.

Gróf Reviczky Ádámnak Borsodmegye főispáni székébe 1828. Sz. Iván Hava 9-n lett beiktatása alkalmával tartott beszédek (B. Barkóczy László, Palóczy László, Pyrker László, g. Reviczky Ádám, Vay Ábrahám s többek beszédeivel.) Miskólczon, cs. k. priv. könyvnyomtató Szigethy Mihály betüivel, 1828.

Carmen ad Excell Dnum Com Adamum Reviczky Per Anton Mólnár Miskolczino Borsodiensem. Miskolczini Typis Mich. Szigethy 1828.

Nagymélt. Gróf Revisnyei Reviczky Ádám úr, ő Exjának s a t. Borsodmegye főispáni székébe lett beiktatása alkalmával, junius 9-ik napján 1828. Miskolczon nyomt. nemes Szigethy Mihály cs. k. priv. könyvnyomtató betüivel, ugyan azon esztendőben. (Óda.) Benke J.

1829. *Óda*, nagymélt. és Főtisztelendő Felső Eőri Pyrker János László úr ő Excájának, Patriárcha Egri Érseknek tiszteletére készítette Szabó Dávid, a miskolczi ref. Gymnasiumban Philosophiát és Theologiát tanuló Deák május 11-én 1829. Miskólczon nyomt. N. Szigethy Mihály priv. könyvny. betüjével.

Borsodmegye restauratiója alkalmával mondott beszédek. Lonovics József, g. Reviczky Ádám főispán, Vay Ábrahám, Palóczy László, — s többektől Miskolczon, Ns. Szigethy Mihály priv. könyvnyomtató Betüjével 1829.

1830. Méltóságos Vay Ábrahám úrnak, a miskólczi helv. v. t. követő Ecclésia Fő Curátorának Bereg Vgye főisp. helytartói hivatalába beigtatásakor örvendező tisztelet, a miskólczi ref. Lyceumból, Soltész Dánieltől. Miskólczon nyomt. Szigethy Mihálynál 1830.

Mélt. B. Vay Miklós úrnak T. N. Borsod V. főisp. helytartójá- 1831.
nak hivatalába 1831. Böjtelő hava 3. napján történt bevezetése alkalmával mondott beszédek. (Frimm János egri kanonok, Thassy Miklós, Okolicsányi Ferencz, Szathmáry Király József, Fodor Pál substitutus alispán, Durcsák János egri kis prépost, B. Bémer László apát úr egri kanonok, Palóczy László főjegyzőtől.) Miskolcz, n. Szigethy Mihály betüivel, 1831.

Idvezlő versek. Méltóságos B. Vajai Vay Miklós úrnak, Borsodmegye főispáni székébe helytartóul beigtatása ünnepén február 3-án 1831. Szabó Dávid, a miskolczi ref. lyceum egyik tagjától, Miskolczon nyomt. n. Szigethy Mihálynál.

T. Borsodvármegyének 1831. Sz.-Iván hava 15., 16-án Miskólczon, B. Vay Miklós főisp. helytartó jelenlétében, restaurationalis közgyülése alkalmából elmondott beszédek. Thassy Miklós, Fodor Pál, B. Vay Miklós, Palóczy László beszédeikkel. Miskólczon nyomt. n. Szigethy Mihálynál, 1831.

Örömversek gróf Reviczky Ádám Borsod vármegye Főispánjá- 1838.
jának Miskolczon keresztül utazása alkalmával, — többek közt Apostol József (utóbb miskolczi kir. törvényszéki biró versével), nyomatott Miskolczon, 1838.

Örömhangok Szathmáry Király Józsefnek Borsod megye Főispáni 1845.
helyettes székébe igtattatásakor, a miskólczi kir. Tanodától. 1845-ben Miskólczon nyomtatta Csöglei Tóth Lajos cs. kir. szab. könyvnyomó.

Pestalozzi H. János százados emlékünnepe. Némethy Páltól, 1846.
Miskólczon nyomtatta Csöglei Tóth Lajos cs. kir. könyvnyomó, 1846.

Mélt. B. Vay Lajos úr Borsodmegye főispánjának hivatalos 1848.
széke elfoglalása, s azon megye vólt országgyűlési követei Bük Sigmond és Szemere Bertalan követi végjelentése alkalmával elmondott beszédek. Miskólczon nyomatott Tóth Lajos betüivel, 1848.

Benne foglaltatnak a főispán, Okolicsányi Emánuel főjegyző beszéde és a követek jelentése.

1860. Deczember 3-n. Borsod Megye közgyűlésén tartott ujolag 1860.

székfoglaló, s megnyitó beszéde, Méltóságos Vajai Báró Vay Lajos Borsodmegye Főispánjának, Miskólcz, 1860. Nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában.

1861. Ragályi Károly[1] Tornamegye főispánjának beigtatása alkalmával elmondott beszédek, a beigtatottól és Zsarnay Imre főjegyzőtől. S.-Patakon ny. Jáger Károly, 1861.

1871. Miskólcz Város újjonnan épített háza átadásakor Lossonczi Farkas Károly város Főbirájának felavató beszéde, Miskólcz, Rácz Ádám könyvnyomdájában. 1871.

Jog- és államtudományi iróink közül többen igen előkelő szerepet játszottak a magyar közéletben s nemcsak maguknak, hanem Miskolcznak is sok dicsőséget szereztek. *Palóczy László* és *Szemere Bertalan* neveit mindenkor tisztelet fogja övezni a magyar historiában s főleg az utóbbinak sok oldalú irodalmi munkássága örökbecsű
1850—70. marad.[2] Az 1850—70-es években mint jogtudós *Suhajda János dr.* (1818—1881.) kiváló helyet töltött be s művei nagy tekintélynek örvendettek. Kiváltak még e téren *Haraszty György* ügyvéd,[3] *Czenthe*

[1] Ragályi Károly Borsodmegyében főszolgabirói és alispáni hivatalokat viselt, a borsodmegyei gyüléseken jeles szónoklataival tünt fel.

[2] Terve egy építendő fogháznak, a magány rendszer elvei szerint. Irta Szemere Bertalan. Kassán Werfer Károly könyvnyomtató intézetében 1838. — A büntetésről, különösen a halálbüntetésről, koszorúzott pályamunka. Irta Szemere Bertalan. Budán a magyar kir. egyetem betüivel 1841. — Szemere Bertalan terve egy papi özvegyi és árvatárról, s a pap sorsának biztosításáról a reformátusoknál. Közli R. . . A. . . református pap. Pesten nyomt. Trattner Károly betüivel. 1840. — Figyelmeztetés a miskolczi takarékpénztár jótékonyságára, irta Szemere Bertalan a nép számára, kiadja a takarékpénztár 1847. Miskolczon nyomt. Tóth Lajos betüivel.— Utazás külföldön. Irta Szemere Bertalan. I. és II. kötet. Budapest, a magyar kir. egyetem betüivel. MDCCCXL.

[3] Repertorium et extractus Sententiarum Curialium, in editione Molnáriana consentarum per Georgium Haraszty de eadem et Mokcsa, plurium J. J. Cottuum Tab. Jud. Assessorem, et per J. Regnum Hungariae juratum fori utriusque Advocatum. Miskolczini, Typis Michaelis de Szigethy caesareo regii Privil. Typographi. 1829. — Utasító az 1832—6-i t.-czikkek feltalálására a betürendben. Irta Haraszthy György hites ügyvéd és táblabiró Miskolczon, Kassán nyomatott Werfer Károly betüivel. 1836.

József ügyvéd (1844—1873.), *ifj. Okolicsányi József*[1] *Prónay József*,[2] *Stiller Mór dr.* (1842—.) s ujabban *Kun József dr.* (1875—.). A Miskolczon megjelent jogi, államtudományi munkák és helyhatósági szabályrendeletek közül a már említetteken kívül még a következőket soroljuk fel:

A megyebeli árvák iránt rendelések, Miskolczon nyomt. N. Szi- 1815.
gethy Mihály betüivel, 1815. — Borsod Vármegye Rendelései a hely- 1816.
ségek Birák számadások csinálása módja eránt. Miskolcz, 1816. —
Miskólcz városa nemes és adózó lakosai részére tett Statutumok, 1828.
Miskólczon, ny. Ns. Szigethy Mihály cs. és k. priv. könyvnyomtató
Betüjivel, 1828-dik esztben. — Rabdolgoztató intézet iránti javallat, 1834.
s határozás Borsodmegye 1834. Böjtelő hava 13-án tartott közgyü-
léséből. Rácz János második aljegyző által feljegyezve, s kiadva,
Sáros-Patakon nyomt. Nádaskay András által 1834. — Tekintetes 1836.
Nemes Borsod vármegyének adó és közterhek viselése tárgyában
költ szabályos határozatai, Kassán 1836. nyomt. Werfer Károly. —
A sajtószabadság birálata. Felelete egy szabad Polgárnak a sajtó- 1845.
szabadságról irt munkájára egy Rabnak. Miskolczon, 1845. Nyom-
tatta Csöglei Tóth Lajos. 8-r. 108 l.— *Mi ember, az a muszka.* Irta köz- 1849.
népi 1849, Miskolczon nyom. Tóth Lajosnál.— *Emlékirat* az 1849-ben 1860.
megszakadt és 1860. deczember 3-án ismét megnyitva folytatott
borsodmegyei köz jegyzőkönyvek között létező hézag pótlására.
Miskolczon nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában. — *Borsod-* 1871.
megye szervezési munkálata az 1870. XLII. t.-cz. értelmében 1871. Mis-
kolcz, nyomt. Rácz Ádám. — *Miskolcz* rendezett tanácsú város *szer-* 1872.
vezete, Miskolczon, Rácz Ádám gyorssajtó nyomása, 1872. — *A Diós-* 1875.
győri koronai uradalom és Szab. Miskolcz Város közötti viszonyt és a
városnak az uradalom elleni régi követeléseit feltüntető emlékirat.
Nyom. Rácz Ádám könyvnyomdájában Miskolczon, 1875. — *Az Orosz*

[1] Törvényhatósági rendszer és felelős kormány. Irta ifj. Okolicsányi József Miskolcz, 1868. Nyomt. Rácz Ádám könyvnyomdájában.

[2] A balközép programmja Prónay Józseftől 1871.

invasio veszélye. Alkotmányos titkok. A közjogi alap bukása, egy mis-
1880. kolczi jeles ifjú férfiú által irattak s névtelenül jelentek meg.— *Szabadelvűség, Szabadság és Vallás*, vagy mi az oka, az állam és egyház közti viszálynak, pályanyertes mű, írta Sullay István, a szabadság, egyenlőség, testvériség szerzője. Második kiadás. Miskolcz, Forster Rezső könyvnyomdájában 1880., nagy 8-adrét, 334 lap stb.

Az *orvostudomány* terén szintén számos iróval dicsekedhetünk.
XVIII. sz. *Domby Sámuel* Borsod vármegye főorvosa 1758—1807-ig irodalmilag is működött, *Kis József* (1765—1830.) gróf Széchenyi Ferencz házi orvosa volt s nemcsak az orvostudomány terén munkálkodott, hanem természetrajzi műveket is írt. Miskolcz egyik szintén jeles és tudós orvosáról, *Benkő Sámuelről*, ki 1787—1818. foglal-
1810—20. kozott az irodalommal, már megemlékeztünk. Az 1810-es évekből *Bódogh Mihály* (1789—1825.) és *Felső Őry Filep Sámuel*[1] a következő évtizedből *Zathrog Dániel*[2] érdemelnek említést.
1840—50. Orvosi műveket és czikkeket írtak az 1840-es évektől *Kaczander Áron* (1819—1875.), *Doleschall Gábor* (1813—1891.), *Kun Tamás*
1850—60. (1815—.), az 1850-es évektől *Schwarz Ede* (1831—1862.), az 1860-as évektől *Bódogh Albert* (1829—1886.), ki utóbb hirlapíró és képviselő
1870—80. lett; az 1870-es évektől *Ixel Soma* (1839—.), *Kun Zoltán* (1848—.), *Popper József*, az 1880-as évektől *Belky János* (1851—.) a kolozsvári egyetemen a törvényszéki orvostan tanára, *Klein Salamon* (1845—.) szemész, ki 1883-ban magántanár lett a bécsi egyetemen, *Nagy Imre* (1853—1891.), *Stiller Bertalan* (1837—.), *Ónodi Adolf* (1857—.), az

[1] A nem orvosokat az orvosok megesmerésére és kiválasztására vezérlő utmutatás, németül Frank József, akkor a bécsi nagy ispotálynak első orvosa által, magyarul pedig és némely hazánkban is hasznavehető megjegyzésekkel megbővítve, közhaszonra kibocsátódott Felső Őry Filep Sámuel orvos doktor által. Miskolczon nyomtatódott N. Szigethy Mihály cs. és k. Privileg. könyvnyomtató betüivel 1814-ben.

[2] Dissertatio inauguralis medica sistens quaedam de Muliere, anatomice physiologice, et pathologice considerata etc. publicae disquisitioni submittit Daniel Zathrog Hungarus Miskoltzino Borsodiensis. AA. LL. et philosophiae Doctor. — Anno 1822. Pestini, Typis Ludovici de Landerer.

1890-es évektől *Halász Henrik* (1865—.), *Róth Adolf* (1862—.), a neves orthopaedus, *Sassy János* (1856—.), miskolczi kir. törvényszéki orvos, *Rácz József* (1874—.), s legújabban *Neumann Henrik*, a neves bécsi fülorvos, aki egyik legnagyobb sikerét az 1909-iki budapesti nemzetközi orvoskongresszuson aratta.

A természetrajz, természettan, földrajz és mérnöki tudományokat 1628.
irodalmilag is művelték: *Miskolczi C. Gáspár* (1628—1696.), a kiváló természettudós és ev. ref. lelkész, kinek jeles természetrajzi művét 1702-ben Lőcsén adták ki; a jelen századból *Dapsy László* (1843— XIX. sz
1890) természettudós és közgazdász, *Hosszufalusy Gyula* földrajzi iró, *Simon József* (1807—1884), kinek *Utazás keleten*, a Suezi-csatorna megnyitása alkalmával, Olasz-, Görög- és Törökországon át, Palesztinában és Egyptomban czimű műve 1875-ben Budapesten a Légrádi-testvéreknél jelent meg, a nagytekintélyű és tudományú *Herman Ottó*, ki *Magyarország pókfaunája* czimű jeles művét részben a Hámorban és Miskolczon irta meg, *Pethő Gyula* geologus (1848—1902.) s végül *Kruspér István* (1818—1905.), a hires mérnök.

A *nemzetgazdaságtan* irodalmát számos jeles művel gyarapítot- XVIII. sz.
ták: *Szathmáry Király György* az 1750—60-as években, a nagyhirű *Nagyváthy János* (1755—1819.), kinek művei sok kiadást értek, *Csaplovits J.*,[1] *Rácz Susanna*,[2] *Hosszufalusy László* (1837—1882.), XIX. sz.

---

[1] *Csaplovits I.* A méh tartásának új könnyű módja. 1 táblával. 8-adrét Miskolcz, 1816.

[2] Buza-szükségben felsegéllő jegyzések, melyekben országunkban, ezen folyó esztendőben megtörtént gabona nagy szűkében kijelentetett minden rendeknek tünődéseik között, hogy az emberi társaság közjava előmozdításában, valamely tőle kitelhető módon segítségül lehessen sat. sat. Tulajdon költségén kinyomtattatott és T. N. Borsodvármegye minden helységének számok szerint és másoknak is kiosztatott. Rátz Susanna Miskolcz városában 1816-ik esztendőben. Nemes Szigethy Mihály betüivel. — Második része a Buza-szükségben felsegéllő Jegyzéseimnek. *Rátz Susanna*, Miskolcz Városában 1818. esztendőnek első havában. N. Szigethy Mihály betüjével. (Igen dicséretes és házi Gazdáknak s Gazdasszonyoknak hasznos Olvasó Jegyzetek — írja a *Tudományos Gyüjtemény.)*

Balogh Péter (szül. 1825.), *Lichtenstein József*,[1] *Moskovitsch Lajos* (1837—1893.), *Ormódy Vilmos* (1838—.), *Kovács Gyula dr.* (1853—.) és *Sugár Ignácz dr.*[2]

Áttérve a *hirlapirodalom* történetére, mindenekelőtt meg kell állapítanunk, hogy hazánkban e téren kevés város dicsekedhetik oly tekintélyesen hosszú multtal, mint Miskolcz. A XVIII. század nyolczadik évtizedében, néhány évvel a magyar sajtó megszületése után,
1787. 1787-ben városunk tanácsa engedélyt ad bizonyos «új hireknek kibocsátására», tanubizonyságául annak, hogy az új eszmék iránt való gyors fogékonyság már ezidőtájt is megvolt Miskolcz polgáraiban. A városi jegyzőkönyvnek ez év január 31-én kelt idevonatkozó feljegyzése így szól:

«*Özvegy Landererné könyvnyomtatónénak házánál, bizonyos ujonnan támadott Ujság Irónak, az új hireknek kibocsátására szabadság engedtetett.*»

A feljegyzés oly világos, hogy semmi kétségünk sem lehet aziránt, hogy itt valóban hirlapról van szó, a melynek azonban egyetlen példánya, sőt még a czíme sem ismeretes. Az sincs kizárva, hogy Landererné egyáltalán nem is élt a neki engedélyezett hirlapkiadás jogával, de ha talán meg sem jelent ez a lap, mindenesetre ezen engedély megadásától kell számítanunk a miskolczi hirlapirodalom történetét. Különösebb, maradandóbb hatást pedig megjelenése esetén sem gyakorolhatott Landererné lapja, mert az a körülmény, hogy a fenti jegyzőkönyvi adaton kívül egyéb nem tartotta fenn emlékét, arra
1790—94. mutat, hogy csakhamar nyomtalanul elenyészett. 1790—94-ig ugyan

---

[1] Biztosítási ügy, különös tekintettel az egyházi biztosításra és Tóldalék a hazai biztosítási ügyről Lichtenstein Józseftől Miskólcz, 1865. Nyom. Emich Gusztáv magyar acad. nyomdásznál Pesten, 1865.

[2] Lásd még: *Szücs Sámuel*: Adatok Miskolcz nyomdászatához és ugyanannak, valamint Borsodmegyének irodalmához. *Borsodmegyei Lapok*, 1884. 32—41., 64—72. 93. s köv. számai. — *U. az*: Borsodmegye és Miskolcz a m. t. Académia, Kisfaludy és Petőfi társulatok irányában. *Borsodmegyei Lapok*, 1885. 25—26. szám.

találunk még városunk jegyzőkönyvében a «*magyar ujság*»-ra vonatkozó feljegyzéseket, kétségtelen azonban, hogy ez alatt a budai, később pedig a bécsi magyar lapokat kell értenünk. 1790 deczember 23-áról írja jegyzőkönyvünk, hogy:

«Az *Magyar Ujság*, hogy közönségessé tétetthessen az Nemes magistrátus előtt is, azon megállapodott az nemes magistrátus, hogy azon Magyar Ujságok az bursalis pénzből, mely az Nemes magistrátus között fel osztodni szokott, mint ártatlan fundusbul kifizetődjön és azon Ujság az magistrátor urakkal, kivel-kivel közöltessen.»

1791-ben a magyar ujság előfizetési ára 11 Rfrttal szerepel a kiadások között. 1792 január 2-áról olvassuk:

«Hogy továbbra is az Magyar Ujságokat megnyerhesse a Nemes magistrátus, holnapi póstán Tettes budai pósta prefectorához levél fog küldetni, hogy az ezen esztendőben is szokott módon megküldessék. Ára 5 Rft 30 x. utalványoztatik.» 1794 május 10-én: «A bécsi magyar ujságok megrendelése iránt a kir. helytartó tanács rendeli, hogy jövőre ne az ujságirónak, hanem az azt szét küldő bécsi póstának írjon aziránt ki-ki — és czimét oda *deák nyelven* jelentse be.»

Az első rendes, időszaki lap, a *Miskolczi Értesítő* 1842-ben jelent 1842.
meg két derék kereskedőnk, *Lichtenstein József* és *Furman B. Ferdinánd* szerkesztésében. E lapot könyvünk közgazdasági fejezetében már részletesen ismertettük, ezért ismétlések elkerülése végett itt csak annyit jegyzünk meg, hogy hirlapjaink közé alig számítható. Afféle hirdetési közlöny volt, a mely csupán arra szolgált, hogy a kinálat és kereslet gyorsan találkozzék, mellékesen helyet adva néhány megyei és városi hirdetménynek is. Bár rendes hirlapunk ez időben nem keletkezett, szó sincs róla, hogy annak hiányát a közügyek iránt érdeklődő jobbjaink ne érezték volna.

«Végre azon óhajtásomat fejezem ki — írja 1842-ben könyve végén Miskolcz első monographusa[1] — bár városunkban jöhetne ki egy «Héti lap», melyben megyénket, városunkat érdeklő tárgyak

[1] *Kun Miklós.* Miskolcz multja, jelene stb. Miskolcz, 1842. 50. l.

komolyan megvitathatnának! Erre nekünk igen nagy szükségünk van! mert sok, igen sok a' javítani való: az előitéletek, kötelességérzet hijjánya, részvétlenség, 's a' t. derekasan meggyökereztek, úgy hogy ezeket sajtó nélkül bajosan lehet kiirtani. — E' vállalat a városunkban lévő Tóth Lajos könyvnyomó intézete által — melly ügyes kezelést tanúsító előhaladása' 's a csinosodásáért méltán pártfogást érdemel — könnyű végrehajtású lenne. Ha netalán veszteség lenne e vállalat mellett, sokan részvények útján könnyen elviselhetnők.»

1843. Kun Miklós eszméje kedvezően fogadtatott s ha 1843. julius 19-én nem pusztítja el a tűz Miskolcz legnagyobb részét, ez év őszén bizonyára megindult volna a laprészvénytársaság közlönye. A tűzvész által okozott nagy csapás azonban más irányban foglalta le az anyagi és erkölcsi erőket s így az óhajtott «Héti lap» dugába dőlt.

Ezután öt évig csupán egy hirdetési lapja volt városunk-
1848. nak, mely a hirlap nevet tulajdonképen csak 1848 márczius 15-ike után érdemli meg. A sajtó felszabadulása után ugyanis a *Miskolczi Értesítő* lassankint közérdekű czikkeknek is helyet adott, sőt néhány héttel utóbb a hirdetések csaknem teljesen leszorultak hasábjairól. Lichtenstein József és Furman B. Ferdinánd ekkor *Okruczky Aurélra* ruházták át a szerkesztést, a ki az akkori vidéki lapok szinvonalán az év végén történt megszüntéig csinálta az Értesítőt. Különös jelentőséget adnak e lapnak azok a rendeletek, felhivások és jelentések, melyek a szabadságharcz alatt Szemere Bertalan felsőmagyarországi teljhatalmú kormánybiztos tollából itt láttak napvilágot. A «Miskolczi Értesítő» mindvégig Tóth Lajos nyomdájában készült.

1852. Négy évvel az Értesítő megszünte után, 1852-ben *Borsodi Értesítő* czimen *Balajthy József* kiadásában ujabb hirdetési lap jelent meg hetenkint. E lapot előbb Tóth Lajosnál, utóbb pedig Deutsch D.-nél
1854. nyomtatták. Az 1854-iki 3-ik számmal a «Borsodi Értesítő» *Megyei*
1860. *Közlöny*-re változtatta czimét s 1854—1860-ig Deutsch D.-nél, 1860 augusztus 2-ától a debreczeni városi könyvnyomdában állitották ki.

1861-ben a lap *Miskolczi Tudakozó Utasító — Megyei Közlöny* czimet 1861.
vette fel s Balajthy József kiadásában körülbelül még egy évig jelent meg. A Tudakozót 1861 szeptember 12-től Sárospatakon Forster Rezső nyomtatta.

Alig szünt meg Balajthy lapja, 1862-ben *Miskolczi Tudakozó* 1862.
Intézeti Értesítő czimen máris új hirdetési lapot kapott Miskolcz. Kiadója és tulajdonosa: *Falkenstein Ignácz*, a lapot egészen a régi «Miskolczi Értesítő» szellemében és alakjában készítette és hivatalos, valamint magánhirdetéseken kívül egyebet nem adott. A lapot, mely még 1866-ban is fennállott, Rácz Ádám nyomtatta. Falkenstein tuda- 1866.
kozó intézete ez évben megszünvén, annak újból való felállítására Rácz Ádám nyomdász kér és kap engedélyt s ugyancsak neki engedi meg a tanács, hogy az eddigi Értesítő helyett új lapot szerkeszthessen.[1]

Igy született meg *Rácz Ádám* szerkesztésében és kiadásában 1866. decz. 13-án a «*Borsod*—Miskolczi Értesítő» czimű «társadalmi érdekeket képviselő és vegyes tartalmú heti közlöny», mely egy évtizeden keresztül egyedül szolgálta városunk közönségét. Rácz a lap mutatványszámában szépen fejti ki a «Borsod» létrehozásának szükségét: «Rég érzett hiánya volt Borsodvármegyének — úgymond — hogy nem bírt egy oly organummal, melyben közös érdekeink, pangásnak induló iparunk, gazdászatunk és kereskedelmünk megvitatására, annak elővitelére, vagy oly számos bajaink megorvoslására eszmecsere által tér nyittatott volna!» Ennek az egyszerű hetilapnak, mely később hivatalos közlönye lett Borsodvármegyének, hasábjain ott találjuk a Miskolcz reformálását czélzó törekvések összes megnyilatkozását. 1884 januárjában Rácz Ádám társszerkesztő- 1884.
képen felvette a lap kötelékébe *Miskolczy Pált*, «a ki a lap szellemi támogatásában olykor-olykor már eddig is résztvett s a ki — mint a

[1] *Városi jegyzőkönyv.* (Érdekes adat ugyancsak 1866-ból, hogy az Ökrös Bálint által szerkesztett Jogtudományi Közlöny cz. szaklapra 8 forinttal fizet elő a tanács a városi törvényszék részére.)

felelős szerkesztő írja — most teljes munkaerővel fog a szerkesztőségbe lépni és a lap kitüzött czéljait előmozdítani segítend». Ez év junius 25-én azután Miskolczy Pál, akkor vármegyei másod aljegyző vette át a felelős szerkesztést, Rácz pedig a lapkiadástól is visszavonult s 17 és fél évi szerkesztés után egy meleghangú levélben bucsúzott el a közönségtől. A kiadó *Forster Rezső* lett, a ki később,
1902. 1902 április 16-án, Miskolczy Pál halála után a lapszerkesztést is átvette.[1] E lap, melyet eleinte Rácz Ádám, utóbb Forster, Klein és
1903. Ludvig nyomdájában nyomtattak, 1903-ban beleolvadt a «Borsodmegyei Lapok»-ba.

1875. 1875 karácsonyában jelent meg először a *Miskolcz*, mely «helyi érdekeket képviselő, ipari, kereskedelmi, gazdászati és ismeretterjesztő közlöny» czimet viselt. A lap vezére és alapítója dr. *Bódogh Albert* vármegyei főorvos, később a hajdú-böszörményi kerület függetlenségi párti orsz. képviselője volt. Rövid ideig *Dobján László*, polgári iskolai igazgató volt a felelős szerkesztő, de ennek Miskolcz-
1876. ról való távozása után, 1876 márcziusában Bódogh vette át a felelős szerkesztést. Főmunkatársa Miskolczy Pál volt, kinek csinos versei itt láttak «Nemere» álnév alatt napvilágot. A lap kétszer hetenkint, csütörtökön és vasárnap jelent meg s bár nem volt nyiltan politikai
1879. lap, erősen megérzett rajta a függetlenségi irányzat. 1879-ben Bódogh Albert Budapestre költözvén, a lapnak *Porcs János* lett társszerkesz-
1881. tőjévé. 1881-ben Bódogh *Simon Pálnak* engedte át a felelős szerkesz-
1882. tést, ki után *Buthy Lajos*, ezután 1882 szeptemberétől *Aranyi Lipót*,
1883. 1883 januárjától pedig *ifj. Váncza Mihály* volt a felelős szerkesztő, Bódogh Albert azonban megmaradt a lap vezérének s ő volt a tulajdonos is. Ezen lap körül csoportosultak akkor Miskolcz társadalmi életének vezető férfiai; eleven, tartalmas, változatos lap volt a «Miskolcz», mely a helyi érdekek megvédésére, társadalmi és közművelődési czélok előmozdítására fektette a fősúlyt. Munkatársai között szerepeltek Kandra Kabos, Szmrecsányi Lajos, id. Miklós Gyula,

[1] *Kovács Gábor*. A miskolczi hirlapirás. *Miskolczi Almanach*, 1904. 36. l.

Szalóczy Bertalan, ki Vereskövi néven írta borsodi elbeszéléseit, Szabó Károly, Ballagi Károly, Tóth Endre, Dominkovich Mária, Veskóy Zs. Jenő, Tóth Pál, Kun Pál, dr. Kovács Gábor, Dienes Péter, Molnár Lajos, dr. Kerékgyártó Elek, Kemenczky Kálmán, Tóth Ferencz, Terhes Barna, Apostol Bertalan, dr. Sassy János, Szobránczy Samu, Kovásy Zoltán, dr. Kán Antal, Papp Dezső, ifj. Kun Bertalan, Fekete József, Péterfi József, Hiador (Jámbor Pál), Szemere Miklós, Trom Péter, dr. Fekete Samu, Nemere (Miskolczy Pál), dr. Engel Arnold, Vass Lajos, Robicsek Emánuel, Ujlaky Vilma, Darvas Aladár, Filep Endre, báró Vay Lénárt, gróf Vay Sándor s itt jelentek meg a korán elhunyt, szép reményekre jogosító Kis Józsefnek († 1879.) és a mezőkeresztesi paraszt-poétának, Berecz Gyurkának költeményei is. A «Miskolcz« később szinte szépirodalmi lappá lett s fővárosi irók sűrün keresték fel tárczáikkal. Ott találjuk hasábjain Mikszáth Kálmán, Somló Sándor, Milkó Izidor, Gáspár Imre, Benedek Aladár, Erdélyi Mikes Róza stb. munkáit — azonban ekkor már a «Miskolcz» régi dicsősége hanyatlóban volt s Bódogh Albert 1883 márczius 29-én a lapot meg is szüntette.[1]

1878-ban rövid ideig a *Magyar Iparosok Lapja* jelent meg Mis- 1878.
kolczon s ugyancsak az 1870-es években adták ki a ref. főgymnasium felsőbb osztályú deákjai a *Minerva* czimű szépirodalmi kőnyomatos lapot.

Első napilapunk, a *Miskolczi Társalgó*, 1880-ban indult meg *Ber-* 1880.
zay Albert szerkesztésében. Szépirodalmi, társadalmi és közművelődési lap volt, olyan sajtóorganumok mellett azonban, mint a «Borsod» és a «Miskolcz», nem tudott boldogulni s néhány szám után megszünt. A lap nyomdásza s úgy látszik kiadójai s Sártory István özvegye volt. Ugyancsak ez évben alapította *dr. Kovács Gyula* a *Közgazdaság*-ot, a mely heti szakközlöny egyúttal a miskolczi kereskedelmi és iparkamarának is hivatalos közlönye volt. A külső megjelenésében is igen szép lapot Forster Rezső nyomtatta. 1881-ben a II. évfolyam 24-ik 1881.

[1] *Kovács Gábor*: A miskolczi hirlapirás. 36—39. l.

számával szünt meg, hogy még ugyanazon évben *Borsodmegyei Lapok* czim alatt támadjon fel. E lap mint társadalmi és közgazdasági közlöny junius 29-én dr. Kovács Gyula akkori kereskedelmi és iparkamarai titkár szerkesztésében indult meg, hetenkint két számot adott s ugyancsak hivatalos lapjává lett a kereskedelmi és iparkamarának. Eleinte Kovács Gyula volt a laptulajdonos is, ki főmunkatársnak
1882. Simon Pált vette maga mellé. 1882 január 1-től dr. Kovács Gyula csak
1883. a felelős szerkesztést tartja meg, 1883 januárjában pedig úgy a lap tulajdonát, mint a felelős szerkesztést átadja *Buthy Lajosnak*, kinek lapját Pompéry János, Törs Kálmán, Mezei Ernő, Orczy Gyula, Komócsy József, Szentirmay Elemér, Rudnyánszky Gyula, Tóth Endre, Adorján Sándor, Vereskövi, dr. Kenedi Géza, dr. Badics Ferencz, id. Miklós Gyula, dr. Kerékgyártó Elek, dr. Gozsdu Elek, Aradi József, dr. Stiller Mór, s az itthoniak közül Török Sándor, dr. Sassy János, dr. Reisz (Rácz) József, Guttmann (Gencsi) Soma, Brósz Károly, Kun Pál, Dienes Péter, dr. Kovács Gábor, Tóth Pál, Kemenczky Kálmán, Fekete József, Szekrényessy Árpád, Ruttkay Menyhért, Kissházy Gyula, Szabó Katalin, Harangi Gyula, Szücs Gyula, Kulcsár Károly, dr. Holländer Gusztáv, Apostol Bertalan, Molnár Lajos, Hekkel Károly, Serédi Jenő, Ruttkay Imre, Martonffy Béla, Porcs János, Fekete István, dr. Klein Ignácz s mások czikkei tették változatossá. Golcz Julián «szikrái», melyek különböző czimek alatt folytatódtak még az utóbbi években is, szellemes «röppentyűk» voltak Buthy Lajos tollából. A Borsodmegyei Lapok fiatal évfolyamai folytatták az akkor már megszünt «Miskolcz»-nak egykor maga elé tüzött feladatát, a helyi irodalom megteremtését, a mi neki némileg sikerült is. Később Forster
1893. Rezső lett a lap kiadója. 1893 január 1-től a «Borsodmegyei Lapok» politikai lappá alakult, majd Buthy Lajos főszolgabiróvá megválasztatván, a felelős szerkesztést is Forster Rezsőnek adta át. A lap helyet-
1902. tes szerkesztője ekkor Láng Ottó volt.[1] 1902-ben a «Borsodmegyei Lapok» politikai napilappá alakult át *dr. Sugár Ignácz* felelős szerkesz-

[1] *Kovács Gábor*: i. cz. 40—41. l.

tése alatt, kinek a szerkesztésben társai voltak dr. Ferenczi Henrik és Forster Rezső. 1903-ban a lap főszerkesztőjéül *Szombati László* hivatott meg, 1906-ban pedig a lap szerkesztéséért *dr. Serédi Jenő* lett felelős, ki e lapnak 1907-ben történt megszüntéig élén állott. 1903. 1906. 1907.

1882-ben indult meg a «Borsodvármegyei Gazdasági Egylet» értesítője, a *Borsodi Gazda*, melynek szerkesztője *S. Biró Gyula* volt. Ez a lap, melyet első szakában Forster Rezső nyomtatott, 1886-ban a «Borsod» czimű lap gazdasági rovata czimén állott fenn s 1887-ben mint ennek ingyenes melléklapja szerepelt. A lapot 1900-ban a gazdasági egyesület feleleventette, mikor is a szerkesztést és kiadást *Vértessy Tivadar* és *Sugár Ignácz* vállalták. A «Borsodi Gazda» ekkor havonként kétszer jelent meg, 1903-ban azonban már ismét megszünt. Ujabban Forster, Klein és Ludvignál nyomták. 1882. 1886. 1887. 1900. 1903.

1883-ban a *Miskolcz és Vidéké*-ben új társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi, hetenként háromszor megjelenő lap indult meg, melynek szerkesztője és kiadótulajdonosa *ifj. Váncza Mihály*, főmunkatársa Ruttkay Menyhért, belmunkatársa pedig Péterffy Kálmán volt. A «Miskolcz és Vidéké»-nek redakcziója akkor találkozója volt «a szellem harczosainak» — írja Kovács Gábor — s a vidám, bohém fiukat ismerte midenki; a sötét kapunál lévő kényelmes szerkesztőségre nagyon, de nagyon sokan visszaemlékeznek. Azonban minden jónak, minden bohém életnek vége lesz egykor: így történt ez a «Miskolcz és Vidéké»-vel, mely még 1884 február 16-án megszünt, így történt ez a vidám redakczióval és a kedélyes uzsonákkal is.» 1883. 1884.

Közvetlenül a «Miskolcz és Vidéke» megszünte után ifj. Váncza Mihály *Hölgyvilág* czimen új lapot alapított. E szépirodalmi hetilap első száma 1884 márczius 30-án jelent meg. Rendes havi mellékletét képezték a *Divatcsarnok* és a *Háztartási Lapok*. Munkatársai voltak: Ábrányi Emil, Balázs Sándor, Bankos Margit, Benedek Aladár, Brankovics György, Csáktornyay Lajos, Csengey Gusztáv, Dengi János, Dobay Sándor, Endrődi Sándor, Erdélyi Gyula, Erdélyi Mikes Róza, Gáspár Imre, Gelléri Mór, de Gerando Antonina, Hevessy József, báró

Horváth Miklós, dr. Kerékgyártó Elek, Koroda Pál, Lauka Gusztáv, Majthényi Flóra, Margittay Dezső, Mikszáth Kálmán, Milko Izidor, Pálmay Ilka, Porzsolt Kálmán, dr. Prém József, Reviczky Gyula, Ries Hermin, Somló Sándor, Sümeghi Kálmán, Szabó Katalin, Sziklay János, Szépfaludy Örlössy Ferencz, gróf Vay Sándor, Wargha Zsanka, Vértessy Arnold. Az elég csinos kiállítású lap ifj. Váncza Mihály könyvnyomdájában készült. Vánczának azonban sem a lappal, sem a nyomdával nem volt szerencséje s mind a kettő még ugyanezen évben megbukott. Hasonló sors érte a *Ruttkay Menyhért* által a «Miskolcz és Vidéke» melléklapjaként szerkesztett és ifj. Váncza Mihály által kiadott *Miskolczi Néplap*-ot, mely néhány szám után szintén megszünt. A «nép érdekeit képviselő heti közlöny» volt (megjelent szombaton), de mint Váncza egyéb vállalkozásai, ez sem tudott mélyebb gyökeret verni. 1884-ben keletkezett még városunk első humorisztikus lapja, a *Pitypalatty* is. Első száma október 18-án jelent meg. A lap felelős szerkesztője, tulajdonosa és nyomdásza *Forster Rezső* volt, kinek azonban ez a vállalata nem sikerült s néhány szám megjelenése után abbamaradt. Ugyancsak ez évben, *Zelenka Pál* szerkesztésében Miskolczon indult meg az *E.*(vangelikus) *E.*(gyetemes)
1886. *E.*(gyházi) *Gyámintézet* cz. egyházi folyóirat, mely azonban 1886-ban más szerkesztőt kapván, további évfolyamai másutt kerültek ki a sajtó alól.

1880. Az 1880-as évek közepén a «Borsod-Miskolczi Értesítő» és a «Borsodmegyei Lapok» mellett a *Borsod-Miskolczi Közlöny* örvendett leginkább tekintélynek. Társadalmi és közgazdasági helyi érdekű heti
1891. lap volt, melyet kezdetben *Aranyi Lipót*, 1891-től *Sugár Ignácz*,
1893. 1893-tól *dr. Ferenczi Henrik*, utóbb pedig *Huberth János* szerkesztet-
1889. tek. A lapot 1885-ben Sátoryné és Dullházy Sándor, 1889 julius 28-tól
1892. Wesselényi Gézáné, 1892 február 1-től Wesselényi és Kőnig, 1893 szep-
1893. tember 28-tól Wesselényi Géza könyvnyomdájában nyomtatták.
1902. A «Borsod-Miskolczi Közlöny» 1902 jan. 1-én beleolvadván a *Borsodmegyei Lapok*-ba, azzal együtt Sugár Ignácz felelős szerkesztése alatt politikai napilappá lett. Az egyesített ujság reggeli lapként jelent meg.

Sugár Ignácz hat hónapi szerkesztés után lemondott állásáról, a lapnak a polgármesteri kérdésben kifejtett irányzataival nem tudván egyetérteni. A szerkesztőség tagjai voltak: Czövekh Károly, Balassa Sándor, Frank Zoltán, Horkay Elemér (később helyettes szerkesztő), Láng Egon. Sugár Ignácznak a lap szerkesztésétől való megválása után a felelős szerkesztést *Horkay Elemér* vette át, ki Forster Rezső és Szombati László társszerkesztőkkel együtt a «Borsodmegyei Lapok»-at, most már mint este megjelenő ujságot redigálta.[1]

1885 április 3-án *Kemenczky Kálmán* tanár szerkesztésében *Közvélemény* czimen ujabb társadalmi, közművelődési és közgazdasági lap indult meg. Hetenkint két számot adott, tulajdonosa a szerkesztő volt s özv. Sártoryné és Dullházy nyomdájában készült. Egy év multán, 1886 áprilisában a «Borsodmegyei Lapok»-ba olvadt 1885. 1886.

Ugyanez év októberének elején *Ruttkay Menyhért* kisérletezett egy újabb humorisztikus lappal, melynek *Csirip-Csirip* volt a czime. Vállalkozása csakhamar a Pitypalatty sorsára jutott.

1891-ben Szepessy Mátyás és Wesselényi Géza *Domján Lajos* szerkesztésében *Miskolczi Lapok*-at adtak ki, mely «helyi érdekű társadalmi, közgazdasági és humoros heti közlöny» volt, de néhány szám megjelenése után szintén megbukott. A lapot Wesselényi G.-né nyomtatta. 1891.

A következő évben indult meg egyik hosszabb életű lapunk: a *Szabadság*. E politikai, társadalmi, közgazdasági, tanügyi és helyi érdekű lapot 1892 április 2-án a függetlenségi és 48-as párt alapította, melynek tagjai közül Bársony János, Bizony Ákos, Cseh István, Debreczeni Dániel, Debreczeni Imre, Fejes Gergely, Gröber József, dr. Kürcz Jakab, Kovács Lajos, Karla Bertalan, Mikuleczky István, Máthé Ferencz, Majercsik József, dr. Neumann Bertalan, Nozdroviczky Jenő, Pongor Lajos, Porcs János, Sassy István, dr. Sassy János, Soltész Nagy Albert, Soltész János, Szinay István, Wächtler Vilmos és Varajthy István szerepeltek lapfentartó bizottságképpen. A lapot 1892.

[1] *Kovács Gábor*: i. cz. 42. l.

Wesselényi és Kőnig adta ki, később a Szelényi és Társa czég, a szerkesztést pedig a lapfentartó bizottság *dr. Halász Sándor*, ev. ref. fel-
1894. sőbb leányiskolai tanárra bizta, a ki azonban 1894 január 1-én már
1895—98. megvált a szerkesztéstől. 1894-ben *dr. Németh Imre*, 1895-ben *dr. Kontz Miklós* volt a felelős szerkesztő, kit 1898-ban *Ruttkay Menyhért* váltott fel, ki egyszersmind a lap tulajdonosaként is fel volt tüntetve. A lap belső munkatársai Huberth János, Dévényi Miklós, Czövekh
1901. Károly, Budai József tanár (később helyettes szerkesztő) voltak. 1902 szeptember 26-án felelős szerkesztőként *dr. Kürcz Jakab* került a lap élére. A «Szabadság», mely a függetlenségi párt hivatalos közlönye volt,
1903. 1903-ban megszünt.[1] A lapot eleinte Wesselényi Géza, 1895 julius
1895—903. 10-től Gedeon, 1896 április 25-től Gedeon és társa, 1897 augusztus 28-tól Wagner és Szelényi, 1899 január 28-tól Forster, Wesselényi és társa, ez év május 3-tól Wesselényi és Szelényi, augusztus 16-tól pedig Szelényi és társa nyomtatták.

A *Borsodi Hirlap* czimű politikai napilap (városunkban
1894. első e nemben) 1894-ben alakult. Szerkesztője *Láncz Hornyák Viktor*, kiadója és nyomdásza Wesselényi Géza volt. Csakhamar megszünt.

1897. Mint a «Borsod» melléklete jelent meg 1897-ben *Borsodvármegye*
1903. *Hivatalos Értesítője*. Ez a lap 1903-ig állott fenn s előbb Forsternél, majd Wesselényi és társánál s 1901-től Forster, Klein és Ludvignál nyomtatták.

1899. 1899-ben a függetlenségi eszmék új harczosaként lépett a porondra az «1848» czimű politikai és társadalmi független hirlap. Felelős szerkesztője *Fényes László* volt s előbb Wagner és Szelényinél, utóbb pedig Forster, Klein és Ludvignál nyomtatták. Még 1899-ben a 43-ik számmal szünt meg.

Ugyanez évben keletkezett a *Borsod-Miskolczi Hirlap* czimű társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági hetilap. Szerkesztője
1901. *dr. Serédi Jenő*, a ki 1901 decz. 18-tól a lapnak tulajdonosa is lett.

[1] *Kovács Gábor:* i. cz. 43. l.

Első kiadója és nyomdásza Boros Jenő volt ; 1901 decz. 12-től Stamberger B., 1903 április 3-tól Forster, Klein és Ludvignál nyomtatták. 1903.
Megszünt 1904-ben. 1904.

1900-ban *Dévényi Miklós* szerkesztésében igen rövid ideig élt a 1900.
Miskolczi Heti Szemle.

1901 szeptember 1-én új korszak nyilik meg a miskolczi hirlap- 1901.
irodalom történetében a *Miskolczi Napló*-val, mely az első hosszabb életű és modern értelemben vett politikai napilap Miskolczon. A lap 1908-ig *dr. Kovács József* felelős szerkesztése mellett *Huberth János* 1908.
szerkesztésében, 1908-tól pedig egy ideig *dr. Hebrony József* főszerkesztése alatt jelent meg. Dr. Kovács Józseftől a felelős szerkesztést utóbb Huberth János vette át. A «Miskolczi Napló» esti megjelenéssel indult és azzal is új korszakot nyitott a miskolczi hirszolgálat terén, hogy módot nyujtott a közönségnek arra, hogy országos eseményekről, országgyűlésről stb. még aznap értesüljön. Megemlítjük még, hogy a lap megindulásakor, mint főmunkatárs Földes Gusztáv hirlapiró volt a lap kötelékében. Azonkívül a lap rendes belmunkatársai közé tartoztak annak megindulásától fogva Putnoki Béla, Pál György, Kovács Gábor; 1902 szeptember havában, mint helyettes szer- 1902.
kesztő a lap kötelékébe lépett Faragó József hirlapiró.[1] A «Miskolczi Napló»-t eredetileg Szelényi és társa, 1904-től pedig Forster, Klein és 1904.
Ludvig nyomtatták. A «Miskolczi Napló» tíz éves fennállásának jubileumát 1910 szept. 25-én ünnepi szám kiadásával ünnepelte meg.

Ugyancsak 1901-ben *Darvas Dezső* szerkesztésében *Miskolczi* 1901.
Friss Ujság czimen új napilap jelent meg, a mely azonban már szintén megszünt.

1902-ben a miskolczi függetlenségi és 48-as párt hivatalos köz- 1902.
lönyeként *Ruttkay Menyhért* szerkesztésében indult meg az *Ellenzék*, mely hetenként három számot adott. Ruttkaynak ez év októberében bekövetkezett halála után *dr. Hebrony József* lett a felelős szerkesztő, ki addig is már főszerkesztője volt az «Ellenzék»-nek. A lap főmunka-

[1] *Kovács Gábor* : i. cz. 44. l.

1907. társa *Sassy Csaba* volt, ki 1907-ben szerkesztővé lépett elő. A lapot Szelényi és társa nyomja.

1902. *Haladás* czimen 1902-ben vasuti szak- és szépirodalmi hetilap indult meg, melynek szerkesztői és kiadói *Banovits László, ifj. Görgey László* és *Zsivkovics Antal* voltak. A «Haladás» az 1902 12. számmal beolvadás útján alczimül a «Vasuti Folyóirat»-ot kapta. Nyomtatja Szelényi és társa.

1903. 1903-ban keletkezett *Borsodvármegye Hivatalos Lapja*, mely előbb a Borsodvármegye Hivatalos Értesítője czimet birta. A hivatalos lap minden csütörtökön *dr. Kazay László* szerkesztésében jelent meg és Klein és Ludvignál nyomják.

1905—06. Ugyancsak dr. Kazay László szerkesztésében és kiadásában jelent meg 1905-ben a *Borsodvármegye* czimű társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi hetilap, melyet szintén Forster, Klein és Ludvig nyomtattak, mely azonban 1906-ban már megszünt.

1907. 1904 januártól juniusig *Faragó József* «*Bagoly*» czimen szerkesztett és adott ki egy humorisztikus lapot, 1907 deczember 8-án pedig «Veréb Jankó» szerkesztésében a *Csirip-Csirip* czimű élczlap támadt fel. Hetenkint szombaton jelent meg s Szelényi és társánál nyomtat-

1908. ták. Az 1908-iki 13. számmal megszünt.[1] Legutóbb keletkezett lapjaink a *Miskolczi Hirlap* és a *Dévényi Miklós* szerkesztésében megjelenő *Reggeli Ujság*.

A miskolczi *nyomdászat* kezdetéről nincsenek pontos adataink.

1787. A városi jegyzőkönyv egy 1787-ből való adata arra enged következtetni, hogy itt már ekkor létezett egy nyomtató műhely, az innén kikerült nyomtatványok közül azonban — mint már említettük — egyetlen darab sem ismeretes. Miskolczi irók s más megrendelők a XVIII. század vége felé leginkább Kassán *Ellinger Jánossal* dolgoz-

1792. tattak, a ki például 1792-ben a miskolczi tanácstól Kászonyi Józsefen 62 frt követelését kéri behajtatni.

1812. 1812-ben *Szigethy Mihály*, a ki 1799-től 1804-ig Debreczenben

[1] *Magyar Nemzeti Múzeum.* Hirlaposztály.

dolgozott,[1] állított könyvnyomdát Miskolczon, a melyet az alapító halála után leánya, *Szigethy Mária* vezetett tovább. 1813-ban Szigethy Mihály helybeli typographus panaszt tesz, hogy Sztrebernyi úr könyvekkel kereskedik, holott erre privilégiuma nincsen. Ugy erről, mint arról, hogy az ő üzletét semmi adósság nem terheli, bizonyítványt kér a városi tanácstól. 1818 körül Szigethy egy szedőt és egy nyomtatót tartott s esztendőnként feldolgozott mintegy 25 bál papirost.[2] 1825-ben Szigethy Mihály typographus 2000 portió-czédula nyomásáért 100 Rftot kap a várostól. 1839-ben Ellinger István Miskolczon vásári könyvraktárt tartott. 1841-ben *Csöglei Tóth Lajos* állított könyvnyomdát. Ez a műhely a tulajdonosnak 1850-ben bekövetkezett haláláig állott fenn. 1851-ben már *Deutsch Dávid* könyvnyomdájával találkozunk. 1860-ban *Rácz Ádám* könyvnyomdája létezett. 1875 körül *Sártory István* könyvnyomdája jött létre, a ki 1877-ben már elhunyván, üzletét özvegye vette át. 1879-ben *Rácz Ádám* könyvnyomdáját *Forster Rezső* vette át, 1883-ban pedig *ifjú Váncza Mihály* létesített könyvnyomdát. Kőnyomdát *Winter B.* állított legelőször 1863-ban, majd Ferenczi (azelőtt Fränkel) Bernát és Kiss Károly létesítettek külön-külön kőnyomdát. Az 1870—80-as években egy pár igen rövid életű kőnyomda is létezett. Az 1880-as években Forster Rezső, özvegy Sártory Istvánné és Mercse Sándor, végre az ifjú Váncza Mihály könyvnyomdái, a Ferenczi (azelőtt Fränkel) Bernát és Kiss Károly kőnyomdái működtek.[3]

1813. 1818. 1825. 1839. 1851. 1860. 1875—77. 1879. 1883. 1863. 1870—900.

Az 1890—1900-as években városunkban működött nyomdák könyvünknek a miskolczi hirlapirodalom-történetéről szóló részében csaknem mind felsorolvák.

A miskolczi irók életrajzait főleg *Szinnyei József* nagyszabású

---

[1] *Szücs István:* Szabad királyi Debreczen város történelme. Debreczen, 1871. III. 903. l.

[2] *Magyar Könyvszemle,* 1889. évf. 361. l.

[3] *Szücs Sámuel:* Adatok Miskolcz nyomdászatához és ugyanannak, valamint Borsodmegyének irodalmához. *Borsodmegyei Lapok,* 1884. 32. sz.

munkája[1] és *Szücs Sámuel* feljegyzései alapján a következőkben adjuk:

Agáczy Norbert, premontrei gymn. tanár; szül. 1841 nov. 14. Miskolczon. 1865-ben a nagyváradi főgymnasium tanára lett. Számos irodalomtörténeti tanulmányt írt.

Apostol Bertalan, miskolczi ev. ref. segédlelkész; szül. 1859 jan. 22. Gelejen (Borsodm.); középiskoláit Iglón és Miskolczon az ev. ref. főiskolában végezte, mire Sárospatakra ment theológiára s ezt 1881 junius 25. végezte be. Ekkor ónodi s 1882 szept. 30. miskolczi ev. segédlelkész lett és 1883 jun. 23. tette le a papi vizsgát. Legelső műve a «Szabolcs» 1876. évf. jelent meg: «Népdalok» czímmel. «Miskolcz és Vidéké»-nek (1883—1884.), a «Borsodmegyei Lapok»-nak 1883-tól, «Képes Családi Lapok»-nak (1889.) rendes munkatársa. Több lyrai költeménye s néhány vezérczikk jelent meg tőle saját neve alatt, vagy nevének kezdőbetüivel jegyezve a nevezett lapokban. Munkái: 1. Óda, a sárospataki iskola énekkarának százéves emlékére. Miskolcz, 1884. 2. Ima, a zsolczai honvédszobornál az 1885 jul. 26. emlékünnepen. Miskolcz, 1885. Egyházi beszédek.

Apostol József, a miskolczi kir. törvényszék nyug. birája. Meghalt 1888 jun. 11. Miskolczon 67. évében. 1843—44. országgyűlésről közleményeket írt Helmeczy «Jelenkor»-ába; továbbá a «Pesti Divatlap» és «Honderű» szépirodalmi lapok számára Miskolczra vonatkozó czikkeket közölt; írt a «Prot. Egyh. és Isk. Lap»-ba is. Munkái: 1. Örömversek gróf Reviczky Ádám, Borsod vármegye főispánjának Miskolczon keresztül utazása alkalmából. Miskolcz, 1838. (Többekéi közt. A. 1. egy verse.) 2. Felhivás. U. o., 1848. (Mint Borsodmegye első aljegyzője intézte a nemzetőrökhöz.) 3. Az 1849 ápr. 14. kibocsátott függetlenségi nyilatkozat népszerű magyarázata. U. ott. 1849.

Aranyi Lipót, lapszerkesztő; szül. 1855 szept. 20. Miskolczon. 1876-tól a «Miskolcz» cz. lapnak volt belmunkatársa s 1882-ben szerkesztője. 1883-ban alapította a «Borsod-Miskolczi Közlöny» czimű

[1] *Szinnyei József*: Magyar Irók Élete és Munkái. Bpest. I—XIII. kötet.

társadalmi, gazdasági és szépirodalmi lapot Miskolczon; 1876 óta több fővárosi politikai lapnak volt egyszersmind levelezője. Utóbb a fővárosba költözött, hol jelenleg is mint hirlapiró működik.

Balajti József, kereskedő és tudakozóintézet-tulajdonos Miskolczon, hol «Borsodi Értesítő» czímmel hirdetési lapot adott ki 1852-től 1854 elejéig, midőn a 3. számmal czimét «Megyei Közlöny»-re változtatta, melyet 1860 végéig szerkesztett.

Ballagi Károly, kir. tanácsos és tanfelügyelő; szül 1824. ápr. 24. Bujon (Szabolcsmegye). Középiskoláit Pápán, a jogot Debreczenben végezte. 1852-ben a kecskeméti gymnasium tanára lett, 1870-ben Sopron- és Mosonmegye első tanfelügyelőjévé neveztetett ki, 1880-ban pedig Borsodba tétetett át. Meghalt 1888 nov. 21-én Miskolczon. Számos tankönyvet írt. Miskolczon készültek: A falusi gyermek népiskolai kézikönyve. Miskolcz, 1883. (Szikor József álnév alatt.) — Adalékok Borsodmegye népiskoláinak történetéhez. U. o. 1885. — Borsodmegye földrajza. U. o. 1886.

Balogh Bertalan 1870 szeptember 8-án született Rákóczon (Zemplénm.). Vasuti tisztviselő s mint ilyen került 1892-ben Miskolczra az üzletvezetőséghez. Az irodalom terén először 1889-ben kisérletezett az «Ungvári Közlöny» hasábjain. Miskolczra jövén, itt részint saját, részint álnevek alatt helyi lapokba dolgozott, ezuttal kizárólag szépirodalommal foglalkozva. 1898-ban az akkori Misk. Közművelődési Egyesület — melynek felolvasó asztalánál több ízben szerepelt — választmányi tagnak választotta s már az első ülésen az egyesület megreformálását javasolta. E tervek alapján változott át az egyesület: Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesületté, mely megalakulásakor főtitkárjának választotta. E tisztét csak néhány hónapig töltötte be. 1903-ban az egylet újból főtitkárának választotta s e tisztét egészen 1906-ig töltvén be, e 3 év alatt egyesületét alig remélt virágzásra emelte. Ugyanakkor azonban arra a meggyőződésre jutott, hogy a magyar közművelődési egyesületeknek, ha mérvadóan akarnak dolgozni a nemzeti kultura terén, nemcsak a mentől sűrűbb érintkezés alkalmát kell keresniök, hanem közösen megálla-

pitott terv alapján kell az ország egész területén dolgozniok. Ezeket az eszméket a közművelődési élet összes ágaira kiterjesztve, Magyar Nemzeti Közművelődés czimen megírta. (1905-ben kiadta Hornyánszky V. Budapest). A kötetnyi munkát a napi és szaksajtó a legnagyobb elismeréssel fogadta, sőt a tanügyi, zenei és művészi folyóiratok is nagy dicsérettel emlékeztek meg a mű gyakorlati javaslatairól. E mű hatása alatt hívta meg a F. M. K. E., hogy javaslatait az 1905-i közgyűlésen ismertesse. Balogh B. e felhivásnak eleget téve, a Csorbatón (1906) tartott gyűlésen nagyszabású beszédet mondott, mely az év őszén: A magyar közművelődési egyesületek szövetsége czimen füzetalakban is megjelent (Hornyánszky V. kiadása, Budapest.) Ugyanezen időtájban az ország több helyén (Kassán, Debreczenben, Eperjesen stb.) az ottani irodalmi körök meghivására tartott előadásokat, eszméinek hiveket és barátokat gyüjtve, sőt Budapesten is az Országos Irodalmi Szövetség, melynek választmányi tagja, egyik ülésén felvetette terveit s szerzett ott is hiveket. Lehetetlen tehát, hogy az utóbb megalakult Országos Közművelődési Tanács létesítéséről szólván, ne jegyezzük fel, hogy ennek megalakulásához Balogh is hozzájárult, sőt annyira első kezdeményezője volt, hogy már e végből az érintkezést is kereste az ország összes egyesületeivel.

1906-ban azonban, szintén említett könyvének hatása alatt, az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat is kereste vele az összeköttetést, felkérvén őt, hogy könyvének a művészet deczentralizálására vonatkozó javaslatait valósítsa meg. Ennek készséggel tett eleget, hiszen módja nyilt javaslatai egyikéről is bebizonyítani, hogy az mindenben számolt a gyakorlati élet követelményeivel. Ekkor rendezte az ú. n. felvidéki vándorkiállítást Eger, Miskolcz, Kassa, Eperjes, Sátoraljaújhely, Debreczen és Gyöngyös városokban, mely fényesen igazolta Balogh javaslatait. A kiállítás a remélt *20 ezer* korona helyett *62 ezer* koronát hozott a művészeknek, kik őt ezért az elismerés minden jelével elhalmozták. Az óriási munkát és fáradságot igénylő vállalkozás azonban teljesen kimerítette, úgy hogy főtitkári tisztéről lemondani kényszerült. Annál nagyobb kitartással folytatta a szak-

lapokban is és a Budapesti és Pesti Hirlap-ban munkásságát, valamint a «Művészet»-ben, melynek rendes munkatársa, s a «Jegyzetek művészi politikánkhoz» czimű rovatának megteremtője. A művészeti irodalom terén két irányban foglalkozik: kritikaival egyrészt, másrészt pedig a magyaros iparművészet és építőművészet érdekében agitál. Igy a balatoni vasútnak magyaros építkezését az ő — egy a «Budapesti Hirlap»-ban — megjelent czikke alapján rendelte el a kormány, sőt most már úgy a kereskedelmi miniszterium, mint az államvasutak igazgatósága komolyan foglalkozik azzal, hogy úgy az irodai, váró- és éttermi stb. berendezésekben, mint az építkezésekben is magyarosságra fog törekedni. Eme nagy és érdemes munka mellett Balogh Bertalan most újból vállalta az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat felkérésére a vándorkiállítások szervezését; «ezzel — mint a «Művészet» írja — oly kulturmunka kezdődik, a melynek jelentőségét nem is lehet ma még eléggé méltányolni». Ugyanekkor a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület közművelődési (irodalom — zene — művészet) osztályának elnöki székébe hívta meg s ez a tény bizonyossá teszi, hogy az egyesület a virágzás egy újabb korának néz elébe, mert «ritka szervezőtehetsége, fáradhatatlan buzgalma, vasenergiája legyőz minden nehézséget. Kipróbált erő, a kinek sikerében a legnagyobb mértékben bízunk» — írja felőle a «Művészet», s ezt igazolják elért eredményei.

Balogh Péter (papi), okleveles gazda és erdész; szül. 1825 jun. 3. Miskolczon. Középiskoláit az eperjesi ág. ev. főiskolában végezte. 1840—43-ban a bécsi műegyetemen folytatta tanulmányait; 1843—45-ben a pozsonyi ág. ev. főiskolában a jogot tanulta; 1846—48-ban a würtembergi hohenheimi gazdasági akadémia hallgatója volt. Közben gazdasági ismeretek szerzése végett beutazta a német birodalmat, Svájczot, részben Franczia- és Olaszországot. 1848 szeptemberben tért vissza hazájába s mint honvéd részt vett a szabadságharczban. A világosi fegyverletétel után visszavonultan élt Munkácson, hol atyja a Schönborn grófi uradalomban uradalmi kormányzó volt. 1850 októberében a kassai kerületi földadóbecslési munkálatokhoz hiva-

tott meg s e téren 17 évig működött. 1867 elején a debreczeni felsőbb tanintézet igazgatójának neveztetett ki. 1870 juniusban betegeskedése miatt Budapestre költözött és 1872 julius 1-től a mezőhegyesi ménestelep jelöltetett ki működése teréül, hol 1884 november haváig tartózkodott. Ezután a Budapest melletti Uj-Harasztiba vonult vissza, hol a mezei gazdaságnak élt. Gazdasági czikkei megjelentek a «Gazdasági Lapok»-ban (1867—1868.), «Falusi Gazdá»-ban (1867—68.), «Kertész Gazdá»-ban (1867—68., 1871.), «Erdészeti Lapok»-ban (1869.) stb. Munkái: A komló okszerű termelésének kézikönyve. Pest, 1871. (Földm. m. kir. miniszterium által államdíjjal koszoruzott pályamunka.) — A lótenyésztés okszerű kezelésének kézikönyve. U. o. 1872. (Földm. miniszter által külön díjazással kitüntetett pályamunka.) Mezőgazdasági vegytan.

Bártfay Róza, szül. 1853-ban Miskolczon. Iskoláit ugyanott végezte. 1871-ben Esztergomban férjhez ment Bártfay Gézához. 1871-ben írta első versét a pesti «Nefelejts» cz. szépirodalmi lapba s verselt 1878-ig, midőn egy irónk az ő figyelmét a prózára terelte, minek következtében utóbb e téren működött. Elbeszélései az «Esztergomi Lapok»-on kívül a «Képes Családi Lapok»-ban, «Váczi Közlöny»-ben, «Vasárnapi Lapok»-ban és a «Függetlenség»-ben jelentek meg. Ez utóbbiba politikai czikkeket is írt, Görgei rehabilitása ellen. Legújabban a «Brassó» cz. lapban (1889) jelent meg egy elbeszélése.

Bátori lásd *Brósz Károly.*

Bay Bertalan, kir. tanácsos, Borsodmegye érdemesült alispánja. A megye állásáról a helyi lapokban adott jelentései történelmi becscsel bírnak.

Belky János, orvostudor, egyetemi r. tanár; szül. 1851-ben Miskolczon. A gymnasium első négy osztályát szülővárosában, az 5—8-ikat Egerben végezte. Az 1868—69—1872—73. tanévek alatt a budapesti egyetemen az orvosi tanfolyamot hallgatta. 1873 deczemberben orvostudorrá, 1874-ben pedig sebésztanárrá, szülész- és szemészmesterré avattatott. 1874 márcziustól az év végéig a belgyógyászati kórházban mint díjazott gyakornok volt alkalmazva; 1874 végé-

től 1879-ig a törvényszéki orvosi tanszék mellett mint tanársegéd működött. 1879-ben ezen szak magántanárává habilitáltatott, 1881—83-ban a törvényszéki orvostani tanszéket helyettes tanárként töltötte be; 1883-ban a kolozsvári egyetemre a törvényszéki orvostan nyilvános tanárává neveztetett ki. Egyszersmind az ottani törvényszéki orvostani intézet igazgatója, az orvosi karnak 1885—86. és 1889—90-ben dékánja volt. Az erdélyi Múzeum-Egylet orvos-természet-tudományi szakosztályának elnöke.

Irt az «Orvosi Hetilap»-ba s közegészségi melléklapjába (1876—82), a «Pester Med. Chirurg. Presse»-be (1881), a «Természettudományi Közlöny»-be (1888) és az «Orvos-természettudományi Értesítő»-be (1883, 1886, 1888). Munkái: 1. A törvényszéki orvostan alapvonalai, Budapest, 1880. (Ism. «Orvosi Hetilap» 1879, «Pester Med. Chirurg. Presse» 1880.) 2. Elvetemültség és elmebetegség. (Egyetemi beszédek. Kolozsvár, 1886.) 3. Az orvosi tudomány és büntetőjog. (Egyetemi beszédek. Kolozsvár, 1890.)

Benke József, szinigazgató, később leányiskolai tanító. Jókai Mórné (Laborfalvi Róza) édes atyja; szül. 1781 julius 18-án, Kálnokon (Háromszékm.), unitárius szülőktől; 1815-ben a pesti társulattal Miskolczra költözött, hol 1820-ig játszott. Ekkor búcsut vett a színészettől és Miskolczon letelepedvén, tanító lett; ugyanott később leányiskolát nyitott, melynek igazgatója volt, míg Diósgyőrbe nyugalomba vonult, hol 1855 augusztus 15-én meghalt. Kétszer nősült; Rácz Zsuzsanna színésznővel kötött első házasságából született Judith leánya, a későbbi Laborfalvi Róza. Munkái: «Verses mesék». Nicolai után szabadon. Miskolcz, 1817. «A három találós mese». U. o., 1818. Nagym. gróf revisnyei Reviczky Ádám úr főispáni székébe lett beiktatása alkalmával, junius 9., 1828. U. o. stb.

Bercsényi Béla, családi nevén Helfer, a Nemzeti szinház és a Petőfi-társaság tagja s a szinitanoda tanára; szül. 1844 május 25-én Miskolczon. Iskoláit szülőhelyén és Egerben végezte. 1863 junius 9-én színész lett és Szegeden, Kolozsvárt, Nagyváradon, Aradon s több más kisebb városban Fekete Pál és Nagy Mihály szintársulatainál

szerepelt. 1873-ban a Nemzeti Szinházhoz szerződött. A színésziskola tanára 1878-ban, a Petőfi-társaság tagja 1888-ban lett. 1889-ben a színészettől visszalépett, szinitanodai tanárságáról lemondott s utóbb a fővárosban mint magánzó élt. Első verse a «Hölgyfutár»-ban jelent meg 1864-ben. Irt még verset és humoreszket a «Szegedi Hiradó»-ba (1865), czikkeket és tárczákat a «Felvidék»-be (1865—66), «Nagyvárad»-ba (1870—72), «Magyar Polgár»-ba, «Hon»-ba (1873), «Arad és Vidéké»-be(1883); verseket a «Fővárosi Lapok»-ba (1875, 1885); rajzot a «Magyar Szalon»-ba (1887); szini birálatokat a «Figyelő»-be (1873—74). Munkái: 1. «A csőd», szinmű, 5 felv. Björnson Björnstern után ford. Budapest, 1876. (N. szinház könyvtára 96.) 2. «Az ezredes leánya», dramolette 1 felv. U. o. 1876. (N. szinház könyvt. 105. Előadatott a budapesti Nemzeti Szinházban 1887 február 25.) Tőle valók még a következő szinművek: «Gróf Dormándi Kálmán», dráma 5 felv. (Előadatott először a Nemzeti Szinházban 1877-ben.) «A járvány», vígj. Schweitzer J. B. után ford. (Ism. «Hon». 1877. 282. sz.) «A váltó», szinmű 5 felv. (Előadatott először a Nemzeti Szinházban 1880 november 26. Ism. Beöthy Zsolt, «Szinműírók» 31.) «Az alispán úr», dráma 5 felv. (Előadatott.) «Uj élet», szinmű 4 felv. (Először adták a Nemzeti szinházban 1887 deczember 2.) Szerkesztette a «Szinpad»-ot 1873 julius 28-tól deczember 29-ig. Álneve s jegye: Koppantó, —b.

Bódogh Albert, orvostudor, közegészségi felügyelő, Borsodmegye főorvosa, B. Péter megyei tisztviselő és Szegő Erzsébet fia, szül. 1829-ben Nemes-Bikken (Borsodmegyében). Miskolczon kezdte iskolai pályáját, majd Kassán és Debreczenben folytatta, hol mint jogot végzett ifjút találták az 1848-iki események és honvéd lett; rész vett több csatában s jelen volt Buda ostrománál; a világosi fegyverletétel után szüleihez tért vissza. 1849 végén Pestre ment s az egyetemen az orvosi tanfolyamot végezve, ez idő alatt Szentkirályi Mórnál nevelősködött; ezután orvosi teljes kiképeztetése végett két éven át Bécsben időzött. Egyszersmind Széchenyi István fiai mellett mint házitanító működött. 1855-ben orvostudorrá lett és gyakorló-orvosnak

Boros-Jenőre hivatott, hol a kerületi új kórház igazgató-orvosa is volt. Innen 1858-ban Nagyszalontára ment s ott is mint városi főorvos 1861-ig hivataloskodott, mikor Borsodmegye egyik főorvosává választatott; azonban már 1861 deczemberében az ismét uralomra jutott abszolut kormány alatt szolgálni nem akarván, a megye többi alkotmányos tisztviselőivel együtt leköszönt; ekkor lakását állandóan Miskolczra tette át és ott mint gyakorló-orvos folytatta pályáját. Az 1867-iki alkotmányos tisztujítás alkalmával Borsodmegye őt ismét főorvosává választotta. 1869-ben a kormány a 48. honvéd zászlóaljhoz századosi ranggal orvosul nevezte ki; később ezredorvos lett. Az országgyűlésen 1879-ben és még egy ízben Hajdúböszörményt képviselte s a függetlenségi párthoz tartozott; leginkább a közegészség ügyeinek tárgyalásánál emelt szót, erélyesen sürgette a hiányok orvoslását. 1885-ben nevezték ki országos közegészségi felügyelővé. Meghalt 1886 április 12-én Miskolczon. — A magyar orvosok és természetvizsgálóknak Fiumében 1869-ben tartott közgyűlése alkalmával mint titkár szerepelt s e gyűlésen a Darvin-féle theoriáról, Győrben a XVII. nagygyűlésen a higany-készítményekről; Mármarosszigeten 1876-ban mint alelnök: Az orvostudomány befolyásáról a közmüvelődésre; az 1882. debreczenin ismét mint alelnök: Az átöröklés és öröklékenységről értekezett; a borsodi orvos- és gyógyszerész-egylet által rendezett népszerű felolvasásokban is több izben részt vett és néhány értekezése a «Gyógyászat»-ban (1864) és az «Orvosi Hetilap»-ban, másnemű irodalmi czikkei a többi orvosi és nagyobb napilapokban jelentek meg. Szerkesztette a «Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Napi Közlönyé»-t 1869-ben és a «Miskolcz» czímű hetilapot 1878—80-ban.

Bódogh Mihály (nemes-bikki) orvostudor; szül. 1789 jan. 25. Miskolczon. Tanult szülővárosában, Sárospatakon, Iglón (a német nyelv megtanulása végett) és ismét Sárospatakon; 1810-ben Sárbogárdra ment iskolatanítónak és három év mulva Pesten az orvosi karba iratkozott be; 1817-ben végezte be az orvosi tanfolyamot, orvostudor lett, Miskolczon telepedett le mint gyakorló orvos és ott

halt meg 1825 április 25-én, egy napon a másik ottani orvossal, Benkő Sámuellel. — A «Tudományos Gyüjtemény»-be (1819. VII., 1821. III.) írt két értekezést. — Munkái: 1. «Dissertatio inaug. medica de philosophematum omnis aevi ac imprimis recentissimi in theoriam medicam influxu». S.-Patakini, 1817. 2. «Historico-critica biosophiae disquisitio». Lipsiae. 1818.

Borsodi József, ev. ref. lelkész; szül. 1870-ben Alsó-Szuhán (Gömörmegyében) egyszerű földmíves szülőktől; iskoláit Miskolczon és Sárospatakon végezte, utóbbi helyen 15 évet töltött s a theológiát is tanulta. 1834-ben Boldvára (Borsodm.) ment három évre tanítónak. 1837-ben segédlelkész lett Rimaszombatban, hol később nyolcz évig rendes lelkész volt. 1849. tavaszán Simoniba költözött át lelkészül, hol 1886 febr. 14-én meghalt. Munkái: 1. «Egyházi beszéd Droppa M. félszázados örömünnepére». Miskolcz, 1854. 2. «Templomi imák». Vasárnapokra, ünnepnapokra s más alkalomra. Pest., 1855. 3. Imakönyv. Hétköznapi, bűnbánati és alkalmi imák templomi használatra. Átnézte és sajtó alá rendezte Mitrovics Gyula. Sárospatak, 1886.

Borsodi László, szül. 1844. decz. 18-án, Miskolczon. A gymnasiumot szülővárosában, a jogot Pesten végezte 1869-ben, mely után félévig a «Hon» ujdonság-rovatának vezetője volt.

Költeményei s prózai dolgozatai a szépirodalmi, politikai, leginkább pedig az élczlapokban álnevek alatt jelentek meg.

Bródy Zsigmond, hirlapiró és szerkesztő; szül. 1840. Miskolczon, ugyanott kezdette tanulmányait az evangélikusoknál; innét a piarista gymnasiumba került Pestre s elvégezte a jogot is az egyetemen. Korán lépett a hirlapirói pályára. Első vezérczikke 1859-ben jelent meg s 1860-ban már szerkesztője volt a «Pesti Hölgydivatlap»-nak. Eleinte ő is verseket írt, melyek nagyobbára a Jókai «Üstökös»-ében és Vajda «Nővilág»-jában (1859—60), a «Szigeti-Album»-ban s a «Népujság»-ban (1860) jelentek meg. 1860 végén Grósz Károlylyal megindította a «Pannónia» cz. német havi folyóiratot, melynek czélja kizárólag a magyar irodalom ismertetése volt, kritikai tanul-

mányokban és fordításokban. 1861 elején ő és Tatai Adolf a pest izraelita hitközség megbizásából egy füzet templomi énekeket írtak, melyek még ma is használatban vannak. Pesti tartózkodása alatt a bécsi lapoknak volt tudósítója, később Bécsbe tette át lakását és a pesti lapoknak levelezett. Bécsben nem sokáig maradt és visszajött, mint a «M. Sajtó» cz. politikai lapnak munkatársa; neve mind szélesebb körben lett ismeretes s a legjobb vezérczikkirók között kezdték emlegetni. Verseket is írt olykor Tóth Kálmán «Bolond Miská»-jába és a «Főv. Lapok»-ba egy-egy tárczát (1864). A «Századunk»-tól jött a «Pesti Napló»-hoz, midőn 1869 decz. a két lap fuzionált és B. Zs. jegygyel írta alá czikkeit. 1872-ben Tóth Vilmos idejében titkári állást vállalt a belügyminiszteriumban. Egy év mulva önkényt elhagyta az állami szolgálatot és 1873-ban vette meg a «Neues Pester Journal»-t, de csak 1879 nov. 19-én lépett ki saját nevével mint a lap tulajdonosa és főszerkesztője. A lap az ő keze alatt páratlanul elterjedt az országban, oly anyagi eredménynyel, hogy egyik munkatársát 12.000 forintnyi évi fizetéssel szerződtethette. — Születésének 50 éves jubileuma alkalmából következő alapítványokat tett: 20.000 frtot a m. tud. Akadémiának, melynek kamatai publicistikai munkák jutalmazására fordítandók; 20.000 frtot a magyar hirlapirók nyugdíjalapjára; 12.000 frtot a nyomdai személyzete nyugdíjára, 35.500 frtot pedig jutalmul osztott szét vállalatainak 290 főből álló személyzete közt. 1892-ben ezüstlakodalma alkalmából ujabb nagyobb alapítványokat tett, a melyeknek legnagyobbika 200.000 korona volt, mely összeget személyzete nyugdíjalapjának szánta. 1897 szeptember 29-én Ő felsége a főrendiház élethossziglani tagjává nevezte ki. A főváros politikai és kommunális életében évtizedekig élénk részt vett; a fővárosi törvényhatóságnak mint virilista tagja volt. 1867-ben nőül vette Stern Adélt, a kivel a legboldogabb frigyben élt; mikor kevéssel ezüstlakodalma után elvesztette, emlékére 640.000 korona költséggel a Bródy Adél gyermekkórházat emelte, a mely 1897 május 9-én nyilt meg. Néhány évvel utóbb betegeskedni kezdett és akkor mindinkább visszavonult a nyilvános élettől és csak a főrendiházba szo-

kott volt eljárni fontosabb kérdések tárgyalásánál. Lapjától is visszavonult és annak vezetését öcscsére, dr. Bródy Lajos főszerkesztőre bizta. Meghalt 1906 jan. 6-án Budapesten. Munkái: 1. «Tiz magyar költemény.» Irta egy zsidó-magyar. Pest, 1860. (Névtelenül.) 2. «Az országgyűléshez.» Költemények. U. o. 1861. 3. «Novellen.» U. o. 1864. (Jókai Mór után ford.) 4. «Beszéd a Ferenczvárosi választókhoz.» U. o. 1872. 5. «Traurige Tage.» Leipzig, 1874. (Jókai Mór után fordította. Universal-Bibliothek.) 6. Költeményeit, melyeket fiatalabb korában irt, összeszedte fivére, Bródy Lajos és kiadta kézirat gyanánt. Budapest, 1890. — Szerkesztette a «Látcső» czimű fővárosi napilapot 1864 junius 1-től augusztus 31-ig Pesten, (tartalma: szinházi és egyéb hirek, szépirodalmi tárczák); a «M. Sajtó»-t 1865-ben, Hajnik Károly főszerkesztése alatt. — 1872-ben kiadta a «Heti Krónika» czimű lapot; a «Pester Lloyd»-ot, mielőtt Falk Miksa átvette, egy ideig mint főszerkesztő vezette.

Brósz Károly, polgári iskolai tanár Miskolczon 1876 szeptember 1-seje óta, hol 1878—80-ig igazgató is volt. — Miskolcz multjából irt történeti czikkeket a miskolczi lapokba s a polgári iskola és az ipariskola értesítőibe. — Munkája: Kereskedelemtörténete iskolai czélokra. Kőnyomat. — Szerkesztette mint igazgató 1879. és 1880-ban az iskola Értesítőjét.

Buthy Lajos, árvaszéki ülnök Miskolczon; szül. 1858 szeptember 17-én Nagy-Bárodon (Borsodmegyében). — Irt 1880 óta az «Abauj-Kassai Közlöny»-be, «Felvidéki Közlöny»-be, «Nagyvárad»-ba, «Miskolcz»-ba és saját lapjába, neve alatt vagy Nemó, Vén krónikás, Mephistó álnevek és B., B—y. jegyek alatt. — A «Borsodmegyei Lapok»-nak 1881 junius 29. óta kiadó szerkesztője volt.

Csáthy Szabó István dr. A «Borsodmegyei Lapok»-ban a miskolczi szinházra vonatkozó több jeles czikke jelent meg.

Czenthe József, ügyvéd. Meghalt 1873 jun. 15. Miskolczon 29-ik évében. Jogi czikkeket irt a «Jogtud. Közlöny»-be 1869—70-ben.

Dálnoky Nagy Lajos, jogi doktor; szül. 1862 április 9-én Miskolczon. 1886-ban borsodmegyei tiszt. megyei aljegyző, 1887-ben bel-

ügyminiszteri segédfogalmazó lett; majd aradi főispáni titkárrá neveztetett ki. 1891-ben megyei főjegyzővé választatott meg. Jelenleg Aradvármegye alispánja. Első irodalmi kisérlete ford. költemény Lessingből, a «Fővárosi Lapok»-ban jelent meg 1879-ben, mely lapnak 1883 óta rendes dolgozótársa; művei nagyobbrészt kisebb lyrai költemények és epigrammák. «A harag» cz. 1 felv. verses dramolettejét. 1891 márczius 23. adták először Budapesten a Nemzeti Szinházban.

Dálnoky Nagy Sámuel, főgymnasiumi tanár; szül. 1774-ben Ónodon (Borsodmegyében), hol atyja lelkész volt; iskoláit Sárospatakon végezte s innét a miskolczi ev. ref. főgymnasiumba hivatott meg poéták tanítójának, mely hivatalában 1827 szept. 7. történt haláláig működött. A vidéken hires volt mint halotti énekiró és nagyobb temetések alkalmával őt kérték fel ének készítésére. Munkái: 1. «Molnár Sámuel, a gróf Aspermont-család ügyei directora és több t. n megyék táblabirája felett mondott oratiója». Miskolcz, 1814. (Igaz Sámuel halotti beszédével együtt.) 2. «Az elszenderedett nyugvó tetemeket keseregve kisérő Melpomene, avagy halotti énekek, több más alkalmatosságokra készítetekkel.» U. o. 1823. — «A M. Kurir»-ban (1806. I. 49. sz.) jelent meg a következő versezete: «Felséges korona herczegünknek, Ferdinándnak felséges szüleihez lett visszatérésének s Miskolczon nyugovóhely tartásának alkalmatosságával iratott homagiale versezet», 1806 ápr. 14., Miskolcz.

Dapsy László (dapsai), ev. ref. főgymnasiumi tanár; szül. 1843 febr. 28. Miskolczon, hol gymnasiumi tanulmányait végezte, azután Debreczenbe ment a philosophiára, jogra s theológiára. 1864-ben külföldre utazott és egy ideig az edinburgi egyetemet látogatta; itt és Londonban az angol nyelvet tökéletesen elsajátítva, nemcsak szaktárgyának, a természettudományoknak tanulmányozásával foglalkozott, hanem vizsgálta az angol gazdasági viszonyokat, a társadalmi s politikai intézményeket. 1866-ban visszatért és a debreczeni gazdasági intézetnél tanár lett, majd 1867. a pesti ref. főiskolánál elfoglalta a természetrajzi tanszéket. 1890 máj. 29-én meghalt Buda-

pesten. Czikkeket írt a «Vasárnapi Ujság»-ba, «Budapesti Szemlé»-be, «Természettudományi Közlöny»-be, «Gazdasági Lapok»-ba, «Borászati Füzetek»-be, «Prot. Naptár»-ba, «Ország-Világ»-ba. A 70-es években vezetője lett a «Pesti Napló» közgazdasági rovatának és a többi napilapokba is sokat dolgozott. — Munkái: 1. «A talajkimerülés befolyása az államok életére. Különös tekintettel Magyarország jövőjére.» Pest, 1869. — 2. «Általános természetrajz», középiskolák és magántanulók számára. II. rész. Növénytan. U. o., 1869. — 3. «A geologia alapvonalai Page Dávid műveinek 9-ik kiadása nyomán.» U. o., 1872. — 4. «Darvin: A fajok eredete a természeti kiválás útján, vagyis az előnyös válfajok fenmaradása a létért való küzdelemben.» — 5. «A nemzetgazdaságtan alapelvei s ezek némelyikének a társadalmi bölcsészetre való alkalmazása.» John Stuart Mill után ford. U. o., 1875. Négy kötet. — 6. «A parliamenti kormányrendszer Angliában és annak eredete, kifejlődése és gyakorlati alkalmazása.» Todd Alpheus után ford. a magy. tud. Akadémia megbizásából. U. o., 1876—77. Három kötet. — Szerkesztette a «Magyar Föld» cz. közgazdasági napilapot, a magyar gazdasági egyesület közlönyét 1880 máj. 16-tól haláláig s a lap kiadói jogát is megvette utóbb a gazdasági egylettől.

Deák Ferencz, tárkányi, később miskolczi plébános és egri kanonok, mellei fontisról cz. apát és máramarosi főesperes 1751-ben. Egyházi iró. — Munkái: 1. «Az égig támasztott Jákob lajtorjáján példáztatott mennyei boldogság nyolcz fok garádicsa.» (Kende Katalin, Keresztes Lászlóné asszony felett tartott halotti prédikáczió.) Kassa, 1730. — 2. «Közönséges orvosság», Kassa, 1733.

Décsy Antal, ügyvéd Miskolczon. Munkái: 1. «Replica polemico — diplomatico — legalis etc.» Cassoviae, 1784. 2. «Historia de ortu, progressu, fatis, mutationibus, reformationibus, ietis et legislatoribus jurisprudentiae hungaricae gentilis et ere christianae, in quantum ad processum judiciarum spectat». Pestini, 1785. 3. «Supplementa seu dissertationes historico — diplomatico — legales, etc.» Pestini, 1793. 4. «Koronás magyarországi királynék az ő királyi jussokkal együtt.» Pest, 1795. 5. «A magyar oroszokrúl való igen rövid elmél-

kedés.» Kassa, 1797. (Ism. «Századok» 1890. 571. l.). 6. «Friss és legujabb előadás a jászokról és kürtjökről és ennek értelméről, vagyis magyarázatáról.» Miskolcz, 1814. 7. «A jász, vagyis ijász kürtön lévő metszésekről és azoknak értelmekről.» U. o., 1815—16. Két rész. (2. kiadás. U. o., 1815—16.) — Értekezése: «Elmélkedés a görögökről, ráczokról, macedoniai oláhokról, zsidókról s ezeknek kereskedésekről hazánkban». (Tudom. Gyüjt. 1818. XI.) — Kézirati munkái a magy. Nemzeti Muzeumban: «Csillagászati észrevételei» (Miskolcz, 1802). «Dissertatio hist. dipl. legalis de decimis regiis in Hungaria» (Miskolcz, 1810); «A nagy orosz birodalomban uralkodó nagyherczegekről és czárokról, magyar történetekkel elegyítve» (Miskolcz, 1812).

Dobján László. Az 1876-dik évben létre jött «Miskolcz» czimű lapnak első szerkesztője volt.

Dobos Dániel, miskolczi származású volt és ott halt meg 1865 november 19-én, 35 éves korában. Költeményeket írt a «Hölgyfutár»-ba (1850), «Debreczeni Közlöny»-be (1860) stb. Az «Üstökös»-ben Biczegő Dani álnév alatt több verset közölt.

Dobrossy István, ügyvéd és gyorsiró, 1837-ben Miskolczon, Borsodmegyében, Bakó alügyész mellett jurátuskodott; 1838 tavaj szán Pestre ment felesküdni patvariára. Ez időben németből fordította a «Worte des Glaubens» czimű munkát. 1843-ban Pozsonyban az «Országgyülési Tudósitások»-ba dolgozott Kossuth mellett, kinek kedves embere volt. 1848-ban kiadta Kölcsey országgyülési naplóját; az 1849-iki hadjárat alatt a magyar kormány megbízásából mint történetiró működött. A szabadságharcz után Mezőkeresztesre vonult és ott ügyvédkedett. Meghalt 1854-ben. A sárospataki nyelvmívelő társaság «Parthenon» czimű évkönyveiben (Sárospatak, I. 1834, II. 1837) jelentek meg költeményei; egy ideig a «Jelenkor»-ba és «Társalkodó»-ba dolgozott, később a «Regélő Pesti Divatlap»-nak munkatársa volt, hol (1844—46.) több elbeszélése s egy czikke: Intézkedés Pest városa megerősítése iránt (1848) jelent meg. — Munkái: 1. «Nemes és polgár», vígj. 5 felv. Scribe után ford. Buda, 1842. 2. «Gyorsirás Taylor rendszere után», magyar nyelvre alkal-

mazta. Pest, 1843. Nevét mindig Dobrossynak irta a keresztnév kitétele nélkül.

Dóczy Gedeon, felsőbb leányiskolai igazgató-tanár; szül. 1832 nov. 17. Miskolczon. 1856 szeptembertől 1859 augusztusig Degenfeld Schomberg Imre gróf két leánya mellett házitanító volt, 1859 szeptembertől az ev. ref. tiszáninneni egyházkerület főleánynevelő-intézetében vezértanár volt Miskolczon; 1872 juliustól a sárospataki állami képzőintézetben a neveléstan tanára s igazgató, 1874 szeptember óta a debreczeni ev. ref. egyház leánynevelő-intézetében igazgató-tanár. — Paedagógiai czikkei s értekezései megjelentek a «Sárospataki Füzetek»-ben, «Prot. Egyh. és Isk. Lap»-ban, «Néptan. Lapjá»-ban. — Munkái: 1. «Vezérkönyv a női kézimunka osztályonként tanításához leányiskolában s magánhasználatra.» Budapest, 1885. 2. «Néhány szó a nőnevelésről, tekintettel a polgári leányiskolákra.» Debreczen, 1886. 3. «Magyar ábéce és olvasókönyv.» Budapest, 1887. 4. «Népszerű tapasztalati lélektan iskolai s magánhasználatra.» Debreczen, 1888. — Szerkesztette az intézet Értesítőit 1875 óta.

Doleschall Gábor, orvosdoktor, gyakorló-orvos Miskolczon; szül. 1813 február 13-án Losonczon, Nógrádmegyében, polgári szülőktől; a gymnasiumot és a bölcseleti szak két osztályát Egerben a papnevelőben végezte; az orvosi tudományokat a pesti egyetemen hallgatta; 1840-ben orvosdoktor lett és az egyetem gyógyászati intézetében segéd- és helyettes-tanár. 1843-ban Miskolczon mint gyakorló-orvos letelepedett; 1849-ben a 22-ik honvéd-zászlóaljhoz neveztetett ki főorvosnak és a szabadságharcz végéig szolgált. Meghalt 1891 április 24. Miskolczon. — Orvosi czikkei megjelentek az «Orvosi Tár»-ban (1841.) Egy példája a nyelvkeményedés orvoslásának, 1842. Észrevételek az állatorvoslás köréből. A pesti állatorvosi intézetben tett élettani kisérletek. Tapasztalati adatok a bujakórról, 1843. A pesti orvos-intézetben 1841-ben előfordult nevezetességek. (Állatorvosi tapasztalatok és kisérletek), a m. orvosok és természetvizsgálók «Munkálatai»-ban, «M. Gazdá»-ban, «Gyógyászat»-ban, «Fővárosi Lapok»-ban. — Munkái: 1. «A növények élettana.» Pest, 1840. —

2. «Életem, eszményeim és negyvenhét éves orvosi gyakorlatom.» Miskolcz, 1882.

Domby Sámuel (gálfalvai), orvosdoktor, Borsodmegye rendes orvosa, bényei zemplénmegyei származású volt és az utrechti egyetemen tanult, hazájába visszatérte után gyakorló-orvos lett Miskolczon és később Borsodmegye választotta főorvosává. — Munkái: 1. Dissertatio inauguralis physico — chemico — medica de vino Tokajensi. Trajecti ad. Rh. 1758. — 2. Relatio de mineralibus incl. comitatus Borsodiensis aquis facta ad exelsum consilium regium locumtenentiale anno 1763. Vindobonae, 1766. — 3. Bába mesterség, mely irattatott kérdésekben és feleletekben foglaltatott a t. ns. Borsod vármegyei bábáknak hasznokra. Pozsony, 1772. — 4. Orvosi tanítás a gyermekek nyavalyáiknak megesmerésekről és orvoslásokról. — 5. Fontos kérdés, miképen kelljen a gyermekeket természet szerint nevelni. Pest, 1807.

Dominkovich Mária, D. földbirtokosnak és Palóczy Juditnak (P. László hires borsodmegyei követ leányának) gyermeke; szül. 1847 körül Miskolczon; édes anyja halála után vagyona a hitelezők kezébe került és ő tanításból élt 1877-ig Miskolczon; azután Egerben lakott és utóbb a fővárosban telefon-kezelőné lett. Meghalt 1908-ban Budapesten. — Beszélyeket írt és regényeket fordított a «Családi Kör»-be (1861—65), «Hölgyfutár»-ba (1861—62), «Fővárosi Lapok»-ba (1864—65), «Szerencsés házasság», regény, Flygare Carlen Emilia után ford. 1867, «Egy hiú ember neje», svéd regény, Schwartz M. S. után ford., «Nefelejts»-be (1865—73), «Magyarország és a Nagyvilág»-ba (1866), «Gombostű Naptár»-ba (1867) és a «Csöndes Órák«-ba (1878—79). — Munkái: 1. «Beszélyek.» Miskolcz, 1867. Két kötet. — 2. «Holt Félix, a radikális», Eliot György után ford., Budapest, 1874. Két kötet. — 3. «Vinetta.» Regény, Werner után ford. U. o., 1878. Három kötet. — Szerkesztette a «Mátravidék» cz. szépirodalmi s társadalmi közlönyt 1879 novembertől 1880 végéig Egerben.

Dudok Pál, ügyvéd, D. József fia, miskolczi származású, a 30-as évek elején Sárospatakon tanult, hol az ifjusági egyesületnek is tagja

volt. Meghalt 1853 február 1-én Miskolczon 42. évében. — Költeményei a «Koszorú»-ban (II., III. 1832—33) és a «Parthenon» cz. zsebkönyvben (1834) jelentek meg; ő írta a lapokba a miskolczi szinházi birálatokat is. — Munkája: «A bosszúálló lelkiismeret», szomorújáték 4 felvonásban. Kotzebue után ford., Kolozsvár, 1832. Fordította még Kotzebue után «A rumelsburgi kisértet, vagy a veres köpönyeges» cz. népregét, 4 felvonásban.

Édes Ábrahám, ev. ref. lelkész, Édes Albert ev. ref. pap fia; szül. 1832 január 1. Miskolczon, hol a gymnasiumot befejezte, mire akadémiai tanulmányait Sárospatakon, Pozsonyban és Debreczenben végezte; 1848—49-ben öcscsével, É. Vinczével együtt állott be honvédnek és részt vett az erdélyi hadjáratban, azután papi vizsgát tett és Böcsön, Miskolczon és Tisza-Tarjánban atyja mellett káplánkodott. Czikkei megjelentek a «Prot. Egyh. és Isk. Lap»-ban, a «Protestáns Pap»-ban, a «Közpapok Lapjá»-ban, a «Sárospataki Lapok»-ban. — Munkái: 1. «Korlátlan szabad választás és hivatalnokok nyomorusága a ref. egyházban.» Sárospatak, 1880. 2. «A protestáns pap illetékes cziméről». Kecskemét.

Édes János lelkész, Predikátiói Miskolczon nyomattak ki.

Édes Vincze, ev. ref. lelkész; szül. 1833 deczember 19-én Miskolczon. 1857-ben Waldeck Frigyes gróf fiai mellé nevelőnek hivatott meg. 1863-ban atyja lelkészi s esperesi hivataláról lemondván, helyébe a tisza-tarjáni egyház lelkésze lett. Czikkei a «Szépirodalmi Lapok»-ban, «Sárospataki Naptár»-ban, «Vasárnapi Ujság»-ban, «Borsodmegyei Lapok»-ban. — Munkái: 1. «Koporsó feletti imák.» Miskolcz, 1844. 2. «Templomi szónoklat.» U. o., 1866. 3. «Emlékbeszéd néhai Degenfeld-Schonburg Imre gróf felett.» U. o., 1883. Álneve: Tiszamelléki.

Faragó József 1881 január 30-án Ungváron született. Tanulmányait Ungváron, Miskolczon és Budapesten elvégezvén, beutazta Német-, Franczia-, Olaszországot és a Balkánt. 1902—1904-ig a «Miskolczi Napló» helyettes szerkesztője volt, mely lapnál mint rendes munkatárs ma is működik. Verseket közölt tőle a «Hét», «Uj idők»,

«Pesti Napló», «Pesti Hirlap», «Egyetértés», «Budapesti Napló» és «Független Magyarország». 1904 januártól juliusig Miskolczon a *Bagoly* czimű humorisztikus lapot, 1906 január 1-től deczember 31-ig Honti Henrikkel együtt Ipolyságon *Az őr* czimű szépirodalmi folyóiratot szerkesztette. — Művei: 1. «Verőfény» (versek, Miskolcz, 1902). 2. «Lacrimae» (versek, Budapest, 1906). 3. «Heten vagyunk» (versek, többekkel együtt, Miskolcz, 1909). 4. «Miskolczi Almanach» (Huberth Jánossal együtt, Miskolcz, 1904).

Farkas Gusztáv, Borsodmegye árvaszéki elnöke a borsod-miskolczi példány-óvoda igazgatója, kitől azon óvodáról a helyi lapokban évi jelentések olvashatók.

Fekete József, miskolczi születésű, a tisza-eszlári helv. hitv. egyház lelkésze. Általános figyelmet támasztott közkedveltségű olvasmányokat közölt *Pimpó* álnéven, «Konyhakertészet és nevelésügyi labdacsok» czimen a helyi lapokban.

Ferenczy Bernát, könyvkereskedő és kőnyomda-tulajdonos. A «Borsod»-ban és a «Borsodmegyei Lapok»-ban több czikket közölt.

Filep Mihály lelkésztől imádságos könyv jelent meg Miskolczon.

Filep Mihály, borsodmegyei geleji-származású, sárospataki harmadéves theologus, a «Miskolcz»-nak dolgozótársa, nagytehetségű és szorgalmú ifjú. Az előbbinek fia. Versei szép reményre jogosítottak. 1882-ben véletlen baleset következtében halt meg.

Foltin János rövid életrajzát egyháztörténeti fejezetünkben már közöltük volt. Munkái: 1. A záztyi apátság XI. századi alapító oklevelének taglalata s ismeretlen helyének meghatározása. Kutfőtanulmány az egri főegyházmegye történetéből, vonatkozással Anonymusra. Eger, 1882, 8r. 147. — 2. A besnyők sírhalma Szihalom mellett és a magyar pogánykori leletek. Kiadja Kandra Kabos, Eger, 1887. — 3. Az alsó-miskolczi r. kath. hitközség egyházi elnökének évi jelentése, a hitközség belügyeiben az 1887-ik év alatt felmerült fontosabb eseményekről s az egyháztanács működéséről. Miskolcz, 1888, 36 l. Nevezetesebb értekezései: A kácsi monostor romjai. Meg-

jelent az egri «Adatok» 2-ik füzetében. — Néhány hely a záztyi apátság alapító leveléből s Anonymus kora és kiléte. «Századok» V. 1871, 546. — A szepesvármindszenti bizottság jelentése. «Századok» VI. 1872, 503. — Régészeti érdekességek Szabolcsmegyéből. «Arch. Értesítő» VI. 1872, 152. — Szihalmi Árpádvár vagy Földvárhalom ásatásának s az ott lelt tárgyaknak ismertetése. «Századok» IV. 1870, 442.—Szihalom «Arch. Értesítő» III. 1870, 136, 164; IV. 1871, 37, 75.— Ki indítványozta a magy. tudományos Akadémia alapítását? «Századok» IV. 1870, 429, 729. — Adalékok a magy. képzőművészek sorozatához. «Századok» 1874, VIII. —Szihalom község pecsété 1706-ból. «Századok» 1875, I.— Az «Egri Egyházmegyei Közlöny»-ben megjelent czikkei és értekezései közül felemlítjük a következőket: A szihalmi új főoltárkép s a ker. művészet a festészetben. 1872, 1—3. sz. — A parochiális háztörténeti naplók jelentősége és haszna a történetirás mai állásával szemben, u. ott 1874, 16—19. — Indítvány Lonovics szülőházának emléktáblával megjelölése ügyében. (Felolvastatott az egri egyházmegyei irod. egylet 1878 május 23-iki közgyűlésén.) U. o., 1878, 14. — Válasz a «Mikor élt Anonymus» feliratú birálat irójának. U. o., 1883, 9, 10.— Költeményeket irt a «Kath. Néplap»-ba (1865—66), a «Délmagyarországi Tört. és Régészeti Értesítő»-be (1884, Zoyty és Zázty), a «Szabolcsi Szabadsajtó»-ba (1885, 41, 42. sz. A záztyi apátság, felvilágosító válasz), a «P. Napló»-ba (1887, 331. sz. Az egri érsek alkotásai a népnevelés érdekében), «Népiskolai Tanügy»-ben (1888, Eger főpásztora és a nevelésügy). Ezeken kivül több rendbeli levelezések a «Kath. Néplap»-ban, «Idők Tanuja»-ban, «Arch. Értesítő»-ben, «Eger»-ben, «P. Napló»-ban és az «Egri Egyházmegyei Közlöny»-ben névtelenül, vagy —n. n.— jegy alatt.

Fónyi Sámuel (beregszászi), ev. ref. lelkész; szül. 1795-ben Miskolczon, hol a gymnasiumot végezte. A hittanszakra Sárospatakra ment, honnét Szatmárnémetibe rendelték tanító-káplánnak; itten hat évet eltöltvén, a mármarosmegyei Urmezőre ment nevelőnek. 1825-ben rendes lelkész lett Angyalososon, 1867-ben pedig Matolcson, hol 1870-ben meghalt. — Kéziratban maradt munkái: «Történet

tüköre» (fordítás a «Theatrum historicum» cz. munkából), «A. B. C.» (hét ív), Kathedrai eredeti munkák (1867-ben: bucsúztatók, versek, egyházi beszédek) és Önéletrajza.

Forster Rezső, nyomdatulajdonos és kiadó; szül. 1833 szeptember 6-án Czegléden. Az ötvenes években a «Hölgyfutár» főszedője lett és ekkor két novellájával névtelenül lépett a lap munkatársai közé; később a «Budapesti Visszhang»-ba, a «Délibáb»-ba s a «Garabonciás Diák»-ba is szorgalmasan dolgozott. Midőn Németországban tartózkodott, leveleket küldött a pesti lapoknak. Visszatérvén külföldről, Herz János nyomdájának faktora lett; később a Wodiáner és Werfer nyomdákat vezette; majd Sárospatakon hat évig volt nyomdász. Innét a Légrády-testvérek üzletébe került, melyet 12 évig vezetett. 1878-ban megvette Rácz Ádám nyomdáját Miskolczon, hol azóta működik. A «Borsod»-ba és a «Borsodmegyei Lapok»-ba, mint a nevezett lapok kiadója, társadalmi czikkeket és beszélyeket írt. — Munkái: 1. «A víg pesti.» Illedelmi, társalgási, bűvészeti, szavalati és humoristikai zsebkönyv és kalauz minden mulatságban. Pest, 1855. — 2. «Régi idők emlékei.» Miskolcz, 1893. — 3. «Emléklapok a Miskolczon 1893 szeptember 8—11. napjain tartott harmadik ipartestületi kongresszus lefolyásáról.» U. o., 1894. — Szerkesztette a «Zempléni Hiradó»-t 1864 junius 15-től 1866 végeig Sátoralja-Ujhelyen és a «Pitypalaty» czimű humoristikus képes lap két számát 1884 október 16. és 26., Miskolczon.

Gálffy Ignácz, középkereskedelmi és polgári iskolai igazgató; szül. 1859 február 1-én Szombatfalván, Udvarhelymegyében. Élénk részt vesz Miskolcz város politikai, társadalmi és közművelődési ügyeiben. A «Miskolczi athléta-kör»-nek igazgatója. — Czikkei: a «Miskolcz»-ban, a «Közoktatás»-ban, a «Miskolcz és Vidéké»-ben, a «Borsod»-ban, a «Borsodmegyei Lapok»-ban, a «Borsod-Miskolczi Közlöny»-ben, a «Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület Évkönyvé»-ben stb. — Munkái: 1. «A miskolczi polgári fiú- és leányiskola 10 éves fennállásának története és szervezete, 1875 szeptember 1-től», Miskolcz, 1885. — 2. «A miskolczi ipariskola története és szervezete.

1875—1885.» U. o., 1885. — 3. «Azok a nehéz idők.» (Történeti regény. U. o., 1886. Két kötet.)

Gallovich István, járásbirósági albiró; szül. 1858 augusztus 15-én Ipolyságon (Hontmegye). Irt rajzokat, elbeszéléseket, lyrai és leiró költeményeket, humorisztikus apróságokat stb. 1880 óta neve alatt, vagy Garamvölgyi G. I., G—ch, I—n. jegyekkel vagy névtelenül a következő lapokba: Miskolcz, Nógrádi Lapok, Gyöngyös, Budapest, Képes Családi Lapok, M. Népbarát, Borsod-Miskolczi Közlöny, Borsodmegyei Lapok, Bécsi M. Ujság, Pikáns Lapok, Kitartás, Felvidéki Közlöny, Miskolcz és Vidéke, Fővárosi Lapok, Vasárnapi Ujság, Ország-Világ, M. Bazár, M. Geniusz, Uram-Bátyám, M. Háziasszony, M. Nők Lapja, Csirip-Csirip, Székesfehérvári Szabadság és Ujpest és Vidéke.

Gánóczy Flóris (kisóczi és gánoczi), kir. tanácsos és kir. közjegyző; szül. 1825 márcz. 17-én Miskolczon. 1844-ben Budán a helytartótanácsnál vállalt hivatalt, 1847-ben ügyvédi czenzurát tett és Pozsonyba küldetett az országgyűlésre mint báró Redl helyettese (absentium ablegatus); 1848-ban az igazságügyi miniszteriumba neveztetett ki fogalmazónak, ezen állását azonban el sem foglalta, hanem honvéd lett; a szabadságharczot végig küzdötte s mint Don Miguel százados és zászlóparancsnok Nagyváradon kapitulált Paskievitz orosz tábornok előtt. 1861-ben Pestmegye tiszti ügyésze, 1867-ben törvényszéki birája lett és kiküldetett Szegedre a gróf Ráday-féle törvényszékhez; 1891 október 28-án királyi tanácsosi czimet nyert s utóbb közjegyző lett Székesfehérvárott. — Tárczaczikkeket, életképeket és apróbb elbeszéléseket írt 1854-től 1860-ig a «Hölgyfutár»-ba, melynek belmunkatársa volt és a «Napkelet»-be neve alatt, vagy G. F., —n. —r.— betük és △ jegy alatt; útleirásokat közölt 1857—59-ben a nevezett lapokon kivül a «Nővilág»-ban, «Szépirodalmi Közlöny»-ben, «Vasárnapi Ujság»-ban, «Religio»-ban s a «Kath. Néplap»-ban; a «Napkelet»-ben (1859—60) megjelent tőle Sziczilia története, 1861—62-ben a «Hon» nemzetgazdászati rovatának belmunkatársa volt. — Szerkesztette a «Honvédek Könyvé»-t 1861-ben Vahot Imrével

együtt, melyből három kötet jelent meg és ebbe is írt önálló czikkeket.

Gelei József, ev. ref. tanár, a m. tudományos Akadémia levelező tagja; szül. 1754 deczember 6-án Alacskán, Borsodmegyében. Nyugalmaztatván, Miskolczon élt. A m. tudományos Akadémia 1832 szeptember 1-én levelező tagjának választotta. Meghalt 1838 márczius 1-én Miskolczon. — Munkái: 1. «Ifjabbik Robinson.» Fordítódott németből magyarra. Pozsony, 1787. — 2. «Hallónak boldog estvéje.» Fordítódott németből magyarra. — 3. «Természeti história.» Sárospatak, 1811.

Genesi Samu, jogi doktor, ügyvéd. Hétköznapi levelei a «Miskolcz»-ban, később a «Borsodmegyei Lapok»-ban jelentek meg. Az 1882-iki «Miskolcz»-ban olvasható irodalmi arczképcsarnok ismerteti őt.

Görgey László ifj. dr., Liptószentmiklóson 1877. évi szeptember 7-én született. Középiskolai tanulmányait a miskolczi ref. főgymnasiumban végezte be, majd a budapesti kir. magy. tudományegyetem jog- és államtudományi karának hallgatója lett s az államtudományi tudori oklevelet a kolozsvári Ferencz-József tud. egyetemen nyerte el. Ezután a magyar kir. államvasutak szolgálatába lépett, hol a miskolczi üzletvezetőséghez fogalmazó-gyakornokká, majd fogalmazóvá neveztetett ki. Ebben az időben a «Borsodmegyei Lapok», «Borsod-Miskolczi Közlöny», «Miskolczi Napló» és «Borsodvármegye» czimű lapokba mint azok dolgozó-társa Irentruh név alatt tárczaczikkeket és szinházi kritikákat írt és ugyanekkor 1901—1902-ig a «Vasuti Folyóirat», 1903—1905. években pedig a «Haladás» vasuti szak- és szépirodalmi hetilapokat mint felelős szerkesztő szerkesztette. — 1889-ben jelent meg egy novellás kötete Miskolczon: «Képtelen Történetek» czim alatt. — 1905 deczember 11-én Borsodvármegye törvényhatósági bizottsága vármegyei IV. aljegyzővé választotta meg, 1906-ban III. aljegyző, 1908-ban pedig II. aljegyzővé lett.

Gyöngyösi Sámuel, miskolczi, utóbb nánai lelkész. Szül. Miskolczon. Egyházi beszédek jelentek meg tőle ugyanott.

Halász Henrik, orvostudor, orr-, torok-, gége-, fül- és száj- (fog)-orvos, a m. kir. államvasutak, a diósgyőri m. kir. vas- és acélgyár szakorvosa, volt budapesti kir. orvosegyetemi első tanársegéd; született 1865. aug. 7. Hódmező-Vásárhelyen ev.-ref. vallású szülőktől. A középiskolákat szülővárosában végezte, e mellett nevelője a franczia-német nyelv és zenére oktatta. 1884-ben a budapesti orvosegyetemre iratkozott, hol másodéves korában *Lenhossék* tanár demonstratorául alkalmazta; ötödéves medikus korában pedig *Mihálkovits* tanár gyakornoka, majd nehány hó mulva tanársegédje lett. 1890-ben oklevelet nyert és *Thanhoffer* tanár első segédjévé választotta meg, mely állásában hat évet töltött. 1892-ben külföldre ment és a kiválóbb egyetemeket látogatta meg, hol orr-, gége-, fül- és szájsebészeti tanulmányokat végzett; majd hazatérve, nőül vette *Schweiger Irmát*, az országos zeneakadémia és operaiskola elsőrendű növendékét és Hódmező-Vásárhelyen telepedett le. Nehány év után Miskolczra költözött, hol az Erzsébet-közkórház orr-, gége-, fülészeti rendelőorvosává nevezte ki Vay Elemér báró főispán, nemsokára az államvasutak, majd a diósgyőri vas- és acélgyár szakorvosává választatott. *Első volt Magyarországon*, ki az iskolásgyermekek fogainak gondozására a közfigyelmet többszörösen irányította és a kérdést tudományos értekezéseiben is tárgyalva, Miskolcz város iskolásgyermekeinek fog- és szájápolását teljesen díjtalanul vállalta és végezte.

Már középiskolai tanuló korában írt a «Képes Családi Lapok»-ba és a «Hódmezővásárhelyi Lapok»-ba. Orvostudományi munkálkodását 1892-ben kezdte, a berlini, londoni és párisi fogásziskolákról értekezvén, azon idő óta a hazai összes orvosi és egészségügyi lapokba, nemkülönben a külföld orr-, gége- és fülészeti szaklapjaiba állandóan ír orr-, gége- és fülészeti, nemkülönben szájhigiéniai tanulmányokat; eddigi orvosi munkáinak száma 65, melyek nagyrészben a külföldi szaklapokban is publikáltattak. Hazánkban úttörő szakkönyvét: *Az orrdugulás kórokai és következményes bántalmai* 1903-ban adta ki, melyet a hazai orvosi sajtó egyhangulag meleg elösmeréssel méltatott.

Halmy Gyula, ifjabb, főgymnasiumi tanár; szül. 1869 aug. 29. Miskolczon, hol a gymnasiumot 1887-ben végezte, mire a budapesti egyetemen magyar és latin philologiát tanult. Tanári pályáját 1891-ben kezdte meg. Költeményei már 1884-ben a fővárosi s vidéki lapokban jelentek meg; több költeménye van a «Borsod-Miskolczi Közlöny»-ben, czikkei a «Borsodmegyei Lapok»-ban, «Fővárosi Lapok»-ban, a «Szabadság»-ban. Utóbb a fogarasi állami főgymnasiumhoz neveztetett ki. Hét éve, hogy a sajtóorganum nélkül élő Fogaras vármegyében megalapította a magyar lapot és e hét év alatt társadalmi és közéleti sikerek és eredmények alapozták meg a magyarság álláspontját e vidéken. Irodalmi működésének 25 éves jubileumát 1909 végén ülte meg.[1] Munkái: 1. «Parádi emlékek». Költemények, 1885—1887. Miskolcz, 1888. — 2. «Prométheusz». Bölcseleti költemények. Bpest 1891. — 3. «Versegi Ferencz élete és munkái.» U. o., 1891.

Haraszty György (mokcsai és haraszti), ügyvéd volt Miskolczon és több megyék táblabirája. Munkái: 1. «Repertorium et extractus sententiarum curialium.» Miskolczini, 1829. — 2. «Utasító az 1832—1836. évi törvényczikkelyek szakaszaiban előforduló szóknak.» Kassa, 1836.

Heilprin Mihály, iró és publiczista; szül. 1822-ben Piotkrowban, Lengyelországban, zsidó szülőktől; rendes iskoláztatás nélkül sokoldalú tudományt, egyebek közt 18 nyelvet bírt elsajátítani. 1842-ben jött Magyarországba; a magyar nyelvet tökéletesen megtanulta, polgári jogot nyert és később könyvkereskedést nyitott Miskolczon. 1848-ban eleinte mint honvéd, később mint Szemere Bertalan miniszterelnök titkára, a sajtó-irodában szolgálta a szabadság ügyét. 1849-ben menekült Hamburgba, Brüsselbe s Párisba. 1850-ben visszatért Magyarországba és Miskolczon könyvkereskedő volt néhány évig, azután a sátoralja-ujhelyi izr. egyházközség meghívta igazgató-tanárnak. 1856-ban Amerikába kivándorolt és Philadelphiában könyvkereskedést nyitott; később tanító lett New-Yorkban,

[1] *Miskolczi Napló*, 1909 decz. 8.

1857-ben a new-yorki magyar egyletnek rendes tagja volt. Meghalt 1888 máj. 10. New-Yorkban. Miskolczon 1852-ben kiadta a «Szépirodalmi Könyvtár»-t (I. Tompa Mihály: «Regék, beszélyek». II. Scribe: «Carló Broschi». III. Sue: «A fukarság»). «Zsidó kördal». Miskolcz, 1846.

Holecz András. Czikke az «Athenaeum»-ban (1840. II. «Egy érdekes kérdés az urbéri szabályozat tárgyában»). Munkája: Menyegzői ajándék, melyet ... Nagy Mihály úrnak, a miskolczi evang. szent ekklézsia ... lelki-pásztorának, Mayer Anna hajadon leányzóval 1824 pünkösdhava 4. lett házassági öszvekelésre szentelt». Miskolcz.

Horváth Lajos, Miskolcz városa északi kerületének több országgyűlésen képviselője; beszámoló beszédei a «Borsod-Miskolczi Értesítő»-ben jelentek meg.

Hosszufalussy Gyula (hosszúfalvi), m. kir. nyug. honvédszázados, a königrätzi csatában mint kadet szolgált a Vasa-ezredben, több sebet kapott és fogságba esett. Briegben félévig volt fogva. 1892-ben mint százados ment nyugdíjba. 1879—80-ban hosszabb utazást tett Egyiptomban s Nubiában Csoma József társaságában. Ezen utazásáról leveleket írt a «Pesti Hirlap»-ba, a «Magyarország»-ba és a «Nagyvilág»-ba.

Hosszufalussy László (hosszúfalvi), szül. 1837-ben; borsodmegyei közgyám volt. Meghalt 1882 febr. 4. Miskolczon. Czikkei vannak a «Gyakorlati Mezőgazdá»-ban és a «Magyar Föld»-ben.

Hutter Antal, kegyes-tanítórendi áldozópap és tanár; szül. 1797. márcz. 4. Miskolczon. 1818 okt. 8. lépett a rendbe; 1820—21. gymnasiumi tanár Nagy-Károlyban. Meghalt 1863 július 8. Léván. Költeményei a «Koszorú»-ban, a «Társalkodó»-ban, a «Szemlélő»-ben, a «Hasznos Mulatságok»-ban, czikkei a kassai «Szemlélő»-ben jelentek meg. — Munkái: «Foedus pleni Magno-Karolini» 1820. — «A magyar nyelv történetéből és ékes szó szeretéséből való állítások.» Szeged, 1838. — «Rövid adatok a nyelvtudomány alapfeltételeiről.» U. ott, 1839. — «Vezérelvek a magyar szépirodalomban.» Növendék bölcselkedőink számára irta. U. o., 1842. stb.

Igaz Sámuel, ev. ref. lelkész-esperes; 1793-tól Miskolczon volt lelkész, hol 1829 decz. végén meghalt. Az alsó-borsodi egyházmegye esperese lett 1821-ben. — Munkája: «Halotti beszéd», melyet Molnár Sámuel, a gróf Aspremont-család ügyeinek igazgatója felett elmondott. Miskolcz, 1814.

Ixel Soma, orvostudor, Miskolcz város tiszteletbeli főorvosa; szül. 1839-ben. 1863-ban Bécsben nyert orvos-doktori oklevelet. — Czikkei az «Orvosi Hetilap»-ban, a «Gyógyászat»-ban, az «Erdészeti Lapok»-ban, a «Vadász- és Versenylap»-ban. — Munkája: «A borsodi orvos-gyógyszerészegyletnek az orsz. közegészségügyi tanács törvényjavaslatára tett észrevételei, illetőleg módosításai». Miskolcz, 1874.

Jakabfalvy Román, bölcseleti s theol. doktor, minorita szerzetes; szül. 1691 decz. 28. Miskolczon. Húsz éves korában lépett a rendbe s felsőbb tudományait végezve, bölcselet és hittanár volt Báthorban, Kolozsvárt és Egerben. Szegeden és Egerben a rendház főnöke; később az egész magyarországi rendtartományt kormányozta. Meghalt 1777 febr. 26. Eperjesen. — Munkája: «Salesius szent Ferencz Philotheája». Eger, 1731.

Juhász József, ev. ref. segédlelkész Miskolczon. Halotti beszédeket írt 1815-ben.

Kaczander Áron, orvosdoktor, Borsodmegye tiszteletbeli főorvosa. Meghalt 1875. febr. 28. Miskolczon 56-ik évében. — Czikkei a «Orvosi Tár»-ban, a «Közegészségi és Törv. Orvostan»-ban, a «Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Munkálatai»-ban, az «Ung. Med. Chir. Presse»-ben jelentek meg.

Kálniczky Endre, ügyvéd, Miskolczon. Meghalt 1862 május 9. ugyanott 47 éves korában. — Munkái: 1. «Tanítóreform javaslatképen». Pest, 1848. — 2. «Nőtan, avagy asszonyi tudomány hivatása». Iskolai tanulmányul. U. o., 1852. (2. kiadás Miskolcz, 1861.)

Kemenczky Kálmán, középiskolai tanár; szül. 1844 decz. Miskolczon. 1883-ban a miskolczi kir. állami polgári és középkereskedelmi iskolánál alkalmaztatott. 1875-től sok napi- és hetilapban jelentek meg czikkei s költeményei. — Munkái: 1. «Magyar olvasó-

könyv a polgári és egyéb felső leányiskolák számára.» Bpest, 1877. — 2. «Hetedhétországról mesék». U. o., 1895. — 3. «Tengeren innen, tengeren túl». Mesék. U. o., 1896.

Keresztesy Sándor, született 1873 január 21-én Deésen (Szolnok-Dobokamegye). A kolozsvári kereskedelmi akadémia elvégzése után a szinipályra lépett, s több előkelő vidéki szintársulatnál működött. 1902-től Miskolczon Borsodvármegye szolgálatában mint segédiktató működik. Előbb a «Borsodmegyei Lapok», később a «Miskolczi Napló» belmunkatársa, a hol különösen szinházi czikkeivel méltó feltünést keltett. Megírta «Miskolcz város szinészetének történetét 1757-től 1904-ig», mely munkájáért a vallásügyi kormány részéről jutalomban is részesült. A miskolczi szinház 50 éves jubileuma alkalmával érdekes «Jubileumi Album»-ot szerkesztett és adott ki.

Kilényi (Klein Hermann) János, hirlapszerkesztő és fordító; szül. 1805-ben Miskolczon izraelita vallású szülőktől; atyja Heymann Klein, ki Szent-Péterről költözött be Miskolczra, széles látókörű, felvilágosodott férfiú, felekezetének egyik legtekintélyesebb tagja, a miskolczi és Borsodmegye összes izraelita községeinek felügyelője volt. A szülők jómódúak voltak; az öreg Klein a franczia-osztrák háborúkban mint szállító meggazdagodott és azért kitünő nevelésben részesithette hét gyermekét; Németországból hozatta a tanítókat. A magyar nyelvet már szülővárosában elsajátította. Később a fővárosba költözött szüleivel és 1842 elejével *Der Ungar* czímű belletrisztikai és vegyes tartalmú napilapot alapított Pesten, melynek főiránya volt: érdekeinket a külföld előtt képviselni s németajkú honfitársaink közt a magyar nemzetiségi eszmét terjeszteni. Kilényi volt a lap felelős szerkesztője s Beck Károly a segédszerkesztője; Falk Miksa publiczistánk itt lépett fel először 1843—44-ben. 1848 szeptember utólján a lap megszünt. Ekkor megvált a magyar journalisztikától és 1850-ben Bécsbe költözött, hol az üzleti pályára lépett. Később ismét Pestre tette át lakását, áttért az ágostai evang. vallásra. Klein családi nevét Kilényire változtatta s János keresztnevet vett föl. 1889 jun. 6. egy fuvarosszekér elgázolta s ennek következtében jun. 9. meghalt Buda-

pesten 84. évében.— Czikkei saját lapjában jelentek meg és a «Társalkodó»-ban. Azonkivül gróf Széchenyi István, báró Jósika Miklós és báró Eötvös József több munkáját németre fordította.

Király (Szathmáry) György, Borsodmegye törvényszékének tagja; külföldi egyetemeken tanult s több ideig tartózkodott Angolországban, hol különösen a méhészetre fordította figyelmét. — Munkái: 1. «Anglia méheskert». Eger, 1759. — 2. «A barmokról Ausztriában tett rendelések». Eger, 1760.

Kis Jenő, orvosdoktor, egy időben miskolczi orvos. A «Miskolcz»-ban több érdekes czikket közölt. Igy pénzgyüjteménye leirását a «Miskolcz» 1876. évi 23., 24. számaiban; Luther Mártonnak 1519. és 1520-ban irott müveiről, a «Miskolcz» 1877-iki 3. számában; «Vallásos régi iratok, illetőleg a szentirás könyv története», egy 1498. évben megjelent részletpéldányának leirásával kapcsolatban. «Miskolcz» 1877-iki 46. sz.; «Az ékszer s pénz, mint csereeszköz az ó-korban. «Miskolcz» 1877-iki 54—57. sz. stb.

Kis József, orvosdoktor, szül. 1765 április 24-én Miskolczon; iskoláit végezve, Pesten, 1790-ben orvosdoktorrá avatták; a szép tehetségü ifjú Széchenyi Ferencz gróf figyelmét magára vonta, ki őt azon év október 1-én udvari orvosává tette. Mint a grófi háznak nagyrabecsült barátja 34 évig szolgálta uraságát, míg végre 1824-ben a gróf hitvese is követvén férjét a halálba, Kis is, miután a gyakori tüdőgyuladások és májbetegsége végső éveiben igen meggyengíték erejét, gyengült egészségének enyhítése czéljából Bécsből melegebb tartományba kivánkozva, egyik veje mellé Triestbe tette át lakását, hol 1830 április 28-án meghalt. Kis a latin, magyar és német nyelven kivül beszélt francziául és tótul. — Munkái: 1. «Az érvágónak pathologiája», melyet a magyar borbélyoknak hasznokra irt. Bécs, 1891. — 2. «Egészséget tárgyazó kathechismus«. Sopron, 1794. — 3. «Emlékeztetés a himlő-beoltásnak hasznára». Sopron, 1799. — 4. «Magyar! Légy igaz magyar». Pest, 1807. — 5. «De productione sacchari». Sopronii, 1811. — 6. «A Fertő-tavának geographiai, historiai és természeti leirása 1797-ben«. Pest, 1816. — 7. «A Fertő-

tava vizének és orvosi tulajdonságainak fürdő gyanánt leirása». U. ott, 1816.

Kiss József, ügyvéd, városi főjegyző, majd főbiró volt Miskolczon, hol 1873 szeptember 30-án meghalt 47 éves korában. — Az «Üstökös»-ben jelentek meg versei s több humorisztikus költeményt hagyott hátra; ezek közül a «Miskolczi Naptár» közölt némelyeket. Leginkább Kappan Tóbiás álnév alatt írt.

Klein Gyula Lipót, orvosdoktor, szinműiró s irodalomtörténetiró, a m. tud. Akadémia kültagja. Heyman Klein jómódú zsidó szállító fia s Kilényi (Klein Hermann) János hirlapszerkesztő s fordító testvérbátya; szül. 1804-ben Miskolczon. 1817-ben a kegyesrendiek pesti gymnasiumába jött. A IV-ik osztályt Miskolczon végezte. Roppant nyelvismereteit legjobban bizonyítja az a tény, hogy 1828-ban Reviczky Ádám grófot Borsodmegye főispánjává való beiktatásakor az akkor Bécsben élő Klein a miskolczi zsidó község fölszólítására kilencz nyelven: németül, magyarul, latinul, görögül, francziául, olaszul, angolul, spanyolul és héberül írt költeményekben üdvözölte. 15 éves korában Bécsbe ment, hol a szokásos philosophiai cursus elvégezte után orvosi tanulmányoknak szentelte magát. Bécsi tanulmányainak végeztével Olaszországba utazott és egy évig sikerrel űzte ott műtörténeti tanulmányait: műkritikákat is írt a külföldi lapokba. A költő és tudós, ki tehetségben és tudományban annyira felülmulta számos kortársát, anyagi, vagy társadalmi sikernek soha nem örvendhetett, drámái nem jutottak szinpadra s a mennyiben ez kivételesen néhány esetben megtörtént, a kisérletet nem követte siker. Az a zsidó család, melynél nevelősködött Bécsben, áttért a keresztény vallásra s Klein is követte e példát, Lipót nevet vevén fel a keresztségben és ettől fogva Dr. J. L. Kleinnak írta nevét. Most egymásután a legelső családok fogadták fel nevelőül, előbb Colloredó-Mansfeld gróf Bécsben, utóbb Luchesi-Palli herczeg osztrák követ Nápolyban. De sem ott, sem itt nem volt maradása. Nápolyból visszatért Miskolczra, azonban ideáljának itt sem talált megfelelő tért; anyja, hogy fia elpártolt apai hitétől, e miatti bújában lázas

betegségbe esett és 1830-ban meghalt, mire Klein rögtön elhagyta Miskolczot. Egy Berlinben élő rokona meghivására oda költözött, hol tanulmányait befejezte s orvosdoktori oklevelet nyert. De orvosi gyakorlatot nem folytatott, hanem Olaszországba utazott és onnét Görögországba, hol két évig tartózkodott és rövid ideig mint attache a porosz követségnél Athénben is dolgozott; Berlinbe visszatérte után pedig a hirlapirói pályára lépett és a drámai költészetnek szentelte életét. A Magyar Tudom. Akadémia 1869 április 14-én kültagjai sorába választotta. 1876 augusztus 2-án egy berlini kórházban, hová azért vitték, hogy gondosabb ápolásban részesülhessen, meghalt. — Munkái: 1. «Auf den Tod meiner geliebten Mutter Barbara Klein». Sieben Sonette. Miskolcz, 1830. — 2. «Maria von Medici». Trauerspiel in 5 Aufzügen. Berlin, 1841. — 3. «Die Herzogin». Lustspiel in 5 Akten. Berlin, 1848. — 4. «Kavalier und Arbeiter». Soziale Tragödie in 5 Akten. U. ott, 1850. — 5. «Ein Schützling». Lustspiel in 3 Akten. U. ott, 1850. — 6. «Maria». Trauerspiel in 5 Akten. U. o., 1860. — 7. «Strafford». Trauerspiel in 5 Akten. U. ott, 1862. — 8. «Voltaire». Lustspiel in 5 Akten. U. ott, 1862. — 9. «Babiana». Berlin, 1863. — 10. «Heliodora». Trauerspiel in 5 Aufzügen. U. o., 1867. — 11. «Geschichte des Dramas». Leipzig, 1865—76. 13. rész, 15 kötetben. — 12. «J. L. Klein, Dramatische Werke». U. ott, 1871—72. Hét kötet. — Szerkesztette 1838-ban a «Baltische Blätter» III. évfolyamát Wismarban.

Klein Lázár, orvosdoktor és szülészmester, miskolczi származású. — Munkája: «Dissertatio inaug. medica de haemoptysi.» Pestini, 1835.

Klein Salamon, orvosdoktor; szül. 1845 szeptember 26-án Miskolczon. A bécsi egyetemen tanulta az orvosi tudományokat és ugyanott 1870-ben orvosdoktorrá avatták. 1875 óta mint szemorvos működik Bécsben. 1883-ban magántanárnak habilitáltatta magát a szemészetből a bécsi egyetemen.

Knáisz Mihály (miskolczi), bölcsészeti és theologiai doktor, szent Ferencz-rendi minorita szerzetes; szül. 1735 junius 2-án Ikervárt (Vasmegye); gymnasiumi tanár volt Miskolczon, hitszónok, udvari

káplán, rendi titkár, római főbiztos, a rend történetirója, Aradon házfőnök; innét mint a rend tanácsosa Miskolczra költözött, hol 1824 ápr. 14-én meghalt. — Munkái: 1. «Chronologico — provinciale ordinis ff. minorum S. Francisci». Posonii, 1803. — 2. «Instructio practica». U. o., 1807. Két kötet. — 3. «Bevezetés a római katholika anyaszentegyházzal ellenkezők némely fontosabb tanítási czikkelyeinek megoldására». Kassa, év. n.

Kovács Gábor, bölcsészeti doktor, ev. ref. főgymnasiumi tanár; szül. 1854 április 9-én Nagymihályon (Borsodmegye); középiskoláit a miskolczi ev. ref. főgymnasiumban végezte 1864-től 1872-ig; theologiát Sárospatakon tanult s mint vizsgázott segédlelkész a budapesti egyetemre ment és 1878 junius 5-én bölcsészeti doktorrá avattatott fel. 1877 november 1-én a miskolczi főgymnasiumhoz választatott meg tanárnak, hol később az igazgatói tisztet is betöltötte. Az ev. ref. egyházkerületnek világi al-, később főjegyzője volt. Leginkább a helybeli lapokba, a «Borsod»-ba, «Miskolcz»-ba, a «Borsodmegyei Lapok»-ba s a «Sárospataki Lapok»-ba írt czikkeket s költeményeket és az iskolai Értesítőkbe értekezéseket. — Munkái: 1. «Zrinyi Miklós költői munkássága». Miskolcz, 1878. — 2. «A miskolczi ev. ref. főgymnasium története». Miskolcz, 1885—1895. Két rész. Szerkesztette a miskolczi ev. ref. főgymnasium Értesítőjét 1882—83. tanévről.

Kovács Gyula, miskolczi, szül. 1839 május 5-én Gelejen, meghalt 1861 augusztus 5-én ugyanott. Nagy reményű, tehetséges költő volt, a kit igen fiatalon ragadott ki az élők sorából a halál. Költeményeit összegyüjtötte és kiadta Bihari Péter. (Debreczen, 1862, 8r. 65 l.)

Kovács Gyula, jogi doktor, egyetemi magántanár, a kereskedelmi múzeum igazgatója, udvari tanácsos; szül. 1856 augusztus 1-én Monoron (Pestmegye); tanulmányait Pécsett és a budapesti egyetem jogi karán végezte. 1880-ban jogi doktorrá avatták s ugyanakkor a miskolczi kereskedelmi és iparkamara titkári állását foglalta el, hol tíz évig működött. 1890-ben Baross Gábor meghivására belépett a kereskedelmi miniszterium szolgálatába, 1891-ben a kereskedelmi múzeum igazgatójává neveztetett ki. — Munkái: 1. «Az agio

ingadozásának hatása a kereskedelmi forgalomra». Budapest, 1881. (Az Akadémiától a Dóra-féle díjjal koszoruzott munka.) — 2. «A miskolczi kereskedelmi iparkamara jelentése az 1880. és 1890. évekről». Miskolcz. — 3. «A borsod-miskolczi háziiparegyesület tíz évi története». Budapest, 1885. — 4. «Az italmérési regálejogról». Miskolcz, 1888. — 5. «A magyar háziipar törzskönyve». U. ott, 1898. — 6. «Közgazdaságtan». U. ott. Szerkesztette a «Közgazdaság» czimű szaklapot 1880—81-ben és megindította a «Borsodmegyei Lapok» czimű társadalmi és közgazdasági, hetenként kétszer megjelenő közlönyt 1881 junius 29., mely lapnak szerkesztő tulajdonosa volt 1882-ig Miskolczon.

Kovács Lajos, állami felsőkereskedelmi iskolai tanár, ev. ref. lelkész, K. Gábor ev. ref. főgymnasiumi igazgató s iró testvéröccse; szül. 1856 január 19-én Kisgyörött (Borsodmegye); 1878-ban középiskolai tanári oklevelet nyert a magyar nyelv és bölcsészetből. 1879 január 1-től a miskolczi polgári iskola tanára volt, majd az ottani állami felsőkereskedelmi iskolában a magyar nyelvet és irodalmat tanította. — Czikkei: a «Zemplén»-ben, a «Borsodmegyei Lapok»-ban, a «Fővárosi Lapok»-ban, a «Borsod»-ban jelentek meg. — Munkái: 1. «Költői elbeszélések, regék, mondák, leirások». Budapest, 1885. — 2. «Kazinczy Ferencznek mint költőnek és prózairónak jellemzése». Miskolcz, 1886. — 3. «Baróthi Szabó Dávidnak nyelvjavító törekvései». U. ott, 1888.

Kruspér István Miskolczon 1818 január 25-én született. Előbb jogot tanult a késmárki lyceumban. Majd mérnöki gyakorlatra adta magát egy jeles lőcsei magánmérnök mellett s miután két év alatt elegendő gyakorlati jártasságot szerzett, Bécsbe ment, hol 3 évig látogatta a műegyetemet. Itt a hires Stampfernek lett tanítványa, később, 1844-ben pedig asszisztense. Mint alaposan képzett mérnök került haza Pestre, a hol 1850-ben kinevezték a József-ipariskola tanárává. Itt tanított azután is, hogy az ipariskolát műegyetemmé fejlesztették. Eleinte négy tárgyat is adott elő: mennyiségtant, mechanikát, technológiát, földméréstant, az intézet kifejlő-

désével csak főtárgyának, a földméréstannak (geodézia) tanszékét tartotta meg. Kiváló előadó volt; tanítványai figyelmét, érdeklődését mindig ébren tudta tartani. Nagyon világosan beszélt, mindenki megérthette; még szakszerűen tudományos akadémiai előadásai is olyanok voltak, hogy a laikusok előtt is feltártak valamit a mathézis rejtelmeiből. Tudományát, a földméréstant önálló buvárlatai alapján, önálló felfogással mívelte s valóban előbbre is vitte, a mi külföldön is el van róla ismerve. Megfejtett több oly bonyolult elméleti kérdést, melyek előtte a tudomány megoldatlan problemái közé tartoztak, egész sereg mérnöki műszert és készüléket szerkesztett és javított. Jelentékeny irodalmi munkásságot is fejtett ki a szakfolyóiratokban közölt értekezéseivel, akadémiai felolvasásaival. Földmértani kézikönyve 1869-ben jelent meg az Akadémia kiadásában, mely 200 arany tiszteletdíjjal tüntette ki.

Nevezetes mozzanata Kruspér pályájának a méterrendszer ügyében kifejtett munkássága. 1870 tavaszán, mikor már elhatározták a méterrendszer behozatalát, a kormány Kruspért és Szily Kálmánt küldte ki Párisba, hogy a magyar Akadémia tulajdonában levő Nagy Károly-féle platina méter-rudat (etalont) és kilogrammot összehasonlítsák a Párisban levő eredetivel. Ez alkalommal Kruspér egy jelentékeny hibát fedezett fel a franczia etalonon, figyelmeztette a dologról mit sem sejtő franczia tudósokat s megállapította egyuttal azt a módszert is, melynek segítségével a hibát ki lehet számítani és küszöbölni. Még ugyanabban az évben a Párisban megkezdődött méter-konferencziára a kormány ismét Kruspért és Szily Kálmánt küldte ki képviselőiül. A konferenczia a közbejött porosz-franczia háboru miatt csak 1872-ben folytathatta tanácskozásait s egyik bizottságának Kruspér volt az alelnöke. Tagja lett később az állandó nemzetközi méter-bizottságnak is. Jelentései, melyeket a tanácskozásokról a kormánynak s az Akadémiának beterjesztett, franczia nyelven is megjelentek s külföldön is elismerést szereztek neki. A magyar kereskedelmi miniszter 1874-ben Kruspért bízta meg a méterrendszer behozatalának előmunkálataival és különösen

a mértékhitelesítés körüli teendők rendszeresítésével. Kruspér két új mérlegrendszert is készített, melyeknek egyike az 1878. párisi kiállításon ezüst érmet, a másik az 1885. brüsszeli kiállításon arany érmet nyert. Külföldi tanulmányok alapján, miután több szakemberrel együtt részt vett a métermérték behozataláról szóló törvény szövegezésében, Kruspér dolgozta ki e törvényhez a hitelesítési eljárást,

10. Kruspér István.

elnöke lett a központi mértékhitelesítő bizottságnak, majd igazgatója a mértékhitelesítő hivatalnak.

Tudományos munkásságát már ifjú korában méltatta az Akadémia: a forradalom utáni első tagválasztó ülésén, 1858-ban levelező, 1870-ben pedig már rendes tagjává választotta. Ő volt tehát a legrégibb akadémikusoknak egyike s kezdettől fogva tevékeny részt vett az Akadémia munkálataiban.

1894-ben nyugalomba vonult műegyetemi tanszékéről. Idejét Budapesten és Besnyőn töltötte, népes családja körében, mind-

végig élénken érdeklődve a tudományos mozgalmak iránt. Meghalt 1905 julius 3-ikán. A kiválóan érdemes tudós halálát két fia, két leánya, tizenöt unokája s kiterjedt rokonság gyászolta.

Czikkei a «Hetilap»-ban, a M. természettudom. társulat Évkönyvében, a «Zeitschrift des österr. Ingenieur-Vereines»; a «Grunerts Archiv f. Mathem. u. Phisik»-ben, a «M. Akadémiai Értesítő»-ben, a «K. M. Természettudom. Társulat Közlönyé»-ben, a «M. orvosok és természetvizsgálók Munkálatai»-ban, a «Poggendorff, Annalen der Physik», a «Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyé»-ben, a m. tudom. Akadémia «Mathem. és Term. Közlönyé»-ben jelentek meg s az «Egyetemes Magyar Encyclopaediá»-nak is munkatársa volt. — Munkái: 1. «Lehrbuch der ebenen Polygnometrie als Vorbereitungs Wissenschaft zu den Vorlesungen über praktische Geometrie an technischen Instituten». Ofen, 1856. 27 szöveg-ábrával. (Uj kiadás. Pest, 1860.) — 2. «Stampfer estelési és távmérési módszeréhez tartozó új táblák». Székfoglaló. Pest, 1859. (A «M. Akadémiai Értesítő» III. osztály. 363—396. lap.) — 3. «Légtüneti észleletek» (1841—1848.). U. o., 1866. Bpest, 1884. (Observationes meteorologicae . . . mellékczímmel.) — 4. «Földmértan». Kézikönyv, műegyetemi, erdészeti és más rokonintézetek előadásaira és mérnöki használatra különös tekintettel hazai viszonyainkra. Pest, 1869. (1871-ben a m. tudom. Akadémia 200 arany nagy jutalmát nyerte. 2. bőv. kiad. Bpest, 1885. 17 táblával.) — 5. «A Schwerdt-féle comporator módosított alkalmazása». Pest, 1869. — 6. «Egy mértani feladat». U. o., 1870. — 7. «Pest város felmérésének megvizsgálása». U. o., 1871. (Különny. a «M. Mérnök-Egylet Közlönyé»-ből.) — 8. «A párisi meter-prototyp az 1870. augusztusi meterértekezleten». U. o. — 9. «Magnetikai meghatározások Magyarországban 1866. és 67-ben». U. ott. — 10. «Thermochronometer». Bpest, 1873. — 11. «A comparatorokról». U. o., 1873. — 12. «A vonásos hosszmértékek összehasonlítása folyadékban». U. o., 1873. — 13. «A párisi levéltári méter-rúd véglapjain lévő mélyedések megméréséről». U. o., 1873. — 14. «Annexes des Procès-Verbaux. de la Commision Internationale du Métre. Commu-

nication de... a la sixieme Commission». Hely és év n. — 15. «Mértékütő eszközök». U. o., 1879. — 16. «A mérleg-rúd meghajlása a teher alatt». Budapest, 1877. — 17. «Egy új mérlegrendszer». — 18. «A Schwerdt-féle comporator módosított alkalmazása». U. ott, 1879. — 19. «Felső geodesia». Budapest, 1880. (Kőnyomat.) — Szerkesztette a «Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönyé»-t 1868 jul.—decz. 5-ig és a «Műegyetemi Lapok» czimű havi folyóiratnak egyik szerkesztője volt 1876—1878-ban. Életrajza: «Vasárnapi Ujság» 1905. 28. sz. és «Budapesti Hirlap» 1905. 182. sz.

Kun Bálint, nyugalm. kapitány 1848-ban, a miskolczi nemzetőrség számára, a fegyvergyakorlatról írt, mely munkája Miskolczon nyomatott ki.

Kun Bertalan, tiszáninneni ev. ref. egyházkerületi püspök. Született 1817 jan. 21. Felsőnyáradon (Borsodmegye), meghalt 1910 szeptember 28-án. Irodalmi működését lásd a «Monografia» IV. kötetének egyházi fejezetében.

Kun József dr. (barabási), szül. 1875 márcz. 17-én Miskolczon. Középiskolai kiképzését a bécsi cs. kir. Theréziánumban nyerte. Azután jogi tanulmányait a pozsonyi kir. jogakadémián, majd a budapesti egyetemen végezte. Az 1899. évben mint tb. szolgabiró Borsod vm. szolgálatába lépett. Egy évvel később Miskolcz város főjegyzőjévé választják. Négy évi városi szolgálat után 1904 végén Budapestre kerül a miniszterelnökséghez miniszteri fogalmazói minőségben. 1907-ben miniszteri segédtitkárrá lépett elő. Az 1907. évben hosszabb ideig Londonban és Párisban tartózkodott, hogy az angol, illetve a franczia parlament működését a helyszinén tanulmányozhassa. A parlamenti jogra vonatkozó tanulmányainak gyümölcse «A parlamenti Házszabályok» czimű politikai tanulmány volt, mely ugyancsak 1907-ben jelent meg. Ezt követőleg a hazánkban oly nagyfontosságú nemzeti kérdéssel kezdett foglalkozni, szintén általános politikai szempontból. 1908-ban megjelent második önálló műve: «A Nép, Nemzet, Nemzetiség» mely a czímben foglalt jelenségek fogalmának tisztázásán kívül a nemzeti-

ségi törekvések lélektanával foglalkozik. A következő évben államtudományi tanulmányainak kiegészítése végett a heidelbergi, strassburgi és müncheni egyetemen politikai előadásokat hallgatott.

Kun Kálmán (kókai), nyug. törvényszéki biró; szül. 1842. február 16-án Miskolczon. 1885-ben kir. törvényszéki biró volt Miskolczon. Később nyugalomba vonult. Munkatársa volt 1864—1876-ig az «Üstökös»-nek, irt krónikás adomákat s a politikus csizmadia rovatát többször ő irta vagy szerkesztette; majd a «Bolond Miska», «Borsszem Jankó» és a «Bolond Istók» lapokba irt névtelenül. A miskolczi helyi lapokba is dolgozott, így a «Borsod»-ba és a «Borsodmegyei Lapok»-ba. Álneve és jegyei: Kálmán diák, Ö. k. d. (—k—) az említett lapokban.

Kun Lajos (kókai), ügyvéd, a miskolczi takarékpénztárnak vezérigazgatója, 1848 előtt Borsodm. táblabirája, az 1861. rövid alkotmányos életben megye-törvényszéki ülnök; egy ízben az ev. ref. egyház segédfőgondnoka. Miskolcz város közügyeiben munkálkodott. Meghalt 1882 április 26. Miskolczon 61. évében. Fiatal korában a politikai és szépirodalmi lapokba írt.

Kun Miklós (kókai), ügyvéd, a 40-es évek elején Miskolcz város főbirája volt. Meghalt 1875 ápr. 13. Miskolczon 63. évében. — Munkája: «Miskolcz multja és jelene, tekintettel jövőjére». Miskolcz, 1842.

Kun Pál (kókai, idősb), bölcseleti doktor, főgymnasiumi tanár, Kun Bertalan püspök testvéröcscse; született 1827 szept. 4. Felső-Nyárádon (Borsodm.); gymnasiumi és bölcseleti tanulmányait Miskolczon, a jogi tanfolyamot Losonczon végezte, 1845—47-ig a miskolczi főgymnasiumhoz csatolt nemzeti I. és II. osztályok köztanitója volt. 1854 április 23-án az ujonnan szervezett gymnasium I. és II. osztályának tanári székére lépett elő. 1868 aug. 2-tól a felső osztályokba ment át és ott bölcseletet, történelmet, németet, 1883-tól pedig történelmet és magyar irodalmat tanította. Meghalt 1896 márczius 15-én Miskolczon. Leánya K. Margit, a korán elhunyt zongoraművésznő. — Czikkei a «Vasárnapi Ujság»-ban, a «Sáros-

pataki Füzetek»-ben, a «Magyar Ember Könyvtárá»-ban, a «Politikai Hetilap»-ban, a «Miskolcz»-ban, az «Egyetértés»-ben, a «Borsod»-ban, a «Borsodmegyei Lapok»-ban jelentek meg. — Jegyei: K. és K. P.

11. Kun Miklós. — Festette Wántza Mihály.

Kun Tamás (kókai), orvosdoktor, egészségügyi tanácsos, a Ferencz József-rend tulajdonosa, a borsodmegyei orvosegyesület tiszteletbeli elnöke, K. Bertalan ev. ref. püspök testvérbátyja; szül. 1815-ben Felső-Nyárádon (Gömörm.); a gymnasiumot, bölcseleti osztályt és a theologia négy évét Miskolczon végezte; a két utóbbi évben az ottani lyceumban köztanítónak is alkalmazták; innét a sárospataki főiskolába ment a theologiai tudományok folytatá-

sára. Mint hat éves theologus és végzett jogász, mégis az orvosi pályára szánta el magát és a pesti egyetemre ment, hol magyar nyelvtani óraadással és czikkek irásával tartotta fenn magát. 1843 május 14. orvosdoktori oklevelet nyert és 1843—44-ben a Pólya József elmekór-magánintézetében mint segédorvos alkalmaztatott. Rövid ideig a bécsi s prágai egyetemet is látogatta. 1846-ban Miskolczon telepedett le s ezen évben Borsodmegye tiszteletbeli főorvosának neveztetett ki. Az 1848. szabadságharcz alatt a Miskolczon 3000 betegre rendezett kórházban a hadügyminiszterium által osztály-, majd igazgató főorvosává, 1849-ben a miniszterium egészségügyi osztályában titkárrá neveztetett ki. 1858-ban a tiszalöki orvosi állomást fogadta el, hol egy évig működött; innét a szomszéd Szent-Mihályba, mint a Dessewffy Emil gróf uradalmi orvosa, tette át lakását. 1860-ban Borsodmegye Mező-Csát községébe költözött második főorvosnak. 1861 őszén a megye első főorvosa lett. 1878-ban Miskolcz városa egyik orvosának választotta meg. Meghalt 1894 jan. 6. Miskolczon. — Czikkei az «Athenaeum»-ban, a «Tudom. Gyüjtemény»-ben, a «Közlemények»-ben, a «Tudom. Tár»-ban, az «Orvosi Tár»-ban, a «Gazdasági Tudósítások»-ban, a «Magyar Gazdá»-ban, az «Orvosi Hetilap»-ban, a «Vasárnapi Ujság»-ban, a «Gyógyászat»-ban, a «Hon»-ban, a «Közegészségi és Törvényszéki Orvostan»-ban, a «M. orvosok és természetvizsgálók Munkálatai»-ban, a «Borsodmegyei Lapok»-ban. — Munkái: 1. «Orvostudom. értekezés. A homoeopathia mint áltan vázlatokban». Pest, 1843. — 2. «Sebészség». Ford. Buda, 1844. — 3. «A megyei főorvos tiszti köre». Miskolcz, 1863. Hat táblával. — 4. «Magyarország közegészségi és orvosi ügynek rendezése javaslati czikkekben». Pest, 1869 és 1870. — 5. «Magzatelhajtás». Bpest, 1883. — 6. «Körülmetélés az izraelitáknál». U. o., 1884. — 7. «Magyarország közegészségügyi közigazgatásáról». U. o., 1890.

Kun Zoltán (kókai), orvosdoktor, akadémiai rendkívüli tanár, előbbinek fia, született 1848 febr. 10. Miskolczon; gymnasiumi tanulmányait szülővárosában végezte; az orvosi egyetemet Bécsben

kezdette hallgatni, de Budapesten folytatta és végezte be, hol 1871-ben nyert orvosdoktori oklevelet.

Tanulmányi utat tett Németország nevezetesebb orvosi egyetemeinek és kórházainak meglátogatása végett. 1873-ban Sárospatakon telepedett le, hol főiskolai, állami s tanítóképzői, vasuti s körorvos. A törvényszéki orvostan és közegészségtan előadója. — Munkái: — 1. «Az ember gyakorlati tájboncztana». Sárospatak, 1869. — 2. Népszerű közlemény. «A fülbántalmak következményeiről s befolyásáról a beteg foglalkozására s szellemi fejlődésére». Sátoralja-Ujhely, 1877. — 3. «Értekezés a pneumatikus gyógykezelésről a légzőszervek bántalmainál». Sárospatak, 1877. — 4. «Értekezés a fülbetegségeknél alkalmazható vizsgálati módszerekről. U. o., 1878. — 5. «Az orr-tükrészetről s annak gyakorlati értékéről». Bpest, 1880. — 6. «Az orr és garathabarczokról». — 7. «A gégetükrészet». Sárospatak, 1887.

Lekky István, miniszteri osztálytanácsos; szül. 1858 jan. 9. Miskolczon. Az egyetemet Budapesten hallgatta. Jogi tanulmányainak befejezése után Borsodmegye szolgálatába lépett, hol utóbb mint főszolgabiró 13 évig szolgálta megyéjét. 1895-ben a földmívelési miniszteriumba segédtitkárnak hivatott be. Mint közigazgatási tisztviselő írt a «M. Közigazgatás»-ba, a «Jogtudományi Közlöny»-be, a «Borsodmegyei Lapok»-ba s a «Borsodmiskolczi Közlöny»-be. — Munkája: «A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. XII. törvényczikkre vonatkozó elvi jelentőségű határozatok, döntvények és magyarázó rendeletek gyüjteménye». Bpest, 1899.

Leszih Andor, a Borsod-Miskolczi Muzeum őre; szül. 1880 szeptember 19-én Miskolczon. Iskoláit a miskolczi ref. főgymnasiumban végezte s azután az Első Magyar Általános Biztosító-társaság tisztviselője lett. 1900-ban a Borsod-Miskolczi Múzeum szolgálatába lépett, melynek 1905 óta őre s leginkább az érem- és régiségtár ügyeit látja el. 1902—1909-ig a «Miskolczi Napló» munkatársa volt. Ezekbe, valamint a «Borsodvármegye», «Ellenzék» és «Miskolczi Hiradó» czimű lapokba 200-at meghaladó kölönféle czikket írt, leginkább a múzeu-

mot és anyagát ismertetve. Ujabban a «Miskolczi Hirlap» Vasárnapi levelének rovatvezető irója volt. Irt ezeken kivül a «Miskolczi Almanachok»-ba, «Miskolczi Kép. Naptár»-ba, «Szinházi Album»-ba, «Magy. Nyomdászat»-ba. Különlenyomatban megjelent a «Modern iparművészet» cz. czikksorozata. Munkatársa az «Adalékok Zemplénm. történetéhez» cz. lapnak s a «Numizmatikai Közlöny»-nek. Amabban a tokaji chirurgusok, a b.-keresztesi szabó-czéhek, a zemplénmegyei bognárczéhek, újhelyi csizmadia-czéh, a Thúcz és a tályai s szántói czéhek pecsétnyomóit ismertette, a miskolczi múzeumban levő zemplénmegyei régiségeket (1903—6. évf.), a «Num. Közlöny»-ben : a B. M. Múzeum éremgyüjteményének gyarapodásáról (1903., 1905., 1908., 1909. évf.), borsodmegyei barbár éremleletekről (1904), a margitapusztai (1905), léhi (1908) és borsodmegyei leletekről (1909), II. Rákóczi miskolczi pénzverdéjéről (1905), Mahr Pál éremgyüjteményéről (1907), a vidéki múzeumok éremgyüjteményeiről (1907), a miskolczi iskolák érmeiről (1908), a borsodmegyei kelta pénzekről (1908), a kolozsvári régészeti tanfolyamról (1908), Resurgiról (1909), az 1860-i miskolczi utalványról (1909) irt czikkeket. Az «Arch. Értesítő»-ben a barczikai leletet ismertette (1905). Szerkesztette és megírta a B. M. Múzeum 1906-i «Vezető»-jét. Az «Erdélyi Múzeum»-ban megjelent tőle (1909) : «Szent László alakja a legelső magyar talléron». Irt a múzeum 1902-i katalógusában az érmekről s az évkönyvekben : Jelentés a régiségtár állapotáról (1901), Miskolcz város czimere (1904—5), Miskolcz város fejező pallosai (1905—6), A B. M. Múzeum az 1905-ik évben (1905—6), Választmányi jelentés (1906—7), Jelentés a B. M. M. 1906—1907. évi áll.-ról (1906—7), Jelentés a régi pénz- és éremgyüjteményről (1906—7). — 1909 elején felolvasást tartott : A pénzverésről. — Leszihnek érdemei vannak Miskolcz város monographiája körül is. Szerzőt munkája közben helyi adatok közlésével folyton buzgón támogatta.

Lévay József — kinek életrajzát már fentebb adtuk — első verse «A vitéz» 1843-ben a Garay «Regélő»-jében jelent meg. Munkatársa volt a Vas Gereben «Népbarát»-jának (1848—49); költeményei (ere-

detiek és ford. Heine, Béranger, Moor, Byron, Burns, Longfellow után) a következő lapokban, folyóiratokban és évkönyvekben jelentek meg: Regélő Pesti Divatlap, Pesti Divatlap, Életképek, Örangyal, Honderű, Budapesti Divatlap, Nemzetőr, Országgyűlési Emlék, Esti Lapok, Csokonai Lapok, Családi Lapok, M. Emléklapok, Hölgyfutár, Losonczi Phönix, Romemlékek, Nagyenyedi Album, Remény, Falu Könyve, Értesítő, Budapesti Visszhang, Délibáb, Müller Gyula Nagy Naptára, Divatcsarnok, Szépirodalmi Lapok, Szikszói Enyhlapok, Fáncsy-Album, Hölgyek Naptára, Vasárnapi Ujság, Gyulai Árvizkönyv, Délibáb Nagy Naptára, Erdélyi Múzeum, Szépirodalmi Közlöny, Szépirodalmi Album, M. Posta, Nővilág, Prot. Naptár, M. Szinházi Lap, Szigeti Album, Szépirodalmi Figyelő, Koszorú Részvét Könyve, Lisznyai Album, Főv. Lapok, Alföldi Segély Album, Budapesti Szemle stb. — Czikkei s beszédei: L. tanuló beszéde, melylyel pályavégzett társaitól elbucsúzott (Beszédek... Miskolcz, 1845), Pesti Divatlap (1847. Lombok, irányczikk, 1848. Az országgyűlési ifjuság), M. Posta (1857, Tátrafüred), Hölgyfutár (1857), Sárospataki Füzetek. Kisfaludy-Társaság Évlapjai, Akadémiai Értesítő, Petőfi Album. — Munkái: 1. «Emlékdalok de la Grange asszonynak». Pest, 1850. — 2. «Lévay József költeményei». I. k. U. o., 1852. — 3. «Lévay József újabb költeményei». U. o., 1856. — 4. «Vezérhang (prológ) Kazinczy Ferencz születésének évszázados emlékünnepén, 1859 október 27.», a miskolczi nemzeti szinházban felolvasta Molnár György.— 5. «Széchenyi-gyász Borsod vármegye szivében, Miskolczon, 1860 április». U. o., 1860 (névtelenül). — 6. «Titus Adronicus». Ford. Pest, 1865 (Shakespeare minden munkái IV.).— 7. «A makranczos hölgy». Ford. U. o., 1866. (Shakespeare minden munkái VII. Először adatott 1868 szeptember 11-én a Nemzeti szinházban.) — 8. «Szemere Bertalan emlékezete». Miskolcz, 1870. — 9. «Vízkereszt, vagy a mit akartok». Ford. Pest, 1871. (Shakespeare minden munkái XI. Először 1879 október 26-án a Nemzeti szinházban.) — 10. «IV. Henrik király» I., II. rész. Ford. U. o., 1867. — 11. «V. Henrik király». Ford. U. o., 1870, 1880, 1882. — 12. «Lucius Annaeus Seneca vigasztalása Marcziához». Ford.

Budapest, 1874. — 13. «Lévay József összes költeményei». 1846—80. U. o., 1881. Arczk. Két kötet. — 14. «Deák Ferencz emlékezete». Miskolcz, 1876. — 15. «Mélicerte». Budapest, 1881. (Molière vígjátékai IX.) 16. «Don Juan», «Psyche», «Víg pásztorjáték» és a «Versaillesi rögtönzés». U. ott, 1883. (Mollière vígjátékai X.) — 17. «Bozzai Pál irodalmi hagyományai». Szerző életrajzával. U. o., 1886. (Olcsó Könyvár.) — 18. «Burns Róbert költeményei«. Ford. Kiadja a Kisfaludy-Társaság. U. ott, 1892, arczk. — 19. «Carlyle Burns». Ford. U. o., 1892. — 20. «Lévay József újabb költeményei». Kiadja a Kisfaludy-Társaság. U. ott, 1898. — 21. «Emléklapok Vajai báró Vay Miklós életéből, bevezetéssel». U. o,, 1899. — Szerkesztette: a «Kazinczy-emlény»-t. A Miskolczon 1859 október 27-én tartott Kazinczy-ünnepély rajza. U. ott, 1860. — Álneve: Bátor Miklós.

Lippay Béla, mérnök. A helyi lapokba több közérdekű czikket írt, 1910-ben «Miskolczi Kalauz» czímen illusztrált s a város térképével ellátott útmutatót adott ki.

Lippay Lajos, r. kath. plébános; szül. 1840 augusztus 20-án Miskolczon. Iskoláit ugyanott és Egerben végezte. A papi pályára lépvén az egri egyházmegyében, 1864-ben áldozópappá szenteltetett; négy évig segédlelkészkedett, míg 1869-ben érseki beleegyezéssel a kisvárdai közbirtokosság által fentartott népiskola tanítója lett. Itt 1876-ig működött. 1873-ban a bécsi nemzetközi tárlatra kiküldte a miniszterium a tanügy tanulmányozására, mely alkalommal egyúttal hosszabb külföldi utat is tett. 1876-ban a jászberényi főgymnasium hittanári székét nyerte el, de tanított német nyelvet és szépirodalmat is. Midőn pedig ugyanezen évben az igazgatói állás megüresedett, a főgymnasiumi tanács először helyettes, később rendes igazgatóvá választotta meg; ez állásában 1884-ig működött. A jászberényi legényegyletet is ő alapította. 1884-ben kegyuri kijelölés alapján lelkész lett Jászalsószentgyörgyön. Czikkei a jászberényi főgymnasium Értesítőjében (1877. «A család és iskola összhangzó működésének szükségességéről», 1880. «A jászberényi kath. főgymnasium százados történeti vázlata»), a «Jászberény és Vidéké»-ben («Tanügyi tanulmányok a bécsi

nemzetközi tárlaton», «Külföldi tanulmányaim», 1882. «Néhány szó egy Jászberényben rendezendő iparkiállítás érdekében») és egyéb tanügyi és társadalmi czikkek. — Munkája: «Jászalsószentgyörgy község történeti vázlata és templomának századik évfordulója». Jászberény, 1893. (Ism. «M. Állam» 198. sz.) — Szerkesztette a jászberényi községi kath. főgymnasium Értesítőjét 1876—1883-ig.

Lonovich József életrajzát politikai fejezetünkben közöltük. — Munkái: 1. «Halotti oratio», melyet azon alkalmatossággal, midőn Tek. Nemes Borsodvármegyének státusai és rendei néhai nm. Klobusiczky József... Borsodvármegyének főispánja halotti exequiáit tartották a miskolczi parochiális templomban 1826 pünkösd hava 10-én mondott. Miskolcz, 1826. 4-r. 32 l. — 2. «Sermo pastoralis-occasione canonicae suae ad sedem episcopalem introductionis die 23. a mensis Septembris 1834-i ad clerum populumque dioecesanum habitus. Posonii 1834. 4.-o. — 3. «A protestáns reformatio históriája Angliában és Irlandban». Cobbet után angolból magyarra fordítva. Nagyvárad, 1832. — 4. «Egyházi beszéd», melyet az aradi kórház kápolnája fölszentelése alkalmával mondott. Arad, 1835, 4 r. — 5. «Egyházi beszéd» az egri főtemplom fölszentelése alkalmával. Eger, 1837. 4 r. — 6. «Az egyházi biráskodási jog». Az 1842. országos bizottmány határozatára vonatkozó külön vélemény. Pest, 1842. — 7. «Aliquae constitutiones. Temesvarini, 1846. — 8. «A josephinismus és az egyházat illető legújabb császári rendelvény». Bécs, 1851. 8-r. VIII. 118. — 9. «Az angol türelem». Bécs, 8-r. VI. 84. — 10. «Népszerű egyházi archaeologia», vagyis a kath. ünnepek, szentségek, ünnepélyek és szertartások értelmezése és a különféle rendes s rendkivüli szószéki jelentések, részint szentbeszédekben részint hirdetményalakú oktatásokban. Pest, 1857. 3 köt. Ugyanazon évben II. kiad., 1865-ben III., 1870-ben IV. kiadásban bocsátotta közre Hopf János kalocsai kanonok. Német fordításban is megjelent. — 11. «Emlékbeszéd» idősebb székhelyi Majláth György magyar akadémiai igazgató tag felett. A m. tud. Akadémia XXI. ünnepélyes közülésében január 17. 1863. tartotta. Pest, 1863. 4-r. 192. Ezeken kivül a Szentírásnak Tárkányi által eszközölt átdol-

gozására 60 ívnyi beható bírálatot írt, mint a püspöki kar által felkért bíráló.— Néhány szó a «La vie de Jésus» című könyv fölött. Ford. Kalocsa, 1864. — Lonovics József kalocsai s bácsi érsek emlékéül, magyar és latin beszéde. U. ott, 1867. — A vallás tárgyában tartott beszédét 1840-ből Toldy István közölte («A magyar politikai szónoklat kézikönyve». Pest, 1866, II.). — Az «Egyetemes M. Encyclopaediá»-nak munkatársa volt. — Országgyűlési beszédei az egykorú hirlapokban és képviselőházi s főrendiházi Naplókban. — Kőnyomatú arczképe neve aláirásával Eybltől 1842., nyomt. Leykum A. Bécsben.

Lőcsei Emma, családi nevén *Seltenreich*, polg. iskolai tanárnő Miskolczon ; szülőhelyéről Lőcsei Emma irói névvel két nyelven szolgálja az irodalmat ; nagy érdemeket szerzett az által, hogy bécsi és külföldi lapokban hazánk kulturális viszonyait igyekezett tehetsége szerint ismertetni ; a szepesi helyi lapokba is sokat írt. — Munkái: 1. «Emma néni elbeszélései 6—8 éves gyermekek számára». Pozsony, 1887. Hat szinezett képpel Boemm Rittától. — 2. «Amanda-e vagy Juczi?» Vígj. egy fölv. U. o. (1888. Ifjusági szinház, 1.) — 3. «Megzavart mulatság», vígj. egy fölv. U. o. (1888. Ifjusági szinház, 2.) — «A rokon», vígj. egy fölv. U. o. (1889. Ifjusági szinház, 8.) — 5. «Jó szív», vígj. egy fölv. U. o. (1889. Ifjusági szinház, 9.) — 6. «Tante Emma's Lustspiele für Mädchen von Emma Seltenreich». Wien, 1893. (A 3—5. sz. négy szinmű németül.) — 7. «Kárpáti csokor». Csevegések. Miskolcz, 1893.— 8. «Emma néni szinművei fiatal leányok számára». U. o. 1900. («A mama születésnapja», szinmű 3 fölv., németből szabadon ; «A társalkodónő», szinmű két fölv.)

Maklári János, ev. ref. lelkész. Sárospatakon tanult, hol 1780-ban főiskolai seniorságot viselt. Ezután Miskolczra jött, hol 1785-ig káplán volt. Utóbb kassai, majd felső-dobszai s végül bőcsi lelkész lett. Meghalt Bőcsön 1815-ben. Több imakönyvet s egy katekizmust írt.

Margó Emilian, a görög keleti egyház esperes lelkésze, szentszéki tanácsos, a megyei bizottság és városi képviselőtestület tagja volt Miskolczon, hol 1881 aug. 29-én halt meg 55 éves korában. — Mun-

kája: «Gyiókó Katalin felett mondott gyászbeszéde és imája». Miskolcz, 1880.

Markó László dr., 1848 augusztus 6-án Rozsnyón (Gömörmegye) született. Atyja Markó Pál, a rozsnyói szab. bőrgyárnak részbeni tulajdonosa és igazgatója, anyja pedig Balajthy Borbála volt. A család 1855 január hó 15-én költözködött Miskolczra. Markó László iskoláit a miskolczi, késmárki és rozsnyói gymnasiumokban végezte. 1866-ban a bécsi orvosi egyetem hallgatója lett. A második és harmadik évet a budapesti orvosi egyetemen töltötte, míg a negyedik évet ismét a bécsi egyetemen végezte. Ugyanitt nyerte 1872-ben az orvostudori, sebésztudori és szülészmesteri okleveleit. 1872—74-ben a bécsi orvosi egyetem I. sebészeti tanszékénél báró Dumreicher János tanár oldala mellett mint műtőnövendék volt alkalmazva. 1874 április hó 24-én mint sebészműtői okmánynyal biró orvos Miskolczon telepedett le. 1878 aug. 24-től decz. 4-ig mint tartalékos katonafőorvos résztvett a boszniai okkupáczióban. 1879 május hó 5-én Borsod vármegye főorvosává választatott meg, mely állásáról azonban 1889 deczember hó végén leköszönt. 1880 szeptember hó 7-én házasságra lépett Radvány Reginevel. Fiai: István, Lénárd és Dezső. 1887 márcz. 29-től 1907 június hó végéig elnöke volt az ág. ev. egyház iskolaszékének, majd ezen iskola beszüntetésével és az állami népiskolák létesítésével, 1907. szept. elejétől kezdve elnöke lett az állami népiskolák gondnokságának. 1892-től, a megalakulástól kezdve igazgatósági tagja a miskolczi «Erzsébet-fürdő»-nek. 1902 április 20-tól kezdve elnöke a «Miskolczi Daláregylet»-nek. Mint ilyen résztvett 1903-ban a Temesvárott és 1905-ben a Szombathelyen tartott országos dalárversenyeken. 1903 február 22-től kezdve igazgatósági tagja a «Miskolczi Takarékpénztár»-nak. 1904 nov. 10-től kezdve a tiszai ág. ev. egyházkerület pénzügyi bizottságának alelnöke s mint ilyen, az egyházkerület vagyonának őre. 1907 febr. 3-tól kezdve elnöke a «Miskolczi Polgáregylet»-nek. — A boszniai okkupáczió idejében és helyéről «Bosnyák levelek» czim alatt írt közleményeket a «Borsod» czimű helyi lapba s ugyanitt, valamint más helyi lapokban

is városunk egészségügyi berendezkedését és a város szabályozását illetőleg több czikke látott napvilágot. A fürdő létesítését és az új kórház fölépítését szintén számos czikkben sürgette. 1893-ban írta «*A ragály és védekezésünk*» czimű munkáját, mely ugyanazon évi 18606. számú kultuszminiszteri rendelettel az orsz. közegészségügyi tanács véleménye alapján az iskolák tanítói és népkönyvtárai számára való megszerzésre lett ajánlva. 1897—98-ban írta *Ezopusi mesék* cz. munkáját. Ezen ősrégi erkölcsi példázatok alapvető gondolatainak versekbe foglalt önálló kidolgozásával egy «magyar» Aezópust akart írni, azon czélzattal, hogy ezen tanulságos és figyelemkeltő mesék tartalmát bőségesen szemléltető s lehetőleg az «előzményt» és a «következményt» feltüntető rajzok segélyével a magyar nyelvnek a nemzetiségi iskolákban leendő lehető legsikeresebb elsajátíttatását eszközöltethesse. Ezen munka a kultuszminisztériumnak 1906. évi rendelete folytán az ifjúsági könyvtárakba beszerzendő művek jegyzékébe lett iktatva.

Markusovszky Béla, orvosdoktor, fő- és székvárosi tűzoltótiszt; szül. 1857 okt. 16-án Miskolczon. Középiskoláit itt, Késmárkon és Sopronban végezte. 1875—80-ig a budapesti egyetem orvosi karának volt hallgatója. 1881-ben a katonaságnál főorvosi vizsgát tett. 1882-ben hirlapiróvá lett; az «Orvosi Hetilap»-nak munkatársa s a «Nemzet» belső dolgozótársa volt, egyidejüleg a «Tűzoltó Közlöny»-t szerkesztette. 1885-ben a fővárosi tűzoltósághoz kapott meghivást és azóta a főparancsnokság tagja. A tűzoltó szakirodalom terén nagy munkásságot fejtett ki. Munkája: «Megelőző tűzrendészet». Budapest, 1895. (A mű előszavát József főherczeg írta.)

Marusák Pál, állami felsőbb leányiskolai igazgató-tanár, Marusák Pál iparos és Fűrész Terézia fia; szül. 1858 február 24-én Miskolczon. Tanulmányait szülővárosában, Késmárkon és a budapesti egyetemen végezte, hol 1881-ben tett tanári vizsgát; 1881—84-ig óradíjas volt a budapesti I—III. ker. polgári iskolánál; 1884—88. rendes tanár a soproni ág. ev. főgymnasiumon és a lyceumi magyar társaság elnöke. 1888 junius 28. neveztetett ki a soproni állami

felsőbb leányiskola igazgatójává, hol egyszersmind a magyar és német nyelvet és irodalmat tanítja. 1883—84-ben, mint a budapesti népszerű felolvasásokat rendező társulat titkára szolgálta a főváros budai részének magyarosítását; a soproni irodalmi és művészi körben, melynek igazgató tagja, több előadást tartott; meghonosította, az ez irányú országos mozgalom megelőzésével, az iskolai játékgyakorlatokat; kidolgozta a felsőbb leányiskolai nyelvtanítás terminologiáját; rendezte és vezette a végzett növendékek olvasó óráit. Czikkei főleg irodalomtörténetiek: a «Miskolcz»-ban, a «Nemzeti Hirlap»-ban, az «Ország Világ»-ban, a «Nemzet»-ben, az «Egyetemes Philologiai Közlöny»-ben, a «Protestáns Egyházi és Iskolai Lap»-ban, a soproni állami felsőbb leányiskola «Értesítő»-jében jelentek meg. Munkái: 1. «Katona József. Születésének százados ünnepén a soproni irodalmi és művészeti körben elmondott beszéd». Sopron, 1892. — 2. «Báró Jósika Miklós. Születésének százados évfordulójára». Irta és felolvasta a soproni irodalmi és művészeti körben. U. o., 1894. — 3. «Tüskerózsa». Énekes mese. Németből fordította. U. o., 1894. (Névtelenül.)

Matolcsi István, ev. ref. lelkész, a debreczeni főiskolán tanult 1686-ban; később miskolczi, majd szikszói rektor, azután kupai s 1696 nov. 18-tól baktai (Abaujm.) pap volt. Latin verse van a «Hedera Poetica»-ban (Debreczen, 1686).

Mátray Lajos, ev. ref. főgymnasiumi tanár; szül. 1859 márcz. 28-án Miskolczon. A gymnasiumot Egerben végezte; szüleit korán elvesztvén, az élet gondjai nehezedtek reá; ezért a tanári pályát választotta s négy évig a pesti egyetemen bölcsészethallgató volt. Ezután a Chotek grófi családnál nevelősködött. 1887—88-ban a budapesti gyakorló főgymnasiumnál mint gyakorló tanár működött, 1888-ban Debreczenben helyettes tanár volt. 1889-ben nyert tanári oklevelet s azóta a szatmári ev. ref. főiskolában a magyar és latin nyelv és irodalom tanára. Pályanyertes prologjával nyitották meg 1890-ben a szatmári városi szinházat, melynek létesítésén társadalmi téren sokat buzgólkodott; a Kölcsey-kört is ő alapította

(1890), melyben mint az irodalmi szakosztály elnöke jelenleg is működik. 1897 óta a városi törvényhatóságnak is tagja. — Költeményei és czikkei a következő lapokban jelentek meg: Egri Népujság (1878), Mátra Vidéke, Egri Lapok (1878—79), Földgömb (1879), Regélő Themis (1880), Veszprém és Veszprémi Független Hirlap (1881—82), Székesfehérvár és Vidéke, Szabadság, Fehérvári Hirlap (1881—83), Baja, Bajai Közlöny (1883), Budapesti Bazár (1883), Szentes és Vidéke (1884—85), Vasárnapi Ujság (1884, 1887), Eger és Vidéke (1884), Koszoru (1884), Ország Világ (1884), Fővárosi Lapok (1885), Pesti Napló (1885); a szatmári ev. ref. főgymnasium «Értesítő»-jében (1892), a «Szatmár-Németi»-ben (1900) s végül a «Szamos»-nak is munkatársa volt. —Munkái: 1. «Aranka». Tündéries elbeszélés. Budapest, 1883. — 2. «Petőfi Sándor élete versekben». Nagyszombat, 1885. — 3. «Petőfi Sándor élete és költői működésének vázlata». Bubinek Ferencz után ford. U. o., 1884. — 4. «Feri», Költői beszély. U. o., 1885. — 5. «Fazekas Mihály élete és munkái, felfedezett verseivel». Debreczen, 1888. — 6. Fazekas Mihály «Ludas Matyi»-ja. A bécsi 1817. 2. kiadás után sajtó alá rendezte, szerzője rövid életrajzával ellátta. Szatmár, 1891. — 7. «Hulló levelek». Költemények. Szatmár, 1893. — Szerkeszti a «Szatmár-Németi» cz. helyi lapot 1897 decz. 14. óta. Alkalmi szindarabjait: «Multak emlékei», az ezredéves ünnepélyek alkalmával 1896-ban és «Dicső multunk», a szabadságharcz 50 éves fordulóján 1898-ban előadta a szatmári szintársulat. — Álnevei és jegyei: Zuárd, Balatoni B., M. L. és *** (a vidéki lapokban).

Melczer Gyula, Borsod vármegye volt alispánja. A «Borsodi Gazda» cz. lapban több figyelemre méltó czikket közölt. Jeles beszédeit gyakran egész terjedelmében hozták a helyi lapok.

Miskolczi C. Gáspár, ev. ref. lelkész; szül. 1628-ban Miskolczon, Sárospatakon tanult, honnét külföldre ment. Az 1650—51. tanévben Utrechtben tanult, 1653 jul. 8. pedig a franekerai egyetemre iratkozott be; a latin, görög és német nyelvben képezte magát. Külföldről hazatérte után Késmárki Thököly István báró nevelője

volt; azután lelkészi állást viselt 1665-ig Ónodon, ettől fogva Bodrog-Kereszturon, a honnét 1672-ben vagy 1673-ban Báthory Zsófia elkergette. Csakhamar Szilágy-Somlyón, 1686-ban pedig Nagybányán kapott lelkészi hivatalt. A vallási üldözés elől azonban 1689-ben ismét menekülnie kellett. 1690 januárban Erdélybe ment, hol egy ideig minden hivatal nélkül tartózkodott és ezen bizonytalan állapotában némely főasszonyok házánál köztiszteletben és nagy becsülésben részesült; többnyire Görgényben tartózkodott; míg nem 1691 őszén magyar-igeni, 1695-ben székely-udvarhelyi esperes-lelkész lett és itt halt meg 1696-ban. — Munkái: 1. «Angliai Independentismus avagy Az Ecclesiai fenyítékben és a külső Isteni tiszteletre tartozó jó rendtartásokban, minden Reformata Ecclesiaktól különböző fejetlen lábság». Eggynehány szava hihető, tudós, Belgiumi Doctorocnak irásokbul, rövideden összve szedegettetett, es Magyar nyelven ki bocsáttatott. Ultrajectumban M.DC.LIV. — 2. «Egy jeles Vad-Kert, Avagy az oktalan állatoknak, úgy mint: (1) A Négy lábuaknak, (2) A Madaraknak, (3) Az Halaknak, (4) A Tsuszó-mászó állatoknak, (5) A Bogaraknak, öt Könyvekbe foglaltatott tellyes Historiája». Melly Elsőben a Tudós és Hires Franzius Farkas, Witte'bergiai Sz.: Irás Magyarázó Doktor által Deák nyelven irattatott, és sok izbe kinyomattatott. Az után a Bóldog Emlékezetű Miskolczi Gáspár... által, Magyar nyelvre fordíttatott: Mostan pedig a magyar Nemzet kedveért mint ollyan hasznos Munka, közönséges haszonra Világra bocsáttatott. Lőcse, 1702.

Miskolczy György, Borsodmegye főperceptora. Szrógh Sámuel ügyvéddel és Erős József főszolgabiróval hárman képezték a megye által megbízott szinházi igazgatóságot Miskolczon. Miskolczy régebben Wesselényi Miklós báró megbizottja is volt a magyar szinészet ügyében, kivel sűrű levelezést folytatott az erdélyi szinészet ápolása érdekében; ezen levelekből az «Irodalomtörténeti Közlemények» (1900) nehányat közöl. Dessewffy József gróf is levelezett a miskolczi igazgatósággal szintén az ottani szinészet érdekében 1817—19-ben. Benkő Kálmán egy fordított művét: «A véres örökség» cz. említi.

Miskolczi Henrik, színész, utóbb hirlapiró, szül. 1860 nov. 27. Miskolczon és ugyanott az ág. ev. és ref. gymnasiumban végezte tanulmányait. Weiszman családi nevét 1880-ban Miskolczira változtatta; miután 1879-ben Latabár Endre fiánál, Dezsőnél színész lett és bevándorolta a társasággal Magyarországot, volt Kolozsvárt, Aradon, Kecskeméten, 1880-ban lett először színészigazgató T.-Becsén. 1885 tavaszán szüleivel kivándorolt Amerikába és New-Yorkban szerkesztette 1887-ig az «Amerikai Nemzetőr»-t, előbb névtelenül, aztán nevével. A honvágy azonban haza hozta s Kolozsvárt az «Erdélyi Hiradó» helyettes szerkesztője lett; szinigazgató volt 1893 Virágvasárnapjától (Deésen) 1894 márcziusig (Székely-Udvarhelyen). Ezután a budapesti Népszinházhoz került, majd a «Képes Családi Lapok» főmunkatársa lett. A «Hétfői Lapok», «M. Zenészek Lapja», «M. Kiállítási Közlöny», «Telefon», «Vasárnapi Lapok», «Nemzetközi Művészeti Szemle», «Vasárnap» és «Illustrált Lapok»-at is szerkesztette. — Elbeszéléseket és rajzokat irt a Borsodmegyei Lapokba, a Szabolcsmegyei Közlönybe, a Szinészek Lapjába, a Vasárnapi Ujságba, a Képes Családi Lapokba, a Fővárosi Lapokba, a Szegedi Hiradóba, az Egyetértésbe, Szabad Szóba, Budapestbe és Kis Ujságba. — Munkái: 1. «Öröm és bánat». Elbeszélések, rajzok. Budapest, 1885. — 2. «Igaz szerelem». Eredeti regény. Kiadja a «Képes Családi Lapok». Budapest, 1890. — 3. «A Janke-ek országából». Amerikai történetek. U. o., 1891. — 4. «Humbug!...» Amerikai történetek. U. o., 1894. — 5. «A felsült szerelmesek». Vígj. 1 felv. Irta Plouvier Ede, ford. U. o., 1894. — 6. «A villám». Víg dialog. Irta Marguerita, ford. U. o., 1894. — 7. «A földön maradt angyal». Szinmű 1 felv. U. o., 1894. — 8. «Egy fényképész, a ki nem fotografál». Életkép 1 felv. Irta Manchecourt, ford. U. o., 1894. — 9. «Gyors eljegyzés». Vígj. 1 felv. Irta Payn James, ford. U. o., 1894. — 10. «A letétbe helyezett csók». Monológ nők számára. U. o., 1896. — 11. «A doktorkisasszony». Monológ nők számára. U. o., 1896. — Még a következő eredeti és fordított regényei jelentek meg: «Tisztító tűzben», «Szerelemért halálba», «Bálványimádók», «Kálvária útján», «Csillagos lobogó

alatt», «Csintalan történetek» (Luczifer álnév alatt), «Jack«, «Királyok számüzetésben», «A szerelem vértanui» (a «Kis Ujság»-ban) és «Öröm és bánat emlékei», melyek különböző lapokban és különnyomatban jelentek meg. —Szerkesztette a «Szinházi Évkönyv»-et (Arad, 1881), a «Szinészeti Évkönyv»-et (Kecskemét, 1882); az «Erdélyi Irók és Művészek Almanachjá»-t (Kolozsvár, 1892). Szinművei közül: «Kézfogó» (előadatott Feld Zsigmond budapest-városligeti szinkörében 1889-ben), «Kicsike», dramolette (előadták Miskolczon 1885-ben s még több helyt) és «A kis bóbitás» (Győrött, 1900-ban) említendők. Álnevei: Mihályi Hugó, Huszár Miklós, Fehér Árpád és Milden Harriet.

Miskolczi (P.) István. — Munkája: Melos Genethliacvm in natalem puelli lepidissimi Johannis Vatsini, Clar. et Doctiss. Viri Dni Gregori Vatsini fidelissimi Ecclesiae Kereszturiensis ad Bodrog in Vng. super. Ecclesiastae, ex Dorothea Poli Vxore dilectiss. filij primogenti; ad XVI. Aug. 1602. nati . . . adiectis amicorum gratulationibus. Gorlicii.

Miskolczi István, ev. ref. lelkész; 1590-ben a debreczeni collegium felsőbb osztályában tanult; 1603 jun. 12. a heidelbergi egyetemre iratkozott be. — Munkái: 1. «De Sacra Scriptura». Heidelbergae, 1604. —2. «De lege et evangelio». U.o., 1605. —3. «De civili et ecclesiastica potestate». U. o., 1607. — 4. «De Sacrae Scriptura Canone, editione, lectione, authoritate, obscuritate, interpretatione et perfectione. U. o., 1608—1609. (Ezek mind egy-egy pár lapon a tételekre felelnek. Meg vannak a marosvásárhelyi ev. ref. collegium könyvtárában.)

Miskolczy Pál, ügyvéd, Borsod vármegye nyug. aljegyzője, Miskolczy Pál ev. lelkész és iró fia, szül. 1851 márcz. 21. Tállyán (Zemplénm.); iskoláit Sárospatakon végezte. Miskolczra 1872-ben ment mint joggyakornok; 1877-ben tette le az ügyvédi vizsgát, majd megyei másodaljegyző lett; ezen állását elhagyta, mert jobb kezének ujjai megbénultak. Kiváló érdemeket szerzett Miskolcz zenei életének föllendítése körül. A dalár-egyletnek 1875 óta tagja, tíz éven át karnagya s a miskolczi evang. ref. iskolaszéknek tagja

volt. Meghalt 1902 ápr. 12. Miskolczon. — A «Miskolcz» cz. hetilap munkatársa volt 1875-től és segédszerkesztője 1878 őszétől 1879 aug. végéig; 1879-től a «Borsod» cz. hetilapba dolgozott, többnyire tárczaközleményeket, sokszor azonban időszerű társadalmi kérdésekkel foglalkozó czikkeket is, míg 1884. jan. 1-től ezen lapnak társszerkesztője s azon év jul. 1-től annak haláláig felelős szerkesztője volt. Álneve és jegye: Nemere. «P.»

Miskolczy Pálné, szül. *Horváth Borbála*, felesége néhai Miskolczy Pál ügyvéd, vármegyei I. aljegyző s miskolczi lapszerkesztőnek. Született Telkibányán. Számos, nagyobbára történeti vonatkozású elbeszélést írt a «Borsodmegyei Lapok», «Miskolczi Napló» és más lapokba. «A jó alkalmak» czimű vígjátékát előadták Miskolczon és több más szinházban 1906-ban. A «Tévedés» czímű történeti szindarabja a Magyar Tudományos Akadémia Teleki-pályázatán dicséretet nyert 1907-ben. 1909-ben Hidvégi Benő kir. tanfelügyelőhöz ment másodszor nőül.

Misley Károly, ev. ref. lelkész Miskolczon, hol 18 évi papi szolgálata után 1875 jun. 14. meghalt 44. évében. — Czikkei a «Sárospataki Naptár»-ban és a «Sárospataki Füzetek»-ben jelentek meg.

Molnár Béla, városi közgyám Miskolczon, hol 1881 márcz. 27-én meghalt 47. évében. A Borsod-Miskolczi Értesítő»-nek munkatársa volt.

Molnár Lajos, volt miskolczi, utóbb sárospataki tanár, több jeles czikket írt, ilyenek többek közt: Gyöngyösi Sámuel miskolczi ref. lelkész beköszönése az avasi sz.-egyházban, a «Miskolcz» 1876-iki 34. sz.; Egy setét kép a multból, a «Miskolcz» 1876-iki 85. s köv. számaiban; Kisfaludy Sándor Himfy szerelmeinek erdete és költői értéke, korára és utódaira hatása. «Miskolcz» 1880. évi 40-ik s több számaiban.

Moskovitsch Lajos (zempléni), biztosítási társaság igazgatója; szül. 1837-ben Miskolczon; legismertebb szaktekintély volt a biztosítás terén. 1865-ben igazgató lett Pesten a Pannonia viszontbiztosító-társaságnál, majd a Securitasnál, később a magyar-franczianál, végre a bécsi Phönixnél; halála előtt pár évvel teljesen visszavonult. Meg-

halt 1893 deczember 15-én Bécsben 56 éves korában. A biztosítási szaklapokba írt. A «Wiener Allg. Zeitung»-nak hosszabb ideig kiadója volt.

Möes Móricz, gyógyszerész, miskolczi származású. — Munkája: «Gyógyszeres értekezések a sóskasavról (Acidum oxalicum) és a higany-előibolatról» (protoiodium hydrargyri), melyeket a kir. m. tudományegyetemben a kémiaoktató helyben készített és közönségesen elmondott. Pest, 1833.

Nagy Imre (regéczi), orvosdoktor, az állatorvosi akadémia tanára; szül. 1853-ban Miskolczon. Orvosi tanulmányait Pesten végezte, a hol 1877-ben egyetemes orvosdoktorrá avattatott. Már ötödéves medicus korában második segéd lett az élettani tanszék mellett, 1879-től 1884-ig pedig első segéd volt. Időközben, 1880—81-ben az élettani eszköz- és módszertan magántanárává képesíttetett, 1884-ben pedig rendkivüli tanárrá neveztetett ki, mely időtől 1890 végéig mint segédtanár az élettani oktatásban tevékeny részt vett. 1891 elején az állatorvosi akadémiához az élettan tanárává nevezték ki. Meghalt hirtelen 1891 márczius elején Budapesten. — Czikkei az «Orvosi Hetilap»-ban, az «Archiv für die gesammte Physiologie»-ben s az Akadémia által kiadott «Értekezések a természettud. köréből» cz. vállalatban jelentek meg.

Nagy Ferencz dr., született 1880-ban Igriczi községben (Borsod vármegye). A gymnasium 8 osztályát Miskolczon a református főgymnasiumban végezte mindig jelesen, 1899. évben a budapesti egyetemre ment s 1903. év január havában az államtudori oklevelet megszerezte, ugyanez év április havában Borsod vármegyéhez közgazdasági gyakornokká neveztetett ki, majd 1904. évben juniusban aljegyzővé választatott. A város 1904. év deczember havában választotta főjegyzőjévé. Eleinte a szépirodalommal foglalkozott, 1902-ben egy kötet verse is megjelent, de azután a közigazgatási szakirodalom művelője lett. A «Magyar Közigazgatás» czimű szaklapnak, a «Városok Lapjá»-nak munkatársa volt. Önálló munkái: *A vitás községi illetőség megállapítása*, melyet a m. kir. belügyminiszter mint hézagpótló mun-

kát ajánlott a hatóságok figyelmébe; *Az új városi törvény*, *A telekértékemelkedési adó*, *A vigalmi adó*.

Nagyváthy János, táblabiró és földbirtokos; szül. 1755 január 19-én Miskolczon, hol atyja, Ferencz (ki a róm. kath. hitről áttért az ev. ref. vallásra) nemes származású asztalosmester volt. Nagyváthy tanulmányait szülővárosában kezdte és Sárospatakon a jogot és theologiát is végezte. Ezután Szapáry István gróf két fia mellett nevelő volt két évig. Nevelősködése alatt sokat utazott növendékeivel. Elhagyván a nevelői pályát, Losonczra ment a költészet tanárának. Szemei annyira megromlottak, hogy egy év mulva kénytelen volt tanári állásáról lemondani. Pestre ment a hires Szombathy szemorvoshoz; a gyógyítás több időt vett igénybe s ezalatt eljárt az egyetemre Mitterpacher gazdasági előadásait hallgatni. Midőn szemei meggyógyultak, katona lett az élelmezésnél és két év mulva kapitányi ranggal bírt a Duka ezrednél. Katonakorában lett szabadkőműves Bécsben. Figyelemmel kisérte a külföld gazdasági viszonyait, szép könyvtárral bírt, mely magyar, német, franczia s olasz mezőgazdászati, politikai, jogi s történelmi művekből állott; később angolul is megtanult. Lovak idomítása, eladása, cserélése kedvencz foglalkozása volt. 1782-ben Olaszországba helyezték, az ottani éghajlat azonban káros hatással volt szemeire s 1786-ban azt hitte, hogy megvakul; azért azok gyógyíttatása végett Bécsbe ment. Itt a szabadkőművesi páholyban találkozott Festetich György és Széchenyi Ferencz grófokkal, régi ismerőseivel; itt ismerkedett meg Jordán Péterrel, Laxenburg és Vösendorf uradalmak kormányzójával, ki őt egy Bécs melletti birtokra tette gyakornoknak. 1788 tavaszán elhagyta állását és utazni ment, különösen Belgium köté le vizsgálódó szemét. Ezután Pesten telepedett le, itt ismerkedett meg Kazinczyval, Báróczyval és Bacsányival a nagyszívűséghez czímzett szabadkőmíves páholyban. Ez időtől fogva csaknem kizárólag a gazdászati irodalomnak élt. Festetich György gróf 1792-ben meghívta teljhatalmú jószágkormányzójának; ezért Keszthelyre tette át lakását. A gróf az ő buzdítására Csurgón gymnasiumot épített, mely 1792 október 1-én megnyilt

és templomot, mely 1796-ban készült el. A Georgicon alapítására is ő adta a grófnak az eszmét. Három év alatt a gróf elhanyagolt 162.000 holdból álló uradalmainak rendezését és a jövedelem tekintélyes eme-

12. Nagyváthy János.

lését eszközölte. Festetich György gróf önállóságra törekedett és nem szivesen vette gazdatisztjének leczkézéseit, Nagyváthy pedig hat évi szolgálata után nyugalmaztatását kérte, a mit 1797 október 1-én el is nyert. Csurgón (Somogym.) kapott egy tágas házat, kerttel, szőlő-

vel és 40 hold szántófölddel holtig haszonbéri élvezetül és évi néhány száz forint nyugdíjat. A Georgiconnak hat hónapig igazgatója s tiszti székének haláláig elnöke maradt és 1814-ben ott előadást tartott a virginiai dohányról. Zala- és Somogymegye táblabirója volt. Meghalt 1819 február 13-án Csurgón. A Balaton taváról írt czikke a «Tudományos Gyüjtemény» 1817. évf. III. kötetében jelent meg. — Munkái: 1. «Vallás cserélés, avagy egy világi bölcsnek, egy jésuitának és egy hazafinak aról való beszélgetések: ha vallyon szabad-e az embereknek vallását, a mellyben született, meg hányni vetni és van-e szabad választása, azt, ha hibás, jobbal fel-cserélni? egy ember-barát által.» Nyomtattatott Gondolatfalván Elmélkedő János betüivel. Hely n. 1790. (Névtelenül.) 2. «Csillagok forgasibul való polgári jövendölés Lengyel országra, a mellybe a borussiai király és &c. leábrázoltatnak». Az ötödik kiadás szerint franczióból magyarra fordítva a magyaroknak tükörül. A nagyszivüségnél, 1790. Hely n. (Névtelenül.) 3. «A veres barátnak egy el-pusztult templom omlása mellett való szomorú képzelési». Mellyeket Fridrik vers-költeményeiből magyarra fordított de la Plum. A nagyszivűségnél, 1790. Hely n. (Versben, névtelenül.) 4. «A szorgalmatos mezei gazda». A Magyarországban gyakoroltatni szokott gazdaságnak rendjén keresztül. Pest, 1791. Két kötet. (Ezen munkájáért Leopold király arany lánczon függő 26 arany nehéz, Cerest ábrázoló emlékéremmel jutalmazta.) 5. «A tizenkilenczedik században élt igaz magyar hazafinak öröm-órái». A nagyszívűségnél, 1900. (így!) Hely n. (Névtelenül.) 6. «Magyar házi gazdaasszony». Pest, 1820. (2. kiadás. U. o., 1830.) 7. «Magyar practicus termesztő». U. o., 1821. (Előszava 1818-ban kelt. 2. k. U. o., 1835.) 8. «Magyar gazdatiszt». U. ott, 1821. (Előszava 1817-ben kelt Csurgón. 2. k. U. ott, 1835.) 9. «Magyar practicus tenyésztető». U. o., 1822. (2. kiad. 1824., 3. kiad. 1826., 4. kiad. 1836. U. o.) Kéziratban: «Közönséges instructio a mélt. tolnai gróf Festetich György k. kamarás uradalmaiban gyakoroltatni szokott gazdaságnak rendjén keresztül» 1792. 40 iv. «A magyar földes és zászlós úr»; «A magyar haza gazdálkodása« Smith és Soden után. Önéletrajzot is írt, mely Nagyváthy unokája, özvegy

Kacsoné Nyikos Katalin birtokában volt néhány év előtt. A M. N. Múzeumban: «Tek. nemzetes és vitézlő ifjabb Nagy-Réthi Darvas József úrnak nem. Borsod vármegye fő notáriusának tek. nemzetes Botsáry Mocsáry Johanka kisasszonykával tartatott mennyegzői alkalmatossággal írta Nagy-Váti János 1787 szent András havának 25. napján Losonczon». Arczképe rézmetszet a «Tudom. Gyüjtemény» 1824. XII. kötetében, metszette Farkasfalvi Farkas József Pesten. Festett arczképét rokona, Nagyváthy Kálmán ajándékozta az Országos M. Gazd. Egyesületnek, melyet 1891-ben lepleztek le.

Nemes Károly, ágost. evang. lelkész Diósgyőrött. Munkája: «Evangyeliumi ker. vallástan evang. népiskolák felsőbb osztálya, konfirmandusok és ismétlő növendékek számára». Miskolcz, 1899.

Neumann Henrik, orvosdoktor; fülorvos; szül. 1875-ben Miskolczon, hol középiskolai tanulmányait is végezte. Az egyetemet Bécsben járta, hol hosszú ideig asszisztens volt Politzer tanár fülklinikáján. Tanulmányaival a tudományos irodalom terén csakhamar feltünt s jelenleg a legkeresettebb bécsi fülorvosok egyike. Nagy feltünést keltett szakkörökben «Koponyalékelés narkozis nélkül» czimű, az 1909. évi budapesti orvoskongresszuson előadott értekezésével, melylyel a báró Lenwall-féle anatómiai, fiziologiai és patologiai díjat nyerte el.[1]

Némethy Pál, ág. ev. lelkész volt Kassán, később gymnasiumi tanár Miskolczon, hol 1846 márcz. 19-én halt meg 39 éves korában. Czikkei a «Felsőmagyarországi Minervá»-ban jelentek meg. Munkái: «Olvasásra vezető könyvecske, elemi tanulók számára». Egy emberbarát költségén. A miskolczi táplaintézet javára. Kassa, 1840. — 2. Beszéde Pestalozzi H. I. százados ünnepélye alkalmával . . . 1846.

Nyilas Samu, ev. ref. lelkész, Nyilas Samu ref. lelkész és Kárász Julia fia; szül. 1830 jan. 26. Szederkényen (Borsodmegye); tanult Miskolczon 1848-ig. 1849 végén Sárospatakra ment. 1851-ben tanulmányainak bevégeztével Apostol Pál superintendens mellett Mis-

[1] *Miskolczi Napló* 1909 szeptember 8.

kolczon segédlelkész lett; innét 1853. tavaszszal atyja halála után Szederkény hivta meg lelkésznek. 1867-ben Miskolcz választotta meg egyik lelkészi állomásra, hol 1874 febr. 27-én meghalt. Költeményei a következő hirlapokban, folyóiratokban és évkönyvekben jelentek meg: Hölgyfutár (1850—64), a debreczeni Csokonai Lapok (1850), Divatcsarnok (1853—60), Vasárnapi Ujság (1856—1871) Erdélyi Muzeum, Szépirodalmi Közlöny (1857), M. Néplap (1857), Nővilág (1857—60), Szépirodalmi Album (1858), Szigeti Album (1860), Császárfürdői Album (1863). — Czikkei a Különféle papi dolgozatokban (1860), a «Sárospataki Naptár»-ban (1860), a «Sárospataki Füzetek»-ben (1864), az «Ország Tükré»-ben (1864), a »Honvéd»-ben (1870), a b. Vay Miklós emlékére kiadott «Emléklapok»-ban (1871) 1866-ban Vörösmarty Mihály emlékszobra leleplezése alkalmából 10 darab aranyból álló második jutalommal koszorúzták a birálók: «Vörösmarty emlékezete» czimű költeményét. — Munkája: «Nyilas Samu költeményei». Kiadták barátai, Pest, 1871. Két kötet. — Sajtó alá rendezte Apostol Pál «Egyházi beszédei»-t. (Miskolcz, 1864. Két füzet.) — Arczképe: kőnyomat, nyomt. Danieletto és Politzer Pesten, 1866. (A «Családi Kör» melléklete.)

Ónodi Adolf, orvosdoktor, egyetemi rendkivüli tanár, a m. tud. Akadémia levelező tagja; szül. 1857 nov. 7-én Miskolczon. Orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, hol 1881-ben egyetemes orvosdoktorrá avatták. Még mint ötödéves orvostanhallgató 1880-ban a tájboncztani és fejlődéstani tanszék mellett első tanársegéd lett és a kormány tanulmányútra két izben küldte ki a nápolyi nemzetközi állomásra. 1887-ben az idegrendszer boncz-, szövet- és fejlődéstanából magántanári képesítést nyert. 1888-ban elnyerte a műtői oklevelet és behatóan kezdett foglalkozni az orr-, torok- és gégegyógyászattal és műtőnövendék lett a II. sebklinikán. Az 1894. római, valamint az ez évi bécsi német orvosi kongresszuson a gégegyógyászati szakosztály tiszteletbeli elnöke volt. 1887 óta a II. belklinika gégegyógyászati ambulatóriumát vezeti, 1894 óta pedig kórházi rendelő orvos. 1896 máj. 15. a magyar tud. Akadémia leve-

lező tagjai sorába választotta. 1897-ben a budapesti egyetemen rendkivüli tanári czimet kapott. A Société française d'ortologie, de laryngologie et de rhinologie levelező tagja, az American laryngological, rhinological and otological society tiszteletbeli tagja. Finkelstein családi nevét 1881-ben változtatta Ónodira. — Czikkei az «Orvosi Hetilap»-ban, a «Természettudományi Közlöny»-ben, az «Akadémiai Értesítő»-ben, az «Egészség»-ben, a «Néptanítók Lapjá»-ban, az «Orvosi Mentés Kézikönyvé»-ben, az «Anyák könyvé»-ben, a «Gyermek testi ápolásáról» cz. könyvben, a «M. orvosok 25. vándorgyülésének Munkálatai»-ban, a «M. Orvosi Archivum»-ban, a «M. belgyógyászati nagy kézikönyv»-ben, a Navratil Imre tanár jubileumára kiadott «Munkálatok»-ban, a «Mathem. és Természettud. Értesítő»-ben, a «Balneologiai egyesület Évkönyvé»-ben. Külföldi szaklapok számára is sokat dolgozott. Munkái: 1. «Az együttérző idegrendszer alaktani megjelenésében». Bpest, 1882. (Különnyomat az «Orvosi Hetilap»-ból.) — 2. «A csigolya közötti dúczok és ideggyökerek fejlődéséről». Két tábla rajzzal. U. o., 1884. (Értekezések a természettud. köréből. XIV. 3.) — 3. «Az együttérző idegrendszer fejlődése». Közlemény Mihálkovics Géza tanár boncz- és fejlődéstani intézetéből. U. o., 1885. «Értekezések a természettud. köréből. XV. 19.) — 4. «Rendellenes alakviszonyok az idegtan köréből». Mihálkovics Géza boncztani és fejlődéstani intézetéből. U. o., 1885. (Különny. az «Orvosi Hetilap»-ból.) — 5. «Utmutató topographikus bonczolásokhoz». Orvosnövendékek részére. U. o., 1887. — 6. «A német orvosoknak és természetvizsgálóknak 60. nagygyűlése». Gégészeti szakosztály. U. o., 1888. — 7. «Kisérleti adatok a gége hüdésének tanához». U. o., 1890. (Értek. a természettud. köréből XIX. 10.) — 8. Orr- és gégegyógyászati közlemények. U. o., 1891. — 9. «Az orrüreg és melléküregei». Boncztani metszetek után 12 ábrával feltüntetve. U. o., 1893. (2. bőv. kiadás. U. o., 1894. Németül: Bécs, 1894. 10 rajzzal a szövegben és 4 táblával. Olaszul: fordította Massei F. 1894. Angolul: ford. St. Cair Thomson. 1895.) — 10. «Adatok a gége beidegzésének boncztanához, élettanához és kórtanához». A m. tud. Akadémia megbízásából. Budapest. («Mathematikai és term. tud. Köz-

lemények«. XXVI. 2. Németül: Bécs, 1895.) — 11. «A gége idegeinek boncztana és élettana, kiegészítő kórtani adatokkal. A m. tud. Akadémia megbízásából és támogatásával. U. o., 1902. («Mathem. és term. tud. Közlemények». XXVIII. 1. Németül: Berlin, 1902.)

Ormódi Bertalan, költő és hirlapiró; szül. 1836 jan. 7. Miskolczon. A miskolczi ev. ref. lyceum minden osztályát végig járta; azután a pesti egyetemen folytatta tanulását és az orvosi pályára készült, de a bonczolás ellen érzett ellenszenvet nem tudta leküzdeni; azért az orvosi tanulmányokat abbahagyta s biztosítási hivatalnok lett; 1862-ben Sopronban volt ügynök, azután egy ideig a Hungária biztosító bank magyar levelezője Pozsonyban; azonban ezen hivatalát is elhagyta, Pestre költözött és kizárólag az irói pályán működött. Egy évvel halála előtt a nép közművelődésének terjesztése czéljából Corvina-czég alatt válogatott erkölcs- és izlésnemesítő művek kiadására olcsó könyvkiadó-társulat alapításán fáradozott, melynek aztán igazgatója lett. Berger családi nevét az 50-es években Ormódira változtatta. Meghalt 1869 Karácsony másodnapjára virradón Pesten. Költeményeket írt a «Hölgyfutár»-ba, a «Családi Lapok»-ba, a «Vasárnapi Ujság»-ba, a «Nővilág»-ba, a «Magyar Akadémia Könyvé»-be, a «Kossuth-Album»-ba és a «Szegedi Hiradó»-ba. — Munkái: 1. «Magyar Romanzero». Pest, 1859. — 2. «Magyar hon ébredése». Eredeti költemények. U. o., 1860. — 3. «Tíz magyar költemény». Irta egy zsidó-magyar. U. o., 1860. — 4. «Országgyűlési nóták«. U. o., 1861. — 5. «Csak határozat». Költemény Teleki László halálára. U. o., 1861. — 6. «A horvát testvérekhez». Költemény. U. o., 1861. — 7. «Bucsú az országgyűléshez». Költemény. U. o., 1861. — 8. «Smule Itzig». Költemény hét énekben. U. o., 1861. — 9. «Tűz Lőrincz». Száz esztendős naptár. U. o., 1861. (Névtelenül.) — 10. «Szózat a miskolczi új izreal. imaház felszentelése alkalmára». Őszelő 3. 1863. Miskolcz, 1863. — 11. «Ormódi Bertalan újabb költeményei». Pest, 1866. — 12. «Pecsovics-világ Magyarországon». Történeti rajz a jelen korból. U. o., 1868. — 13. «Pecsovics-naptár 1868». U. o. — Szerkesztette a «Magyar Akadémia Könyvé»-t. (Költemények.) Pest, 1860. I. évf. két füzet; a

«Pecsovics képes gunyoros élczlap»-ot 1867. decz. 15-től 1868. okt. 30-ig. Pesten és a «Kossuth-Album»-ot. Pest, 1868. (Két kiadás, Áldor Imrével.)

Ormódy Vilmos (ormódi), biztosító-társasági igazgató, előbbinek testvéröccse; szül. 1838 deczember 8-án Miskolczon. Mint 19 éves ifjú lépett az 1857-ben keletkezett Első Magyar Biztosító-társaság kötelékébe. Részt vett az első szervezkedés munkáiban és 1881-ben igazgató, 1889-ben pedig az igazgató-tanács tagja lett. Mint vezérigazgató-helyettes már évek óta egyik intézője s utóbb tényleges vezetője s vezérigazgatója a társaság összes ügyeinek. E mellett igazgatósági tagja a Pannonia m. viszontbiztosító-intézetnek, alapítója s igazgató tagja, ez időszerint elnöke a nemzeti balesetbiztosító-társaságnak; 1895-ben a budapesti zenekedvelők egyesületének elnökévé választatott. Nagy irodalom- és művészbarát. Negyven éves szolgálati évfordulóján, 1897 deczember 17. és 19-én ülték meg a magyarországi biztosító-intézetek tisztviselői jubileumát. A társaság tisztviselői Ormódy Vilmos 10.000 forintos alapot létesítettek, melynek kamatait a társaság beteg tisztviselői kapják. Ez alkalomból 1897 deczember 17-én ormódi előnévvel megkapta a magyar nemességet. Legújabban 50.000 korona alapítványt tett, melynek évi 2000 korona kamatját nejének halála napján (szept. 24.) az Első Hazai Biztosító-társaság hivatalnokainak férjhezmenő leányai kiházasítási segélyül kapják. — Munkája: Emlékirata nagym. dr. Plósz Sándor . . . igazságügyi m. kir. miniszter úrhoz a biztosítási reform tárgyában. Budapest, 1900-ban.

Palóczy László, kinek életrajzát már politikai működésénél közöltük volt, irodalmilag a következőkben működött: Költeményei a «M. Kurir»-ban (1803, II. Toldalék); id. gr. Majláth József főispánt dicsőítő versei («Vasárnapi Ujság» 1869, 33. sz.); a «Tavaszi Virágok»-ban (Pozsony, 1805); a Ragályi Tamás által szerkesztett «Segítő» cz. havi folyóirat első füzetének (1806) tekintélyes részét ő állította össze, ebben négy költeménye van, az egyik Bölöni László aláírással. — Beszédei a «M. Kurir»-ban (1817, II. 205. l. Vármegyei beszéde), a «Századunk»-

ban (1840, 8. sz. Gyászbeszéd, melyet báró Bánffy László temetésekor f. é. jan. 23-án tartott); a «Borsodmegyei Lapok»-ban 1884, Toldy István, «A m. politikai szónoklat kézikönyvé»-ben (Pest, 1866, I. A szólásszabadságról 1839, A szerzetesrendek be nem vételéről 1840, A sérelmek és kivánatokról 1841); többi beszédei a «Naplók»-ban és az 1848—49. «Közlöny»-ben vannak; levelei a miskolczi« Borsodmegyei Lapok»-ban (1883, 66—68. A magyar tudós társaság első közgyűléséről stb.). — Munkái: 1. «Gyászversek», melyeket kis-csoltói Ragályi József úr... hamvai felett zokogott... 1804. Pest, 1805. (Szathmári József gyászbeszédével együtt.) — 2. «A tehénhimlő beoltása terjesztésének elővitelére a felsőbb rendelések hagyományához képest a megyebéli tisztviselők, orvosok, szülők és a városok, helységek elöljárói számára». T. N. Borsod vármegye által kidolgozott közönséges rendszabás és utasítás. Feljegyezte s kiadta... Miskolcz, 1814. — 3. «A helységek birái számadása elkészítésének módja; és a helységek notáriussai hivatalos kötelességeinek folytatására szolgáló útmutatás». Mely T. N. Borsod vármegye kegyes rendeléséből, minden illető személyek számára, közönséges zsinórmérték gyanánt készíttetett. Kinyomtattatott közköltségen. U. o., 1816. — 4. «Tek. ns. Borsod vármegye törvényszéke és a felsőbb itélőszék által is rablásért és gyilkosságért halálra itéltetett Fodor Pál geszthi lakos ellen hozatott s Miskolczon 1818 Pünkösd hava 25-én kihirdettetett és végre is hajtatott itéletek». U. o. — 5. «Nagymélt. revisnyei Reviczky Ádám úrnak főispányi székébe való beiktatásakor mondott beszédek». U. o., 1828. — 6. Jelentése az 1832—34. országgyűlésről. U. o. — Arczképe rézmetszet, Lütgendorf Ferdinánd br.-tól 1827-ben és kőnyomat Rohntól (a «M. Pantheon»-ban). 1861-ben Pfeiffer Ferdinánd kiadónál igen jól talált arczképe jelent meg. E kép Grimm eredetije után készült, melyet nevezett művésznél Miskolcz város közönsége rendelt meg.

Irodalom: *Gemeinnützige Blätter* 1827. 49. sz. *Országgyűlési Almanach* 1843. 27. lap. *Neue Croquis aus Ungarn* Leipzig, 1844. II. 246. l. *Illustrirte Zeitung* Leipzig, 1845. II. 345. l. és arczkép. *Ujabbkori Ismeretek Tára* V. 640. l. *M. Hirlap* 1850. 221. sz. *Ungarns Politische Charaktere* Mainz, 18—51. *Vasárnapi Ujság* 1860. 44. sz. arczképpel. 1861. 18. sz., 1865. 40. sz., 1869. 33., 44. sz. képpel.

1861: *Sürgöny* 98. és 100. sz. (Ghyczy K. Gyászbeszéde.) *Családi kör* 18. sz. *Szépirodalmi Figyelő* 26. sz. (Arany.) *P. Napló* 98., 99. sz. *Házi Kincstár* 115., 164. l. *Bohémia* 102. sz. *Pest-Ofner Zeitung* 100. sz. *Pester Lloyd* 106. sz. *Fremden Blatt* 118. sz. (Gustáv Heine.) *Prot. Egyh. és Isk. lap* 18. sz. *Nagy Iván* Magyarország Családai Pest, 1862. IX. 98. l. *Országos Nagy Képes Naptár* 1862. 343. lap. *Emich nagy naptára* 1862. 7. l. arczk. *Prot. Naptár* 1862. 24. l. *M. Sajtó* 1865. 40. sz. *Fővárosi Lapok* 1869. 183. sz. (Lévay József beszéde.) *Budapesti Közlöny* 1869. 177. sz. *A Hon* 1872. 281. sz. *Szinnyei* Könyvészete. *Figyelő* XII. 372., 382. l. *Borsodmegyei Lapok* 1884. 41. sz. *Petrik* Bibliografia. *Pallas Nagy Lexikona* XIII. 750. lap. és *Szinnyei* J. Magyar Irók Élete és Munkái X. k. 1905. 222—225. lapig. *Sürgöny* 1861. 99. sz.

Pázmán Alajos, róm. kath. plébános; szül. 1816 junius 13-án Miskolczon (Borsodmegye); alsóbb iskoláit ugyanitt végezte, míg a felsőbbeket, miután az egri papnövendékek közé lépett, az egri érseki lyceumban hallgatta. Három évi káplánkodás után főegyházi hitszónok és karkáplán, 1844-ben képzőintézeti tanár és a Foglár-féle intézet aligazgatója lett. 1866-ban az egri érsek, mint kegyúr, a maklári plébániát adományozta neki, hol 1881 október 24-én meghalt. — Sok czikket írt a «Jelenkor», a «Budapesti Hiradó», «M. Sajtó», «Pesti Napló» és «Képes Ujság»-ba; czikkei az «Egyetemes M. Encyclopaediá»-ban, az «Egri Irók Albumá»-ban, az «Eger»-ben, az «Egri Népkönyv»-ben, az «Egri Emlékkönyv»-ben, az «Egri Egyházmegyei Közlöny»-ben. — Az «Egri Postá»-nak kiadója volt 1862—63-ban.

Pethő Gyula, bölcseleti doktor, geológus palaeontologus, Petrovits István és kisujszállási Kún Julianna fia; szül. 1848 szeptember 9-én Miskolczon. Iskoláit ugyanott és Budapesten végezte; hat éves korában elveszítette édesanyját és atyja Pestre költözött. 1866—69. a budai műegyetemen tanárjelölt volt a természetrajzi szakban; 1869-ben az akkor erős fejlődésnek indult Természettudományi Társulathoz Szily Kálmán, a társulat első titkára, titkársegédnek és a «Természettudományi Közlöny» segédszerkesztőjének hívta meg. 1871-ben e társulat másodtitkárának választotta meg és e hivatalát 1880-ig viselte. A «Természettudomány»-nak hét évig volt segédszerkesztője: 1871-ben Lengyel Bélával, 1872—77-ig Szily Kálmánnal. 1878 őszén külföldre ment szaktanulmányait folytatni; Közép-Európában tett kutatásain kivül negyedfél évet töltött a

müncheni egyetemen. Időközben itthon a természetrajzi szakból Kolozsvárt 1879-ben tanári oklevelet szerzett, a müncheni egyetemen pedig 1881-ben philosophiai doktorrá avatták. Külföldről a magyar kir. földtani intézethez hívták meg 1882 julius 4-én, a hol segédgeologussá, majd osztálygeologussá s végre 1890-ben főgeologussá nevezték ki. Munkálkodásainak főtere a Hegyes-Drócsa és a Kodru-Móma vagy Beéli hegység: itt közel 50 négyszög mértföldnyit térképezett geologiailag s a rájuk vonatkozó tanulmányait számos speciális dolgozatban írta meg a földtani intézet évi jelentéseiben. 1877-ben Petrovits Gyula családi nevét Pethőre változtatta. Intézeti elfoglaltsága mellett 1882—86-ig mint első titkár a földtani társulatnak is teljesített kiváló szolgálatokat. 1882—83-ig Franzenau Gusztáv, 1883—86-ig pedig Schafarzik másodtitkárokkal szerkesztette a «Földtani Közlöny»-t. Sorvasztó májbaja következtében országos geologiai felvételekben részt nem vehetett. Azonban annyira leküzdötte a kórt, hogy 1900-ban gyüjtő útra, 1901. és 1902-ben pedig geologiai felvételre vállalkozott, de a munkát már nem bírta, összerogyott és három napig feküdt eszméletlenül egy erdőházban. Október 11-én tért haza Budapestre s október 13-án este meghalt. — Szépirodalmi s ismeretterjesztő czikkei a «Hölgyfutár»-ban és «Nefelejts»-ben (1865—66.), az «Ország-Tükré»-ben és a «Hazánk és Külföld»-ben többnyire Sziklássy Gyula álnévvel jelentek meg; írt a «Századunk»-ba, «P. Napló»-ba, a «Fővárosi Lapok»-ba, a «Természet»-be, az «Ellenőr»-nek pedig 1878-ig belső munkatársa volt s különösen a tudományos mozgalmakról referált. A «Vasárnapi Ujság»-ban, a «Havi Szemlé»-ben, a «M. Nyelvőr»-ben, a «Földtani Közlöny»-ben. — Munkái: 1. Cotta R., «A jelen geologiája». Németből ford., hozzá előszó és műszótár, Budapest, 1873. — 2. «A kagylók és gyöngyök». Irta Petrovits Gyula. U. o., 1878. — 3. Topinard P., «Az antropologia kézikönyve». (Ford. U. o., 1880 Hozzá előszó, kiegészítő jegyzetek, műszótár és glossarium.) — 4. «A három Kőrös és Berettyó környékének geographiai és geologiai alkotása». Nagyvárad, 1896.

Petró József, volt miskolczi ügyvéd. A helybeli lapokban több czikket közölt.

Pilta Mihály, ügyvéd Miskolczon, hol 1846 április 17-én meghalt 29 éves korában. — Czikkei a «Szivárvány»-ban (1844. Miskolcz vésznapja 1843. nyárhó 13. Egy elégett naplójából); a «Pesti Divatlap»-ban (1845. II. 29., 30. sz. Egy kép az életből); az «Életképek»-ben (III. 1845. A szobrász, beszély).

Pintér Ákos hirlapiró, miskolczi származású; 1901-ben ment ki Oroszországba, Szentpétervárra, hol Zichy Mihály nagyon megkedvelte. 1903 elején a «Novoje Vremja», Oroszország egyik legnagyobb politikai napilapja munkatársául szerződtette. Oroszországi leveleket írt a «Pesti Napló»-ba s a «Budapesti Hirlap»-ba. 1903 őszén Moszkvában mérges légy csipte meg és vérmérgezést kapott; ezen halálos betegsége miatt a szanatóriumokba nem akarták fölvenni. Ekkor Verbickaja irónő vette pártfogásába és ápolta, de P. utóbb szemevilágát teljesen elvesztette. Meghalt 1903. november 28-án Moszkvában 29 éves korában. — Czikkei az «Ország-Világ»-ban, a «Fővárosi Lapok»-ban, a «Vasárnapi Ujság»-ban, a «Pesti Napló»-ban, «Budapesti Hirlap»-ban s a «Jövendő»-ben. — Munkái: 1. «Aranykor». Regény. Budapest, 1890. — 2. «Hamis legenda». U. ott, 1891. (Ism. «Tájékoztató» 4. sz.) — 3. «Leánykák». U. ott, 1902. 1.

Pollák Herman, orvosdoktor, miskolczi származású volt, hol atyja szintén orvos volt; Pollák, ki korán elvesztette atyját, Bécsben, Pesten és Prágában végezte tanulmányait. 1832 február 16-án Pesten nyert orvosdoktori oklevelet. Mint gyakorló orvvos Nagyváradon telepedett le, hol 1881 aug. 2-án meghalt 74-ik évében. — Munkája: «Dissertatio inaug. medica sistens varias auctorum methodos taeniam solium et latam e corpore humano vivo exapellendi». Pestini, 1832.

Pompéry János, ügyvéd, volt országgyülési képviselő, biztosítótársasági főügynök és a M. Tud. Akadémia lev. tagja; a Pompéry-család Maczedóniából bevándorlott görögkeleti vallású, Pompéry

nagyatyja a XVIII. század közepe táján Miskolczon telepedett le s kiterjedt borkereskedést űzött; fia, Pompéry György, a mezőgazdaság és kereskedés terén szerzett érdemei jutalmául nemességet és a biharmegyei Papmező-Vallány nevű földbirtok fele részére királyi czímeres adománylevelet nyert, neje szentandrási Szonthe Mária volt. Ezek fia Pompéry János, szül. 1819 jun 21-én Miskolczon; tanuló éveit ott kezdte, Pesten folytatta s a jogot 1838-ban Eperjesen végezte. Itt részesült mint iró, a legelső kitüntetésben a magyar nyelvművelő társaságban felolvasott novellájával. Ezalatt szülei, az 1830-ban Lengyelországot ért nagy csapás következtében borüzletük csökkenvén, elszegényedtek. Pompéry 1842 szept. 26-án ügyvédi vizsgát tett. 1845—47-ben harmadfél évig gróf Eszterházy Károly, Győrmegye főispánjánál nevelői állásban működött, a gróf fiát a magyar köz- és magánjogra tanította, e mellett az irodalommal is szorgalmasan foglalkozott. 1847-ben marczaltői ügyvéd volt és ezen év ápr. 19. a királytól megujított magyar nemességi oklevelet nyert. 1848—49-ben a magyar belügyminisztérium titkára, 1849-ben pedig a jászkúnok turkevei kerületének országgyülési képviselője volt. 1850-ben Bécsbe tette át lakását és a legfőbb törvényszéknél a magyarországi felek ügyeinek elintézését magán ügyvivő minőségében szorgalmazta. Visszatérvén Pestre, 1852-ben a természettudományok műveléséhez fogott; különös szenvedélylyel tanulta a kémiát. 1853-tól a «Pesti Napló» ujdonságirója, később szerkesztője volt. A politikai sajtó terén ekkor kezdett munkálkodni. A Garay-árvák ügyét ő karolta fel, s leginkább ő eszközölte ki a fényes sikert. A magyar irók segélypénztára ügyében is ő indította meg a mozgalmat és nagy munkásságot fejtett ki ez ügyben. Szintoly lankadatlanul működött szinházi ügyekben és az egyesületi téren is minden irányban. A M. Tud. Akadémia 1859. decz. 16. levelező tagjának választotta. Azon időben egy pár czikket irt a biztosítás ügyéről s az éppen akkor létrejött Első magyar általános biztosító-társaság fontos feladatára hívta fel a közönség figyelmét a «Pesti Napló»-ban. Tisztviselője is lett e társaságnak és 1864-től már a központi fő-

ügynökség egyik vezetője volt; 1874-től fogva pedig még ezenkívül az igazgatóság és választmány jegyzője is; ez állásaiban megmaradt élte fogytáig. 1861-től politikai lapok szerkesztésével foglalkozott, de megrongált egészsége miatt kénytelen volt abbanhagyni a szerkesztést. Meghalt 1884 szept. 28-án Budapesten. A M. Tud. Akadémiában Joanovics György mondott fölötte emlékbeszédet.

Beszélyei, czikkei, levelei s költeményei a következő hirlapokban, folyóiratokban és évkönyvekben jelentek meg: Athenaeum (1842), Honderü (1843, 1844), Életképek (1844, 1845, 1846, 1847), Irodalmi Őr (1845—46), Pesti Napló (1850, 1852, 1854, 1855, 1856, 1857, 1859, 1860, 1861, 1862, 1884), Magyar Hirlap (1852), Falusi Esték (1854), Délibáb (1853), Vasárnapi Ujság (1854), Frische Quellen (1855), Müller Gyula Nagy Naptára (1854), Család Könyve (1856), Pesti Napló Albuma (1858), Nővilág (1859, 1860), Hölgyfutár (1861), Fővárosi Lapok (1864), Budapesti Szemle (1883); az «Egyetemes M. Encyclopaedia»-nak is munkatársa volt. Munkái: 1. «Beszélyek». Pest, 1853. Két kötet. 2. «A tihanyi visszhang». Rege. U. o., 1853. (Németül is megjelent.) 3. «Clarissa.» «Zwei Frauenherzen». Aus dem Ungarischen von Max Falk. Wien, 1853. 4. «A telivér». Gróf Karátsonyi-féle pályadíjat nyert eredeti vígjáték öt felvonásban. Irta Péter Pál. Bpest, 1859. Először adatott a budapesti Nemzeti Szinházban 1859 máj. 26-án. 5. «A jogvesztés elmélete és az államjog». Irta Csemegi Károly. Kiadta . . . Pest, 1862. 6. «Az első magyar általános biztositótársaság fennállásának negyedszázados évfordulóján». Bpest, 1883. Kéziratban: «Mi ujság a szomszédban?» Eredeti vígj. 4 felv. Először adatott 1854 nov. 23-án a pesti Nemzeti Szinházban. Szerkesztette a «Pesti Napló»-t 1856 decz. 9-től 1857 decz. 9-ig, a «Magyarország»-ot 1861 jan. 1-től 1862 máj. 16-ig és 1867 febr. 23-ig és az «Ország»-ot 1862 okt. 15-től 1863 ápr. 15-ig Pesten.

Popper Alajos, orvosdoktor; született 1827 okt. 24. Miskolczon. Tanulmányait szülővárosában, a pesti és bécsi egyetemen végezte. 1854-ben nyert Pesten orvosdoktori oklevelet és 1856-ban Debreczenben telepedett le. Egyik megalapítója a debreczeni orvos-gyógysze-

rész-egyletnek, melynek elnöke, majd díszelnöke lett. 1897-ben a király a Ferencz József-renddel tüntette ki. Az 50-es években hosszú ideig írt a bécsi «Wanderer»-be, melyet az alföldi eseményekről tudósított ; a debreczeni helyi s orvosi lapokba is sokat írt. Egyike volt a «Debreczeni Ellenőr» megalapítóinak és munkatársa a Zelizy Dániel által szerkesztett «Debreczen leirása» cz. munkának (1882). Több felolvasást tartott a debreczeni felolvasókörben. Munkái: 1. «Emlékbeszéd Balassa János felett». Debreczen, 1868. 2. «Emlékbeszéd Kmetty Pál felett». U. o., 1871. 3. «Emlékbeszéd Kain Albert felett». U. o., 1882. 4. «Emlékbeszéd Tegze Imre felett». U. o., 1885. 5. «Emlékbeszéd Ujházi Károly felett». U. o., 1889.

Popper József, orvossebész-doktor, szemész és szülészmester. (Életrajzát lásd a közművelődésről szóló fejezetnek az egészségügyről írt részében.) Munkái: 1. «Évi jelentés a miskolczi nyilvános közkórház 1865. évi működése eredményéről», Pozsony, 1866. (Különnyomat a «KórháziSzemlé»-ből.) 2. «Bericht des... als Referent für Ausarbeitung eines israelitischen Gemeinde-Statutes». Pest, 1869. 3. «Emlékbeszéd Horváth József megyei főseb̈ész felett». Miskolcz, 1875. 4. «A miskolczi nyilvános közkórház működése 1879., 1880. és 1881-ben». U. o., 1880—82. Három füzet. Czikkeket írt a «Zeitschrift für Natur- und Heilkunde», az «Orvosi Hetilap», a «Gyógyászat», a «Szemészet», cz. lapokba és a «Közegészségi és Törvényszéki Orvostan»-ba. A «Pester Lloyd»-ba mint levelező 1866-tól 1880-ig politikai s társadalmi czikkeket írt ×× és ⊙ jegyek alatt; a «Borsod» cz. helyilapban pedig utazási leveleket közölt.

Porcs János, tanár, irodalmi működése. (Életrajzát a tanügynél közöltük.) Fordítások németből a *Sárospataki füzetek* 1859., 1860. évfolyamaiban. 1860—64-ig a *Házikincstár* cz. lapban egypár népies nyelven írt czikk, a *Gombostű* című szépirodalmi lapban egy vers. Felolvasások 1870-es években Miskolczon, 1881-ben folytatta. Munkatársa volt és három évig társszerkesztője a *Miskolcz* cz. lapnak. Vezérczikkek, ujdonságok, ismertetések és tárczák. Később irogatott a *Borsodmegyei Lapok*-ba, *Szabadság*, *Ellenzék* cz. lapokba és újabb

időben a *Miskolczi Napló*-ba. Fordítás: *Zschokke Henriktől* «A kék csoda» külön lenyomatban is. «Nyelvészeti apróságok» czím alatt nyelvtani és helyesirási szabályok. Külön füzetekben is kiadattak, tankönyvnek a főleányiskolák részére. «A mi kománk» czímű tréfás életrajz: Álmos Bakter czím alatt. Ezt a nevet használta szerkesztő korában, azután még írt: Krónikás, P. J. és —s—s. jelek alatt is. A közművelődési és múzeumi egyesület megalakulása után rendszeres felolvasások a helyesirás köréből.

Putnoki Béla dr., született Miskolczon, 1880 április 28-án. Iskoláit Miskolczon végezte, jogi tanulmányait pedig Kolozsvárott és Budapesten. Budapesten nyert ügyvédi oklevelet s ma is gyakorló ügyvéd. Belső munkatársa volt Jókai egykori hires élczlapjának, az «Üstökös»-nek, melyben számos satirikus verse jelent meg. Csaknem valamennyi miskolczi lapnak is belső munkatársa volt s főleg a «Miskolczi Napló»-ban fejtett ki sokoldalú zsurnalisztikai tevékenységet. Irt verseket, novellákat, aesthetikai értekezéseket s szinházi birálatokat.

Pvach Pál (miskolczi), ungvári prédikátor. Munkája: «Halotti elmélkedések az Nemes Nemzetes Es Vitezlő Pongrácz Nagy Miháli Lászlo uramnak Isttenben Elnyugodot kedvesinek jó emlekezetekre; Es minden halando embereknek tanusagokra megirattattak». Anno 1633. May 9. Lőcsén, 1634.

Puchlin János, ifjabb, Miskolczon nevelkedett, a budapesti és miskolczi lapokba több czikket irt. Álneve: Regmeczi P. János.

Rácz Ádám, a Borsod-Miskolczi Hitelbank titkára; szül. 1834 máj. 16. Nagy-Kázmérban (Zemplénm.); részt vett Borsodmegye és Miskolcz város közügyeiben. Meghalt 1886 márcz. 14. Első czikke a Vahot Imre által szerkesztett «Napkelet»-ben jelent meg; munkatársa volt a «Borászati Lapok»-nak Encz Ferencz szerkesztése alatt. Miskolczon az első rendes hirlapot «Borsod» czímen 1866-ban indította meg és azt 17 és fél évig szerkesztette. Álneve és jegye: Bors-Szem, (*).

Rácz Márton (parasznyai), orvosdoktor, miskolczi származású. Meghalt 1832 nov. Miskolczon. Munkája: «Dissertatio inaug. medica de encomio lactis. Budae», 1778.

Rácz Ödön, orvosdoktor; szül. 1874-ben Miskolczon, hol atyja, Rácz József gyakorlóorvos volt; egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, hol 1896-ban nyert orvosdoktori oklevelet; a budapesti egyetem II. sz. női klinikáján két évig, a nagyváradi bábaképzőben négy évig bennlakó tanársegéd volt, jelenleg gyakorló orvos Nagyváradon, hol a Fehérkereszt-egylet gyermekmenhelye megalapítója, az állami gyermekmenhelynek két évig volt igazgatója és az államvasutak nőgyógyászati orvosi tanácsadója. Munkái: 1. «A nagyváradi fehérkereszt-egylet gyermekmenhelye lelenczügy-rendezésének erkölcsi, szocziális és takarékossági irányelve». Nagyvárad, 1901. 2. «A nagyváradi gyermekmenhely irányelve». Budapest, 1902. 3. «A nagyváradi Fehérkereszt-egylet Évkönyve 1902—1903-ról». Nagyvárad. 4. «Az intézeti csecsemőápolásról». Budapest, 1904. Kéziratban: «A rachitis foetalis», egyetemi pályanyertes munka. 1893.

Rácz Sándor, szinész, ki 50 évig szinészkedett. Meghalt 1859 decz. Miskolczon, 73 éves korában. Munkája: «Emléklapok egy aggszinész életéből». Miskolcz, 1856. (Bő kivonatban ismerteti Dux Adolf: Pester Lloyd, 1858. 15., 16. szám.)

Rácz Zsuzsánna, Rácz Márton miskolczi orvosdoktornak leánya. Munkája: «Miskolcz városában 1815—18. eszt. búza szükségben felsegélő jegyzések . . . Elsőben a mindennapi kenyérnek . . . annak utánna az ételekben elkészitesekben . . . végre ezen megbecsülhetetlen Isten áldásának hasznait az inségben . . . Buza szükségéllő jegyzetek, melyekben a földi-almának, vagy krumplinak, ezen Istenáldásának hasznait és inségbe estekkel bővebben megesmértetvén, hogy azokkal helyesebben élést megtanulják». Miskolcz, 1816—18. Három füzet.

Ráczkevi István, miskolczi nemes származású, a debreczeni ev. ref. főiskola tanulója volt, hol 1592-ben lépett a felső osztályba s onnét a heidelbergi akadémiára ment theologiát tanulni. Munkái:

1. «Theoremata Ethica de principiis et differentiis actionum humanarum ; praes. Melchiore Adamo», Heidelbergae die 21. Juli. 1602. — 2. «Assertationes Metaphysicae de simplicibus passionibus entis unitate, veritate, bonitate» ; praes. Arturo Jonstown. U. o., 1603. — 3. «Theses Physicae de loco»; praes. M. Chistiano Rumphio. U. o., 1604. Ajánlotta Homonnai Drugeth Bálintnak D I sc I-to MI serer I évben.

Ráczkevi István, franekerai tanuló, miskolczi nemes származású. Két sornyi latin verse van a «Hedera Poetica»-ban (Debreczen, 1686) ; üdvözlő verse van a Vecsey (Georgius) «Dissertatio Methaphysica» (Franepuerae, 1692) és Parschitius (Stephanus) «Dissertatio Medica» (Frankfurt, 1693) cz. munkákban.

Ragályi István (kis-csoltói), Borsodmegye főjegyzője. Beszéde az 1803 okt. 12. tisztujítás alkalmával «M. Kurir». 1803. II. Told.

Reményi Antal, ügyvéd, szül. 1825 ápr. 15. Miskolczon; iskoláit Egerben, a jogi gyakorlatot Pesten elvégezvén, 1846-ban ügyvédi oklevelet nyert. A szabadságharcz kitörésekor 1848 júl. Pesten Lázár György őrnagy parancsnoksága alatt szervezett 1. honvédzászlóaljhoz beállott közhonvédnek, végig küzdötte a szabadságharczot és századosi rangot nyert. Komárom várának átadása után Klapka György tábornokkal, aki mellett az utolsó napos szolgálatot teljesítette a várban, külföldre menekült, hol 12 évet töltött Angliában, legnagyobb részt azonban az északamerikai Egyesült-Államokban. Részt vett az Egyesült-Államok által rendezett több expeditióban. 1860-ban Párisba ment, a honnét 1861 őszén visszatért Magyarországba ; ismét a jogi pályára lépett és birói hivatalt vállalt a pestvárosi törvényszéknél. 1869 tavaszán megválasztották főjegyzőnek és ugyanazon év őszén törvényszéki tanácsos lett. 1872. januárban kinevezték a budapesti angol királyi főkonzulátus tanácsosának s ettől fogva egyszersmind ügyvédi gyakorlatot folytatott. 1882-ben a tengerészeti publicisztikai térre lépett és azóta buzgón terjeszti a magyar lapokban a tengerészeti s különösen a haditengerészeti ismereteket. Károly István főherceg tengernagy, néhai József nádor

unokájának parancsnoksága alatt 1892. a cs. és kir. yacht-raj megalakulván, a főherczeg kinevezte őt a yacht-raj jogtanácsosának. 1895-ben megkapta a Ferencz József-rend lovagkeresztjét. Midőn testvére, Reményi Ede 1872-ben európai körútjára indult, ő vette kezébe a Petőfi-szobor ügyét és az ő munkásságának köszönhető, hogy a szobor 1881 őszén felállíttatott. Hoffmann családi nevét testvéreivel együtt 1862-ben változtatta Reményire. — Czikkei a «Magyar Sajtó»-ban, a «Földrajzi Közlemények»-ben, a «Budapesti Szemlé»-ben, a «Vasárnapi Ujság»-ban, a «Budapesti Hirlap»-ban jelentek meg. — Munkái: 1. «Two Adresses delivered at the sittings of the central-committee of the society of St. Ladislaw at Pest by the vice-president John Danielik». Ford. Pest, 1862. — 2. «Zur Geschichte der Donau-Flotille von den Römerzeiten bis zur Schlacht bei Mohács 1526. Mit hauptsächlicher Benützung von Eugen Szentkláray's Werk» «A dunai hajóhad története». Pola, Wien, 1888. — 3. «Nelson életrajza». Irta Sonthey Róbert, ford. Bpest, 1902. Kiadta a Magyar Tudományos Akadémia. — 4. «A szent szövetség hadjárata II. Selim szultán ellen». Don Juan de Austria és a lepantói csata 3 melléklettel és 2 képpel. U. o., 1903. — 5. «Kolumbus származása és családja». U. o., 1903. — Kézirat: «Die Seeschlacht am Jaln. Vortrag gehalten am 17. März in dem Militärwissenschaftlichen und Casino-Verein in Budapest». — Szerkesztette az Emlékkönyvet a Petőfi-szobor leleplezése alkalmából, mint bizottsági titkár. (Budapest, 1882.)

Reményi Ede hegedűművész (életrajzát lásd alább Miskolcz zenei életéről szóló részben) az 1850—60-as években mint műíró is tevékeny részt vett úgy a hazai, mint a külföldi lapokban sokféle irányú czikkeivel. Kiválóan szellemesek konstantinápolyi és olaszországi uti levelei. — Czikkei a «Hölgyfutár»-ban (1859. A magyar zenéről, 1861. 2. sz. Petőfi Pesten állítandó szobra ügyében, 1864. II. 35. sz. Hazánk művészeti viszonyairól); a «Pesti Napló»-ban (1860. 50. sz. Petőfi-emlék ügyében. 125. sz. Néhány szó Ábrányi Kornél úr úgynevezett válaszára, 301. sz. Petőfinek Pesten állítandó szobra ügyé-

ben, 1864. 237. sz. Nyilatkozat a Petőfi-szobor ügyében); a «Magyar Sajtó»-ban (1860. 283. sz. Felszólítás a nemzethez, Petőfi szüleinek háza Félegyházán emléktáblával megjelölésére gyüjtés, 289. sz. A Petőfi-szobor ügyében a «Pesti Napló»-hoz intézett nyilt levél); az «Ország Tükré»-ben (1863. Olaszországi levelek: Ferrara, Parma, Milano); az aradi «Alföld»-ben (1867. Levél a fővárosból); a «Figyelő»-ben (1871. Liszt és a magyar nemzeti zeneművészet); a «Veszprémi Hirlap»-ban (1891. 14. sz. Konstantinápolyi élményeim); a «Magyar szellemi élet»-ben (Budapest, 1892. Konczert a háremben).

Répászky Lajos, róm. kath. esperes-plébános; szül. 1823 jan. 27. Miskolczon. 1840-ben a növendékpapok közé lépve, Egerben volt bölcselethallgató s elvégezve a hittudományokat, 1846-ban áldozópappá szenteltetett és Nagy-Kállóba küldetett; 1853. leveleki, 1857. hajdudoroghi, 1872-ben pedig karczagi plébános és esperes lett. Meghalt 1872 máj. 12. Miskolczon, hova testvérét ment látogatni. Munkája: *Alkalmi beszédek* Saitz Antal tiszteletére. Eger, 1843. A «Kath. Lelkipásztor» 1867. évf. is hozott tőle egy alkalmi beszédet.

Risz Pál, ág. ev. lelkész Miskolczon és a hegyaljai egyházkerület esperese. 1817 júl. 20-án a szószéken villám által sújtva leszédült, mely alkalommal a templom is leégett. Meghalt 1834 máj. 13. Miskolczon 69 éves korában. Munkái: 1. «A keresztény tudományban való rövid oktatás D. Luther Mártonnak katekizmusa szerint». Kassa, 1816. (2. kiadás. Kassa, 1826. 3. k. Miskolcz, 1831. és Kassa, 1838.) 2. «Predikatzio, melyet a miskolczi augustai vallástételt követők gyülekezetében, midőn ez, az 1817. esztben megégett, templomának felépítése után az eddig használt helv. vallást követők templomában utolszor tartotta volna az Istentiszteletet, mondott...» Oct. 8. 1820. Kassa. 3. «Ének, a miskolczi augusztai vallást követők 1817-ik esztendőben júliusnak 20-ik napján villámcsapás által megégett, azóta pedig újra épített templomának felszentelésére», 1820-ik esztendőben octobernek 15. napján Miskoltzon nyomt. (Ugyanez németül. U. o., 1820.)

Roth Adolf, orvosdoktor, orthopaedus, testegyenesítő, Roth Sámuel vargamester (ki feltalálta a ludtalp gyógyítására szolgáló

czipőket) fia; szül. 1862-ben Miskolczon. A főgymnasiumot ugyanott 1881-ben végezte. Budapesten 1886-ban avatták orvosdoktorrá. Műszerészszé atyja képezte ki. 1888-ban Németországban az orthopaediát tanulmányozta. 1895-ben szabadalmat kapott az összes európai államokban egy járókészülékre. Szerkesztette a gerinczoszlop elferdülésének gyógyítására szolgáló corsettet. 1890 óta modern berendezésű szanatóriuma van Budapesten, hol betegeinek a szükséges gépezeteket maga tervezi és formálja a beteg testéhez. — Czikkei (kétszázon fölül) saját lapjában és a berlini «Monatschrift für Orthop. Chirurgie», a «Zeitschrift für orth. Chirurgie», a «Journal d'Orthopédie» és az «Orvosok Lapja» cz. folyóiratokban jelentek meg. Munkái: «Hessing-féle gyógymód, mint korszakalkotó forradalom az orthopaedia terén». Budapest, 1889. 30 fénynyomattal. (Németül u. o., 1889.) 2. «Das Geheimniss der Hessingschen Apparatortherapie». Berlin, 1890. 50 ábrával. (II. kiadás.) 3. «Populärer Bericht für Leidende über hundert Geheilte». Budapest, 1893. (Magyarul u. o., 1893.) 4. «Miért nem lehetett eddig és miért lehet most a test összes elgörbüléseit és az izületgyuladásokat meggyógyitani. U. o., 1893. 5. «Nouveau Bandage de Traction». U. o., 1896. 6. «Hátelferdülések legújabb gyógymódja». U. o., 1904. (Különnyomat a «Gyógyászat»-ból.) Szerkesztette és kiadta a «Gyakorló Orvos» cz. folyóiratot 1891-től hét évig.

Roth Jakab, gépgyári főkönyvelő Miskolczon. Munkája: «Iparosok könyvvezetője és fontos tanácsok üzleti ügyeikben». Előszóval ellátta Szterényi József. Iparosok, kereskedők, művezetők, ipari és kereskedelmi alkalmazottak, ipar- és tanonczískolák részére. Miskolcz, 1904.

Ruttkay Menyhért, énektanár és lapszerkesztő; a miskolczi ev. ef. egyháznak 25 évig volt énekvezére, a ref. főgymnasium és egyházkerületi felsőbb leányiskolának énektanára, a miskolczi államvasuti daloskör karmestere és városi képviselő. Meghalt 1903 okt. 7. Miskolczon 53 éves korában. Előbb a «Borsodmegyei Lapok»-ba írt, később a «Miskolcz és Vidéké»-be. Szerkesztette a miskolczi «Ellen-

zék»-et, 1902 őszén 3 számát és 1903 márcz. 31-től okt. 3-ig 77 számát. Arczképe: olajfestés Váraljai Alajostól; a miskolczi államvasuti daloskör festtette meg és 1904 júl. 15. leplezték le.

Saguna András báró, görög-keleti rumén metropolita; szül. 1809 január 1-én Miskolczon, maczedon-rumén szülőktől. A bölcseletet és jogot Pesten végezte. Manilovics verseczi szerb püspök rábeszélésére az egyházi rendbe lépett és 1829-től Verseczen a keleti theológia tanfolyamát elvégezvén, a püspök udvari papja és a verseczi theológiai intézet tanára lett. Minthogy a görög-keletiek egyházában csak szerzetes lehet püspökké és Saguna erre vágyott, 1833-ban belépett szerzetesként a lopovai zárdába, hol szerzetesi szokás szerint a keresztségben nyert Anasztáz nevét Andrásra változtatták. 1834-ben diakonus, 1835-ben protodiakonus, 1837-ben sincellos, 1838-ban protosincellos lett. A mint őt Stratimirovics szerb patriárka megismerte, maga mellé vette titkárnak és a karlóczai szemináriumban tanárnak alkalmazta s szerzett érdemei alapján 1842-ben a dúsgazdag kovili zárda archimandritájává, apátjává tette. 1845-ig theológiai tanár volt Verseczen és az ottani konzisztórium vikáriusa, 1845-től pedig a Kovil-zárda prépostja, 1846 junius 27-én az erdélyi rumén püspökség vikáriusa és 1847 deczember 2-án püspök lett és 1848-ban, Tamás vasárnapján fölszentelték. Rendes szemináriumi és tanítóképző tanfolyamot nyitott Nagyszebenben; az egyetemen saját költségén tanulókat tartott fenn, hogy idővel azokat tanárokul alkalmazhassa; a községenkinti rumén iskolák felállítását pedig sürgette. A szabadságharcz alatt csatlakozott Stratimirovics patriárkához, illetőleg a szerbeknek magyarellenes mozgalmához és résztvett mindazon fondorlatokban, bécsi, olmützi deputácziókban, melyek mind a magyar érdekek ellen irányultak. 1850-ben «kitünő szolgálataiért» a Lipót-rendet kapta; 1852-ben bárói rangra emeltetett és megkapta a belső titkos tanácsosi rangot. (1867-ben a vaskoronarend I. osztályát és 1867. a Lipót-rend nagykeresztjét kapta.) Egyháza érdekében hasznos és fontos tevékenységet fejtett ki: a rumén iskolaügyet rendezte, a tehetséges rumén ifjak külföldi iskolá-

zását előmozdította. A brassói rumén főgymnasium engedélyezését kieszközölte, mely 1851-ben meg is nyilt. (1869-ben megnyitotta a brádi gymnasiumot.) 1852-ben nyomdát alapított Nagy-Szebenben, iskolai és egyházi könyvek kiadására s 1853-ban a «Telegraful Roman» politikai napilapot alapította, mely a nagyszebeni érsekmetropolita hivatalos lapja. Az egyházi ügyek rendezésére 1860. és 1864-ben zsinatokat tartott és 1864 decz. 24. keresztülvitte a görögkeleti rumén egyháznak a görögkeleti szerb egyháztól való teljes elválasztását, mely az utóbbinak anyagi hátrányával járt és mint a magyarországi és erdélyi összes rumének metropolitája (érsek) az «erdélyi rumének metropolitája» czímet nyerte. Ezzel is az erdélyi unio ellen demonstrált és ez a sérelmes czím ma is érvényben van. 1863-ban készségesen bement a Reichsrathba. 1861-ben létesítette a rumén kulturegyletet, mely 1862-ben Brassóban az ő elnöklete alatt nyilt meg. 1864-ben papságának fizetéskiegészítését 24.000 frt-ra emeltette. 1865-ben a kolozsvári gyűlésen részt vett és kérte, hogy Erdély és Magyarország elkülönittessék; ezért Dózsa indítványozta vád alá helyezését. Az 1867. és 68. főrendiházi üléseken is részt vett és felszólalt. 1871-ben a bukaresti rumén akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. 1871-ben végrendelkezett és teljes vagyonát egyházának hagyta; nyomdáját is egyházmegyéje örökölte. Meghalt 1881 jún. 28. Nagy-Szebenben. Levele hiveihez 1848 jún. 8. Pesten. («Történeti Lapok», 1875. 46. l.); Körlevele 1848 júl. 25. («Országos Honvéd Naptár», 1868. 31. l.). Az 1848 jún. 30. körlevelét magyarra ford. Trombitás Parthenius (megjelent Marosvásárhelyt 1887-ben). Munkái: 1. «Anrede des... an die Geistlichkeit und National-Versammlung am 28. Dezember 1848. zu Hermannstadt». Olmütz. 2. «Promemorie despredreptul istoric. din 1849. al autonomiei bisericesci nationale a romanilor de relegea resariteana in c. r. provincii ale Monarchiei austriace». U. o., 1849. 3. «Elementele dreptuluj kanonik al Biseričij dreptoredinčose reseritene spre entrebuincarea Preocimeis a clerului tiner si a crestinilor intocmite prin...» U. o., 1854. 4. «Cunostintie folositoare des pre trebile casatoiilor, spre folosul Preotimei si al Scaunelor proto-

popesci». U. o., 1854. 5. «Teologia dogmatica, scoasa din manuscrisul. praecuviosulni parinte archimandrit Joan. Raics, si prescurt intocmita spre intrebuintiare in scoalele clericale de legea greco-resariteana. U. o., 1854. 6. «Manual de teologie morala Crestineasca pentru intrebuintiarea preotimei si aclericilor grecoresariteni revezut si retiparit sub priveghierea si cu binecuventarea escsale doma». U. o., 1855. 7. «Contra lui Hiliad biblicist dui 1858». U. o., 1858. 8. «Memorial prui care se lamureste cererea romanilor de religiunea resariteanea in Austria pentru restaurarea mitropolieilor din punct de devere a ss. canoane. Asterunt c. r. ministeriu pentru cult si instructiune 1851». U. o., 1860. 9. «Istoria bisericei ortedocse resaritene universale, dela intemeierea ei pana in zilele noastre, compusa, si acum antaia oara data la lumina numai ea manuscript». U. o., 1860. Két kötet. «Compendin de dreptulu cononicu alu unei santei sobornicesci si apostolesci biserici». U. o., 1868. (Ezen munkája előszavában közli az említetteken kivül többi, összesen 67 eredeti és fordított munkáinak és kiadásainak jegyzékét rövid czímekkel, melyek mind Nagy-Szebenben nyomattak.) Nevét Schaguna, Shaguna, Saghuna és a rumének Siaguna-nak írják. Arczképét közölte a «Vasárnapi Ujság» 1865. évf. 41. száma és a «Hazánk s a Külföld» 1871. évf. 37. száma.

Sámsondi P. Márton, theologiai tanuló Heidelbergben, később miskolczi pap. Munkája: «De perseverantia sanctorum...» Resp. 11. Oct. 1615. (Pareus, David, Colleg. Theolog. Heidelbergae, 1620. 248—251. l.)

Sándorfi Lajos, szinész és szinlaposztó. Munkája: «Szinházi búcsuemlék». Emléksorokkal Prielle Cornéliához. Miskolcz, 1880 febr.

Sárközi D. Bálint, iskolarector Miskolczon. Rákóczi Zsigmond egri kapitány, Borsod- és Hevesmegye főispánja, később erdélyi fejedelem saját költségén taníttatta külföldön, így 1587 okt. iratkozott be a wittenbergi egyetemen, 1588 nov. 1. pedig a lipcsein. Munkája: «Oratio De Modo Considerationis Primi Principii Ex Natura & dispositione universi. Quatenus videlicet congruere & cum ipsa

revelatione possit; Witebergae in inclyto nationis... Vngaricae ceotu. Scripta & habita...» Vitebergae, MDLXXXVIII. — Verset irt a Propemptica ... Witebergae, 1588. cz. munkába.

Sassy János, orvosdoktor, közkórházi orvos; szül. 1856 márcz. 13. Balassa-Gyarmaton (Nógrádm.); gymnasiumi tanulmányait Losonczon kezdte és Miskolczon végezte; innét a pesti egyetemre menve, az orvosi tudományokat hallgatta s 1878-ban nyert orvosdoktori oklevelet. Miskolczon 1882 óta működik mint közkórházi orvos. — Szakczikkeket írt orvostanhallgató korában a «Gyógyászat»-ba.; szépirodalmiakat a «Miskolcz»-ba, egyidejűleg munkatársa volt 1880-tól a «Borsodmegyei Lapok»-nak. Czikkei vannak még a «Természettudományi Közlöny»-ben s a «Képes Családi Lapok»-ban. — Munkái: 1. «Közkórházaink működése». Évi jelentések alapján. Budapest, 1894. — 2. «Csiz jód- és bromfürdő». U. o., 1898. — 3. «A görvélykór és annak balneotherapiája. U. o., 1900. — 4. «Perlekedési téboly». Törvényszéki elmekórtani tanulmány. U. o., 1900. (Többnyire különnyomatok a «Gyógyászat»-ból). Álnevei: Alfréd (szépirodalmi czikkeknél) és Titus Andronicus.

Schack Béla, bölcseleti doktor, a kereskedelmi akadémiák főigazgatója; szül. 1859 julius 11. Miskolczon. Középiskoláit a IV. gymnasiumi osztályig Miskolczon végezte, innét Kassára ment a reáliskolába és Bécsben járta a reáliskola három utolsó évfolyamát, majd négy évi műegyetemi tanfolyamot. Időközben szerzett gymnasiumi érettségi bizonyítványnyal a budapesti egyetemen három évig bölcselethallgató volt, a hol előbb doktorátust (német, franczia, aesthetika), majd középiskolai tanári vizsgálatot is tett (német, franczia, latin). Tanári működését Miskolczon 1886-ban, az ott akkor megnyilt középkereskedelmi iskolában kezdte, de az 1886—87. iskolai év második felében a kassai állami főreáliskolában működött, mint a német és franczia nyelv helyettes tanára. Innét választották meg a pozsonyi kereskedelmi akadémia modern idegen nyelvi tanszékére, mely állását 1887 szeptember elején foglalta el. Hét évig működött ez intézetben, tanítván a német, franczia és angol

nyelvet és a két utóbbin a kereskedelmi levelezést is, 1894-ben a budapesti kereskedelmi akadémiában ujonnan szervezett német-franczia nyelvi tanszékre megválasztatván, ez állását elfoglalta. Ismereteit és tapasztalatait Franczia-, Német- és Olaszországban tett tanulmányútjain bővítette. 1899 augusztus 10. a hazai felső kereskedelmi iskolák főigazgatójává nevezték ki. 1898. és 1899-ben a magyar kormányt képviselte az antwerpeni és velenczei nemzetközi kereskedelmi oktatási kongresszusokon. — Irodalmi működését 1881-ben kezdte; eleinte tárczákat, rajzokat, elbeszéléseket irt a «Fővárosi Lapok»-ba, a «Magyarország és a Nagyvilág»-ba, az «Ország-Világ»-ba, a «Pesti Napló»-ba, a «Képes Családi Lapok»-ba, a «Neue Illustrirte Zeitung»-ba és más magyar és német lapba. Később művészeti, társadalmi és tanügyi kérdésekkel foglalkozott a «Pesti Napló»-ban, «Pester Lloyd»-ban, az «Országos Középiskolai Tanáregyesület Közlönyé»-ben, az «Egyetemes Tanügyi Közlöny»-ben, a «Zeitschrift für den deutschen Unterricht»-ben (Dresda), a «Süddeutsche Blätter für höhere Unterrichtsanstalten»-ben (Stuttgart), az «Egyetemes Philologiai Közlöny»-ben és a «Handels-Akademie»-ben (Lipcse); számos czikket irt a szerkesztésében megjelenő «Kereskedelmi Szakoktatásba» (1893); a «Nyugatmagyarországi Hiradó»-ba, a «M. Paedagógiá»-ba; a Pallas Nagy Lexikona VIII. kötetétől kezdve a német irodalmi életrajzokat irta. Sok czikket fordított németre; hazai lapok számára pedig németből, francziából és angolból fordított. — Munkái: 1. «Meisterwerke der bildenden Kunst». Szendrei János után magyarból ford. Eperjes, 1884—85. Két kötet 120 képpel. — 2. «Albrecht Dürers Leben und Werke». Szendrei János után magyarból ford. Budapest, 1885—86. Fényképnyomatokkal. — 3. «A Sturm- és Drang-korszak drámaköltészete». Német irodalomtörténeti tanulmány. U. o., 1886. — 4. «Vezérfonál a franczia nyelv beszélésére». Segédkönyv iskolai és magánhasználatra. Otto E. művének 22. kiadása nyomán. Pozsony, 1887. (2. kiadás. U. o., 1896.) — 5. »Az élet meséiből». Rajzok és elbeszélések. Bpest, 1888. — 6. «Német olvasókönyv alsófokú kereskedelmi iskolák I. és II. osztálya számára».

Pozsony, 1890. — 7. «Német olvasókönyv kereskedelmi középiskolák és akadémiák használatára». I. rész. Az alsó (I.) osztály számára. U. o., 1891. (2. kiadás 1898., 3. k. 1903. II. rész.) A középső (II.) osztály számára. 1892. 2. átdolg. kiadás 1897. III. rész. A felső (III.) osztály számára. 1894. 2. átdolg. kiadás 1900. U. o. Német olvasókönyv és nyelvgyakorló. Felső kereskedelmi iskolák használatára. Teljesen átdolgozta S. és Hauser Rezső. Anyaggyüjteménnyel. U. o., 1905. — 8. «Magyar szöveg német fordítása.» A középiskolák s az ezekkel egy fokon álló intézetek felsőbb osztályai számára, szógyüjteménynyel és phraseologiával ellátva. Bpest, 1891. (2. kiad. 1894. 3. kiad. 1898.) — 9. «Segédkönyv a Magyar Szöveg cz. műhöz». U. o., 1891. — 10. «A német irodalomtörténet rövid vázlata». Kézirat gyanánt nyomatott. Pozsony, 1893. — 11. «A német poetika és verstan rövid vázlata». Kézirat gyanánt. U. o., 1893. — 12. «Kereskedelmi iskoláink és tanáraik a millenium esztendejében.» A keresk. szakiskolai tanárok megbizatásából. Budapest, 1896. — 13. Pótló adatok a «Kereskedelmi iskoláink és tanáraik a millenium esztendejében» cz. műhöz. I. rész. Felső kereskedelmi iskolák, kiegészítve 1897 ápr. elejéig. U. o., 1897. — 14. «A kereskedelmi iskolai tanárok késmárki szünidei tanfolyamának Emlékkönyve». Budapest, 1898. Fénynyomatú arczkép-csoportképpel. — 15. «A kereskedelmi iskolai tanárok kassai szünidei tanfolyamának Emlékkönyve». Kassa, 1902. — 16. «Kereskedelmi iskoláink multja és jelene». Bpest, 1903. (M. Kereskedők Könyvtára. I. 8—9.) — 17. «Magyar és német iskolai kereskedelmi levelező». Felső kereskedelmi iskoláknak. I. rész. Az alsó osztály számára. II. rész. A középső osztály számára. Budapest, 1904.. III. rész. A felső osztály számára. U. o., 1906. (Jónás Jánossal együtt.) — 18. «Német nyelvtan felső kereskedelmi iskolák mindhárom osztályai számára». Pozsony, 1905. (Hauser R. Sándorral együtt.) Szerkeszti a «Kereskedelmi Szakoktatás» cz. havi folyóiratot 1892 szept. óta és a Magyar Kereskedők Könyvtárá»-t 1903 óta Budapesten. Álneve: Dontövy.

Schwarz Ede, orvosdoktor, tudományos utazó; szül. 1831 szept. 13-án Miskolczon, szegény izraelita szülőktől, kikkel egyéves korában

Pestre költözött, hol 1845-ben a kegyesrendiek gymnasiumába lépett; 1848—1849-ben honvéd volt és Szent-Tamásnál kitüntette magát. 1849-ben orvosnövendék lett Bécsben, hol különösen Hyrtl támogatta és 1856-ban nyert orvosdoktori oklevelet; a közkórházban alkalmaztatott és oly hirnévre tett szert, hogy 310 folyamodó közül őt szemelték ki a Novara-expeditio orvosának. 1857 ápr. 30. kelt útra; 1859 aug. 2. tért vissza betegen. Csak annyi ideje volt, hogy utazásának orvosi és anthropologiai részét kidolgozhatta. Meghalt 1862 szept. 22. Bécsben. Munkái: 1. «Über Körpermessungen zur Diagnostik der Menschenrassen». Wien, 1859. (Angolul is, mintegy 7000 mérésről szóló jelentés.) 2. «Reise der österreichischen Fregatte Novara um die Erde, in den Jahren 1857., 1858., 1859». Medizinischer Theil. U. o., 1861. Tíz fa- és kőnyom. ábrával, egy rézmetszetű képpel és 3 melléklettel. 3. «A system of anthropological investigations». U. o., 1862. Négy kőnyom. szines rajzzal és a szövegbe nyomott fametszetekkel.

Serédi Jenő dr., orvos; iró, született Miskolczon, 1863 decz. 13-án. Iskoláit Miskolczon az ág. evang. és a ref. gymnasiumban végezte. A középiskolai tanulmányok befejezése után a budapesti egyetemre iratkozott be, onnan a bécsi egyetemre ment, hol két évet töltött. Orvostudori oklevelet nyert 1890-ben Budapesten. Irodalommal már mint gymnasiumi tanuló foglalkozott s szépirodalmi dolgozataival a gymnasiumi Kazinczy-körben pályadíjat nyert. Első dolgozata «A sorsjegy» című pályadíjnyertes elbeszélés a «Borsodmegyei Lapok»-ban 1881-ben jelent meg. Több éven át helyettes szerkesztője volt a «Borsod-Miskolczi Közlöny»-nek. Dolgozott az összes miskolczi lapokba s több fővárosi lapba. Szépirodalmi dolgozatait a «Fővárosi Lapok», «Magyarország és a Nagy Világ», «Ország-Világ», «Pesti Napló», «Gondüző» stb. közölték. 1886-ban Miskolczon jelent meg Sártoryné és Dullházy kiadásában az *Uj Könyv* czimű beszélykötete. Orvostudori oklevelének elnyerése után előbb Beczkón, majd Boldván működött, mint körorvos. 1899 óta lakik Miskolczon, orvosa a felső-zsolczai egészségügyi körnek. 1900—1905-ig szerkesztette a

Borsod-Miskolczi Hirlap czimű hetilapot, majd felelős szerkesztője volt a *Borsodmegyei Lapok* czimű politikai napilapnak egészen a lap megszüneseig. Szépirodalmi és publiczistikai dolgozatokon kivül szindarabokat ir. Első darabja, *A tizedik este* cz. 1 felv. vigjáték 1900 márcz. került szinre Miskolczon. (A Vigszinház 1901. évi pályázatán első helyen nyert dicséretet.) Többi darabjai: *Csipkés Zsófi*, népszinmű 3 felv. Először adatott Miskolczon 1901 deczember 8. *A hír* vigjáték 3 felv. Szinrekerült Miskolczon először 1903 decz. 17. A szabadkai szinműpályázaton első helyen nyert dicséretet. *Megtorlás*, szinmű 3 felv. Először adatott Temesvárott 1906 márczius 23-án. *Rombadőlt oltár*, szinmű 3 felv. Először adatott Budapesten, a «Fővárosi Nyári Szinház»-ban 1908 június 2-án. *Romlás*, népdráma 3 felv. A szegedi Dugonics-Társaság 1909. évi drámapályázatán első helyen nyert dicséretet. *A fiú*, szinmű 3 felv. A felsorolt darabok a vidéki szinházak állandó műsordarabjai. Dr. Serédi Jenő jelenleg a «Miskolczi Napló» politikai napilap belső dolgozótársa, a Vidéki Hirlapirók Országos Szövetsége miskolczi választmányának alelnöke, a Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesület bizottsági tagja és a borsodvármegyei orvosszövetség jegyzője.

Serfőző József, ügyvéd, megyei bizottsági tag, városi képviselő, a borsodmegyei honvéd-egyl. h. elnöke. A «Borsod-Miskolczi Értesítő»-t Rácz Ádám távollétében több izben szerkesztette. A felső-zsolczai csata emlékünnepélye alkalmából többször írt hazafiui felhivásokat a helybeli lapokban. Ugyanő, egy elhunyt jeles öreg ügyvédről «Emlékezet» czím és Ivó álnév alatt kegyeletes czikket írt a «Borsod» 1875-iki 11-ik számában. Sikeres humoros verseiből ismeretesek «István szerelme»; és egy borsodmegyei uri embernek állítólagosan a farkasok áldozatává lételéről írt verse.

Simon János (miskolczi), S. János és Tisser Júlia fia; született 1880 márczius 5-én, Miskolczon. Középiskoláit ugyanott végezte s a ref. főgymnasiumban tett érettségit 1899-ben. Ezután két évig Sárospatakon, kettőig pedig a budapesti egyetemen jogot hallgatott. 1903 elejétől októberig a miskolczi «Ellenzék» segédszerkesztője, 1904–1905-

ben pedig a «Miskolczi Napló» helyettes szerkesztője volt. 1906 juliusában Borsod vármegye allevéltárnokának nevezték ki. Ugyanazon évben a Borsod-Miskolczi Múzeum könyvtárnokává, 1907-ben a miskolczi ref. női Filléregylet titkárává választották meg. 1908-ban részt vett a miskolczi Sport-Egyesület megalakításában, melynek első jegyzője lett. Ezenkívül több más társadalmi egyesületnek jegyzője. 1909-ben Nógrád vármegye főlevéltárnokává neveztetett ki s ugyanakkor a Nógrádi Hirlap szerkesztésével bizatott meg. Költői és prózai, nagyobbára történeti tárgyú művei a következő lapokban és évkönyvekben jelentek meg: Vasárnapi Ujság, Uj Idők, Jövendő, Budapesti Hirlap, Budapesti Napló, Egyetértés, Magyarország, Magyar Szó, Független Magyarország és annak egykori melléklapja, a Diákélet, Tanulók Lapja, Gaudeamus, Ellenzék, Borsodmegyei Lapok, Miskolczi Napló, 1848, Szabadság, Borsodvármegye, Az Őr, Sárospataki Ifjusági Közlöny, Adalékok Zemplén vármegye Történetéhez, a borsod-miskolczi közművelődési egyesület Évkönyve, Szinházi Jubileumi Album stb. Dalai közül neje, Kovács Sarolta, Lányi Ernő és más zeneszerzők többet megzenésítettek. («Kuvik madár», «Csipkebokor», «Lajos czigány», «Teregeti fátyolát az éjjel» cziműek az elterjedtebbek.) *Zizi rózsái* czimű költeménye 1905-ben a Magyar Tudományos Akadémia Farkas-Raskó-pályázatán dicséretet nyert. Önálló alakban megjelent művei: 1. *Electionális vers.* Sárospatak, 1901. — 2. *Bükk alján.* Költemények. Miskolcz, 1903. — Ajánlva dr. Szendrei Jánosnak. (Ismertetve «Ellenzék» okt. 1-én, «Független Magyarország» szeptember 5-én, november 20-án, «Vasárnapi Ujság» 47. szám.) — 3. *Ne bántsd a magyart!* (Bónis Sándor párbaja Stuchly vadászszázadossal.) U. o., 1904. (Névtelenül.) — 4. *Történetek.* U. o., 1905. (Ism. «Vasárnapi Ujság» 1906. 5. szám, Budapest, jan. 10-én. «Magyar Szó», február 1-én stb.) — 5. *II. Rákóczi Ferenc és Borsod vármegye.* Ugyanott, 1906. — 6. *Heten vagyunk.* Költemények. (Bán-Hajós Jenő, Faragó József, F. Kaffka Margit, Péry Ilona, Reichard Piroska és Sassy Csaba társszerzőkkel közös gyüjtemény.) Ugyanott, 1909. *Simon Jánosnak* nagy érdemei vannak

Miskolcz város monographiájának létrejöttében is. Szerző a fővárosban írván munkáját, Simon közvetítette a szükséges helyi érintkezést és támogatta szerzőt adatai egybegyüjtésében.

Simon Jánosné, szül. *Kovács Sarolta*, az előbbinek neje. Zeneakadémiát végzett s okleveles zenetanárnő a zongoraszakból. Több klasszikus és magyar zeneművet írt.

Simon József, ev. ref. lelkész; szül. 1807-ben Miskolczon nemes családból; a gymnasiumot az ottani ev. ref. lyceumban végezte. 1825-ben Sárospatakon tanult mint tógátus diák. A theológia elvégzése után Miskolczon lett segédlelkész; a honnét a boldvai egyház hívta meg lelkésznek, mely állásában a felsőborsodi egyházmegye főjegyzőjének választotta. Élete vége felé a lelkészi pályától megvált és a tudományoknak élt. Nagyobb utazást tett Nyugat-Európában, Ázsiában és Afrikában. Utolsó éveiben a tavaszt és nyarat a budapesti Császár-fürdőben, a telet pedig unokaöcscsénél, Simon József balajti lelkésznél töltötte. Meghalt 1884 körül Budapesten. Jelentékeny vagyonának nagy részét a boldvai ref. egyházra hagyta. Czikkei a «Sárospataki Füzetek»ben jelentek meg. — Munkája: «Utazás Keleten a Suezi-csatorna megnyitása alkalmával, Olasz-, Görög- és Törökországon át Palesztinában és Egyiptomban». Budapest, 1875. — Kéziratban: Nyugateurópai utazása (unokaöcscsénél, Simon József balajti ref. lelkésznél, hol olajfestésű arczképe is megvan, melyet sógora, Vántza Mihály festett).

Simon Pál, miskolczi születésű, budapesti ügyvéd. Már tanuló korában kimagaslott és feltünt szép tehetsége által, a melyhez úgy az övéi, mint a tanárai és ismerősei igazi reményeket fűztek. Mikor miskolczi diák volt, a Kazinczy-kör ünnepélyei alkalmával kitüzött pályakérdésekre beérkezett és díjakat nyert jeligés levélkék mindenike a Simon Pál nevét rejtette. És később is, városunk társadalmi életének és mozgalmainak egyes ünnepélyeinél többször részt vett mint tényező és szereplő a szó hatalmával vagy tollának alkotásaival. Ugy szép és hévteljes szónoki előadásai, mint tollának erő és szinteljes leiró képessége, igazi alkotni tudó tehetségre vallottak. Egyes

költeményeinek és műfordításainak nemcsak formai szépsége, hanem az érzelemnek őszintesége és igaz, meleg hangja is meglepő volt. Egy időben Hollósi álnév alatt több fővárosi lapnak is dolgozott. Az 1880-as évek elején felelős szerkesztője lett a «Miskolcz» czimű lapnak, később pedig néhány évig a városnál mint árvaszéki ülnök működött. 1887-ben állandóan a fővárosba ment lakni, a hol egy ideig a Hets Ödön ügyvédi irodájának volt irodavezetője, majd saját maga nyitott ügyvédi irodát. 1888 végén egy bűnügyi tárgyalás alkalmával, mint védőügyvéd, védbeszédet tartván, hirtelen eszméletlenül összeesett. Ezen hirtelen rosszullét kezdete volt egy nagyon szomorú, tragikus végnek, mert meg lett támadva az idegrendszere és rövid idő mulva a megfigyelő osztályra s majd mint gyógyíthatlan beteget az angyalföldi tébolydába szállították. Meghalt fiatalon, 1889 julius 9-én Budapesten.[1]

Singer József. Munkája: «Egy peches ember». Monolog. Miskolcz, 1898.

Somogyi László, a miskolczi törvényszék nyug. elnöke, ifjú korában verseket adott ki.

Soltész Nagy Albert, a miskolczi ev. ref. egyház segédfőgondnoka. — Czikkei a «Miskolczi Értesítő»-ben és a «Borsod»-ban jelentek meg 1879—1880-ban.

Soltész Nagy János, ügyvéd, városi főbiró, Borsodmegye táblabirája, főszolgabiró, a miskolczi takarékpénztár és 1861-ben a fenyítő-törvényszék elnöke, Miskolcz város főbirája is volt. Meghalt 1869 április 25-én Miskolczon, 67-dik évében. Egy, a miskolczi ev. ref. egyház multjával foglalkozó czikke 1859-ben a «Sárospataki Füzetek»-ben jelent meg.

Soltész Nagy Kálmán életrajzát fentebb már adtuk. Munkája: Miskolcz város tekintetes képviselő közgyűléséhez hivatalos jelentése az 1878. augusztus 30—31-iki árvíz lefolyásáról, annak pusztításairól és az árvizbizottság működéséről. Miskolcz, 1879. — Emlí-

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1889. 48. sz.

tésre méltók még polgármesteri jelentései s a «Jogtudományi Közlöny»-ben 1882-ben megjelent czikkei. Programmbeszédei a helyi lapokban, országgyűlési beszédei a Naplókban vannak.

Spira Salamon, bölcseleti doktor, rabbi, izraelita hitoktató a miskolczi áll. kereskedelmi iskolában és a ref. főgymnasiumban. — Munkái: Templomi beszédei: 1. «Beköszöntő templomi beszéd». Miskolcz, 1898; 2. «A felekezeti élet támaszai». Tartotta a sátorosünnep nyolczadik napján. Bonyhád, 1899; 3. «Ábrahám». U. o., 1899; 4. «A szabadság és a béke fejedelme». Tartotta a király ő felsége születése napján. «Király élete». Tartatott 1898. évi deczember hó 2-án. «Két templomi beszéd». U. o., 1900; 5. «A vigasztalás szava». Tartotta 1899 augusztus 5-én. U. o., 1900; 6. «Mózes». U. o., 1900; 7. «Izrael dicsőítő éneke». Templomi beszéd. U. o., 1900; 8. «Az élet munkája». U. o., 1900; 9. «A hit áldása». U. o., 1900; 10. «Törvény és jog». U. o., 1901; 11. «Templomi beszédek». Kiadja a miskolczi izraelita hitközség. Miskolcz, 1901; 12. «Erzsébet királyné emléke». Bonyhád, 1901.

Stiller Bertalan, orvosdoktor, udv. tanácsos, kórházi főorvos; szül. 1837 junius 23-án. Miskolczon; orvosi tanulmányait a pesti és bécsi egyetemen végezte s az előbbin 1863-ban orvosdoktorrá, 1864-ben sebészdoktorrá és szülészmesterré avatták. 1864—65-ben másodorvos volt a pesti izr. kórházban, 1874-ben pedig ugyanezen kórház belgyógyászati osztálya főorvosává választották. 1876-ban a budapesti egyetem magántanára, 1886-ban pedig a hasbetegek kór- és gyógytanának rendkívüli tanára lett, 1895-ben előadási engedélye kiterjesztetett az egész belgyógyászatra; 1904-ben udvari tanácsos lett; a budapesti izraelita kórháznak igazgató-főorvosa, a budapesti kir. orvos-egylet alapító, az orvosi könyvkiadó-társulat alapító és választmányi tagja s volt első titkára. — Czikkei a «Gyógyászat»-ban, «Orvosi Hetilap»-ban, a «Wiener Med. Wochenblatt»-ban, a «Pester Med. Chirurg. Presse»-ben, a «Képes Családi Lapok»-ban stb. jelentek meg. — Munkái: 1. «Az ideges gyomorbántalmak». Budapest, 1884. (Németül is megjelent.) — 2. «A lép betegségei». U. o., 1895. (A «Bel-

gyógyászat Kézikönyve» II. kötetében.) — 3. «Az ideges gyomorbetegségek. A hashártya betegségei». U. o., 1897. («A Belgyógyászat Kézikönyve» III. kötetében.) — 4. «Az enterophosis és ideges dispepsia tana bordajel alapján». U. o., 1899. (Különnyomat az «Orvosi Hetilap»-ból.) — 5. «Néhány szó a phenatios jelenségről». U. o., 1900. (Különnyom. az «Orvosi Hetilap»-ból.) — 6. «Az astheniás alkatú betegség». U. o., 1907. — Szerkesztette a «Jegyzék Napló»-t orvosok számára, 1867—69. I—II. évfolyamát.

Stiller Mór, jogi doktor, ügyvéd, előbbinek testvéröccse; szül. 1842 augusztus 6-án Miskolczon; a gymnasiumot ott és Budapesten végezte; jogot a budapesti egyetemen hallgatott, hol 1867-ben doktori, 1869-ben pedig ügyvédi oklevelet nyert. Ügyvédi pályája első éveiben csaknem kizárólag sajtó- és bűnügyekkel foglalkozott és a 70-es években csaknem minden nagyobb sajtó- és bűnügyben, mint védő szerepelt. Ügyvédsége későbbi éveiben a kereskedelmi jogot tette tanulmányai tárgyává és a vasuti, biztosítási, bizományos és részvényjog köréből számos dolgozata jelent meg a szaklapokban. 1871-ben az ügyvédvizsgáló-bizottság és az ügyvédi kamara megalakulása után a választmány, 1873 óta a fő- és székvárosi képviselet tagja. Zsidó egyházának ügyeivel is sűrűn foglalkozik és úgy a budapesti zsidó egyházközség választmányának, mint a magyar izraelita irodalmi társaságnak egyik igazgató tagja. 1898-ban megkapta a III. oszt. vaskorona-rendet. Már jogász korában több magyar és német napilapnak, később a magyarbarát «Wanderer»-nek munkatársa volt. — Czikkei vannak az «Ország Tükré»-ben, a «Jogtudományi Közlöny»-ben, a «M. Themis»-ben és a «M. Pénzügy»-ben. 1885-ben alapította a «Jog» cz. szaklapot. — Munkái: 1. «A vasutak kártérítési felelőssége». Pest. 1871. (Lenyomat az Első M. Jogászgyűlés Évkönyvéből.) — 2. «Védbeszédek sajtó- és bűnügyekben 1870—1880». Bevezetésül: «Törvényszéki szónoklatunk és ügyvédségünk». Budapest, 1881. — 3. «Angol parlamenti küzdelmek». (Korképek.) U. o., 1906.

Stollmann Károly, miskolczi növendék-gyógyszerész. — Munkája: «A szoritdékról (Strychina) és a felkénsavas homagról (super-

sulfas kali)». Pest, 1830. («Gyógyszeres Értekezések». Kiadta Schuster János tanár. XII.)

Sugár Adolf, jogi doktor, ügyvéd Miskolczon. — Munkája: «Kereskedelmi áruk rendelkezésre bocsátásáról». Miskolcz, 1902.

Sugár Ignácz, jogi doktor, a miskolczi kereskedelmi és iparkamara titkára. Életrajzát lásd a tanügyről szóló fejezetben. — Czikkeket írt az «Iparügyek»-be, a «Közgazdasági Szemlé»-be, «Erdészeti Lapok»-ba, «M. Nemzetgazdá»-ba, «M. Kereskedők Lapjá»-ba, «M. Ipar»-ba, «M. Pénzügy»-be, «Jogtudományi Közlöny»-be és a «Kereskedelmi Szakoktatás»-ba. — Munkái: 1. «Borsod vármegye és Miskolcz város Czimtára». Miskolcz, 1895. (2. kiadás. U. o., 1899.) 2. «Nemzetgazdaságtan alsófokú kereskedő iskolák számára». U. o., 1895. 3. «Vidéki városaink helyzetéről». U. o. (Különnyom. a Közgazdasági Szemlé»-ből.) 4. «Közgazdaságtan». U. o., 1896. 5. «A kisipar sorsa». Budapest, 1901. 6. «A megrendelések gyüjtése» (1900. évi XX. törvényczikk). Miskolcz, 1901. 7. «Az önálló vámterület életbeléptetése». Budapest, 1905. 8. «A kereskedelmi és iparkamara». Miskolcz, 1905-ben.

Suhayda János, jogi doktor, a m. kir. tud. Akadémia lev. tagja, a m. kir. Curia legfőbb itélőszéki osztályának közbirája, S. Imre és Poroszkay Judit fia; szül. 1818 deczember 29-én Miskolczon; innét szülei 1821-ben Váczra költöztek és itt végezte a gymnasiumi és bölcseleti tanulmányait. 1834-ben a pesti egyetemre ment, hol 1837-ben jogi tanulmányait befejezte; ekkor a váczi egyházmegyei papjelöltek közé vétetett fel és a bécsi Pázmán-intézetbe küldték theologiai tanfolyamra. 1839 április végén a papi pályát elhagyva, a jogi pályára szánta magát és a jogi doktori fokozat elnyerésére való előkészületek alatt báró Rudics és Vojnits családoknál, majd később a báró Aczél Antal aradmegyei főispán családjánál nevelősködött, míg 1841-ben jogi doktori oklevelet nyert. Hivatalos pályáját 1842 május 12-én kezdette meg, mikor is Vácz városa tanácsnoka lett. 1848 márczius 19-én Uzovits János hétszemélynöktől, mint a pesti egyetemi jogi kar igazgatójától meghivást kapott Pestre, hogy az egyházi törvénye-

ket magyar nyelven adja elő az egyetemen. Tanszékét 1848 március 23-án foglalta el. 1849 végén Bécsbe nyert meghívást a codificatióhoz. 1850 májusban megkérdeztetése nélkül, a pozsonyi akadémiához igazgatói és magánjogi tanár minőségében nevezték ki; de ő törvényes kineveztetéséhez ragaszkodva és mert vonakodott német előadásokat tartani, megvált a tanári pályától. 1851-ben pestmegyei törvényszéki ülnökké, 1854-ben a kecskeméti törvényszék ülnökévé, 1856-ban a pesti orsz. törvényszék tanácsosává neveztetett ki; még ugyanazon évben a székesfehérvári törvényszék alelnöke lett, mely minőségben a közbiztossági állapotok érdekében erélyesen működött. Az alkotmányos időben rendelkezési állapotba helyeztetett. 1862 julius 25-én a m. kir. helytartó-tanács tanácsosává neveztetett ki. A m. tud. Akadémia 1864 január 20-án levelező tagjának választotta. 1867-ben a m. kir. igazságügyi miniszteriumhoz osztálytanácsossá, 1868-ban a pénzügyi főtörvényszék elnökévé, 1869 január 3-án pedig a hétszemélyes tábla, majd a m. kir. Curia birájává nevezték ki. Élete utolsó évtizedében előtanulmányokat tett a magyar jog dogmatikus fejlődését tartalmazó nagyobb munkához, azonban az anyag feldolgozásában hosszas és fájdalmas betegsége meggátolta. Meghalt 1881 szeptember 18-án Budapesten. A m. tud. Akadémiában 1882 február 27-én Konek Sándor tartott fölötte emlékbeszédet. — Czikkei a «Törvényszéki Csarnok»-ban (1859), a «Jogtudományi Közlöny»-ben (1868—69, 1871, 1873). — Munkái: 1. «A Magyarországra szóló ideigl. törvényszéki szerkezet és perlekedési rend polgári része.» Pest, 1850. 2. «Váltójogtan». U. o., 1851. 3. «Az ideiglenes polgári perrendtartás». U. o., 1853. 4. «Vagyonjog». U. o., 1853. (Kőnyomat.) 5. «Szerződésjog». U. o., 1853. (Kőnyomat.) 6. «Magyarország közjoga». U. o., 1861. 7. «A magyar polgári törvénykezés rendszere». U. o., 1861. (2. kiadás 1862,, 3. kiadás 1865., a 3. kiadás új lenyomata 1867., 4. kiadás 1869. U. o.) 8. «Magyarország közjoga». (Gróf Cziráky Antal után.) U. o., 1861. 9. «A magyar polgári anyagi magánjog rendszere». U. o., 1862. (2. kiadás 1864. U. o., 3. kiadás Buda, 1867., 4. bőv. kiadás. U. o., 1869., 5. kiadás 1871. U. o., 6. kiadás Budapest, 1874.) 10. «A köteles

rész». 1864. (Székfoglaló. «Akadémiai Értesítő», Uj folyam.) 11. «Tanulmányok a polg. magánjogi codificatio terén». Pest, 1866. 12. «A honosításról és a külföldiekről». U. o., 1867. 13. «Emlékbeszéd Császár Ferencz tiszteleti tag fölött». U. o., 1871. (Értekezések a társadalmi tud. köréből. II. 4.)

Szabó Katalin, irónő, a helyi lapokban az 1880-as években több műve jelent meg.

Szalóczy Bertalan (Vereskövi), ref. lelkész, szépirodalmi iró; szül. 1842 május 27-én Miskolczon Szalóczy Dániel és Szepsy Julianna szülőktől. Édes atyja szűrszabó-mester volt, kinek halála után özvegy édes anyja Nagy Ferencz borsodmegyei várnagyhoz ment feleségül. Bár mostoha atyjának elég szerény fizetése lehetett, Dániel bátyját és őt, mint jó tanulókat, a miskolczi főgymnasium elvégzése után a sárospataki kollégiumba küldte, hogy a lelkészi pályára készüljenek. Közben Mező-Csáthon két évig volt rektor, majd visszatért Sárospatakra s letette a papi vizsgát. Ezután csakhamar dorogmai, majd geszti segédlelkész lett s még aránylag fiatal ember volt, mikor az utóbbi helyen lelkésszé megválasztották. 1888-ban egyházi tanácsbiró, 1893-ban pedig bőcsi lelkész lett. Meghalt Bőcsön 1895 november 2-án. — Az 1860-as évak elején a «Hölgyfutár»-ban lépett fel legelőbb s ekkor még leginkább csak költeményeket irt. A közfigyelem azonban az 1870-es években fordult feléje, mikor a novellairásra adta magát. Jeles tollú iró volt, de szerény ember, aki inkább a maga mulatságára irogatott. Tősgyökeres magyar nyelven, az irodalmi szinvonalat mindig megtartva, irta le ifjú korának emlékeit, ismertette a figyelmet érdemlő, helyesnek talált dolgokat és észrevett ferdeségeket és mulasztásokat, olyan modorban, hogy a leggondosabb anyák is szivesen adták felnőtt leányaik kezébe az igazi lelkészi finomsággal és tisztességtudással irt műveit, mikor azokat *Szombathy László, Képek* czimű kötetbe összegyüjtve az iró álneve alatt 1885-ben az olvasóközönség rendelkezésére bocsátotta. Főleg a borsodvármegyei Hegyköz (a Bükk déli lejtői) népének egyszerű erkölcseit rajzolgatta ez elbeszéléseiben, e képeknek mély megfigyelésével, poétai lélekkel és

érett elmével. Hat év mulva (1895.) új kötete jelent meg *Elbeszélések* czímmel a «Szépirodalmi Könyvtár»-ban saját neve alatt. Tehetségét ekkor méltatták legmelegebben. Álnevét a Bükk egyik ormáról, a Vereskőről vette. Egész Borsodmegyében nagy érdeklődéssel olvasták a miskolczi lapokban («Miskolcz», «Borsodmegyei Lapok», «Miskolcz és Vidéke») megjelent elbeszéléseit is, melyekben gyakran írt le közismert miskolczi alakokat. Alakjait sokszor igazi nevükön nevezte; de azért azok sem botránkoztak meg, kiknek bohó tetteit álnév alá burkolta; mert olyan szépen, olyan kedvesen bohóskodott, hogy egy alakjának magára ismerő eredetije sem találhatott igaz okot arra, hogy bosszankodjék azért, mert őt Vöröskövi tollára méltatta. Szalóczy a «Vasárnapi Ujság»-nak is munkatársa volt s «Örmény» czimű szinművét a vidéken sikerrel adták.[1]

Szathmáry Emil, Miskolczon írt ily czimű könyvet «Borsodi Emlék» regényes történeti rajzok Borsod- és Hevesmegyék multjaiból. Egerben, 1857. Nyomatott az érseki lyceumi könyvnyomdában. Ajánlva Szathmáry Király Pálné, szül. Platthy Ida őngának. Többek közt benne foglaltatnak: a főispán (gróf Reviczky Ádám) fogadtatása 1838-ban. A nagy tűz (Miskolczon) 1843 julius 19-én. Az utolsó tisztújítás 1845, illetve 1846-ban. Az árvíz (Miskolczon) 1846 rectius 1845 julius 18-án. Az 1848—49-iki hadjárat. Diós-Győr hajdan és most. Dobó. Egervár ostroma.

Székely Béla, jogi doktor, hirlapiró; szül. 1868 október 16-án Miskolczon. Mint harmadéves jogász Párisba ment, hol két évig mint a «Pesti Napló» és a «Fővárosi Lapok» tudósítója működött és egyben a Sorbonne egyetemen, valamint a jogi fakultáson politikai, bölcseleti, jogi és irodalmi előadásokat hallgatott. Visszatérve Budapesten főleg irodalommal foglalkozott s egy évvel később «Sforza Ferencz» cz. 5 felv. verses tragédiáját a Karácsonyi-féle pályázaton az Akadémia dicsérettel említette. Ezután ifj. Ábrányi Kornél a «Pesti Napló»-hoz hívta,

[1] *Szinnyei József.* Magyar Irók. Budapest, 1908. XIII. k. 3. füzet, 355. l. és Porcs János úr közlése.

hol irodalmi és művészeti czikkeket írt. 1894-ben a «Szabad Szó» felelős szerkesztője lett. 1896-ban kilépve a «Szabad Szó» szerkesztőségéből, a «Függetlenség» czimű politikai napilapot alapította. — Munkái: 1. «A párisi életből». Beszélyek és vázlatok. Bpest, 1890. 2. «Divatos hazugságok». Regény. Ugyanott, 1892. Két kötet. Szerkesztette a «Függetlenségi Album»-ot. Budapest, 1897.

Szerdahelyi Kálmán, szinművész; életrajza a szinművészet történetéről szóló fejezetben. — Munkái: 1. «Denis úr és nője». Víg opera egy felvonásban. Irták: Laurencin és Delaporte, zenéje Offenbach Jakabtól, ford. Pest, 1862. (Először adták 1862 okt. 26. Pesten a Nemzeti Szinházban.) 2. «A jó barátok». Szinmű négy felv. Irta Sardou Viktor, ford. ugyanott, 1863. (Nemzeti Szinház. Kiadja Toldy István II. Először adták Pesten, 1861 márczius 12-én.) 3. «Az utolsó levél». Vígjáték három felv. Irta Sardou Viktor, ford. ugyanott, 1863. (Először adták Pesten, 1861 deczember 9-én.) 4. «A nyolczadik pont». Vígjáték egy felv. Irta Murger, ford. Walze és Szerdahelyi. U. o., 1864. (A két utóbbi «Külföldi Szinműtár» 2., 3. sz. alatt is. Kassán, 1869 julius 11-én). 5. «Már alszik ?» Vígjáték egy felv. Irták: Grangé J. és Bernard V. Ford. ugyanott, 1871. (A Nemzeti Szinház könyvtára, 15. sz.). 6. «Próféta». Opera öt felvonásban. Irta Scribe, ford. Egressy Béni és Sz., zenéje Meyerbeer Jakabtól. U. ott, év n. (1856 és «Opera Könyvtára» 3. Először Pesten, 1856 jun. 12.) Kéziratban: «Rászedtek a komédiások», eredeti bohózat egy felv. (Először Pesten 1856 julius 28.) «Villemer marquis», szinmű 4 felv., Sand George után ford. (Pesten, 1865 február 8.) «Egy millió», vígj. 4 felv. Labiche és Delacour után ford. (Pesten, 1865 május 10.) «A jó falusiak», szinmű 5 felv. Sardou V. után ford. Sz. és Paula Ede. (Pesten, 1867 november 15.) «A társaságból», szinmű 4 felv., Bauernfeld után ford. (Pesten, 1868 szeptember 23.) «A haza» tört. dráma 5 felv., Sardou V. után ford. Paulay Edével. (Pesten, 1870 junius 24.) «Három kalap», vígj. 3 felv. Hennequin Alfred után ford. (Pesten, 1872 május 10.) «Kukli predikácziók», vígj. egy felv., Moser G. után ford. (Pesten, 1872 május 24.) «A váróteremben», vígj. egy felv. Müller

Hugó után ford. (Pesten, 1873 május 28.) «Fernande, vagy a vetélytársnő boszúja», szinmű 4 felv. Sardou V. után ford. Paulay Ede és Sz. (Kassán, 1873 november 7.) «A nyelvtan, vagy egy régiségbúvár hóbortjai», franczia vígj. egy felv., írta D. P., ford. (Kassán, 1875 ápr. 26.) — Arczképe: kőnyomat, rajzolta Barabás Miklós, nyomt. Rohn. («Arczkép-Album» II. 1856, Pest.)

Szombathy László, a miskolczi nemzeti kaszino és a szinház titkára, egyidőben a «Miskolcz» szerkesztője és a polgáregylet jegyzője, a helyi hirlapirodalomban évtizedeken át igen hasznos munkásságot fejtett ki.

Szombathy Sándor, a miskolczi önk. tűzoltó-egylet v. parancsnoka. — Munkája: «Szakszerű tűzoltás». Tűzoltás betanítására vezényelt katonaság és községi tűzoltók részére. Miskolcz, 1901.

Szontagh Aladár (zabari), ügyvéd, m. kir. bányabiztos Miskolczon, Sz. Gyula, gömöri főszolgabiró Kir.-Lehotán és király-lehotai Lehoczky Florentina fia; szül. 1850 jul. 24. — Munkája: «A kőszén». Budapest, 1891-ben.

Szontagh Gusztáv Adolf, iglói, cs. kir. nyugalmazott kapitány, a ki született 1793 április 9-én Csetneken s ki a lipcsei nagyszerű csatában is részt vett. Magyarország jeles philosophusa. Miskolczon laktában dinnyészettel is foglalkozott, itt írta «Szenvedelmes dinnyész» czimű művét, mely körülményes útmutatás jeles dinnyék termesztésére. (Miskolcz, 1843.) Utolsó éveit Pesten tölté, elhunyta is ott történt 1858 junius 7-én.

Szováthy Lajos, állami tanítóképző igazgatója; szül. 1833 augusztus 26-án Miskolczon; tanulmányait szülőhelyén kezdte s ott végezte a philosophiai három osztályt is a ref. tanintézetben és az iskolai hatóság segédtanítóul és seniorul alkalmazta. 1852-ben Sárospatakon volt theologus; a tanév végével Szepesmegyébe ment a német nyelv megtanulása végett. A theologiát 1854—55-ben végezte s letette a papi és segédtanítói vizsgát. 1857—58-ban a főiskola seniora lett. 1859—1861-ig Mező-Csáthon főtanító volt. 1861-ben bejárta Ausztriát, Bajorországot, Württemberget, Bádent és Svájczot. 1862-től M.-Szigeten volt gymnasiumi tanár. 1871 október 13-án kinevezték a sárospataki

állami tanítóképzőhöz rendes tanárnak, hol később igazgató lett. Fiatalabb korában a hazai lapokban utazásáról és a természettudományok köréből több czikket írt és mint theologus irodalmi művével elsőrendü pályadíjat is nyert. – Költeménye a «Két Garasos Ujság»-ban, czikkei a «Vasárnapi Ujság»-ban és «Képes Világ»-ban jelentek meg. — Munkája: «A pápai állami tanítóképezde épület-tervrajzaira vonatkozó véleményes javaslat». Pápa, 1897.

Szőllősi Károly, magyar szinész és súgó. — Munkája: «Játékszini Emlény». Miskolcz, 1854.

Szrógh János, ref. lelkész; szül. 1777-ben Miskolczon; tanulását szülőföldén kezdte és Sárospatakon végezte. 1802. Balaton-Fő-Kajáron volt akadémiai rektor; innét ment Bécsbe az egyetemre. 1806-ban szentmihályi (Fehérm.) prédikátor lett. Munkája: «XII óra alatt tett, némely világositó jegyzések a Szent Dávid CL Soltárjait és a Ditséreteket magában foglaló Énekes könyvre». Veszprém, 1804.

Szrógh Pál, Borsod és Külső-Szolnokkal egyesült Hevesmegye táblabirája. Munkája: «Palestina. Maundvell Henrik angol utazó után . . . magyarra ford». Miskolcz, 1817.

Szrógh Sámuel, ügyvéd, gróf Szirmay János ügyésze, Borsod és több megye táblabirája; Miskolcz városának és a ref. egyháznak egyik buzgó tagja, a miskolczi magyar játékszínnek 12 évig igazgatója. Meghalt 1829 okt. 29. Miskolczon, 66. évében. Költeményei a «Magyar Kurir»-ban (1792. 21. sz. «Pannonia gyásza», 1800. II. 7. sz. «Miskolcz javai».) Munkái: «Öröm-innep, Mellyet felséges fő-herczeg Sándor Leopoldnak országunk palatinusságának budai lakhelyébe lett béjöveteli napján a versek elején tündöklő felséges neveknek szentelt. ArVa VaLáL, nagy kár! BuDa hajDanI Vára, KIes Vár; Itt LeVe VégIDeje! s Vagy te kIraLyfI heLye». Pest (1791.). 2. «Vergleichung zwischen Engellands und Ungarns Regierungsform». Oder: «Ein Wort an diejenigen, von welchen die Ungarn für unruhige Köpfe gehalten werden». Aus dem Ungarischen übersetzt und vermehrt. Hely n. 1791. 3. «Kodrus». Szomorújáték. Úgy a mint Kronegk I. Fridrik zászlós úr

német verseiből magyarra versekbe foglalta. Pest, 1792. 4. A budai példátlan s kettős magyar koronázásról hatodik és tizedik juniusra 1792. eszt. irott versek (Pest), 1792. 5. «Pannonia gyásza», a mellyet okozott a váratlan 1-ső márczius 1792. esztendőben». U. o. (Költemény). 6. «Miskolcz rajzolatja, historiai magyarázattal». Pozsony, 1800. (Féliven.) 7. Tekintetes nemes Borsod vármegyének, mint a nemzeti nyelv egyik pártfogójának ajánlja 1806. eszt. (A magyar nyelvről szóló 1805. eszt. törvény 4. ágazatja.) U. o. 1806.

Szücs Gyula, Miskolcz városának korán elhalt aljegyzője. A «Borsod-Miskolczi Értesítő»-ben és a «Borsodmegyei Lapok»-ban közölt czikkeket.

Szücs Miklós, hites ügyvéd, a miskolczi takarékpénztár titkára. 1848-ban a «Közlöny»-nek miskolczi levelezője volt.

Szücs Sámuel, hites ügyvéd, volt megyei törvényszéki ülnök, az 1848-dik év második felében, a Csengeri Antal és báró Kemény Zsigmond által kiadott «Pesti Hirlap»-nak miskolczi levelezője volt. A «Borsod-Miskolczi Értesitő»-nek 1881—1884., valamint «Borsodmegyei Lapok»-nak 1882., 1883., 1884. évi számaiban több czikket közölt.

Szücs Sámuel, a városunk multjára vonatkozó adatok legszorgalmasabb gyüjtögetője. Czikkei közül a «Borsod-Miskolczi Értesitő»-ben megjelentek: Napló-jegyzetek. Miskolcz és Borsodmegye eseményeiből. Jelen század elejétől 1866. év végéig az 1881. évi 19—21., 48—50., 52—54. 1882. évi 1—3. 1883. évi 11—13., 16., 18—20., 46.—49. számokban. A «Borsodmegyei Lapok»-ban. «Emléksorok Miskolcz szinészetéből a legrégibb időktől 1882. év október 28-ig. 86-tól 104-ik számokban. A miskolczi szinlapok ügyében. Közölve van e czikkben négy régi szinlap is különböző évtizedekből. 1883-iki 17-ik számban. 1829. 1834-iki földrengések Miskolczon. 27. számban. Kazinczy Ferencz levele Barkassy Ádámhoz. 29-ik számban. Palóczy László levelei Szücs Sámuelhez az 52—72. számban; Vandrák András eperjesi tanár félszázados ünnepélye alkalmából, a 73. számban; Palóczy László két beszéde, az 1884. 1—5. számokban; Adatok Mis-

kolcz nyomdászatához és ugyanannak, valamint Borsodmegyének irodalmához 32—41. és 64—71. számokban; Adatok Borsodmegye régi jegyzőkönyvéből és a miskolczi helv. hitv. egyház multjából, az 59. számokban stb.

Tárkányi Béla (életrajzát lásd fentebb), széleskörű munkásságát a következőkben ismertetjük: I. Szentirási művek: «A zsoltárok könyve». Liber psalmorum. A Vulgata szerint (s annak szövegével együtt) figyelemmel az eredeti szövegre. Káldi György fordítása nyomán Allioli J. F. jegyzeteivel átdolgozva. Az apostoli szék jóváhagyásával. Eger, 1860. 8-r. «Az ó- és újszövetség Szentirása» Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre. Káldi György fordítása nyomán, jegyzetekkel átdolgozva. Az apostoli szék jóváhagyásával. Eger, 1865. 4-r. «Az újszövetségi Szentirás» a Vulgata szerint, figyelemmel az eredeti szövegre Káldi György fordítása nyomán, jegyzetekkel átdolgozva. Az apostoli szék jóváhagyásával. Eger, 1865. 8-r. II. Imádságos és énekes könyvek: Egyes énekfüzetek: «Énekek az oltári szent áldozathoz». «Énekek Adventre, karácsonyra, újévre stb.» «Énekek nagybőjtre s a szt. keresztúti ájtatosság». «Énekek husvétra, pünkösdre stb. «Különféle alkalmi énekek.» «Énekek a Bold. Szűz Mária tiszteletére». «Énekek és litánia a Bold. Szűz Mária szeplőtelen fogantatásáról». «Énekek és litánia a szent Anna asszony tiszteletére». 1847. óta számtalan kiadásban. «Vezérkönyv a ker. kath. anyaszentegyházban tartatni szokott processiókhoz». Eger, 1851. Számos kiadásban eddig 94 ezerpéld. «Lelki manna», azaz imádságos- és énekeskönyv különösen a ker. kath. ifjúság számára. Eger, 1853. 1889-ig 26 kiadás. Egy-egy kiadás 10 ezer példányban jelent meg. Összesen 260 ezer péld. «Kath. egyházi énektár». A bevett közájtatossági énekekből ujakkal bővítve. Kath. egyházi éneklők s e pályára készülők számára. Orgonakisérettel, köz- és utójátékokkal, énekhangjegyekre tették Zsasskovszky Ferencz és Endre. Eger. 1855. II. bővített kiadás u. o. 1874. «Szent énekfüzér a kath. egyházi énektárból kivonva s nehány latin énekkel megbővítve» kath. iskolaszék számára. Eger, 1856. Több kiadás. «Jézus szent szivé-

nek imádása.» Kiadja a Szent-István-Társulat. Eger, 1853. «Ájtatosság liliomai a Bold. Szűz Mária szeplőtlen fogantatásának tiszteletére». Kiadja a Szt.-István-Társulat. Eger, 1845. «Szomoruak vigasztalója». Imádságos- és énekeskönyv a hétfájdalmú Szűz anya tiszteletére. Eger, 1859. «Vezércsillag az üdv elnyerésére». Imakönyv a kath. nőnem használatára. Díszkiadás. Pest, 1860. Heckenast G. Ugyanaz zsebkiadásban. Pest, 1865. «Hajadonok őrangyala.» Kath. imakönyv. Pest, 1863. Heckenast. «Ártatlanok öröme». Kath. imakönyv kis gyermekek számára. Pest, 1863. Heckenast. «Ártatlanok öröme». Kath. imakönyv kis gyermekek számára. Pest, 1864. Heckenast.» «Ifjuság kalauza az örök életre». Kath. imakönyv énekekkel és zsoltárokkal. Pest, 1864. Heckenast. «Új rózsáskert». Imádságos- és énekeskönyv kath. hivek használatára. Pest, 1865. Heckenast. «Nagybőjti kalauz». Krisztus kínszenvedésének és halálának negyvennapi megszentelésére a nagyheti ájtatossággal együtt. Pest, 1866. «Vezérangyal a mennyei korona elnyerésére». Nagy imádságos- és énekeskönyv kath. hivek számára. Pest, 1868. «Keresztény öregek gyámola». Kath. imádságoskönyv. Pest, 1867. III. Vegyesek : «Tárkányi B. József költeményei». A költő életrajzával és Axmann József által metszett arczképével Toldy Ferencz által. Kiadta a Szent-István-Társulat. Pest, 1857. 5000 példányban. «Messiás». I—X. ének. Klopstock u. Budapest, 1871. Kiadta a Szent-István-Társulat. 6000 péld. «Egri ABC. és olvasókönyv» kath. elemi iskolák számára. Eger, 1856. 10. kiadásban összesen 62 ezer péld. IV. Beszédek és értekezések : «Lelkészi beköszöntőbeszéd egyeki hiveihez«. Eger, 1857. «Szent István Király ünnepének jelentősége». Első apostoli királyunknak a budavári Boldogasszony templomában 1868 aug. 20-án tartott nemzeti ünnepe alkalmával fejtegetve. Eger, 1868. 2000 példány. «Emlékbeszéd» Kisapponyi Bartakovits Béla egri érsek fölött a Szent-István-Társulat 1874 márczius 19. tartott közgyűlésén. Pest, 1874. 5000 péld. «Mindszenty Gedeon emlékezete». A Szent-István-Társulat 1879 márczius 20-iki közgyűlésén. Pest, 1879. 500 péld. «A vallási költészetről, különösen a népénekek. Akadémiai székfoglaló. Tartotta 1860 május

2-ikán. Pest, 1860. Az Akadémia kiadása. «A legújabb magyar Szentirásról». Felolvasás az Akadémiában. Pest, 1868. «Klopstok Messiásá»-ról. Beköszöntő a Kisfaludy-Társaságnál. Pest, 1868. Az esztergomi Káté-bizottmány és az «Egri Káté»-k. Religió, 1868. I. Az egri főegyház Mária-Kápolnája. Egyházművészeti Lapok, 1881. 10. Ezeken kívül különböző lapokban megjelentek tőle: Helyrajzi (Eger) és életirati (Kovács Mihály, Szoldatics Ferencz stb.) vázlatok. Humorisztikus csevegések. (Variátiók, Kisvárosi protokollumok, Falusi freskók.) Kéziratban maradtak utána: Egyházi beszédek, Naplók és emlékezések 16 füzetben, továbbá «Zsengék» és számos költői dolgozat.[1]

Tatár Béla, Miskolcz alpolgármestere emlékiratot készített, mely a városháza alapkövébe tétetett be 1870-ben. Ebből akkor kivonatot közölt a «Borsod-Miskolczi Értesítő».

Telegdy Pál. Igen korán elhunyt szép reményű ifjú. Irogatott a «Jelenkor»-ba, «Honművész»-be, egy pár epigrammja jelent meg a «Nemzeti Almanach»-ban.

Temesváry Alajos, m. kir. államvasuti főellenőr és a katonai ügyosztály vezetője Budapesten. Munkája: «Vasuti élet». Képek a mi életünkből. I. könyv. Miskolcz, 1899.

Thury János. Egy szinműve maradt reánk: «Az elrabolt menyasszony, vagy a szebeni haramiák», némajáték, ballet, készítette és a tánczokat betanította; zenéje Heinisch Józseftől. (Előadták 1832 ápr. 24. Miskolczon.)

Tolnai Dáli János (Johannes D. Tolnai), ref. esperes-lelkész, a váradi egyház alumnusa s hihetőleg a váradi iskola növendéke volt. 1832 márcz. 24. iratkozott be a franekeri egyetemre, aztán a gröningenire; végre London volt tartós megállapodási helye, hol barátságra lépett a legszigorúbb puritánokkal, kik az egyházat az apostoli egyszerűségre óhajtották visszavinni. Tolnai ezek nyomán akart eljárni

[1] *Babik József:* Miskolczon született és lelkészkedő r. kath. papok az irodalom terén. *Borsodmegyei Lapok*, 1889. 71. szám.

majd hazájában is. E végből 1638 febr. 8. frigyet kötött több magyar ifjúval. 1638 őszén két évi zarándoklás után visszatért hazájába s I. Rákóczi Györgytől kinyerte a pataki iskola igazgatását. Hire menvén azonban, hogy Tolnai puritán szellemű, még azon év nov. 10. az esperesi gyűlésen megakadályozták hivatalba lépését, melyet csak 1639-ben sikerült elfoglalnia. Székfoglaló gúnyoros beszédével kedvetlenséget okozott és leplezetlenül viselte magát a rokon és nem rokonelvüekhez s ez utóbbiakkal czivódott; tanítók és tanítványok közt elszórá az egyenetlenség magvát, amiért 1642-ben nyomozást tartottak ellene; ekkor kilépett hivatalából és papnak ment Miskolczra. 1644. Rákóczi Zsigmond tábori papja volt néhány hónapig; az ő ajánlatára papnak vitték Tokajba. 1645. a tályai egyházi gyűlésen Abauj és Torna egyházmegyei községe választá esperesévé. Az 1646. tokaji zsinaton esperesi hivatalától felfüggesztették. 1649. Lorántffy Zsuzsánna és Rákóczi Zsigmond újra betették a pataki iskolába első mesternek vagy rektornak; hét évi tanárkodása alatt érdemeket szerzett, mert az iskolába bevitte a gyakorlati theologiát, a homiletikai módszert és jó papokat nevelt. Ő tanácsolta fejedelemasszonyának, hogy hivja be Magyarországba Komenius Ámos Jánost az iskolák rendbehozására; kinek aztán az iskolai ügyekben segítője volt. Később is állhatatos védője maradt a presbyteri kormánynak. 1656. a gálszécsi zsinaton újra fölvétetett a régi társak közé. Ő még ez évben lemondott a professzorságról és zajos hivatalát a tarczali papi állománnyal cserélte föl; de iskolanagyi (scholarcha) czímét folytonosan viselte. Meghalt 1660-ban. Munkái: 1. «Dáneus Ráca I». Azaz: A Mi-atyánk felől Igaz Értelmű Tanitóknak Magok Mentsége Vaci-Andrasnak Uzsorás vádja és Szidalma ellen. Sáros-Patak, 1654. 2. «Liturgiae Sacrae Caenae». U. o., 1658. (Szabó Károly nem említi.) Theologia cz. munkája, melyet tanított, kéziratban maradt, Szombathi János még látta.

Tomka György (tomkaházi), nyug. cs. kir. őrnagy, miskolczi származású. Meghalt Galicziában. Munkája: «Erkölcsi tudomány a katona számára». Pest, 1831.

Tóth István, nyug. kisded-nevelő; szül. 1817 február 28. Gibárton (Abaujm.); tanulását kezdte Abauj-Szántón, innét 1830. Sárospatakra ment a grammatikai osztályba; 1835. elvégezte a rethorikai osztályt és Losonczon a jogtudományt; azután két évig az elemi osztály tanítójává rendeltetett 1841-ig. Innét a tolnai kisdedóvóképzőbe ment, 1842-ben pedig Miskolczra nevezték ki a megyei példány-óvó megnyitására, melyet 38 évig úgy vezetett, hogy honunkban elsőrangúvá lett. 1881-ben nyugdíjaztatott s ekkor a Ferencz József koronás ezüst érdemkeresztet kapta. 1885-ben 2500 forint alapítványt tett a népnevelésre. Meghalt 1886 január 24-én. — Kisdednevelési czikkeket írt a következő lapokba: Borsod (1862), Néptanítók Lapja (1868—69, 1871), A Népnevelők és Szülők Lapja (1869), Népnevelők Lapja (1870.), Kisdednevelési Szakközlöny (1872), Kisdednevelési Lap (1880), Miskolcz és Borsódmegyei Lapok (1883) A kisdednevelők országos egylete által kitüzött pályadíjat két ízben nyerte el (1876: «Társalgás az óvódákban», 1877: «Miként viselje magát a kezdő kisdednevelő az óvódában és a társadalomban»). — Munkái: 1. «Az országos kisdedóvás mai állapota», ötödik közlemény, a miskolczi, illetőleg a borsodmegyei példány-óvóda történelme és alaprajzi leirása. Pest, 1864. 2. «Gyermek-dalok» 100 darabban hangjegyekre alkalmazva, óvódák és elemi iskolák számára. Miskolcz, 1881.

Tóth Lajos (nemes). — Kézirati munkája: «Az alpesi kőszirten épült rabló vár» víg dráma 5 felv. (Kézirata a budapesti Nemzeti Szinház levéltárában. Előadatott először Miskolczon 1833 márczius 2-án).

Tóth Pál, felsőbb leányiskolai igazgató; szül. 1843 decz. 6. Miskolczon, hol gymnasiumi tanulmányait is végezte; 1869 szept. 2. a sárospataki ref. akadémiára iratkozott be és a theologiát hallgatta. 1867. gróf Bethlen Sándor családjához ment nevelőnek, 1870—71-ben a pesti egyetem bölcseleti fakultásának hallgatója volt. 1871. a szatmári ref. gymnasium tanárának, 1873 júl. 9. a miskolczi ref. felsőbb

leányiskola igazgatójának választatott meg, hol több egyletnek választm. igazgatósági tagja, egyháztanácsos, a városi képviselőtestület tagja, a tanügyi kör elnöke, a közművelődési egyesület alelnöke volt. 1897-ben irodalmi működésének negyedszázados évfordulóját ülték meg Miskolczon, hol 1903 okt. 27. meghalt. Költeményeket és czikkeket írt a következő lapokba és folyóiratokba: A sárospataki akadémiai kör Emlékkönyve (1865), Prot. Egyh. és Isk. Lap (1873, 1878, 1880), Borsod (1873), Miskolcz (1875—80) Szamos (1880—81.), Borsodmegyei Lapok (1881, 1883, 79. sz. Madách Imre, 1884—85.), Mohács és Vidéke (1882), Hasznos Mulattató (1882—85.), Kis Lap (1883), Képes Családi Lapok (1883), Sárospataki Lapok (1883—84.), Miskolcz és Vidéke (1884), Paedagogiai Plutarch (I. 1886 Ballagi Károly), Szabadság (Miskolcz 1899, 56. sz. Petőfi), Vasárnapi Ujság (1892), Fővárosi Lapok, Ország-Világ (1894—95.), Az Én Ujságom stb. — Munkái: 1. »Ifjú leányok könyve«. Elmélkedések felsőbb leánynöveldék és családok számára. Miskolcz, 1875. 2. «A borsod-miskolczi példányóvoda története». Az 1879 júl. 27. óvodai nagy ünnepélyen felolvasva. U. o., 1880. 3. «Leányaink és jövőjük». Weisz Károly után németből átdolgozva. Bpest, 1881. 4. «Erkölcstan» gymnasiumok tanító- és tanítónő-képezdék, polgári leányiskolák, leányintézetek számára. Miskolcz, 1882. (2. jav. k. Bpest, 1887.) 5. «Gyöngyvirágok». Imakönyv fiatal protestáns hölgyek számára. Bpest, 1882. (2. kiadás 1884., 3. k. 1893. és 1908. U. o. Ism. «Prot. Közlöny» 37. sz.) 6. «Magyar nemzeti irodalomtörténet». Tan- és olvasókönyvül iskolák és családok számára. Szemelvényekkel ellátva. Miskolcz, 1883. 7. «Lorántffy Zsuzsánna». Bpest, 1885. (Történeti Könyvtár 79.) 8. «Magyar irálytan» felsőbb leányiskolák és polgári leányiskolák számára. Miskolcz, 1891. 9. «Költemények». Bpest, 1892. (Ism. «Fővárosi Lapok» 1892, 153. sz. «Budapesti Szemle» 76. k. 1893.) 10. «A tűzhely körül». Elbeszélések az ifjúság számára, Goró Lajos nyolcz eredeti rajzával. U. o., 1897. 11. A «Szarkaláb» és a «Havasi rózsa» magyarázata. Sárospatak, 1901.

Tóthfalusy Miklós, orvosdoktor, gyakorló-orvos Miskolczon. Czikkei a *Szinnyei* Repertoriuma III. kötetében felsorolvák. Munkái: 1. «Az orvos viszonyairól». (Orvostudori értekezés.) Buda, 1839 (Latin czímmel is.) 2. «A magyar gazda, mint kertész». Pest, 1847. Három kötet, 72 aczélm. ábr. (I. Gyümölcsbarát. II. Konyhakertész. III. Virágkedvelő.) 3. «A mezőgazdaság népszerű kézikönyve». Schlipf J. A. nyomán szabadon magyarítá. 3. magyar kiadás szövegrajzokkal. Ugyanott, 1853.

Török Damaszczén (Albert József kadicsfalvi), bölcseleti és theol. doktor, minorita-rendi szerzetes és rendfőnök; szül. 1757 jan. 27. Zetelakán (Udvarhelym.); 1781. felszenteltetett; gymnasiumi tanár volt Aradon; hitszónok, bölcseleti és hittanár az aradi, kolozsvári és nyirbátori rendházakban; az egri érseki hittani intézet igazgatója, gymnasiumi igazgató és 12 évig volt a rend főkormányzója Miskolczon, Kolozsvárt nyugalomba vonult, hol 1824 júl. 25. meghalt. Munkái: 1. «Vasárnapi és ünnepi prédikátziók», melyeket élő nyelvel mondott és a lelki tanítók segedelmére kiadott. Eger, 1802—1805. Négy kötet. 2. «Urnapi szentbeszéd». Kassa, 1809. 3. «Halotti rövid prédikátziók a lelki tanítóknak szapora segedelmére». Eger, 1812. 4. «Calendarium morale ad perficiendum hominem compilavit ex probatis scriptoribus»... Anno 1815. U. o. 5. «Az önnön gyilkosságról». Észrevételek a józan észnek és a keresztény erkölcsi tudománynak úttyán. Miskolcz, 1818. 6. «Okos és érdemes hit a róm. kath. közönséges anyaszentegyháznak hite az oltári szentségről». Bizonyította... Miskolcz városában 1818 pünkösd hava 24. U. o. 7. «A időt töltő mulatságok és különös figyelemmel a játékszin erkölcsi tekintetben». U. o., 1828. 8. «Az oltár az isteni tisztelet előmozdításának nagy eszköze». Meg bizonyitotta a miskolczi ... minoriták templomában emeltetett uj nagy oltárnak felszenteltetése alkalmatosságával 1819 karácsony hava 15. napján U. ott.

Törös Ferencz, ref. tanárjelölt, T. István földbirtokos és Fáy Mária fia; szül. 1861 márcz. 11. Senyén (Borsodm.) iskoláit a miskolczi ref. lyceumban és az iglói ev. gymnasiumban végezte; 1881. a buda-

pesti egyetem bölcseleti karára iratkozott be, hol a magyar nyelvet és irodalmat s a franczia nyelvet és irodalmat tanulmányozta. 1885-ben tanárjelölt volt. Irt költeményeket, rajzokat és elbeszéléseket a «Mátravidék», «Felvidéki Közlöny», «Borsszem Jankó», «Magyarország és a Nagyvilág», «Képes Családi Lapok» (1883—84), «Eger és Vidéke» és a «Budapesti Hirlap» czimű hirlapokba. Munkája: «Régi képek». Bpest, 1884. (Előszó kelt Miskolczon.) «Kengyelfutók» cz. beszélygyüjteményét 1886-ban szándékozott kiadni. Álnevei: Oroszlámosi, Tomori Árpád.

Tury József, a miskolczi «Erzsébet-fürdő» felügyelője. Munkája: Jelentése Nagymélt. báró Dániel Ernő kereskedelemügyi miniszter úrhoz külföldi tanulmányútjáról. Miskolcz, 1898. Ujabban a helyi sajtóban közművelődési és társadalmi kérdésekben számos czikket irt.

Tüdős István, bölcseleti doktor, ref. lelkész és theol. tanár; szül. 1866. decz 22. Mihályiban (Zemplénm.); 1877-től Sárospatakon tanult, hol a gymnasiumot 1886-ban, a theol. tanfolyamot 1890. végezte. Az 1890—91. tanévben a jenai egyetemen theologiát, az 1891—92. pedig a kolozsvárin bölcseletet hallgatott. 1891. theol. magántanári, 1892. bölcseletdoktori vizsgálatot tett. 1892 nyarától Miskolczon káplánkodott, míg 1895 őszén sárospataki theol. tanár lett. Utóbb innét Miskolczra jött vissza lelkésznek. Czikkei a «Sárospataki Ifjusági Közlöny»-ben (1889. Győry Vilmos, mint lyrikus), a «Prot. Egyh. és Isk. Lap»-ban (1890—91. Az Egidy-féle új keresztyén egyház), a «Prot. Szemlé»-ben (1893. Dévai Biró Mátyás, 1900. Néhány pogány imádság); irt még a «Dunántúli Prot. Lap»-ba, az «Erdélyi Prot. Közlöny»-be, a «Sárospataki Lapok»-ba; a Zoványi-féle «Theologiai Ismeretek Tárá»-nak is munkatársa volt. Munkái: 1. «Zwingli, mint dogmatikus». Theologiai magántanári vizsgálatra. Sárospatak, 1892. (Ism. «Prot. Egyház és Isk. Lapok».) 2. «Mirandulai Picus János élete és bölcsészete». Kolozsvár, 1893. 3. «A dogmák jelentősége napjainkban». Sárospatak, 1896. 4. «Alkalmi beszéd a sárospataki főiskolai ifjúság márcz. 15. hazafias emlékünnepélyén».

U. o., 1896. 5. «Dolgozatok a gyakorlati lelkészet köréből». Miskolcz, 1897. 6. «A tiszáninneni evang. ref. egyházkerület Névkönyve az 1897. évre». U. ott, 1897. 7. «Levelek a jezsuiták erkölcstanáról». Bpest, 1901. 8. «Tanulmányok Augustinus tanrendszeréről». Pozsony, 1903. 9. «Pásztor Sámuel emlékezete». U. ott, 1904. 10. «Emlék-lapok a miskolczi ref. egyház Kossuth-utczai templomfelavatásának századik évfordulója alkalmából». Miskolcz (1908). Szerkesztette a «Sárospataki Ifjúsági Közlöny»-t 1888-tól 1890-ig; a «Sárospataki Lapok»-at 1897—1904-ben és társszerkesztője a pozsonyi «Theologiai Szaklap»-nak.

Türk Sándorné, özvegy (Stern Fanny), szül. 1867 ápr. 24. Szlaniczán (Árvam.); 1873—77. a námesztói elemi iskolába járt, 1877—82. a budapesti V. ker. leányiskolába; 1882. a budai állami tanítónőképzőbe vétetett fel; itt két évi tanfolyamot végzett. 1884. Stern József földbirtokos gyermekeinél nyert nevelőnői alkalmazást. Innét 1886. Szabolcs-megyébe került Grossmann gazdálkodó családjához; 1888-tól Mnisekben (Szepesm.) Krausz Hermann gyermekeit tanította a magyar nyelvre. 1890-ben férjhez ment Türk Sándor szikszói lakoshoz. Férje 1907 ápr. 28. meghalt és azóta ennek mesterségét, a fényképészetet önállóan folytatja Szikszón. 1897-ben kezdett a kassai «Felsőmagyarország»-ba és a miskolczi lapokba irogatni. Czikke a «Miskolczi Napló»-ban (1904, 106. sz. Emlékezés Jókaira). Munkái: 1. «Egy mama könyve». Rajzok a gyermekéletből. Miskolcz, 1904. 2. «Árvamegyei emlékek és egyéb történetek».

Ujfalusy Sándor, színész, a kassai színész-társaság tagja, aki mint vándorszínész bejárta az országot; azonban rendes téli szállása Miskolcz volt; innét átment Sátoralja-Ujhelybe, vagy Nagy-Kállóba (Szabolcsm.) a megyei gyűlések alkalmával. 1813-ban már feltünt, később nejével (Sáska Borbálával), ki szintén jeles színésznő volt, végig járták az országot és 1841-ig szinigazgató volt, midőn visszatért Kassára, a Komlossy-féle akkor hires társasághoz; de ott nem sokáig maradt, hanem Debreczenbe ment, hol Balla Károly halála után a «Debreczen-Nagyváradi Értesítő»-t szerkesztette egy ideig; azután

Nagyváradra tette át lakását, hol a 40-es évek végén meghalt. Szinművei: «Izidor és Olga vagy a rabszolgák». Muszkaországi szomorú rajzolat 5 szakaszban, írta Raupach Erneszt, ford. (Előadták Debreczenben 1831. máj 7., Miskolczon szept. 22., Budán 1835 máj. 16., Pesten «Rabszolgák» czimmel 1839 nov. 30.); «Menyasszony és vőlegény egy személyben», tréfás játék 2 felv. Kotzebue után ford. Miskolczon 1831 szept. 24.); «A két özvegy», vígj. 1 felv. Holbein után ford. (Debreczen, 1831 jún. 19.) stb.

Vadnay Lajos, a legfőbb itélőszék nyugalmazott birája Csurgón született, 1805 márczius 17-én. Atyja (Károly) a gróf Festetich György jogi és jószágigazgatója, teljhatalmazottja volt, buzgó közreműködő a gróf által alapított «Georgicon» szervezésében, nagy tekintélyben álló férfi, kinek oldalán Zalamegye számos jeles ifja képezte magát jogi és gazdasági ismeretekben s kiről Vas Gereben is följegyzett néhány jellemző történetet.

Fia csak egy lévén, azt a leggondosabb nevelésben részesité. Ez ifjú már mint gymnasista kitünt a Keszthelyen akkor költők tiszteletére rendezett s országos «Helikoni ünnepélyek»-en, hol költők jelenlétében az ő tiszteletökre egy-egy fát ültettek el ünnepélyesen a keszthelyi parkban. Ott voltak Berzsenyi, Kisfaludy Sándor, Horváth Ádám, Dukai Takács Judit s más hiresek, kiket — mint a «Tudományos gyüjtemény» leirásában föl van jegyezve — a serdülő Vadnay Lajos lelkes szónoklatokkal és ódákkal nem egyszer üdvözölt. Itt korán gyuladt föl lelkében az irodalom tisztelete s az anyanyelv művelésének vágya. Később Szombathelyen és Pozsonyban tanult s nem egy később hiressé vált iskolatársa volt, mint gróf Erdődy Sándor (majdan zászlós úr), Tárnóczy Kázmér (diétai követ és főispán) s Asbóth Lajos (honvédtábornok). Még nem végezte el tanulmányait, midőn atyja elhunyt s édes anyja már jóval előbb elhalálozván, szülők nélkül állt a világon. De már ekkor komoly jelleme annyira kifejlődött, hogy magát is biztosan tudta vezetni. Akár mint jurista Pesten, akár mint diétai ifjú Pozsonyban, vasszorgalommal élt tanulmányainak, lelkesítő példákon hevülve. Jelen volt azon a kerületi

ülésen, melyen gróf Széchényi István felajánlotta egy évi jövedelmét a magyar Akadémia alapítására s mint az egyik alapító, gróf Vay Ábrahám patvaristája, ő volt az egyik ifjú, kinek Döbrentey először diktálta az Akadémia alapszabályait. Eltelve a reformeszmék friss áramlatával, kezében ügyvédi oklevéllel került haza a család származási helyére, Borsodba, hol megnősült s néhány év multán már nemcsak Miskolcz egyik legtiszteltebb fiatal ügyvéde lett, hanem utóbb Borsodmegye szabadelvű pártjának is egyik tekintélyes tagja. Alapos képzettséggel valódi szónoki képességet párosított s mindenben a meggyőződés s erkölcsi elvek komoly embere, hiúság, önzés és szereplési vágy nélkül. Használni a közjóra: ez volt becsvágya. Még fiatal volt, midőn már a megyei törvényszékeken elnökölt s az első főuri családok kérték föl jogi tanácsosul — sőt protestáns létére — a munkácsi görög püspökség is. Benső barátság csatolta a megye akkoriban kiemelkedő kiváló férfiához: Szemere Bertalanhoz, kinek irodalmi dolgozataihoz is segítségül járult, így az Akadémián jutalmat nyert «Halálbüntetés»-ről szóló jeles pályaműhöz is ő szedte össze a régi magyar törvénytárból felhasználható anyagot. Szontagh Gusztáv kitünő bölcsésznek pedig, ki néhány éven át Miskolczon lakott, a műszavak magyarításában volt segítségére, mit a «Propyleumok a magyar philosphiához» című könyv előszava melegen ismer el. Vadnay Lajos már elébb is alkotván egy szót: az «erély»-t az energiára, Szontágh Gusztáv most egy egész sorozat magyarosításáért ostromlá, a mi nem sikerülhetett teljesen, de egy pár belőlük fennmaradt, mint az «érzület» (Gesinnung) és a «lendület» (először «lengület», Schwung). A nyelvészkedés egyik fő kedvtelése lévén, a hatvanas években az Akadémiánál is nyert pályadíjat (melyet azonban visszaajándékozott) «A magyaros szórend»-ről írt s az Akadémia által kiadott füzetével. Továbbá ugyanez időben, Deák Ferencz unszolására, ő csinálta a «mentelmi» (immunitási) jogi szót, mely meg is maradt a parlamenti műszavak sorában. Borsodban a negyvenes években a megyegyűlési szónokok egyik legjelesebbike volt. Nagy tekintélyre emelkedett s a miskolczi nép nem hívta másként, mint

«Lajos úr»-nak. A közbecsülésben nagy része volt önzetlen jellemének, mert szivesen szolgált tanácscsal, segítséggel minden jó embernek s nem fogadott el érte semmit. Igy aztán volt is hatása szavának. Az 1848-iki mozgalmak elején egy a megye felső részén lakó, idegen származású gróffal, ki gúnyból az egyik kutyáját Kossuthnak, a másikat Szemerének nevezte el, a felzúdult nép rögtönitélve akart elbánni s pórul is jár, ha Vadnay Lajos nem szólal föl, hogy a szabadság nem arra való, hogy visszaéljünk vele; a ki vétkezett, büntesse a törvény s ne a nép bosszúja. Később abból a grófból jó magyar ember lett. A mozgalmak idején Miskolczon is volt egy kis hajlam a zsidó-hajszára, mit ismét Vadnay Lajos hiúsíta meg már a csirájában, elmondva, hogy a szabadságot, melyet kivívtunk, nem szabad bemocskolnunk embertársaink üldözésével. A szabadságharcz alatt a megyei honvédelmi bizottság buzgó jegyzője volt s mikor aztán a fegyverlerakás szomorú ideje bekövetkezett, a hatalom akkori emberei elzárták minden működéstől s igyekeztek megkeseríteni magánéletét. Tűrte s a tudományok művelésében és a gyümölcsészettel való foglalkozásban keresett vigasztalást. Nagyon szomorú volt neki a Bach-korszak évtizede, mely a midőn elmult s a legelső országgyűlést összehívták: Miskolcz északi kerülete ép úgy egyhangulag választá meg országgyűlési képviselőnek, mint a déli kerület az ősz Palóczy Lászlót. S egyhangulag választák meg a koronázó országgyűlésre is. A Deák-párt hive (Deáknak magának is bizalmas barátja) volt s buzgón működött az akkor legfontosabb bizottságokban s néhány magvas beszédet is mondott. Az 1869-iki választáskor néhány szónyi kisebbségben maradván a balközépi jelöltjével, Kun Jánossal szemben: Horváth Boldizsár miniszter akkor a legfőbb itélőszék rendes birájának nevezte ki. Azóta állandóan a fővárosban lakott s több mint egy évtizeden át a fenyítőszéki tanács egyik legbuzgóbb, leglelkiismeretesebb birája volt. De 1875-ben nagy szomorúság érte: elvesztette szeretett nejét, kivel a legnagyobb boldogságban, példaszerű házas életet élt. Ereje fogytán nyugalomba kellett lépnie s betegeskedve csupán az olvasás élvezete maradt meg egy ideig számára. Később már az sem. Éveken

át nem hagyhatta el szobáját. Agg korának egyik öröme volt, hogy fiát 1884 nyarán képviselőnek választá Miskolcz városa, melyet ő mindenek fölött szeretett s két nevezetes országgyűlésen képviselt. Meghalt 1888 augusztus 11-én Budapesten. Két gyermeke maradt: Vadnay Károly képviselő, a «Fővárosi Lapok» szerkesztője s özv. Fazekas Józsefné, szül. Vadnay Erzsébet, borsodi földbirtokosnő s több unokája. Továbbá két nővére: özv. Zmeskál Ferdinándné Árvamegyében és özv. Szentiványi Antalné Liptóban. Harmadik nővére, Thuránszky Istvánné, Liptóban, már régebben elhunyt.[1]

Vadnay Miksa, 1848—9-ben Borsodmegye szirmabesenyői kerületének országgyűlési képviselője, a «Pesti Hirlap»-nak tudósítója volt, mit Szemere Bertalan is felemlít a róla irott necrologban.

Vályi András, nyelvész és topografus; szül. Miskolczon 1764., meghalt 1801-ben. 1790-ben a pesti egyetemen a magyar nyelv tanárává lett és igen nagy tevékenységet fejtett ki. Főműve: *Magyarországnak leirása* (3 vaskos kötet, Buda, 1796—1798), a legelső magyar nyelven megjelent betürendes helységnévtár. Más nevezetesebb művei: «Beszéd a nemzeti nevelésről» (Pest, 1791); «Introductio in linguam Hungaricam (U. o., 1793); a magyar nyelvnek könnyen és hasznosan lehető megtanulására vezető rövid ösvény. (U. o.. 1793.)

Vay Béla báró, Borsodmegye főispánjának a főrendiházban, úgy Borsodmegye termében tartott több jeles beszédeit a lapok is közölték.

Váncza Mihály ifj., tanár és iró; szül. 1859 nov. 14-én Miskolczon, hol atyja, szintén Mihály, ügyvéd volt. Középiskolai tanulmányait a miskolczi ref. főgymnasiumban végezte. Gondos nevelésben részesült, tanulta a német, franczia, angol és olasz nyelveket, festészetet, fényképészetet, zongorát, gyorsirászatot. Mint fiatalember atyja társaságában kétszer (1875. és 1876.) beutazta Közép-Európát s egy hónapot töltött Párisban. Gymnasiumi tanulmányai alatt nagy kedvvel foglalkozott a mathematikával, csillagászati tanulmányokkal,

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1888. 65. sz.

mint a VII. és VIII. oszt. tanulója dr. *Schenzl* Guido, a budai meteorologiai és földmágnességi intézet akkori igazgatójának megbizásából és műszereivel két évig meteorologiai észlelési állomást vezetett Miskolczon s mint ilyen, tudományos levelezésben állott *J. Jelinek* bécsi egyetemi tanárral és *K. Littrow*-al, a bécsi csillagvizsgáló intézet igazgatójával, ki felismerve ifjúi lelkesedését a tudományok iránt, több ízben biztatta, hogy végezzen egyetemi tanulmányokat a felsőbb mathematikából és az elméleti csillagászattanból, ő majd asszisztensül veszi maga mellé a bécsi intézetbe. De mindez roppant erőfeszítés mellett csak titokban történt, mert édes atyja hallani sem akart e szép tervekről s nem engedett abból a tervéből, hogy ügyvédet nevel fiából. Nem is történt másképen, a fiatalember kénytelen volt a kényszernek engedni és 1877 szeptember havában beiratkozott jogásznak a budapesti egyetemen; természetesen régi ideáljával, a methematikai tudományokkal nem bírt teljesen szakítani s a hol csak lehetett, érdeklődött irántuk. Ekkor kezdődik irói munkássága is, azaz hogy a gymnasiumban töltött utolsó évben, mikor a «Kazinczy-önképzőkör» 12 pályadíja közül 11-et elnyert és azonkívül a rajz és festészeti első díjakban is része lett. Kezdett irogatni a vidéki lapokba, majd a fővárosi szépirodalmi folyóiratokba, mind sűrűbben; egymás után jelentek meg értekezései, novellái, rajzai, szindarabjai. Négy évet (1877—1881.) töltött az egyetem jogi karán s ez idő alatt jelent meg első önálló kötete: *Hulló levelek*, rajzok, utileirások, novellák (1879), majd a «Budapest» napilapban *A rendőrkém* czimű regénye; 1880-ban szinre került a krisztinavárosi Szinkörben *Az idegen* czimű vígjátéka, majd Miskolczon *A czivódás oka* vígjáték (Lindau után németből fordítva), *A falusi vőlegény* 5 felv. vígjáték (Nota Albert után olaszból magyarítva). Mint jogász letette az alap- és államvizsgákat s így befejezvén egyetemi jogi tanulmányait, 1881-ben Miskolczra tért vissza, hol ügyvédi irodákban gyakornokoskodott. De az irodalom iránti rajongása, az irás mesterségének szeretete nem hagyta többé a szürke ügyvédi irodákban nyugodni és végre is kitört lelkéből az erőszakkal elnyomott vágy. 1882-ben átvette a *Miskolcz* czimű helyi lap szer-

kesztését, melynek tulajdonosa és kiadója dr. *Bódogh* Albert, a város volt országgyűlési képviselője volt. De ezzel sehogy sem volt megelégedve, mert nem tetszett neki, hogy mások rendelkeznek a lap iránya felett s befolyásolják itéletét. De nem is állt jól a lap, alig volt előfizetője, pedig az új szerkesztő magával vitte iróismerőseinek egész gárdáját, hogy fényes nevükkel, jeles dolgozataikkal támogassák vállalatában. Dr. Bódogh elköltözvén Miskolczról Budapestre, be is szüntette a lapot. Ekkor írta a «Borsodmegyei Lapok» tárczarovata számára *A társadalom bogarai* czimű satyrikus rajzokat (I—XXV.), melyeknek merész, gúnyos hangja, kérlelhetetlen itélete messze a megye határain túl is szenzációs hatást tett, úgy hogy dr. *Kovács* Gyula, a lap akkori szerkesztőtulajdonosa önálló kötetben is kiadta (1889). 1883 őszén alapította nagy vállalatát, megindítván a *Miskolcz és Vidéke* czimű egész ív nagyságban hetenkint 3-szor megjelenő politikai és szépirodalmi lapját, az *első politikai lapot Miskolczon*, mely a Tisza Kálmán-féle szabadelvű párti politikai irányt követte és a túlnyomóan ellenzéki elveket valló miskolcziak és borsodmegyeiek között valóságos konsternatiot idézett elő. A lapból öt mutatványszám jelent meg, az első 24 oldal tartalommal, a fővárosi sajtó által a legmelegebben üdvözölve. Ő volt a lap kiadótulajdonosa is, sőt később saját nyomdát is rendezett be a lap számára, mely éjjeli táviratokat is közölt. Ingyenes heti mellékletei voltak: a *Szalon*, *A konyha*, a *Háztartás*. Az 1884-ik évre esett az általános képviselőválasztás és a szabadelvű-párti politikai lap, mint a párt hivatalos lapja, egész súlyát belevitte a választási küzdelembe, a lap egyes számai sok ezer példányban lettek szétküldve, kiosztva és csakugyan sikerült is a vezető politikusokkal együtt működve *Vadnay* Károlyt Miskolcz város déli kerületi képviselőjévé megválasztatni. Ezzel megdőlt Miskolczon és Borsodmegyében az akkori ellenzéki pártoknak addig bevehetetlennek hitt bástyája. A siker azonban alig félév mulva megingatta a *Miskolcz és Vidéké*-t. A szerkesztő, ki a politikai küzdelemben teljesen kimerült és időközben meg is nősült, elvesztette kedvét a meddő munkához és 1885 elején beszüntette a lapot és bezárta a nyomdát, a nélkül, hogy

másnak átvételre kínálta volna, egyszerűen megszüntetett mindent, nem akarta, hogy más kezeibe kerüljön az általa alapított lap. Ekkor felment családostul Budapestre s újra beiratkozott a tudományegyetemen a bölcsészeti karba és hallgatta az ő régi kedvencz tárgyait: a mathematikát, a fizikát és a csillagászatot. Négy évet töltött ismét az egyetemen. Ekkor irta 1890-ben a *Magyar Szalon* számára *Körutazás a világűrben* czimű önmaga által illusztrált fantasztikus csillagászati regényét, mely hat számban félévig jelent meg a nevezett lapban s feltünést keltett az irodalmi körökben is. E regényt ugyancsak a *Magyar Szalon*-ban nyomban követte egy hasonló másik: *Föld alatt és Föld felett* czímmel, mely szintén hat számban lett leközölve. Mindkettő megjelent önálló kötetekben is (1893. és 1900.). Mint okleveles középiskolai tanár a tanári pályára lépett és 1891-ben megválasztották *Mezőturra* a ref. főgymnasiumba, hol négy évet töltött, majd 1895-ben Hajdunánásra hívták meg, honnét a miniszter 1896-ban kinevezte a fiumei állami felsőbb leányiskolához. Négy évet töltött a magyar tengerparton s az utolsó évben (1899.) igazgatói megbizást is nyert, mely minőségében való sikeres működéséért 1900-ban miniszteri elismerésben részesült. Érdemei elismeréséül Budapestre helyezték, a hol az Andrássy-uti állami felsőbb leányiskola továbbképző tanfolyamán három évet töltött. Ez idő alatt adták elő az *Uránia* tudományos szinházban *Az állatok világa* czimű 3 felv. szinművét, melyet az egész fővárosi sajtó rokonszenvesen fogadott. Ekkor irta tankönyveit is: *A determinánsok elmélete* és *Mathematikai ismétlő könyv*, továbbá *Természettan és a csillagászat elemei* (IX. 625 l.) a felsőbb leányiskolák V—VI. osztálya számára, Lampel-Wodianer kiadásában, *Számtan* az I—II. osztály számára. U. ott, *Számtan* a III—IV. osztály számára. U. ott. Ezek ma is általánosan használt tankönyvek az állami felsőbb leányiskolákban. Ez időtől kezdve miniszteri megbizásból tankönyvbirálatokban is részt vett. Egészségi okokból saját kérelmére 1903-ban áthelyezték Beszterczebányára, majd 1906-ban Békéscsabára az állami felsőbb leányiskolába. Ekkor irta *Az üstököslakó* czimű 3 felv. nagy látványos szinművét,

mely önálló kötetben 1907-ben jelent meg. Betegeskedése miatt 1910 elején nyugdíjba vonult és ez idő szerint Nagybányán tartózkodik.

Vécseiné Jankovich Luiza, irónő; szül. 1864-ben Bpesten. Édes anyja, Reményi Katalin, Reményi Edének, a miskolczi születésű világhírű hegedűművésznek testvérhuga, atyja, Jankovich Béla a földmívelésügyi miniszteriumban fogalmazó volt. Tíz éves korában Fogarasra került, tizenhét éves korában pedig Vécsei János tanár felesége lett. Mint fiatalasszony kezdett az irodalommal foglalkozni s «Margit néni multja» czimű elbeszélésével legelőbb a «Képes Családi Lapok»-ban lépett fel. Ezután gyakran jelentek meg dolgozatai a «Divat Szalon»-ban, «Bazár»-ban s a «Magyarország» czimű politikai napilapban. *Török Klára házassága* czimű regénye önállóan is napvilágot látott. Czikkeket közölt még az «Egyetértés»-ben, «Háztartás»-ban, «Borsodmegyei Lapok»-ban, «Miskolczi Napló»-ban és a «Fogaras és Vidéké»-ben. Férje 1892-ben a miskolczi felső kereskedelmi iskolához neveztetvén ki, ez idő óta az irónő Miskolczon működik.

Vértesy Sándor, született Fehér vármegyében, Vértes-Bogláron, 1874 augusztus 2-án. Középiskolai tanulmányait Tatán, Székesfehérvárott és Egerben végezte. A budapesti m. kir. tud. egyetemen bölcsészeti és egyidejűleg a cziszterczita-rend theologiai intézetében theologiai tanulmányokat folytatott. Középiskolai tanári és papi oklevelet nyerve, 1897—98-ban a pécsi, 1898—99-ben az egri cziszt.-rend főgymnasiumnál működött. 1899 szeptember 1. óta a miskolczi ref. főgymnasium rendes tanára. Eredeti (pl. «Geszti Olga», «Az első hó», «Krizisek») és németből, francziából fordított szépirodalmi dolgozatokon, tárczaczikkeken és birálatokon kívül írt irod.-történeti, aesthetikai (Heine és Petőfi, Lenau Miklós, Déryné Széppataki Róza, Hallermündei Platen Ágost gróf mint drámairó) és számos kulturhistoriai művet. Az utóbbiak közül különösen felemlíthetők: «A középkori nőkről», «Képek a középkori német iparosság életéből», «A rózsáról», «Néhány lap a középkori német iparosok multjából», «Az ékkövek mysthikus és babonás szerepéről», «A konyha és étkezés történetéből», «Középkori kulturképek», «Társadalmi állapotaink»,

«A szocziális kérdés multja, különös tekintettel gazdasági oldalára», «Az időmérés történetéből, «A czéhekről általában és a miskolczi szűcs-czéh», «A miskolczi zsidó-czéh».

Zsarnay Lajos, a tiszáninneni reform. egyházkerületi v. superintendense, miskolczi lelkész, nagy tudományú férfiú, számos tankönyvei által is gyarapította hírnevét. Hamvai Miskolczon, az avasi temetőben nyugosznak.

*

Ha egy egész fejezetet a *képzőművészetek* történetében Miskolcznak nem is fog szentelni a magyar művészethistória, az a lap, amely ott nékünk jut, mégis büszkeséggel tölthet el. Művészeink közül többen országos hírnévre vergődtek s általánosan elismert és becsült nevet vívtak ki maguknak.

Némi művészeti életet már a XVIII. század második felében 1726.
Szathmáry Király Pál teremtett Borsodban. Szathmáry Király, ki 1726 május 6-án Boldván született és 1807 május 1-én Hangácson halt meg, főleg gyümölcs- és állatképei révén lett nevezetessé. Művészetét eddig kellőleg senki sem méltányolta s életrajzi adatai is csak nagyjából ismeretesek. Iskoláit alighanem Miskolczon végezte, festeni pedig az 1760-as években, úgy látszik, a bécsi képzőművészeti akadé- 1760.
mián tanult. Kortársai elismeréséről tanuskodik az a néhány sor, melyet róla egyik nem kevésbé elismert festőtársa, *Balkay Pál* a *Tudományos Gyüjtemény*-ben közölt.

«A magyar nemzet dicsőségére és becsületére élte nőtlen magányos öreg napjait — írja Balkay — néhai Tettes Szathmáry Király Pál úr, Hangács helységbe Borsod vármegyében; ki — valamint az 1760-ik esztendőben felállított Nemes Magyar test-őrző-sereg között való hajdani szolgálatjában Bétsben, úgy idehaza is nyugodalmas szabad óráit (igazi tehetős vagyonú ember létére) az olajjal vászonra való festés mulattató foglalatosságával töltötte. Szélesen kiterjedő Tudományát főkép a mathésisnek minden mély részeiben, naprulnapra emelvén, gyakorlását a gyümölcsöknek, vad állatoknak, embereknek és más tárgyaknak természetes lefestésével annyira tökéllete-

sítette, hogy becses és ritka szépségű munkáiért halhatatlanság jussán örök oszlopot és környülállásos Biographiát méltán érdemel».[1]

Ugy az örök oszlop, mint a «környülállásos Biographia» azonban elmaradt s a mit a kortársak elmulasztottak, azt az utókor csak nehezen pótolhatja. Pedig minden tekintetben érdekes egyéniség lehetett ez a Szathmáry Király Pál, a ki vagyonos földesúr létére nem átallotta a művészettel foglalkozni, sőt azzal is bajlódott, hogy másokat a művészet titkaiba beavasson. Igy tudjuk róla, hogy *Szentpétery József*,
1795. a később világhírű magyar ötvös 1795 táján nála gyakorolta magát a rajzban és festésben, a mit utóbb megunván Kassára ment, hogy ötvössé képezze magát.[2]

1763. Szathmáry művei közül eleddig igen kevés ismeretes. Egy 1763-ban készült s a bécsi császári palotában őrt álló magyar testőrt ábrázoló aquarellje pergamenre festve (mag. 15 cm., szél. 8·5 cm.) Frank Antal úr tulajdona Miskolczon, egy, szőllőt ábrázoló csendélet képe (olajfestmény, mag. 20·8 cm., szél. 27·2 cm.) pedig a budapesti Szépművészeti Múzeum tulajdona. Néki tulajdonítják Dérynének azt az általánosan ismert arczképét is, melyet 1835-ben a *Honművész* rézmetszetben közölt s mely a nagy művésznőt «A havasi rózsa» Liszli szerepében ábrázolja.[3] E feltevés azonban hibás, mert Déryné első szinpadi fellépte 1810-ben történt.[4] Liszli szerepét pedig jóval utóbb játszotta s így e szerepében nem örökíthette meg őt Szathmáry Király Pál, ki már akkor évek óta ott porladt a hangácsi sírboltban.

A XVIII. század második felében egyébként nem igen örvendhetett a művészet valami nagy pártolásnak Miskolczon, mert művész
1778. embereknek még csak a neveivel is alig találkozunk. 1778 február 14-én *Lib Ferencz* képirót említi a városi jegyzőkönyv, a mi csak annyiban renkívül érdekes adat, a mennyiben azt látszik igazolni,

---

[1] *B(alkay) P(ál):* A Képirásról, annak gyakorlásáról és betséről. *Tud. Gyüjt.* 1819. II. 60—61. l.

[2] *Mihalik József:* Kassa város ötvösségének története, Budapest, 1900. 310. l.

[3] *Művészet*, 1903. 347. l.

[4] *Bayer József:* A nemzeti játékszin tört. II. 240. l.

hogy halhatatlan Munkácsynk, kinek családi neve, mint tudjuk, eredetileg *Lieb* volt, családjában már a XVIII. században akadt egy piktor is. Csak annál jobban sajnálhatjuk, hogy Lib Ferencznek sem életéről, sem működéséről nem maradtak fenn adatok. 1790-ben a 1790.
városi jegyzőkönyvben *Stikker Áron* zsidó pecsétmetsző nevével találkozunk.

Az 1796 február 16-iki tanácsülésben «Az *rajzolás* tanulása aránt 1796.
felállítandó iskolák felől költ parancsolat az mester emberekkel közöltetni parancsoltatik» mondja a városi jegyzőkönyv.

Az 1810-es években két, a magyar művészettörténetben messze kimagasló alak ifjúkori küzdelmei fűződnek városunkhoz. 1811-ben *Ferenczy István* (1792—1856.), a későbbi nagy magyar szob- 1811.
rász élt néhány hónapig Miskolczon mint egyszerű lakatoslegény,[1] 1813-ban pedig *Böhm József Dániel* (1794—1865.), a később európai 1813.
hírnévre emelkedett bécsi medailleur, mint boltoslegény tengette életét városunkban. Innen ment a bécsi képzőművészeti akadémiára, a hol néhány év alatt kiváló művészszé képezte magát.[2]

1816-ban Greskovich Ignácz mindszenti plébános feljelenti *Maer* 1816.
Mátyás képirót, hogy az rendkívül módon káromkodik és feleségét veri. Ez utóbbit saját felesége tagadja. A káromkodás kinyomozására pedig két tanácsnok kiküldetik — mondja a városi jegyzőkönyv. Maer működéséről — sajnos — nem maradtak adatok.

Ugyancsak ezidőtájt s később az 1820-as évek végén hosszabb- 1820—30.
rövidebb ideig itt tartózkodott *Marczinkey Elek*, a szendrői (Borsodmegye) születésű festő, ki gróf Festetics János és gróf Keglevich Ágoston támogatásával a bécsi képzőművészeti akadémián végezte tanulmányait. Marczinkey 1817-ben Pesten telepedett le s abból élt, a mit rajzórák adásából keresett. «Vasárnaponként asztalvendégünk volt — írja róla Karacs Teréz — Napoleont imádta s nagyon hiú volt arra,

---

[1] *Meller Simon:* Ferenczy István élete és művei. Budapest, 1905.

[2] *Pulszky Ferencz:* Adalékok a magyarországi műtörténelemhez. *Budapesti Szemle*, 1874. 237. l.

hogy hasonlított Bonnaparte Luciánhoz. Mindig francziával keverte beszédét. Arra is büszke volt, hogy ismételve kutatást tartott nála a titkos rendőrség s nevetve beszélte el, hogy szegénységénél egyebet a kandi német nem talált. Marczinkey munkahiány miatt előkelőknél rajz és franczia nyelvtanító lett s korán visszavonult szülőhelyére, Szendrőre.»[1]

1818. 1818 táján telepedett le Miskolczon egy eleddig alig ismert festőművészünk: *somkuti és perecseni Wántza Mihály,*[2] ki 1781 október 12-én Perecsenben (Erdély) született[3] ev. ref. szülőktől. Atyja, Mihály ekkor perecseni prédikátor volt. A család egyébként a Vancsa-nemzetségből származott s régi nemessége 1797 deczember 9-én Bécsben igazoltatott.[4] A művész egész családjára érdekes világot vet az a *Familiai ösmertetés*, mely magától a művésztől származik s melyet egész terjedelmében a következőkben adunk:

«Az atyám volt Wántza Mihály praedicátor. Született a Szilágyságban, Perecseny nevű helységben, a hol nyugosznak szüléi és egy leány testvére. Voltanak még három férfi testvérei, tudniillik: György, István és András. Györgynek volt egy fia, ugyancsak György, a ki Magyarországra származott ki. István, ki életében Szilágysomlyón lakott, magtalan halt meg. András pedig katona lévén, Belgrád bevételekor esett el. Az atyám a Szilágyságban, ugyancsak Perecsenben lévén praedicátor, onnan ment Nagydobóra, Nagydobóról Varsoltzra, onnan pedig Somlyó-Ujlakra, a hol haláláig folytatta fedhetetlen praedicátori hivatalát. Én születtem ugyancsak Perecsenben, voltanak hét testvéreim, úgymint: Sámuel, József, Dániel, Zsuzsánna, Mária, Anna és Sára. Sámuel és József testvéreimnek több gyermekei vagynak. Dániel esztendős korában halt meg Perecsenben. Zsuzsánna

[1] *Karacs Teréz:* Régi festőkről. (Napló-jegyzetek.) *Képzőművészeti Szemle*, 1880. évf. 77. l.

[2] Nevét maga a művész is többféleképen írja. Nevének gyakoribb formái: *Wandza, Wántza, Vandza, Váncza.* A család jelenleg *Váncza*-nak írja magát.

[3] A perecseni ekklézsia anyakönyve. 1. lap.

[4] *Liber Regius.* LIX. k. 505. l. Országos Levéltár.

néném kihez ment férjhez Erdélyben, nem tudom. Mária hugom ment férjhez a Szilágyságban Nagy-Mon nevű helységben Besenyey Áron főszolgabiróhoz, ki ottan tehetős földesúr. Anna hugom, Keresztes nevű első prédicátor férje meghalván, ment másodszor férjhez Nagy-Dobán lakó Mezey nevű jó birtokos földesúrhoz. Sára testvérem ment Erdélyben férjhez Gálfy nevű nemes emberhez. Én vettem el feleségül Nagyváradról Kuti Zsuzsánnát. Élnek Isten kegyelméből három gyermekeink. Amália és Vilhelmina még hajadon leányaink és Mihály fiunk, ki még a miskolczi lyceumban tanuló. Ezeken kívül volt még egy ugyancsak Vilhelmina nevet viselő leányunk és György fiunk, kik kisded korukban holtak meg. Születtünk ily renddel: Zsuzsánna (szül. 1780 április 16.) néném után születtem én, utánam Sámuel (szül. 1783 október 19.), József (szül. 1785 október 20.), Dániel (szül. 1788 január 28.), Mária, Anna és Sára testvéreim. Vérszerint való atyámfiairól ennyit tudok. A távolabb való atyafiakat előszámlálni hosszas volna, minthogy az anyai ágról az egész Pataky-, Szatmári-, Incze-, Méhes- és Deáky-familia atyánkfiai.

Ezen jegyzést tevén fel Miskolczon 1838-dik év Január 20-án 1838.
Wántza Mihály képiró. «A szemközti oldalon a családfa tollrajza.»[1]

Az elemiekben való oktatást művészünk bizonyára atyjától nyerte, a ki ezután fiát továbbképzés czéljából Kolozsvárra küldte. A festészetben is itt, Neuhauser Ferencz festő-tanár mellett gyakorolta magát legelőbb.[2] Erdély fővárosának lüktető, mozgalmas élete magával ragadta a fiatal Wántza fogékony lelkét, a ki csakhamar kikivánkozott az iskola padjaiból s színésznek csapott fel. Valami nagy tehetség azonban nem igen lehetett s valószinüleg csak azért vették maguk közé az aktorok, mert ügyes kezű fiú volt s a dekorácziók festéséhez pompásan értett. Belátván utóbb, hogy ügyesebb festő, mint színész, elhagyja a szini pályát s alighanem 1807-ben Bécsnek veszi útját, hogy ott az akadémián művészszé képezze magát. Hess Mihály-

[1] *Váncza József* gyógyszerész birtokában, Budapesten.
[2] *Müvészet*, 1904. 206. l.

nak, a magyar származású tanárnak növendéke lesz, kinek osztályán együtt tanul az erdélyi származású Nagy Sámuellel, továbbá Balkay Pállal, Marczinkey Elekkel és Kis Sámuellel.[1] Meddig volt Bécsben, nem tudjuk, tény azonban, hogy 1809-ben elvégezvén a képzőművészeti akadémia festészeti tanfolyamát, útlevelet kap, hogy hazájába visszatérhessen.

Ettől kezdve 1817-ig bőven maradtak fenn róla adatok, melyeket a miskolczi színészetről szóló fejezetben jobbára már közöltünk is. Bécsből visszatérve ugyanis ismét felcsap színésznek s még 1809-ben báró Wesselényi halála után Ernyitől átveszi az erdélyi szintársulat igazgatását, melyet 1814-ig Kolozsvárt vezetett. Minthogy az erdélyi szintársulat ez évben felosztott, a vele maradt művészekkel Marosvásárhelyt ütött állandó tanyát, a honnan Erdély kisebb városait, továbbá Nagyváradot és Debreczent is felkereste. 1817-ben Nagyváradon tartózkodott hosszasabban s itt adta ki *Zöld Martzi* czimű három-felvonásos népszinművét, mely 108 lapra terjed s az első oldalon a művész kezeitől eredő, két betyárt ábrázoló rézkarcz van *sc: M: Wándza 1817.* aláírással. Ugylátszik, ez a legelső magyar népszinmű, mely a Kisfaludy Károlyéit is megelőzte. 1818 táján, mint már említettük, Miskolczra jött s 1819-ben alighanem a szinháznál nyert alkalmazást, bár az sincs kizárva, hogy tisztán a festőművészetből élt. A szóhagyomány szerint a mai Kismajor-utczában s a Városház-téren is lakott s a mai alsó Markó-ház egykor az ő tulajdonát képezte.

13. Wántza Mihály képiró önarczképe.[2]

Mint festő, Wántza korának jobbjai közé tartozott s minden

[1] *Kazinczy Ferencz levelezése* és *Művészet.* 1906. 135. l.

[2] Eredeti tusrajz *Váncza József* gyógyszerész birtokában, Budapesten.

tekintetben a bécsi iskola hatása alatt állott. Művészetét Kazinczy Ferencz és Döbrentey Gábor is méltatták.[1] Kevés számú ismert műveiből művészetére végérvényesnek elfogadható következtetéseket — sajnos — nem vonhatunk, mert a képek annyira sérültek, kopottak s az idő által megviseltek, hogy egyelőre, míg egy-két jobb állapotban fenmaradt és teljesen kidolgozott képére nem akadunk, képességeiről tiszta fogalmat nem alkothatunk. Wántza képeivel egyébként is igen mostohán bánt el az idő. Az ismert képek csaknem kivétel nélkül évtizedekig hányódtak padlásokon s könnyen elképzelhető, hogy az amúgy is gyenge minőségű vászonra nem a legjobb festékkel festett, összegöngyölt és gyűrt képek milyen állapotban kerültek ismét napfényre. Nagyobbszabású s bizonyára jelesebb művei pedig épenséggel áldozatul estek a furcsán értelmezett takarékosságnak. Fia mondta, hogy Wántza, *Ferencz császár koronázását* ábrázoló képét, mert oly nagy volt, hogy sehol nem fért el, felvágták s az udvaron, tyúkólban s a padláson viaszosvászon helyett elhasználták. Ugyanilyen sorsra jutott, mint Simon József balajti pap szóbeli közléséből értesülünk, Wántzának *Zrinyi Miklós szigetvári kirohanását* ábrázoló nagy vászna, melyet Simon nagy-

14. Zöld Marczi.

Wántza Mihály rézmetszete 1817-ből.

[1] *Kazinczy Ferencz levelezése.* 1811.

bátyja, a kinek a kép tulajdonában volt, a szoba padlóján szőnyegként használt.

Wántza, úgylátszik, az 1820-as években foglalkozott leginkább a festészettel s ezidőben alkotta jelesebb műveit. Ez évtized vége felé műveiből vándorkiállításokat is rendezett s egy ilyen kiállítása alkalmából 1828-ban Pesten találkozunk vele, hol a Kishid-utczában a Kemnitzer-házzal szemben levő boltban állította ki képeit. Ezek közt különösen feltünt *Mátyás király és Beatrix herczegnő találkozása*, egy 11 láb és 5 hüvelyk magasságú, 8 láb szélességű kép, melynek közepét a nagy király foglalja el, míg jobbja felől menyegzői fényes öltözetben az eljegyzett herczegnő, balfelől Kinizsi Pál, Ország Mihály nádor, Báthory István erdélyi vajda állanak, az ismertető[1] szerint «igaz nemzeti ábrázat vonásokkal». A herczegnőt két magyar és egy olasz főrangú hölgy, György kalocsai érsek, Vitéz János nagyváradi püspök s egy olasz apród kisérik.[2] A művész másik nagy képe *I. Máriának Zsigmond brandenburgi herczeggel való eljegyzését* tünteti elő (mag. 5 láb 4 hüvelyk, szél. 7 láb 2 hüvelyk), a mint nekik Gara Miklós nádor, több főszemély jelenlétében, az ország klenodiumait bemutatja. Mind a két képen a jó csoportosítást s az élénk szinezést dicsérték a műértők. A személyek mind életnagyságban voltak ábrázolva. Ezeken kívül számos zöldség-, gyümölcs- s egyéb csendéletképe s néhány arczképe is látható volt. Dekoratori ügyességéről is számos feljegyzést találunk. Egyebek közt Döbrentey Gábor 1811-ben igen dicséri a kolozsvári szinháznak általa festett díszleteit, tíz évvel utóbb pedig a «Magyar Kurir»[3] emlékezik meg sok elismeréssel e képességéről.

Wántza képei közül ismeretesek: *Kun Miklós*, Miskolcz város főbirája és iró, továbbá *Kun János* borsodmegyei főjegyző és képviselő

---

[1] *Hasznos Mulatságok*, 1828. II. 257—259. l. (Művészi jelesség.)

[2] *Szana Tamás:* Száz év a magyar művészet történetéből. Budapest, 1901 18—19. l. és *Berzeviczy Albert:* Beatrix királyné. Budapest, 1908. 172. l.

[3] *Magyar Kurir*, 1821. I. 147. l. — Lásd még: *Ferenczy Zoltán:* A kolozsvári szinészet története. — *Naményi Lajos:* A váradi szinészet története. — *Hazai és Külföldi Tudósitások*, 1823. 19. sz.

és *Kun Lajos* takarékpénztári igazgató gyermekkori arczképei, melyek jelenleg *Kun Árpád* tulajdonában Miskolczon vannak. Mindhármat erősen megviselte az idő. A rajzolásban való ügyesség s az egyéni vonások kiemelésére való törekvés az agyonrepedezett s a számos mosástól lekopott vásznakon is szembeötlő. Wántza arczképei közül kettő Balajton Simon József ev. ref. lelkész birtokában van s az egyik id. Simon Józsefet, Wántza vejét, a másik pedig a művész leányát és id. Simon nejét, *Wántza Amáliát* ábrázolja, a ki festészettel is foglalkozott.

Ez utóbbi két arczkép 1830 táján készült. Alighanem az 1830—40. 1840-es években festette a művész azt a két vázlatszerű képet, melyek

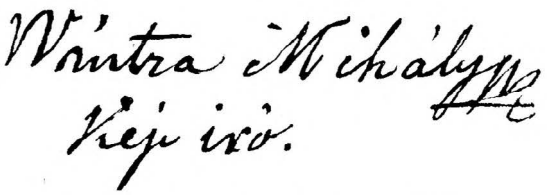

15. Wántza Mihály festő kézirása 1838-ból.

közül az egyik Judithot, a másik pedig egy tó partján, a hattyúknak lanton játszó ifjú nőt ábrázol. Mind a kettő erősen megkopott; sikerültebbnek az utóbbi tekinthető. E két képet 1852 körül Tepper 1852. István ügyvéd neje menyasszonyi ajándékul kapta Wántzától. Teppernétől újabban *Simon János* szerezte meg azokat. Az egyik kép hossza 50 cm., szélessége 40, a másiknak hossza 48, szélessége 37 cm. a keretet nem számítva. Az egyiknek szögletén a művész következő szignaturája olvasható: *Váncza M.* Wántza néhány képe Miskolczon unokája, *Forst Károlyné*, született *Váncza Emma* birtokában is fenmaradt. *Mikuleczky Istvánné* birtokában voltak s az ő ajándékából a Borsod-Miskolczi Múzeumba kerültek *Attila*, *Lehel* és *Szabolcs* vezéreknek állítólag szintén Wántzától eredő elég ügyesen festett képei, melyek azonban csupán régi metszetek után készült szolgai másolatok. Wántza 1841-ben a pesti műegylet kiállításán egy *Egyveleg* czimű 1841.

olajfestésű képpel szerepelt, mely alighanem valami csendélet kép lehetett.[1]

Wántza viszonyairól tudjuk még, hogy eléggé vagyonos ember volt, hogy idősebb korában felhagyott a festészettel s ekkor kamatra adogatott ki kisebb-nagyobb összegeket. Vánczánénak pedig egykor olyan házi nevelő-intézete is volt Miskolczon, a hová az iskolákat elvégzett úri leányok jártak s ő nekik kézimunkában, nyelvekben és modorban oktatást adott. Wántza pecsétnyomója, melyen a W. M. monogramm mellett Minerva képe a bagolylyal látható, a művész unokája, *Váncza Mihály* beszterczebányai áll. tanár birtokában van. A művész családi körülményeire vonatkozó egyedüli miskolczi anya-
1838. könyvi adat az ev. ref. egyház esketési anyakönyvében 1838 november 13. kelettel a következőképen van bevezetve: «Bódvai Prédikátor Tiszt. Simon József úr, Miskoltzon lakott néhai ns. Simon József fija eljegyezvén magának jövendő házastársul itt lakos Wándza Mihály Képiró úrnak — legfelsőbb királyi engedelem mellett a reformáta vallásra által jött hajadon leányát, Amáliát, Tek. Borsod vármegye Első Al Ispánja, Tek. Szathmári Király Jósef Ur dispensátiója mellett, Tek. Zsóry László, Tek. Bizáki Puky Mihály és Professor, Tis. Korponay Jósef urak jelenléttekben egybeköttettek Szathmáry Jósef Predikátor által».

1854. Wántza Mihály képiró 1854 körül Miskolczon halt meg s az avasi ev. ref. temetőben helyeztetett örök nyugalomra. Sírját 1902-ig egyszerű kőemlék jelölte, melyet ez évben, fia, Váncza Mihály ügyvéd elhalálozván, ennek fiai díszes új síremlékkel cseréltek ki, kegyelettel adózván nagyatyjok, atyjok és két testvérök emlékének. A síremlék felírata a következő: *Itt nyugszanak | ids. | Váncza Mihály | festőművész | Váncza Mihály | ügyvéd | 1821—1902. | és gyermekei | Józsika, Jolánka | Nyugodjatok békében.*[2]

---

[1] *Honművész*, 1841. 404. l.

[2] *Szerző* czikke: Egy elfelejtett magyar történelmi festőről. «Vas. Ujság» 1910. 8. szám.

Az 1820—40-es években Vántza mellett még két művészember élt Miskolczon. Az egyik, *Bökényi Polyák Lajos* rajzmester 1830-ban harmadfél esztendei itt tartózkodása felől bizonyságlevelet kér a várostól, mert lakását Aradra akarja áttenni. Minthogy ellene kifogás nem volt, a levelet megkapta s távozott városunkból. A másik, *Kraudy József*, egyetemes művésztehetség volt. Az 1830-as években ő alapította az első könyvkereskedést Miskolczon, utóbb pedig a miskolczi takarékpénztár pénztárnoka lett s e tisztét sok éven át betöltötte. Emellett nagy szerencsével festett arczképeket, mint műkedvelő színész sikereket aratott a szinpadon s német költőkből is fordítgatott magyarra. 1876-ban 66-ik évében Miskolczon halt meg.[1] Művei közül *Lévay József ifjúkori arczképe* (olajf., mag. 65, szél. 50 cm.) és *Önarczképe* (olajf., mag. 45, szél. 35 cm.) a Borsod-Miskolczi Múzeum tulajdona.

1830.

1830—50.

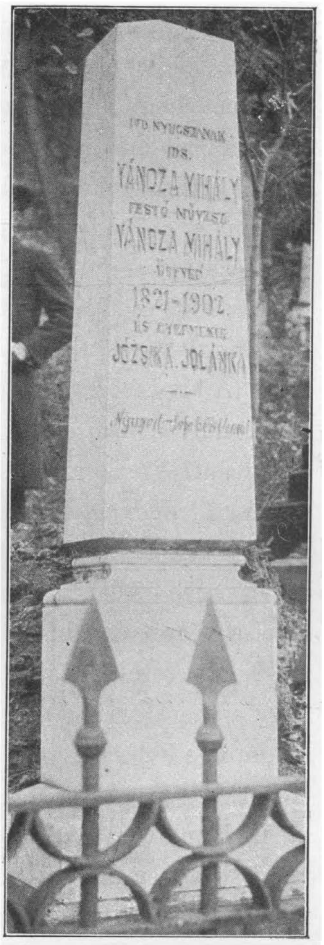

16. Vántza Mihály festőművész síremléke az avasi temetőben.

Érdekesen jellemző városunk előljáróságának a művészetek pártolása iránt való érzékére az 1840. évi Boldogasszonyhava 10-én tartott tanácsülés következő határozata:

1840.

«A pesti szobrászati választmánynak a honi szobrászat ügyében azon felszólítása, miszerint a dicső emlékezetű Hunyadi Mátyás magyar király emlékére *Ferenczy István* által hazai fehér márványból készí-

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1887. 65. szám.

tendő szobor felállítására kivántató költség fedezése tekintetében ajánlásra szóllítatunk fel — közöltettvén:

Édes örömmel tölté el keblünket annak megértése, hogy akkor, midőn a nagy hős és nagy király emlékét a tisztelt választmány örökíteni kívánja, akkor egyszersmind oda is terjesztette gondoskodó figyelmét, hogy a művészetnek hazánkban még eddigelé gyéren lett előmenetelét más nemzetek példájára virágzásba hozza, ehezképest mind 12 tanácsnokainknak meghagyatott, hogy kiki a maga szakaszában e nagy czélra leendő segedelmezésre a lakosokat hathatósan szóllítsa fel.»[1]

Az 1840-es évek végét művészettörténeti szempontból *Munkácsy Mihálynak* városunk falai között eltöltött gyermekkora teszi érdekessé. A kis Lieb gyerek, *Lieb Mihály* sóházi hivatalnok fia gyakran megfordult a szintén Miskolczon lakó nővérénél, *Villám* ezredes özvegyénél s ez időből érdekes visszaemlékezést ír a halhatatlan művészről *Vadnay Károly*.

«Abban az emeletes házban — írja Vadnay — melyben az ezredes özvegye lakott, láttam én először azt a világhirű dicső művészt, kivel a végzet úgy bánt, mint a hajdankori Róma szeszélye egyikmásik nevezetes fiával: fölemelte a Capitolium ragyogó magasába, hogy aztán a dicsőség ünnepei után irgalmatlanul dobja le a tárpéji szikláról, a legsötétebb örvény mélyébe.

Akkor még ki sejtette volna, hogy az a csintalan fürge kis fiú, kinek homlokán korántsem ragyogott a lángelme fénye, egykor a világot s ebben legelsősorban a magyar értelmiséget csodálatra fogja ragadni mesteri alkotásaival, egy századnegyed multán pedig megdöbbenti sorsának tragikus fordulatával.

Akkor még csak futkosott folyosón, lépcsőn, kiabált játszótársaira s koronként kavicsokkal zúzott be egy-egy ablakot. Akkor még nevét sem igen tudták s csak az ébresztett iránta némi figyelmet, hogy azt mondták felőle: «a Villám ezredes özvegyének kis öcscse».

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

Jómagam is csak ez okból simogattam meg borzas haját és sajátosan vigyorgó arczát. De arról nem tudok számot adni, hogy voltaképp milyen gyermek volt. Ha csak álmodtam volna is jövőjét, bizonyára jobban megnézem. De hogyan gondolhattam volna, hogy ez a

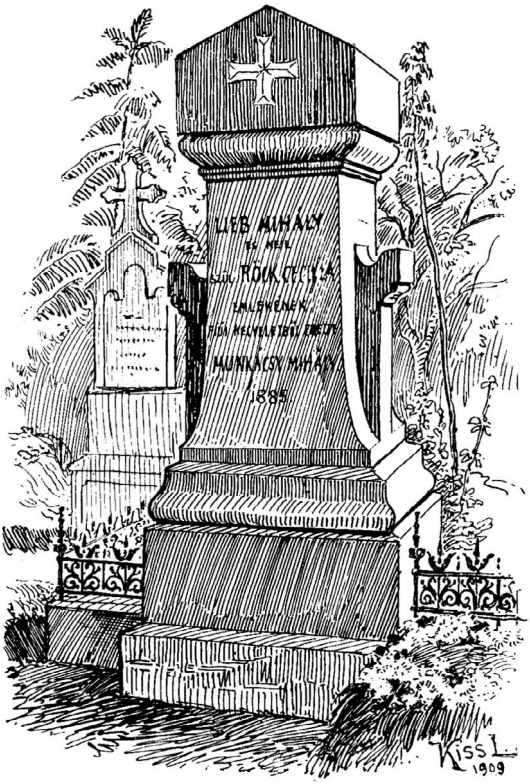

17. Munkácsy Mihály szüleinek síremléke Miskolczon.

nyütt ruhájú, rakonczátlan modorú kis ficzkó húsz-harmincz év multán a magyarnak olyan dicsősége s a világnak olyan ünnepelt művészfejedelme lesz, ki ha egy-egy mesterművével hazalátogat, úgy fogadja mindenki, mint hódító királyt; hogy felejthetetlen ünnepeket rendeznek tiszteletére s hogy a műcsarnok nagy jelmez-estélyén, hol Rubens ragyogó köntösében jelen meg, kedveért mindnyájan törté-

nelmi és néprajzi costumeökbe bujunk s Türr tábornok — ez egyszer — újra magára ölti a fehér köpenyt és vörös inget, melyben a két Sziczilia királyságát Garibaldi oldalán az Unita Italia számára meghódítani nagyban segített. Ki hitte volna, hogy a kis Misit majdan utazó uralkodó gyanánt külön vonaton, zeneszó mellett kisérjük szülőföldjére: Munkácsra, hogy minden állomáson küldöttségek várják s üdvözlik lobogókkal és nagybecsű ajándékokkal; s hogy az aradi vértanuk szobrának leleplezésén is ő lesz az a nagy ünnepelt, kit a lelkesedés zaja elkábít, hogy mintegy önfeledten forduljon hozzám: «Istenem! ha e perczben meghalhatnék!» Mintha ez az örökösen aggódó, töprengő természet az elragadtatás ünnepén is arra gondolt volna; mert az élet később hozhat rám olyan keserves perczeket, sőt éveket is, melyektől jó volna idejében menekülni!

Mint kis fiú, bizony nem volt ő valami sokat igérő csodagyermek! Valamint a többi három fivére sem, kik közül kettő korán halt meg, mielőtt biografiájuk lehetett volna s az egyetlenegy, ki közülök még él, Emil, derék, buzgó pénzügyi hivatalnok, minő az apja is volt, de létezéséről bizony mitsem tudna a világ, ha esetleg nem a Munkácsy Mihály testvére volna!»[1]

Munkácsy mint férfi és már nagyhirű mester is, sokszor megfordult városunkban, hol meglátogatta nagybátyját, Röck Antalt, ki neveltetésére sok gondot fordított, továbbá rokonát: *Szathmáry Király Barnabást* és a *Schmied*-családot. Utoljára akkor járt Miskolczon, a mikor a «Honfoglalás»-hoz a borsodi népviseletet tanulmányozta, a melyből fénykép után föl is használt egyes alakokat. Akkoriban vendége volt Soltész Nagy Kálmán polgármesternek, ki tiszteletére avasi szőlőhegyén nagyszerű szüreti mulatságot rendezett. A mester itt kitünően érezte magát és magyar nótákat fütyölt. Beutazta akkor Mező-Kövesd és Keresztes vidékeit is. Szüleinek hamvai az itteni kath. temetőben porladoznak s ezek fölé a kegyeletes fiú 1885-

[1] *Vadnay Károly:* Munkácsy nővére. *Borsodmegyei Lapok,* 1900. 37. szám.

ben díszes síremléket állíttatott s évente halottak napján a kegyelet koszoruit küldte el.[1]

Az 1860—70-es évek legismertebb művésze városunkban *latkóczi* 1860—70.
Latkóczy Lajos volt, ki 1820-ban Rozsnyón született. Atyja, János, Sárospatakon és Pesten taníttatta fiát, hol a fiatal Latkóczy jogot is hallgatott. Nagy hajlamot érezvén azonban a festészet iránt, csakhamar abbahagyta tanulmányait s pesti műtermekben képezte magát. A szabadságharcz alatt rövid ideig a miniszteriumban viselt hivatalt, majd Münchenbe és Olaszországba ment, s mikor az 1850-es évek vége felé hazajött, már jobbnevű arczképfestőink közé tartozott. Ugyanekkor vette nőül Lendvay Mártonné szül. Hivatal Anikó szinművésznőt, kitől azonban utóbb különvált s egy Rédl Róza nevű igen szép leányt választott élettársul. Az 1860-as évek elején Párisban volt tanulmányúton, honnan visszatérve egy ideig még Pesten élt, utóbb azonban Miskolczon telepedett le, hol 1874-ben bekövetkezett haláláig működött. Városunkban, a mindszenti temetőben van eltemetve. Rédl Rózától három leánya származott, kik közül kettő anyjukkal együtt az 1878-iki miskolczi árvíz áldozata lett; a harmadik leány pedig Aradmegyébe került.

Latkóczynak Miskolczon, a hol legtovább tartózkodott és Gömörben maradtak fenn nagyobbszámú képei. A budapesti *Történelmi Képcsarnokban* tőle valók *Boka Károly* hires bihari czigányprimás, *Bartha János* szinművész, *Kiss Bálint* festőművész, és *Tóth József* szinművész arczképei.[2] Tapolcsányban mint családi képei maradtak fenn: a *művész életnagyságú mellképe* olajban, mely a miskolczi múzeumba került; *Latkóczy Kálmán és Hermin* gyermekkori képe életnagyságban, egymást ölelve; *Latkóczy László* arczképe hat éves korából; *Latkóczy Ágoston* 1848-as huszárkapitány, a művész testvérének

[1] *Pesti Hirlap*, 1900. május 6. L. még: *Borsodmegyei Lapok*, 1891. 84. szám. U. ott, 1900, 38. szám.

[2] *Lajstroma*, A Történelmi Képcsarnok műtárgyainak leiró, Budapest, 1907. 103., 105., 106., 108. l.

mellképe; *Latkóczy Jánosné, Latkóczy Matild és Latkóczy Lajosné* életnagyságú képe; a *festő mellportrait-ja; Latkóczy Lajosné Rédl Róza* fiatalasszonykori képe; *Benkárné Latkóczy Hermin* fiatalasszonykori képe 1873-ból, *Latkóczy Ágoston* és *Latkóczy Ágostonné* szül. Sághy Mária életnagyságú arczképei; *Latkóczy János* arczképe s végül *Latkóczy Lajosné Rédl Róza* életnagyságú mellképe.[1] Budapesten dr. Szendrei János édes anyjának életnagyságú mellképe ugyancsak Latkóczytól. 1859-ben *Ferenczy István* szobrász arczképét festette meg a művész, e kép hollétéről azonban nincs tudomásunk.[2] Ugyancsak nyoma veszett *Merengő hölgy* czimű képének, melyet 1858-ban a pesti műtárlaton állított ki. Jókai szerint Latkóczy e képén sok kifejezés van s «kár, hogy nagyobb művekben nem mutatja be kitünő tehetségét».[3] Latkóczy az 1850-es évek végén a tárlatokon több tanulmányfővel is szerepelt.

Az 1860-as évek óta működik *Gross Béla* festő, ki 1835 febr. 4-én Miskolczon született. Tanulmányait 1850-ben Pesten, a Marastoni-féle festőakadémiában kezdte, majd 1853-ban Bécsben Waldmüller tanítványa lett. Ezután Münchenbe ment, hol 1855-ig tartózkodott. Ekkor hazajött, 1858-ban azonban ismét az osztrák fővárost kereste fel s 1860-ban a képzőművészeti akadémián fejezte be tanulmányait. 1860—69-ig Pesten működött, ekkor azonban Bécsbe költözött, hol 1881-ig lakott s ez idő alatt csaknem minden bécsi tárlaton részt vett. Az 1873. évi bécsi világkiállításon kilencz képpel volt képviselve. 1881-ben visszatelepedett Budapestre s azóta állandóan ott él. Kiválóbb művei: *Gróf Andrássy Gyula és neje arczképei; Andrássy György arczképe* (1861); *Drótostót* (1861), gróf Károlyi István tulajdona, *Tanulmányfő* (1861), gróf Károlyi Gyula tulajdona, *Szt. Margit*, Klotild főherczegnő tulajdona stb. Művei közül *Női arczkép* (1887 a művész nejének arczképe) és *Paraszt anyóka* (1886), a budapesti

[1] *Simon János* úr szives közlése.

[2] *Vasárnapi Ujság*, 1859. 22. l.

[3] *U. ott* 1858. 21. (Kakas Márton a műtárlatban.)

Szépművészeti Múzeum és *Adler Mór festőművész arczképe* a *Magyar Történelmi Képcsarnok* tulajdona.

1874-ben és 1881-ben Miskolcz város tanácsa újabb jelét adja 1874.
annak, hogy a képzőművészet támogatását erkölcsi kötelességének tartja. 1874-ben, mikor az Orsz. Magy. Képzőművészeti Társulat a Műcsarnok felépítése czéljából műsorsolási sorsjegyeket küld a városnak, a tanács november 20-án a következő határozatot hozza:

«A művészet pártolása sokkal inkább polgári kötelesség, semhogy azt külön figyelembe ajánlani szükséges volna. A tanács közzéteszi a felszóllítást s a legkevésbbé sem kételkedik a sikerdús eredményről.»[1]

1881-ben a képzőművészet emelése érdekében 200 frtot szavazott 1881.
meg, mely összeget a Képzőművészeti Társulat rendelkezésére bocsátotta a város.

1885-ben a nagy jóltevő, *Kun József* arczképét rendelte meg a 1885.
tanács *Barabás Miklós* festőművésznél, ki e képpel 1886-ban készült el. A remek képmás azóta ott függ Miskolcz város közgyűlési termében.[2]

A 80-as években *Váncza Emma*, Wántza Mihály unokája festege- 1880—90.
tett Miskolczon, ki azonban inkább műkedvelő, mint hivatott művész volt. Nehány táj-, virág- és csendéletképét 1881-ben a budapesti nőiparkiállításon is bemutatta.[3]

A következő évtizedben kezdett figyelmet kelteni maga iránt Miskolczon *Bizony Ákosné* szül. Hosszufalusy Róza festőnő, ki 1848 febr. 14-én Ábrányban (Borsodm.) született. 1892. óta s eleinte műkedvelésből festegetett s a magánszorgalom útján elsajátított ismereteit olaszországi, müncheni és párisi tanulmányútjai alkalmával bővítette. Kizárólag arczképeket fest s művei közül egy női képmással a budapesti Műcsarnok 1899. évi téli kiállításán is szerepelt.[4]

---

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

[2] *Polgármesteri jelentés*, 1885.

[3] *Képzőművészeti Szemle*, 1881. 138. l.

[4] *Balogh Bertalan* úr szives közlése.

1894-ben került Miskolczra *Kiss Lajos* rajztanár és festőművész, kinek rövid életrajzát már könyvünknek a tanügyről szóló fejezetében adtuk. A ref. főgymnasium e jeles tehetségű tanára 1895-től kezdve a nyári szünidőket többnyire külföldi utazásokra használta fel, megjárta Ausztriát és Németországot két izben s többször megfordult Schweitzban és Olaszországban is. 1898-ban Sarajevoban, 1900-ban Párisban volt s az utóbbi helyen főleg a művészeti gyüjteményeket tanulmányozta. Még az 1890-es években Ferenczy Lajos életnagyságú arczképét festette meg a ref. felsőbb leányiskola számára s újabban Bathó Eszter arczképének megfestésével bizta meg a ref. egyháztanács. Kiss Lajos a Borsod-Miskolczi Közművelődési Egyesületben művészeti kérdésekről több felolvasást tartott s a Miskolczon rendezett ipar- és képzőművészeti kiállítások rendezésénél mindenkor tevékeny részt vett. A helyi lapokba is dolgozott évekkel ezelőtt, míg át nem vette a városi női ipariskolában a rajzoktatást. Kiss Lajos újabb művei közül említést érdemelnek azok az apróbb, miskolczi részleteket ábrázoló tájképek, a melyek képeslevelezőlapok alakjában sokszorosíttatván, nagy elterjedettségnek örvendenek. Könyvünknek több illusztráczióját szintén ő készítette.

Ugyancsak az 1890-es évek vége felé tünt fel *Baumgartl Boldizsár* festő, ki 1867 deczember 8-án Fekete-Lehotán (Gömörm.) született. A főgymnasiumot 1887-ben Rozsnyón végezte, ezután Budapestre jött s a mintarajziskola növendéke lett, hol 1890-ben rajztanári oklevelet szerzett. A következő évben Münchenbe ment s előbb a képzőművészeti akadémiát, majd Hollósy iskoláját látogatta. 1892-ben hazajött, de 1898-ban ismét felkereste Bajorországot s egy ideig a deitenhofeni festőtelepen dolgozott. Nehány hónap után azonban visszatért Miskolczra, hol az 1890-es években mint rajztanár működött. 1900-ban tanári állást vállalván a sarajevoi technikai középiskolán, Sarajevoban telepedett le s azóta állandóan ott működik. A budapesti Műcsarnokban legelőbb 1899-ben lépett fel *Nyári hangulat* (tájrészlet Deitenhofen környékéről) czimű festményével. mely a miskolczi múzeum tulajdona. Ugyanott Kiss Lajos tanár

ajándékából még *Utczarészlet Sarajevoban* czimű olajfestménye látható. Jelentékenyebb művei: *Krasznahorka, Hosszúrét és Váralja* (1899), *Részlet Sarajevo mellett* (1900), Beer Konstantin tulajdona, Budapest, *Részlet Sarajevo környékéről* (1900), «*Elsülyedve, elfeledve*» (1902).

Az 1890-es évek vége Miskolczon felette gazdag volt művészeti eseményekben. A *Róna József* szobrászművész által alkotott remek

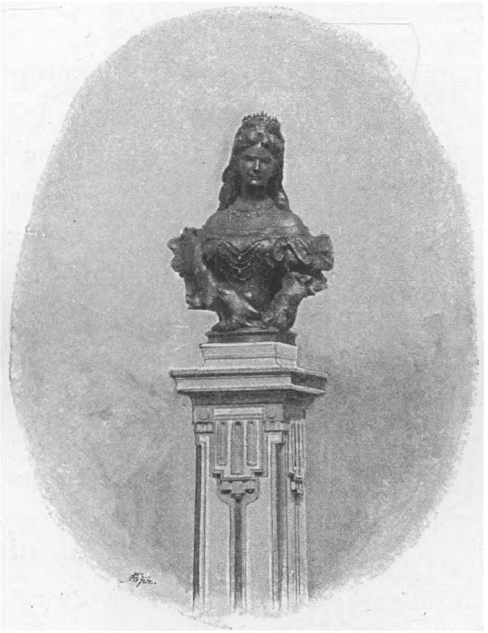

18. Erzsébet királyné szobra Miskolczon.

Kossuth-szobrot Miskolcz legszebb terén 1898 május 30-án leplezték 1898.
le,[1] a következő év jun. 17-én pedig Erzsébet királynénak az Erzsébet- 1899.
ligetben felállított szobráról hullott le a lepel. Büszkeséggel hivatkozhatunk rá, hogy Magyarország városai közt Miskolcz volt az első, mely gyászos végű nagy királynénk emlékezetét nyilvános helyen emelt szoborművel megörökítette. A diszes fehér kőállványon elhe-

[1] *Vasárnapi Ujság*, 1898. 23. szám (képpel).

lyezett szép bronz mellszobor *Strobl Alajos* műve, közadakozásból létesült, s a királynét legszebb női kora teljes bájában ábrázolja.[1]

1899-ben volt Miskolczon az első számbavehető *műtárlat* is, melyet miskolczi művészek közreműködésével a budapesti Nemzeti Szalon rendezett. Azóta a fővárosi művész egyesületek több kiállitást is rendeztek városunkban s művészeink több izben szintén kollektiv kiállításokon mutatkoztak be a közönségnek.[2] Ugyancsak 1899-től a város ösztöndíjjal támogatott egy jeles tehetségű, miskolczi származásu művészt.

A legujabb művésznemzedék tagjai közül kétségtelenül *Halász Hradil Elemér* festő emelkedik ki legjobban, ki 1873 április 18-án Miskolczon született. Tanulmányait 1898—1902-ig a Hollósy-féle magán-festőiskolában, Münchenben végezte. 1903-ban Párisba ment, hol az Academie Julien-ben Jean Paul Laurensnél tanult. 1904-ben Münchenben saját műterme volt, a következő évben azonban visszatért hazájába s Kassán telepedett meg. 1908-ban tagja lett a szolnoki művésztelepnek s azóta jobbára ott működik. Ösztöndíjakban többször részesült. 1901-ben állami ösztöndíjjal tanult, 1902. és 1903-ban megkapta a gróf Andrássy Dénes-féle, 1904-ben Miskolcz város művészeti, 1907-ben pedig a Kohner Adolf-féle ösztöndíjat. A Képzőművészeti Társulat kiállításain legelőbb 1907 tavaszán állított ki. Jelentékenyebb művei: *Tanyai ház napnyugta előtt, Délelőtti napsütés, Az öreg sánta modell, Suhancz gyerek, Halászbárkák a Tiszán borus időben, Halászbárkák borus időben, Teherhajó a Tiszán napnyugta előtt* (1907), *Imádkozó barát, Boglyák napsütésben, Portrait-tanulmány* (1908). Az 1908. évi londoni magyar kiállításon két képével szerepelt.[3]

Ki kell még emelnünk festőink közül *R. Kemenczky Árpád, Sassy Attila, Balogh József, Pécsi János, Haller Stefko* és *Ungár Arthurt;* szobrá-

[1] *Vasárnapi Ujság*, 1899. 27. szám (képekkel) és *Borsodmegyei Lapok*, 1899. 49. szám.

[2] Miskolczi festők karácsonyi tárlata. H. és év nélkül. (1909.) Miskolczi festők képkiállítása. «Miskolczi Napló», 1909 deczember 25.

[3] *Művészet*, 1907. 268. l.

19. Gyermekek menete Erzsébet királyné miskolczi szobra körül.

szaink közül pedig *Kun Józsefet.*[1] Építészeink közül ki kell emelnünk *Ádler Károlyt*, ki mint városi mérnök Miskolczon számos középületet tervezett s egyebek közt tőle való az ev. ref. főgymnasium s az Erzsébet-közkórház terve is. Az újabb építésznemzedék szintén nehány jeles készültségű fiatal építőművészszel dicsekedhetik.

Sassy Attila (művész nevén *Aiglon*), festő és grafikus, 1880-ban született Miskolczon. Atyja Sassy Árpád városi tanácsnok, anyja Szirmay Terézia. Iskoláit a miskolczi ref. főgymnasiumban végezte. A művészeti pályára 1898-ban lépett. Első mestere Ferenczy Károly volt. 1904 végén Münchenbe került, hol Ažbe Antal iskolájában folytatta tanulmányait. Münchenből hazajövet, a nagybányai művészkolónia tagja lett, hol studiumait kiterjesztette a nagy természetre is. Nagybányáról Miskolczra s onnan ismét Münchenbe, végül Párisba utazott. Az 1906. év végét s a következő év elejét a párisi Academie Julian-ban töltötte, honnan átment az Ecole Nationale et Spéciale des Beaux-Arts-ba. Párisból 1907 elején jött haza s azóta Budapesten tartózkodik.

Még párisi tartózkodása alatt festette meg azokat a képeket, melyekkel úgy Párisban, mint Budapesten nagy sikert aratott. Ezek: a párisi «Rue des Ecoles», «Napsütötte háztető» és Kaffka Margit könyvének illusztrátiói. Majd hazajövet megfestette Kaffka Margit irónő portraitját, melylyel ugyancsak kivívta a kritika elösmerését. Közben a grafikával is foglalkozott s e művészeti ágban most már teljesen kifejlesztette egyéniségét. Szines grafikái közül Budapesten több darabot állított ki, melyek újszerűségükkel szintén feltünést keltettek. Különösen nagy hatást ért el ujabban «Ópiumálmok» cz. grafikai művével. Ujabban készült portraitjai közül említést érdemel dr. Medgyesy Ferencz szobrász arczképe.

Halász Hradil Rezső. Született 1875 augusztus 22-én Miskolczon. Apja Hradil Vincze miskolczi festő, anyja Jermann Magdolna. Iskoláit Miskolczon végezte és azután édesapja műtermében atyja

[1] *Faragó József:* Miskolczi atelier-k. *Miskolczi Napló*, 1909. 216. szám.

és bátyja, Halász Hradil Elemér, jelenleg Kassán működő portraitfestő utbaigazítása mellett végezte tanulmányait. 1898-ban Nagybányára, 1905-ben pedig Münchenbe ment, hol egy évig a szobrászatot tanulta Castan és Güttner szobrász-iskolájában. 1900. évben Párist kereste fel, hová a miskolczi kereskedelmi és iparkamara küldte ki. A kiállítás idején az ottani kiállításokat és képtárakat tanulmányozta át.

Eddigi munkáiból, melyeknek zöme tájkép volt, 1900. évben a Nemzeti Szalonban állított ki két képet, továbbá a miskolczi festők kiállításán 1904. és 1909. években egy-egy sorozatot. Képei Halász René aláírással vannak ellátva.

Gimes Lajos 1886 november 29-én született Miskolczon. Apja néptanító volt. Már gyermekkorában szeretett rajzolgatni. Szülei látván kézügyességét, ipari pályára szánták. Atyja időközben meghalt. Középiskolai tanulmányainak befejezte után Budapestre ment, hogy ott egy műlakatos rokonánál e mesterséget kitanulja. Ez azonban rajzolókedvét és a szép iránt való törekvését nem elégítette ki. A még odahaza készített rajzait a székesfővárosi iparrajziskolába vitte, hol az igazgató látva tehetségét, a haladók osztályába vette fel. A következő évben az iparművészeti iskolába jutott, hol öt évig tanult kitartással, küzdve a megélhetés nehézségeivel. Az iskolai évek alatt több pályázaton érmet és díjat, az utolsó évben pedig képesítő oklevelet nyert s a budapesti Nemzeti Szalonban több tárlaton ki is állított s a milanói nemzetközi kiállításon is résztvett négy festményével. Az iskolai tanulmányai után az ország legnevezetesebb és legfestőibb vidékeit főleg gyalogszerrel bejárta s értékes ethnografiai rajzokat gyüjtött. Az egyéves katonai szolgálata után külföldre utazott. Európa legnagyobb városaiban megfordult, mindenütt szerezve becses tapasztalatokat főleg a festészet terén. Hosszabb időt töltött Münchenben, Berlinben, Bruxellesben és Párisban, hol a modern festészetet legtöbb alkalma volt tanulmányozni.

Külföldről hazatérve szülővárosába igyekezett azon erős akarattal, hogy itt, akár a saját erejéből, akár a mások támogatásával mű-

vészi életet teremtsen. Miskolcz városának rendkívül festői vidéke és a környék lakosságának magyaros viselete ébresztette benne a vágyat és lelkesítette ezen czél keresztülvitelében. Közben egy középületen és több magánépületen freskókat is festett. Legsikerültebb ezek között a «Miskolczi Kölcsönös Önsegélyző Hitelszövetkezet» pénztártermének allegorikus és magyaros ornamentikával diszített négy oldalfala.

Az 1909. év nyarán készült képeiből (melyek nagyobbára tájképek és genre-képek) több helyi festővel egyetemben kiállítást rendezett a vármegyeháza nagytermében. A kiállítás nagy érdeklődést keltett és úgy erkölcsi, mint anyagi tekintetben igen jól sikerült.

Kun József 1879-ben Miskolczon született. Tanulmányait Budapesten az orsz. m. kir. iparművészeti iskolában Lorántfi szobrászművész mellett kezdte. Később Párisban az Acad. Julianban folytatta Verlet mellett. Egy pár hónap mulva megint visszajött és növendéke lett az École des Beaux Arts-nak, Chaplain érem-szobrász és Mercier szobrász iskoláit látogatván. Két évet ezután Miskolczon töltött s legtöbbnyire dekorativ dolgokat készített. Utóbb újra Párisba ment s az Ecole des Beaux Arts-nak lett növendéke, hol Lucien Simon festő, Vernon éremszobrász és Verlet szobrász voltak tanárai.

Végül, bár szorosan véve nem számítható művészeink közé, itt kell megemlékeznünk egy XVIII. századi miskolczi születésű kiváló technikusról, *Keller* főhadnagyról, ki mint ácslegény kezdte pályafutását s utóbb, Mária Terézia korában, mestersége révén a csajkások közé soroztatott. A nagytehetségű fiatalembert 1780-ban a császárné Hollandiába küldte a hajóépítés tanulmányozása czéljából. Számtalan hajómodellje a titeli fegyvertárban őriztetett. Keller aggkorában vízbe ölte magát. Tiszttársai czopfját levágták és a fegyvertár kapujára szegezték.[1]

[1] *Tudományos Gyüjtemény*, 1832. VI. 28—29. l.

Miskolcz *zenei életéről* a XVIII. századból s a következő század elejéről csak igen kevés adat ismeretes. 1757 júl. 21-én Ferdinánd 1757. főherczeg születésnapja alkalmával a katholikus templomban Tedeum volt, melyre Egerből hoztak muzsikusokat, akik 6 frtot és 50 itcze bort kaptak, jeléül annak, hogy ezidőtájt városunkban a műzenének aligha voltak hivatásos művelői. 1787-ben Rhem Jánosnak, lecticális 1787. adóban exequált trombitája kiadatott neki, minthogy az parochiális templomban eddig ingyen szolgált s ezutánra is szolgálatját ajánlja.[1]

A XIX. század első évtizedeiből vajmi keveset tudunk. 1843-ban 1843. a Pesti zeneiskola-egyesület gróf Festetich Leó elnök és Mátray Gábor igazgató ajánlásokat kérnek. A lakosság felszólíttatik adakozásra — mondja a zenedevezetőség kérelmének elintézéseként a városi jegyzőkönyv. Az 1840-es években egyébként már egy jeles zongora-virtuozzal dicsekedhetik Borsod *Fáy Antal* (született 1805 okt. 17-én a borsodmegyei Emődön) személyében, ki 1848-ban Borsodmegye főszolgabirája is volt. Lábát törvén, utóbb egészen a művészetnek élt s 1869-ig Miskolczon lakott. Ekkor Pestre költözött, hol 1872 július 30-án halt meg. Leánya, Gizella, Reményi Ede felesége lett.

Ugyancsak e század első felében töltötte Miskolczon gyermekkorát egy másik kiváló zongoraművészünk, *Joseffy Rafael* s az 1840-es években kezdett országos hírnévre szert tenni Miskolcz egyik legnagyobb fia, *Reményi Ede*, az utólérhetetlen hegedűművész.

Reményi Ede 1829 július 15-én Miskolczon született. Már 10—12 éves lehetett, mikor atyja, Hoffmann, mint szegény zsidó Egerbe költözött. Reményi, kinek hivatása a hegedűjátékra korán kitünt, a székesegyház karnagyához járt hegedű-oktatásra. Egyszer a karnagynak alkalma volt Pyrkerrel beszélni és dicsérőleg nyilatkozott «a kis zsidó virtuozról», a kit érdemes volna kiképeztetni. Pyrker most mindent elkövetett, hogy «a kis zsidó virtuoz»-t a keresztény vallásra térítse. 13 éves korában Reményi tényleg át is tért a kath.

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

vallásra. E perctől kezdve Pyrker bőkezűen gondoskodott Reményiről s Bécsbe küldte kiképzés végett. Beszélik Egerben, hogy a mikor a kis Reményi először lépett föl nyilvánosan, Bécsből való hazajövetele után, Pyrker ott a pódiumon csókolta homlokon, annyira tetszett neki az előadás.[1]

A bécsi zeneakadémiában Böhm József osztályában képezte magát Reményi, hol ezidőben a szintén magyar származású s később szintén világhirre szert tett Joachim is tanult. Itt kötött a két ifjú szoros barátságot, mely később is, midőn mindketten a világ szinpadára lépve, az elsőség babérjáért küzdöttek, soha legkevésbbé sem lazult.

Negyedfél évi tanulás után Reményi 1846-ban önkényt hagyá el a bécsi zenedét s szülei tudta nélkül Pestre gyalogolván, itt sokat nélkülözött, mignem az akkori politikai körök és gyüldék felkarolták. Első fellépése a Nemzeti Szinház szinpadján ugyanazon év karácsony bőjtjén kitünően sikerült s a következő év elején már Párisban találjuk őt, hol gróf Széchenyi István ajánlata a magyar nagyúri szalonokat megnyitá számára. A forradalom elején Reményi London «Majesty's theater»-jének volt első hegedűse, a honvágy azonban csakhamar Pestre hozá. A szabadságharcz alatt Görgey tábornok segédtisztje és tábori hegedűművésze volt s általában mint «*Görgey hegedűsét*» ismerték, kinek jövendő nagyságát Jókai följegyzései szerint e hadvezér is megjósolta. Fegyverletétel után az alig húsz éves ifjú Hamburg rokonszenves közönségét ragadta el hegedűjével s hangversenyeit még az Atlanti-tenger hullámain úszó hajón is folytatva, száműzött honfitársaink számára igen szép összeget adott át New-Yorkban.

Az Egyesült-Államok nyugati nagyobb városait bejárva, félév mulva Európába tért vissza s az «államcsiny» végbeviteléig Párisban lakott. E történeti esemény azonban az ő életében is fordulópontot képezett. Futva a császár hatalma alól Reményi Weimarba,

[1] *Pesti Hirlap*, 1898 május 20. szám.

Liszt Ferenczhez jutott s másfél évig a nagy mester kiváló szeretetében részesülvén: megtanulta mindazt, a mi őt később igazi művészszé tevé. Ez időbe esik Reményi megismerkedése Wagner Richarddal is, ki akkor Baselben tartózkodott. Lelke egészen új irányú törekvést,

20. Reményi Ede.

új szellemet nyerve, 1854—55-ben Nagy-Britannia főbb városaiban lépett fel. A «Hölgyfutár» londoni levelezője (Cs—y) tudósította a magyar közönséget diadalairól, mely tetőpontját akkor érte el, midőn az angol királynő udvarában megürült első magán-hegedűművészi állást 211 (minden nemzetbeli) vetélytárs közül elnyerte. S e fényes állást is kész volt Reményi odahagyni, midőn az imádott haza kapuja 10 évi sóvárgás után ismét kinyilt előtte. 1860-ban hazajött s csak-

hamar ezrek és ezrek ismerték, mint a «nemzet hegedűsét». Igy nevezték el őt, ki ennek a mozgalmas időszaknak egyik nevezetes és az akkori pezsdülékeny és lelkesedő hangulatba oly beillő alakja lett hegedűjével, melyből művészettel szólalt meg a magyar dal, sírt a «Repülj fecském» és zengett a «Rákóczi-induló». Hangversenyei a hatvanas évek legelején valóságos politikai események voltak, tüntetések. A külföldről hazajött művészt hírnév övezte, melyet idegen országokban szerzett magának. Mikor 1860-ban visszatért, sok magyar nóta és a «Rákóczi-induló» akkor szabadult föl a rendőri tilalom alól. A művész virtuozitásának bizarrsága, sajátossága, természetének nagy elevensége, szokásainak szabadsága mindenütt hatottak, magánkörben, hangversenyteremben, úgyszólván az egész közéletben. Mindenfelé hívták, mindenütt ünnepelték, tapsolták. Példátlan lelkesedés közt járta be az egész országot. Hegedűjével nemcsak lelkesített, de jótékonyságot is gyakorolt iskolák és közczélok javára. A hatvanas évek történetében domborodik ki az ő rapszodisztikus alakja. De, mint előadó művészt is előkelő hely illeti. Hatása alatt kezdődött a szervezkedés a magyar zene művelésére. Irt jeles zeneműveket, tanítványa is sok volt, köztük a legkiválóbb Ploténi Nándor, ki magyarországi körútján is kisérte.[1]

Külföldön úgy, mint a hazában temérdek kitüntetés érte érdemeiért.

Udvarok, nagyhírű férfiak, egyletek és társulatok tisztelték meg a legkülönbözőbb módon s ő mindez előnyt csak arra használja fel, hogy a magyar név dicsőségeért még többet tehessen s hogy a mit életfeladatául kitüzött: nemzeti zenénket fejlesztve, annak számára mind nagyobb körben hódítson.

A fővárosban 1861 végén az «Európá»-ban rendezett classicus quartett-estélyei óriási sikerűek voltak s 1862-iki februárban Bécsből csak azért rándult le, hogy közreműködjék az irói segélyegylet javára rendezett estélyen.

---

[1] *Vasárnapi Ujság*, 1898. 355. l.

Azóta a téli idényeket rendesen külföldön töltötte. Első évben bejárta Bécs, Prága, Lipcse, Drezda és Berlin városokat s a műértő német közönség s a kritika részéről a művész mindenhol nagy elismerésben részesült. 1863-ban Olaszország északi városaiban aratta a babérokat; s 1864-ben újra útra kelt, hogy a mit 1863-ban északon kezdett, Olaszország déli részein bevégezze.

Reményi játéka ez időben egészen eredeti és sajátságos volt, mely elütött minden eddig ismert iskolától, egymaga alkotván külön iskolát. Hangversenyeinek műsorozatát igen tapintatosan szokta volt megválasztani. Mindig három elem volt abban egyesítve: a classikai, romantikai s a *magyar*.

Angliában tartózkodása alatt évenkint hosszabb időt töltött Yersey szigetén s számtalanszor összejött a szomszéd Guernseyben Hugo Viktorral, kinek egyénisége és társalgása szinte nagy befolyással volt személyére és kiható gondolkodására és tetteire.

Otthonossága a művészet minden ágában s világismeret párosulva élénk kedélylyel: Reményit egyikévé tették a társaságok legkedveltebb egyéneinek.

A zeneköltészet terén is fáradhatatlanul működött s e részben — többnyire csak alkalmilag — megjelent művei legkevésbbé lehetnek mérvadók. 1862-ben Németország első zeneműkiadó czége: Breitkopf és Härtl ajánlkozott szerzeményeinek a világ elé bocsájtására.[1]

Reményi a hetvenes évek közepéig állandóan Budapesten lakott, de — mint már említettük — koronkint hangverseny-útra ment s ismételten bejárta egész Európát és Egyiptomot.

Jelentékeny összegeket áldozott közművelődési czélokra; a Petőfi-szobor költségeinek nagyrészét ő hegedülte össze országos körútjai alkalmával. A Petőfi- és Széchenyi-szoboralapot 67.000 frttal gazdagította.

---

[1] *Az Ország tükre*, 1864. évf. 1. szám.

A magyar műzene fejlesztésének is egyik legkiválóbb apostola volt. 1870-ben báró Orczy Bódog intendáns a Nemzeti Szinház első magánhegedűsének és versenymesterének nevezte ki. A hetvenes években tovább folytatta hangverseny-körútját, majd nőül vette *Fáy Antal* leányát, Gizellát s Párisba költözött. 1879-ben családját Párisban hagyva beutazta az egész világot, még a Sandwich-szigeteken is ünnepelték a világhírű magyar hegedűművészt, a ki főleg a *Repülj fecském* utólérhetetlenül virtuóz előadásával csinált legnagyobb hatást a külföldön.[1] Reményi kétszer járta be a világot. Beutazta Dél-Amerikát, Uj-Zélandot, Khinát, Japánt, hol a mikádó vendége volt, járt Manilában is. Közben hire terjedt, hogy Szent-Móricz szigete mellett hajótörés érte és meghalt. A hír nem volt való. Reményi viruló egészségben tért vissza Párisba.

1890-ben hosszú távollét után családjával visszatért Magyarországba; legelőször Budapesten hangversenyezett, majd beutazta az egész országot, több mint ötven hangversenyen ragyogtatva hegedűjének régi nimbusát. Szülővárosában, Miskolczon is ekkor, 1891-ben lépett fel utóljára. A hangverseny-körút befejeztével ismét visszatért Párisba, 1893-ban pedig Amerikába, New-Yorkba költözött, a hol igen nagy népszerűségben élte öreg napjait.

Életének utólsó öt évéről aránylag keveset tudunk. A hangverseny-saison alkalmával ismételten bejárta Amerika nagyobb városait s utóbb New-Yorkban egy orfeumban működött. 1898 elején egy magyar királyhimnuszt komponált. Reményi legjobb szerzeményének tartotta ezt a himnuszt és csak azt sajnálta, hogy már nem éri meg himnuszának egyeduralomra jutását Magyarországon. A himnuszt Reményi nemcsak hegedűre és zongorára, hanem nagy zenekarra, sőt férfi-négyesre és vegyes karra is komponálta, de művét csak egyetlen egyszer játszotta nyilvánosan és pedig 1898 márczius hó 15-én, a newyorki magyar-egylet márcziusi ünnepélyén. Akkor

[1] E körútja alkalmából amerikai sikereiről ír a *Borsodmegyei Lapok*, 1884. évf. 39. száma. (Egy miskolczi fiú diadala az új világban.)

határtalan lelkesedést keltett a gyönyörű kompozicziő, melyet szerzője háromszor is megismételt a lelkesült hallgatóság kívánságára. Azóta Reményi nem játszotta többé himnuszát; életének utolsó heteiben egy new-yorki orfeumban, Kogel és Bialnál hangversenyzett, a délután 2 órától esti 11 óráig tartó előadásnak ő volt egyik startja, körülbelül fél 10 órakor került rá a sor, ekkor három vagy négy számot úgyszólván megszakítás nélkül játszott és ezért havonkint 500 dollárt kapott — de himnuszát nem játszotta soha, mert nem akarta szerzeményét a mulatóhely vegyes érzelmű és értelmiségű közönsége előtt profanizálni. Érdekesen mesélte el Reményi azt is, hogy himnuszának megirásához hogy kapott inspirácziót. «Egyszer éjjel — így beszélte el az akkor New-Yorkban időzött Karczag Vilmosnak — csudaszép álmom volt. Láttam magam előtt a magyar királyt, Szent István palástjában, fején a szent koronával, egyik kezében aranyalma, a másikban kard volt. Fenn ült a trónuson, feje fölött pedig két géniusz tartott egy tündöklő sugár-koronát. Leborultam a trón zsámolya előtt, azután, hogy hódolatomat kifejezzem — mert szavakra nem találtam — elővettem hegedűmet és elkezdtem játszani. És csudaszép, megható dallam szólalt meg egyszerre a hegedűm húrjain. Mire fölébredtem, még mindig a fülemben zsongott a szép melódia. Fölkeltem, leültem az iróasztalomhoz és leírtam hallás után azt, a mi a fülemben zsongott. Igy keletkezett az én király-himnuszom!»[1]

Halála, mely 1898 május 16-án[2] a szinpadon érte utól, a nagy művészhez méltó, művész-halál volt.

«A szinpadon megjelent mosolygón és boldogan és fiatalon is, a leborotvált arczával és csillogó szemével — írja egyik barátja a reá való visszaemlékezésében. — Holott már hatvan esztendős volt akkor. De rendíthetetlen életereje és rajongó élni vágyása valami kiváltságos ifjúságot szuggerált önmagának és úgy élt, úgy dolgozott, úgy utazott és szeretett, mint egy fiatalember, mint egy hegedűs csodagyer-

[1] *Pesti Hirlap*, 1898 május 21. szám. (A legujabb király-himnusz.)
[2] *U. ott*, 1898 május 17. szám.

mek Amerikai nagy fehér színésznők, a kikkel holmi gyöngéd és ártatlan flirtökben a szerelem illusióját élvezte állandóan Azrának nevezték s ő maga is e heinei nevet szerette legjobban.

«Welche sterben wenn sie lieben.»

Mert a halált csak afféle költői képzetnek tartotta és fájdalmasan fizikai jelentőségét merőben kikapcsolta a maga sorsából s végzetéből. Naiv és rajongó szive mindent elhitt, mindenben bizott, mindenben reménykedett, a mi csillogó és romantikus életfelfogásának állandó fénye s derüje volt. De a halált sehol sem látta, semmiben sem érezte, legkevésbbé önmagában. És sohasem volt üdébb, frissebb és boldogabb, mint amaz utolsó este, a mikor hősi Stradiváriusával a hóna alatt megjelent az Olympia szinpadán.

És soha szebben nem játszotta az «Old Slorg»-t, mint ezuttal, a mikor a sorsa immár betelt fölötte s leselkedő végzete mintegy gyászközönségnek hivta el a hangversenyterembe a chicagói műkedvelőket. A csillárok izzó fényében, tapsviharban, tumultuozus tetszészajban hirtelen térdre ereszkedett, elborult szemével előre meredve s egy végsőt sóhajtva az elmuló tündöklésbe. Még egy pillanat telt el s már nem élt. De a hegedűjét még egyre szorongatta! Ugy kellett róla leszoritgatni megmeredt ujjait.

Imhol a tizedik esztendeje, hogy ott nyugszik abban a távoli newyorki temetőben, szegény magyar hires hegedűs! Szülőhazája őt sem kényeztette valami nagyon s végső pihenéseül nem az anyaföld jutott elfáradt testének. A newyorki fekvőhelyén vajon ki keresi föl? Az özvegye, Fáy Gizella, a ki rajongó hitvese volt, nemeslelkű, szenvedő asszony, a kit szintén elfeledtek itthon. S a gyermekei, Tibor és Adrienne. Ezek nyilván már amerikaiak. Az összes szálak megszakadtak és Reményi Ede gyermekei bizonynyal csak valami távoli és homályos csengésképen tudnak még egy-egy magyar szót.»[1]

---

[1] *Szd.:* Reményi emléke. *Pesti Hirlap*, 1908 máj. 16. L. még: *Budapesti Hirlap*, 1898. évf. 136. és 163. szám. — *Vécseiné Jankovich Lujza:* Cipruslombok. *Borsodmegyei Lapok*, 1906 november 13—17. — *U. az:* «Fogaras és Vidéke», 1906.

1862-ben egy országszerte ismert zene-maecenás, gróf Fáy István hamvai helyeztettek el örök nyugalomra a miskolczi minoriták templomában. A gróf emlékét megörökítő fekete márvány sírtábla, mely a minoriták templomában a bejárattól balra eső második oltár-fülkében az oltár melletti falba van beépítve s 80 cm. hosszú és 58 cm. magas és sarkaiban ornamentalis diszszel ellátott arany kerettel bír. a következő aranybetüs feliratot viseli :

ITT NYUGSZIK

HERNAD KÉRTSI ÉS FÁI

GRÓF FÁY ISTVÁN

AZ URALKODÓ MÁLTAI REND VITÉZE

ÉS CSALÁDJÁNAK VÉGIVADÉKA

SÍRJÁN KESEREG A NEMZETI ZENE MÚSÁJA

MEGHALT FÜLESEN SOPRON MEGYÉBEN

ÉLTE 50-IK ÉVÉBEN 1862-IK ÉV MÁRCZIUS 17-ÉN

BÉKE HAMVAINAK.

Fáy István 1812-ben Sopron vármegyében született. Szenvedélyesen szerette a zenét s vagyonának nagy részét e szenvedélye kielégítésére fordította. Széles propagandát csinált a mágnási körökben a hazai művészetnek. Sokat utazott külföldön s szoros barátságban állt Liszt, Thalberg, Dreyschock s más virtuóz matadorokkal. Itthon pedig Erkel Ferencz, Doppler, Császár, Thern, Szénfy s más magyar zeneköltőkkel folytonos érintkezésben állott. Az 1850-es években mint iró is sokat szerepelt, érdekes és tanulságos hirlapi czikkeket közölvén a magyar zene multjából s a magyar zenét érdeklő aktuális kérdéseket is megvilágítva. Alapos képzettséggel bírt a zenében s zeneszerzéssel is sokat foglalkozott. Ő volt az első, ki «Régi magyar zene gyöngyei» czimen több füzetet adott ki zongorára két és négy

kézre átírva, Lavotta, Csermak, Bihari, Ruzicska s mások hátrahagyott műveiből. Nagy improvizátor hirében is állott.[1]

Az 1860-as években tünt fel *Ellenbogen Adolf* zenész és balletigazgató, a ki Miskolczon 1825-ben született és Budapesten 1880-ban halt meg. A fővárosba költözvén, előbb a pesti német s onnan a Nemzeti Szinházhoz szerződött, mint első hegedűs. A 60-as és 70-es években tevékeny részt vett a fővárosi zeneélet mozgalmaiban. Mint zeneszerző főleg a magyar és más nemzeti táncz-zene terén fejtett ki sokoldalú tevékenységet. Irt több sikerült körmagyart, csárdást, keringőt s egyéb táncz-zenét, melyek nevét népszerűvé tették. Nagy mértékben befolyt a czigányzenekarok fegyelmezésébe és magasabb szinvonalú összjátékába, mely foglalkozást nagy szenvedélylyel és kitartással űzte. A fővárosi czigánybandáknak rendesen ő volt a legkeresettebb átirója, hangszerelője és betanitója is. A magyar operák átirását czigányzenekarokra majdnem mind ő eszközölte

Városunk zenei élete az 1870-es évektől kezdve szorosan össze van nőve a *miskolczi daláregylet* történetével.

1840. A daláregyleti intézmény hazánkban a 40-es évek elején kezd feltünedezni; a fővárosban ekkor találunk már egy működő férfikart Havi Mihály vezetése alatt; de a 48—49-iki viharos évek, majd a következő szomorú idők megállitották útjában ez intézményt is s

1852. csak az 1852-ik évben találjuk ismét a «Pest-Budai Dalárdá»-t a fővárosban szervezve. Érdekes megemlíteni, hogy 1852-ben alakult a «lugosi dal- és zeneegylet» is, mely annyi időn át ma is él és virágozik; s ott az ország egyik végpontján az idegen áramlattal küzdve, kiváló szolgálatot tesz a hazai zeneügynek. Később mindegyre szaporodtak

1864. ily egyletek, úgy hogy már 1864-ben 100 magyar dalegylet volt a hazában, melyek közül sok feloszlott s ismét alakult.

Volt tehát már a hármas bércz és a négy folyam között sok-sok

1874 dalegylet a hazai közművelődés szolgálatában, mikor végre az 1874-ik esztendőben Miskolcz is megalakította a maga daláregyletét, jóllehet

[1] *Pallas Nagy Lexikona.* VI. 737. l.

már előbb szintén volt egy, de ez nem sokáig állott fenn és mélyebb nyomokat nem hagyott maga után.

1874 szeptember hó 26-án, akkori helyi társadalmunk egyik általánosan kedvelt, népszerű és kitünő alakja : dr. Bódogh Albert megyei főorvos, később orsz. képviselő és központi közegészségi felügyelő elnöklésével egy értekezlet tartatott, mely egyhangúlag elhatározta, hogy Miskolczon egy felekezet- és osztálykülönbség nélküli dalárda alakíttassék.

A kezdeményező elnök újabb fölhivására november hó 22-én tartatott meg az alakuló közgyűlés, melyen 114-en jelentek meg. Konstatáltatott, hogy a közzétett felhivásra 236 pártoló tagja — ebből 29 nő — és 70 működő tagja ajánlkozott a bölcsőjében fekvő egyletnek. E közgyűlésen lett elfogadva az akkor már kidolgozott alapszabályzat, mely a belügyminiszteriumhoz lett fölterjesztve. Megválasztatott az elnökség, a tisztviselők és a választmány és pedig : elnöknek : dr. Bódogh Albert, alelnöknek : Zelenka Pál, első karigazgató : Papp Dezső, másod karigazgató : Budik Ferencz, jegyző : Simon Andor, ügyvéd : Lengyel Lajos, pénztárnok : Leszih Lajos, levéltárnok : Tóth Ferencz.

Ime a lomb és virág hervadásának idejében vettetett el a mag a szépművészet mezején, melyből a «Miskolczi Daláregylet» életerős fája nőtt ki ; s melynek virágaiban oly sokszor gyönyörködött Miskolcz város művelt közönsége.

Az első felbuzdulás hatása alatt 54 működő tag sorakozott a zászló alá, de e szám már az első hetekben leapadt körülbelül 30-ra, a kik az egylet tulajdonképeni magvát képezték. A fogadalmat nyilvánosan 1875 február 7-én tették le az új tagok, mikor elénekelték 1875.
első betanult darabjukat : a «Hajós-dalt». Első hangversenyét 1875 évi junius hó 19-én rendezte az egylet a Nemzeti szinházban. Ezen év július hó 29-én pompás kirándulást is rendezett a «Királykút»-hoz, hol a vendégszeretetnek igazi melegségével vették körül az ott jelenlévő Blahánét, a nemzet csalogányát és Tamássyt, a Nemzeti Szinháznak akkor itt időző tagjait. Augusztus hó 15-én a «Tűzoltó-Egylet»

zászlófelavatási ünnepén szerepelt az egylet, mely első dalestélyét szeptember hó 25-én tartja.

1876. Az 1876. február hó 8-án délelőtt Deák Ferencz requiemén szerepel; s ugyanaz nap este dalestélyt tart. 1876. évben lép be az egylet az országos dalárszövetségbe s már részt vesz mint ujoncz az augusztus 17—21. napjain Szegeden tartott országos versenyben. Előbb azonban szép ünnepély keretében veszi át a Miskolcz hölgyei által készíttetett díszes zászlót s ez évben tanulja jeligéjét: «*Szabadságot, hazát a dal tanít szeretni*». Szövegét dr. Bódogh Albert, dallamát Papp Dezső írta.

1878. Az 1878-iki év arról nevezetes, hogy akkor tartotta az egylet nagyszerű zászlószentelési ünnepélyét, a melyen több dalegylet is megjelent részben testületileg, részben küldöttségileg. Miskolcz egész társadalma osztatlan örömmel ünnepelt ekkor a dalosokkal. Zászlóanyául dr. Bódogh Albertné, Szepessy Malvin úrnőt, ezt a magas műveltségű, szép lelkű hölgyet nyerte meg az egylet, a ki azonban nem sokáig viselte tisztét; pár év mulva meghalt s az egylet gyászba vont zászlója alatt, könnyezve állott a nemes hölgy koporsójánál.[1]

1879. Az 1879-ik évről semmi különösebb nincs följegyezve. Tanul. képezi magát az egylet, megtartja rendes dalestélyeit.

1880. Az 1880-ik év augusztus hó 17—22. napjain a bérczes testvérhazában, a kolozsvári országos dalünnepélyen látjuk az egyletet, honnan egy diszes ezüst serleget, mint első verseny-nyereményét hozza el.

1881. Az 1881-ik év kimagasló eseménye a szeptember 10-iki est, mikor is a nagy hadgyakorlatok alkalmából a városunkban időző király lakása előtt ezernyi-ezer közönség jelenlétében Huber Károly «Nemzeti zászló» czimű férfikarát adta elő az egylet nagy hatással. A Felség ablakában állva hallgatta a hatalmas nemzeti dalt s szivélyesen köszöntötte a lelkesen éljenző embertömeget. Majd midőn ez égő fáklyái-

[1] L. még: *Miskolcz*, 1879. évf. 7. szám.

val elvonult, a Felséges úr bemutattatta magának Mikuleczky István egyleti elnököt, kit e szavakkal fogadott: «Nagy örömmel hallgattam a dalárda énekét, köszönöm! Kérem adja át köszönetem a dalárdának». Ezután a tagok számát kérdezte Ő Felsége, továbbá azt, hogy mily czélt tüzött maga elé az egylet? Mely kérdésekre az alelnök felvilágosítást adott s diszes pirosselyem kötésben átnyujtotta a Felségnek az elénekelt «Nemzeti zászló» szövegét, mire a fogadás véget ért. Ugyanez évi szeptember hó 11-én reggel 8 órakor a mindszenti r. kath. templomban tartott mise alatt egyletünk két darabbal szerepelt. Az istentiszteleten jelen volt a király, Rudolf trónörökös, több főherczeg és főúr, valamint a meghivott hatóságok és testületek.

Az 1882. év január havában mond le állásáról az egylet első 1882.
elnöke: dr. Bódogh Albert, kinek helyére *Mikuleczky István*, az ő helyére *Miskolczy Pál* titkár s ennek helyére *Mészáros Ferencz* választatik meg.

Ugyanezen év julius havában elhatározza az egylet, hogy lépéseket tesz az orsz. dalárünnepélynek 1884-ben Miskolczon leendő megtartása iránt. Meg is nyeri a városi hatóság beleegyezését, sőt ennek 500 forintos segélyét is és az ezen évi debreczeni dalünnepélyen a dalárszövetség csakugyan meghivatik.

Augusztus 16—21-ik napjain volt a debreczeni orsz. dalünnepély, hol az egylet 22 taggal vesz részt s honnan az első csoportú verseny egyik díját, egy díszes ezüst koszorút, a debreczeni dal- és zeneegylet ajándékát hozza el; továbbá abban a kitüntetésben is részesül, hogy az «Ügyrend és háziszabályok» kidolgozását a közgyűlés a debreczeni dalárdára és egyletünkre bizta.

1884 augusztus havában tartatott Miskolczon a 7-ik orsz. dalár- 1883—84.
ünnepély. Falaink között az egyesület akkori 61 tagegylete közül 47 egylet volt képviselve. Augusztus 6-án délután 4 órakor vette kezdetét a zászlós dalegyletek impozáns bevonulása a vasúttól, hol a vendégeket Mikuleczky István egyleti elnök üdvözölte. A fellobogózott, diadalkapuval s virágfüzérekkel diszitett utczákon haladva ért el a pompás látványosságú menet a Városház-térre, hol a bérpalota erké-

lyéről Soltész Nagy Kálmán kir. tanácsos, polgármester lelkes szavakkal üdvözölte a vendégeket.

Az első nap estéjén ismerkedési estély volt, hol egymás után keltek dalra az egyletek s a szebbnél-szebb daloknak vége-hossza nem volt. Ekkor dalolta az egylet nagy hatást keltve Lányi Ernő által az egyletnek ajánlott hires «Kossuth-nótát», a «Tavasz elmult . . .» kezdetű férfikart melynek bűbájos accordjait mai napig zengik e hazában a testvéregyletek. Másnap, augusztus 7-én a Nemzeti szinházban volt az első verseny a kötött műnégyessel, melyben 13 egylet vett részt, a két minta-dalárda: a debreczeni és a pécsi külön szakaszt képezve versenyzett; s az első díjat, Miskolcz város díját, a «Talpra magyar»-t óriási hatással éneklő «ungvári dalárda» nyerte el egyhangulag, a másodikat, Miskolcz város hölgyeinek díját, az «egri dalkör» végre a harmadik díjat, melyet a «Miskolczi Daláregylet» ajánlott fel, a «rimaszombati dalárda» vitte el.

Harmadnap, vagyis augusztus 8-án a szabadon választott versenydarabok estéje volt, a melyen 14 egylet vett részt; s az első díjat a szegszárdi, a másodikat a szatmári s a harmadikat a jászberényi dalárda nyerte el.

Negyedik nap, 9-én összelőadás volt szintén a szinházban, melynek műsora 10-én délután a városháza udvarán megismételtetett.

Az ünnepély utolsó művészi mozzanata a díszhangverseny volt, mely 11-én ment véghez a szinházban óriási érdekeltség mellett, a főváros legkitünőbb művésznői és művészei közreműködésével.

A felejthetetlen ünnepély napjai alatt *Miskolczy Pál* szerkesztéséve jelent meg az érdekes s megfelelő tartalommal bővelkedő *Emléklapok*.[1] Továbbá emlékérmeket is hozott forgalomba a körültekintő rendezőség, mely buzgó és fáradhatlan tagjaival, élén Soltész Nagy Kálmán, Mikuleczky István, Zelenka Pál, Papp Dezső, Mis-

[1] *Emléklapok* a miskolczi országos dalárünnepély alkalmából. Szerkeszti az országos dalárünnepély rendező-bizottsága megbizásából *Miskolczy Pál*, a «Borsod» szerkesztője. Miskolcz, 1884. I—VI. szám.

kolczy Pál és Tóth Ferenczczel minden lehetőt elkövetett az ünnepély fényének és sikerének emelésében. Ez ünnepélyes napokban kereste föl küldöttségileg az egylet elnökét a szegedi polgári és a szatmári dalárda s az előbbi szép himzett szalagot, az utóbbi pedig egy izléses szalaggal diszített koszorút ajándékozott az egyleti zászló részére.

Ábrányi Emil ez alkalomra írott szép üdvözlő költeményéből ideigtatjuk a következő sorokat:

— — — — — — — — — — — — —

Miskolcz! Borsod gyöngye! oly dalt érdemelnél,
Melynek minden sora egy-egy drága gyöngy!

— — — — — — — — — — — — —

Mondanék dalt jobbat, mondanék dalt szebbet,
Melyben délibábként földed bája ring,
Hogyha nekem adná hangja édességét
A Bikk csalogánya: kedves Lévaynk!

— — — — — — — — — — — — —

Mint fölszentelt ércze a magas toronynak,
Mely imára szólít s tulcsengi a vészt,
Ugy szólalt meg egykor Szemerédnek hangja,
Költvén honszerelmet s szent lelkesedést...!
Elnököt te adtál a dicső gyülésnek,
Mely védte a nemzet meggázolt jogát.
S mint Mózes a Nebón, úgy halt meg Palóczyd,
Látván a szabadság megnyert zálogát.

Zöldelő Avasnak erdős oldalában
Árnyas pihenő hely nékik ott jutott;
De mit félbe hagytak, nem marad végzetlen
Nyomaikba nem lép méltatlan utód . . .
Észben és jellemben nagyokat termelni
Az idő ha fáradt, meddő vagy hanyag:
Te neked mindig jut ama férfiakból,
Kik rád s a hazára fényt árasztanak!

És te, méltó város, nagyjaidat értő,
Város, mely megérted mindazt, a mi szép,
Ne csodáld, hogy eljön a művészet hozzád,
Érezni közelről szived melegét!

— — — — — — — — — — — — —

Üdv neked hát Miskolcz! És üdv neked is, te
Csoda vízű Sajó, babonás folyam,
Országunk Léthéje, melyből, hogyha ittunk,
Bánat messze tünik, gond feledve van.
Melyből hogyha ittunk, ide vágyunk folyvást,
Végzetünk legyen bár jó vagy mostoha,
S elfelejtünk mindent, hogy rád emlékezzünk,
A kit elfeledni nem lehet soha!

1885. 1885 szeptember 11-én a budapesti országos kiállításra utazó testvér lengyel nemzet fiait városunk többi polgáraival együtt igazi magyar vendégszeretetében részesítette s nekik több népdal között a lengyel himnuszt is elénekelte dalárdánk.

Ezután nyomasztó napok jöttek az egyletre. Diadalainak szerzője, szeretett karnagya, *Papp Dezső* sulyosan megbetegedett s az egylet előtt a pécsi dalárünnepély áll. Ezért november 12-én a választmány Tóth Ferencz alkarnagyra és Miskolczy Pál alelnökre bizza az egylet műszak vezetését, hogy ez akadálytalanul teljesítse hivatását;
1886. mígnem az 1886. évi január 4-ike gyászt nem hozott reá: Papp Dezső, elévülhetlen érdemű karnagya, az országos hirű zeneköltő, a nemesen érző s mélyen gondolkodó emberbarát meghalt. Január hó 6-án tartott temetésén az egylet gyászdalokat zengett s a gyászesetről a hazai testvéregyleteket külön kiadott gyászlappal értesítette az igazgató-választmány.

A karnagyi állásra *Wildner Alajos* rozsnyói egyházi karmester választatott meg. Április 30-án ismét gyászeset foglalkoztatta az egyletet. Alapító elnökének, dr. *Bódogh Albertnek* a halála, kinek emlékét jegyzőkönyvében örökítette meg s halála fölött legőszintébb fájdalmának és részvétének adott kifejezést. Ilyen szomorú tél és tavasz elmultával a virágot fakasztó májusban a szinházban egy rendkívü sikerrel lezajlott hangverseny rendeztetett, melyben városunk szülötte: Komáromi Mariska is közreműködött, mint az opera akkori kitünő tagja.

Augusztus hó 11—16. napjain Pécsett találuk az egyletet, hol a szövetség 8-ik országos dalünnepélyét tartotta. Onnan első osztályú

aranyérmet hozott haza. A pécsi szétoszlás jelszava volt: «viszontlátásra Szegeden 1888-ban». A találkozás azonban csak 1889-ben történt meg.

Az 1887-iki évben Mikuleczky István leköszön elnöki tisztéről. 1887—89.
Helyét az 1888. évi márczius hó 25-én tartott közgyűlés *Kun Kálmánnal* tölti be s a szintén leköszönt Wildner Alajos karnagyi állását *Vigh Károlylyal.*

Ez évi október hó 21-én a «debreczeni dalárda» 25 éves jubileumán vesz részt az egylet s onnan az 1889-ik év elején a vendégszerető kitünő testvér-dalegylettől a díszközgyűlés jegyzőkönyvi kivonatát kapja s egy díszokmányt nyer, mit keretbe foglalva dísztárgyai közzé helyez.

A szegedi 9-ik országos dalünnepélyen augusztus 15—19. napjain vesz részt egyletünk s az ottani versenyen az «egyesület díját», egy díszes ezüst koszorút nyer s ugyanazon évben Vigh Károly karnagy helyét *Ruttkay Menyhérttel* tölti be.

Az 1890-ik évben az Aradon felállított vértanuk szobrának lelep- 1890.
lezési ünnepélyén van jelen az egylet testületileg s ez év folyamán rendesen megtartja szokásos dalestélyeit s több nyilvános szereplést teljesít.

Az 1892. évben az egylet Kun Kálmán elnöknek tetemes anyagi 1892.
segélyével az év nyarán jótékonyczélú hangversenyeket rendezett nagyobb kirándulásai közepette a magas Tátrában, többek között a poprádi Husz-parkban, a szepes-szombati Gréb-parkban, Uj-Tátrafüreden és Koritnyiczán. A befolyt jövedelemből juttatott a Kárpát-egyletnek, a szepes-szombati és a koritnyiczai szegényalapnak.

1894-ben egyletünk elnöki székébe Miskolcz város első polgárát, 1894.
Soltész Nagy Kálmán polgármestert hívja meg, ki — számos teendői daczára — meghajol a bizalom nyilvánitása előtt s elfogadja az elnöki tisztséget, az alelnök helyét pedig *Szölgyémy Ferenczre*, majd rövid idő mulva *Petró Józsefre* ruházza. A karnagyi állásra szintén szerencsésen választ egy Papp Dezső-féle kitünőséget, mivel ezt *Weber*

Istvánnal tölteti be; s a titkári hivatalt *Pásztor Zoltánra* bizza. Július hó 1-én néhai Papp Dezső sírkövének felállításánál zeng gyászdalokat az alant porladó dalnoknak; majd rendes dalestélyeit tartja meg az év folyamán.

1896. 1896. évi június hóban részt vesz a «Miskolczi dal- és önképző-kör» zászlószentelési ünnepélyén, majd az ezeréves Magyarország emlékére helyben tartott nagyszabású népünnepen s a Budapesten rendezett orsz. kiállítás alkalmából tartott orsz. dalünnepélyen augusztus 14., 15. és 16-ik napján s onnan jutalmul egy díszoklevelet hoz.

Az 1896. évi február havában Weber István karnagy súlyos betegsége miatt lemond állásáról s márczius hó 24-ikén már elhagyja e földi élet körét. Megkoszorúzott koporsójánál gyászdalokat zengett az egylet: «A dalnokot hagyjátok, hagyjátok álmait . . .» A karnagyi állásra ezután *Miskolczy Pál* választatott meg.

1898. Az 1898. év nevezetesebb eseményei, hogy az 1848-iki szabadságharcz 50 éves évfordulójának napján, márczius 15-én a «tanügyi körrel» egyetértőleg a Kossuth-szobor» javára nagy hangversenyt rendezett; május 30-án az Erzsébet-téren felállított Kossuth-szobor leleplezési ünnepélyén működött közre; június hó 26-án és 27-én az egyesület elrándul Dobsinára a világhírű jégbarlangot s az arra eső festői tájat megnézni s ekkor ott, valamint a szomszédos Rozsnyón hangversenyt rendez; egy kedves irott emlékkel szaporítja irattárát s dalismeretét, melynek lehetőségét Lányi Ernő szivélyes baráti jóindulatától eredőleg tehet meg, mivel e kitünő zeneszerző egy «Sirtám eleget utánad» czimű férfikart írt egyletünk számára, mely kedves meglepetést igazgató-választmányunk a dal iróját megkereső soraiban aligha tudott eléggé megköszönni.

1899. Dalárdánk 1899 június 17-én a Népkertben Erzsébet királyné szobrának leleplezési ünnepélyén van jelen; s ugyanazon hó 25-én a néhai báró Vay Béláné, Teleky Zsófia grófnő volt borsodmegyei nőegyleti elnök emlékünnepélyén szerepel; szeptember 17-én pedig az új ref. főgymnasium felavatási ünnepélyén teljesíti közművelődési fel-

adatát. Ugyanez év novemberében tartja meg fényes ünnepség keretében 25 éves fennállásának jubileumát is.[1]

Huszonöt év alatt szerzett vagyona nem keltheti fel a pénzsóvár m rek irigységét, mivel ez az 1898. évi zárszámadások szerint alapítványokban 706 frt 75 kr., készpénzben 415 frt, összesen : 1121 frt. 79 kr.-t tett ki.[2]

1902-ben *Markó László* dr. lett az egylet elnökévé, ki azóta folyton annak élén áll. 1903-ban a daláregylet Temesvárott, 1905-ben pedig Szombathelyen tartott országos dalárversenyeken aratott ujabb diadalokat, a mennyiben az előbbi alkalommal a második díjat, Hunyadi János ezüst szobormását, az utóbbi mérkőzésnél pedig az első díjat, a nagy arany érmet nyerte el.

Az, a mit a daláregylet története magában nem foglalna s e mellett feljegyzésre mégis méltó, igen röviden összefoglalható. Zeneművészeink közül becsült nevet szereztek még a már említetteken kivül *Kun Margit* és *Losendorfer Nándor*. Az előbbi Miskolczon született és mint zongoraművésznő pályája kezdetén 1897-ben halt meg,[3] az utóbbi pedig hegedűművész-tanár Miskolczon.

Miskolczi származásánál fogva szintén itt említendő: *Schak Mária* énekművésznő, dr. *Schak Béla* felsőkereskedelmi akadémiai főigazgató nagytehetségű leánya. Az ifjú művésznő Budapesten és Drezdában képezte magát s 1910-ben lépett fel először.[4]

A fentebb csak futólagosan említett első miskolczi daláregylet a *Zenekedvelők egylete* volt, mely 1869-ben alakult, de két évvel utóbb meg is szünt. Ugy ez egyesület megalakulása előtt, mint annak megszünte után még évekig is a *református főgymnasium ifjusági énekkara* szolgáltatta a zenei élvezetet Miskolcz zeneszerető közönségének.

---

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1899. 95. szám.

[2] *Pásztor Zoltán:* A miskolczi daláregylet 25 éves története. *Borsodmegyei Lapok*, 1899. 95—97. szám.

[3] *Borsodmegyei Lapok*, 1897. 105. szám

[4] *Miskolczi Napló*, 1910 január 16.

A nagyobb temetéseknél is ez az énekkar működött, mely utóbb méltán vetekedett az országhírű sárospataki énekkarral. A ref. főgymnasiumi ifjúsági énekkar magasfokú kiképzése *Tóth Ferencz* énekvezér zenei tudásának és fáradhatatlan munkásságának eredménye volt. 1874-ben a miskolczi dalárda vette át a vezetést e téren, mely egyeduralmát az 1890-es évek közepéig fentartotta. Ez az egylet volt szülője annak, hogy városunkban rajta kívül még két egylet alakult, a mely egyletek körülményeikhez mérten közelismeréssel élnek és szerepelnek társadalmunkban. Ez az egylet adott életet városunk zeneiskolája megvalósulásának is.[1]

A miskolczi városi zeneiskola terve már az 1890-es években felmerült, megvalósítása azonban sok fáradságukba került azoknak a férfiaknak, kik ezen évek során át munkálkodtak. Sok előítélettel és akadálylyal kellett megküzdeni, míg a városi közgyűléssel el lehetett fogadtatni azt s ebben a hosszú küzdelemben különösen kiváló érdemeket szereztek maguknak *Soltész Nagy Kálmán*, városunk akkori polgármestere és néhai *Miskolczy Pál* ügyvéd. Fáradozásukat végre siker koronázta : a közgyűlés elfogadta a polgármester előterjesztését s egyszersmind megválasztottnak jelentette ki a polgármester által ajánlott bizottságot, azon tisztséggel ruházván fel annak tagjait, hogy szervezzék, alapítsák s felügyelő-bizottságává legyenek a zeneiskolának. E bizottság tagjaivá lettek: Hidvégi Benő kir. tanfelügyelő, id. alelnök, Zelenka Pál püspök, dr. Gencsi Samu ügyvéd, Porcs János tanár, Kozma Elek ügyvéd, dr. Ferbstein József ügyvéd, Ruttkay Menyhért ref. énekvezér, orgonista, Tóth Ferencz ref. énekvezér, orgonista és Krizsanovszky József, a ki a bizottság jegyzői tisztét töltötte be.

E bizottság munkálkodását azzal kezdte meg, hogy megalakította az intézet vezetőségét s tanári karát. Igazgatóul meghivta *Lányi Ernő* zeneszerzőt, továbbá megválasztotta *Recht Sándor* hegedűművészt és *Gyöngyössy Ilona* zongoraművésznőt. A rendes

[1] *h. —c.* Zenei élet Miskolczon, *Borsodmegyei Lapok*, 1907. 53. szám.

tanítás 1901 október 1-én kezdődött. A tananyagot az intézet vezetősége 8 osztályra osztotta : 2 előkészítő, 4 közép és 2 felsőbb kiművelésire. A zeneiskola tanárai közül Lányi Ernő és Recht Sándor ugyanez év nov. 10-én a daláregylet hangversenyén mutatkoztak be először a miskolczi közönségnek. Az iskola első évében három nyilvános hangversenyt adott, melyek közül kettőben, 1902. jan. 19-én és június 24-én csakis a növendékek vettek részt, míg az 1902 május 10-én tartott hangversenyen, melyet a 65-ik gyalogezred zenekarának közreműködésével tartott az iskola, közreműködtek a tanárok is. Az első évben a növendékek száma 107 volt. 1901. 1902.

Az 1902—1903. iskolai évben a növendékek száma *ötvennel* szaporodván, a tanerők számát is szaporítani kellett. A zeneiskola felügyelő-bizottságának ajánlatára a város sem riadván vissza az áldozatoktól, sikerült a szükséges tanszékekre két kiváló tanerőt nyerni. A felügyelő-bizottság 1902 szept. 6-án tartott ülésében elhatározta, hogy a harmadik zongoratanszékre *Lányi Lajosnét* s az ének- és zongoratanszékre *Zofahl Julia* énekművésznőt, a váczi városi zeneiskola mesternőjét kéri föl, kik a bizottság választását elfogadván, még 1902 szeptemberében megkezdték működésüket zeneiskolánknál.

A növendékek folyton növekedő létszáma miatt (1903-ban már 203 iratkozott be), a felügyelő-bizottság Lányi Ernő igazgató előterjesztésére 1903 decemberében elhatározta, hogy a városi közgyűlés hozzájárulásával még egy rendes tanári állást rendszeresít. Nyilvános pályázat iratván ki, az állást *Csánki Dezső* jeles történetirónk leánya, *Csánki Kornélia* zongora- és czimbalomművésznő, a Nemzeti Zenede végzett növendéke nyerte el. Az ő megválasztása lehetővé tette a czimbalom-tanszak megnyitását is. E nagytehetségű művésznő működése azonban fél év multán örökre véget ért. Ugy zeneiskolánk, mint hazai zeneművészetünk nagy kárára 21 éves korában 1904 júl. 19-én Jegenyefürdőn elhunyt. 1903.

Zofahl Julia ének- és zongoratanárnő 1904 márcziusában lemondott az intézetnél elfoglalt állásáról, de a felügyelő-bizottság által kiirt pályázaton újból résztvett és megválasztatott. 1904.

Az 1904—1905. iskolai évben Csánky Kornélia helyét *Tóth Árpád* zenetanárral töltötték be. A következő tanévben férje áthelyeztetése következtében Lányi Lajosné vált meg az intézettől, kinek helyére a bizottság *Vidats Hermint*, a budapesti Nemzeti Zenede végzett növendékét hivta meg. Az 1905—1906. iskolai évben a növendékek száma 162 volt

1906. Az 1906—1907. tanévben az intézet tanári testülete *Eckerdt Laura* zongoraművésznővel szaporodott.

1907. Az 1907—8. iskolai év lényeges változásokat teremtett zeneiskolánknál s továbbfejlődése is nagymértékben biztosíttatott. Lányi Ernő igazgató hét évi itt működése után Szabadkára távozván, helyére a zeneiskola felügyelő-bizottsága egyhangúlag *Grosz Ernő* königsbergi zeneakadémiai tanárt választotta meg igazgató-tanárnak, ki állását 1907 augusztus 1-én el is foglalta.

A zeneiskola fentartója, Miskolcz városa, az intézet továbbfejlesztését biztosítandó, államsegélyért folyamodott a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez. Ezen lépés szükséges következménye az volt, hogy az iskola eddig tisztán műkedvelők képzésére szánt tanterve az állami tantervhez mérten átalakíttatott. Minthogy az Országos Magyar királyi Zeneakadémia tanterve egyszerre minden megrázkódtatás nélkül minden osztályba nem volt bevezethető, az igazgatóság átmeneti tantervet állított össze, mely az 1907—8. tanév kezdetével lépett életbe. Eltekintve attól, hogy ezen új tanterv szerint az eddigi osztályelnevezések megváltoztak, szükségesnek bizonyult, hogy a növendékek némelyike, a még hiányzó, de kötelező tananyag pótlása végett a megfelelő osztályba visszahelyeztessék.

A minisztérium az államsegély utalványozása előtt az intézet felülvizsgálása czéljából Szendy Árpád és Kemény Rezső zeneakadémiai tanárokat küldötte Miskolczra, kik a megbizatásnak 1908 május 29-én tettek eleget. A vizsgálat befejezte után Kemény Rezső tanár szép szavakban adott kifejezést elismerésének s szorgalmas tanulmányra, igyekezetre buzdítván a növendékeket, lankadatlan kitartásra a tanári kart. Szendy Árpád pedig dr. Szentpáli István

polgármester jelenlétében fejezte ki elismerését a tanári kar iránt s örömét az elért meglepően szép eredmény fölött, mely zeneiskolánkat Magyarország vidéki zeneiskolái között első helyre juttatta.

Említésre méltó még, hogy intézetünk, mely eddig két különböző helyen volt elhelyezve, 1908 május 1-én a Hunyadi-utcza 6. szám 1908. alatti házban nyert új otthont.

E tanévben a felügyelő-bizottság tagjai voltak: dr. Szentpáli István polgármester, elnök, Gálffy Ignácz igazgató, alelnök, Porcs János nyugalmazott tanár, Zelenka Pál püspök, Blazsejovszky Ferencz apátplébános, Hidvégi Benő kir. tanfelügyelő, dr. Ferbstein József ügyvéd, Sassy Árpád városi tanácsnok, dr. Jármy József tanár, Beregszászi Károly igazgató-tanító és Tóth Ferencz ref. énekvezér.[1]

Grósz Ernő igazgatói megbizatása csupán ideiglenes jelleggel birván s az intézet Lányi Ernő távozása óta a rendszeres vezetést nélkülözvén, 1909 őszén dr. Szentpáli István polgármester megfelelő szakférfiút keresett az intézet élére. E szakférfiút *Szent-Gály Gyula* kiváló zeneszerző s a kecskeméti zeneiskola igazgatójának személyében találta meg s melegen ajánlotta őt Miskolcz város zenedei bizottságának figyelmébe, mely a polgármester választását igen szerencsésnek tartotta s Szent-Gályt egyhangúlag ajánlotta megválasztásra a közgyűlésnek. A közgyűlés Szent-Gály Gyulát a zeneiskola igazgatójává megválasztván, ez állását 1909 október 1-én elfoglalta, reményét vetve meg ezáltal a zeneiskola bekövetkezendő jobb jövőjének.

Szent-Gály idejövetele mindenesetre nyereség nemcsak a zeneiskolára, hanem a Daláregyletre is, a mely az új igazgató személyében kiváló, szakavatott karmestert is nyert.[2]

[1] *Lányi Ernő és Grósz Ernő:* A miskolczi városi zeneiskola értesítői 1901/2—1907/8-ig.

[2] *Miskolczi Napló,* 1909. 205. szám.

III. FEJEZET.

UJABB ADATOK MISKOLCZ ŐSKORÁHOZ. NÉPSZOKÁSOK. IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS. A TŰZOLTÓSÁG TÖRTÉNETE. KÖZEGÉSZSÉGÜGY. A RÉGI KÖZKÓRHÁZ. A JÁRVÁNYKÓRHÁZ. AZ ERZSÉBET-KÓRHÁZ. AZ 1910. ÉVI ORVOSKONGRESSZUS. FÜRDŐK. TAPOLCZA FÜRDŐ. VÁROSSZÉPÍTÉS. KÖZMŰVELŐDÉSI ÁLLAPOTOK. TÁRSADALMI ÉLET. NEMZETI CASINO. POLGÁREGYLET. BORSOD-MISKOLCZI KÖZMŰVELŐDÉSI- ÉS MÚZEUM-EGYESÜLET. EGYÉB EGYESÜLETEK,

MISKOLCZ VÁROS történetének első kötetében[1] városunk földtani és talajviszonyait s ezzel kapcsolatosan néhány megyénkből való diluviális leletet ismertetve, végül a következőket írtuk :

«Városunk közvetlen határában efféle maradványok eddigelé nem ásattak ki, azonban a tapolczai fürdő felett lévő barlangokban még az ötvenes évek elején s azóta is többször ástak ki efféle maradványokat, a melyeket a leírás után mammuth és ősmedve csontjainak kell tartanom. Ugyanitt, ha hitelt lehet adnunk több oldalról jött megerősítő nyilatkozatnak, rendkívüli nagyságú emberi csontok is ásattak ki.[2] Hasonló körülményt találunk feljegyezve az Avas-hegyről is.[3] Tudtunkkal azonban legalább az újabb időben ott kövült csontok

---

[1] *Szerző.* Miskolcz város tört. Miskolcz, 1886. 190. l.

[2] *Kubinyi-Vahot.* Magyarország és Erdély képekben. Pest, 1853. II. k. III. l.

[3] *Joh. Mathias Korabinszky.* Geographisch Historisches und Produkten Lexikon von Ungrn. Pressburg, 1786. 415—17. l.

nem fordultak elő. Mindezeket egy tudományos expediczió volna hivatva megerősíteni és a maga megérdemlett jelentőségére emelni.

Mindenesetre szép volna, ha ama meseszerű kor állatait együtt találnánk fel az akkor élt emberrel, hogy így lefesthetnők képzeletünkben vidékünk akkori kinézését és benépesíthetnénk amaz idők és élet valódi alakjaival.

Elképzelhetnők, hogy miként nézett ki városunk mai helye, midőn a tájat mindenfelé egy beláthatlan tenger borította, a melyből a mai tokaji hegy állott csak ki s dübörögve hányta a tüzet és forró lávát a borus égre. Az Avas és Bükk sziklás tetőin óriási kigyó és halszerű állatok heverésztek s nagy lomhán bámulták a háborgó tengert, vagy felverve a tengeri Saurus s a polypok vad harczi lármájától és a tűzhányó idehulló sziporkáitól, ordítva menekültek a hullámok közé.

Egyszerre az Avas tetején a leboruló éj leple alatt új alak jelenik meg. Lassan, lopva csúszik előre a babérfa, a pálma-jegenye s a czédrusfenyő lombjai között. És a mint a tetőre ér, a mint rémülve, félve, vadon körültekint, a vulkán tüze vörös fénynyel világítja meg arczát, hogy megismerjük benne a teremtés remekét, az *embert*, az ősapát. Bozontos üstöke egész homlokát benövi, apró tüzes szemei tétovázva tekintenek körül. Mezítelen testét egy valahol hirtelenében leterített dámvad nyers bőre csak gyéren takarja. Izmos kezében nagy dorongot hurczol. Ő is harczolni, zsákmányolni jött. Ellopni, a mit amazok talán a parton felejtettek, megölni a gyengébbet s megfutni, ha kell, az erősebb elől».

Huszonöt év telt el e sorok megirása óta. A mi akkor talán a képzelet szüleményének s szerző ezredévekre visszalátó, de tudományos adatokkal egyelőre kellően nem támogatott viziójának tünt fel, azóta szinte az utolsó betüig beigazolódott. A diluviális, az özönvízkori ember létezését hazánkban e negyed század alatt legkiválóbb szaktudósaink, élükön *Herman Ottóval*, minden kétséget kizárólag megállapították s e fontos felfedezéshez épen *Miskolcz város szolgáltatta a többé már kétségbe nem vonható nagy értékű adatokat.*

Alvincz, Kolozsmonostor, Ó-Ruzsin, Nándor-barlang, Zimony, Nagy-Sáp s a Baráthegyi-barlang már régebben is nyujtottak palaeolith-korinak vélt leleteket, melyeket azonban a tudomány bizonyítékok hiján csakhamar mellőzni volt kénytelen. 1891-ben azután Miskolczon, *Bársony János* ügyvéd, Miskolcz város tiszti ügyésze, Alsópapszer 18. sz. házának alapásása, illetve a pincze legalsó lépcsőjének elhelyezése alkalmával, a felszin alatt két és féltől három méter mélyen lévő sárga agyag rétegben három darab kőszakóczát találtak, melyeket Bársony János vett őrizete alá s utóbb egyik darabját Széll Farkasnak, a debreczeni kir. itélőtábla tanácselnökének, a másik, legszebb darabot pedig 1892 deczember 26-án Herman Ottónak ajándékozta. A harmadikat magának tartotta meg.

«Csak egy pillanatba került — írta Herman Ottó a maga példányáról — hogy a kezemben lévő rendkivül jellemző darabban egy Magyarország őskorára nézve mondhatni korszakot alkotó, történelemelőtti régiség-typust ismerjek fel, mely semmiben sem enged a hires Somme-völgy kőszakóczáinak, a melyeket az ősrégészet minden auctoritása, mint a *palaeolith* korszakból eredőknek, e korszakot jellemzőknek tart; sőt maga a «palaeolith» elnevezés is jobbadán ezekre a kőszakóczákra van alapítva.»

Megszerezvén e lelet másik két darabját is, Herman Ottó nagy szorgalommal fogott annak tanulmányozásába s tapasztalatait egy, a tárgyat minden oldalról megvilágító, alapos tanulmányban a Kir. Magyar Természettudományi Társulat 1893 február 19-iki szakülésén *A miskolczi tűzkőszakóczák* czimen adta elő. Értekezése legelőbb a *Természettudományi Közlönyben*[1] s valamivel később és bővebben az «Országos Régészeti és Embertani Társulat Értesítőjében»[2] jelent meg.

---

[1] *Herman Ottó.* A miskolczi tűzkőszakóczák. *Természettudományi Közlöny.* 1893. évf. 169—183. l.

[2] *Ugyanaz.* A miskolczi palaeolith lelet. *Archaeologiai Értesitő.* 1893. évf. 1—25. lap (képekkel). Lásd még: *Mittheilungen* der Anthropologischen Gesellschaft, XXIII. 1893. 77—82. l.

Ez utóbbi közlemény leiró része szerint: «A miskolczi őskori lelet anyaga *tűzkő* (silex), mely abban különbözik a «Flint»-től, hogy szerves lények kovapánczéljai nem vehetők észre benne. Ez a még megkülönböztethető szerves lények maradványai nélkül való tűzkő előfordul nálunk, holott a «Flint» — noha előfordulásának lehetősége nincs is teljesen kizárva, de mind e mai napig nem találtatott Magyarország területén. A miskolczi lelet *anyaga* tehát nem áll útjában annak a föltevésnek, hogy a lelet eredeti származása magyar földi. *Szin* tekintetében két változatot mutat a lelet; épen úgy, mint azok a tűzkövek, a melyek magyar földről származva oly nagy szerepet játszottak a kováspuska és az «aczél, kova, tapló» tüzi szerszám idejében; a tiszta «Chelles» typusú darab sötétzöldesen-barna, telivilágításban vöröses bemosódásokkal; két társa világos szürke. Ott, a hol az a kéreg maradt meg, a mely a tűzkőrögöket rendesen borítja s úgy alakul, hogy a kő vizét veszti, láthatjuk, hogy ezt a kérget vasas elemek rozsdavörösre festették: ez különösen a «Chelles» darabon kiválóan vehető észre; de ott van a terpedtebb darab hegyesebb végén is, még pedig érintetlen állapotban, mint a rög, a melyből készült, eredeti kérgének egy kis része. Ezen az utóbbi darabon, még pedig sok ponton daraszerű gödröcskék mutatkoznak, melyek az anyag elváltozásának új folyamatát, tehát azt tüntetik fel, a mely már a kőszerszám kiformálása *után* vette kezdetét. A teli világosság ellen tartva, a két kiélezett, nagy darab legszélei kissé áttetszők.

Ezek után az általánosságok után adjuk a leletnek tüzetes leirását, a mint következik:

I. Hegyes, mandulaalakú kőszakócza. (Herman Ottó birtokában. 21. I. ábra.) Alakja szabályos, a csiszolásnak semmi nyoma; tisztán kagylósformájú szilánkolással előállítva. Anyaga sötétes szarúfekete, vöröses bemosódással. Hossza: 22·8 cm. Szélessége: 11·0 cm. Vastagsága: 2·3 cm (legnagyobb). Vastagsága a hegyesebb vége felé nagyban és egészben menedékesen fogy. Az egyik oldalon, a széles végen, tövétől kissé jobbra terjedve, a kő vasas kérgének

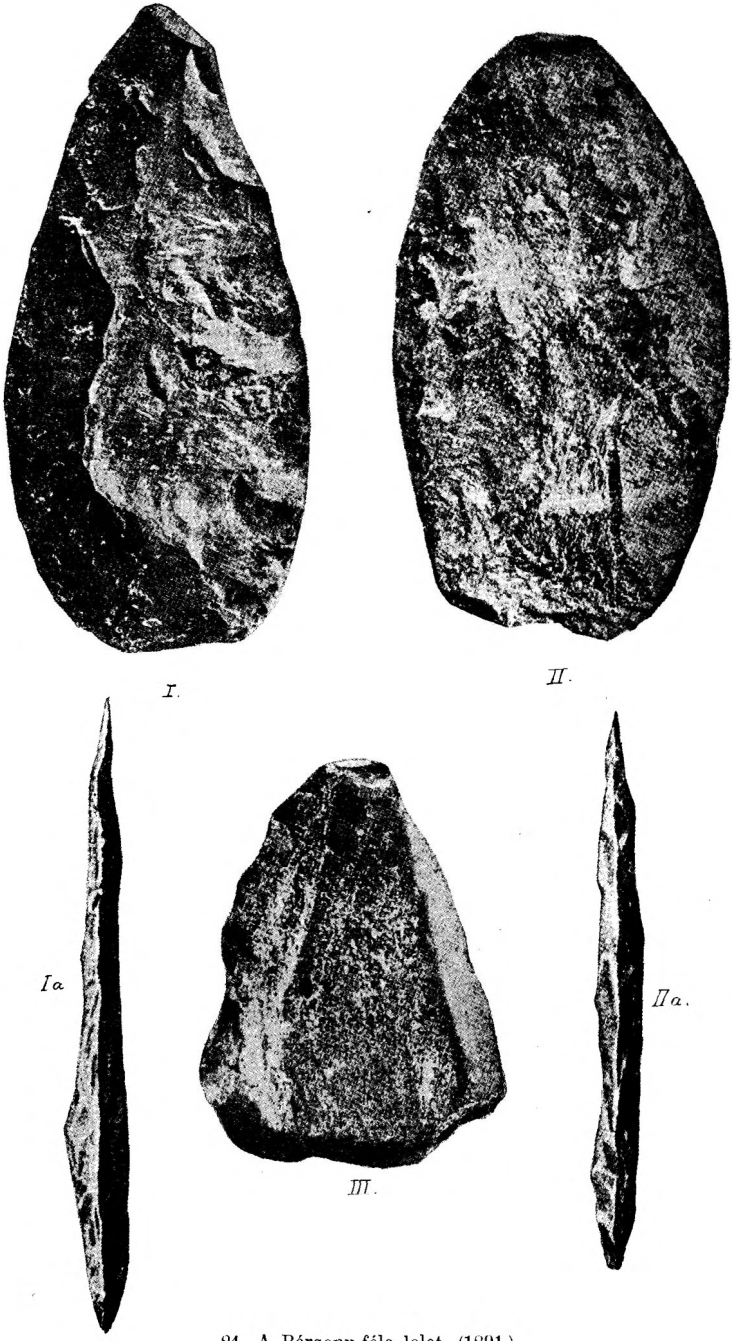

21. A Bársony-féle lelet. (1891.)

jókora maradványa. Ugyanez a kéreg a szakócza hegyes végén s itt mindkét oldalon látható ; az alján kérges, oldalt véve, a másik oldalon a hegye táján világosan látható, hogy itt az anyakő be volt hasadva s e hasadásban már könnyedén elváltozni kezdett. E kőszakócza *köröskörül éles. Patinája*, — archaeológiai értelemben — vagyis oly kérge, mely a kiformálás után keletkezett volna s az egészet borítaná, nincsen. Zománcza — lustre — van és egyenletesen selymes. A darab. egy kicsinyke csorbát kivéve, melyet a hegye táján alkalmasint a munkások ásója vagy csákánya ejtett, tökéletesen ép. Mind a két oldal a kiformálásra alkalmazott technika tekintetében azonos ; a használattól eredő kopásnak, vagy kavicsosokban való zsúrolásnak semmi nyoma.

II. Tompahegyű, mandulaalakú kőszakócza. (Széll Farkas birtokában. 21. II. ábra.) Alakja szabályos, az előbbinél terpedtebb ; ezért nem hegyes, hanem elkerekített vég alakítására hajló ; itt terjedelmesebb, mint a tőnek vehető elvágott végén. Csiszolásnak semmi nyoma. Tisztán kagylósformájú szilánkolással előállítva. Anyaga egyenletesen világosszürke. Hossza : 19·5 cm. Szélessége : 11·1 cm. Vastagsága : 2·3 cm. (legnagyobb). Vastagsága a hegyesebb vége felé csak — körülbelül a tövétől számítva — a 13-dik centiméteren túl kezd menedékesen fogyni. Az egészben szabálytalanul kitöredezett, elvágott tövétől úgy 3—4 cm-nyire egy, majdnem sugár-egyenes, keresztbe futó finom ér, mely mindkét oldalon látható s rézsut szeli a szerszámot. Ezen a tőrészen a vasasan beszűrt kéregnek kevés maradványa. A szakócza leghegyén az eredeti vasas kéregnek egy ép darabkája, mely 25 mm. hosszú, 3—5 mm. széles, egyenes, sima felületü ; e felületnek menedékessége pedig megfelel annak, a melyet a már leirt ér is — oldalról tekintve — alkot. Mindkét oldalon a kő ujabb elváltozásának első, daraszerű, nyomai láthatók. E kőszakócza is *köröskörül éles* ; a tőrész éle a kő elváltozása folytán kevésbbé sikerült, ki-betöredezett. *Patinája* nincsen. *Zománcza* van ; egyenletes, az előbbinél kevésbbé fénylő. A darab teljesen ép. Mind a két oldal kiformálásra alkalmazott technika

tekintetében azonos; a használatnak, vagy a kavicsosokban való zsurolásnak semmi nyoma.

III. Tompahegyű, egészben háromszögletes kőszakócza. (Bársony János tulajdona.[1] 21. III. ábra.) Alakja elég szabályos, de ez nagyrészt véletlenség eredménye, a melyen a szilánkolás csak javított, amennyiben az egyik oldalt a másikhoz idomította. A darab lignitszerűen réteges, alapállománya sárgásan világosszürke. Hossza: 11·0 cm. Alapja: 8·0 cm. Vastagsága: 3·0 cm. Vastagsága — nagyban és egészben — tövétől hegyéig egyforma. Az egyik lapja meglehetősen sima és sík felületet alkot, a melyen vasas — de gyöngén beszürődött kéregnek nyomai láthatók; a másik lapon a kéreg terjedelmes s itt a jobboldalon — ha t. i. alapjára állítjuk a szakóczát — a felső réteg ki van csorbulva; e kicsorbúlt rész alapja ismét kérges. Ez a kéreg eredeti, t. i. már megvolt, mielőtt a kő formáltatott volna; bizonyítja ezt a kopás, melyről alább lesz szó. E kőszakócza *köröskörül tompa. Patinája* — a tördelt részeket értve — nincsen. *Zománcza* a tördelt részeken ép és zsirosan fénylő. A darab ép, ujabb törést nem mutat. A kiformálás tisztán csak az alapra és jobbadán az egyik oldalra szorítkozott; mindkét lapja érintetlen. A formáló ősember nem volt rajta, hogy a szilánkolás kagylósan, a lapok felé terjedjen, hanem láthatólag arra törekedett, hogy már a lapos és nagyjából háromszögletes követ ebben a formájában tökéletesítse, hegyesebbé — de nem élesebbé tegye. Ez a formálás tehát kevésbbé szilánkolás, mint inkább tördelés. E kőszakóczán az a legnevezetesebb, hogy a használat világos jeleit viseli magán. A tördelésekről minden él lekopott, de azért az egyes törések világosan kivehetők; a csúcsos végről lekopott a (kérges oldal felől) kőkéreg, nemcsak, hanem maga a kő is olyanformán, mint leszokott kopni a csákányoknak a földdel érintkező csúcsos fele és oldala az ásástól; mintha e kő szélesebb alapjával valamibe foglalva, ásásra szolgált volna. Ugy látszik, hogy

[1] Utóbb *Czobor Béla* birtokába került, kinek hagyatékában azonban már nem volt feltalálható.

e foglalásnak nyoma a kérges oldalnak az a hosszúkás lekopása is, a mely az alap felé vonul. Az föl sem tehető, hogy itt a kavicsosokban való lezsurolás eredményei mutatkoznak, mert ekkor a málladék, t. i. a kéreg nem maradhatott volna meg oly kiterjedésben, a minőben szemlélhető. A kopás természetéből világos, hogy a kérges lap volt legerősebben érintkezésben a földdel, vagy egyáltalában azzal, a mit e szerszámmal vájtak, vagy ástak».

«A miskolczi lelet I. és II. számu darabja — írja tovább Herman Ottó — a palaeolith technikának minden jellemző jegyét viseli magán s a tűzkő természetének bámulatos ismeretéről tanuskodik. Az I-ső darabon akad oly kagylós lerepesztés, mely 8 cm. hosszúságu, a II-on akad 10 cm. hosszú is ; mind a két darabon pedig látható, hogy a szilánkoló azon volt, hogy első, nagyolva formáló ütéseivel a középen túlig hasson és így kapja ki a középen a kellő vastagságot ; csak azután alkalmazott gyöngébb ütéseket, melyekkel a szélek felé vékonyitott ; végre oly gyengéket, hogy csak 4—6 □ mm-nyi kagylós szilánkocskák pattanjanak le s állítsák elő az éleket.

Kiválóan érdekes az az óvatosság, a mely abban nyilatkozik, hogy ott, a hol a jobb él érdeke még kivánt volna egy formáló ütést, az elmaradt, mert azon a helyen a kő repedéses és már kissé málló-félben is volt s így könnyen megtörténhetett volna, hogy kicsorbul, vagy épen letörik. Az egészben kagylóalakú egyes repesztések sugaras jegyei alapján, az egyes ütések pontjai legtöbbnyire meghatározhatók : ez a «Schlagmarke».

Ezekből nyilvánvaló, hogy a miskolczi leleten a technika teljesen megfelel annak, a mely mint palaeolith korszakra nézve jellemző, a tudományban el van fogadva».

Igen fontos volt a miskolczi kőkori lelet korának közelebbi meghatározásánál *annak a rétegnek a megállapítása, a melyben a kőeszközök feküdtek.* Herman Ottó, ki e réteget *diluviálisnak* tartotta és a ki a miskolczi leletnél a Somme-völgyivel (Francziaország) való analógiát látta fennforogni, a következőket írja : «Itt most csak arra kivánok súlyt fektetni, hogy a Somme-völgy és Szinva-völgy viszonyai

közt abban van meg az analógia, hogy mind a két helyen a palaeolith leletek *az alluvium alatt*, más helyeket is véve, *a diluvium mélyebb rétegeibe beágyazva fordulnak elő.* Mint tudjuk, a miskolczi lelet is abból az agyagrétegből származik, amelyet a próbafurás tanusága szerint és részben a geologusok mai felfogása is a diluviumhoz számít s a mely az alluviális kavicsréteg *alatt* terül el.

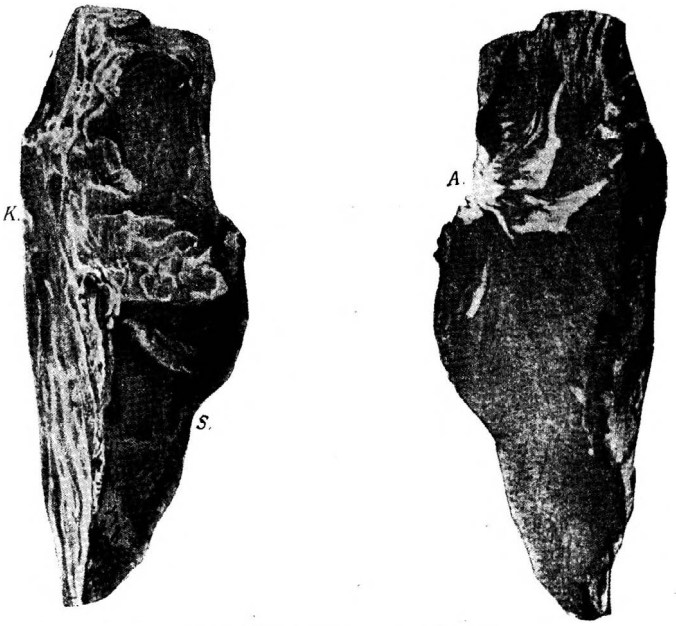

22. A Bársony-féle második lelet.

Mindezeket egybefoglalva, ki lehet mondani, hogy *már a geológiai viszonyoknál fogva is* meg van annak nagy valószinűsége, hogy a miskolczi lelet *a palaeolith-korból való, tehát abból az ősibb kőkorszakból, a mely a mai tudományos közfelfogás szerint a diluvium végéig tartott*; *de hazánk területéről minden kétséget kizárólag eddig még nem volt kimutatva.*

Ezt az ősibb kőkort követte — mint tudjuk — a föltett közép (mesolith), ezt ismét az új (neolith) kőkor, mely utóbbinak hazánkban oly sok bizonyságával találkozunk».

Minthogy a diluvialis rétegnek Miskolczon való előfordulását a magyar geológusok részben bizonytalannak mondták, részben kereken tagadták, a Bársony-féle lelet s városunk geológiai viszonyairól szinte tekintélyesnek mondható irodalom keletkezett.[1] Tudósaink többször át- meg áttanulmányozták Miskolcz geológiai viszonyait

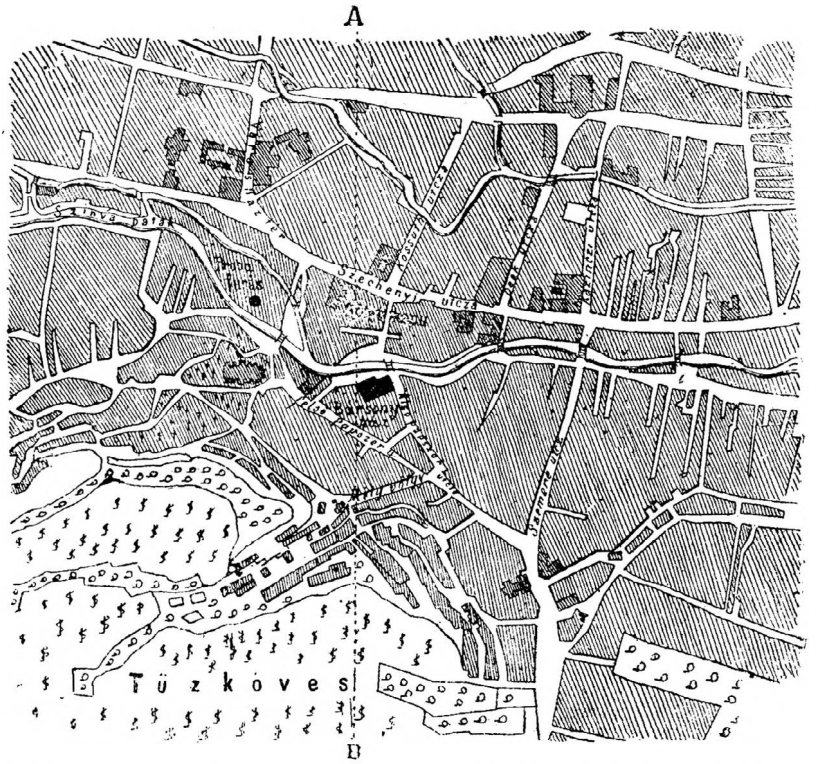

23. Miskolcz városa térképének részlete a Bársony-házzal, a próbafúrás pontjával és a tűzkövessel.

s Herman Ottó, valamint Gálffy Ignácz és Leszih Andor kutatásait ujabb leletek is jutalmazták. Évekkel az 1891-iki építkezés után

[1] *Halaváts Gyula.* A miskolczi palaeolith lelet ötletéből. *Archaeologiai Értesítő.* 1893. évf. 186. l. — *Herman Ottó.* U. o. 1893. évf. 186—188. l. — *Halaváts.* Mittheilungen der Anthropolog. Gesellschaft in Wien. Bd. XXX. — *Aurel von Török.* Der palaeolithische Fund aus Miskolcz und die Frage des diluvischen

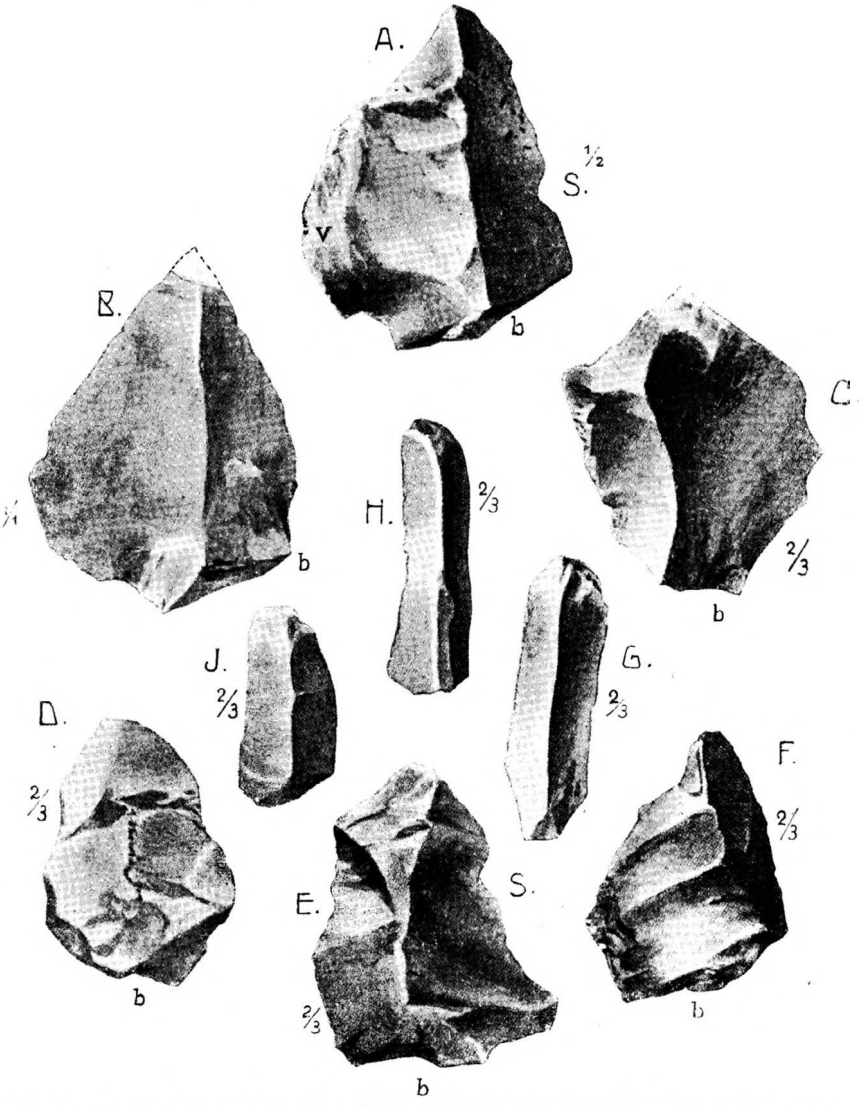

24. Az avasi-temetőben talált palaeolith-kori kovatárgyak. (Gálffy Ignácz és Leszih Andor gyüjtése.

Menschen in Ungarn. *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn.* III. k. 1—6. füzet. (Ugyanez különlenyomatban is.) — *Halaváts Gyula.* Miskolcz város földtani viszonyai. *Földtani Közlöny.* 1894. 18—23. l. — *M. Hoernes.* Der diluviale Mensch in Europa. Braunschweig, 1903. 146—47. l. — *O. Herman.* Zum Solutréen von

a Bársony-ház továbbépítése alkalmával egy szilánkot találtak (22. ábra), mely kés alakú volt s egyfelől a szinen régibb pattintást, másfelől a visszáján friss repesztési felületet mutatott. Az anyag teljesen megfelelt az első lelet széles mandula alakjáénak. Gálffy Ignácz és Leszih Andor múzeumi őr az avasi temető sirásásait kisérvén figyelemmel, számos vakaró, vágó követ és pengét gyüjtöttek (24. ábra). 1905-ben Herman Ottó az Avas földtani viszonyait tanul-

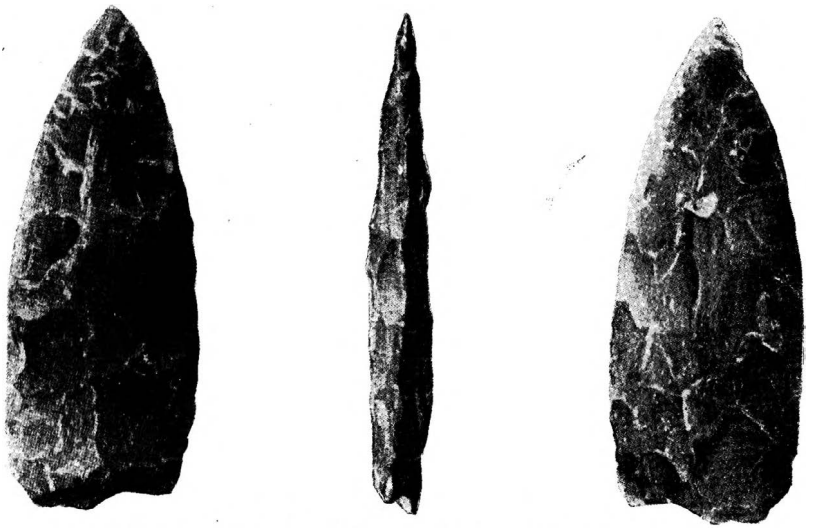

25. A Hoffmann Károlyné sirjában talált «nyilkő». (Herman Ottó gyüjtése.)

mányozván, egyrészt Halavátssal szemben megállapította, hogy az Avas református temetője *tényleg diluvialis alakulat*, másrészt egy nyilkövet (25. ábra) szerzett, a melyet ugyanott Hoff-

Miskolcz. *Mittheilungen* der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXXVI. k. Wien, 1906. (Különlenyomatban is, négy ábrával.) — *Dr. Papp Károly.* Miskolcz környékének geológiai viszonyai. M. K. Földtani Intézet Évkönyve. XVI. 1907. 20 ábra és egy térképpel. — *Kadic.* Adatok a szinvavölgyi diluviális ember kérdéséhez. *Földtani Közlöny.* 1907. — *Herman Ottó.* A borsodi Bükk ősembere. *Természettudományi Közlöny.* 1908. (XL. kötet.) 545—564. Öt táblával és számos képpel. — *Ugyanaz.* Das Palaeolithicum des Bükkgebirges in Ungarn. Miskolcz. Szinvatal. Die Höhlen. *Mittheil.* der Antrop. Ges. in Wien. XXXVII. k. 1908. 232—236. l.

mann Károlyné sirjának ásása közben találtak. A nyilkő anyaga ugyanaz a sárgásszürke kova volt, mint az első lelet 2-ik darabja s ugyanaz a műszeres kidolgozása is. Szabályosságban, gondos kidolgozásban és szépségben valamennyi leletet felülmulta a Petőfi-utcza 12. számú ház telkén talált remek szakócza (háromszögre hajló széles nyilkő, sötét vöröses-barna kalczedon-jaszpiszból formálva), melyet Gálffy Ignácz a lelőtől, Bártfai Károly főgépésztől szerzett. (26. ábra.)

Két oly jelentékeny tudósunk, mint Herman Ottó és Halaváts

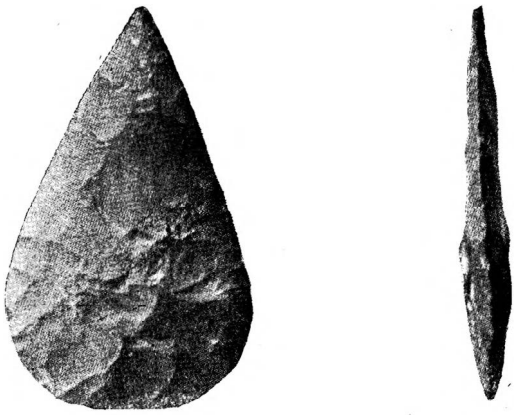

26. A Petőfi-utczai lelet. (Természetes nagyság.)

Gyula egy és ugyanazon tárgyra vonatkozólag teljesen ellentétes álláspontot foglalván el, a M. K. Földtani Intézet Miskolcz stratigráfiai viszonyainak felülvizsgálatára s e fontos kérdés végleges tisztázására *dr. Papp Károly* első osztályú geológust küldötte ki. Papp Károly a reábizott munkálatot még 1906. őszén befejezvén, a felülvizsgálat eredményéről a M. K. Földtani Intézet Évkönyvében számolt be.

Művének, szigorúan a palaeolithre tartozó része Halaváts-csal szemben kimutatja, hogy Miskolcz város területén igenis *van diluvium*; a vitás avasi temető *határozottan az* és minden térképező geológus habozás nélkül annak veszi. Az avasi temető puskalövésnyi

közelsége érthetővé teszi, hogy az erózió, a diluviumot szakgatva, a Bársony-ház tájára vitte a földdel a «szakóczákat» is, hogy ott másodlagosan lerakja. A diluviumot palaeolith tárgyak is igazolják, ezeknek anyaga pedig jelen van, részben mázsás tömegekben is. Hala-

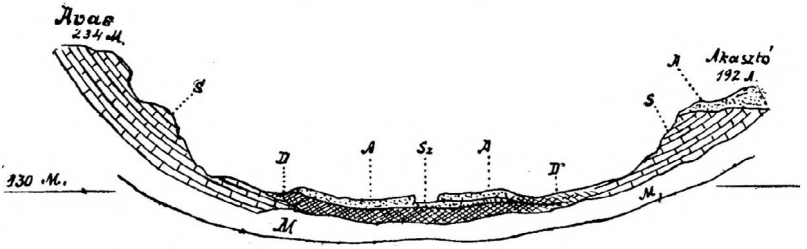

27. A Szinavölgy torkolatának átmetszete: *S.* Szarmata-réteg — trachittufa. *D.* Diluvium-agyag-kavics, lösz-homok. *A.* Alluvium-kavics. *M.* Meditterán-agyag, homok. *Sz.* A Szinva-patak medre.

vátsnak csupán abban volt igaza, hogy az első Bársony-féle lelet az alluviumban feküdt, hova a diluviumból került.

Igy a kérdés végleg eldöntetvén, a tudomány mai állása szerint immár kétségtelen, hogy sok-sok ezer évvel ezelőtt, a negyedkor leg-

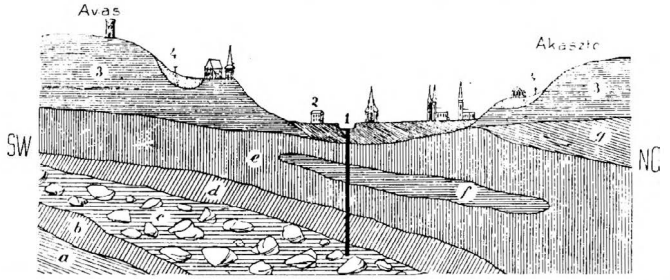

28. A Szinva-torkolat geológiai szelvénye: *1.* Alluvium és a Szinva medre, fúrás. *2.* A Bársony-ház, az 1891-iki lelet pontja. *3, 3.* Szarmata andezit-breccia. *4, 4.* Diluvium. *a* Osztreás-homokkőpad. *b* Márga. *c* Konglomeratum. *d* Márga. *e* Homokos agyag. *f* Rhyolith-tufa. *g* Konglomeratum-kavics.

elején, a durva kőeszközök korában — mint azt már huszonöt évvel előbb gyanítottuk — Avasunk hatalmas fái és bozótai között az özönvízkori félelmetes állatóriások mellett meghuzódott az ősember is, s hogy épen Miskolcz városának helye az, a hol az emberi művelő-

dés legeslegelső nyoma hazánkban felmutatható. Mindennek nagyobb bizonyságául szomszédságunkban a Bükkben a répáshutai Ballabarlangban csak az imént egy őskori gyermek-csontváz is napfényre került.

Itt még csak annyit jegyzünk meg, hogy szerző már több mint harmincz évvel ezelőtt talált kőeszközöket az Avas-hegyen s azokat le is írta,[1] de ezen munkájának a miskolczi kőkorra vonatkozó adatairól a mostani kutatás szakférfiai egyáltalán nem vettek tudomást.

Városunk egyéb, e korszakból való leletekben is fölötte gazdagnak bizonyult s az utóbbi tíz évben főleg nagy mennyiségű állati csontmaradvány került napvilágra. Tekintélyes nagyságánál fogva szinte országos nevezetességre tett szert az a mammuth-agyar, melyet 1900-ben ástak ki Miskolczon s a mely leletről a Borsod-Miskolczi Múzeum archaeologiai szakosztályának jelentésében[2] Gálffy Ignácz ekként számol be :

«A máv. miskolczi fűtőházának kibővítésénél nagy terjedelmű földkiásási munkálatokat végeztek s miután már több mint három évtized óta a máv. építkezéseinél ezen a helyen nagy tömegű mammuth-csontot találtak, Görgey László máv. üzletvezető úr nagybecsű engedélyével figyelemmel kisértük az ásatási munkálatokat. A munkások csekély jutalom fejében értesíttettek a leletekről, bár a legtöbb esetben a rosszakaratúlag intézett csákánycsapások a legtöbb lelet megsemmisítését okozták, úgy, hogy mi már azokon nem segíthettünk. Mégis akadt egy csoport (Török Lajos, Kiss Károly, Galkó János, Csorba József, Kisa József heőcsabai lakosok), a melynek tagjait sikerült fellelkesítenünk, hogy mint borsodi emberek működjenek közre az esetleges leletek megtartására s ők csakugyan még azon a napon, hogy velük beszéltünk, bejelentettek egy leletet, melynek ásatását a múzeum nevében azonnal átvettem és Molnár

[1] *Szerző.* Miskolcz város története. I. k. 334. l.

[2] *Évkönyve*, A Borsod-Miskolczi Közműv. és Muz. Egyesület 1900. év. Miskolcz, 1902. 38—39. l.

János polg. isk. tanár segítségével, felváltva egymást, két napi erős munka után a fentebbi hat munkással kiástuk azt kősírjából. A lelet egy *3 m. 30 cm. hosszú mammuth-agyar volt*, viszonylag jó állapotban. Viszonylag mondom, mert tekintve a viszonyokat még így porladozó

29. A miskolczi mammuth-agyar kiásatása.

állapotban is jobb karban volt, mint minden más lelet. Mikor kiástuk, nagy gondot adott a kiemelése. Tanácsot erre a szakköröktől nem nyervén, elfogadtuk Csasznek Ferencz máv. fémöntő ajánlatát, a ki gipszpólyában, hatalmas faládába szorítva igen szep állapotban emelte ki negyedmagával a szép leletet. Most ott diszeleg negativ alakjában, gipsz ágyában s mivel csupán 20 cm.-nyi megrövidítést

szenvedett, így is egyike e világ legnagyobb agyarának. Oly kincs, melyre bátran építhetjük a múzeum jövőjét. Hálásan kell itt kiemelnem a máv. összes tisztviselőinek és alkalmazottainak előzékenységét, legkivált azonban Görgey László üzletvezető úr jóindulatát, a ki nemcsak az engedélyt adta meg a lelet kiásására, hanem támogatott mindennel, a mire szükségünk volt. Hálás köszönettel tartozunk még Spiegelhalter fűtőházi főnök, Rév és Krón főmérnök uraknak s a miskolczi és gömöri állomás tisztviselőinek. De ezzel nem ér véget a mi szerencsénk. A mint a máv. szives volt nekünk átadni a gypszbe csomagolt tárgyat, Rácz Jenő gyógyszerész úr vette kezelése alá és konzerválta azt úgy, hogy most már megvan mentve a késő nemzedék számára.»

Ime ezek szerint őskori történetünkben megírt azon állításunk, hogy határunkban együtt élt az ősemberrel a mammuth, ma már szintén bebizonyított tudományos valóság.

Monographiánk előző köteteinek megjelenése óta egy másik nagyfontosságú tudományos kérdésben, városunk *czimerének* ügyében is merült fel egy ujabb mozzanat, a melyre reflektálnunk kell. Tudjuk ugyanis, hogy városunk czimere alakjául 1909-ben hivatalosan szent István királyunk alakja fogadtatott el. Ezzel szemben legutóbb hivatkozás történt a városi évkönyveink 1576-ik évi 42-ik lapján található következő följegyzésre:

«Ugjan ezen Tejfeles bjroszagaban Tejfeles Gergelj a peczettlö napokon ell veszte a nagj peczetet kj heljeben Pap Estvan byroszagaban mast czinaltata Tejfeles Gergelj kjre Illen Jegjet mettettönk G : T es az eztendö zamatjo rea mettettwk 1577 a *zent Laszlo feje* melle. Ez okaerth hogj ha törtenik ha valakj vele akarna elnj tehat ezen meg esmerjek».

Ezek szerint a czimerünkben látható fej *szent Lászlót* ábrázolta volna. Eltekintve attól, hogy erre egyebütt semmi adatunk sincs s hogy viszont számos okmányi adatunk van arra, hogy *szent István* király volt városunk védszentje; ezen feljegyzést csak úgy tudjuk magyarázni, hogy az azt megíró deák nem tudta, hogy az akkor is

már százados gyakorlatban megszokott fej a városi czimerben kit ábrázol s azt hitte, hogy az szent László.

Ellene mond ennek végül az az ikonographiai tény, hogy szent László ábrázolásánál az egész középkoron át sohasem hagyták el kezéből a csatabárdot, míg a városunk czimerében ábrázolt királyi alak mellett annak a XIV. század óta fennmaradt összes pecsétvésetein a csatabárdnak semmi nyoma.

Ott, a hol a magyar faj ősi tisztaságában századokon át megmaradt, mint például városunkban is, szinte természetes, hogy a fajt jellemző, sokszor őseredeti népszokásokkal találkozunk. A *miskolczi népszokásokból* néhányat a czéhek ismertetésével kapcsolatban már fentebb, könyvünk ipartörténeti fejezetében adtunk. Különös jelentőségre emelkedett már a XVI. században a *miskolczi táncz*, melynek mibenlétéről azonban nem maradtak fenn adatok. Bél Mátyás említi, hogy Diósgyőrhöz közel fekszik az ezen vár tartozékát képező Miskolcz város, a mely lakosainak tánczáról már egykor hires vala. Ugyanő megjegyzi, hogy nem tudott ezen táncz mineműségének nyomára akadni, bár most is (1735.) szójárás különben a *Miskoltzi Tántz, Tántzos Miskoltziak.*[1]

Réső Ensel Sándor, a ki az 1860-as években összegyüjtötte a magyar népszokásokat, a miskolczvidéki lakodalmakról a következőket írja:

«Miskolcznak tájékán a paraszt-lakodalmak sajátságos vigsággal szoktak tartatni. Midőn a kérő elmegy a leányt megkérni, először s friss vizet kér és ha a korsó, mely rendesen az asztal lábánál áll, nincs tele, vagy a víz nem jó hideg, gyakran elég ok, hogy a leány még azon télen pártában maradjon. A kérés rendszerint a Szentiráson kezdődik következőleg: «Midőn az Isten Ádámot teremté, csakhamar átlátá, hogy nem jó az embernek magában lenni, álmában tehát kivevé oldalbordáját s teremté belőle Évát». Ekkor nagy hosszas

[1] *M. Bel.* Adparatus. Tom. I. Posonii, 1735. 22. l. — *Oláh M.* Hungariae Cap. XI.

teketóriával előadják, hogy a szent házasság Isten rendelése — végre aztán a leányt megkérik. A vőfély, kinek mellénye zsebébe, vagy dolmányzsinórjára kifityegő zsebkendő van kötve, pálczájára szintén lobogó kendő akasztva, mellére aranyporos, bokrospántlikával megkötött rozmarin tűzve, kalapja mellé szintén olyan rozmarin szurva, a vőfély hát szintén olyan nagy szerszavassággal hivja meg a vendégeket lakodalomba s meghivó beszéde rendszerint következő szavakkal kezdődik s végződik: «Nem egyébért, hanem azért kivántam a kigyelmetek becsületes házát megtisztelni, hogy mivel az én jó nagy uram, Söregi István uram, fijának Istvánnak a szent házasságban való élését elhatározván, kigyelmeteket, nagy jó uraim, először a szent hit letételének meghallására, aztán pedig egy kis barátságos vendégségre s collatióra, általunk, minden hozzátartozandóikkal szivesen látja. Kanalat, kést, villát ne felejtsenek el magokkal hozni». (Ez utóbbi kitétel most már szokásból kiment.) A kis vőfély erre azt mondja: «Én is az ő kigyelme becsületes szavait mondom.»

Lakodalom közben szokott megesni a csikfogás; midőn t. i. valaki magát leissza és garázdálkodik, megfogják és a jeges kapitányvízbe mártják.

Az ételeket versekkel szokták felhordani. Utoljára jön a kásapénz-szedés. Egy vőfély vagy legény, asszonyruhába öltözik, fejét nagy fejér kendővel beköti, szavát elváltoztatva a kásapénzt kéri, mivel a szakácsné megégette kezét s orvosságért sok pénz kell a patikába. A kásapénz-szedő kezében egy nagy főzőkanál van, melylyel tréfából sok embert, mivel vagy nem akar pénzt adni, vagy késedelmes az adással, mellbe taszít. A másnapi lakodalom részét, délutáni négy órától kezdve, «hőrésznek» hívják; ekkor szokta a nyoszolyóasszony és nyoszolyóleány a herőczét vagy csörögét feladni.

A táncz rendesen magyar, melynek Berzsenyi szerint: «Titkos törvényét mesterség nem szedi rendbe, csak maga szab törvényt s lelkesedése határt». Az ugrás, ujjongatás, tapsolás, sarkantyúpengetésének, melylyel a dalt szintén kiverik s a csizmaszárverésének végehossza nincs. A kedv oly alakban adja ki magát, a minő neki tetszik,

milyet a pillanatnyi ötlet tanácsol. «Huzzad czigány, disznót adok; Nem turja ki a házadot» — ezt szokták a czigánynak kiáltani s ilyenkor ritkán marad el a «három táncz». Az ifjúság csapongó kedve a már bortól kissé felhevült öregeket visszavarázsolja a mult időbe és ekkor aztán a fiatalság nekik nem egész tűzzel táncol s nem rakja oly jól ki, mint ők fiatal korukban. Gyakran megesik, hogy az öregek magok is tánczra kerekednek, mitsem hajtván Anakreon azon mondására: «Szeretem a víg kedvű öreget, szeretem a tánczoló ifjat; de a tánczoló öreg csak hajára nézve öreg, eszére pedig fiatal». Magam láttam egy ily öreget, ki azt mondá egy fiatalnak: «Nem jól tánczolsz, öcsém, nem úgy jártuk mi azt fiatal korunkban, így kell járni». Ekkor elkezdett tánczolni s mikor csizmája szárát meg akarta ütni, a padkához támaszkodott és úgy verte meg. A lélek kész volt, de a test erőtlen. E jellemvonásból kinek jutott eszébe, mikép a hún gyerekek sírtak, midőn a férfiak vitéz tetteit hallották, hogy ők még olyat nem tehetnek s az öregeknek szintén könny patakzott szemeiből, hogy már többé oly dolgokat nem vihetnek véghez. Ha tisztesb rendűek vetődnek népi lakodalomba, azok kedvéért keringőt, vagy mint falun szokás mondani «dangászt» (lang aus) huzatnak.

Lakodalom vége felé gyakran összetörik a czigány bőgőjét és hegedüjét. Falusi lakodalomban sajátságos látni a dudást, ki, mikor már melegszik füle töve, hanggal is énekli, a mit dudáján fuj. Lakodalom vége felé igen gyakran bele szurják a kést, villát a dudába, vagy pedig késsel hasítják ki s akkor azon vitatkoznak, ki a jobb dudás, Vak Miksa-e, vagy pedig Sipos Jancsi. Inni rendszerint kancsóból szokták a bort, melynek száját gyakran elharapdálják, sőt némelyik legény fogával az üvegpoharat is összerágja. Mily szépen, fülmulattatólag recseg, csikorog ilyenkor az üveg, csak annak lehet róla fogalma, ki tulajdon szemeivel látta.

Mikor vidékről hoznak menyasszonyt, a szekérben mindenik ló fülére kendőt kötnek. A szekér előtt több, vagy kevesebb lovas legény megy, kik lovuk sörényét pántlikával befonják, mellényzsebbe, dolmányzsinórba kendőt akasztanak, mellökre aranyporos,

pántlikás rozmarin tüzve, kalapjok mellé szintén. Legelől egy vagy két zászlót visznek, a zászló mellett megy a török sipos, mely töröksip alkalmasint azonos Rákóczi elveszett s most egészen ismeretlen tárogatójával. A török sípban egy rézsíp van, hangja keserves és messze hallatszó. (Szeredy írja, hogy gyermekkorában ő is hallott egy ily töröksípot és midőn 1844. eszt. körül gróf Reviczky Borsódban járt, az ő tiszteletére felült k . . . i kék inges legényeknek szintén megfuvatták a töröksípot. A szegény öreg sípos Rákóczi valamelyik régi dalát fútta volna, de melle már nem bírta meg az erős fuvást. Most senki sem tudja a török sípot fújni.) Utközben a lovaslegények mindenféle pajkosságot elkövetnek egymással; futtatnak, egymás lova alá lövöldöznek, a ló megriad, néha a lovag lemarad; ekkor van nevetés, néha kartörés, lábficzamodás is, de a csont beforr. Mikor a násznép a falu végére ér, ott az utat, egymástól bizonyos távolságra, szalmakötéllel átkötik, közibe szalmából tüzet vetnek s a lovakat így ijesztgetik. Lakodalmi szokások egyike a «kakasnyakvágás», mely következőleg esik meg: Egy kakast megfognak, szárnyát, hogy el ne repülhessen, összekötik, aztán orra lyukán keresztül vékony szalagot húznak, a kettős szalag végét egy ember tartja s a kakast maga előtt hajtja. Többen különféle álarczba öltöznek s valamennyinek nagy karikás van a kezében, két ember veres ruhába töröknek van öltözve, fején török turbán, kezében kivont éles kard. Ezek mindig a kakas után mennek. Most indulnak esketőre a templomba. A sok álarczos elől megy, a czigány hátul. A kakast a násznép előtt hajtják. Midőn a templomba mennek, egész csendességgel s illendőséggel viselik magukat s még csak a czigány sem hegedül. Elérvén a templomhoz, a különféle alakosok: a két török, kakasvivő, czigányok a templom ajtaja előtt maradnak s egész csendességgel várják a násznép kijövetelét. Vége lévén az esketésnek, mihelyt a templomból kissé eltávoztak, ráhuzzák a czigányok, pattognak a karikással s különféle dévajverseket mondanak. Akár esik utba, akár nem, a főbb tisztviselőket, mint: alispán, szolgabiró, város birája és más előkelőbb embereket útba ejtenek s verssel megköszöntik.

A járkálás sokszor három óráig is tart, s a menyasszonynak legtöbbet kell szenvedni, mert nyáriasan van öltözve, karja mezítelen s így néha annyira átfázik, hogy szinte halálos betegségbe esik. Elvégre haza érvén, a törvényszék összeül, a kakast elébe állítják s a vádló is rögtön előáll. Legterhelőbb vád az, hogy a kakas anyjával s leányaival szerelmeskedett és hogy sok feleséget tart. A törvényszék fontolóra vevén a bűn nagyságát, tekintve azt is, hogyha az büntetlen maradna, mint példa, igen veszedelmes következményeket vonna maga után s a törvény tekintete, mely a sok feleség tartását tiltja, végkép lesülyedne. Azért itt a törvények értelmében másoknak rettentő példájára, a kakas fejére a halálos itélet kimondatik és nyomban végre hajtatni rendeltetik. Ekkor a szalagnál fogva a kakas nyakát meghuzzák s az egyik török az éles karddal fejét elcsapja. Ezután a vőlegénynek tudtul adják, hogy e példától vegyen magának tanúságot, mert minden, a ki több feleséget tart, így jár.

E népszokás, mint egy tekintetre látható, a keresztyén vallás s törvény által megállapított egyfeleségűség elvéből indul ki s képben tudtul adja a népnek, hogy a több feleségűség tilos s ki a törvény parancsolatját át merné hágni, a büntetést el nem kerüli.»[1]

A miskolczi *közmondások* közül országosan ismertté vált a: «*Pislog, mint a miskolczi kocsonya*». E közmondás keletkezésének ideje bizonytalan s a következő, állítólag megtörtént esetből ered.

A vasuti forgalom megnyitása előtti időkben a Gömör-vidék és Budapest közötti felső magyarországi kereskedelmet többnyire gömöri fuvarosok, úgynevezett «furmányosok» közvetítették. Miskolcz városa ezeknek közbeeső állomása volt. Itt rendesen a Szentpéteri kapuban levő «Szarvas», «Törökfő» és a «Magyar huszár» czimű kisebb vendégfogadókban szállottak meg éjszakára.

Egy felső-gömöri tót furmányos is a «Magyar huszár»-ba tért be napszállatkor. Vacsorát kért a korcsmárosnétól, még pedig kocsonyát. Az asszonyka, kit a nép fantáziája bizonyos, szemmel látható

[1] *Réső Ensel Sándor.* Magyarországi Népszokások. Pest, 1866. 68. l.

tekinteteknél fogva «Potyka Kati» beczéző névvel ruházott fel, mindjárt sarkon fordult és a ház alatti sötét pinczéből felhozott egy tányérral. Elibe tette a vendégnek. A tót atyafi takaros étvágygyal neki lát a vacsorának és először is a tányér közepéből kikandikáló hust akarja konzumálni.

De egyszerre csak ijedten ejti el a villáját és így kiált fel:

— Jáj, jáj, krcsmárosní, anak a kocsonyanak szeme izs van, sag úgy hunyorgatya felím!

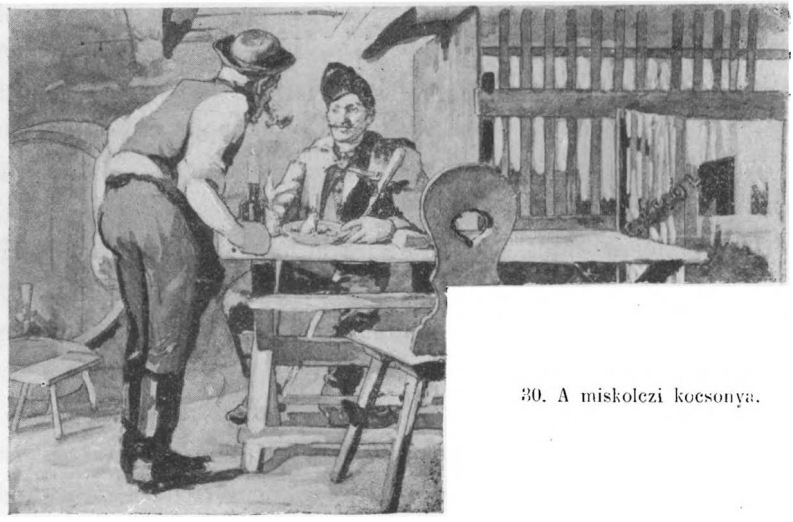

30. A miskolczi kocsonya.

Potyka Kati asszony odabokázott és elhülve konstatálta, hogy igazat szólt a vendég.

Egy izmos termetű béka, mely majdnem derékig a kocsonyába volt fagyva, esdeklő pillantásokat vetett feléjük a szabadításért.

— No, ennek pechje volt! — mondá a Kati flegmatikusan és a tüzhelynél kiengesztelte a fagyos jószágot, mely ezután ismét jól érezte magát «a körülményekhez képest».

A különös jelenet nagy hahotát keltett s jóidőre kompromittálta a miskolczi kocsonyát és azóta már sok koponyát vertek be miatta.

1862-ben a *Herrn Áldás Hazánkra in Miskolcz* lett általánosan

ismertté. E furcsa czimzés eredete a következő. 1861-ben, mikor a hosszú abszolutizmus után először lélekzett fel a nemzet, erős reakczió állott be s szinte tüntettek mindennel, a mi magyar. Egyebek közt rendkivül elterjedt az a levélpapir, a mely az «Áldás Hazánkra» feliratot viselte. Egy miskolczi kereskedő ilyen levélpapiron irván egy bécsi kereskedőnek, ez a papir bal felső sarkán lévő nyomtatást a czégnek hitte s így született meg a fenti humoros czim. A legérdekesebb azonban a dologban, hogy a posta megtalálta azt, a kinek a levél szólott s helyesen kézbesítette a küldeményt.[1]

Végül álljon itt még néhány miskolczi népdal. Panaszos katonanóta valamennyi s bizonyára ott fakadt valamelyik miskolczi kaszárnyában, valamelyik szerelmes, hazavágyó bakafiú lelkében. Felette érdekes az a szinte gyülöletes hang, amely bennök a «gyöngyélet» ellen megnyilatkozik s a mely leginkább az «Édes anyám kis koromba» czimű versben jut kifejezésre.

Miskócz város be vagyon kerítve,
Jaj Istenem, hogy' mék ki belőle,
Hagyok olyan piros rózsát benne,
Váltig mindig fáj a szivem érte.

Piros rózsa, ha leszakajtanálak,
Mit mondanál, hogyha megcsókolnálak.
Nem mondanék kis angyalom egyebet,
A válladra hajtanám a fejemet.

*

Piros alma kigurult a sárba,
Ki felveszi, nem veszi hijába.
Én felvettem, kimostam a sártúl,
Mégis elmaradtam a rózsámtúl.

Szőke kis jány rózsaszin szoknyája,
Felakadt a bumszli ajtajára.
Arra kérem a Váza-bakákat,
Akaszszák ki rózsaszin szoknyámat.

*

[1] *Bolond Miska*, 1862. évf. és *Tóth Béla :* Szájról-szájra. 107. l.

Levele gyütt a rózsámnak,
Más írta,
Kis pacsirta mindkét szemét
Kisírta.
Az van írva a levél hátuljára:
Kis angyalom meglátlak nemsokára.

*

Kassa felől hidegen fúj a szél,
Reszket, fázik a rozmaring levél,
Az árokba a «csanál» is reszket,
Sirass, rózsám, katonának visznek.

Minek varrod, rózsám, azt az inget,
Mikor engem katonának visznek?
«Ha meglőnek, jó lesz a sebedre,
Hogyha meghalsz, hideg tetemedre.»

*

Édesanyám, kis koromba'
Zártál volna koporsóba,
Zártál volna koporsóba,
Hogy ne nőttem volna nagyra,
Nem lennék én most katona.

Éldesanyám, éldesanyám,
Szegény felnevelő dajkám,
Szültél volna inkább követ,
Éldesanyám, mint engemet.

*

Esik esső, nagy sár van az úton,
Az én rózsám sírva mos a kúton,
Sírva mongya az édesanyjának:
Elvitték a rózsám katonának.

Ne sírj, jányom, nem ér a már semmit,
A száraz fa ki nem leveledzik,
Élő fának nehéz döltét várni,
Katonának nehéz szabadulni.[1]

[1] *Istvánffy Gyula.* Miskolczi népdalok. *Ethnographia.* 1901. 419. l.

Népmondás helyeink közül megemlítjük az *Avashegy* alján, a Medgyes alján, a Gyöngyvirág-utczában fekvő «Jézus kutját», a melyről több rege él a nép ajkán. Az egyik, hogy Jézus itt járt s ivott volna belőle.

A másik: hogy Jézus által megáldatván, sokáig bor folyt belőle.

Mondják, hogy a felette levő pinczesoron egyik pinczében egy

31. A Jézus kútja.

nagy hordó lyukat kapván s a bor belőle kifolyván, a Jézus kútjába szivárgott, melynek vize ennek folytán tényleg több napig borizű volt.

Népünk gondolkozására és sokszor humorára is jellemzők a temetőinkben olvasható sírfeliratok.

Igy olvassuk egy helyt:

Itt nyugszik Tesky,
Ki e mohos sírból les ki.

Egy másik sírvers az elhunyt életét következőkben mondja el:

Életében esztendőt
Hatvanhatot számlált,
Ebben jó s kedvetlen
Napokat is talált.
Kedves hű párjától
S e világtól megvált,
Szenvedvén Büneért
Testében az halált.

Egy másik meg így szól:

Gomba Jánost akkor tettük ide,
Mikor a bőréből kirázta a hide
g Attya, pedig János az öregebb Gomba
Ma rukkolt utána a paradicsomba.

A miskolczi régi *jogszokás* és *igazságszolgáltatás* terén városunk jegyzőkönyvei s az ugynevezett *Liber Niger* (Fekete könyv) szerfelett érdekes adatokat tartalmaznak. Az Annalesekből tudjuk, hogy nálunk még a XVIII. század második felében is a miskolczi régi
1646. törvény szerint, mely 1646-ban keletkezett, «az ki adósságot keresett valakin és tanúja, avagy adós levele nem volt, valamennyi forintot keresett, annyi magával kellett hitet róla mondani, s különben hozzá nem juthatott».

1780. 1780 szeptember 13-án Saxoniából való *Fisser Kristián hóhér* mester, fertelmes káromkodásaért, mely is ellene tanukkal bizonyíttatott, 25 pálczaütésre büntettetett.

A pofozással okozott becsület, vagy könnyű testi sértést ezidőtájt a panaszosra nézve sokkal kedvezőbben intézte el a bíróság, mint napjainkban, a mennyiben a vádlottat rendesen a sértettnek
1787. fizetendő bizonyos összegben marasztalta el. Igy 1787-ben «Nagy Ferencz Borbély inas Pető Mihály lakatos legénynyel itt a törvényszék előtt baráttságosan megegyezett olly móddal, hogy rész szerint

a pofon ütésért, rész szerint a hajának fésüléséért, Pető Mihály Nagy Ferencznek két hét mulva 1 frtot fizessen».

1788 február 26-án Hidvégire való Mánó Mihályné, a ki némely 1788.
embereket, mintha ő a földben a pénzt meglátta volna, ámításba hozott és egyéb helytelen varázslásokat is ellene mondanának, hazájába utasíttatott.

1788 július 10-éről a következő bejegyzést találjuk jegyzőkönyvünkben: Mivel Zajatz János és felesége Koleszár Andrásné, tizedesnét *czafinkának*[1] mondotta, holnap reggeltől fogva estig való árestomra büntettetnek.

Az 1788 julius 15-iki ülés jegyzőkönyvében találjuk: Miután Gazdag János házánál, a szomszédok botránkozásával, éjjel, nappal sokféle gyanus személyek is *tanyászni* és *dévánkodni*[2] szoktanak — Gazdag János egynapi s felesége három napi áristomra büntettetnek.

Ugyanazon év augusztus 19-éről olvassuk, hogy Losonczy Erzsébet, Hosszúfalusi Sámuel uram gazdasszonya, gazdájának otthon nem lettében Veressegyházy András a *fejér házban,*[3] az úr tulajdon ágyában hálattatván 12 korbáts ütésre itéltetett.

Az 1790 márczius 8-iki közgyülés jegyzőkönyvében találjuk: 1790.
Uj magyar Puki István, feleségével most folyó holnapnak 6-ik napján Czenczel Dávid gubás mester inasától azon hamis szin alatt, hogy gyermeke megholt volna, deszkára 3 márjásokat kölcsönöztek, az melyért is zálogban Puky czigány az hegedüjét hagyta s következésképen magokat arra kötelezték, hogy kevés idő alatt szavoknak meg fognak felelni. Történt azonban, hogy Puki, Kozi és Samtsó czigányokkal egy rosz fódozott brúgót a creditorhoz elvittek és álnoksággal a kis hegedüt a szögrül lekapták és a rosz foldozott brúgót helyette ott hagyták. Mely elkövetett álnokságokért mindhárman 6 és 6 pálcza

[1] A czafinka becstelenítő szó, bizonyára a *czafka* és *czafat* kifejezéseknek egyik formája.

[2] A tanyászni, a *tanyázni* és dévánkodni, a *dévajkodni* szó használatának szokatlanabb formái.

[3] A *fejérház* itt az *ágyasházat*, a hálószobát jelenti.

ütésekre iteltettek. Puki pedig azon részben is, hogy az magistrátra *hivataljára* meg nem jelent, in contumacia az 3 márjás adósságban törvényes expensákban 27 krakban convincáltatik, executiojára pedig mai napon vásárbiró Panyity András uram exmitáltatik.[1]

1791. Az 1791 augusztus 9-iki tanácsülés jegyzőkönyvében a következőket olvassuk:

Hala János világtalan koldus, a ki noha terhes látogatását viseli az Ur Istennek s ugyanazért felebaráti keresztény jóindulatjából az előljáróktul az alamizsna kéregetésre is engedelmet nyert, ezeknek mindazonáltal egyikét is meg nem gondolván, sőt vakmerően megtapodván, elsőbb megrészegedni, azután maga hitvesét ily, jámbor füleket botránkoztató szókkal *rivogatni*,[2] sőt majdnem üldözni is bátorkodott, nem nyugszom úgymond, míg a husodat serpenyüre nem vagdalom és abbul jól nem lakom. Eképen maga személyét az alamisnára érdemtelennek, egyébiránt pedig sulyos testbéli büntetésnek elszenvedésére igen érdemesnek tette, mivel mindazonáltal ez első cselekedeti volna és magát ezen Nemes törvényszék előtt szive szerint ajánlaná, hogy ennekutánna mind az boritallal, mind pedig felesége botránkoztató boszantásival s ijeszgetésivel egyáltalján fogva örökösen fel hagyna, ahoz képest most csak 24 botokra itíltetik, hogyha pedig még az emlitett roszakra vissza térne, azonnal az alamizsnától megfosztatik és ezen városbul kiirtatik.

Az 1791 szeptember 27-iki tanácsülési jegyzőkönyv a következő esetet írja le:

Vámosi inspector Schay József, az iránt folyamodván a Nemes magistrátushoz, hogy itt lakos *frizér*, két óráját oly véggel ki csalt

---

[1] Mária Terézia és II. József korára esnek az első erélyes kisérletek a vándorczigányok megtelepítésére és rendes vezeték- és keresztnevek használatára. Ez idő óta nevezik őket *új magyaroknak*. A kifejezés, hogy a magistrátus *hivataljára* meg nem jelent, jelentheti azt is, hogy a magistrátusra, mint hivatalra nem jelent meg, vagy hogy a magistrátus *hivására* nem jelent meg. Ez utóbbi esetben mint szokatlanabb forma érdemel figyelmet.

[2] A riasztgatni, ijesztgetni szokatlanabb formája.

légyen, hogy az órással meg nézetvén, a melyik jóbb lészen meg veszi; azonba pedig az egyikét a *kávés házba* el jádzotta légyen, melyre való nézve a titulált ur kiván magának a Nemes magistrátus által a frizérrel hat aranyig való cautiót tétetni, hogy órája el ne vesszen és a fizér szokása szerint Miskolczról is cautió nélkül el ne szökjön.

1793 deczember 21-én Béres Mihály Fejértóra való tolvaj sze- 1793.
mély, maga tolvaj társával Nádásdi Istvánnal, istentelen szövetségre lépvén, Rácz Fejér Tóról elébb Nagyváradra ki tudja micsoda lóárulás, azután Kis Pérts helységében lólopás végett oda koborlani, s ottan négy lovat feltett gonosz szándékok szerint ellopni, eképen ártatlan *hazafi társának* tetemes kárat hitetlenül munkálódni önkint való maga vallása szerint bátorkodván, bünének büntetéseül s az ő hozzá hasonló veszett indulatuaknak rettentő például, erős testi alkotásához képest, két hónap alatt három ízben ötvenenkint elveendő 150, kemény pálcza botokra itéltetett.

Ugyancsak 1793-ban: Egy leány éjszakaidején egy nőtelen férfi lakásán találtattván, az ágy alól, hova elbujt kihuzatott a házbeliek által és a városi éjjeli őröknek adatott által, de előbb megalázásból *haja levágatott*, mely egyébb aránt más hajból ki toldott volt és a leánynak maga haja csak egy fél araszt volt. Ezért kárpótlásul szabad egyesség szerint 8 rfrtot fizettek neki.

1795 julius 18-án: Varga Mária, Magurányi András felesége 1795.
Trojka Kati tolvaj személyel *összve sugarolván* s az tolvajságra helyet adni nem iszonyodván, — *orgazda-asszonyságáért* 40 korbácsütésre itéltetett.[1]

1797 augusztus 12-én: Portörő Szabó Mihály megromlott 1797.
erkölcstelenségének könnyen engedő s káromkodó személy, — Zsóry urat, bassza lelke *puskaszemű*[2] Zsórynak mocskolni, biró urat meg-

[1] Öszvesugarolni = összesúgni, szövetkezni. Miután itt az orgazdaságot asszony követte el, szükségesnek látta a jegyző azt *orgazda-asszony* szóval kifejezni. L. még: *Szerző:* Adatok nyelvünk történetéhez. (Miskolcz városa jegyzőkönyveiből.) *Magyar Nyelv*, 1906. II. évf. 323—24. lap.

[2] *Puskaszemű* bizonyára szurós nézésű, kemény tekintetű embert jelent.

hunczfutolni nem iszonyodott. Másoknak példájára, maga megjobbulására két hét alatt 30-onkint, maga kenyerén elszenyvedendő 60 kemény botoknak sulyos ütései alá itéltetik.

1797 deczember 12-én pedig a következő esetet olvassuk : Honán György, Rosnyó-Bányai születés, Boros Mátyás szücsmesternek legénye, midőn a nyugodalom helyére ki ment volna, nem hogy vagy lefeküdött és a gyertyát eloltotta volna végképen, hanem oly bizodalommal, hogy még majd fel kel dolgozni, ledülvén, a gyertyát égve hagyta, s emberi gyarlóságból elaludván, a gyertya kevés volta miatt elégett s ki esett és a nyoszolyáját *meg is pergálta*. Azértis ezen vigyázatlanságáért minthogy a *kiüthetőséggel* nagy károkat okozhatott volna, mások példájára maga kenyerén s vizen kitöltendő 3 napi áristomra itéltetik.[1]

1797 szeptember 2-án: Lakatos Antalné, uj lakos felesége nem gondolván azzal, hogy másoknak botránkozást okoz és a bal gondolkodásra okot ád, az ugy nevezett Pap malmában és most készitett uj malom kerékben egy szöget az ura nyakravalójával be ütni s eképen babonáskodni nem szégyenlett, 12 korbácsokra itéltetik.

1799. Rendkívül érdekes az az itélet is, a melyet a főbiró 1799-ben egy becsületsértési ügyben hozott. Egy helybeli zsidó kereskedő ugyanis megsértvén egy budai zsidó kereskedőt becsületében, ennek panaszára 3 napi elzárásra és 26 botra itéltetett. A sértő sértettet nyilvánosan a zsinagógában megkövetni akarván, büntetése elengedtetett s ugyanekkor két tanácsnok a zsinagógába küldetett a «*megkövetés kihallására*».

A zsidók egyébként ebben az időben, ha a per folyamán netán szükségessé vált, a következő eskü tételére köteleztettek :

1782. «Én N. zsidó esküszöm az élő Istenre Szent Istenre Mindenható Istenre, a ki az Eget és Földet, Tengert és valami abban vagyon teremtette, hogy én azon dologban a mire kérdendő leszek, minde-

[1] A *megpergálta*, a megpörkölte, megégette szó helyett használtatik, a *kiüthetőség* pedig a tűz esetleges kiüthetésére vonatkozik.

neket igazán megvallok, és ha valósággal Szentül meg nem mondom, a föld engemet nyeljen el, melly Dátánt és Abiront elnyelte, és ha meg nem vallanám az in szakadás nyavalya és kórság szálljon reám, melly Heliseusnak kérésére Náman Sirust elhagyta és Heliseus szolgájára szállott, és ha meg nem vallanám, az vérfolyás és hirtelen való gúta ütés szálljon reám, és az véletlen és hirtelen halál vigyen el engem, vesszek el Testemben, Lelkemben és minden Jószágomban, és Ábrahám kebelébe soha se jussak, és ha meg nem vallom, a Sinai Hegyen kiadott Mózes törvénye engem törüljön el, és minden irás a mellyek a Móses Öt könyvében meg vannak irva, engem gyalázzanak meg és ha igazán nem esküszöm az Adonaj és Ő Istenségének hatalma engem törüljön el. Amen.»[1]

A bűnösök és büntetéseik nyilvántartására 1800-tól könyvet vezettek, melynek czime a következő:

LIBER NIGER

Nómina, Delicta Paenam,
Delinqventium, per A: Magistratum
P. ac Regiô: Coronalis Oppidi Miskólcz judicatorum, in se complectens,

ac

ANNO MDCCC $\frac{\text{ió}}{\cdot\cdot}$

in seriem Alphabetice reduci occeptus, sub Ordinariô Iudicatû

Andrea Barkassy

A fekete könyv, a mely nevéhez képest fekete kötéssel bir, 1800-tól 1861-ig az összes bűnösök neveit, valamint bűneik és büntetésük feljegyzését tartalmazza.

A büntetések szürke halmazából a jellemzőbbeket itt közöljük:

[1] *Eskükönyv.* 1782—1867-ig.

Egy «csapongó» asszony a városból kiutasíttatott és 25 korbácsot kapott; a tolvajnak 30 korbács járt, súlyosabb esetekben azonban háromhónapi tömlöcz volt a büntetés. A csavargó lány büntetése egyheti árestom, becstelen asszonyé 3 napi árestom, csavargó tolvajnőé egyhónapi árestom, csavargó nőé 20 korbács, a katonák után csavargó leányé 8 napi árestom. Szép számmal fordulnak elő a fekete könyvben a verekedők, a kiknek rendesen 25 bot volt a büntetésük. Egy esetben két heti tömlöczczel s 5 frt költség fizetésével sujtották a verekedőket. A ki szökött katonának menhelyet adott, 24 órai árestomot kapott. A hűtlen kerülőt 25 bottal, egy hűtlen pásztort ötheti árestommal, 30 vesszővel s a kár visszatérítésével büntettek. A háztörő hat hétig ült vasban s két izben 30—30 korbácscsal sujtották. A tyúklopó asszonynak járt 25 korbács, a lúdlopó fiúnak 15 vessző. A pajkos gyereket egyébként 12 virgácscsal büntették. Szökött cseléd, ha elfogták, kapott 40 korbácsot, a hatalmaskodó 24 órai árestomot, a feleségét kínzó és káromló kéthónapi árestomot, a káromkodó 30 pálczát s a részeges hajdú 30 botot. Szerfelett szigorúan büntették az istenkáromlást. 1804-ben egy istenkáromló 2 esztendőt és 200 botot s még három évtizeddel utóbb, 1835-ben is egy hasonló bűnös hat hónapi tömlöczöt és három izben elszenvedendő 120 vesszőbüntetést kapott.

1804. Nem mindennapi az az itélet sem, a mely 1804-ben Graf János városi adószedőt sujtotta, ki az adót csalárdul vetette ki és szedte be. Graf «az eltolvajlott pénz visszafizetésén felül az gonosztevők megjavulásokra rendelt szögedi fogházban, munkában, maga kenyerén, minden héten két napi böjtöléssel vasban elszenvedendő három esztendei raboskodásra» itéltetett.

«Ezen itéletnek — mondja továbbá a városi jegyzőkönyv — a holnapi napon tartandó városi közönséges gyülésbe leendő kihirdetése ily móddal, hogy *Graf Jánosnak a nyakába egy tábla készitessen, a melyen ez legyen felirva, «Graf János hüségtelen Perceptor»* — rendeltetik.»

Ugyanez évben Majoros Mihály «városunk csordása az cselédeket magához be fogadni s házánál Pénteki napon tánczot engedni s

ez által másokat botránkoztattni, a cselédeket rontani bátorkodván, szenyvedett arestomán felül még 3 napi arestomra itéltetik. Az ott jelen volt cselédeknek pedig már elszenyvedett 3 napi árestomuk büntetésükbe tudódván, most szabadon bocsájtatik».

Érdekes az 1804-ben hozott következő itélet is: «Béres János, Sebő Annát Zilizről, amint maga is megismeri feleségöl eljegyezvén, — de háromszori kihirdetés után az személyrül lemondván, — az okozott 10. R. frt költségnek visszafizetésére köteleztetik. E mellett ezen helytelen cselekedetiért megpirongattatik. Ki is az leány személynek elvételit most ugyan ajánlotta, de ajánlása az leány testvére által el nem *fogadtattván a jegykendője az leánynak visszaadatott.* Melyrül Sebő Annának bizonyság levelünk kiadatni resolváltatik».

A polgári perekből 1804-ből álljon itt a következő példa: «Schármán Sámuel zsidó hiteles inquisitióval be bizonyitván azt, hogy a Spisák Mátyástól vásárolt fundusnak áldomás ivásán szomszédja Bretschneider Dániel jelen volt és maga is ivott az áldomásból s akkor ellene a vásárlásnak nem is mondott, sőt az áldomásbúl lett ivással, melyet maga is megismer, az eladásba megegyezett, s akkor az szomszédi jussáról le is mondott. Ahoz képest Schármán Sámuel az Spisák Mátyástúl vásárolt fundusnak birtokába salvo jure dominali meghagyatik s ratificatio végett a Tettes urasághoz utasitatik».

1814-ben Bodnár József került a törvény elé azért, mert felesé- 1814.
gét megverte, részegen mindenkibe belekötözködött, több izben csunyán káromkodott s égő pipával járkált. Az itélet szinte kegyetlenül szigorú volt. A maga kenyerén vasban kiállandó másfélévi tömlöczre, közmunkára és nyilvánosan 40-enként elszenvedendő 280 vesszőre itéltetett s a pálinka- és borivástól eltiltatott.

1818-ban egy asszony, a ki 600 frtot lopott, 6 hónapi tömlöczöt 1818.
és 4 izben 30-ával 120 korbácsütést kapott. A következő évben paráznaságért egy nős férfit egyhónapi tömlöczre és két izben elszenvedendő 30—30 pálczaütésre itélnek.

Ugyancsak 1819-ben Gyenge András, káromkodás és lopás miatt 1819.
bebörtönzött egyén szökni akarván, lánczra tétetett úgy, hogy a

láncz a szükséges mozdulás és lefekvés hosszúságnyira a falból kieresztetett. Ugyanakkor a tömlöcz kéménylyukára egy rostély tétetni rendeltetett s megparancsoltatott, hogy fenyümaggal füstöltessék ki a tömlöcz és a cseber naponként kiüríttessék.

1835. 1835-ben a helybeli zsinagógát egy 18 éves fiú kirabolván, elvitt egy Jadot, vagyis igemutató kezet. A fiatal rabló egyévi és tíz

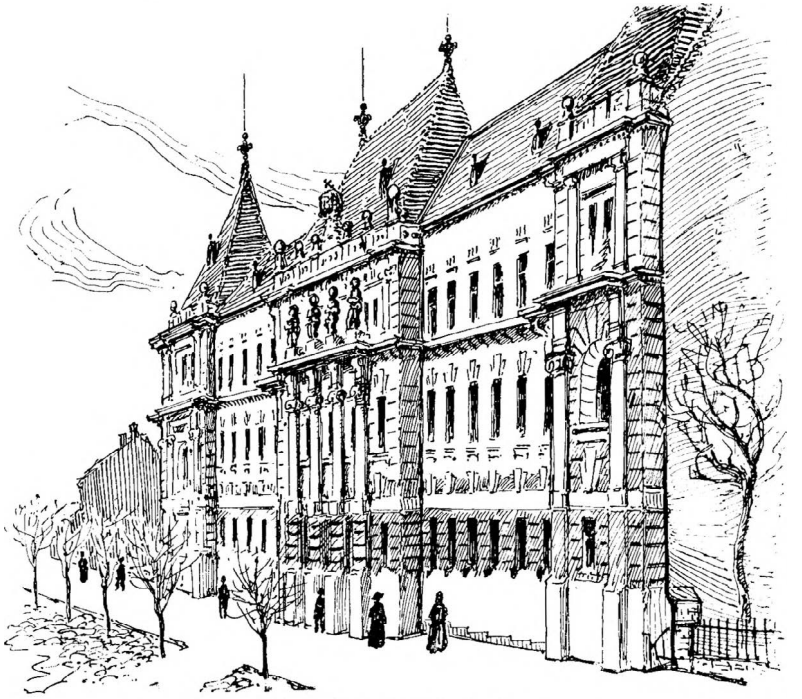

32. Az igazságügyi palota.

és félhónapi börtönre, valamint négy rátában 100 vesszőütésre itéltett.

1837. 1837-ben Medve Pál gonosztevő a vármegye rögtönbüntető törvényszéke által halálra itéltetvén, kivégeztett. Négy évvel utóbb 1841. ismét halálos itéletet hajtottak végre Miskolczon. 1841-ben Kulcsár Mária háromhónapos kis leányát a kútba dobván, feje vétetett.

1851. 1851-ben a városi tanács a tartományi törvényszéknek Miskolczon leendő felállításáért folyamodik. Felállíttatván a törvényszék,

1863-ban a város váltótörvényszék létesítésén fáradozott, kérelme 1863.
ezúttal azonban az országbiró által elutasíttatott. Utóbb, az 1860—70-es években városunk igazságszolgáltatási intézményei korszerüleg átalakíttatván, jelenleg városunk egyik legdíszesebb épületében, az igazságügyi palotában a *kir. törvényszék*, a *kir. ügyészség* s a *kir. járásbíróság* áll a jogkereső közönség rendelkezésére.

A jogvédelem az ügyvédség kezében lévén, élénk fejlődésnek induló városunknak már a század elején tekintélyes számú tagból álló ügyvédi kara volt.

A Topographia oppidi Miskolcz, melyet dr. Benkő Sámuel után dr. Szathmáry József 1818-ban adott ki újból, a miskolczi ügyvédek- 1818.
ről ezeket írja: Az itt lakó harmincz számot meghaladó ügyvédek, ezen városnak különös diszét és védbástyáját képezik, kik közül némelyek, a nemes Vármegye törvényszékének ülnökségével diszlenek, mások jogigazgatósággal, vagy kebelbeli uradalmak ügyészségével vannak elfoglalva, némelyek saját gazdaságuknak adván magokat, ügyködést nem folytatnak, kik pedig magokat egészen védenczeik jogainak ótalmára szentelték, habár az ügynek ellenségei is, a személynek barátai. És az egymás iránt tápláló barátsággal, a népnek jó példát mutatnak arra, hogy a veszekedéseket, alattomosságot kerülje, s ha bár újabb időkben számok nevekedett, s reájok nézve az ügyek szaporodása hasznosnak mutatkoznék is: mind az által, mint az ügyek első birái sok ügyet kiegyenlitenek. Legtöbb ügyet még csirájában elaltatván, a különben éveken át tartandó fáradságot, gyülölséget alapjában megsemmisitik, annyira, hogy senki sem vélheti, hogy az ügyvédek számának megszoritása iránt, múlt évben kiadott magas rendeletnek indoka, a helybeli ügyvédekben is volna keresendő, mert mindnyájan a kötelesség diszének megfelelőleg élnek, mely hivatal sokszor előkészület nagyobb rangra. Mindnyájan méltók arra, hogy a jogok és becsület (mely nélkül az élet gyötrelem) ügyességökre és megpróbált hűségökre bizattassanak.

Ügyvédeink közül kiváltak: *Molnár Sámuel* († 1814.), *Barkassy* 1814.

1824. *Imre* táblabiró, egykor megyei főügyész († 1824.), *Szrogh Sámuel* táblabiró, kinek hasznos tevékenységéről már több izben megemlé-
1829—34. keztünk († 1829.), *Ferenczy Lajos* táblabiró († 1834.), *Losonczy Farkas*
1835. *Károly* táblabiró, gróf Erdődy uradalmának ügyésze († 1835.),
1841. *Balogh Ábrahám*, Borsodmegye volt főügyésze, táblabíró († 1841.),
1842. *Telegdy Pál*, megyei tiszteletbeli aljegyző († 1842.), *Sallai Nagy*
József († 1842.), *id. Kapczy János*, Borsodmegye egykori fő-
1843. ügyésze, táblabiró († 1843.), *id. Szücs Sámuel*, több megyének, Borsodnak pedig választott törvényszéki táblabirája († 1843.), *Vadnay Gábor*, a miskolczi ügyvédi kar egyik legjelesebbje, táblabiró
1846. († 1843.), *Pilta Mihály*, ki az irodalom terén is működött († 1846.)[1] és *Garas Sámuel*. Garas egyike volt megyénk s városunk jeles fiainak. Zseniális, tiszta jellemű s tudományosan képzett férfiú. Szikszón született, édesatyja, Garas István, odavaló ref. lelkész volt, édesanyja, Paksi Szathmáry, nővére volt néhai Paksi Szathmáry József ref. miskolczi lelkész és püspöknek. Garas Sámuel életét leginkább ügyvédkedéssel tölté; ügyésze volt Radvánszky Albert sajókazai nagybirtokosnak, gróf Dessewffy Ferencznek, kinek édesatyja, Sámuel, fivére volt a hires gróf Dessewffy Józsefnek és megyénk több arisztokrata családjainak; az egyházkerületnél világi főjegyző, a miskolczi ev. ref. főgymnasiumnál 1837—1842-ig kormányzó. Garas Sámuel működött irodalmi téren is. Főleg gúnydalok irójának tartották, melyek tisztválasztások alkalmával hajdan gyakoriak voltak. Liberális ember volt, de ezen párt Borsodban a negyvenes években megoszlott; egyik rész volt a zöldágasoké, vagyis 1846-ban a Nagy Gedeoné, ehhez tartozott Garas is; a másik rész volt a fehérgallasoké, vagyis a Szemere Bertalané. Mint Borsodmegye főszolgabirója 1850 május 11-én 49 éves korában halt meg.[2]

1869. A miskolczi ügyvédek 1869-ben egyletet alakítottak, mely a

---

[1] *Szücs Sámuel.* Az ügyvédi karról és ügyvédi oklevéllel biró elhunytainkról. *Borsodmegyei Lapok*, 1887. 21. szám.

[2] *Szücs Sámuel* közlése.

70-es évek közepéig fennállott. 1875 február 4-én Máry Pál korelnök- 1875.
sége alatt alakult meg a *miskolczi ügyvédi kamara.*

1900-ban ügyvédeink száma 47 volt. 1900.

A *közjegyzői hivatal* Miskolczon 1860 január 1-én lépett életbe.

A *rend és közbiztonság fenntartására* a XVIII. század végétől rendes strázsákat tartott a város. E rendőrség 1793-ban 24 köz- 1793.
emberből és 2 káplárból állott, a kik azonban főleg csak tűzvigyázók és éjjeli őrök voltak. Ezek fegyverrel és a *város czimerével* is el voltak látva. A fenntartásukkal járó költségeket a város a kéménypénz fölemelésével fedezte.

1795-ben a strázsák felállítására fejenkint 20 kr. vettetett ki, 1795.
a mi a templomok előtt lőn a polgárságnak kihirdetve.

Bizonyos, hogy holmi rendőri szabályzat-féle is hozatott ebben az időben, a mely ellen vétőket a város eléggé szigorúan büntette. Különösen szigorúan jártak el az éjjeli kóborlók, nyilvános helyen dohányzók, verekedők, kártyások stb. ellen. 1780-ban például egy 1780.
szabadságos katona éjjel kóborláson kapatván, 12 pálczaütésre itéltetett. 1783-ban többen elitéltetnek 2 Rf. és 48 kra., mert lámpás 1783.
nélkül jártak éjjel az utczán. Ugyancsak ez évben néhányan 24 pálczaütésre büntettetnek kártyázásért, mert «szegény emberek lévén, egynéhány izben a korcsmákon tilalmas időkben társalkodván együtt és ottan a felséges parancsolatok által megtilalmaztatott pénzbe való kártyázást folytatták».

1813-ban a strázsák főnöke a kapitány volt, a ki 100 frt évi fize- 1813.
tést kapott. Alája volt rendelve egy strázsamester 50 frt, 3 toronyőr egyenkint 70 frt, 16 városi strázsa egyenkint 34 frt és 2 mindszenti strázsa 34 frt fizetéssel. A strázsák a következőleg voltak a városban elosztva: az Avason a zsidó temetőig volt 4 strázsa, a Tetemvárban 4, a bábonyi bérczen 4 és a Beteg-völgyön ismét 4 strázsa.

1826-ban a tömlöcztartónak 2 frtért kalapot csináltat a város. 1826.

1828-ban a városi strázsa-ház egy romladozott kalyiba, mely a 1828.
vármegye közházához vezető utczának több mint egy harmadát elfoglalja s így a közelebbi installátionális ünnepségek alkalmával a

banderiális nemes ezred oszlop-csapatokban való fellovaglásának és megállásának akadálya, miért is a vármegye lebontatni rendelé.

1830. Az 1830-as években létesül a tulajdonképeni miskolczi rendőrség, mely egy őrkapitány vezetése alatt néhány pandurlegényből szerveztetett. Az őrkapitányi állás úgy látszik a kapitányságból fejlődött ki, mert ez időben már az éjjeli őrök is az ő hatáskörébe tartoznak.

1839. 1839-ben az őrkapitány kéri a várost, hogy az éjjeli őrök számára lándzsákat, a panduroknak fokosokat s neki magának sípot szerezzen be.

A mai értelemben vett rendőrség felállítása *Kún Miklós* főbiró

1842. érdeme, a ki 1842-ben kezdett ez intézménynek legelőbb barátokat szerezni. A koldusügy tanulmányozására a megyei közgyűlés által kiküldött bizottság ez évi február 26-iki gyűlésén ugyanis előadta, hogy «a koldulás mindaddig megszüntetve nem lesz, míg ennek megakadályoztatására 's a' városi közbátorság feltartására szükséges rendőrkatonák felnem állitatnak—mert a' város közhajdúit—kik leginkább a' miatt hogy éjjel-nappal, sárban, vízben, futkosniok kell a' szomszéd helységekbe előfogatok után, a' városi közügyek' tetemes hátramaradásával is — e' czélra fordítani nem lehet. — Kinyilatkoztatám továbbá — írja Kún Miklós — azt, hogy azon őrsereg helyett, melly czéljának a' közbátorság feltartásának teljességgel meg nem felel, s mellyre mégis 3583 frtot fizet ki évenkint a' *jólléti pénztár — számokkal jegyzett s egyenruhával ellátandó, s' éjjel-nappal felváltva őrködő rendőrkatonák* felállitását a városi jövő évnegyedes közgyülésben inditványozandom».

A következő városi évnegyedes közgyűlésen Kún Miklós tényleg előterjesztvén javaslatát a rendőrség ujjászervezését illetőleg, az némi ellenzés daczára elfogadtatott s «a rendőrkatonaság felállitása meghatároztatott».[1] De ezen határozat — írja továbbá Kún Miklós — mind ez ideig (1842 végén) teljesedésbe nem mehetett, mert a' jólléti pénztár a' lakosok' nem fizetése miatt üres volt.

[1] *Kún Miklós* i. m. 43—44. l.

'S itt nem lessz felesleg ezen jólléti pénztár miben létéről nehány szót szóllani.

Jólléti pénztár terhe kivettetik minden külömbség nélkül a' nemes és nem nemes ember házára 's pinczéjére 20 osztály szerint 15 krtól 15 vftig; *'s ezen pénztárból fizetik a' rendörkapitányt, 's hadnagyot, 's az általam feljebb emlitett éjjeli örsereget, ebből tartatnak vízi puskák, rocskák 's egyéb tűz oltásra szükséges szerek.*

Ezen pénztár már régolta zavarban volt, sok rendetlenségek, visszaélések jöttek közbe, a' tartozások mindég szaporodtak, míg végre 1840-ben 16 ezer frtra rúgtak, ekkor egy küldöttség nevezteteti — melly jelenleg is munkálkodik — ezen tartozásoknak 25 száztóli díjjal leendő beszedésére, 's melly elválasztó vonalt húzván 1840 végéig, egyszersmind az egészet hozza tisztába. —

De mind a' mellett is hogy a' régibb tartozások' beszedése az újtól elválásztatott, a' régi zavaros kezelési rendszeren semmi változás nem tétetett, 's a' pénztár' állása nem javúlt, mert 3250 ház, 's 1558 pincze után eső egész kivetésből — 4935 fr. 48 krból csak 1145 háztól 's 426 pinczétőli járandóság — 2050 fr. 55 kr. szedetett be, melly summának csaknem egy negyedét a' pénztárnokok járandósága nyelte el; — a szükségek a' fentemlitett küldöttség által beszedett pénzekből pótoltattak.

Illy szomorú karban volt — midőn hivatalomat átvevém — a' jólléti pénztár 's ezenkívül 1500 ftnyi árjegyzékek, 's az útczák' burkolásához hordott kövekért a' jólléti pénztárból még 1838-ban ajánlott 2000 fr. nagy része fizetetlenül, melly summa fizetéséért a' követ fuvarozott több helyégbeli szegény adófizetöktől minduntalan unszoltatom.

Illy előzmények után biztos állásra vergődni volt feltett szándékom, 's a' városi kőzgyülés által elfogadott olly kezelési, 's ellenőrségi rendszert hoztam életbe, melly minden lehető csalásoknak és visszaéléseknek elejét veszi.

Már most nincs egyéb hátra minthogy fizessünk, 's pontosan fizessünk, úgy is ezt — a' fenyegető szükségtől Isten jóvoltából menekül-

vén — könyebben tehetjük ; — mertrendet, közbiztonságot levegőből feltartani nem lehet.»[1]

Nem lehet kétségünk aziránt, hogy Kún Miklós főbiró fáradozása a rendőrség felállítása körül eredménynyel járt s hogy az 1840-es évek közepétől már aránylag eléggé a kor szinvonalán állott nálunk a rendészet.

1844. 1844-ben a kőporosi lakosok a jóléti pénztár terhe alól felmentetnek, mert kőbe vágott üres lyukakban laknak, épúgy, mint a mai Danyivölgyben.

1851. 1851-ben az új birósági szervezet folytán a büntetőügyekben való eljárás a városi rendőrség kezéből kivétetvén, az őrmesteri állás nem töltetett be és ezután a legénység csupán közbiztonsági szolgálatra alkalmaztatott.

1852. A következő évben a fegyveres közszolgák, hajduk részére 11 kardról a cs. és kir. ker. katonai parancsnokság fegyverengedélyét a megyefőnök a városnak kiadja.

1869. 1869-ben elrendeltetett, hogy a kávéházak este 11 óráig tarthatók nyitva, kivéve a *Korona* és Pest városához czimzetteket, a melyek szállodával kapcsolatosak.

1873. Miskolcz város 1873 november 28., 29. és deczember 1-ső napjain megtartott közgyűlése új rendőri szabályzatot fogadott el, a mely nagyjából máig is érvényben van.[2]

A tűz ellen való védekezés a hatóság egyik legfőbb gondoskodását képezvén, már a XVIII-ik században bizonyos tűzrendőri szabályok hozattak, melyek betartása felett nemcsak a tanács, hanem a különböző erkölcsi testületek is őrködtek. A czéhek szerepéről a tűzoltás körül már megemlékeztünk. Primitiv szabályokkal és kezdetleges eszközökkel védekeztek ekkor még a tűz ellen, a mely pedig a zsúp- és nádfedelű házak városában, mint a minő Miskolcz

[1] *Kún Miklós* i. m. 45—46. l.

[2] *Szab. Miskolcz városa rendőri szabályrendelete.* Miskolczon, nyomatott Rácz Ádám könyvnyomdájában. 1874. Kis 8r. 64 l.

is volt, állandóan nagy veszedelemmel fenyegetett. 1777-ben a tűz- 1777.
oltás legfőbb eszközei, a vizi hordók és szekerek, a következőleg voltak szétosztva a városban : Egy-egy szekér és vizi hordó állott a Dongakútnál, a nagy quartély-háznál, a Kádas-utczában és a város majorjában. A polgárságnak a tűz körül való buzgólkodását a városi tanács jutalmakkal is igyekezett előmozdítani s ugyancsak 1777-ben kimondja, hogy a ki leghamarébb befog és először ér a vízzel a tűzhöz, kettő, a ki második, egy Rforintot kap, melyet az a gazda tartozik megfizetni, a kinél a tűz támad.[1]

A piaczon hetivásárok alkalmával a tüzelés már 1764-ben be- 1764.
tiltatott, az éjjeli őröket pedig már ekkor kötelezték arra, hogy éjjel az órákat bizonyos versek mondásával bejelentsék. Ez időben 10 éjjeli bakter (Wachter) állott a város szolgálatában, a kik fejenként 50 frt évi fizetést kaptak. Fegyverük az alabárd volt.[2]

1782-ben egy ács legény, a ki az utczán vakmerőképen, mások 1782.
botránkoztatásával pipázni bátorkodott, pálczabeli büntetésének megváltoztatásával 4 Rf. és 14 krra büntettetett.[3]

1822-ben a tanács 190 veres rocskát vásárol a tűz ellen és azo- 1822.
kat szétosztatja a városban.[4]

Érdekességüknél fogva ideiktatjuk az 1828 junius 24-éről kelt 1828.
miskolczi tűzrendőri szabályokat :

«A város lakosai épületeiket jó s tüzet mennél nehezebben kapható materiálékból épitsék.

A kéményeket negyedévenként kéményseprőmesterek által sepertetni kell, a ki ezt elmulasztja, kigyuladáskor 12 rh. forintot tartozik a város tűzicassájába fizetni.

Tartoznak azon mesteremberek, kik tűzzel dolgoznak, kéményeiket kőből vagy téglából épiteni.

---

[1] *Városi jegyzőkönyv.* 1777. deczember 27.
[2] *U. o.* 1764.
[3] *U. o.* 1782. febr. 7.
[4] *Városi jegyzőkönyv.*

Tilos az utczán vagy udvaron kereket vagy egyebet vasazni, a sertéseket az utczán perzselni, égő fáklyákat hurczolni stb.

A strázsáknak vigyázni kell az éjjeli és csapongó személyekre s tartozik minden órát és fertályt a toronyból kiáltani, a tüzet nappal veres zászlóval jelenteni, hogy hol van s a tűznek hollétét bádogcsőn kiáltani.

Mivel az őrzés azért volt lelkiismeretlen, a mivel bizonytalan hivségü emberekre bizatott, kénytelenek a gazdák, vagy azok fiai a bakterséget a szokott rendes fizetés mellett elvállalni.

A quantualis birtokosok és más nemesek tartoznak két középszerű nagyságú és minden tized számára egy-egy apróbb vizipuskát s a nagyobbak mellé még szin alatt szekéren álló vasabroncsos két-két hordót, ugyanannyi csap alá való kádacskákat és négy-négy bélyegzett vasabroncsos rocskákat, a mostani nagy horgokon kivül még két kisebb horgot minden tizedben s ugyanannyi kisebb horgot s egy-egy nagyobb lajtorját készittetni.

Ezen edényekre s eszközökre szorosan vigyáz az utczabeli kapitány, hogy tűz esetén kéznél legyenek.

Minden a városba ujonnan bejött lakos tartozik egy bőrvedert venni (akár nemes, akár nem).

A ki czéhmesterré lesz, tartozik egy bőrvederrel.

Tilos a tűzhöz oltó eszköz nélkül, bámulás végett sietni.

A kinek lova, szekere van, tartozik azonnal befogni s hordó, vagy kádvizet a tűzoltásra szállitani; végül:

Az a ki tűzvész idején az oltáshoz szükséges vízzel legelőször ott lesz a helyszinén, 5 forint, a másodiknak 3 forint s a ki harmadiknak jelenik meg, két forint (conv. p.) jutalmat nyer.»

Az elősorolt adatokból látjuk, hogy Miskolcz közönsége a multban is védekezett a tűz romboló daemonai ellen, a tűzoltás a multban azonban korántsem volt oly rendezett, mint ma.[1]

---

[1] *Bátori.* Milyen volt hajdan Miskolczon a tűzoltás? *Borsodmegyei Lapok.* 1882. 78. szám.

Mindamellett e tűzrendőri szabályok évtizedeken át érvényben maradtak s még 1851-ben is azt olvassuk a városi jegyzőkönyvben, 1851.
hogy a tűzoltáshoz szükséges rocskák tartósság szempontjából való veresre festése elrendeltetett. A tűzeseteknél ez időben már a katonaság és csendőrség is segédkezett, közreműködésükben azonban kevés köszönet volt és sok panaszra adott okot. Hol hajtották és kényszerítették a népet a tűzoltásra, hol meg elzavarták s eljárásukat a tanács is olyan különösnek találta, hogy 1854-ben panaszos átirattal for- 1854.
dult a katonai parancsnoksághoz.[1]

Említésre méltó, hogy bár már 1828-ban elrendeltetett, hogy az épületek lehetőleg tűzmentes anyagokból építtessenek, még 1861-ben 1861.
is kénytelen a tanács egy oly értelmű rendeletet kibocsátani, melyben a zsúpos fedelű házakról a fakémények leszedését tűzveszélyes voltuk miatt megparancsolja.

1862-ben 9 vizipuskája van a városnak, melyekhez 100 darab 1862.
bőrvedret szerzett be. Volt ekkor még tíz vasas rocskája, 25 tűzhorogja és hét vízhordó szekere.[2] Vizipuskája egyébként már a mult században is volt Miskolcznak.

A régi tűzrendészeti intézkedéseket 1868-ban rendszeres tűz- 1868.
rendészeti szabályok váltják fel.

A tűz keletkezésének meggátlása czéljából következő szabályok állapíttattak meg.

«1. Minden új épitkezések és épületi átalakitások, az épitkező által engedély nyerés végett a városi hatóságnak, mely az épitészeti szakosztály véleményére fektetendi engedély adás tárgyában leendő határozatát. Az engedély nélkül épitkezők 5 frt. birsággal s szabályellenesnek talált épitéseinek leromboltatásával fognak büntettetni.

2. Minden épületnek lehetőleg tűz ellenes anyagokból kell épittetni, minél fogva szalma fedeléket, különösen a belvárosban, jövőre sem átidomitani, sem ujból épiteni szabad nem lesz, e helyett cserép-, vagy legalább fazsindelyek alkalmazandók.

[1] és [2] *Városi jegyzőkönyv.*

3. Fából és sárból készült ugynevezett patics kéményeket és tüzelőket és a kéményekbe a belvárosban keresztfákat épiteni, a patics falakon keresztül füst vezető vas csöveket áteresztení — a külvárosban ilyetén csöveket ereszek alá kidugni, — a kémények közelében a padláson legalább 4—6 lábnyi távolságban szénát, szalmát — s más könnyen gyúlható anyagokat tartani szabad nem lessz.

Ezen szabály ellen vétők 5—10 forintnyi birsággal s illyetén készleteiknek azonnali leromboltatásával, illetőleg eltávolitásával fognak büntettetni.

4. Minden családfő köteles kéményeit tisztán tartani. — A piacz biztos vagy rendőr hadnagy, havonkint legalább egyszer, egy melléje rendelt kéményseprővel, az egész város területén körszemlét tartand, minden kéményeket és tüzelőket megvizsgáltat, s a melyek tisztátalanoknak, vagy más tekintetben tűzveszélyeseknek találtatnak, azoknak 24 óra alatti kitisztitását, illetőleg kijavitását megrendeli — a családfőt pedig vétkes hanyagságáért első izben 1 forint — ismétlés esetében annyiszor a mennyiszer ugyanannyival szaporitandó birságoltatás végett a rendőr kapitánynak bejelenti.

A szakaszbeli kéményseprők általi vizsgánál nem saját, de a más szakaszbeli kémények értendők.

Köteleztetnek a kéményseprők minden tisztitáshoz szükséges műszerekkel ellátva lenni — bár mily alakú kémények általok kitisztitandók. — A kéményseprők szakaszokra osztandók a rendőrség által, dijjak: a czilinder kémény és takarék konyha 12 kr., nagy kémény 15 kr., emeletbe 20 kr., — ezen dijszabály minden kéményseprő részére kiadandó a rendőr hivatal által, ez a bér követeléskor előmutatandó.

5. A padlásokra, lámpással nem védett égő gyertyával, — pipával, — vagy szivarral menni, sem éjjel, sem nappal senkinek meg nem engedtetik.

Ezen szabály ellen vétőket, a tényt be és feljelentők 1 frttal fognak a rendőrség által megjutalmaztatni, az általa a tettesen behajtandó 2 frtnyi birságból.

6. A rendőrség irásbeli engedélye nélkül senkinek a város belsejében szabad ég alatt széna szalma rakományokat tartani, csépeltetni, és nyomtattatni meg nem engedtetik.

Ezen szabály ellen vétők a rakomány azonnali eltávolittatása kötelezettsége mellett 2—10 frtnyi birsággal büntetendők. —

7. Lőpor — petroleum — spiritus — s más gyúlékony tűzveszélyes anyagok raktárát a városban, s más épületek közelében tartani meg nem engedhető lévén, ily raktárak helyiségét a hozzá benyujtandó kérvény folytán a rendőrség határozandja meg s engedélyezheti — ide nem értetvén, a napi készletek, melynek mennyisége az üzlethez képest a rendőrség által megállapitandó. —

A ki engedély nélkül ilyetén raktárakat tartana, minden 24 óráért 20 frtnyi birsággal lesz fenyitendő. —

8. Nyaronta a szobákból kiseperhetett gyufák a nap hevétől meg gyuladhatván, a szemetekre és trágya dombokra, hová a szemetek kiöntetni szoktak, a házi gazdának s gazdasszonynak gondos figyelemmel kell lenniök ; — tanácsosabb szemét és trágya dombokat nyaronta az udvarban nem is, vagy legalább épületektől távol tartani.

9. Hamutartóul minden háznál teljesen tűzmentes helyiség, vagy pincze osztály használtassék.

10. Minden családfő, háztulajdonos, ha a házba lakik, külömben a lakó (házbirtokos vagy bérlő) köteles magát egy ugynevezett kapitány vizes hordóval vizvedrekkel baltával ellátni, a fedélzet magasságához alkalmazott lajtorjával és 1—2 darab 3—4 öles hosszu pemete ruddal a háztulajdonosok kötelesek ellátni, kapitány vizes hordóját a fagyási idő szakon kivül, mindenkor vizzel telve tartani, mely a büszhödés meggátlása tekintetéből többször kiüritendő, és fris vizzel ujra ellátandó lesz.

Ezen kellékek felett a rendőrség koronkint szemlét tartand az egész város területében, s azokat, kiknél ezek hiányoznának, személy válogatás nélkül, a hanyagságért annyiszor amennyiszer 1—2 frtra terjedhető birsággal büntetendő.

11. Minden városi lakosnak felebaráti kötelessége, rendelkezhető

igás marháit, a vészharang megkondulásával vizhordásra inditani a gyuladás helyére, melynek irányát éjjel minden tornyok ablakából kiteendő vörös üvegű lámpák, nappal pedig vörös zászlók jelölnek meg, és mutatnák ki, — a ki fogatával legelsőbben jelenik meg 2 frt jutalomba részesülend.

12. A bámészkodó tömeg összecsődülése, a vizhordó szekerek szabad mozgását, s az oltást akadályoztatván köteles magát mindenki, személy válogatás nélkül a rend feltartására hivatott közegek rendelkezésének, ellenmondás nélkül alá rendelni.

A tűzrendőri szabályok elleni kihágások büntetéséből befolyt pénzek ¼ része a rendőrségnek, ¾ része pedig az alakitandó tűzi pénztárnak javára fordítandók, melyből, s a szervezendő tűzoltó egylet tagdijaiból, vizfecskendők, s egyéb közös tűzoltó kellékek lesznek beszerzendők.»

Ugyanezen szabályok körvonalozták először az alakítandó önkéntes tűzoltóegyesület szervezetét is. Az életrevaló eszme azonban nem tudott azonnal testet ölteni s még éveknek kellett eltelni, míg nagyrészt a tervezet alapján megalakult a miskolczi önkéntes tüzoltók egyesülete.

«A régi jó időkben — írja *Láng Ottó* önkéntes tűzoltóink egyletéről írt monographiájában, nyilvánvalólag az 1860-as évek állapotaira czélozva — csekély számban voltak nagyobbára tökéletlen tűzoltó fecskendők és vízhordó kocsik.

A fecskendők a városi Major-udvarán voltak elhelyezve Isten szabad ege alatt, míg a vizes-hordók a város különböző részeiben, kisfedelű szinben tartattak. Természetesen a vízszállító kocsikat nyáron át a nap izzó heve, szél és vihar teljesen összeszárította úgy, hogy a tűzesetekben szállítani alig volt lehetséges, mert az egyiknek rendszerint a kereke, a másiknak pedig a tengelye törött össze. Télnek idején pedig a hordók épenséggel nem voltak használhatók, főleg, ha a Szinva be volt fagyva, vizet meríteni teljes lehetetlenség volt.

Igy voltak a fecskendőkkel is. Volt egy nagy bálvány-fecskendő,

melyet a mezei rendőr-hadnagy kezelt s néhány kis targoncza-fecskendő. Mindezek kivétel nélkül alig voltak használhatók tűzeseteknél, mert ebben az időben még a víztömlők és sugárcsövek ismeretlenek voltak s ezeknek hiánya folytán a vizet sem magasságban, sem távolságban nem lehetett az égő házra lövelni. A tökéletlen és rossz oltószerkezethez hozzájárult az állandó vízhiány, a minek következtében a tüzet nem volt lehetséges idejekorán lokalizálni.

Ebben az időben a tűzeseteknél nagy rombolásokat vittek végbez. Egy kis épület leégésénél 8—10 háztetőt leromboltak az emberek, a kerítéseket darabokra vagdalták s a mit csak lehetett, mindent elpusztítottak. Iszonyú lárma, veszekedés közepette ment végbe mindez; a lakásokba behatoltak, az értékesebb tárgyakat ellopták, a butorokat kihordották az utczára, összetörték darabokra; a mi pedig benmaradt a lakásban, az beégett. Igy semmisült meg a szegény embernek egész életén át szerzett ingó vagyona. Sokkal nagyobb zene-bona volt, ha egy borpincze állott lángokban. Az emberek a pincze tetőzetét és belsejét egészen összerombolták, ráadásul pedig egy-két hordót megfurtak s vígan mulattak a kedvderítő ital mellett.

A 70-es évek elején a tűzoltó-szerek tökéletesbítettek. Városunk is beszerzett két fecskendőt és kocsit 1800 frt értékben.

Azonban a drága fecskendők fenntartásáról és hasznavehetőségéről egyáltalán nem volt semmiféle intézkedés és gondoskodás; lelkesebb polgáraink, különösen a Markó-czég négy-öt legénye annyit megtettek, hogy a tél folyama alatt trágyával takargatták be a fecskendőt, hogy a szelepek be ne fagyjanak. Igy a tűzhöz való kivonulásnál sok baj és rendes késés fordult elő, mert előbb a fecskendőket és vizes hordókat ki kelletett a trágyából szabadítani s csak ennek történtével vihették el a tűzoltó-szereket a tűz szinhelyére.

Ebben az időben a tűzesetek gyakoriak voltak; a tűzoltás körül kiváló s lelkes polgáraink sokat fáradtak, sokat cselekedtek. Szombathy József, Kótz József és dr. Szabó Gyula saját költségükön szereztek be kézi fecskendőket, melyekkel minden tűzhöz kivonultak

s fáradhatatlanul munkálkodtak sok szegény embernek életét és vagyonát a romboló elem megsemmisítésétől megmenteni.

Igy tartott ez a tűzoltó-egylet megalakulásáig.

1873. Városunkban a rendszeres tűzoltás eszméje 1873. évi augusztus 31-én öltött testet. Lossonczy Farkas Károly, városunk volt polgármesterének, Martin Károly és Szűcs Gyula, továbbá Soltész Nagy Kálmán polgármester és Szombathy József nevéhez füződik az alapvető munka érdeme.

Ők voltak, kiknek sikerült az eszmének megnyerni az intézőket és a polgárságot olyannyira, hogy augusztus 31-én az ideiglenes alakuló közgyűlés is megtartható volt.

A mondott napon a városháza nagyterme megtelt lelkes polgárokkal, kiknek soraiból hatvanan léptek az egylet kötelékébe. Az első apostol, L. Farkas Károly a nagyszámú közönséghez lelkes beszédet intézett; beszédében méltatta a tűzoltó-intézmény magasztos és nemes voltát s utalva a rendszeres tűzoltás áldásos következményeire, Miskolcz városában egy önkéntes tűzoltó-egylet megalakítását inditványozta.

A hatásos beszéd lelkesedésre keltette a polgárok impozáns táborát és az indítvány egyhangú lelkesedéssel határozattá emeltetett.

A közgyűlés folyamán a már előzetesen kidolgozott alapszabályok felolvastattak és csekély módosításokkal elfogadtattak.

Ugyanekkor nevezetesebb elfogadott indítványok ezen voltak:

1. A szerelvények, melyeket Miskolcz város közpénztára tartott fenn, miután azok minőség és mennyiség tekintetében egyelőre megfeleltek az uj egylet czéljainak s miután épen ezen eszközök voltak azok, melyek az egylet berendezésénél a legnagyobb összeget igénylik, inditványozta a bizottság, hogy a közgyűlés intézkedjék az iránt, hogy Miskolcz város képviselőtestülete a birtokában levő szerelvényeket és fecskendőket, vizes hordóit, másrészt tűzveszedelem esetén a gyors segély elérhetése czéljából helyhatósági szabályaiban előírt fogatait az egylet kizárólagos rendelkezése alá engedje át.

2. Felkérendő volt Miskolcz város képviselőtestülete, hogy miután a tűzoltó-egylet elvállalja a házi tűzoltószerek felügyeletét, az egylet által feljelentett hanyag vagy rosszakaratú egyénektől behajtott pénzbirság összegét az egylet czéljaira szolgáltassa át.

3. A várossal a szó teljes értelmében összeolvadt Mindszent község kötelezendő, hogy a terhekhez bizonyos mértékben járuljon, a mennyiben vész esetén az egylet közreműködését igényli és követeli.

4. Miután az önkéntes tűzoltóknak, kik meleg ügybuzgalommal teljesítik emberbaráti kötelességüket, első sorban más kötelmeik vannak s csak azután felelhetnek meg tüzoltói hivatásuknak a bizottság elengedhetetlennek tartja tizenkét fizetett tűzoltónak alkalmaztatását.

5. Őrtanyának a városmajorban levő helyiséget, őrtoronynak pedig az avasi temetőn, az úgynevezett filegóriát javasolják az egylet részére megnyerni.

Ezek voltak a fontosabb határozatok, a melyek a szeptember hó 21-én tartott közgyűlés tárgysorozatában bennfoglaltattak. A közgyűlés a tizenötös bizottság inditványait elfogadva, utasította az elnökséget, illetve parancsnokságot a szükséges lépések és intézkedések megtételére.

Ezen a közgyűlésen ment végbe az egylet tisztviselőinek és választmányi tagjainak ideiglenes megválasztása, mely a következő eredménynyel végződött:

Elnök: L. Farkas Károly. Alelnök: Soltész Nagy Kálmán. Főparancsnok: Martin Károly. Alparancsnokok: Szombathy József és Szűcs Gyula. Pénztárnok: Horváth László. Orvos: Réczey Zsigmond. Ügyvéd: Czelláth Bálint. Építész: Klein Ede. Választmány: Kótz József, Klir József, Lang Károly, Rácz Ádám, Lichtenstein József, Weigl Károly, Radvány István. Segédtiszt: Kerekes Aurél.

A november 27-iki parancsnoksági ülésen örvendetes tudomásul szolgál az a körülmény, hogy Miskolcz város képviselőtestülete lelkes átiratában a kért segélyt s anyagi támogatást megadta. A képviselőtestület határozatához képest a parancsnokság bizottságot

küldött ki a szükséges felszerelések beszerzésére. Elhatároztatott ez ülés folyamán hat szolgai (később fizetett tűzoltói) állásnak betöltése 20—20 frt havi dijazás mellett, az őrparancsnoki és szertárnoki állásra pedig 30 frt havi fizetéssel a pályázat kiiratott.

Gettó Gyula szakaszparancsnok és Klein Ede épitész utasíttattak az őrtanyának a tűzjelző tanyával (filegória) villamhuzal által való összeköttetésének keresztülvitelével, a melynek költsége 185 frtban állapíttatott meg.

Deczember hó 10-én az egylet lelkes tagjai, számszerint hatvanan, hozzáfogtak a gyakorlatok betanulásához. Nap-nap után megjelentek mindannyian a derék férfiak a gyakorlaton s daczára az akkori dermesztő hideg időjárás és folytonos hózivatarnak, egész odaadással, kitartással vették a gyakorlati és elméleti leczkéket az e téren kitünő sikerrel működő Stirling János tanártól, kit külön e végett hivtak meg Nagyszombatról.

A négy hétig tartott tanfolyam bevégezte után a tűzoltók, nagy néptömegtől kisérve, kivonultak a városházához és L. Farkas Károly polgármester előtt fogadalmat tettek, hogy hű és önfeláldozó polgárokhoz illően fogják teljesíteni magasztos hivatásukat, ha erre majdan a vész szólítani fogja őket. E napon volt az első őrszolgálat az őrtanyán, melyet maga Martin Károly főparancsnok teljesített negyedmagával; ugyanekkor kezdették meg az őrszolgálatot az avasi tanyán is.

1874. Az egylet történetében az 1874. év kimagasló részt követel, a mennyiben ez év márczius hó 1-én alakult meg véglegesen az egylet. A fiatal, alig csecsemőkorát élő egyletre igen hamar rávirradt a megpróbáltatás nehéz ideje.

Már január 11-én nagy tűzvész pusztított, mely alkalommal alkalma volt megmutatni a még mindig kétkedő közönségnek, hogy az egylet hivatása magaslatán áll, pontosság, ügybuzgalom és tapintatos vezetés mellett teljesíti felebaráti nehéz, sokszor életveszélyel járó kötelességét.

Tűzszolgálatot teljesített gyors egymásutánban a fiatal egylet

és pedig február 4-én, a mikor félelmetes tűzvész dühöngött s elhamvasztotta a Kiss Dávid-féle házat, február 13-án a «Korona»-szálloda egyik melléképületének égése alkalmával, február 16-án reggeli 6 órakor a gr. Andrássy-féle háznak kigyulladásánál, február 19-én a «Korona» vendéglő padlásának égésekor.

A tűzesetek ebben az évben megdöbbentő módon szaporodtak. Az egylet munkálkodását, segítségét folyvást igénybe vette a gyakori tűzvész. Márczius hó 4-én a délutáni órákban egy és ugyanazon időben három helyen pusztított a tűz. A Szeles-utczában négy ház, az Avason egy pincze, a Gyöngyvirág-utczában egy ház állott lángtengerben. Az avasi és minoriták templomának tornyaiban megkondultak a vészharangok, az egylet buzgó tagjai kivonultak a vész színhelyére, hol emberfeletti erővel, kitartással dolgoztak napestig felebarátaiknak vagyona és élete megmentéséért.

Április hó folyamán a száraz és szeles idők következtében a tűzesetek napirenden voltak; az őrtanya helyisége tűzoltóink által állandó táborrá változott át, az egymást követő gyujtogatások következtében mindig félő aggodalommal lesték, várták: mikor hangzik fel ismét a vészharang rémes hangja. A duló elem sem a megyét, sem a várost nem kímélte, alig mult nap, hogy vészről ne kapott volna értesítést tűzoltó-egyletünk.

Április 16-án városunk felső részén volt kisebb tűz, délután pedig jött az értesítés, hogy báró Vay Béla zsolczai gazdasági épületei égnek.

Egyletünk lelkes tagjai közül rögtön vállalkoztak a kimenetelre s két szivattyúval negyvenen a vész színhelyén megérkezve, megfeszített erővel végezték emberbaráti kötelességüket. Ugyanaz nap a késő esti órákban ismét volt tűz városunkban, még pedig három helyen rögtön, egymásután, s hogy minden nagyobb veszély elhárult, egyedül az egylet tagjainak fáradhatatlan buzgalma s tapintatos működésének köszönhető.

Augusztus 18-án este 7 órakor, 19-én pedig virradóra, tehát huszonnégy óra alatt két izben fordult elő tűz; előbbi esetnél a Szent-Péteri kapuban négy ház, utóbbinál a «Szarvas» vendéglő lett a tűz

martalékává. Tűzoltóink mindkét tűzesetnél csaknem teljes számban voltak jelen. Ez alkalommal Janovits Ferencz polgártársunk egyletünknek a «Szarvas» vendéglőnél kiütött tűzeset alkalmával tanusított buzgó és eredményes működéseért 100 frtot adományozott.

A következő héten négyszer volt tűz, augusztus 22-én délután kettő, éjjel szintén kettő volt.

Augusztus 24-től állandó rémület fogta el a város lakosságát. Tizennégy napig tartott e rémület! Az izgatottság a legnagyobb fokát érte el városunk közönségénél, mely minden óraütés alkalmával a tűzvészt jelző harang kongását vélte hallani. Naponta két-három tűz volt, éjjel szintén, úgy, hogy a 14 nap és éjből nem élhetett át a közönség kettőt sem, hogy tűz ne lett volna. S ez így ment vég nélkül, mintha csak gonosz lelkek Gomorrha sorsára akarták volna juttatni városunkat.

Ki a tűzoltó-egylet tagjainak nemes, önfeláldozó működését akkor látta, csak az képes megérteni, hogy oly vihar alatt, minők akkor dúltak, mikor egy órában három helyütt is pusztított a tűzvész — miért nem érte nagyobb szerencsétlenség városunkat; a városnak egyik végéről a másikra futni, a tűznél kitartóan dolgozni, majd ismét másfelé szaladni: ezek azok, melyek gátul szolgáltak a beállhatott veszedelemnek s melyért kellett, hogy minden polgárnak becsülését, támogatását kiérdemeljék.

Az utóbbi tűzeseteknél már a gőzmalmi tűzoltók is megjelentek s az ő kitünő közreműködésüknek köszönhető, hogy az egylet két, három, sőt négy részre szakíthatta erejét.

A nap-nap után több izben is előfordult tűzesetek, melyekre nézve többé nem volt alaptalan a gyanu, hogy azok gyujtogatásból eredtek, rendkívüli intézkedések tételét tették szükségessé.

Miskolcz város tanácsa, tekintve, hogy a veszély elhárítására s a rosszakarat megfélemlítésére csakis az éber őrködés vezethet czélhoz, szükségesnek találta a polgári őrség kirendelését. E végből elrendelte, hogy az őrjáratban minden családfő, személy-, rang- és korkülönbség nélkül személyesen résztvenni tartozik. Azok pedig,

kik az őrjáratban alapos oknál fogva részt nem vehettek, tartoztak helyettesről gondoskodni; a helyettesítőnek legalább húszéves, egészséges és megbizható egyénnek kellett lennie. Az őrjárat két őrségre osztatott be, az első esti 8 órától éjfélig, a másik pedig éjféltől reggeli 4 óráig tartozott szolgálatban lenni.

A polgári őrjárat szervezésével a tűzesetek száma napról-napra apadt s csak elvétve akadt kisebb-nagyobb tűzvész.

Miskolcz város lelkes honleányai, áthatva s fellelkesítve a derék, fáradhatlan önkéntes tűzoltó-egyletnek — fájdalom, a városunkban oly gyakran történt — tűzeseteknél tanusított önfeláldozó, bátor magaviselete, lankadatlan erélye s tevékenysége által, ebben az időben egyletet alakítottak a végből, hogy a tűzoltó-egyletet anyagi segély gyüjtése által támogassák.

Az eszme egy zászló felajánlásából indult ki, a melylyel a derék honleányok óhajtották megtisztelni az egyletet. E czélból tehát szövetkeztek mintegy tizennégyen, névszerint: Dominkovics Mária, Rubinstein Róza, Szombathy Terike, Debreczeny Erzsébet, Teper Malvin, Policzer Ida, Kohn Ida, Szombathy Zsuzsika, Kahle Bella, Bizony Vilma, Mázer Teréz, Altman Piroska, Gozsdu Mariska, Kaczander Nellike úrhölgyek, kik gyüjtést rendezve, rövid idő alatt ötszáz forintot gyüjtöttek.

A miskolczi leányok nemes elhatározása volt az első lépés; a zászlófelajánlástól tovább menve, elhatározták, hogy az egylet javára működvelői előadást rendeznek. A működvelői előadás szeptember hó 27-én és 28-án tartatott meg a miskolczi nemzeti szinházban, fényes erkölcsi és anyagi sikerrel. A tiszta jövedelem 765 frt volt.

Az 1874. év történetének főbb és feljegyzésre méltó mozzanatai még ezek voltak :

Ebben az évben a működő tagok száma 115, alapító tagoké 33, pártolóké 451 volt.

Az alapítványok összege 1900 frt, a pártolók évi járuléka 1451 frt 83 kr. volt. Az egylet egyik ügybuzgó s lelkes tagja, Mihalovics Sándor, egymaga százhatvannégy pártoló tagot szerzett az egyletnek.

Az 1874. év összes bevétele 4743 frt 67 kr., kiadása 4102 frt 82 kr., maradvány 641 frt 81 kr. volt. A vagyonmérleg így alakult: Az egylet által beszerzett felszerelésekben 4200 frt., a várostól átvett szerek becsértékében 1017 frt., összes vagyon 5217 frt. Erre tartozás maradt 400 frt.

Ez év folyamán alakult meg a Borsod-miskolczi gőzmalom r.-t. tűzoltó-egylete is. A két egylet egymást támogatva lévén hivatottak a működésre, annak sikeres eszközlése végett kölcsönös egyezség jött létre. Nem feledjük e helyen a gőzmalom tűzoltóinak parancsnokáról, Radvány Istvánról megemlékezni, kinek érdeme, hogy a részvényesek anyagi érdekeinek megóvása tekintetéből s a kölcsönösség szempontjából a 36 tagból álló tűz-véderőt szervezte.

Tűzoltóságunk tűzszolgálatot 51 épület-, 4 kémény-, 4 szalma-, 3 szobatűz, összesen: 62 esetben teljesített. Az éjjeli őrszolgálat ez évi január 8-án vette kezdetét, őrséget a tagok 357-szer teljesítettek.

1875. 1875. év január 21-én Miskolcz város közönsége a polgári ünnepélyek egyik legszebbikét ülte meg. Ugyanis Miskolcz város lelkes leányai e napon nyujtották át az önkéntes tűzoltó-egylet részére készített remekművű zászlót.

A városháza nagyterme s karzata ez alkalommal egészen megtelt ünneplő közönséggel. Míg a városházánál az elhelyezkedés folyt, addig az ünnep főtényezői, a leány-egylet tagjai elnökük, Dominkovics Mária úrhölgy lakására gyülekeztek s mintegy 32 kocsin elhelyezkedve, a kibontott zászló elővitele mellett impozáns menetet képezve, vonultak az ünnepély szinhelyére, hol nagy néptömeg által fogadtatva, megérkeztük trombitaszóval jeleztetett. A városház nagy teremajtaja feltárult s Dominkovics Mária úrhölgy elnöknő, L. Farkas Károly karján, a remek s gazdagon himzett zászló Lengyel Lajos ügyvéd által vive és a választmányi tagok s mintegy ötven egyleti tag, mind veres vállszalag s tűzoltó-jelvénynyel diszítve, léptek az ünneplő közönség által ellepett terembe.

A közönség perczekig éljenzett és tapsolt, majd a beállott néma csendet Dominkovics Mária úrhölgy szakította meg s a zászló mellé

állva, emelkedett érzülettel előadott beszéd kiséretében átnyujtotta a zászlót.

A leányegylet elnökének beszéde mély hatást keltett és nagy lelkesedéssel találkozott. Viharos éljenzés és szünni nem akaró taps hangzott fel az ünneplő közönség soraiból. Végre beállott a csend s az egylet jegyzője, Rubinstein Rózsa úrhölgy átnyujtotta a leányegylet díszes kötésű jegyzőkönyvét.

A jegyzőkönyv átvétele után a tűzoltó-egylet főparancsnoka, Martin Károly emelt szót, mely után a szép ünnepély befejezést nyert.

A zászló ünnepélyes felszentelése fél évvel utóbb, augusztus 14—15-én történt.

Az ünnepély a 14-én délben a vonaton érkezett vendégek fogadtatásával s hosszú kocsisorokon való bevonulással vette kezdetét. A bejelentett 13 tűzoltó-egylet közül 10 egylet küldöttei, összesen 83-an érkeztek meg.

Délután négy órakor az egylet tagjai s a vendég-bajtársak a «Korona» kerthelyiségében találkoztak s e helyütt a bemutatkozások is megtörténtek.

Bemutatkozás után tűzoltóinkra nehéz feladat várt, következett az ünnepély első fontos momentuma: a nagy gyakorlat.

A Szombathy József alparancsnok által készített terv szerint a Máry-féle ház «égett», azt teljes erővel oltani, a mellék- és megyeházépületet védeni, ez volt a feladat.

Az elzárt és több ezernyi érdeklődő s kíváncsi tömegtől körülvett működési térre gyors rohamban jelent meg az egylet s Szombathy József alparancsnok vezényletére megkezdette a támadást; míg egyik csapat csahamar a Mázer-ház tetejéről löveltette a vízsugarakat, a másik csapat nehezebb feladatát oldotta meg: a megyeház magas ormáról hét percz alatt az «égő házat» már ostromolta.

Ezalatt megérkeztek a szövetséges gőzmalmi tűzoltók is, s a vezénylő alparancsnok rendeletére a kisebb házak mentését kísérlették meg. A negyedóráig tartó működés után a mentő-zsákon s az

ugró-ponyván tett mutatványok nagy érdeklődést keltettek. Hoffmann (Havas) József magas ugrásával különösen nagy tetszést keltett a közönség soraiban.

Általában az egylet tagjai komplikált, merész tervükkel, felszerelvényeik sokféleségével ezúttal fényesen bebizonyították, hogy a város és közönség áldozata várakozást meghaladó eredményt mutat fel. A gyakorlatot szakadó zápor közt tartott díszmenet fejezte be.

Este Lichtensteinné Darvas Malvin úrnő, a zászlóanya tiszteletére fáklyásmenet volt.

Augusztus 15-én kora reggel a katonai zenekar ébresztője figyelmeztette Miskolcz város közönségét a tűzoltó-egylet nagy napjára.

Reggel 8 óra után az összes tűzoltók gyülekeztek az őrtanyán s 9 órakor, a katonazenekar hangjai mellett, indult a menet a gőzmalom melletti térre, a zászlószentelés helyére.

Elől ment a katonai zenekar, utána következtek az önkéntes és gőzmalmi tűzoltóegyletek, ezt követőleg sorakoztak a vendégtűzoltók. Ezután következtek a szivattyúgépek, szerelvények és víztartályok. A városház előtt a menethez az egylet választmánya is csatlakozott. A menet impozáns volt, az utczák ablakai közönséggel telve, a menet beláthatlan néptömegtől kisérve, festői látványt nyujtott.

Tíz órakor, miután a zászlóanya a huszonnégy egyenlően fehérbe öltözött koszorúsleánynyal megérkezett, megkezdődött az ünnepély. Előzőleg a dalárda zenekiséret mellett alkalmi hymnust adott elő. Ezután L. Farkas Károly egyleti elnök ünnepi beszédet mondott, majd Soltész Nagy Kálmán alelnök a zászló keletkezésének történetét adta elő. Beller József apát-plébános egyházi szertartása után a zászlóanya a fehér moaré, dúsan aranyozott s e lelkesítő felirattal: «Rohanni vészbe másokért, ez nyujt nekünk legszebb babért» ellátott szalagot tett a zászlóra. Azután a szegbeverések következtek. Az elsőt, a magyar koronával s Ő felsége nevét viselő aranyszöget, a király nevében és megbizásából báró Vay Béla főispán helyezte el.

azután a zászlóanya, a város, a miskolczi leányok, a megye, a közös hadsereg, a Vasa-ezred, a honvédség, az egylet, Budapest, Eger, Igló, Kassa, Késmárk, Putnok, Rozsnyó, Máramaros-Sziget, Szilágy-Somlyó, S.-A.-Ujhely városok tűzoltó-egyleteinek képviselői, a női fillér-egylet, a nőegyletek, a dalárda, az aggharczosok egylete, a nemzeti casino, a polgár-egylet, hitelintézet, hitelbank, az ügyvédek egylete, az idegenek nevében báró Vay Béla hatásos, alkalomszerű jelmondatok mellett teljesítették az ünnepélyes műveletet.

A szegverések befejeztével Kun Bertalan püspök imát mondott, majd a zászlót kezében tartva, egy a szívhezszóló beszéd kiséretében a zászlót átadta az egylet elnökének. Az egylet elnöke a már felszentelt, egyházilag megáldott zászló átvételére a főparancsnokot hivta fel; a főparancsnoknak a tagokhoz intézett buzdító szózata után a csapat a zászló becsületének megvédésére, engedelmességre s a kötelesség teljesítésére fogadalmat tett. Ezután a csapatok díszmenetben vitték lobogó zászlójukat haza. Délben egy órakor vette kezdetét a «Korona» kertjében felállított nagy csarnok alatt a 350 terítékű díszebéd.

Este kilencz órakor megkezdődött a tánczteremmé átalakított szinházban az ünnepélyességeket berekesztő bál, melylyel méltó befejezést nyert az ünnepély.

1876.

Az 1876. év szintén jelentős helyet foglal el az egylet történetében. Ez év október havának 5. napján teljesítette az egylet az ezredik őrséget.

Az ezredik őrségi nap megünneplése országos szokás lévén, ezt követte az egylet is. Október 5-én díszgyakorlat volt, mikor is tűzoltóságunk a mindszenti r. k. templomot támadta meg.

Az év folyamán Csaba, Szirmabessenyő és Felső-Zsolcza községeket lángba borító veszély megfékezésénél az egylet készséggel segédkezett. Augusztus 27. és 28. napjain Aradon tartott országos ünnepélyen az egylet Szombathy József alparancsnok vezetése alatt küldöttségileg képviselve volt.

1877. 1877-ben az alapító és pártoló tagok száma a hatszázat meghaladta, a működő tagok száma pedig 86-ról 118-ra emelkedett.

Ez évi junius hó 7-én súlyos csapás érte az egyletet, Martin Károly főparancsnok elhunytával. A megboldogult az egyletnek 1874—76. években főparancsnoka, majd érdemét méltányolva, tiszteletbeli főparancsnoka volt..

Tűzszolgálat 32 esetben volt, ezek közül nagyobb — a hosszabb szárazság és a gyúanyag sokaságánál fogva — csak az október 13—14-iki közötti éjjelen kiütött tűz volt.

A szeptember 7-iki tűzesetnél (Szeles-utcza 7. szám alatt) Szombathy József alparancsnok merész elszántsággal mentett meg a tűzhaláltól egy agg nőt, miközben több hét alatt gyógyuló égési sebeket szenvedett.

Miskolcz lelkes hölgyei, alig hogy az egylet újraalakult, egy díszes ezüstkoszorúban előlegezték azon kitüntetést, melyet hősök is csak diadallal megküzdött csata után érdemelnek ki. A koszorú 1877 január óta az egylet zászlaját ékesíti.

1878. 1878-ban az egyesület beléletében nevezetes változások fordultak elő. L. Farkas Károly, ki mint polgármester alakulásától fogva állott az egylet élén s kinek az egylet felvirágzásában el nem enyészhető érdeme volt, elnöki állásáról leköszönvén, helyébe Horváth Lajos országgyűlési képviselő választatott meg a január hó 11-iki közgyűlésen egyhangú lelkesedéssel. Az üresedésben lévő főparancsnoki állásra a közbizalom Soltész N. Kálmán polgármestert emelte.

Tűzeset volt 21 alkalommal, melyek közül a május 16-iki tűzvész emelendő ki. Ez alkalommal egyszerre négy helyen pusztított a vész.

Éjjeli 2 órakor a Tetemváron hat pincze égett, ugyanebben az időben a Gordonban két ház esett a pusztító elem áldozatává. Még az utóbbi helyütt is javában füstölögtek a romok, midőn a mélyvölgyi pinczék között, nemkülönben a Kisujváros-utczában tört fel a lángoszlop s két pinczét, illetve két házat elhamvasztott.

Ez évben 123 működő tagja volt a testületnek. Az évi bevétel 5293 frt 37 kr., kiadás pedig 4078 frt 22 kr. volt.

1879-ben a kétezredik őrség napját junius hó 10-én ünnepelték 1879.
meg. Az ünnepélyen Follmann Lajos, a budapesti tűzoltó-egylet főparancsnoka és több társegylet küldöttsége vett részt.

A díszgyakorlat után az egylet tagjai az őrtanyára vonultak vissza s az érdemnek áldoztak ünnepet, a mennyiben az egylet megteremtőjének és fáradhatlan buzgalmú alparancsnokának, Szombathy Józsefnek jól sikerült olajba festett arczképét ez alkalommal leplezték le ünnepélyesen. Ez ünnepélyen a dalárda is közreműködött. A lélekemelő ünnepélyen Soltész Nagy Kálmán főparancsnok az ünnepeltet szép beszéddel üdvözölte, melyre Szombathy József meghatottan mondott köszönetet.

1880. évben alakult meg az egylet kötelékében az úgynevezett 1880.
«tartalék-csapat».

A tartalék-csapat tagjainak joga és kötelezettsége volt: 1. Azon rangot, melyet korábban viselt, megtartotta. 2. Az általános közgyűlés tagja volt. 3. Nagyobb és veszélyesebb tűzeseteknél megjelenni és szolgálatot teljesíteni tartozott. 4. Nevezetesebb s ünnepélyesebb alkalmakkor kirendeltetett. 5. A gyakorlatokon — havonként csupán egyszer — megjelenni tartozott.

A tartalék-csapat létszáma ebben az évben 37 volt.

Az 1881. évben a király ittléte alkalmából, a parancsnokság dísz- 1881.
őrséget rendelt ki Ő felsége állandó tartózkodási helyére. A díszőrséget Szombathy József alparancsnok, egy mászó és három szivatytyús tűzoltó képezte.

A parancsnokság emez intézkedése a királyi udvar részéről nagy megelégedéssel találkozott.

Ez évben az egyletet gyász érte Szűcs Gyula, az egylet ügybuzgó, fáradhatlan mászó-szakaszparancsnokának korai és váratlan bekövetkezett elhunytával. Ugyanez évben Kossuth János fizetéses tűzoltót kötelességének teljesítésében végzetes szerencsétlenség érte. November 12-én, mint helyettes-tűzfelügyelő gyakorlatot tartván, a mászó-

ház második emeletéről oly szerencsétlenül esett le, hogy a kapott sérülések következtében kiszenvedett.

A fizetéses tűzoltók száma ez évben 9-re emeltetett fel.

A tűzjelzésre ebben az évben hozatott be azon ujítás, hogy a szakaszok száma az avasi templom nagyharangjával és az Avashegy felső részén felállított kis őrháznál megfelelő számú világító-gömbbel jeleztett. Az ujítás czélszerűnek és alkalmatosnak bizonyult.

1882. 1882-ben az egylet mindenkoron nemeslelkű pártfogója, Kun József egy őrtorony felállítása czéljából 2000 frtot adományozott.

Szeptember 30-án az egylet örömünnepet ült. A háromezredik őrség megtartásának ünnepélye volt ez.

Az öröm-ünnepély a «Három rózsa» szállóben ritka fénynyel és emelkedett hangulatban folyt le. Az ünnepély hőse, Soltész Nagy Kálmán főparancsnok, a közönség lelkes éljenzései között lépett esti 8 órakor a zsúfolásig megtelt terembe.

A terem közepén sorakozott az egylet és a gőzmalmi tűzoltó-egylet s tisztelegve fogadták az ünnepelt főparancsnokot. Horváth Lajos egyleti elnök emelt szót először a 250 számot meghaladó közönséghez s a karzatot egészen megtöltő diszes hölgykoszorúhoz. Hangsúlyozta az ünnepély czélját, fontosságát s jelentőségét, majd kifejtette, hogy az egylet kettős ünnepet ül: ünnepli először megalakulása háromezredik napjának évfordulóját, másodszor az érdemet akarja megjutalmazni, a hála és tisztelet adóját kivánja leróni azon férfiú iránt, ki az egyletnek mindig éltető eleme és vezére volt.

A városi képviselőtestület az egylet javára ez évben már 4800 frtot adományozott.

1883. Az 1883. év virradatával az egylet elérte fennállásának tizedik évét. Ez évben készült el a szinház épületén levő uj őrtorony, melynek felavatási ünnepélye november hó 3-án ment végbe nagy pompával. Az őrtorony erkélyének mind a négy szögletéről már kora reggel nemzetiszinű lobogók jelentették, hogy az új őrtorony e napon fog átadatni a közszolgálatnak..

Az ünnepély d. u. 4 órakor vette kezdetét, mikor is az egylet

Szombathy József alparancsnok vezetése mellett az összes felszerelvényekkel együtt kivonult az ünnepély szinhelyére, hol Follmann Lajos, a budapesti önkéntes tűzoltó-egylet főparancsnoka s Soltész N. Kálmán főparancsnok vártak a csapatra.

Ezután Horváth Lajos elnök hatásos beszéd kiséretében átvettnek jelentette ki az új őrtornyot s utasította Szombathy József alparancsnokot, hogy az őrtorony azonnal rendeltetésének megfelelőleg elfoglaltassék.

Az őrtorony elfoglalása és a vészharang hangjának bemutatása után az egylet Kun József háza elé haladt, ott sorfalat képezve, ezen testületileg való megjelenéssel köszönetét fejezte ki a nagylelkű adományozó előtt. A csapat előtt megjelent és lelkesedéssel fogadott Kun Józsefet Horváth Lajos üdvözölte.

A szép, hangulatteljes üdvözlés elhangzása után az egylet az őrtanyára ment, hogy tanuja legyen egy nemes cselekedetet oly gyorsan követő elismerés és hála örömteljes nyilatkozatának.

A parancsnokság küldötteinek meghivására mihamar megjelent Kun József is, kit Soltész Nagy Kálmán főparancsnok igaz érzelemtől áthatott beszédben üdvözölt s lelkesitő szavakban adta tudtára, hogy a parancsnokság hálájának némi kifejezéseül megörökítette emlékét, arczképének olajba festésével.

Az ünnepély szép harmoniáját mihamar megzavarta az új őrtorony vészhangjának hangja. Ebben az időtájban tűz ütött ki a Friedmann Vilmos hentes zsírolvasztó-helyiségében. A veszedelmes tűzvész tovaterjedését a gyorsan kivonult tűzőrség mihamar megakadályozta.

A tűz teljes lokalizálása után bankett volt a «Korona» nagytermében, melyen az egylet és az ügy iránt érdeklődők vettek részt.

Kun József ugyanekkor az elmult évben az őrtorony czéljaira adományozott 2000 frtot még 2000 frttal pótolta ki s így az őrtorony létesítéséhez 4000 frttal járult.

Az 1884. évben a tűzesetek meglepő mértékben kezdettek emel- 1884.
kedni. Több mint ötven tűzeset fordult elő ebben az évben, melyek

között foglal helyet ama párját ritkító tűzvész, mely október hó 14-én pusztított, mikor is Borsod vármegye egyik nevezetessége s Miskolcz város büszkesége, a Gőzmalom hamvadt el.

1885. 1885 elején, miután az egylet tagjainak fogadalmi kötelezettsége a mult év végével lejárt, az újraalakulás megtörtént.

Az új tagok szerzése csak úgy volt lehetséges, hogy azok a tagok, a kik óhajtották, felszereléssel és szolgálati ruházattal elláttatnak. Az évi rendes közgyűlésen 60 tag részére az e tekintetben felmerülendő szükséges költségösszeg meg is szavaztatott. A fenti czélra az Első magyar általános biztosító-társaság 200 frtot adományozott.

Néhai Kun József, ki életében mindig lelkes támogatója és atyai pártfogója volt a tűzoltó-intézménynek, végrendeletileg ötszáz orintot hagyományozott az egyletre.

1886. 1886-ban Szombathy József alparancsnok elkészítette a szolgálati szabályokat, illetve a tűzoltói teendőkre vonatkozó utasításokat tartalmazó zsebkönyvet, mely tanulságos és hasznos munkának bizonyult. Ugyancsak ebben az évben a ruházaton is — a modernebb izlésnek megfelelőleg — változások történtek.

A magyar országos tűzoltó-szövetség a magyar korona országai területén működő önkéntestűzoltók számára a kitartó szolgálat iránti buzgalom fejlesztése czéljából 1884. évben tartott VII. rendes közgyűlésén a folytonos szolgálati időt kitüntető érmet alapított, melynek hivatalos czime: «A magyar önk. tűzoltók szolgálati érme.»

Az egyletnél több jogosult lévén, a parancsnokság meghozatta az érmeket, melyek megérkezvén, május hó 30-án ünnepélyesen kiosztattak.

Ezüstéremmel lettek kitüntetve: Soltész Nagy Kálmán főparancsnok, Szombathy József és Horváth László alparancsnokok, Kócs Sándor, Frieber Leopold, Fischer Lajos, Szombathy Sándor Főzy Bertalan, Withen Károly, Kiss István, Róth Miksa, Wéber Boleszláv, Ujhelyi Miklós, Pongor Lajos, Bodnár János, Paulikovics Gyula, Matiscsák István, dr. Kazai Mór, Pick Jakab, Weisz Jakab, Pasteiner Győző, Láczay Szabó György, Weisz Mór.

Bronzérmet kaptak: Bartók János, Tomai Pál, Klein Károly, Karhut Boldizsár, Marksteiner Ferencz, Peregi Gyula, Lang Lajos, Heirat Ede, Roller István, Zöldfai János, Sánta András, Jelinek Péter és Eötvös Lajos.

Előbbiek az ezüstérmet tízévi, utóbbiak a bronzérmet ötévi szolgálat után nyerték el.

A parancsnokságnak a tagok létszámát szaporítani czélzó intézkedései jóformán semmi eredményre nem vezetvén, a kevésszámú, de kipróbált csapat őrködött a város biztonsága felett s létjogának és létképességének főkép szeptember 24-én, a vasuti szertár égésénél oly fényes bizonyítékait adta, hogy az igazgatóság 100 frtot adományozott az egylet tagjainak jutalmazására.

Ugyanez évben az igazgatóság felkérte az egylet parancsnokságát a vasuti tűzoltóság szervezésére. A kérelemnek eleget tett a parancsnokság; hatvan vasuti munkás képeztetett ki a tűzoltói teendőkre. A vasuti tűzoltóknak kötelezővé tétetett az önkéntes tűzoltó-egylet gyakorlatain s a tűzeseteknél megjelenni.

1887-ben a fiumei tűzoltókongresszus alkalmával a főparancs- 1887.
nok 20-ad magával Velenczébe is ellátogatott, a hol meleg ováczióban részesültek.

Tűzoltóink 24-én óriási közönség jelenlétében megkoszorúzták Viktor Emanuel és Garibaldi szobrát, a mely hazafias tett elragadtatást keltett a velenczei közönség körében.

Este, mielőtt a tűzoltók elutaztak, fényesen kivilágították a Márk-tért. Mikor a «Cattaro» felszedte horgonyait, a partot nagy közönség lepte el, bengáli fényt gyujtottak s folyvást felhangzottak «Eviva Ungheria, Venezia, Italia!» Viszonzásául a lelkes ovácziónak a «Cattaro»-n elektromos ívlámpákat gyujtottak meg, mely tündéri látványt nyujtott. Lampionokkal diszített bárkán zenekar kisérte a «Cattaro»-t a sík tengerre s míg csak látszott a velenczei part, mindenütt meggyujtották az örömtüzeket s felhangzottak szüntelenül az «Eviva Ungheria» kiáltások.

Az 1888. év az egylet működésének hátrányára azzal az ese- 1888.

ménynyel veszi kezdetét, hogy Soltész Nagy Kálmán főparancsnok az általa tizenöt évig viselt tisztségről lemondott s egyúttal a működő tagok sorából kilépett, minek folytán Szombathy József alparancsnok vette át a főparancsnoki teendőket.

A gazdagon berendezett szertár — melyhez hasonlóval az ország legnagyobb vidéki városai között egyetlen egylet sem dicsekedhetik — ujonnan feltalált, rendkívül hasznos és czélszerű kettős fecskendővel lett gazdagabb. Egy új találmányú fecskendő ez, mely könnyű és egyszerű targonczán nem egy, hanem két fecskendőt juttatott a tűz szinhelyére. Az új fecskendő 1500 frtba került.

Ebben az évben vezettetett be úgy az őrtanyára, mint az őrtoronyba a telefon.

1890. Az 1890. évben módosíttatott a fizetéses tűzoltók szolgálati szabályzata, melynek egyik lényeges részét az képezi, hogy a fizetéses tűzoltók kivétel nékül kötelező nyilatkozatot tartoznak kiállítani, hogy egy évig az egylet szolgálatát el nem hagyják.

Nevezetesebb vivmány volt az egylet jövője érdekében az önkéntes tagoknak baleset elleni biztosítása. E czélból a parancsnokság az országos szövetségi segélyegyletbe belépett s a tagok útján esedékes biztosítási dijakat az egylet saját pénztárából utalványoztatta.

Különösen kiemelendő momentum, mint a tűzoltó-intézmény iránti érdeklődés kiváló jele, hogy Borsod vármegye 103 községében a tűzoltó-intézményt Szombathy József főparancsnok teljesen rendezte s elkészítette a tűzoltási utasításokat és szabályzatokat.

Többen jogosultak lévén szolgálatuk alapján a 15, 10 és 5 éves érmek viselésére, a jogosultak névjegyzéke az országos tűzoltó-szövetség központi választmányához beigtatás és az érmek megküldése végett felterjesztetett. Megérkezvén az érmek, elnök a január hó 29-ki közgyűlésen azokat buzdító szavak kiséretében a jogosítottak mellére tűzte.

Aranyéremmel kitüntettek: Szombathy József, Horváth László, dr. Kazai Mór, Pasteiner Győző, Wéber Boleszláv, Róth Miska, Főzy Bertalan, Weisz M., Frieber Lipót, Ujhelyi Miklós. Ezüstéremmel:

Klein Károly. Bronzéremmel: Adler Károly, Benyovszky József, Falkenstein Soma, Singer Lajos.

A szertár ebben az évben az igényeknek megfelelőleg átalakíttatott s 10.000 frt erejéig biztosítva lett.

Az 1892 február 7-iki közgyűlésen az egylet a hatodik három- 1892.
éves cziklus lejárta után újból megalakult. Ugyanezen a közgyűlésen Szombathy József főparancsnok, előrehaladott életkorára való hivatkozással, ez állásától az egylet mély sajnálatára megvált. Utódjául Horváth László alparancsnok választatott meg, kinek helyét Szombathy Sándor szakaszparancsnokkal töltötték be. Ugyanekkor Kun Kálmán, az egylet pártfogója, a fizetéses tűzoltók nyugdíjintézete javára egész élete folyamára évente 50 forintot ajánlott fel.

1893-ban a szolgálati érmek kiosztattak az arra jogosított tagok 1893.
részére. Aranyérmet 15 évi szolgálat után kaptak: Szombathy Sándor alparancsnok, Fischer Lajos pénztárnok, Kócs Sándor szakaszparancsnok, Jezsovics Mihály, Kis István, Matuscsák István, Pick Lakab, Pongor Lajos, Paulikovics Gyula.

1895-ben Kun Kálmán 200 koronát ajánlott fel az egylet 25 éves 1895.
történetének megirására.

Az egylet tagjainak egyenruházata és szerelvényei jelentékeny összegbe kerültek s így a pénztárt tetemes összeggel megapasztotta. Tekintettel e körülményre, a parancsnokság és a működő tagok mozgalmat indítottak, hogy szerelvényeik költségeinek fedezésére nagyobbszabású ünnepély rendeztessék.

A junius hó 24-én a Népkertben megtartott népünnepélyt Miskolcz város közönsége tömeges megjelenésével tisztelvén meg, az egylet pénztára 1580 frt tiszta bevétellel szaporodott.

A tűzoltóság humánus működésének alapját a felebaráti szeretet ápolása is képezvén, a parancsnokság egy *mentő-egyesület* létesítésének kezdeményezését vette kezeibe. Az eszme elvileg elfogadtatván, az alapszabályok elkészítésével és a további teendőkkel dr. Kazai Mór, az egylet buzgó orvosa bizatott meg.

A szertár egy új kúttisztító géppel gazdagodott. A szerelvények értéke most már 20.000 frt értékre emelkedett.

1896. 1896-ban nagy megtiszteltetésben részesült az egylet azon alkalomból, hogy a tűzoltóság védnöke, József főherczeg városunkat meglátogatta és az egyletet megérkeztekor a pályaudvaron fogadta.

Teljes díszben, zászló alatt, hatvan taggal vonult ki az egylet a pályaudvarra s Ő fensége Horváth László főparancsnok jelentését fogadva, szemlét tartott a csapat felett s a szemle végeztével legmagasabb elismerését nyilvánította.

Azon önkéntes tűzoltók, kiknek szolgálati idejük ez év folyamán az 5—10—15 évet elérte, a szolgálati éremmel április 20-án ünnepélyesen feldiszíttettek.

Aranyéremmel: Eötvös Lajos segédtiszt, Klein Károly és Sántha András. Ezüstéremmel: Kolin András, Sindler Ignácz, Papp Elek és Payer Gyula diszíttettek fel. Az érmek feltüzése után a csapat tisztelegve vonult el a derék bajtársak előtt.

1897. Az 1897. év eseményei közül kiemelendő, hogy dr. Kazai Mór, az egylet buzgó orvosának ama indítványa, miszerint tűzoltóságunk kebelében mentő-osztály létesíttessék, testet öltött. Dr. Kazai Mór nemes ambiczióval fogott a munkához, időt, fáradságot nem kimélve, a fizetéses tűzoltókat teljesen és kifogástalanul betanította a mentés körüli, illetve az első segély nyujtása iránti műveletekre s alig pár hónap lefolyása alatt, május 29-én úgy az elméleti, mint a gyakorlati nyilvános vizsgát letették nagyszámú érdeklődő közönség jelenlétében.

Hogy a mentő-osztály létesülhetett, ez főleg Miskolcz város képviselőtestületének érdeme, mely a felszerelésekre 850 forintot, és 1898. évtől kezdve — amennyiben a mentő-osztály létesítésével a fizetett tűzoltók száma két taggal szaporíttatott — az egylet évi kiadásaira még 764 forintot szavazott meg.

A fővárosi mentő-egylet egy mentő-szekrényt, Balogh József helybeli gyógyszerész a szükséges gyógyszereket, dr. Grósz Jó-

zsefné pedig a kötszereket díjtalanul ajándékozták a mentő-osztálynak.

A mentő-osztály augusztus elsején kezdette meg működését s decz. 31-ig 42 esetben vonult ki s 35 alkalommal első segélyt nyujtott.

Emlékezetes ünnepélyt ült a tűzoltó-egylet s vele együtt városunk intelligenciája szeptember 5-én, abból az alkalomból, hogy a király Horváth László főparancsnokot a koronás arany érdemkereszttel tüntette ki.

Kun Kálmán a fizetéses tűzoltók nyugdíjalapjára megajánlott 50 forintnyi évi adományát ez évtől kezdődőleg 100 frtra emelte fel s Debreczenyi Dániel 200 frtot adományozott az egyletnek. A fizetéses tűzoltók nyugdíjintézményének alaptőkéje ez évben 7000 forintot ért el. A működő tagok száma 105 volt. Városunk területén és környékén az év folyamán 27 tűzeset fordult elő.

1898. 1898-ban érte el az önkéntes tűzoltó-egylet fennállásának huszonötödik évét.

Ez az év öröm- és gyásznapokban egyaránt gazdag volt. Mély gyászba borította a tűzoltó-egyletet Horváth László főparancsnok halála, kinek végtisztességén az önkéntes tűzoltó-egylet testületileg, zászló alatt, Szombathy Sándor alparancsnok vezetése mellett vett rész. Az egylet parancsnoksága jegyzőkönyvileg örökítette meg vezérférfiának érdemeit és emlékét; majd a gyászoló családhoz meleghangú részvétiratot intézett.

Az egylet mentő-osztálya ez évben már teljes szervezetet nyert s pompásan bevált, a mi kitünik abból a körülményből, hogy egy év lefolyása alatt 138 esetben vétetett igénybe.

A parancsnokság ez évben a város öt különböző részén nyilvános tűz- és vészjelző telefon-állomást rendezett be éjjeli és nappali szolgálatra egyaránt. Ugyancsak ez évben az őrtoronyba távcső vezettetett be.[1]

---

[1] *Láng Ottó.* A miskolczi önkéntes tűzoltó-egylet huszonötéves története. Miskolcz, 1899. 8r. 83 l. és U. az *Borsodmegyei Lapok.* 1898. 11. szám.

Az önkéntes tűzoltó-egyesület fennállásának 25 éves jubileumát
1899. Miskolcz város közönsége 1899 szeptember 3-án ünnepelte meg. Az ünnepélyt a ref. új templomban megtartott istentisztelet vezette be, mely után díszközgyűlés volt a vármegye szépen diszített tanácstermében. A közgyűlésen, melyen báró Vay Elemér főispán vezetésével városunk csaknem minden előkelősége megjelent, Horváth Lajos főrendiházi tag elnökölt, az ünnepi beszédet pedig Porcs János főgymnasiumi tanár, a tűzoltó-egylet felügyelő-bizottsági tagja tartotta. Beszéltek még dr. Varga Pál ügyész és Szombathy Sándor parancsnok. A jubiláris ünnepély fénypontját a díszgyakorlat képezte, mely a Városház-téren ment végbe több ezernyi közönség érdeklődése mellett. A díszgyakorlat után az összes tűzoltócsapatok díszfelvonulást tartottak a megyeház előtt. Este a «Koronáː-ban közvacsora volt, melyen több mint 400-an vettek részt.[1]

23. Az Önk. tűzoltó-egylet gyakorló- és őrtornya.

A *közegészség ügye* a XVIII. század végén s a következő század első felében ép úgy, mint bárhol másutt hazánkban, Miskolczon is ige sivár képet nyujt. A betegek rendszeres kórházi ápolása nálunk sokáig ismeretlen volt s ha régi iratokban itt-ott találkozunk is a «kórház» említésével, azalatt leginkább a zsidó hitközség ápoldáját, utóbb pedig főleg a rabkórházat kell értenünk. Az egészségügy intézése még a XVIII. század végén is csak néhány orvos és borbély kezében volt s a régi viszonyokhoz képest már nagy haladást jelen-

[1] *Borsodmegyei Lapok.* 1899. 71. szám.

tett, mikor 1798-ban *Petich Zsuzsánna* a város bábájául meghiva- 1798.
tott. Évi fizetésül 60 frtot kapott s ez összegért szegénynek, gazdagnak egyaránt szolgálni tartozott. Ha a városból távozni akart, ebbeli szándékát köteles volt a birónak jelenteni s ez is csak akkor adhatott neki távozási engedélyt, ha Petich Zsuzsánna anyja, a ki a megye bábája volt, őt helyettesíti.[1]

Ezidőtájt egyébként patika is volt Miskolczon, a mely Peszkár Theodor háza mellett állott s a *Szarvashoz* volt czimezve.[2]

A következő évtizedben a sebészettel és fogászattal is foglalkozó borbélyoknak a fogorvosokban támadnak versenytársaik. Az első fogorvos, kit városunk jegyzőkönyve 1810-ben említ, *Leffler Gottlieb*, 1810.
vallására nézve zsidó, a ki úgy látszik csak átutazóban volt itt, mert a «Tambur» fogadóban lakott. Két évtizeddel utóbb, 1831-ben *Koller* 1831.
József zsidó fogorvos vétetett fel a város lakói közé.

1823-ban a patikusok megrendszabályozása vált szükségessé s 1823.
úgy látszik egy árszabály is dolgoztatott ki, mely a patikaszerekért kérhető összegeket pontosan megállapította. Ugyanekkor kimondotta a tanács, hogy a patikusok, ha drágábban adják a szereket, mint azt az árszabály előírja, 25 arany büntetést fizetnek.[3]

1829-ben «a rabok sebjei kötözésére szükséges tépéseket és 1829.
gyenge ruhadarabokat» a tanácsnokok gyüjtögetik a lakosoktól.[4]

Tíz évvel utóbb *Horváth József* vármegyei al-seborvos különö- 1839.
sen a bujasenyv gyógyítása czéljából egy alkalmas szobát kér, hol legalább egypár ágy, segédszerek, eczet és törlőrongyok legyenek. A város majorjában két szoba e czélra kijelöltetett és a tömlöcztartó felügyelete alá helyeztetett.[5] Miskolczon tehát ez volna a nyoma az első közkórháznak. Magán «kórházunk» ugyanis — ha ugyan szabad

---

[1] *Városi jegyzőkönyv.*
[2] *U. o.* 1791. április 17. tan.-ülés.
[3] *Városi jegyzőkönyv.*
[4] *U. o.*
[5] *Városi jegyzőkönyv.*

ezzel a névvel illetni — már a század legelején is volt s ezt a zsidó *Chevra Kadischa* tartotta fenn.

Ugyancsak 1839-ben Borsod vármegye agilis főorvosa, *Katona Mihály* felszólítja a várost, hogy a védhimlő beoltása végett a gyermekeket s a fentjáró betegeket küldjék hozzá. A fekvőket írják össze, hogy ő mehessen hozzájuk s végül halottaskamarát kér felállítani, hová a hirtelen elhaltak szállíthatók legyenek s a hol az elhaltnak vélteken az élesztés próbái megtétethessenek.[1]

1840. Dr. Katona Mihály az 1840-es évek folyamán is sokat tett mostoha közegészségügyi viszonyaink jobbításán s nemcsak tettel, szóval, de irásban is arra törekszik, hogy embertársain segítsen. A *Miskolczi Értesítő* rideg üzleti hirdetései között gyakran találkozunk az ő nemeshangú felhivásaival, figyelmeztetéseivel, melyekkel a megye és Miskolcz város egészségügyét akarta szolgálni. Katona Mihály az abszolut kormány alatt méltatlanul sujtatott; azonban az alkotmányosság kezdetén dicsőségesen helyeztetett vissza főorvosi hivatalába.

1861. Hatvanat meghaladó korban igen hirtelen hunyt el 1861 február 1-én.

1850. 1850 április 2-án utódja, *Regéczy Nagy Miklós*[2] megyei főorvos jelenti, hogy alkalmas tehénbe beoltott s szépen kifejlett védhimlőkből a szükséges anyagot most már kellő mennyiségben előállította és az oltást megkezdte.

A tanácsnokok utasíttatnak, hogy a himlőoltás közhasznú voltáról a lakosokat felvilágosítsák s ennek mulaszthatatlan alkalmazását minden módon ajánlani és eszközölni igyekezzenek.[3]

Az orosz invasio alkalmával nagymennyiségű szalmazsák

1851. maradt meg a város majorjában, melyeket 1851-ben részint kórházban használnak fel, a hasznavehetetleneket pedig elárverezik. Kétségtelen, hogy a városi jegyzőkönyv e feljegyzésében kórház alatt a rabkórházat kell értenünk.

---

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

[2] Meghalt 1879 január 7-én 68 éves korában.

[3] *Városi jegyzőkönyv.*

1853-ban a Miskolczon átvonuló katonák részére állítottak fel ideiglenes kórházat. 1853.

«Miskolcz városában az 1856. évben találkozunk először nyilvános kórház létesítése iránti törekvéssel — írja *dr. Singer Henrik* a miskolczi kórházról írt jeles könyvében. — A város már akkor is élénk kereskedelmi góczpont volt, de a városi hatóság úgyszólván semmi figyelmet sem szentelt a közegészségügynek. A közel 25.000 lakossággal biró városnak nem volt saját egészségügyi hivatalos szakközege, a vagyontalan, hajléktalan betegekkel nem törődött senki, korcsmákban, lebujokban kerestek azok menedéket s a kellő felügyelet nélkül álló elmebetegek utczai botrányokat rögtönöztek. 1856.

Sokan emlékeznek még manapság is a régi «Luczi korcsmára.» Ez a hely szomorú nevezetességre tett szert azáltal, hogy a hajléktalan, vagyontalan betegek itt ütötték fel tanyájukat s igen sokszor megtörtént, hogy a korcsma mögötti szemétdombon találtak egy-egy embert meghalva.

Miskolczon a nyilvános betegápolás ez időben a miskolczi izr. hitközség szent-egyletének, a ma is működő «Chevra Kadischa»-nak kezében volt. Ez az egylet a szegény beteg hitsorsosokat már a század elejétől fogva állandó orvosi gyógykezelésben s ápolásban részesítette. Két egymás mellett lévő szobában 10 ágy volt a betegek számára felállítva; itt kezelte az egylet orvosa, dr. Kiss Jakab a felvett betegeket s a kórház költségeit az egylet részére begyült adományokból fedezték.

1856-ban összesen 76 beteg részesült itt gyógykezelésben és ápolásban.

E kórházon kívül, mely egyszersmind ápoldául is szolgált, a törvényszéki fogházban volt két szoba kórházul berendezve.

Az egyik szobában, melyben különben csak hat ágynak lett volna hely, 12 falócza volt elhelyezve a beteg foglyok számára, a másik szobában — mely az egész fogházépület legrendesebb szobája volt — 5 ágy volt felállítva. Ha egyszerre több, mint 20 fogoly — a mi különben csak ritkán fordult elő — betegedett meg, akkor a

könnyebb betegek saját zárkáikban gyógykezeltettek. Külön férfi, vagy női osztály nem volt, hanem ha esetleg női fogoly betegedett meg, akkor az mindig a saját zárkájában részesült gyógykezelésben.

A kórházra való felügyeletet a törvényszék gyakorolta.

Ez a két hely, a törvényszéki és a zsidókórház szolgált 1856-ban a 25.000 lakossal biró Miskolcz városában a betegek ápolásául s így tagadhatalanul igen üdvös dolgot követett el dr. Schnirch Emil, Borsodmegye akkori főorvosa, midőn 1856 január hó 19-én kelt, a megyefőnökséghez intézett beadványában sikraszállt egy nyilvános kórház felállítása érdekében.

34. Dr. Schnirch Emil.

Német nyelven írott s az akkori időket érdekesen jellemző beadványa igy szól:

Tekintetes cs. k. megyei hatóság!

Tisztelettel alulírottnak jelentették, hogy egy toloncz — szökési kisérlet alkalmával — csonttörést szenvedett s e miatt azonnal, még pedig hosszabb ideig orvosi gyógykezelésben kellett részesíteni. Jelentették továbbá azt is, hogy a bujakór Miskolczon rohamosan terjed, a mi valószinű is, mert a bordélyházak feloszlatása folytán a prostitutio titkos lebujokban űzi orgiáit s így úgy a rendes orvosi vizsgálat, mint a nyilvántartás lehetetlenné vált. De eltekintve ettől, még ha a bujakóros nőket elzárni lehetne is, nincs a városban olyan hely, a hol őket kellő gyógykezelésben lehetne részesíteni. E bajhoz hozzájárul az is, hogy a különböző katonai átvonulások alkalmával a városba beteg katonák is jönnek s ezeket is elhelyezni és orvosi ápolásban kell részesíteni.

Szóval Miskolcznak, ennek a több, mint 25.000 lelket számláló városnak ez idő szerint nincs nyilvános közkórháza.

Ez a körülmény, a lakosság nagy száma, a város élénk forgalma elodázhatlan szükséggé teszi egy nyilvános kórház felállítását s tisztelettel alulirott hiszi, hogy az észlelt bajokat annál kevésbbé szükséges élénkebb világításba helyezni, mert meg van arról győződve, hogy a tekintetes cs. kir. megyei hatóság épen úgy, mint ő, elismeri egy ilyen intézet sürgős felállításának szükségességét. Hiszi ezt annál is inkább, mert a viszonyok érett megfontolása után tudja, hogy egy kisebb kórház felállítása különösebb akadályokba bem ütközik; mert:

1. Miskolcz város rendelkezik egy, legalább a czélnak részben megfelelő, a minorita zárdával szemben fekvő épülettel.

2. A majorudvarban legalább nyolczvan használatlan ágy s körülb. 200 lepedő, pokrócz s szalmazsák van, melyek szintén Miskolcz város tulajdonát képezik s melyek ott használatlan állapotban tönkremennek.

3. Az 1853—54. évben Miskolczon átvonuló katonák részére felállított kórházból meg olyan különböző s jól használható kórházi kellékek maradtak fenn, melyek az új kórházban is jól használhatók, tehát ezeket ujonnan beszerezni nem kell.

4. A magas cs. k. helytartóság elvállalja a fizetésképtelen betegekért — kik szegénységi bizonyítványt tudnak felmutatni — az ápolási dijak megtérítését, még pedig naponta 24 krt. Ha pedig bebizonyulna, hogy ily összegért Miskolczon egy beteget ellátni nem lehet, ez az ápolási díj naponta 36 krra emeltetik, mint ez a budai kegyesszivű barátoknál ápolt elmebetegekért is fizettetik.

A fentiekből bizonyára látja a tekintetes cs. kir. megyei hatóság, hogy a kórház felállítása elé korántsem gördülnek olyan akadályok, mint ez az első pillanatra látszik.

Az elmondottakból kifolyólag tisztelettel jes kérelmem oda irányul:

Méltóztassék felszólítani Miskolcz város polgármesterét, hogy személyes közbenjárása, vagy egy választandó, bizalomra érdemes tanácsbeli felügyelete, vagy Miskolcz város tanácsából összeállítandó kórházi bizottság ellenőrzése mellett következőkép intézkedjék:

1. A fentemlített, Miskolcz város tulajdonát képező ház legszárazabb, füthető szobáiba állítson be egy-egy szalmazsákkal, 2 ágypokróczczal, 2 lepedővel s egy vánkossal teljesen felszerelt összesen 20 ágyat, melyek közül 6 ágy — súlyos betegek számára — madraczczal is el legyen látva.

2. A 20 ágy közül egyelőre 10 darab férfi-betegek, 10 darab pedig női betegek részére szolgál, mely a szükséghez képest módosítandó, de már most intézkedni kell a kétnembeli betegek teljes elkü önítése iránt.

3. Szerződtessen a polgármester vagy a bizottság egy megbizható, kórházi szolgálatra alkalmas s ezt elvállalni kész házaspárt. És pedig a férfi részére 12 frt, a nő részére 10 frt havi fizetés, továbbá a kórházban szabad lakás s a kórházi bizottság által részükre naponkint kiszolgáltatandó tüzifa élvezete mellett.

E házaspárnak ezzel szemben köteleznie kell magát arra, hogy a kórházi betegek részére szükséges ápolói teendőket lelkiismeretesen fogják végezni. Erre vonatkozólag a szükséges utasítások részükre úgy szó-, mint irásbelileg megadandók.

Az illetők nagyobb kötelességmulasztás esetén a szolgálatból elbocsátandók. Magaviseletükről az orvos havonként lelkiismeretes jelentést terjeszt be.

4. Szerződés kötendő egy vendéglőssel, vagy magánszemélylyel — ki erre hajlandó — a városi viszonyoknak megfelelő árszabás meghatározása mellett, a kórházi betegek élelmezése tárgyában, midőn is az egyes ételek árai pontosan előre megállapítandók.

Még pedig kiszolgáltatandók lennének : 1. Rántott leves. 2. Húsleves. 3. Becsinált (mártással). 4. Borjúhús. 5. Tésztaneműek. 6. Marhahús főzelékkel. 7. Gyümölcsételek (szilva, vagy alma).

Az ételek minősége — elkészítésére vonatkozólag — naponta megfigyelendő. A mennyiséget előre meg kell állapítani s az esti visit alkalmával ezt a következő napra az úgynevezett étlapra — az ágyszámok megjelölésével — feljegyezni.

Ez étlapok összegyüjtendők és a hó végén kifizetés végett be-

terjesztendők. Magától értetődik, hogy az orvos a szükséges mennyiség kiszolgáltatását ellenőrizni fogja.

5. A kórházi szolgálat rendes teljesítésére orvost kell alkalmazni, mert igazán páratlanul áll, hogy Miskolcznak, ennek a 25.000 lelket számláló városnak, nincs városi orvosa, vagy városi sebésze (ki egyúttal a halottkémlést is végezhetné). Az alkalmazandó orvos rendes szolgálati szabályzattal látandó el. Az illetőnek az ausztriai kórházakban érvényben levő szabályokhoz kellene alkalmazkodni; olcsó, de természetesen megfelelő gyógyszereket kellene rendelnie s e tekintetben a megyei főorvos felügyelete alatt állana, ki a havonta összegyüjtött és hozzá felterjesztett vényeket szintén felülvizsgálná. A rendelő kórház-orvos három hó után meghatározandó, a teljesített szolgálathoz mért tiszteletdíjjal jutalmazandó, kivévén azt az estet, ha Miskolczon valamelyik orvos e szolgálat teljesítésére díjtalanul vállalkoznék.

6. A pontosan vezetendő jegyzőkönyvekhez szükséges nyomtatványok megszerzését, mely jegyzőkönyvekben az ápolt neve, kora, neme, vallása, foglalkozása, születési és illetőségi helye, a belépés napja és az elbocsátás ideje pontosan feljegyzendők, továbbá egy fürdőkád, tüzifa és más szükséges kellékek beszerzését a kórházi bizottság ellenőrizné; ugyancsak ő birálná meg a számlákat s azokat utalványozás végett minden hónapban a tekintetes cs. k. megyehatósághoz terjesztené be. Ugy az általános kiadások, mint az egyesek részére szükséges napi élelmezés költségei állandó evidenciában tartatván, néhány hó lefolyása után kitudódnék, hogy az országos alapból fedezendő napi ápolási dijakon kívül szükséges többlet korántsem tenne ki oly nagy összeget, melyet az évente tartandó jótékonyczélú mulatságok jövedelmei ne fedeznének. Természetesen a czivilizált Európában nincsen olyan város, mely évi költségvetésében kórházi kiadásokra tekintettel ne volna.

A Miskolczon felállítandó kórháznak ezek az alapvonalai. Az egyes kellékek megszerzését, valamint az általános berendezést tisztelettel alulirott fáradhatatlan buzgalommal fogja ellen-

őrizni s ha hat hó lefolyása után kétségen kívül bebizonyul a kórház továbbfejlesztésének lehetősége, akkor itt lesz az ideje, hogy a kórház megnagyobbítása és tökéletesbítése érdekében szükséges további teendőkhöz hozzájáruljon.

Végül, tekintettel az ügy sürgősségére, tisztelettel alulirott kéri a tek. cs. kir. megyehatóságot, hogy ez ügyben azonnal intézkedni s a kivántakat életbeléptetni méltóztassék.

Miskolcz, 1856 január 19.

A tekintetes cs. kir. megyehatóság alázatos szolgája:

Dr. Schnirch Emil,
Borsodmegye főorvosa.

E beadvány következtében a megyefőnök felhivta dr. Schnirch Emilt, hogy Miskolcz város polgármesterének közbenjárása mellett intézkedjék a kórház felállítása iránt.

Felhivta a főorvost, hogy a Szinház-utczában levő épületbe 20 ágyat állíttasson be, szerelje azt fel a szükséges kellékekkel s a betegek felvétele, ápolása, a szükséges ápoló-személyzet, orvos, kórházi tisztviselő alkalmazása iránt javaslatot terjeszszen be. Felhivta továbbá, hogy a kórházi személyzet teendőire nézve szabályzatot dolgozzon ki s tegyen javaslatot az ápolási dijak behajtására vonatkozó módozatok iránt.

A megyefőnökség 1856. év február hó 4-én kelt eme határozattal tette le a miskolczi kórház alapkövét s alig egy hét mulva, február hó 10-én már meg is nyittatott a miskolczi kórház kapuja a szenvedő emberiség számára.

De előbb több akadályt kellett legyőznie.

A városi hatóság igyekezett eleget tenni a hozzá intézett felszólításnak, de miután az elődök nem igen gondoltak komolyan arra, hogy valaha Miskolczon kórház lesz, e czélra fordítandó összeg felett nem rendelkeztek. Csupán 1854-ben, Ő felsége a császárné szerencsés szülése alkalmából szavazott meg a városi hatóság a valamikor felállítandó kórház czéljaira 300 frtot, de hát ez csak elvi határozat maradt; az összeget megszavazták, de nem adták meg. Mikor tehát

a megyefőnökség a kórház érdekében leírt a városi hatósághoz, ott az a leirat meglehetős zavart okozott. Hiányzott a mindent mozgató erő: a pénz.

A megyei főorvos által kijelölt épületet sem akarták átengedni kórházul, mert ezt a város más czélra előnyösebben akarta — megfelelő bérbeadás mellett — értékesíteni; de miután maga is belátta, hogy a kórházkérdés megoldását továbbra halasztani nem lehet, a tetemvári úgynevezett katonai ispotályt ajánlotta fel kórházhelyiségül.

Ez az épület pedig mindennek inkább volt alkalmas, mint kórháznak.

Ez a Miskolcz város tulajdonát képező ház egy régi várszerű épület volt, a falakat megviselte az idő úgy, hogy részben azok összeomlásától is lehetett félni. De hát a szükség törvényt bont. Miután az épületekben válogatni nem lehetett, megfelelő helyiség építésére pedig a pénz teljes hiánya miatt gondolni sem lehetett, ezt az átvonuló beteg katonák számára fentartott házat alakították át úgy, a hogy lehetett, kórházzá.

A megyei főorvos javaslata értelmében a majorudvarban lévő ágyak felhasználásával 5 szobát rendeztek be a jelentkező betegek számára.

Az öt szobában 20 ágy volt felállítva. Kórházi gondviselőül szerződtetett Jaruga Ferencz, volt megyei hajdu, havi 4 frt fizetés mellett, a gyógykezelést dr. Schnirch Emil megyei főorvos díjtalanul végezte.

Mindemez intézkedések azonban a betegek ápolása s gyógykezeléséhez nem voltak elegendők. Pénz kellett az élelmezésre, gyógyszerekre, tüzifára, gyertyára, szappanra, tépésnek való ócska vászonra, sőt, mint az első évi kimutatásban el van mondva, ócska lepedők foldozásához szükséges czérnára is.

S bizony pénz nem igen volt.

A városi hatóság a szegények eltartására s a házaló koldulás megszüntetésére közel hétezer forintnyi tőkével rendelkezvén, miután

különben sem volt remény arra, hogy e tőke annyira fog növekedni, hogy a kamatokból a városi szegényeket eltartani s a koldulást eltörölni lehessen, a kórház alaptőkéjéül ezt az összeget ajánlotta fel.

S megmozdult a társadalom is, hogy bizonyos révpartra vigye az elhagyott, hajléktalan betegek törékeny hajóját.

Dr. Schnirch Emil, a megye érdemes főorvosa állott a mozgalom élén. Emberszeretete, humanismusa gyujtó erővel hatott a közönyös közönségre; bizottságok alakultak a kórház javára rendezendő mulatságok érdekében; a megyei főorvos ott volt mindenütt, hol lelkesíteni, buzdítani kellett, s ha szükség volt rá, nem riadt vissza a hivatalánál fogva kezeiben lévő hatalom felhasználásától sem.

S a főorvos lankadatlan erélyének lett is eredménye.

1856. év február hó 3-án igen sikerült tánczvigalom tartatott a kórház javára és e tánczmulatság 616 pengő frt 36 krt jövedelmezett; junius 7-én Wilt Johanna asszony és férje, Kahle Frigyes kölni szinigazgató rendezett egy sikerült hangversenyt, mely 159 frt 50 krt jövedelmezett a kórház részére; junius 26-án a Pázmán igazgatása alatt álló szintársulat által tartott előadás jövedelméből 41 frt 50 kr jutott a kórháznak.

Ezeken kívül úgy a hatóság, mint egyes nemesszivű emberbarátok is gyarapitották adományaikkal a kórház tőkéjét.

A kórház pénzalapjául felvett, a városi koldulás megszüntetésére megyeileg gyüjtött, a városi pénztár által kezelt összeg gyarapítására a cs. kir. megyei főnökség által a takarékpénztárba tétetett 818 frt 90 kr. Ő császári királyi felségének, a császárnénak szerencsés szülése alkalmából a városi közönség a kórház részére adott 300 frtot, az edelényi cs. kir. szolgabirói hivatal gyüjtött 45 frtot, Mendl lovag miskolczi cs. kir. csendőr-főhadnagy gyüjtött 41 frtot, továbbá Eperjessy Sándor szendrői lelkész, alesperes 24 frt 48 krt, Mayer Rezső miskolczi gyógyszerész 3 frt 38 krt, Ungár Loránt miskolczi pékmester pedig 3 frt 42 krt ajándékoztak a kórház javára.

A kórház első betege Kostyó Mária nevű kisrőczei illetőségű egyén volt, ki május hó 14-én gyógyultan bocsáttatott el a kórház-

ból. A napi ápolási díj 24 kr (pengő pénzben) volt megállapítva, az elmebetegek napi ápolási dija 36 kr volt. A kórház könyvei — az akkori idők szelleméhez mérten — németül vezettettek. (Hallgató János nevű volt az utolsó német nyelven beírt beteg 1860 október hó 31-én ; november hó 1-től a törzskönyv már magyarul vezettetett. Májer Károly nevű egyén volt az első magyarul beírt beteg.)

A kórház rendbentartása, a bevételek és kiadásokra vonatkozó felügyelet a városi tanács hatáskörébe tartozott. A városi hatóság a kórházi kiadások és bevételekről minden negyedévben pontos kimutatást terjesztett felülvizsgálat végett a megyefőnökséghez.

Alig nyilt meg a kórház kapuja 1856 február hó 10-én, a betegek úgyszólván rohamot intéztek az öt szobában lévő ágyak ellen.

Sohasem volt annyi hely, hogy minden jelentkező beteget fel lehetett volna venni.

A humánus intézmény különben, a rendelkezésére állott eszközökhöz mérten, fennállása első évében is becsülettel állotta meg helyét.

A kórházban minden jelentkező beteget kor, vallás, illetőség s foglalkozásra való tekintet nélkül felvettek gyógykezelés végett. Borsodmegyén kívül más 9 megye, továbbá Erdély, Galiczia, Csehország is képviselve volt a betegek által.

Miután a cs. kir. kormány rendezte a betegápolási ügyet, dr. Schnirch Emil főorvos közbenjárására a miskolczi kórház fennállása első évében, 1856. év deczember hó 5-én 29825. sz. belügyminiszteri rendelettel nyilvános közkórháznak ismertetett el, mely körülmény a kórház jövőjét szilárd alapra fektette.

E naptól kezdve a vagyontalan betegek ápolási dijai az országos alapból fedeztetvén, a kórház fennállása biztosítva volt.

A miskolczi kórház fennállása első évében, illetve 1856. év február hó 10-től deczember hó 31-ig összesen 185 beteget részesített ápolásban, illetve gyógykezelésben (a betegek száma ma már közel jár évente a harmadfélezerhez). A 185 beteg közül Miskolcz város hatóságának a cs. kir. megyei hatósághoz intézett évi jelentése

szerint: 130 meggyógyultan hagyta el a kórházat, 29 további ápolás alatt maradt, 20 pedig meghalt.

A kórházat természetesen a legszegényebb néposztály vette igénybe; cselédek, napszámosok, koldusok, kéjnők képezték a betegeket s bizony e szerencsétlen emberek számára áldás volt az intézet.

Az első évben a szegény betegek ápolásáért az országos alaptól megtérítendő összeg 2279 frtot tett ki.

Az első évben a betegek élelmezése 1140 frt 30 krba került: gyógyszerekért fizettek 181 frt 40 krt, tüzifáért 72 frtot, gyertyáért 2 frt 31⅕ krt, tépésnek való ócska vászonért 1 frt 18 krt; ezeken kívül az évi számadásban szerepel: szappan, fenyőmag, lepedők s ingekhez szükséges vászon, szivacs, nyirfaseprő, czérna stb.

Az évi bevételből levonva a kiadást, az évi eredményből az tünik ki, hogy «bár a kiadások a lehetőségig takarékosan tétettek, mégis a kiadási összeg felülmulja a bevétel összegét 302 frt 08⅛ krral».

A városi hatóság tehát azon kérelmet intézte jelentése felterjesztése kapcsán a megye főnökséghez, hogy «a mennyiben ezen zsenge intézet leginkább a közönség pártolásából nyerhetné gyarapodását és szilárdulását, hahogy a nagytekintetű cs. kir. megyei hatóság a megyebeli községet ezen intézet pártolására hathatósan buzdítani kegyesen méltóztatnék».

S a kérelem nem is talált süket fülekre.

A nyilvános közkórháznak elismert, de a kezdet nehézségeivel
1857. küzdő intézet 1857-ben a fejlődés útján továbbhaladt.

Hogy a miskolczi kórház mennyire rá volt szorulva a közsegélyre s hogy mily sanyarú állapotban volt, tanusítja egy fennmaradt irat, melyben el van mondva, hogy a kórház az első évben csak 6 drb férfi- és 6 drb női ing felett rendelkezett, a betegek száma pedig mindjárt a kezdetben majdnem ennek a kétszerese volt.

1857 január hó 27-én kelt az a felhivás, melyet Miskolcz város hatósága — a megyei főorvos serkentő felszólítására — a kórház érdekében kibocsátott.

A kórházalapítással majdnem egyidőre esik a miskolczi óvoda

létesítése is, mely a minden szép, jó és nemes ügy terjesztésében buzgó borsodi nőegylet műve volt. De ennek is, mint a kórháznak, segélyre volt szüksége.

Miskolcz város hatósága tehát mindkét intézet érdekében bocsátotta ki felhivását, mely elmondja hogy «a miskolczi kóroda a szenvedőkre jóltevőleg megnyittatott s már is pár száz betegnek adta ápoló és segítő erejét. Az óvoda szellemileg működik áldóan, annyagilag annyira növekszik erejében, mikép legközelebb sikerült azon épültet, melyben eddig szállását tartá, sajátjává tehetni.»

De hát ez mind nem elég s épen ezért «hogy a kóroda segélyét minél több ezt igénylőknek óhajtott kellő kiterjedésben nyujthassa, az óvoda szellemi ereje növekedése mellett a házvételárnál előjött adóssága kitisztázásán felül ujabbi anyagi erővel rendelkezhessék, folyó 1857. évi február 21-én Miskolczon a «Magyar Korona» szálloda termében felsőbb engedély mellett biztos reményben rendezend a városi hatóság a helyben szállásoló cs. kir. 18. számú vadászszászlóalj jól szervezett zenekara közreműködésével egy tánczvigalmat. Felkérvén minden szülét s minden résztvevő emberbarátot, mikép a magyar kormány szives kegyét követendő, szép például vevén, e nevelési és ápoló intézeteket a különben is csekély árú belépti-jegy minél számosabb mennyiségben megvásárlása által pártoló szives részvétükkel szerencséltetni sziveskedjenek. Széplelkü nőink és hölgyeink fürteire legbecsesebb ékszer leendnek az ápolást s üdülést nyert szenvedők hála örömköny gyöngyei s többé állandó lakásáról máshová költözni nem kénytelen, másik azon intézet tettre buzdító épülete homlokán alapitását arany betűkkel ugyan nem tündököltető, de működésében annál biztosabb s maradandó emlék leend az utókornak, mikép kelljen betöltenie szülei enemű kötelességeit is».

A tánczvigalom le is zajlott a hirdetett időben s az összes jövedelem 515 frt 54 kr volt, ebből jutott a kórháznak a költségek levonása s arányos megosztása után 189 frt 20 kr.

1857 február havában a kórházi ügykezelésben is változás állott be. A betegek száma 30-ra szaporodván, a kórházi felügyelőül

s ápolóul alkalmazott Juriga Ferencz, volt megyei hajdu, nem tudta elvégezni a teendőket, miért is Lobhardtsberger János volt csendőrőrmestert havonkint 15 frt fizetéssel kórházi gondviselőül szerződtették. Juriga Ferenczet és nejét pedig naponkint 24 kr fizetéssel ápolóul alkalmazták. Juriga Ferencz és neje köteles volt az ápolói teendőkön kívül a kórházat tisztántartani, a mosást és másnemű reábizott teendőket elvégezni.

Lobhardtsberger János a kórházi felügyelői állás betöltése mellett a betegek élelmezését is magára vállalta.

Szakácsnét fogadott s kötelezte magát a betegek részére szükséges úgynevezett «gyenge portiókat» 8 krért, az egyéb portiókat pedig 12 krért kiszolgálni.

A betegek napról-napra nagyobb számban jelentkeztek. A megyefőnökség felszólította Miskolcz város hatóságát, hogy miután a kórház már szűknek bizonyult, annak kibővítése iránt intézkedjék.

E rendelet teljesítése azonban igen sok akadályba ütközött. Először arra gondoltak, hogy a kórházat átépítik. Bizottságot küldtek ki tehát az épület megvizsgálása s javaslattétel végett.

A megyefőnökség nem intézkedhetett, mert nem rendelkezett pénz felett, egyelőre tehát úgy segítettek a bajon, hogy 4 új ágyat állítottak be a szobákba. 1857-ben tehát a kórház 34 ágy felett rendelkezett.

A kórház fennállásának második évében egy nagy lépéssel haladt előre. Ebben az évben rendszeresítették a kórházi orvosi állást. 1857 május hó 1-től már rendes, kinevezett orvosa van az intézetnek s tiszteletdíjul évi 300 frt volt részére megállapítva. A kórházi orvos pedig dr. Popper József lett, ki a megyei főorvossal együtt díjtalanul végezte eddig is a teendőket, megosztotta vele a gondokat, hű társa volt a kórház létesítése iránti küzdelemben s lelkesedéssel, önzetlen nemes szívvel fáradozott szegény beteg embertársai érdekében.

Dr. Popper József 1824 junius elsején született Miskolczon, itt végezte az iskolákat, majd Bécsbe ment az orvosi tudomány elsajátítása végett s ott 1846 május 26-án avatták orvostudorrá. 1846

junius 16-án szemészeti, augusztus 1-én szülészeti oklevet nyert s később, 1865-ben megszerezte Budapesten a sebészeti oklevelet is. Abban az időben nem volt kötelező az «egyetemes» orvostudori oklevél megszerzése, ő azonban az orvosi tudomány minden terén kellő jártasságot kivánván elsajátítani, minden tárgyból megszerezte a képesítést. 1846 november 16-án hirdették ki oklevelét Borsodmegyében s ez idő óta Miskolczon mint gyakorló orvos nagy sikerrel működött. Dr. Schnirch igen jól választott, midőn munkatársul vevén maga mellé, rábizta a kórház vezetését.

35. Dr. Popper József.

Az 1857. év nagyobbára a kórház hiányos felszerelésének pótlásával telt el. Ebben az évben szerezték be a hiányzó ágyneműket, vásznat vettek lepedők, ingek készítéséhez, ezenkívül szalmazsákokat, ágytakarókat, párnahajakat, bádogevőcsészéket s más kellékeket vásároltak. Ez évben rendeltek 109 frt 36 krért a kórház részére sebészeti műszereket is. A szaporodó kiadásokra való tekintettel, 1857-ben az ápolási dijat 34 krra emelte a kormány.

Ebben az évben a beteg létszám megkétszereződött, 319 lévén már az ápolt betegek száma.

Az év végén már annyira túl volt zsúfolva a kórház, hogy az állapotot tovább tűrni nem lehetett. A megyefőnökség felhivta Miskolcz város hatóságát, hogy a betegek elhelyezése végett a kórház melletti házat bérelje ki. A jószándék végrehajtását ismét megakadályozta a pénzhiány. Ideiglenesen szaporították az ágyak számát, de a helyzet ezáltal nem sokat javult.

1858. 1858. év elején nagy pénzzavarokkal küzdött a kórház. Az országos alap a vagyontalan betegekért járó s már elég tekintélyes összegre rugó ápolási dijakat — csak a kellő iratok beküldése után utalványozta s miután a betegek illetőségének s szegénységi bizonyítványainak beszerzése igen sok időbe került, a kórház pedig nem várhatott, a szükség égető volt.

A napi kiadások fedezhetésére 400 frt kölcsönt vettek fel a takarékpénztárból s megyeszerte adakozásra hivták fel a közönséget. A megyefőnökség már 1857. év végén felhivást küldött szét a miskolczi lelkészekhez, melyben elmondja, hogy miután a kórház kiadásai növekedtek s a kórházat nagyobbítani kell, «egy emberbarát sem kezdheti a közelgő újévi cselekedeteit hasznosabbal és üdvösebbel, mintha e közhasznú intézet gyarapítására tehetségéhez képest a szenvedő emberiség oltárához csekély áldozattal járul. Felhivatnak ennélfogva minden vallásfelekezeti t. cz. lelkész urak, miszerint a közelgő újévi egyházi szónoklataikban hiveiket a közhasznú intézet pártolására buzdítani sziveskedjenek».

Az általánosságban intézett felhivás folytán az újévi üdvözletek megváltása czimén néhány forint be is folyt a kórház pénztárába, a járási főszolgabirák is gyüjtést rendeztek a községekben, s egyes nemesszivű emberbarátok szintén adakoztak a jótékony czélra. Különösen ki kell itt emelni kesselőkői özvegy *Majthényi Pálné*, szül. *Beniczky Mária* csillagkeresztes hölgy 400 frtos adományát.

A Latabár Endre szinigazgatása alatt álló szintársulat is jótékony előadást tartott a kórház javára. Előadták «Marianna» cz. szinművet s a tiszta jövedelem 184 frt 54 krt tett ki.

A Balla Károly-féle házat a város pénzhiány miatt nem vehette meg, a kórházi betegek pedig napról-napra szaporodván, a megyefőnökség felszólította a várost, hogy a kórházat a tulajdonát képező Fáy-féle házba helyezze át.

A városi hatóság eleinte ellenszegült e határozatnak, mert, mint erre vonatkozó jelentésében elmondja, a Fáy-féle ház nem polgári,

hanem katonai kórházi helyiségül van kijelölve s ha most üresen is maradt (az ott elhelyezett katonaság ugyanis eltávozott a városból), az osztó igazság nem azt hozza magával, hogy azt ingyen a városi kórház részére átengedje, hanem hogy az érette évenkint fizetendő tetemes kamat némi fedezésére saját részére jövedelmező célokra fordítsa. A városi hatóság ezután azon véleményének ad kifejezést, hogy a városi kórház a tetemvári laktanyán kívül a szomszéd házat is kibérelvén, arra nézve, hogy rendeltetéséhez s alapításához képest 30—40 beteget befogadhasson, elegendő helyiséggel bir s nem kénytelen erején felül túlterjeszkedni, mert hiszen ha a kórház betegei számát végtelenül felemelheti, akkor rövid időn a Fáy-kórházban sem lenne számára elegendő helyiség, s hogy ez mind a város rovására történjék, arra magát a városi közönség nem kötelezte s szorongatott pénztári állapotánál fogva nem is kötelezheti.

A jelentés elmondja végül, hogy a szükségelt ruha- és butorneműeket sem szerezhetik be, mert nincs erre való készpénz s a városnak vesztett hitele miatt egy kereskedő sincs, ki a kijelölt szereket készpénzfizetés nékül kiszolgáltatná.

A kórházban ezalatt oda fejlődtek az állapotok, hogy a helyhiány miatt a *betegek a földön feküdtek*. A megyefőnökség most már utasította a városi hatóságot, hogy a Fáy-féle házat rövid néhány nap alatt kórházul rendezze be.

Hogy pedig a város ne károsodjék, elrendelte, hogy a kórház naponta 1 frt haszonbért fizessen a városnak s ennek utalványozása végett minden negyedév végén a megyefőnökséghez kérvény adandó be.

A szigorú hangon irott rendeletnek a város most már kénytelen volt eleget tenni.

1858 szeptember havában át is költözködött a kórház a tetemvári laktanyából a Fáy-házba s ez idő óta ott is maradt állandóan, míg a haladó kor parancsszava az új kórház építése iránt nem intézkedett. Tagadhatalan, hogy igaza volt a városi hatóságnak, midőn a kórház-áthelyezés elleni tiltakozásában elmondta, hogy a rendőri szabályokkal ellenkezik, hogy bármely kórház a város közepén meg-

36. A miskolczi régi közkórház. (A régi Fáy-féle kúria.)

türessék «s ragadványos betegségek uralkodása alatt a lakosság egészségi állapota veszélyeztessék«, de hát a szükség törvényt bont s miután másként intézkedni nem lehetett, az ügy az áthelyezéssel eléggé szerencsés megoldást nyert.

Most már volt elegendő hely a betegek befogadására, az ágyak számát szaporították, az ápoló-személyzetet is növelték, s hogy a dühöngő elmebetegek a többi betegek nyugalmát ne zavarják, a tetemvári volt kórházban külön elmebeteg-osztályt létesítettek.

Ebben az évben a megyei főorvos különösen felhivta a községek figyelmét arra, hogy miután a községekben valószinüleg több gyógyítható szürke hályogban szenvedő beteg van, azok a kórházban jelentkezzenek, hol a szegények teljesen díjtalanul, a fizetőképesek pedig a napi ápolási díj megtérítése mellett ápolást és gyógyulást találhatnak.

Dr. Popper József kitünő szemész volt és főképen hályogműtétekkel előszeretettel foglalkozott s a felhivásra jelentkezett betegek nagy része csakugyan gyógyultan hagyta el a kórházat.

Az új évet új reményekkel, de a régi gondokkal kezdette meg 1859. a kórház.

A polgármester a megyefőnökséghez intézett jelentésében meleg hangon szólt a kórházról, kiemeli annak fontosságát, elmondja, hogy húsz mértföldnyi távolságban egyedül a miskolczi kórház szolgálja a humanizmus szent ügyét, közel s távolból sereglenek ide a betegek, háromévi fennállása alatt több mint 1200 beteg talált benne gyógyulást, enyhülést, a hivatását áldásosan betöltő intézet tehát nagyon is megérdemli a felsőbb hatóság támogatását.

1859-ben összesen 16 szobában voltak a betegek elhelyezve, az ágyak száma már 60-ra rugott.

1859 április 14-én dr. Schnirch Emil előterjesztést tett egy új kórházi orvosi állás rendszeresítése iránt.

A főorvos javaslata ellen a város nem tett kifogást s a 240 frttal, egy szobából álló lakással, fütéssel, világítással javadalmazott kórházi másodorvosi állásra a pályázatot a «Pest-Ofner Zeitung» és a «Pesti Hirlap»-ban közölték.

Volt több pályázó, de ezek közül dr. Schnirch Emil az állásra *dr. Klein Jakab* orvost ajánlotta, ki «három hó óta szakértelemmel, pontossággal és ingyen teljesítette a kórházi szolgálatot». Ez ajánlattal egyidőben beterjesztette a kórházi orvosra vonatkozó szolgálati szabályzatot, mely 26 pontot foglalt magában s részletesen kifejtette az orvos teendőit.

1859 augusztus hó 14-én nevezte ki a megyefőnökség dr. Klein Jakabot a miskolczi kórház másodorvosává.

A kórházban 1875-ben sok kiütéses hagymázban szenvedő beteg feküdt s dr. Klein is ezt a betegséget kapta meg, mely a nemes emberbarát korai halálát is okozta. Fiatalon, alig 46 éves korában halt meg 1875 márczius 24-én.

A másodorvosi állás rendszeresítése után a kórházi betegek száma ismét növekedett, úgy hogy az az év végéig közel 900-at tett ki. Ez a szaporodás aztán évről-évre állandó lett.

1860. 1860-ban már a Fáy kórházban lévő helyiségek is czélszerűtlenek, szűkek voltak úgy, hogy azok átalakítására, kibővítésére kellett gondolni. Az ügykezelést nagyon megnehezítette azon körülmény, hogy az elmebetegek a tetemvári laktanyában voltak elhelyezve; de e tekintetben 1860-ban változás állott be. A tetemvári kórházat katonai kórházul engedték át s Fáy-ház kibővítése s részbeni átépítése iránt megindultak a tárgyalások a város és a megyefőnökség között. Persze ismét csak a pénzhiány volt a főakadály.

A megyefőnökség azonban olykép rendelkezett, hogy a város vegyen fel a szegényalapból 3000 frtnyi kölcsönt s ezt használja fel — a kórház által évenkint 6% törlesztési visszafizetés kötelezettségének kimondása mellett — az építési költségek fedezésére.

E határozat után dr. Popper József közbenjárása mellett tárgyalásba bocsátkoztak egy építészszel, elkészíttették a költségvetést, az építkezés tervét s azt jóváhagyás végett beterjesztették a megyefőnökséghez. Az építkezési költség 4341 frt 17 krban volt előirányozva. Az elmebetegek számára nyolcz czella építése volt tervezve, a szükséges másnemű átalakítások mellett.

Az év elején már jégverem készítését is elhatározták. Most fürdőszobát is akartak berendezni. A kórházi felügyelő ajánlotta, hogy a kapu mellé egy őrház-féle házikó építtessék, hogy az alkalmazandó kapus «az időjárás viszontagságai, eső, vihar, napszurás ellen kellően megvédessék». A kapus alkalmazását azért tartotta szükségesnek, «mert az ápoló-személyzet elégtelensége miatt az elmebetegek a kórházból mindég elszökdöstek».

1860 elején csak négy ápoló volt a kórházban s ez a betegek folyton növekedő létszáma mellett nagyon kevés volt. A városi hatóság elhatározta tehát, hogy az ápoló-személyzetet szaporítani is fogja, de épen ezért nem egyezett bele a kapus felvételébe. «Se őrházra, se kapusra nincs szükség, hanem az egyik ápoló fog majd a kórházi orvos intézkedése szerint — mint ez a végzésben el van mondva — a kapunál is eljárni» mely esetben a kórházi biztonság is az ajtó rendes kinyitására nézve a szükségnek megfelelőleg sikeresítve lenne».

Ezt a határozatot azonban a megyefőnökség megsemmisítette s intézkedett rendes kapuőr felvétele iránt.

A kórház átalakítására vonatkozó tervrajzot a cs. kir. mérnöki hivatal némi módosítással jóváhagyta s az építkezést el is kezdték.

Az építkezést *Steuer Tamás* építész vállalta el 4693 frt 74 krért, mely összeg meghaladta az előirányzott összeget, de ezt — miután szükségessége kitünt — fedezték.

Az építkezés befejezése után ismét beállt a szükség.

Lobhartsberger János kórházi gondnok a cs. kir. megyei hatósághoz intézett jelentésében elpanaszolja, hogy a «kórház költségei fedezésére minden eddig keservesen felhasznált pénzbeli forrás végkép elapadt. Az élelmezőnek még szeptember havára 182 frtnyi követelése van, úgyszinte október havára sem az ápoló-személyzet, sem pedig az élelmezőnek egy krajczár sem adathatott ki, melyeknek kielégítésére 700 frt szükségeltetik ; nem kevésbbé novemberre ismét vagy 800 frt lenne szükséglendő».

A bajon a város nem tudott segíteni ; a kórház tehát sürgönyileg

értesítette a budai helytartóságot a nyomorról, mire 1242 frt 12 krt utalványoztak a hátralékos ápolási dijak megtérítése gyanánt. Egyidejüleg nagy dorgatoriumot is kapott a kórház, hogy nem terjeszti fel idejében a szükséges iratokat s ez okozza a késedelmet. A késedelem különben megbocsátható, ha tudjuk, hogy az összes irásbeli teendőket egy ember látta el, ki, mint egy jelentésben elpanaszolja — «a napról-napra szaporodó irásbeli munkák mellett elsőd orvos távollétében mütői segédet is pótolt».

A kórházi gondnok, Lobhartsberger János gondját enyhítették az által, hogy irnokot adtak mellé, ki aztán a felszaporodott irásbeli munkák elvégzésében 78½ kr. napidíj mellett ideiglenesen segédkezett.

1860-ban, az alkotmányos élet beálltával, a kórház életében is változás állott be; az eddig német nyelven folyt ügykezelést a hazai nyelv váltotta fel. Az új aera új reményeket ébresztett s dr. Popper József kérte is a magyar királyi helytartósághoz intézett felterjesztésében az áldásosan működő intézet hathatós támogatását.

1860-ban már több, mint ezer beteg ápoltatott a kórházban.

1863. 1863-ban a közkórházakra vonatkozó ujabb szabályrendeletet adott ki a miniszterium s ebben az évi költségvetés, a hatóságokhoz való megkeresések, a betegek felvételére vonatkozó és az ápolási dijak megtérítése iránt való eljárás volt részletesen körülírva. Ugyanakkor rendeltetett el, hogy meghatározott számú tagokból álló választmány alakíttassék, mely a kórház ügykezelését ellenőrizze s az állandó felügyeletet gyakorolja.

Még 1861-ben ismét *dr. Katona Mihály* foglalván el a megye főorvosi székét, dr. Schnirch Emil, kórházunk megalapítója, külföldre távozott.

Dr. Schnirch Emil született Budán 1822. évi május 31-én; középiskolai tanulmányait Budán végezte, az orvosi tudományt Bécsben sajátította el, hol is 1846-ban orvostudor, 1848 julius 9-én szülész-mester, 1850-ben pedig sebész-tudor lett. Egyetemi tanulmányainak elvégzése után az úgynevezett «Lazareth»-ben (Bécsben,

tébolydai osztály) nyert másodorvosi állást, itt érte a bécsi forradalom, midőn a Burschen-légióban Semmelweiszszal, Bachchal, a későbbi miniszterrel együtt szolgált; ekkor fejlődött ki Bachchal való barátsága, ki őt 1853-ban Borsodmegye főorvosává nevezte ki, egy másik atyafiával Havas Sándorral, ki megyefőnök volt. Hivatalának elfoglalása után emberszeretete fellázadt a Miskolczon észlelt egészségügyi állapotok ellen s erélylyel, lelkesedéssel vette kezébe a kórház-alapítás hálátlan ügyét.

Megyeszerte eszközölt gyüjtésekkel, bálok, mulatságok rendezésével szerezte meg az első alapot a miskolczi kórházhoz. Kitünő adminisztrátori tehetség volt, a terve elé tornyosuló akadályok nem riasztották vissza semmitől, pedig hangos, szókimondó természete sokszor ellentétbe hozta a fennálló áramlattal; Miskolczon mint «rebell», Budán pedig mint «pecsovics» volt félreismerve. Rendkívül művelt nagytehetségű ember volt; latinul, magyarul, németül, francziául és angolul folyékonyan beszélt s tudományánál csak emberszeretete volt nagyobb. A miskolczi kórház létesítése iránt kifejtett eredményes működése után állami ösztöndíjjal Németországot, Francziaországot és Angliát utazta be, egy évig volt külföldön, hol az elmegyógyászat terén kitünő ismeretekre tett szert, majd 1863-ban a nagyszebeni állami elmegyógyintézet igazgatója lett s ebben a minőségben működött addig, míg a budapesti lipótmezei elmegyógyintézet meg nem nyilt. 1868-ban, báró Wenckheim belügyminisztersége alatt az intézet igazgatójává neveztetett ki s érdemekben gazdag életét itt fejezte be 1884 márczius hó 8-án. Érdemei elismeréseül, munkássága jutalmául 1879-ben királyi tanácsosi czímmel tüntettetett ki.

Schnirch a becsületesen teljesített munka jóleső tudatával távozhatott Borsodmegyéből s a távolban is mindig érdeklődéssel kisérte az általa alapított intézet működését.

Az érdeklődésre, jótanácsra szükség is volt, mert a kórház a 60-as évek közepén válságos helyzetbe jutott.

A kórház eddigi fennállása éveiben is állandó pénzzavarokkal

küzdött, de az 1860-iki úgynevezett októberi diploma óta magára hagyatván, a 60-as évek elején, 1863-ban a szükség s a pénztelenség oly mérvben jelentkezett, hogy az intézet a pusztulás szélén állott.

A bajok gyökeres orvoslása csak később történt meg, midőn a kórház viszonyainak rendezése végett kiküldött *Teleky Lajos* m. kir. helytartó-tanácsos, királyi biztos megjelent Miskolczon s a zavaros állapotokon rendet csinált.

Teleky Lajos a hátralékos ápolási dijak s más pénzbeli ügyek rendezése mellett részletes szolgálati utasítással látta el a kórház választmányát, igazgató-orvosát, másodorvosát, a kórházi gondnokokat és az ápoló-személyzetet.

Ideiglenes kórházi gondnokká *Szombathy József* neveztetett ki, később *Koháry Sámuel* lett a gondnok.

1865. A zavaros állapotok 1865-ben véget érvén, a kórház ismét a fejlődés útjára lépett.

A város szerette volna, ha a kórház országos állami közkórházzá alakíttatott volna át, de ebbeli kérelmével elutasíttatott.

1872. 1872-ben a város és a kórházi választmány között új szerződés köttetett a kórházul szolgáló s a város tulajdonát képező Fáy-ház bérletére nézve. A kórház eddig 500 frt bért fizetett a városnak, ezt a bérösszeget a város 1872 április 24-től kezdve évi 1200 frtra emelte fel.

1872-ben közel egy és fél ezerre szaporodott már az ápolt betegek száma, az ápolási díj 51 kr volt.

1874. 1874-ben dr. Klein Jakabon kívül többen estek a hagymáz áldozatául. Igy elhalt a kórházba bejáró *Réczey* nevű sebész, *Kóháry* kórházi gondnok nejével s *nyolcz ápoló* is.

1875. 1875. év márczius hó 29-én dr. Popper József *dr. Singer Henriket*, ki már három év óta bejárt a kórházba s résztvett a kórházi orvosok teendőiben, helyettesítette az elhalálozás folytán megüresedett segédorvosi állásban. Borsodmegye közgyűlése május hó 18-án tartott közgyűlésében a segédorvosi állásnak dr. Singerrel való ideiglenes betöltését tudomásul vette, az állást azonban véglegesen csak a következő évben tartott közgyűlésen töltötte be.

1876-ban a kórház ismét egy nagy lépéssel haladt előre a fejlő- 1876.
dés útján. Ebben az évben határozták el, hogy az elmebetegek részére külön tébolydai osztályt állítanak fel s e czélra az állam által rendezett jótékonyczélú sorsjáték jövedelméből tízezer forint állott a kórház rendelkezésére.

A Fáy-ház udvarán épült tébolyda egy 10 méter széles és 17 mé- 1877.
ter hosszú épület, mely az udvart két részre osztja, közepén egy hosszú folyosó által van elválasztva, egyik oldalán a czellák, másik oldalán egy-egy nagyobb és egy-egy kisebb szoba. Van még egy másik folyosó, mely keresztben választja el a helyiséget s a férfi- és női betegek elkülönítésére szolgál.

A tébolydában összesen 30 beteg számára volt hely.

Hadd álljon itt e kórház részeinek leirása is.

A kórházi épület, mely a város tulajdonát képezte, régi nemesi curia volt a város középpontján s a szinháztól mintegy 200 méterre feküdt.

Főhomlokzata keletnek néz a Szinház-utczára, északi homlokzata a zárdatérre, míg délről a Pecze árka határolja, nyugatról pedig magán udvartelkek zárják el.

Az egész terület circa 3600 □-méter. E telken öt különálló épületben nyertek a kórház egyes osztályai helyet.

A telek keleti oldalán van a földszintes, méter-vastagságú falakkal biró főépület, közepén egy hosszú, sötét folyósó által kettéválasztva, egyik oldalán az orvosi lakás, irodák, konyha és raktár, a másik oldalon az I. osztály, öt egymásba nyiló betegszoba, melyekben a férfi belgyógyászati, sebészeti és bujakóros betegek voltak elhelyezve.

A szobák falai és padlózatai lehető legegyszerűbb: meszelt és fenyőfa. Az utolsó kórterem mellett volt a műtőszoba. Czéljának már kicsinységénél fogva sem felelt meg, mert csak 5·5 méter hosszú és 4 méter széles volt, azonkívül egyszerű meszelt falakkal és fehér, hézagos fenyőpadozattal birt, tehát gyökeres desinfectiójára a műtétek után gondolni sem lehetett.

Ezt a műtőszobát később — a mennyire lehetett — dr. Singer Henrik átalakíttatta. A padozatot terazzóval rakatta ki, a falakat lekapartatta s mosható olajfestéssel látta el, úgy hogy már inkább megfelelt az egészségügyi követelményeknek.

Az első osztályban 38 ágy volt elhelyezve, ezek közül azonban 3 az ápolóké, úgy hogy csak 35 beteget lehetett benne elhelyezni. A fűtés, mint általában az egész kórházban, kívülről fülő közönséges vaskályhákkal történt, kivéve a női osztályokat, hol a kályhák részben belülről fűltek.

Szemben a főépülettel s azzal párhuzamosan az udvar, nyugati oldalán volt egy 45 méter hosszú, alacsony és meglehetősen rozzant épület, melynek a Zárda-utczára eső vége a gondnoki lakást, udvarra néző része pedig két kórtermet foglalt magában. Egyik a II. osztály volt, 10 méter hosszú és 8·5 méter széles, de csak 3·5 méter magas terem, 19 ágygyal (egy az ápolónőé), úgy hogy egy ágyra 11·9 köbméter esett. Közvetlen mellette s ugyanezen épületben volt a III. osztály, 17 méter hosszú és 6·5 méter széles s ugyanolyan alacsony, mint az előbbi, mely régen istálló volt. Volt benne 25 ágy (egy az ápolónőé), esett tehát egy ágyra 15·4 köbméter. Ezen osztályban a női belgyógyászati, sebészeti és szemészeti betegek helyeztettek el.

A IV. osztály 19 méter hosszú és 8 méter széles. Négy kisebb szoba volt benne, melyek egy hosszú közös folyosóra nyiltak. A szobák mind egyforma nagyságúak, egyenkint 6·30 méter hosszúak 4·50 méter szélesek és 3·8 méter magasak. Az első szoba 9 ágygyal (egy az ápolónőé) a szülészeti esetek számára, a többi háromban férfibetegek voltak elhelyezve, rendesen csak belgyógyászatiak, de ha a szükség úgy hozta magával sebésziek vagy bujakórosok is. Ezen szobákban 9, 10 és 9 ágy volt (egy az ápolóé) s egy ágyra esett 11·6 köbméter ürfogat, *tehát egyharmadrésze a minimumnak.*

Az ágyak oly szorosan voltak elhelyezve, hogy egy ember épen hogy elfért köztük.

Ugyanez épület végében volt a fürdőszoba összesen 3 káddal az egész kórház számára (az első osztálytól tehát a fürdő mintegy

40 méter távolra volt az udvaron keresztül) s a fürdőszoba mellett nyert elhelyezést a hulla kamara.

A nem szorosan a betegek elhelyezésére szánt helyiségek közül a főépületben voltak elhelyezve: a konyha, e mellett egyik oldalt a raktár, fehérneműek számára, másik oldalt az iroda s ezzel szemben egy kicsiny, 5 méter hosszú és 2 méter széles szoba az egész orvosi személyzet számára s egyúttal rendelőszoba a járó betegeknek. Várószoba nem volt; nyáron az udvaron, télen a fütött folyosón várták a betegek. Ugyanezen épületben volt az orvos lakása, egy nagy és egy kis szoba, egy előszoba-félével. A másik épületnek a Zárda-utczára néző végében volt a gondnoki lakás, két kis szoba, egy előszobával és konyhával.

Ime ilyen volt a régi kórházi épület, mely hogy a betegápolás mai követelményeinek nem felelt meg, a leirásból is kitünik.

1877 márczius havában a belügyminiszterium rendelete értelmében a megyei közgyűlés megalakította a kórházi bizottságot, melynek elnöke *Kun István*, tagjai pedig Beller József apátplébános, Kun Bertalan ref. püspök, Margó Emilián gör. kath. lelkész, Kotz József, Szücs Sámuel, Rácz Ádám, megyei bizottsági tagok voltak. Ezen bizottsági tagokból alakult meg Margó Emilián elnöklete alatt a kórházi albizottság, tagjai Kotz József, Rácz Ádám és dr. Popper József voltak.

A kórház tisztviselői személyzete elégtelennek bizonyulván, a belügyminiszteriumhoz felterjesztés tétetett egy pénztárnoki állás rendszeresítése iránt. A miniszternek az ellen nem volt kifogása, az állás rendszeresíttetett, arra a pályázat kiiratott és a jelentkezett 10 pályázó közül Fischer Lajos választatott meg évi 700 frt javadalmazással kórházi pénztárnoknak. Ugyanakkor elhatározták, hogy Wertheim-pénzszekrényt is vásárolnak.

Pénztárnok és pénzszekrény! Sokat jelentő esemény ez a kórház történetében!

A nehéz napok véget értek, az anyagi zavarok elmultak, a kórháznak rendesen dotált orvosi, tisztviselői és ápolói személyzete volt

s 1877. év végén már 5758 frt 32 krral több volt a bevétel, mint a kiadás.

1878. 1878! Ez az évszám szomorú emléket hagyott hátra a kórház történetében is. A vészes augusztus 31-iki éjjelen, midőn az enyészet szelleme terjeszté ki fekete szárnyait Miskolcz város felett, midőn a hegyekből jövő víztömeg hömpölyögve lepte el az utczákat s halálhörgés, jajkiáltások verték fel az éj csendjét: a betegekkel telt kórházba is behatolt a piszkos, sárga víz. S megmozdultak, úsztak az ágyak. A kórházban ez időben csupa faágyak voltak s e faágyaknak köszönhették a betegek megmenekülésüket.

A betegek mit sem sejtve feküdtek kórágyaikon, midőn zürzavaros, ijedt hangok hatoltak a szobákba s a betegek egyszerre csak észrevették, hogy megmozdulnak az ágyak s lassan, egyenletesen emelkedni kezdenek. A víz emelte azokat. A faágyak úsztak a vizen s miután közel voltak egymáshoz, nem borultak fel, hanem a víz növekedésével emelkedtek a padlás felé.

S ekkor megható jelenet játszódott le.

A kórházba behallatszó zaj és segélykiáltások hangját egy beteg hangja harsogta túl. Imára hivta társait. Felismerte a veszélyt s nyugalomra, imára szólította őket. S a betegek engedelmeskedtek. Az illető, ki kántor volt a vidéken, előmondta a zsoltárt s beteg társai áhitattal énekelték utána. Nem ugráltak ki az ágyakból, hanem bizva az isteni gondviselésben, az ágyakban fekve imádkoztak a maguk s a veszélyben levő kórházi tisztviselők életéért.

S a halálfélelem szörnyű perczei imaközben megenyhültek, az idő mulott s a betegek érezték, hogy a víz apad, az ágyak lefelé szállanak, a veszély elmult.

A kórházban csakis egy kis gyermek esett az árvíz áldozatául.

Az árvíz után szomorú látványt nyujtott a kórház. Ágyak, ágyneműek bepiszkolva, részben hasznavehetetlen állapotban hevertek szerteszét, a tisztviselők lakásai iszappal bemocskolva, a kórszobák falairól a vakolat lehullva, romlás, kár mindenfelé.

Az árvíz által okozott károkat igyekeztek mielőbb rendbehozni s a kórház csakhamar a régi rendes mederben végezte feladatát.

Nemsokára ezután dr. Popper József kihallgatáson volt báró Wenckheim Béla helyettes miniszterelnöknél, hogy a kórház számára az árvíz által okozott kár helyrehozhatása végett előleget kérjen. A miniszterelnök kegyesen fogadta dr. Popper József előterjesztését s utalványozott is 2000 frtnyi előleget.

A belügyminiszter jóváhagyta egy új osztály-orvosi állás rendszeresítése iránti határozatot és a következő évtől kezdve az igazgató-orvos évi 800 frt, az osztály-orvos 600 frt s a másod-orvos 300 frt fizetést huzott.

Osztály-orvossá dr. Singer Henrik, másod-orvossá pedig dr. Szánthó Bertalan neveztetett ki.

Az évek haladtával, a haladó kor követelményeivel szemben mindinkább érezhetőbbé vált a közkórház helyiségeinek szűk volta, berendezéseinek czélszerűtlensége.

A betegek állandóan szaporodtak s e szaporodással szemben a helyiségeket megnagyobbítani, az ágyak számát emelni, pénzhiány miatt nem lehetett.

Dr. Popper József a jó ügyhöz méltó buzgalommal fáradozott az észlelt hiányok pótlásán, de gyökeresen csak a kórház kiépítése által lehetett volna a bajokon segíteni.

1880-ban kérvényt is nyujtott be Tisza Kálmán miniszterelnök- 1880.
höz a kórház kiépítése iránt, de e kérvény, ismét csak a pénzhiány miatt, kedvező elintézést nem nyerhetett.

1881-ben ismét felszinre került a kórházépítés kérdése. Egy 1881.
kedvező alkalom reményt nyujtott arra, hogy a felterjesztendő kérelem most talán kedvezőbb fogadtatásra talál.

1881-ben ugyanis a Miskolcz környékén tartott hadgyakorlatok alkalmából, midőn királyunk megjelenésével tüntette ki városunkat, az ő mindenre kiterjeszkedő figyelme kórházunkat sem kerülte el.

Szeptember hó 11-én d. u. 2 óra 40 perczkor Mendel altábornagy,

Tisza Kálmán miniszterelnök és más méltóságok kiséretében meglátogatta kórházunkat.

A felséges vendéget a kórház személyzete, élén dr. Popper József igazgató-főorvossal fogadta. A rövid üdvözlő beszéd után Ő felsége benyitott az első kórszobába. Nyájasan, az ő megnyerő, szívjóságáról tanuskodó pillantásával nézett végig a betegek sorain. A látogatás ősz elején történvén, ez időben — mint rendesen cséplés idején — a kórházban sokan feküdtek olyanok, kik a cséplőgépeknél szerencsétlenül járva, csonkítást kellett rajtuk végezni. Az operált betegek bekötött végtagjaikkal valósággal egy kis ütközet utáni látványt nyujtottak. Ő felsége figyelmét azonnal felköltötte a sebészeti kórteremben fekvő betegek sorsa s dr. Poppertől az operácziók felől kérdezősködött. Jóságosan mosolygott, mikor egy nőbeteg, kinél pár nap előtt gégemetszést végeztek, azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy jutalmazza meg a kórházi orvosokat, kik az ő életét megmentették.

Ő felsége a kórtermek megtekintése után megelégedésének adva kifejezést, a közönség harsány éljenzése között távozott.

Nagyjelentőségű volt e látogatás kórházunkra nézve azért is, mert orvosainknak alkalmat adott arra, hogy kórházunk czélszerűtlenségét s átalakításának szükségességét a megjelent méltóságok előtt hangoztathatták.

Az év eseményei közül a királyi látogatáson kívül kiemelendő még a dr. Popper József tiszteletére rendezett ünnepély. Ez évben, szeptember 26-án töltötte be dr. Popper József kórházi működésének 25-ik évét. Ez alkalomból a kórházi igazgató tiszteletére szép házi ünnepélyt rendeztek, melyre úgy a kórházi bizottságot, mint a miskolczi orvosokat meghivták s Popper érdemeit méltató beszéd kiséretében leleplezték az ez alkalomra készített arczképét. Dr. Popper érdemeit felsőbb helyen is méltányolták, a mennyiben a királyi kegy már előbb a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével tüntette ki.

1883. 1883-ban a kórház orvosi személyzetében változás állott be, a mennyiben dr. Szánthó Bertalan m.-keresztesi körorvossá választat-

ván meg, állásáról lemondott s helyébe négy pályázó közül *dr. Sassy János* neveztetett ki.

A kórház czélszerűtlensége s túlzsufoltsága miatt ez évben is panaszkodtak orvosaink, de a helyzeten változtatni nem lehetett.

A kórházi bizottság e panaszok következtében felhivta dr. Popper Józsefet, hogy részletes tervrajzot adjon be a helyi viszonyoknak megfelelő új kórház építése iránt. Dr. Popper eleget tett e felhivásnak s 1884. év október hó 20-án kelt jelentésében előterjesztette javaslatát. E javaslat is bizonyítja, milyen forró szeretetet tanusított dr. Popper az igazgatása alatt álló intézet iránt. Mennyire fájt nemes lelkének a kórház rozzant, czélszerűtlen állapota, mily nagyon óhajtotta, hogy szegény betegei a tudomány haladásának megfelelő épületben nyerjenek elhelyezést.

A betegek gyógyítására használt helyiség — mondja jelentésében — 2190·60 köbméter ürt foglal magában. Az összes terület pedig, melynél a betegek felvételére rendelt helyiségeken kívül még a melléképületeket, az udvart és a kertet is kell számításba venni, 4200 négyszögmétert mér. Ha ezen méretekkel szemben tekintetbe veszszük, miszerint egy csak némileg szabályszerüleg berendezett kórházban egy-egy beteg számára legalább 25 köbméter légür kivántatik, akkor a kórházunkban létező, 2200 köbméterre menő légürben nem több, mint összesen 88 beteg volna kezelhető, holott pedig 140—160 beteg kezeltetik naponta. Ha pedig a kórházi telek egész kiterjedésénél vagyis a fentemlített 4200 négyszögmétert veszszük számitásunk alapjául, akkor csak 42 beteget volna szabad felvenni, mert egy szabályos kórházban 100—200 négyszögméter számíttatik egy-egy beteg részére.

Tény tehát, hogy kórházunkban kétszerannyi beteg kezeltetik, mint a mennyit a rendelkezésre álló légür a legszerényebb számítás szerint megenged és majd négyszer több betegnek szolgál intézetünk menhelyül, mint a mennyi a kórházi telek kiterjedésénél fogva benne kezelhető; innen pedig önként következik, hogy a kórház jelenlegi helyiségeiben a betegek annyira össze vannak zsúfolva, hogy azok-

ban jövőre nem kezeltethetnének, ha a szabályszerű nyilvános betegápolást városunkban gúny tárgyává tenni nem akarjuk.

De nemcsak azon körülmény teszi szükségessé, hogy új kórházat építsünk, — írja tovább beadványában — mert a mostaniban a betegek túlságosan össze vannak zsúfolva, hanem főleg azon tény, hogy 150 ágy, mely a végső szükségben elhelyezhető, távolról sem elégséges az évről-évre nagyobb számban jelentkező betegek elhelyezésére, különösen őszkor és télen a saját hajlékkal nem biró szegény betegek száma oly nagy, hogy ha a kórházi igazgatóság nem volna kénytelen fekhely hiánya miatt a felvételért esdeklő betegeket elutasítani, akkor a betegek napi létszáma a kétszázat is meghaladná.

Dr. Popper ezek elmondása után az új kórház helyéül a zsolczaikapu tájékán levő úgynevezett régi sóház fundusát ajánlotta s részletesen kifejtette az építkezési pénzalap megszerzésére vonatkozó tervét.

A gondosan kidolgozott terv — egyelőre csak terv maradt. A kórházi bizottság beterjesztette javaslatát a megyéhez, onnan felment a miniszteriumhoz, de a jobb sorsra méltó ügy, a sok akadály s nehézségek zátonyán megfeneklett. Dr. Popper nem érhette meg egyetlen vágya megvalósulását. Pedig, mint a róla szóló emlékbeszéd szerzője mondja : ezt az egyet szerette volna még megérni, ez a vágy volt az ő mankója, a min járt, ez a hit, hogy megéli az új kórház létrejöttét, tartotta benne az életet. «S ha nem halt meg oly boldogan, mind tán szerette volna, ha nem érte el kitüzött czélját, ez az ő hibáján kívül történt.»

Míg az új kórház építésére vonatkozó felterjesztés a miniszteriumban birálat tárgyát képezte, ezalatt az itthoni intéző körök egészségügyünk egyik nagyon is érezhető baját igyekeztek orvosolni.

A kórházi felvételre jelentkező, ragályos betegségben szenvedő egyének elhelyezése régóta nagy gondot okozott. A kórház szűk voltánál fogva a közönséges betegek számára sem volt elegendő hely, annál kevésbbé tudták tehát a hevenyfertőző betegeket a többiektől, úgy, a mint ezt az egészségügyi szabályok megkövetelik, kellő-

leg elkülöníteni. A mindinkább érezhető baj orvoslása végett tárgyalások indultak meg a kórház és a város között s e tárgyalások kellő eredményre is vezettek.

Elhatároztatott, hogy *járványkórház* fog felállíttatni.

A járványkórház felépítése tárgyában a városi hatóság és a kórház részéről kiküldött bizottság megállapodott abban, hogy a város elvállalja 30 beteg befogadására alkalmas helyiség építését, azt saját költségén felszereli és berendezi, egy felügyelő közegnek 360 frt évi fizetését fedezi, viszont a kórház két ápolónak 480 frtot, az alkalmazandó orvosnak 400 frtot fog fizetni.

A járványkórház igazgatása a közkórház hatásköréhez tartozik s a kórházi bizottság felügyelete alatt áll.

Ezek voltak a főbb pontok, melyek az építkezés megkezdése előtt kölcsönösen megállapíttattak.

Járványkórházi orvosi állásra a pályázat kiiratott s a jelentkezett négy pályázó közül *dr. Ballagi János* neveztetett ki.

A megbetegedett s állásától felmentett kórházi gondnok helyére pályázat iratott ki s négy pályázó közül *Roller István*, az eddigi pénztárnok választatott meg; a pénztárnoki állást pedig az eddigi irnok, *Szentiványi Kálmán* nyerte el.

Az új gondnok javaslatot adott be egy a kórház udvarában építendő mosóda tárgyában. E mosódára már rég szükség volt. A szennyes ruhákat eddig az órányi távolságban fekvő Diósgyőrben mosták s miután sokszor, főképen télnek idején nem hozták kellő időben haza, a kórház ilyenkor tiszta fehérnemű nélkül állott és ez kellemetlen zavarokat okozott. E zavarokat tekintetbe véve a város a mosóda építését el is határozta.

A járványkórház is csakhamar elkészült. Ez a megye akkori főorvosának, *dr Markó Lászlónak* köszönhető, a ki kiváló buzgalommal, egész befolyását felhasználva fáradozott azon, hogy a járványkórház felépüljön és rendeltetésének átadassék. Ez épületben, melyet Miskolcz város közönsége saját telkén — a város szomszédságában — a járványos betegségben szenvedők számára építtetett,

a kórházi felügyelő lakásán kívül 4 tágas, világos, 6—6 beteg számára felszerelt kórszoba van, kettő a férfi-, kettő pedig a női betegek számára. Az épület többi részét fürdőszoba, jégverem és raktárhelyiség foglalja el.

1888. A járványkórház 1888 január hó 1-én nyilt meg. Orvossá dr. Ballagi János neveztetett ki, a kórházi felügyelői állás pedig Tóth Sándorral töltetett be.

A megnyitás évében 16 járványos betegségben szenvedő egyén ápoltatott a kórházban.

1889. A következő 1889. évben 21 beteg vétetett fel, kik orbáncz, vérhas, hagymáz és himlőben szenvedtek.

A kórházi orvosok ez évben tettek lépést az iránt, hogy a kórházi tisztviselők a megyei nyugdíjintézetbe felvétessenek, kérvényüket azonban a megyei bizottság kedvezőtlenül intézte el. A megyei nyugdíjintézetbe a kórház alkalmazottait nem vették fel.

1890. 1890-ben már 2281 beteg vétetett fel gyógykezelés végett. Kórházunk megnyitása — 1856 óta — 1890-ig összesen 52.696 beteg részesíttetett gyógykezelésben s az akkori statisztikai adatok szerint a beteglétszámot tekintve, a hazai kórházak között a miskolczi kórház mindjárt a budapesti és pozsonyi kórház után következett. Sajnos, hogy épülete és berendezése e rangfokozatnak nem felelt meg.

Egy új közkórház felépítésére ekkor már mintegy 40.000 frt állott rendelkezésre, még pedig 22.000 frt tartalékalap, mely tisztán megtakarításokból és a hátralékok behajtása körül kifejtett buzgóság által jött létre, továbbá 10.000 frt a megyei szegényalapból és 5000 frt Miskolcz város adománya.

Ez évben egy drága górcsővel gyarapították a kórház eszköztárát s a betegek részére könyvtárt állítottak fel. Szaporítani óhajtották az orvosi személyzetet is, de ezt a miniszterium nem engedélyezte.

Itt említjük meg, hogy a miskolczi illetőségű orvosnövendékek, kik a nyári szünidő alatt kórházunkba szorgalmasan bejártak s a kóresetek megfigyelésben résztvettek, a kórházból elbocsátott

szegény betegek javára sikerült tánczmulatságot rendeztek s megvetették alapját az úgynevezett kórházi perselypénztárnak, melynek jövedelme az elbocsátott betegek nyomorát enyhíti.

Az utóbbi évek története személyi változások hosszú sorozatát 1892.
foglalja magában.

Az év folyamán a kórházi orvosok sorában is változás állott be.

Dr. Sassy János másodorvosi állásáról lemondott. A megüresedett orvosi állásra a pályázat kiiratván, kilencz pályázó jelentkezett, kik közül *dr. Ballagi János* nyerte el az állást. Ezáltal a járványkórházi orvosi állás üresedvén meg, az erre pályázott két orvos közül *dr. Klein Arthur* neveztetett ki.

A kórházi orvosok, tisztviselők, ápoló- és szolgaszemélyzet számára a szolgálati szabályozatok ujonnan szerkesztettek és ezeket a kórházi bizottság megerősítette.

Az 1894-ik év különösen gyászos csapást mért kórházunkra. 1894.
Ekkor, 1894 szeptember hó 26-án hunyta le örök álomra szemeit intézetünk igazgató-főorvosa: *dr. Popper József.*

Neve a miskolczi közkórház történetében örökké ragyogó betűkkel van megörökítve.

Dr. Popper József halála után, 1894. év november 24-én Borsodmegye akkori főispánja *dr. Singer Henriket* nevezte ki a miskolczi közkórház igazgató-főorvosává. Az ennek folytán megüresedett osztály-orvosi állás *dr. Szánthó Bertalannal* töltetett be.

Kis idő multán a segéd-orvosok sorában is változás állott be. Dr. Ballagi János állását elhagyván, helyét előbb *dr. Keresztes Dániel*, utóbb *Pfliegler Imre* foglalta el.

Lassanként az új kórház létesítése felett évek óta borongó homály is oszladozni kezdett. A már régebben választott építészeti bizottság ujult erővel vitte előre a hosszú idő óta huzódó ügyet.

E bizottság következő tagokból állott: Soltész Nagy Kálmán polgármester, elnök, továbbá Bizony Ákos, dr. Csáthy Szabó István, Enyedi Lukács államépítészeti mérnök, dr. Markó László megyei főorvos és Adler Károly városi mérnök.

Soltész Nagy Kálmán, az építészeti bizottság elnöke, a város bokros érdemű polgármestere, már hosszabb idő óta buzgólkodott azon, hogy az évek óta vajudó kérdés a megoldás stádiumába jusson. Soltész Nagy Kálmán az elsők között volt, kik a kórházépítés szükségességét folytonosan hangoztatták, a város fejlődése iránt melegen érző szive régen óhajtotta, hogy a humánus intézet új életre keljen.

Az ügy hosszas tanulmányozás tárgyát képezte. A mérvadó körök egy része a régi kórház modern átalakítását tervezte, mely áramlattal szemben — nagyon helyesen — a már dr. Popper József által hangoztatott elv: a kórháznak a városon kívüli elhelyezése s egész ujonnan építése iránti törekvés győzött.

A városi építészeti bizottság megbizta *Adler Károly* városi főmérnököt, hogy egy teljesen új kórház tervét és költségvetését készítse el. Adler Károly megfelelt a reábizott feladatnak s az új kórház tervét a modern építészet s az egészségügy követelményeinek megfelelőleg elkészítette.

Ez a munkálat megbirálás végett a belügyminiszteriumhoz felterjesztetett.

A miniszterium által részben elfogadott tervezet a statisztikai adatok nyomán változtatott programm következtében — a részletes költségvetés elkészítése előtt — újból átdolgoztatott s az újból felterjesztetvén, a miniszterium által jóváhagyatott.

A városi építészeti bizottság a tervezet elkészítésével működését befejezvén, az ügyre vonatkozott iratokat megvalósitás végett a megyéhez tette át.

Az ügy végleges elintézését azonban a megye közigazgatásában beállott személyi változások, részben pedig dr. Popper József halála egyelőre megakasztották.

Közel kétévi szünetelés után nyert csak a mű megvalósítása biztosabb alapot, midőn *dr. Tarnay Gyula* vette kezébe az ügyet.

Dr. Tarnay Gyula az építészeti bizottsággal együttesen erélyes kézzel látott hozzá az ügy végleges rendezéséhez. Helyes érzékkel, tapintattal, körültekintéssel s buzgalommal napirenden tartotta

a kórházépítés kérdéseit s rövid idő alatt megoldotta a gordiusi csomót.

Az új kórház felépítése első sorban is dr. Tarnay Gyula érdeme. Ő talált módot az építkezéshez szükséges pénz aránylag olcsó megszerzésére, ő tervezte, rendezte a financziális viszonyokat, neki köszönhetjük leginkább, hogy városunk immár ezzel a monumentális épülettel, az új kórházzal gazdagodott.

A m. kir. belügyminiszterium 1897-ben hagyta jóvá a kórházra 1897. vonatkozó terveket és a 250.120 frtban előirányzott költségvetést. Utasította azonban a vármegyét, hogy a költségek fedezéséről kellően gondoskodjék.

A kórház tartaléktőkéje akkoron 34.000 frtot tett ki, ezenkívül Borsodmegye a megyei betegápolási alap bevételeiből megtakarított 22.000 frtot, Miskolcz város 5000 frtot s ingyen telket ajánlott fel. A kórházépítésre rendelkezésre álló összeg nagy része a berendezésre lévén szükséges, az építésre szükséges összeget kölcsön útján kellett beszerezni.

Az alispán ajánlata folytán a 250.000 frtnyi összeg 50 évi törlesztés kötelezettsége mellett a magyar jelzálog-hitelbanktól szereztetett be.

A bankkal kötött egyezséget a belügyminiszter 1898. évi 78621. 1898. számú rendelettel jóváhagyta.

A kölcsönzött összeg 12.165 frtot kitevő kamatainak egy része, mintegy 10.000 frt, a kórház bevételeiből, az ápolási dijak emeléséből befolyó jövedelemből, a hátralevő 2165 frt pedig az országos betegápolási alapból fedeztetett.

Élénk eszmecserére adott alkalmat a kórház elhelyezésének kérdése.

Három hely volt kijelölve: a szentpéteri kapu, a Gordon-utcza vége s a Népkert melletti tér. Miskolcz város a Gordon-utcza végén 9000 □-ölnyi területet ingyen ajánlott fel s kijelentette, hogy ha a kórház más helyen épülne, a megye a felajánlott telket tulajdonának tekintheti.

1898. évi október hó 8-án dr. Raisz Gedeon miniszteri osztálytanácsos s közegészségügyi felügyelő közreműködése mellett tartatott meg az a bizottsági ülés, mely a kórház helyét végleg megállapította.

A bizottság a szentpéteri kaput a kaszárnyák közelsége, a Gordon-utczát pedig szintén a közelben levő sertéshizlalótelep miatt kórházépítés helyéül alkalmasnak nem találta s elhatározta, hogy a kórház a népkert mellett, a csabai uton, a «Vörös rák» vendéglő közelében építtessék.

S valóban, a választott népkert melletti telek ugy a kitünő közlekedési vonal mentén való fekvése, mint talaja, vize miatt a város más részeiben ajánlott telkek között kórházi czélokul a legmegfelelőbb.

E 10—11.000 □-ölnyi terjedelmű telek Máhr Károly örököseinek tulajdonát képezte, ehhez a kórház-telek kiegészítésére és a megnyitandó új út létesítése végett részben a mindszenti róm. kath. plébánia, részben pedig a néhai gróf Szirmay Alfréd tulajdonát képező «Vörös rák» telkéből kellett még hozzávásárolni.

A 11.795 □-öl nagyságú telek ára 23.590 frtot tett ki s ezt az összeget a kórházi építési tőkéből előlegezték.

Ily módon ez az ügy is szerencsés elintézést nyervén, az építési munkálatokra pályázat íratott ki és az 1898. év márczius 16-án megtartott árlejtésen a jelentkezett hat pályázó közül Hirschl Ede és társai czég ajánlata fogadtatott el.

A vállalkozók $18^1/_2\%$ engedmény mellett 200.381 frt 54 krért eszközölték a kórház építését. Az építkezést 1899 május hó első napjaiban kezdték meg s a kórház a téli hónapok beállta előtt már tetőzet alá került.

1899. Az építés és a kórház berendezésének számos mellékügye az építészeti bizottság kezeiben volt, mely dr. Tarnay Gyula alispán elnöklete alatt Soltész Nagy Kálmán polgármester, dr. Szabó Gyula, Blazsejovszky Ferencz, Lévay József, Bartányi Gyula, dr. Csáthy Szabó István, Kozma Elek, dr. Katona József, Harangi Menyhért, dr. Singer Henrik, dr. Szánthó Bertalan, Adler Károly városi mérnök és Horváth Béla kir. mérnök tagokból állott.

37. Az új Erzsébet-kórház igazgatósági épülete.

Báró Vay Elemér, vármegyénk főispánja indítványára a megye közönsége feledhetetlen királynénk dicső neve után «*Erzsébet*» *kórháznak* nevezte el az épülő intézetet s e név viselése legmagasabb helyen is megengedtetett.

1900. Az «Erzsébet» kórház 1900-ban adatott át rendeltetésének.

A miskolczi új «Erzsébet» kórház a város határának déli részében, Heő-Csaba községhez vezető országúttól keletre, a tiszavidéki vasuti rendezőpályaudvar felé nyuló mintegy 11.000 □-ölnyi területen van. Határai: keletről miskolczi szántóföldek, nyugotról a Heő-Csaba — miskolczi országút, északról a népkert, délről szántóföldek.

A kórházi telek lejtője kelet felé esik s abszolut magassági viszonyai 8 méteres esést képeznek.

Főiránya kelet-nyugot, homlokvonala 134 méter, hossztengelye 316 méter. Az uralkodó szélirány észak-kelet, dél-nyugot s így a telek keresztezésébe esik. A kórház a közeli népkert sűrű faállománya által az északi szelek ellen kellően meg van védve.

Geologiai viszonyait tekintve a talaj 80 centiméternyi humusrétegből áll, alatta 3—5 méter homokos agyagréteg terül el, ez alatt kavicsrétegeket tartalmaz, legalant a vízréteg, mely a sajóvölgyi vízréteggel azonos. Vize tiszta, minden mellékíz nélküli, üdítő, 11° Celsius hőmérsékű s az eddigi tapasztalatok szerint kiapadhatatlan.

Az épületek — pavillon-rendszer szerint — a lejtős telek folytán négy vízszintes lépcsős síkban állanak; és pedig az országúttól 25 méternyire az egyemeletes igazgatósági főépület, ettől jobbra és balra fedett kapuzattali összeköttetésben két földszintes melléképület.

A telek középső része felé van az egyemeletes belgyógyászati s a földszintes sebészeti pavillon, egymással szemközti homlokzattal. A két épülettől beljebb a gazdasági pavillon, melytől északra a szabadon álló halottas ház és délkelet felé magas falkerítéssel ellátott udvarral biró elmebeteg-osztály épülete nyert elhelyezést.

Az épületek részben pinczehelyiségekkel birnak, melyek különböző anyag: fa, ruha, stb. raktárak gyanánt szolgálnak.

A helyiségek fűtése kőszénfűtésre alkalmas köpenyes kályhák által történik, melyek közül a nagy kórtermek kályhái kívülről fűthetők. A légujítás a nagy kórtermekben a kályhák alá vezetett légcsatornákon eszközöltetik; az elhasznált levegő a falakban elhelyezett redőnyös szabályozóval biró, a szabadba vezetett légcsatornákon távozik.

Időnkénti szellőztetés eszközölhetése végett az ablakok felső szárnyai egy emeltyűs szerkezettel befelé fordíthatók.

A kórház vizét egy vízvezeték szolgáltatja. A víz egy nagy kútból villanyos motorral hajtott szivattyú által az igazgatósági épület padlásán lévő víztartályba hajtatik, honnan saját nyomásával a többi épületekbe lesz elvezetve.

Az árnyékszékek, mivel a város végleges csatornázása még el nem készült, turfa-rendszerű berendezést nyertek.

A szennyvizet csatornák gyüjtik össze, melyek egy derítőtelepen keresztülvezetve, tisztított állapotban a telek délkeleti sarkában levő víznyelő kút által a talajba vezettetnek. (Angol Dibdin-rendszer.)

Az összes helyiségek világítása 5, 10 és 16 gyertyafényű villamos izzólámpák segélyével történik.

Az udvar világítását szintén villanylámpák eszközlik.

A villanyvilágítási berendezést a miskolczi villanyvilágítási társulat végezte s a berendezési költségeket a törvényhatóság 6 évi egyenlő részletben törlesztette.

A telep parkirozását Cserer Ferencz miskolczi kertész 2500 frt árban vállalta el.

A földmunkákat, utak ásását, felkavicsolását, kutak készítését 7890 frt 30 kr összegért Hirschl Ede és társai vállalták el. Ugyancsak nevezett czég készítette a jégvermet, a csatornázást pedig Hönsch Vilmos eszközölte.

A jégverem költségvetése 1674 frt 50 krban, a csatornázás költségei pedig 5467 frt 50 krral voltak előirányozva. Ez összegekből 10·5% és 29·3% engedményt adtak a vállalkozók.

A kórházi berendezés egy részét Freudiger Mózes budapesti czég,

a fa- és szövetbutorokat Pick Jakab miskolczi butorgyáros, a porczellán- és üvegárúkat Pfliegler J. Ferencz, a vasárúkat Lichtenstein László miskolczi kereskedők szállították. A terrazzó-burkolatokat és a betonmunkákat Hönsch Vilmos miskolczi gyáros készítette.

A kórház belső felszerelése körülbelül 35.000 frtba került.»[1]

Az új kórház felavatása 1900 deczember 2-án Gullner Gyula államtitkár, mint a magyar kir. belügyminiszterium képviselőjének jelenlétében történt meg. A felavatási ünnepély a kórház egyik nagytermében folyt le egyszerű és szerény keretben. Az ünnepi díszbe öltözött terembe fél 12 órakor érkezett meg Gullner Gyula államtitkár báró Vay Elemér főispán kiséretében. Az államtitkárt beléptekor minden oldalról zajos és meleg ováczióban részesítette az ünneplő közönség. A mint a tüntető ovácziő lecsillapult, dr. Tarnay Gyula alispán felemelkedett helyéről s nagyobb beszédben ismertette a kórház történetét.

A tetszéssel fogadott beszédre Gullner Gyula államtitkár válaszolt. Az «Erzsébet» kórház létesítéséért a kormány nevében köszönetet mondott s a kórházat ünnepélyesen megnyitottnak nyilvánította és hivatalosan is átadta a közhasználatnak.

Ezután dr. Tarnay alispán dr. Singer Henrik igazgató-főorvossal a kórház orvosait s egészségügyi személyzetét mutatta be az államtitkárnak.

A bemutatások végével Gullner Gyula, a hivatalos férfiak s a nagyközönség megszemlélték a kórház minden helyiségét dr. Tarnay Gyula alispán kalauzolása mellett. Az egyes szakosztályokban a szükséges magyarázatokat dr. Singer Henrik igazgató-főorvos s az osztályfőorvosok tették meg. A kórház helyiségeinek praktikus és czélszerű berendezése nagyon tetszett az államtitkárnak s elismerésének és tetszésének élénk szavakban adott kifejezést.

A felavatási ünnepélyt délben a «Korona» szálló kistermében

---

[1] *Dr. Singer Henrik.* A miskolczi közkórház története. (1856—1900.) Miskolcz, 1900. — Lásd még: Miskolcz város és környéke. Miskolcz, 1910.

bankett zárta be, melyen az államtitkáron és főispánon kívül városunk számos előkelősége vett részt.[1]

A miskolczi szanatórium és vízgyógyintézetet dr. Egri Miksa 1904. miskolczi orvos 1904-ben mint magánszanatóriumot létesítette, elvállalva egyidejüleg a miskolczi izraelita szent-egylet (Chevra Kadisa) új kórházának felépítését is, melynek igazgatásával meg-

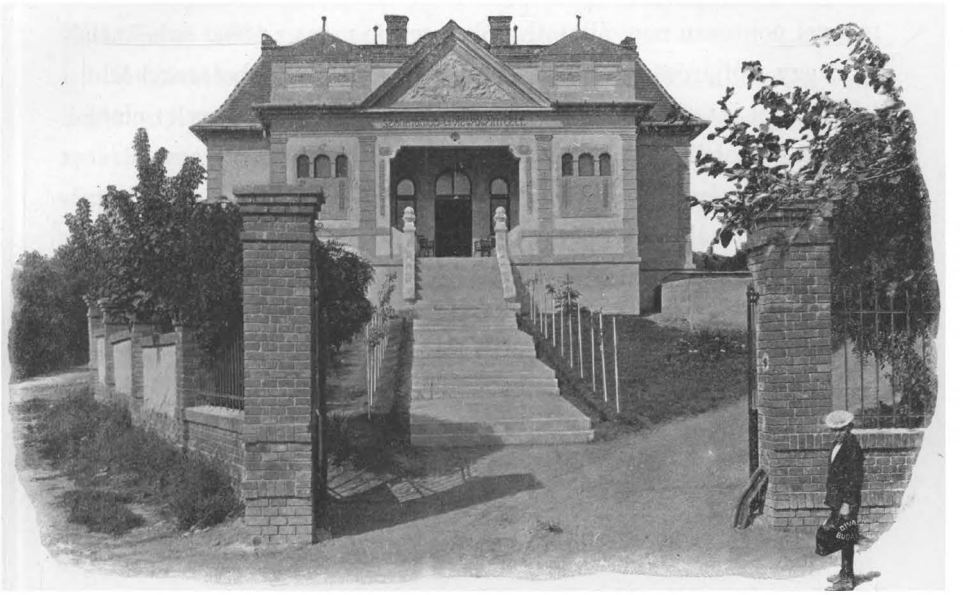

38. Miskolczi szanatórium és vízgyógyintézet.

bizatott. Az 1907-ben e czélból alakult részvénytársaság a szanatóriumot és a telkén levő izraelita kórházat megvásárolta, kibővítette és ugyanezen év nyarán újra megnyitotta. Az 1910. évben a m. kir. belügyminiszterium megengedte, hogy az intézetben elmebetegek is fölvehetők legyenek.

A szanatórium 2 épületből áll. Az alsó épületben van a vízgyógyintézet, különböző fürdőhelyiségekkel, szénsavas fürdővel, száraz hőlég, massage, iszapborogatás és villanyozás alkalmazására szolgál

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1900. 97. szám.

szobákkal és tornateremmel. Ugyanitt van 10 betegszoba, melyben 12 ápolt nyerhet elhelyezést. A felső épület 24 ideg- és kedélybeteg ellátására van berendezve. A részvénytársaság által megbizott dr. Egri Miksa vezető-igazgatón kívül egy bennlakó orvos, 4 ápolónő, 2 fürdősnő, 2 fürdős, 1 gépész és megfelelő cselédség van alkalmazva.

Az 1909. évben 3136 ápolási napon át 196 beteget ápoltak.

A miskolczi Chevra Kadisa-kórház keletkezésének ideje és körülményei pontosan nem állapíthatók meg, de már az 1802. évből található egy előljárósági határozat, mely a fizetőképes betegek kórházi felvételéről intézkedik. Az 1830. évben jelenti a szent-egylet elnöke, hogy a 4 szobából álló új kórház elkészült. 1843-ban nagy tűzvész pusztított a városban, mely a kórházat is elhamvasztotta. 1844 végén a Palóczy-utczában az új kórház már fel is volt építve és 1902-ig fennállott. 1904—1907-ig a dr. Egri-féle szanatóriummal kapcsolatosan tartotta fenn az egylet a 16 ágyas kórházat, melyet eladva, a Csabaiuton másfél holdnyi fásított területet vásárolt, hogy ezen mihamarább 50—60 ágyas modern kórházat építtesen.

A katonai kórház a gyalogsági Rudolf-laktanya területén lévő önálló intézmény, mely a cs. és kir. csapatokhoz tartozó megbetegedettek elhelyezésére szolgál.

A főépület 13 kórszobája 65 legénységi és 2 tiszti ágyra, az elkülönítő épület pedig 10 legénységi és 1 tiszti ágyra van berendezve. A különböző irodák és gyógyszertár a főépületben vannak. A hullakamra külön épületet foglal el.

Az 1909. évben 749 beteget vettek fel, a kiknek gyógykezeléséről és ápolásáról 3 orvos, 1 hivatalnok, 3 altiszt és 8 katonai ápoló gondoskodott. A kórház parancsnoka ez idő szerint dr. Kauder Gusztáv törzsorvos, helyőrségi orvosfőnök.

A létszámhoz képest minden csapattestnél 2—2 gyengélkedőszoba van berendezve és pedig 12—12 ágyra három fegyvernemnél; a gyalogságnál, lovasságnál és tüzérségnél, továbbá egy 2 ágyas gyengélkedő-szoba a helyőrségi börtönben.

A m. kir. miskolczi 10. honvéd-gyalogezred első zászlóaljának

dr. Virágh László törzsorvos felügyelete alatt álló gyengélkedő-szobája a miskolczi József-laktanyában 6 ágyra van berendezve, mellette lévő külön kezelőhelyiséggel.

Súlyosabb betegeit a m. kir. honvédség Miskolczon az «Erzsébet» közkórházban, illetőleg a Szent István-kórházban helyezi el.

Itt kell megemlékeznünk az orvosok és természetvizsgálók XXXV-ik vándorgyűléséről is, a mely 1910 augusztus 21—25-éig Miskolczon tartatott meg.

Augusztus 20-án este ismerkedési estélyre gyültek össze a vendégek a Kepes-szálloda kertjében, a hol jó vacsora és czigányzene mellett szórakoztak késő esti órákig.

Másnap délelőtt érkezett meg *gróf Andrássy Gyula*, a kongresszus elnöke automobilján, gróf Vay Ádám kíséretében Miskolczra. A vármegyeházán szállt meg, majd a «Koronába» ment, melynek nagytermében gyültek össze a kongresszusi tagok.

A «Korona» nagyterme és karzata teljesen megtelt hölgyekkel és a kongresszus tagjaival, a mikor délelőtt fél 11 óra után megérkezett gróf Andrássy Gyula.

Harsány éljenzés fogadta az elnököt, a mikor az elnöki széket elfoglalta. Az elnöki emelvényen és körülötte foglaltak helyet a vendégek közül: dr. Encz Géza udv. tan., egyetemi tanár, dr. Ilosvay Lajos egyetemi tanár, dr. Moravcsik Ernő egyetemi tanár, Grósz Emil udv. tan., egyetemi tanár, dr. Preis Hugó egy. tan., dr. Baron Jónás egyetemi tanár, dr. Dollinger Gyula egyetemi tanár, Filó János kir. tan., Muzsa Gyula orsz. képv., dr. Ágai Adolf, Kerekes Pál, Biró Lajos, dr. Jászi Oszkár, dr. Rónay Zoltán, Bancsó Antal soproni theologiai tanár, gróf Vay Ádám, dr. Ernyey József, Vámbéry Rusztem egy. tanár, Ruffy Pál, dr. Szabóky Ernő, Barna Kornél főhadnagy, Chyzer Kornél unokája, dr. Tarnay Gyula alispán, dr. Szentpáli István polgármester, Görgey László, dr. gróf Haller József országgy. képviselők, Lichtenstein László, dr. Katona József megyei főorvos, dr. Szabó Ármin városi főorvos, Köllner Károly kórházi igazgató-főorvos, Baruch Gyula stb.

Gróf Andrássy Gyula 11 órakor megnyitotta a gyűlést az alábbi nagyhatású beszéddel:

Nagy örömmel fogadtam el azt a megtisztelő felhivást, hogy tanácskozásuk vezetésére vállalkozzam. Nagy örömmel tettem ezt, mert jól esett nekem, hogy ezáltal is kifejezhessem a természettudományok és az orvosi tudományok iránt érzett mérhetetlen tiszteletemet. Át meg át vagyok hatva attól a tudattól, hogy a tudományokkal való intenziv foglalkozás, a tudományok iránt való benső érdeklődés és a tudományos szellem elterjedése Magyarország egyik legvitálisabb érdekét képezi.

A mi korunk a természettudományok kora. Ha azt keressük, hogy mi különböztet meg bennünket legjobban a mult idők embereitől, hogy mi emeli legjobban a modern kort az elmult kor fölé, hogy miben mutat fel a jelenkor többet a multnál, úgy a válasz csak az lehet, hogy korunk legsajátosabb jellemvonása és főbüszkesége az, hogy alaposabban, helyesebben érti és ismeri a természet törvényeit, mint az előbbi korok. Művészetben, filozófiában, a hit mélységében és őszinteségében, a politikában a mult nem áll a jelen alatt. Az erkölcsök nemességében, a szeretet fokában, hazafiságban határozott és kétségtelen haladást nem mutathatunk fel. Az emberi agyvelő ma sem erősebb, mint volt a multban. Egy Julius Caesar, egy Newton, egy Shakespeare, egy Michel Angelo szellemi erejét ember a mai napig nem multa felül. És az emberi szív se lett jobb, mint volt. Egy Assisi Ferenccnél ki szerethet mélyebben és igazabban, kinek jelleme erősebb és nagyobb azoknál a martiroknál, a kik hitükért, tudományos meggyőződésükért, vagy hazájukért készek voltak a legkínosabb halált halni, és tagadhatatlan, hogy a szép megvalósítása terén a klasszikus görög kort és renaissance pár évtizedét az utódok soha túl nem szárnyalták, sőt el sem érték. Csak a természet törvényeinek ismeretében állunk a multnál kétségtelenül magasabb nivón. E téren az egymást követő nemzedékek egymást kiegészítő, egymáson alapuló tanulmányai óriási haladást tettek. A világrendről, a minket környező természetről való fogalmaink teljesen átalakultak, kibővültek

és tökéletesebbek lettek. És e felfogások átalakulása átalakított minket is. Ma a természettudomány uralja világnézetünket, a természet törvényeinek nagyszerű szabályossága átidomította a velük foglalkozó emberi elme látókörét, egész gondolatmenetét, gondolkozási rendszerét, a lehetőség és valószinűség mértékét. Ahol előbb csodát véltek felismerni, ott mi a törvényszerűséget keressük. Azon eseményeket, a melyeket a multban a véletlen szeszélyének tulajdonítottak, ma általános törvények természetes következményének ösmerjük, causál-törvénynek rendeljük alá.

A részletlátást az összefoglaló nagy okok és dolgok belső összefüggésének és egységének keresése váltotta fel. Mióta jobban megismertük a természetet, nem félünk annyira tőle. Az ismeretlen veszélyektőli rettegés nem rontja el életkedvünket és örömünket, mint a középkorban gyakran tette. Példa erre a Halley-üstökös sorsa. A művelt világ ma tudományos érdeklődéssel, de aggodalom nélkül várta az égi tüneményt És a tudomány számtalan más rémlátást is megszüntetett. Minél jobban ismerjük a természet törvényeit, annál törhetetlenebbül bizunk az emberiség haladásának biztosságában, sőt korlátlan voltában, mert azt látjuk, hogy a halálból, a pusztulásból is új és új, tökéletesebb élet fejlődhetik, hogy az élet minden csirája csodás alkalmazkodási képességgel és önfenntartási erővel rendelkezik és ezen tulajdonság által magasabb és czélszerűbb formákat képes felvenni. És a tudomány minden egyes vivmánya, a midőn otthonosabbá lett földünkön, ugyanakkor mindig egy-egy babonát, előitéletet rombolt le és az emberi elme egészséges előhaladásának egy-egy akadályát, szabadságának egy-egy béklyóját törte össze.

A tudományos szellem új idealizmus forrásává vált. A világrend csodás méretei, imponáló törvényessége és magasabb egysége felemeli, lelkesíti a vele foglalkozó emberi elmét. A valódi tudás a naivságig önzetlen, idealista typus szokott lenni. A nagy tudós és nagy művész többnyire a haszonlesés fölött állanak. Az igazzal és széppel foglalkozva, az igaz és szép eszményképeinek hatása alá kerülnek. Németországról azt mondják, hogy iskolamesteri nyerték meg azon

csatáit, melyeknek mai hatalmát köszönheti. De úgy hiszem, ezen állításnál még igazabb, hogy azon ipari fellendülés, a mely ma Anglia gazdasági fölényét is veszélyezteti, a német faj tudományos képzettségének és sok kitünő technikusának tulajdonítható.

Mi magyarok, sajnos, e tekintetben még nem állunk a kellő magaslaton. Szerencsétlen multunk egyoldalúvá tett. Létünkért kellett küzdenünk és ezért az elvont igazságok kultuszát elhanyagoltuk. Történelmünk hatása jellemünkre, mert a nemzet jelleme is az örökös fejlődés és átalakulás törvényének van alávetve, abban az egy mondatban foglalható össze, hogy fennmaradásunkra irányzott energiánk a közvetlen haszon keresését, az opportunizmust, a közeli czélt szolgáló gyakorlatias szellemet az elvont igazságok keresése és talán az idealizmus rovására fejlesztette ki. Multunk hatása következtében a politika túlteng az életben. A művelt közönség leginkább a politika iránt érdeklődik. Legkiválóbb embereink a multban politikával foglalkoztak. A jelenben sokan adják magukat a politikai és jogi pályára, de kevesen a munkáspályára. Túlsok az ügyvédjelölt, a tisztviselőjelölt, még az egyetemi tanárok nagy része is inkább politikai babérokra törekszik, mint arra, hogy szakmáját önálló munkával fejlessze. A társadalom maga sem becsüli meg eléggé tudósait, inkább csak azokat ünnepli, a kik politikailag hatalmasok. Tudósaink nevét alig olvashatjuk, nem egynek érdemeit csak a külföld útján tanuljuk meg, viszont kisértékű politikusok hamar népszerűekké válnak. Megvallom, én a magyar nemzetet sokkal jobban féltem attól, hogy politikailag jellemtelen lesz és ezáltal elveszti a külföld rokonszenvét és tiszteletét, elveszti komoly férfiasságába helyezett hitét, mint attól, hogy eszményképéhez való következetes ragaszkodás által dönti magát veszélybe. Bizony az élet nyomorai és nehézségeivel küzdő magyar fajnak több idealizmusra van szüksége. Ha nemesíteni, erősíteni akarjuk fajunkat, törekedjünk fogékonyabbá tenni az elvont igazságok, a magasabb czélok és foglalkozások, a mindennapi élet kicsinyességei fölé emelő eszmények iránt. A magyar nemzet létének problémája főleg számbeli probléma. Fogyengénk mindig az

volt, hogy kevesen voltunk. Fajunk tehetséges, de nem tarthat lépést azon fajokkal, a melyek sokkal számosabbak. Fejlődésünk fentemlített egyoldalúsága is annak következése, hogy nem voltunk elegen és nagyobbszámú, tehát erősebb fajok közé ékelve, az önvédelem, a puszta létfenntartás munkája összes képességeinket kimerítette és gyakran a gyengék fegyveréhez, a túlságos opportunizmushoz kellett nyulnunk. Szerencsére azonban a magyar faj szapora. A gyermekszületés arányszáma kedvező. Az orvosi tudomány szent és magasztos feladata a megszületett gyermeket egészségben való felnevelésre segíteni és az ember életkorát meghosszabbítva, a munkabiró egyének számát szaporítani.

Legyünk minden erőnkkel azon, hogy a czéltudatos és kitartó munkásság ezen dicső és csodás módját, mely annyira emelte a britt hatalmat, legalább a lehetőségig megközelítsük. Orvosi karunk e feladat magaslatán van, de sajnos, a társadalom, a törvényhozás, a kormány és a kormányok nem eléggé méltányolják a közegészségügy fontosságát. Sokszor takarékosság az államnál úgy, mint az egyeseknél, a beteg rovására érvényesül és nyomort és halált okoz. Pedig ha joggal mondják, hogy az idő pénz, ugyanolyan joggal lehet mondani, hogy az egészség is pénz. Az a tőke és az az idő, a melyet az egészség emelésére és fenntartására fordítunk, nincs elveszve, az busásan meghozza a maga kamatját. Jól felfogott önérdekünk és a humanizmus egyaránt parancsolja, hogy a legfőbb gondjaink egyike legyen a betegségeket megelőzni és a betegek gyógykezelését biztosítani, mert népünk száma és egészsége erőnk legnagyobb forrása.

Az orvosok és természetvizsgálók kongresszusának czélja pedig kettős.

Az egyik az, hogy a tagok munkásságuk gyümölcsét közkincscsé tegyék, hogy egymást megismerve, egymással érintkezve, szórakozást is találhassanak a kartársaikkal töltött órákban. A másik az, hogy a művelt közönség figyelme a tudományokra tereltessék és hogy a művelt közönségnek alkalma legyen a tudományok kitünőségeinek és ápolóinak megismerésére. Szép és dicső czélok ezek, alkal-

masak a tudományt erősíteni és népszerűbbé tenni. Forrón óhajtom, hogy siker koronázza működésüket!

Hosszantartó lelkes éljenzés és taps követte a megnyitó beszédet.

Dr. Szentpáli István polgármester üdvözölte ezután a vendégeket a város nevében az alábbi beszéddel:

Nagyméltóságú elnök úr! Igen tisztelt országos nagygyűlés! Fogadják városunk nevében mélyen érzett köszönetünket és hálánkat, hogy az idei országos nagygyűlést városunkban, Miskolczon méltóztattak megtartani. Fogadja elsősorban Nagyméltóságod őszinte örömünknek kifejezését afelett, hogy láthatjuk itt, e városban, hiszen Nagyméltóságodnak ez a város olyan sokat köszönhet.

Fogadják önök is, tisztelt uraim, őszinte örömünket és üdvözletünket. E városnak a lakói praktikus emberek, nagyon jól tudják azt, hogy az emberiség boldogulását a természettudományok és az orvosi tudományok fejlődésének köszönheti. Jól tudják azt, hogy mit jelentett a gőznek, a villamosságnak és ennélfogva a vasútnak, távirdának, telefonnak és a gépeknek a feltalálása. Ezeknek a segítségével hálóztuk be többszörösen vasutakkal a földet. Ennek a segítségével foglaltuk el a tenger mélyét, a mikor kábeleket raktak ott le. Ennek segítségével hódítjuk meg a tenger mélyét ma már a víz alatt járó hajókkal és talán már kétségtelen, hogy meghódítja a levegőt is. És a természettudományok fejlődéséről tudjuk azt, hogy milyen mértékben hatott arra, hogy az orvosi tudomány is fejlődjék, hogy a sok ezer meg ezer szenvedés és nyomoruság eltünjék a föld szinéről. Tudjuk azt, hogy mit jelentett a kopogtatás és hallgatódzás methodusának az alkalmazása, a kórboncztan, kórvegytan, továbbá a bakterologia tudományának megteremtése. Jól tudjuk, hogy ezeknek segítségével sikerült a kolerát, a pestist, difteritiszt, himlőt és ujabban a vérbajt gyógyítani. És én nekem, jogásznak, itt kell azt beismernem, hogy a jogtudomány és orvosi tudomány közt mindig nagy különbség volt. A jogtudomány mindig ott volt, ha zsarnokság hatalmát kellett törvényesnek feltüntetni. A jogbölcsészet és törvény mindig talált erre paragrafust. Az orvosi tudomány

előtt nem volt gyenge és erős, szegény és gazdag. Inkább sietett a szegénynek a védelmére, a mikor meggyógyította a sok ezer és ezerfajta betegséget. Talán inkább részesült a védelemben a szegény, a ki az orvosi tudomány haladását élvezte, mikor a kórházakban ingyen keres és talál gyógyítást. Jól tudjuk azt, hogy a magyar tudósoknak Magyarország mennyit köszönhet. Mi nem törekedhetünk gyarmatosító politikára, csekélységünknél fogva nem űzhetünk világkereskedelmet és ipart. A tudományok és művészetek azok, a melyekkel a külföld elismerését és tiszteletét kiérdemelhetjük. Ezért fogadják mindnyájan őszinte köszönetünket és hálánkat és kívánjuk, hogy itteni működésüket is siker koronázza, hogy belevigyék azt a köztudatba, hogy az orvosi tudomány és természettudomány az, a mely az emberiség haladását előmozdítja. Isten hozta önöket!

A megéljenzett beszéd után *dr. Tarnay Gyula* alispán az alábbi szavakkal a megye nevében köszöntötte a vendégeket:

A magyar orvosok és természettudósoknak mai ülése Borsodvármegyére is ünnep. És midőn a mai napon az ország tudományos előkelőségeit és ezek között a magyar politika, tudomány és szépművészeteknek leglelkesebb apostolát, gróf Andrássy Gyula őexcellentiáját is tisztelhetjük, Borsod vármegye nevében mély tisztelettel hajtom meg vendégeink előtt ünnepi zászlónkat. Borsod vármegye nevében egyenként és együttvéve melegen köszöntöm Miskolcz városának vendégeit és szívből kívánom, hogy az Isten áldása kisérje hazafias munkájukat!

Kerekes Pál olvasta fel ezután a részletes titkári jelentést.

Biró Lajos hosszabb értekezésben méltatta dr. Chyzer Kornél érdemeit, jelezve, hogy az emlékére alapított Chyzer-emlékérem ma kerül először kiosztásra.

Gróf Andrássy Gyula nagy tetszés és éljenzés között jelenti ki, hogy az emlékérmet, mint arra legérdemesebbnek, Biró Lajos muzeumi őrnek adja ki.

Ruffy Pál tartotta meg még dr. Kovács József «Nemzetellenes áramlatok» czímmel felolvasását. Nagy történelmi visszapillantás-

sal fejtegette a nemzetiségek viszonyait, utalva gróf Andrássy beszédére, hazafiságtól duzzadó, lelkes szavakban hirdetve nagy eszméit.

A hosszasan megéljenzett és megtapsolt előadás után

Gróf Andrássy Gyula elnök a gyűlést berekesztette.

Innen felvonultak a kongresszus tagjai az avasi temetőbe, a hol dr. Tóth Lajos, a választmány elnöke megkoszorúzta dr. Farkas Jenő sirját.

Délután 2 órakor bankett volt a «Koronában», a melyen közel háromszázan vettek részt.

Vasárnap délután két igen érdekes és tanulságos előadás volt a szinházban.

Délután 4 órától *Túry József* tartott előadást, vetített képekben, gyönyörű felvételekben mutatta be Miskolczot és környékét.

Délután 6 órakor *dr. Moravcsik Érnő* egyetemi tanár, udv. tan. tartott «A kifejező mozgások szerepéről» czimen, vetített képekkel illusztrálva, tanulságos, tudományos előadást.

A kongresszus ötletes előkészítői gondoskodtak róla, hogy a vendégek a fárasztó ülésezések után kellemes szórakozást találjanak. 21-én este az Avast választották ki és Túry József gyönyörű tűzijátékot rendezett. Ugy a vendégek, mint a helybeliek nagy tömegekben keresték fel a káprázatos fényben úszó Avast, mely a késő éjjeli órákig hangos volt a mulatozók zajától.

Négynapi értékes munka után augusztus 25-én történt meg az orvosok és természetvizsgálók vándorgyűlésének záróülése.

Dr. Szentpáli István polgármester délután 4 órakor megnyitotta az ülést, üdvözölve a megjelenteket a következő beszéddel:

Tisztelt országos nagygyűlés!

Gróf Andrássy Gyula elnök úr akadályoztatása folytán, a ki muló rosszullét miatt nem jöhetett el személyesen, engem ért az a megtisztelő szerencse és feladat, hogy a záróülést vezessem. Amidőn ezt teszem, lehetetlen nehány szóval meg nem emlékeznem a kongresszus lefolyásáról. Az egyes szakosztályokban több mint száz előadás tartatott meg és ezek az előadások teljes mértékben igazolták azt

a várakozást, a melyet minden oldalról hozzá fűztek. Voltak előadások, a melyek arra voltak szánva, hogy a közönség körébe bevigyék és népszerűsítsék a természettudományokat és orvostudományokat. Voltak előadások, a melyek számot adtak a tudomány haladásáról és voltak előadások, a melyek új eszméket és új gondolatokat ébresztettek föl. Sokan mondják azt, hogy az ilyen kongresszusoknak és ilyen előadásoknak nincs meg a gyakorlati jelentősége. De én azt hiszem, ezek szem elől tévesztik azt, hogy az elmélet és gyakorlat tulajdonképen egymást kiegészítik. Talán olyan, hogy egy hasonlattal éljek, mint a villamosságnál a positiv és negativ áram. Hiszen az elmélet nem más, mint a gyakorlatnak leszűrődött rendszerbe foglalása és sokszor maga az elmélet a gyakorlaton épülve fel, maga új igazságokat, új eszméket vet fel és visz át a gyakorlatba. Hiszen minden nagy eszme, elkezdve a kereszténységtől a szoczializmusig, először csak egy ige volt, csak egy szó, a mely később hova-tovább jobban és jobban elterjedt és végre népeket és világokat mozgatott.

Az én nézetem szerint az emberi haladás is olyan, mint a fizikai haladás. Először hullámvonalakban terjed és először csak kis körre szorítkozik. Ez a kör hova-tovább nagyobb és nagyobb lesz és végül óriási dimenziókat ölt. És végül olyan a haladás, hogy előbb hullámhegy és azután hullámvölgy következik. Azt hiszem, hogy azok az eszmék, a melyeket itt felvetettek, talán most kisebb gyűrűkben terjedtek el, de később ezek a gyűrűk hova-tovább nagyobbak és szélesebbek lesznek. És nekem úgy tetszik, hogy talán az egész világ ma egy hullámhegyen áll a haladás tekintetében, hogy minden oldalon és minden vonalon nagy haladás vár az emberiségre, talán épen a természettudományok, az orvostudományok és különösen a társadalomtudományok terén És ha így van, kétségtelenül ez a kongresszus is hozzájárult ahhoz, hogy a magyar tudományos világban haladás történjék, hogy ezeket a tudományokat a közönség körébe bevigyék, hogy azokat az eszméket és gondolatokat érleljék és egyúttal természetesen a magyar tudományosságot is megerősítsék és tovább vigyék

abban a diadalmas útjában, a melyen eddig is haladt. Ezektől a gondolatoktó' vezéreltetve nyitom meg a mai zárógyűlést.

Dr. Sidlauer Ármin a titkári jelentést mutatta be. Ebből kitünik, hogy a vándorgyűlés folyamán az *orvosi szakosztályon 80, a természettudományin 15, a társadalomtudományin 16 előadás volt.*

Dr. Schächter Miksa egyetemi m. tanár tartott ezután hosszabb előadást «Az orvos a biró előtt» czímmel. Az orvosi tudomány fejlődését a legrégibb időktől és az orvos társadalmi állapotát ismertette vonzó, sok helyen humoros előadásban, a melynek befejeztével lelkesen ünnepelték az előadót

Ruffy Pál min. tanácsos ezután a következő szavakkal köszönte meg a város vendégszeretetét:

Mélyen tisztelt elnök úr! Igen tisztelt nagygyűlés! Mielőtt távoznánk, nekünk, kik az ország sok tájáról ide egybesereglettünk, úgy érezzük, hogy egy nagy kötelességet kell szavakban kifejeznünk. A búcsuzás perczeiben rendesen a meghatottság uralkodik az ember kedélyén és azért méltóztassanak megengedni, hogy csak röviden utaljak arra a szeretetteljes, valóban a magyar vendégszeretet által áthatott fogadtatásra, a melyben ebben a város-törvényhatóságban részesültünk. Mi tudtuk, hogy nem fogadnak bennünket mint idegeneket, de hogy mi itten rövid pár óra mulva már teljesen otthonosan érezzük magunkat, ezt nem reméltük.

Mélyen tisztelt nagygyűlés! Mindannyian érezzük, hogy őszinte hálával és köszönettel tartozunk ennek a nemes vármegye társadalmának, e város-törvényhatóság közönségének. Én tehát bátor vagyok indítványozni és kérni, hogy a t. nagygyűlés fejezze ki őszinte köszönetét és háláját a kongresszus rendezése körül kifejtett fáradozásáért, azért a lelkes fogadtatásért, a melyben részesültünk, Borsod vármegye közönségének, illetőleg Borsodmegye nagyérdemű alispánjának, Tarnay Gyula dr. alispán úrnak fejezzük ki mély köszönetünket és hálánkat Miskolcz város törvényhatóságának, illetve lelkes, odaadó, fáradhatatlan polgármesterének, dr. Szentpáli Istvánnak.

Dr. Szentpáli István a következő beszéddel zárta be a gyűlést: Tisztelt országos nagygyűlés! Miskolcz város történetének fényes lapjai lesznek azok a napok, a melyeket a kongresszus itten töltött. A mikor meg méltóztattak érkezni, már akkor kifejeztük abbeli reménynyünket, hogy otthon fogják magukat e városnak falai közt érezni. És most jól esik nekünk annak a kifejezése, hogy igenis, itthon érezték magukat. Szivesebb, igazabb, melegebb, magyaros vendégszeretettel, biztosítom, sehol ebben az országban nem látták volna Önöket. És a midőn bezárom ezt a vándorgyűlést, mégegyszer hálás köszönetet mondok mindazoknak, a kik e kongresszus létesítésén fáradoztak, köszönetet mondok a központi választmány elnökének és minden egyes tagjának s az előadó uraknak, a kik a magyar tudományt egy lépéssel kétségtelenül előrevitték. Fogadják mindnyájunk köszönetét, hogy itt a kongresszus fényes sikeréért oly hathatósan közreműködni méltóztattak.

Este 8 órakor *dr. Jászi Oszkár* tartott előadást «Mi a szociológia?» czimen. Az előadást igen nagy érdeklődés kisérte. A teremben el sem fért a rengeteg hallgatóság, mely néha perczekre megakasztotta tüntetésével az előadást.

Jászi fejtegette a szociológia fogalmát és a társadalom fejlődését. Az előadás két konkluzióra jutott a jövőre nézve. Egyik az, hogy a társadalomtudomány fejlődésével fejlődik a jövő erkölcse is; másik, hogy az emberek közötti szeretet és jóindulat általánosabb lesz és a nemzetek egymás ellen való fegyveres harcza megszünik.

Ezzel az előadással befejezést nyert a vándorgyűlés, melynek minden mozzanata szép és meleg volt s a mely bizonyára feledhetetlen marad mindazoknak, a kik azon résztvettek.[1]

Az első miskolczi temetkezési intézetet *Gebauer* Frigyes és társa 1878-ban alapította.

Az egészségügygyel kapcsolatban kell megemlékeznünk városunk *fürdő ügyéről* is. Az 1820-as évekig Miskolcznak úgy látszik nem volt

[1] *Miskolczi Napló*, 1910 augusztus 23-ik és következő számai.

1829. közfürdője. 1829-ben *Resovszki Jakab* helybeli izraelita folyamodik, hogy miután ő közönséges fürdőházat építtetett, «*a mely eddig nem volt*» — a katonaság beszállásolásától mentessék fel, mert az a betegeket zavarná. A tanács Resovszkit felmentette a beszállásolás alól, de egyben kimondotta, hogy a kérvényező a quartély-pénzekbe bizonyos összeget tartozik fizetni.

1839—40. 1839-ben úszóiskola iránt folyik tárgyalás s 1840-ben Gantzberger Antal a czélba vett úszóiskola tervének kidolgozására felkéretett. Létesült-e tényleg az úszóiskola? adatok hiányában meg nem állapítható.

Miskolcz tulajdonképeni fürdője nemcsak ez időben, de már a XVIII. században is *Tapolcza* volt, melynek kénvizei gyógyhatásuk következtében némileg országos hirnévnek is örvendettek. Hogy e fürdőhely mindemellett különösebb jelentőségre nem emelkedhetett, ennek leginkább az volt az oka, hogy nem akadt vállalkozó, a ki kellő nagyságú tőke befektetésével annak felvirágoztatását keresztülvihette volna, a tulajdonos munkácsi püspökség pedig nem volt abban a helyzetben, hogy fürdőjéért nagyobb áldozatokat hozzon. Igy azután Tapolcza megmaradt a megye s főleg Miskolcz fürdő- és nyári szórakozási helyének.

Az 1850-es években a fürdőintézet, mint már említettük, két fürdőből állott, ú. m. a *benső fürdőből*, mely a tehetősebbek által használtatott s egy *szabad ég alatt levő forrásból* a köznép számára. A vendégek ellátására egy vendégfogadó szolgált.[1]

«A miskolczi Tapolczán a források, melyeknek a fele hév, fele
1869. pedig jéghideg» — írja 1869-ben a Vasárnapi Ujság — oly számmal buzognak fel a sziklaoldal lejtős részein, hogy perczenkinti víztartalmuk — *dr. Szabó Dávid* szabolcsi főorvos úr adatai szerint — 15 akóra becsülhető. Közülök azok, melyek közvetlen a hegytövében fakadva, 24—27° R. hőmérsékűek, nagy tükörfürdőkké alakított szobákba vannak bevezetbe, míg a többi 10—15 hőfokú források vizei csak a

[1] *Miskolcz város tört.* I. 185. s köv. ll.

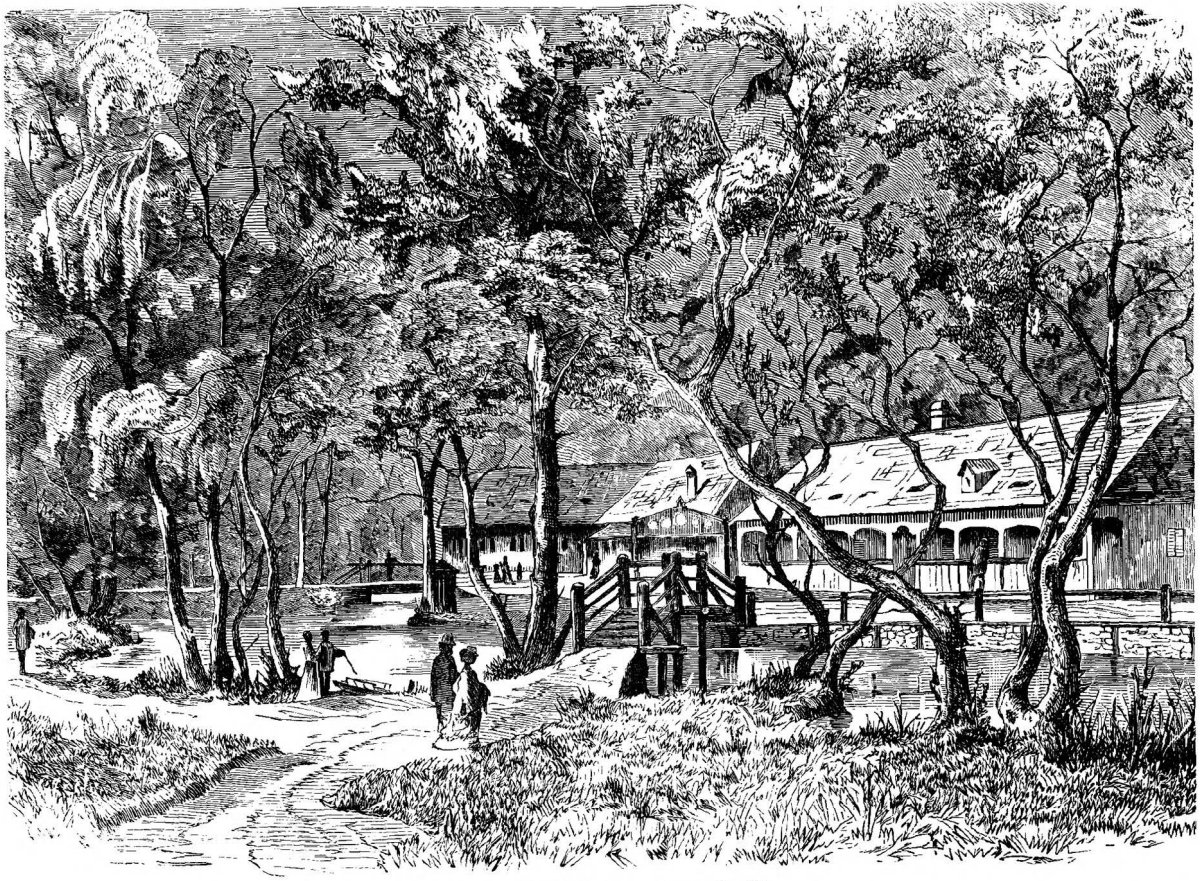

39. A görömbölyi tapolczai fürdő.

szabad ég alatt vannak tavakká összegyülve; s ép ezek kölcsönzik Tapolczának legfőbb kellemét, mert e mindenütt sistergő és fortyogó tavak, mint megannyi kis óczeánok, vagy szűkebb hegyekre összeszorult patakok és folyók környezvén a hajlongó égerek árnyába rejtett apró parti szárazföldeket, az egész hegymedenczét oly valami kedves kis mulatóhelylyé varázsolják, a minőkben még természeti szépségekben gazdag hazánk sem bővelkedik felettébb.

E vizeknek, kivált a külső, szabad ég alatti ú. n. köszvényes fürdőknek gyógyerejéről igen sokat tart a környező vidéki nép s kétségkívül épen sajátságos természetéért elsőrendű gyógyvizeink közé tartozik a miskolcz-tapolczai víz, mert habár, a mint Nendtvich, budai tanárnak 1856-ban eszközölt vegyelemzése mutatja, korántsem oly kéntartalmú, a mint sokan szeretnék hinni, sőt általában rendkívül csekély mennyiség van minden ásványalkatrész benne jelen, de épen ezen csekély ásványtartalma s a mellett magas hőmérséke a vizeket, ugyancsak Nendtvich szerint, hazánkban a hires budai, — külföldön pedig a gasteini hőforrásokkal sorolják egy szinvonalba.

Méltán hangzott tehát már többször a panasz, hogy mint annyi nagybecsű fürdőinket, miért nem igyekszünk ezt is oly karba hozni, hogy megfelelve a magasabb kényelemhez szokott vendégek igényeinek is, sikerülne a «Magyar Gastein»-nal is legalább néhány ezer forintot bent tartani a hazában. Igaz, hogy — tisztelet jelenlegi fiatal lelkű birtokosa, *Paukovics*, munkácsi püspök úrnak — több ujítások történtek a legközelebbi években e szebb jövőre méltó fürdőhely valódi érdekében, de mindaz a mi van, még távol áll attól, hogy legalább kielégítő legyen».[1]

A fürdő helyzete nagyjából napjainkig sem változott, míg Miskolcz város tanácsa vevén kezébe annak ügyét, végre olyan útra terelte azt, a mely most már okvetlenül egy szebb jövőbe vezet s

[1] *Dapsy L.* A miskolczi Tapolcza. *Vasárnapi Ujság*, 1869. évf. 466. l. (A 465. lapon Tapolcza fürdőnek általunk 39. sz. a. közölt képével.)

Tapolcza fürdő eddig sohsem remélt felvirágoztatását vonja maga után.

A tapolczai fürdő megszerzését a vízvezeték régen vajudó ügyének végleges rendezése tette szükségessé. A ragályos betegségeket könyebben terjesztő, kevésbé tiszta kútvíz kiküszöbölése és vízvezeték révén rendes, szűrt víz szolgáltatása egyik régi vágya volt úgy a város közönségének, mint a hatóságnak. Már az 1880-as években 1880.

40. Tapolczai tórészlet.

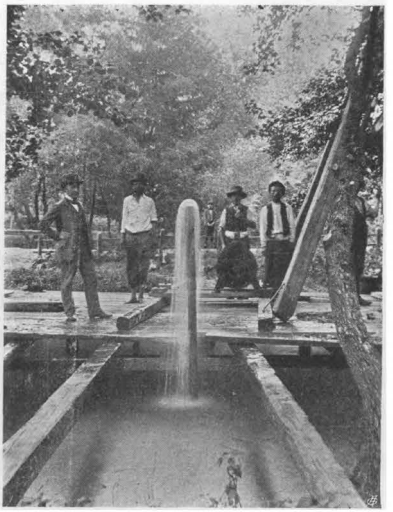

41. A vízmű tapolczai artézi forrása.

találkozunk a vízvezeték létesítésére irányuló törekvéssel s 1893-ban 1893. olyan előrehaladott stádiumban állott ez a kérdés, hogy a város megbizást adott az előmunkálatok megtétele végett egy jónevű fővárosi czégnek.

«A vízvezetéki előmunkálat a budapesti Zellerin-féle részvény- 1894. társulat mérnöki közegei részéről egy év óta szakszerűen végeztetik — mondja 1894. évi jelentésében a polgármester. — A kifogástalan víz megszerzése a város határának alsó és felső részén több kút fúrását tette szükségessé. Több kútnak vize vegyi és bakteorológiai vizsgálat alá vétetvén, most már reményem van, hogy az előmunkálat

kedvező eredményéről a már-már nyugtalankodni kezdők megnyugtatására rövid idő alatt jelentést tehetek. Ennek eredményét várják be azok is, akik városunk csatornázása iránt érdeklődnek. Nem pihent, nem aludt el a két nagyfontosságú ügy egyike sem; kiknek gondjaikra bizvák azok, ha nem zajjal, nem dicsekedve is, annyi több más közérdek mellett, ezt is lelkiismeretes gondossággal munkálják.»

Bármennyire szivén viselte a hatóság a vízvezeték s a csatornázás ügyét, e két nagyfontosságú ügyben csak a legutóbbi évek hozták meg a régen óhajtott eredményt.

A tervezett különböző megoldások a vízbeszerzés kérdése körül tértek el egymástól, a mi könnyen érthető is, lévén az elegendő mennyiségű és kifogástalan minőségű víz a vízművek elengedhetetlen feltétele.

Az első vízbeszerző tervek a Sajóparti kavics vizével foglalkoztak, miután a Sajó a városhoz elég közel folyik, medre és partja kavicsos s a vízbeszerzés e megoldása mennyiségileg feltétlenül, minőségileg sok esetben biztosítja a vízművek zavartalan üzemét. Folyóparti kavicsból nyert, természetesen szűrt talajvízzel táplálják a rajnamenti német városok, továbbá Budapest, Pozsony, részben Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár, Nagyszeben vízvezetékeit s kevés, többnyire kisebb város van abban a kedvező helyzetben, hogy lakosainak úgynevezett természetes forrásvízzel táplált vízvezetéket építhessen (Igló, Lőcse, Veszprém, Pápa, Brassó, Besztercze Eger, részben Pécs és részben Kassa), a legtöbb hazai és külföldi város az utóbbi időkben a leginkább megfelelő mélyfurású kutakra, azaz az alsó, szennyezésnek ki nem tett, nyomással biró vizetadó rétegekre alapítja vízműveit: Berlin, Hamburg, Bremen, Braunschweig, Nürnberg, Dresden, továbbá Debreczen, Székesfehérvár, Szeged, Arad stb.[1]

A város utóbb azonban lemondott arról, hogy kutak furása

[1] *Pazár István* előadása Miskolcz város vízműveiről. *Miskolczi Napló*, 1910 deczember 13. szám.

által szerezze meg a szükséges ivóvizet s ekkor lett mindinkább népszerűvé az a terv, hogy a tapolczai fürdő rendkívül egészséges és tiszta vize vezettessék be a városba. A fürdő vizének megszerzése végett megindultak tehát a tárgyalások a tulajdonos munkácsi katholikus püspökséggel, mely tárgyalások 1907-ben a város víz- 1907.
vezetéki és csatornázási bizottságának fáradozása folytán a kellő eredménynyel jártak s a püspökség hajlandónak nyilatkozott a Tapolcza-fürdő 48 kat. hold vízterületét 200.000 korona vételárért átengedni. Ez örömhirt dr. Szentpáli István polgármester a bizottság 1907 november 30-iki ülésén közölte s egyben jelenté, hogy Bizony Ákos és Lichtenstein József bizottsági tagokkal eljárt a miniszternél a regále-kötvények értékesítésére nézve s a miniszterelnök megigérte, hogy a kötvényeket az 1,657.000 korona névértékben beváltja. Utána dr. Nagy Ferencz főjegyző olvasta fel a vízterület megvételéről szóló jegyzőkönyvet.

Végül a szerződés megszövegezését rábizták a jogügyi bizottságra. Ezután Varga József mérnök terjesztette elő a vízművek és csatornázási hálózat részletes költségelőirányzatát. A teljes beruházási tőke 3 millió koronával van előirányozva, ebből 2.600 000 korona a tulajdonképeni vízvezeték és csatornázás építésére, a többi pedig előre nem látott kiadások fedezésére, mint talajvíz-eltávolítás, épületek biztosítása stb. szükséges. Majd részletesen ismertette az árlejtési és pályázati feltételeket, szerződésmintákat.[1]

Minthogy a munkácsi püspökséggel kötött szerződés Ő felsége jóváhagyására szorult, a vízvezeték és csatornázás ügye ujabb halasztást szenvedett. Két évvel utóbb, 1909 őszén azonban e szer- 1909.
zédés jóváhagyatván s a Tapolcza-fürdő a város által tényleg át is vétetvén, immár csak a vízjogi kérdések lebonyolítása volt hátra, melyek után a vízvezetéki munkálatokra a pályázat kiirható s a vízvezeték kiépítése megkezdhető volt.[2]

---

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1907 deczember 1.

[2] *Miskolczi Napló*, 1909 szeptember 10.

A csatornázás ügye nem ütközvén különösebb akadályokba, a megvalósulás stádiumába is hamarabb érkezett el s 1909 szeptember 18-án Miskolcz város törvényhatósága a csatornázási munkálatok kiadása felett is döntött. A közgyűlés a tanács javaslatát elfogadván, a határozat jóváhagyás végett a belügyminiszterhez felterjesztetett,[1] mely azt jóváhagyván, a munkálatok 1910-ben meg is kezdettek.

Bár a Sajó-parti előmunkálatok Miskolczon kielégítő eredményre vezettek, a mikor a görömböly-tapolczai hidegforrás-csoport bevezetésének lehetősége felmerült, a szakértők egyhangúan utóbbi megoldás mellett foglaltak állást, mert a görömböly-tapolczai hidegforrás-terület minőségi és mennyiségi nézőpontokból egyaránt megfelelő.

A forrásfoglalás a hideg-forrás-területen létesített próba furások eredménye alapján a legkedvezőbb ponton 8 méter mély, alul 3·79 méter belső átmérőjű öntöttvas-hengerekkel, fent 2·96 méter h.-átm. tégla-aknával terveztetett. Az alsó méretek meghagyása mellett a kutat vasbetétes betonból építik.

Jóllehet a talaj tiszta, nagyszemű, tehát vizet áteresztő kavics, mégis a vízállás az aknában 1·30 méterrel magasabb, mint a tóban, annak jeléül, hogy a kavics kiemelésével az ellentállás a kútaknán belül annyira csökkent, hogy a tó vízszinével az aknán belül 1·30 m. vízoszlop tart hidrosztatikai egyensúlyt.

Az akna közepén előzőleg készült próbafurásban a víz a tó vízszine felé 2·19 méter magasságra emelkedett s a furásból a tó vízszine felett 1·11 méter magasságban a tóba naponta 330.000 liter víz ömlött be. A víz a külső levegőnek 22·5° C. hőmérséklete mellett 9·7° C. volt. Dr. Frank Ödön kir. közegészségügyi főfelügyelő vizsgálatai szerint: «A víz kellemes izű, mérsékelt keménységű, kémiai tekintetben meglehetősen tiszta s úgy ivásra, mint a háztartás különféle czéljaira alkalmas».

[1] *Miskolczi Napló*, 1909 szeptember 21.

Az eredeti terveket készítő magy. kir. O. V. I. közegészségügyi mérnöki osztálya a vizet Heő-Csabán keresztül, a csabai állami közút és diósgyőri vasút között tervezett szivattyutelepig saját esésével kivánta levezetni, a mely tervvel szemben a város azt a megoldást fogadta el, hogy a szivattyutelep a forrás mellé épüljön, az elsőszámú nyomócső a csabai uton, a második pedig az Avason keresztül 700 méter hosszú alagútban vezettessék.

A városi csőhálózat változatlanul maradt, de a tolózárak czéljaira külön beton-aknákat terveztek.

«A vízszükséglet az eredeti tervek szerint 50 másodperczliterben (4300 m³-ben) állapíttatott meg — írja *Pazár István* mérnök — ezt emeltem 70 másodperczliterrel 6000 m³-re, a mit a tervek készítése óta (1904. év május) valószinűnek mondható természetes lakosszaporulattal indokoltam.

A vízmű minden irányban fejleszthető lesz, mert a két nyomócső (375 milliméter és 350 milliméter belső átmérőkkel) egyenkint fog 6000 m³-t adni, együtt 12.000 köbmétert a mi 120.000 lakosnak elegendő. Később azonban szükséges lesz egy második víztartómedencze építése az Akasztó-bércz keleti oldalán s ekkor az I. számu 375 milliméteres nyomócső a II. medenczét, a II. számu 350 milliméteres nyomócső pedig az I. sz. medenczét fogja táplálni; a két medenczét pedig egymással az egész városi csőhálózat, 2 darab egyenkint 300 milliméteres elosztó-csővel fogja összekapcsolni.

Az elhasznált vizek, a melyek szorosabb értelemben vett szennyes vizeknek minősíthetők, tehát a fürdőszobák, mosókonyhák, konyhai kiöntők és illemhelyek által termelt vizek összefüggő, rendszeres, elkülönített csatornahálózaton, szabad eséssel jutnak a Sajóparti elosztó aknáig, onnan a tisztítótelepig, míg a csapadék-vizek a legközelebbi Pecze- és Szinva-medrekbe a legrövidebb utakon különálló kisebb csatorna-rendszereken vezettetnek le.

Eddig a szennyvíz-csatorna-rendszerből elkészültek a következő szakaszok: a Sajóparti oldó- és iszapfogó-medenczék, a főgyüjtő a parton, Vay-uton, Zsolczai-kapun, Buza-téren, Király-utczán, Szé-

chenyi-utczán az Ujváros-utczáig; a Baross-, Soltész Nagy Kálmán-, Laktanya-utczák, Buzatér nyugati ága, Ujváros-utcza egy része csatornái. A csapadékvíz-csatornák közül: a Vay-út egy része, a Baross- és Soltész Nagy Kálmán-utczák csatornái; jelenleg a házi csatlakozások munkái folynak.

A szennyes vizek tisztítása czéljára az eredetileg tervezett talajszürő módszer helyett a permetező biológiai rendszert választottam. E rendszer szerint az oldó medenczékben előkészített szennyes víz szivattyúteleppel emelve forgó Segner-kerekeken át permetezik 20 méter átmérőjű, 2·40 méter magas koksz- vagy salakkúpokra s így nagy felületre elosztva oxidálódik. A Wilmersdorfban személyesen szerzett tapasztalataim szerint Miskolczon ez a rendszer a legmegfelelőbb, mert a legkevesebb befektetési költségekből megépíthető s azonkívül a szennyes víz talajjavítás czéljaira is jobban felhasználható.

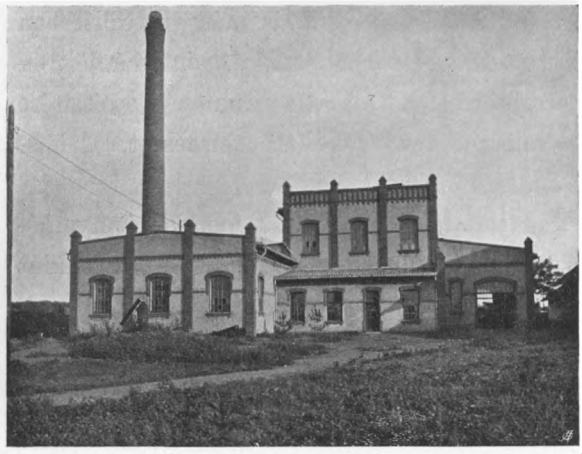

42. Városi szemétégető.

A leírtakból látható, hogy úgy az édes, mint az elhasznált szennyes vizek géperővel emelendők. Az eredeti tervek szerint gőzgépek, majd Diesel-mótorok terveztettek; később felmerült az a terv, hogy a város által termelt szemét elégetésével nyerhető energia villamos uton értékesíttessék oly módon, hogy a jéggyár, közvágóhíd, szemétégető, vízvezeték és csatornázás a középponti szemétégető-telepről nyerjék a villamos munkaerőt és világítást.

A szemétégető és jéggyár meg is épültek, a mint az azonban köz-

tudomású, legfeljebb arról lehet szó, hogy a szemét elégetésével szénpótlás nélkül a jéggyár legyen üzemben tartható, a mire vonatkozólag a II. kemencze megépítése után fogok a tavaszszal kisérleteket tenni. A várható 70 tényleges lóerő azonban távolról sem elegendő a tervezett és 280 lóerőt igénylő üzemek czéljaira s ezért ez év márczius havában elkészítettem az egyesítendő üzemek vázlatos tervét és műszaki leirását, a mely utóbbi azonban csak a mult hó folyamán került nyilvánosság elé.

E tervek alapgondolata az, hogy a víz- és jégfogyasztás maximuma nap- és évszakonkint összeesik a villamos világítás minimumával, vagyis ezek az üzemek egymást kompenzálják, a minek következtében a befektetés tőketörlesztése, általában a rezsi s az adminisztrativ és személyi kiadások lényegesen nagyobb teljesítményre, több üzemre oszthatók el ; a személyzet és a gépek teljesen kihasználhatók.

Felmerült az a megoldás is, hogy a fenti elv alapján az erőátvitel áramát a Miskolczi Villamos r.-t. meglévő és kibővített telepe szolgáltassa, azonban a nevezett részvénytársaság eddigi, kilowattóránkinti 10 filléres ajánlata a tárgyalás alapját nem képezhette, a város fogyasztó-közönségével szemben tanusított, szerintem kissé túlságosan egyoldalúan üzleti szellemű magatartása pedig véleményem szerint a legkevésbbé sem nyujt a megegyezés lehetőségére kilátást.

A vízvezeték 130, a csatornázás 46, a jéggyár 64, összesen 240 lóerő állandó erőátvitel bekapcsolása és a külső utczák közvilágításának megnyerése a miskolczi villamossági r.-t.-nak kétszeres érdeke lett volna, mert egyrészt a nappali, erőátviteli fogyasztás lényegesen csökkenti egy, már üzemben lévő telep rezsijét is, másrészt monopoliumszerű privilégiuma 60 filléres egységárakkal ismét hosszú időkre biztosítva lett volna, a miben Miskolcz város közönsége aligha lelne sok örömet.

Már pedig Miskolcz közönségének konkurrens telep felállítására több kedvező alkalma nem lesz. A miskolczi villamos r.-t.-al érthető okokból csakis oly új villamos telep konkurrálhat, a mely nagy-

mennyiségű állandó nappali erőátvitellel biztosítva, a magánvilágítás egységárát kilowattóránkint átlag 40 fillérre, hektowattóránkint 4 fillérre, az erőátvitelét pedig kisebb kézműipar czéljaira is — kilowattóránkint 15, hektowattóránkint 1·5 fillérre képes leszorítani.

Ezekkel az egységárakkal, fémszálas lámpákat feltételezve, a magánvilágítás a petroleumvilágításnál is olcsóbb lesz s a villamos mótorok kisipari czélokra olcsóbban fognak dolgozni, mint a benzinmótorok, vagy a kézierő.

A középponti telepet a meglévő, 80 lóerőig fokozható stabil gőzgépen kívül egy drb 200—220 és egy drb 300—330 lóerejű nyersolaj-mótorral s a megfelelő villamos generátorokkal, a jelenlegi szemétégető-telep épületének kibővítésével oly módon tervezem, hogy az egyik nagyobb gépcsoport kizárólag tartalékul szolgáljon.

A vízvezeték üzeme naponta nyáron átlag 17—18 órát, télen 12—13·5 órát, a csatornázásé nyáron 9—10 órát, télen 7—8 órát, a jéggyáré nyáron 20—23 órát, télen semmit, a magánvilágítás maximuma ellenben nyáron 5—6 órát, télen ellenben 10—12 órát igényel. Minthogy tudvalevőleg csak némileg nagyobb teljesítőképességű gépek esetén sem az 1500 m³ kiegyenlítő tartánynyal biró vízmű, sem a 850 m³ kiegyenlítő szivó medenczével tervezett csatornázás, sem a 3 gépcsoporttal és 3000 q raktárral biró jéggyár üzeme időtartam tekintetében nem merev, hanem a szükséghez képest módosítható, kétségtelen, hogy a magánvilágítással a fenti erőátvitelek üzemhézagai csaknem pontosan kitölthetők.

Egyebekben részletes felvilágosítás nyerhető 1910. év márczius havában kelt s «Miskolcz thjf. város közművei»-ről szóló műszaki tanulmányomból, a melyhez csupán annyit pótlok, hogy 11 fillér kilowattóránkinti egységár mellett a vízvezeték évi üzemköltsége 153.000 koronában irányozható elő; az egyesített üzemek méltányos árkiegyenlítése után pedig az évi üzemköltség 130.000 koronára redukálható, tehát 23.000 koronával kevesebbre s minthogy a vízvezeték kereken 500.000 kilowattórát fog igénybe venni, 55,000—23.000—32.000 koronába fog 500.000 kilowattóra kerülni, azaz egy

kilowattóra 6·4 fillérbe — erőátvitel — 20 fillérbe közvilágítás- és 40 fillérbe magánvilágítás czéljaira.

A víz előállításának önköltsége redukálódik m³-kint 8 fillérre, egy métermázsa jégé 1·02 koronára a szemétégető pedig a mai számottevő deficzit helyett 16.800 korona jövedelmet hozhatnak, vagyis egyesített házikezelésű üzem esetén valamennyi közérdekű üzem mérlege kedvezőbb s a villamos magánvilágítás és az erőátvitel terén a fogyasztóközönség szempontjából örvendetes verseny várható.[1]

Pazár István mérnök törekvése a városi villamtelep létesítését illetőleg néhány hónappal utóbb, 1911 márczius 10-én sikerrel járt.

A városi villamos központ terve ugyanis, mint láttuk, szorosan egybefügg, sőt egy részében épen kiegészítője a csatornázási és vízvezetéki mű tervének. Még 1910. év novemberében határozta el a közgyűlés a vízvezetéki terv módosítását. A belügyminiszter ezt a módosított tervet felülvizsgálta és visszaküldte azzal a felszólítással, hogy a törvényhatósági bizottság újból hozzon határozatot, mert ebben a formájában nem hagyja jóvá a tervet.

A miniszter észrevételei nagyrészt csekély jelentőségűek voltak, csupán egy észrevétele volt, mely a város egész jövőjére nézve döntő és ez az, vajjon a csatornázás és vízvezeték szivattyútelepei Dieselmótorok által hajtassanak-e, vagy villamos mótorokon, illetve ez esetben a szükséges hajtóerőt, a Miskolczi Villamossági r.-t. szolgáltassa-e, vagy pedig létesítsen a város saját kezelésében villamos czentrálét?

A belügyminiszter erre vonatkozó leiratában megjegyzi, hogy a világítási hálózatba be nem kapcsolt utczák világítására ez a városi elektromos központ csak akkor lenne használható, ha ez kormányhatósági jóváhagyást nyert. Tartalékul csak nyersolaj-mótor beállítása használható.

Ezt a város életébe vágó tervet a vízvezetéki és csatornázási

[1] *Pazár* István előadása. *Miskolczi Napló*, 1910 deczember 13.

nagybizottság 1911 márczius 10-iki ülésén tárgyalta. Az ülésen dr. Szentpáli István polgármester elnökölt.

Dr. Nagy Ferencz ismertette a fentebb vázolt tervet és közölte, hogy közben a villamos részvénytársaság is adott be ajánlatot aziránt, hogy a város mellőzze a központ tervét és tőle szerezze be a hajtóerőt. Arra is ajánlatot tett, hogy a mellékutczákat ellátja villamvilágítással.

A polgármester a vízvezetéki igazgató tervét elküldte véleményezés végett a földmívelésügyi miniszterium közegészségügyi osztályának és a Siemens-Schuckert művek főmérnökének.

A földmívelésügyi miniszterium részéről Farkas Kálmán miniszteri osztálytanácsos véleménye szerint általános közgazdasági szempontból nem tartja gazdaságos megoldásnak a külön villamos telepet, noha végeredményében igen helyesli azt a czélzatot, mely engedményekre akarja birni a villamos társaságot.

A Siemens-Schuckert művek mérnöke, Stromsky, kifejti, hogy a város érdeke volna, vagy saját kezelésébe venni a villamos társaság most üzemben levő áramfejlesztő-telepét, vagy új villamos központot létesíteni. Ha a város ezt az alkalmat elmulasztja, belátható időn belül nem alapozhatja meg egy városi villamos központ jövedelmezhetőségét.

Dr. Szentpáli István közölte a bizottsággal, hogy négy kedvezményt kért a villamos társaságtól és pedig:

1. Építse ki a tapolczai vasutat. Ezt vállalná a társaság.

2. Vegye át a szemétégető-telepet és annak üzemét tartsa fenn. Ezt is vállalja.

3. Engedjen át nagyobb értékű részvényeket. Ebbe nem menne bele a társaság, mert a részvények fele a társaság, másik fele idegen kézben van és így a társaság majoritását félti.

4. A Széchenyi-utczán építsen kettős sint és a meglevő sineket cserélje fel Phönix-sinekkel. Ezt vállalná a társaság.

Mindez természetesen eddig csupán a polgármester és a villamostársaság igazgatójának személyes eszmecseréje.

Pazár István részletesen reflektált ezután a leérkezett véleményekre.

Kéri, hogy a bizottság döntsön belátása szerint, de a döntésért ő sem erkölcsi, sem anyagi felelősséget nem vállal. Most itt az alkalom egy új központ létesítésére. Meggyőzően bizonyítja, hogy a közönség óriási hasznára lesz ez a központ, a mint hogy a város czélja nem is az, hogy vagyont halmozzon össze ebből a vállalkozásból, hanem hogy a közönség érdekeit kielégítse.

Hosszas vita indult meg ezután. Felmerült egy harmadik felülvizsgáló szakember meghivásának és egy ankét össze hivásának terve is, de végül a többség *elfogadta azt a javaslatot, hogy a csatornázás és vízvezeték üzemének hajtására villamos erőt használnak, melyre a szükséges áramot a létesítendő városi czentrálból veszik.*[1]

A városban úgy látszik állandóan fennállott zsidófürdő mellett alighanem az 1850-es években keletkezett az első *gőzfürdő*, mely *Kolozsy Sándorné* tulajdona volt. Ez a fürdő 1861-ben szünt meg s 1861.
az épület ekkor az egri káptalan birtokába került. A kor igényeinek megfelelő gőzfürdője ezután évtizedekig nem volt városunknak s a ürdőügyet csakis egyes kis tőkével rendelkező magánvállalkozók szolgálták, a melyek közül említenünk kell a *Telegdy*-féle fürdőt és a «Sárga fürdőt».

1875-ben uszoda jött létre Miskolczon. 1875.

A jobbizlésű közönség igényeit kielégítő gőz- és kádfürdő létesítése az 1880-as évek folyamán egyre nagyobb közszükséget képezvén ennek felállítására 1000 darab 50 frtos részvény aláirásával 1889-ben 1889.
részvénytársaság volt alakulóban. Bár a város anyagi erejéhez mérten szivesen támogatta a fürdő-részvénytársaság eszméjét,[2] a kevés anyagi haszonnal kecsegtető vállalat létre nem jöhetett. Ekkor két vállalkozó nyujtotta be ajánlatát a városhoz az új közfürdő fel-

[1] *Reggeli Ujság*, 1911 márczius 11. szám.

[2] *Polgm. jelentés*, 1889. 29. l.

1891. építése tárgyában, a mely ajánlatot 1891 juniusában tárgyalta a közgyűlés.

«Polgármester a Miskolczon létesíteni elhatározott gőz- és kádas fürdő és uszoda építése ügyében előterjesztést tesz — mondja e közgyűlésről készült hirlapi jelentés — s ugyanezen alkalommal bemutatja *Reichmann Ármin* és *Melocco Péter* vállalkozók azon nyilatkozatát, mely szerint a Bódogh-féle telken, hogyha az számukra és költségökre 35 ezer frt vételárban megszereztetnék, a kerti részén egy a kor igényeinek megfelelő gőz- és kádas fürdő építésére és annak a jövő 1892. év folyamán a használatnak való átadására kötelezik magukat, kikötvén azonban, miszerint azon esetben, ha a vállalat részvénytársulattá alakulna, ezen átalakulás ellenébe a város gátat nem vet, sőt 10 ezer frt erejéig részvényeket vesz át. Ezzel kapcsolatosan bemutatja végül a polgármester az uszoda tervezetét, mely a város költségére 4000 frtért a Sajó vizén, az új baromvásártér melletti részen építtetnék.

Ezen kiválóan érdekes és fontos tárgyhoz a képviselők közül többen hozzászólottak.

Ezek után a közgyűlés egyhangulag elfogadja a Reichman és Melocco ajánlatát s helyesli az uszodának az új baromvásártér Sajómelletti részén való felépítésére nézve előterjesztett javaslatot s annak létesítésére megszavazza az előirányzott 4000 frtot; minthogy azonban közóhajtást képez, hogy az uszoda, ha keresztülvihető, a gőz- és kádas fürdővel egy helyen építtessék és minthogy e részben az ajánlattevők még nem nyilatkoztak, a Sajó-melletti uszoda építése egyelőre felfüggesztetik.

Kimondja végül a közgyűlés, hogy ajánlattevők a gőz- és kádas fürdőt a szükségletnek megfelelő nagyságban kellő csinnal és díszszel és a képviselőtestület részéről előlegesen jóváhagyandó tervek szerint tartoznak felépíteni.»[1]

Vállalkozók az új közfürdő terveit néhány hónappal utóbb a köz-

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1891. 44. szám.

gyűlésnek bemutatván, Reichmann Ármin vállalkozó egyúttal azon kérelmének adott kifejezést, hogy a képviselőtestület végleges határozatát mielőbb óhajtaná birni, a mennyiben az építkezéshez szükséges előkészületeket a tél folyamán megtenni szándékozik, hogy az építkezés a jövő 1892. év tavaszán megkezdetvén, ez év őszén a fürdő a közhasználatnak már átadható legyen. Nevezett vállalkozó kérelmet intézett a képviselőtestülethez az iránt is, hogy a vállalatot erkölcsi támogatásával, jóakaratával ajándékozza meg és hogy oly dolgokban, melyek a fürdővel szoros kapcsolatban vannak, anyagi áldozattól se riadjon vissza. Ilyen dolgoknak tartja vállalkozó, melyek bizonyos feltételek gyanánt is hangzanak, a következőket: a fürdő környékének, az úgynevezett papmalom-térnek átalakítását és az általa bemutatott tervezet szerinti szabályozását. Ezen tér szabályozása városi költségen történik, a tervezetben feltüntetett szökőkút építési költsége és annak április 1-től november hó 1-ig terjedő időben vízzel való ellátása a vállalat terhe leend. Második elodázhatlan feltétel vállalkozó szerint a papmalom-tér melletti telkek tulajdonosaira oly hatást és befolyást gyakorolni, hogy ezek legfeljebb két év alatt telkeiket diszesebb épületekkel beépítsék és ezzel a szabályozandó tér összhangját emeljék, teljessé tegyék.

Kívánja továbbá, hogy a jelenlegi gyaloghíd helyett, a fürdőhöz való könnyű közlekedés biztosítása czéljából, diszes szekérhíd építtessék. A tér mindkét oldalán, természetesen a magánépületek felemelése után, asphalt-járda állíttassék elő. A malomárok közköltségen betömessék és a vállalatnak engedtessék meg, hogy a malomárok területén elhelyezendő csövekben a vizet a «sárga fürdőtől» a létesítendő új fürdőig levezethesse. A fürdőintézet után járó községi adók, vámok és egyéb járandóságok 20 év tartamára elengedtessenek és a város ezen idő alatt más fürdővállalatot erkölcsi és anyagi támogatásában ne részesítsen és végül a város utczái öntözésére és a tűzesetek alkalmával szükséges vizet, a téren felállítandó vízcsap alkalmazása mellett az intézet díj nélkül adja, e helyett viszonzásul kéri, hogy

ezen vízcsapból egyeseknek hektoliterenként 5 krért vizet adhasson el.[1]

A közfürdő tervei elfogadtatván s a vállalkozók kívánságai részben teljesíttetvén, 1892-ben megalakult a *Miskolczi fürdő-részvénytársaság* 125.000 frt. alaptőkével,[2] a mit főleg a város tett lehetővé azáltal, hogy 40.000 frt árú részvényt jegyzett.[3]

Még ugyanazon évben megkezdetvén a fürdő építése, 1894-re

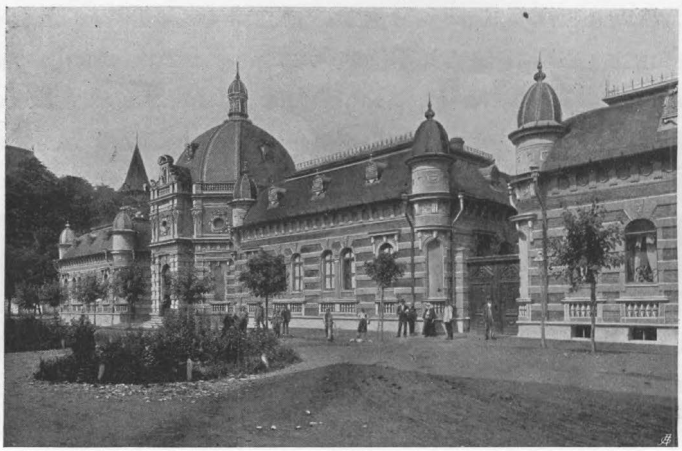

43. Az «Erzsébet»-fürdő.

teljes befejezést nyert s azóta *Erzsébet-fürdő* név alatt egyike hazánk legszebb vidéki fürdőinek.

Miskolcz említésreméltó fürdői még az új izr. hitközségi orthodox rituális fürdő, mely 1892—93-ban épült a Telegdy-féle fürdőhelyen. A Királyhíd közelében fekvő szép kupolás épület s az izraelita szefard felekezeti fürdő a Debreczeni-utczán.

A *városszépítés* állandóan egyik legfőbb gondja volt Miskolcz város tanácsának. Már a XVIII. században is találunk olyan intéz-

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1891 okt. 20. szám.
[2] *Kamarai jelentés*, 1892. 65. l.
[3] *Polgm. jelentés*. 1892.

kedéseket, a melyek arra mutatnak, hogy városunk csinosítása, középületeinek diszítése a tanács gondoskodásának tárgyát képezte. Igy 1788 január 13-án többen megbüntettetnek, illetőleg köteleztet- 1788.
nek, hogy a Derékpiacz-utczán huzatott ároknak sárga földért való áskálása folytán megrongált partjait karók beverésével s oda földnek hordásával helyrehozzák. A városi jegyzőkönyvből pedig arról is értesülünk, hogy a tanács még 1747-ben elrendelte, miszerint a 1747.
Seraffi-funduson építtetett városi házra a város czimere is kifaragtassék.

A XIX. század legelején már az utczák állandó tisztántartásáról is gondoskodott a város. 1813-ban a város alkalmazottai között 1813.
egy utczatisztitót is találunk, a ki alighanem több napszámossal dolgozott. Tudjuk, hogy az 1820—30-as években az utczák tisztántar- 1820—30.
tására a rabokat alkalmazták. 1836-ban a szemétnek és mosléknak 1836.
az utczákra való kiöntése szigorú test- és pénzbeli büntetés terhe alatt eltiltatott.

A város tervszerű csinosításáról csak 1855 óta beszélhetünk, 1855.
mikor e czélból a város *szépészeti építőbizottsága* megalakíttatott. A bizottság működéséről — sajnos — nincsenek adatok. 1867 decz. 1867.
28-án a városi közgyűlés «*Szépítészeti szabályok*»-at fogadott el, melyeket 1869 november 4-én Borsod vármegye bizottmányi köz- 1869.
gyűlése is jóváhagyott. Ezen szabályok végrehajtása czéljából alakíttatott meg a jóléti, építési és szépítészeti szakosztály, melynek feladata és kötelességei voltak :

a) Arra felügyelni, hogy új épitéseknél, vagy a fennálló épületekben czélzott változtatásoknál — mind az mi a város csinositására, — a szomszédok jogai tiszteletben tartására, a tűzvész elleni s a közegészségügyi biztonságra, végre úgy az útczára néző, mint a közökben vagy udvarokban bent fekvő épületek szilárdságaira megkivántatik, a városi képviseleti testület által elfogadott szabályos határozatok nyomán az épitkezők által szoros figyelembe tartassék, — s ezen szabályok minden kivétel nélkül bárkire nézve is kötelező erejűek legyenek.

b) Arra törekedni, hogy az időnkinti új épitések alkalmával az utczákban — közökben a zugok és szögletek lassanként elenyésztessenek, — hol szükséges és kivihető az egyenetlen utczák szabályoztassanak, — a különböző város részek öszveköttetései — átmenetek tágitása, sőt új utczák nyitása által is könnyitessenek, a nyilvános köztérek csinosittassanak : sat.

c) Figyelemmel lenni arra, hogy minden új épitések, s útcza kövezések, az egész város területére eleve megállapitandó szabályozási vonalakhoz, s vizszintezési hálózathoz alkalmaztassanak — e tekintetből a bizotmányilag megvizsgált, s elfogadottnak kimondott általános utczaszabályozás által tervezett változtatásokat, — új épitkezések alkalmával saját telkén minden telek birtokos megengedni köteles.

d) Oly vállalatokat, melyek a város diszitésére vonatkoznak pártolásával elősegiteni, sőt keletkezésüket társulatok alakitásával is közremunkálni.

e) A szakosztály kebeléből küldöttséget nevezni ki, mely küldöttség a városi rendőrséggel egyetértőleg a városban lévő minden épületeket, hidakat, utczákat, közöket, nyilvános téreket stb. évnegyedenkint megvizsgálván, a tapasztalandó hiányok és rendetlenségekről a szakosztálynak jelentést teszen, mely a szakosztály a képviseleti testület közgyülésének koronkint javaslatokat fog benyujtani, a város diszitése s szabályozása tárgyában, — továbbá minden év végével munkásságáról a lefolyt, — s kilátásairól a jövő évre jelentést teend.»

Az 1870-es évek elejétől az utczák tisztántartása vállalkozónak
1874. adatott ki. 1874-ben Vandrák Józsefnek a város az utczák tisztántartásáért 4620 frt évi bért fizetett. Ugyanez évben az utczák öntözésére négy egylovas ötakós vízhordókocsi vétetett 700 frtért.

1875. 1875-ben a tanács határozatilag kimondotta, hogy minden háztulajdonos és lakó a háza előtt ültetett fát öntözni és védeni tartozik.

1876. A következő évben a tagosítás alkalmával jelöltetett ki városunk-
1877. nak ma már egyik legszebb üdülőhelye, a *népkert*. 1877-ben Rácz

Ádám indítványára a városi korcsma szegletétől a lutheránus templomig a háztulajdonosok a maguk költségén akáczfákat ültetnek. Ugyancsak 1877-ben vette kezdetét a népkert rendezése és szakszerű ültetése, amire ez évben 1500 forintot fordított a város. Különösen nagy érdemeket szerzett a népkert munkálatai körül dr. Doleschall Gábor.

A népkert kavicsos utait, gyeppázsitjait, virágágyait, bokrait és fáit jelenleg a városi hatóság által alkalmazott kertészek gondozzák. A fák különböző nagyságáról fel lehet ismerni, hogy a Népkert eredetileg 3 külön időszakban keletkezett parknak együvéfoglalásából eredett, melyek összege most már 19 hold terjedelmű.

A városi bejárat felől eső legrégibb részében van a «Vigadó», melynek diszes, tágas termében a tavaszi, nyári tánczmulatságokat szokták megtartani. E mögött van a vendéglős konyhaépülete s ettől balra a tágas Sportpálya, mely télen korcsolyázó-, nyáron tenniszező-helye a városi Sportegyletnek. A Vigadónak mindakét hosszoldalán terjedelmes verandái vannak ; a déli oldalon levő a nagyközönségé, az északi pedig a miskolczi Nemzeti Kaszinóé. Nyári délutánokon a közönség a verandán mindenkor kaphat frissítőket, czukrászdai dolgokat, esténként pedig meleg étkeket is.

A népkerti körönd közepén van egy nyolczszögű pavillon, melyben a katonai zenekar, a nyári hónapokban egy-egy nap térzenét tart.

A népkertnek körülbelül közepe táján van a gyermekek ingyenes játszóhelye. A hátulsó részben pedig boldogult Erzsébet királyné bronz mellszobra, virágágyak közepette.

A kert hátulsó részében, esetről-esetre, nagyobbszabású népies mulatságokat szoktak rendezni. A népkert egész területén mindenütt bőven vannak pihenőpadok, a köröndön pedig csinos kerti székek. Kora tavasztól késő őszig folyton népesek a lombos utak a gyermekek és ezek kisérőinek mulatozásaitól.[1]

[1] *Lippay Béla.* Miskolczi Kalauz. Miskolcz, 1910. 73—74. l.

1879. 1879-ben új építkezési szabályok hozattak, melyeket némi módosítással az 1879-ik évi junius 10-iki megyei rendkívüli bizottsági gyűlés is jóváhagyott.[1] E szabályok szólnak első sorban az építkezési engedélyről, azután az építkezésről, az építkezésre vonatkozó különös határozatokról, az építészeti szakbizottság és a hatóság működési köréről, a szabályok áthágásának büntetéseiről, a felebbezésről s végül a szabályok életbeléptetési idejéről.

Az építkezésre vonatkozó különös határozatokból kiemeljük, hogy az építkezési szabályok alkalmazását illetőleg Miskolcz város területe bel- és külvárosra osztatott fel.

A belváros területe a következő utczákat foglalta magában:

a) régi sóháztól a veres templomig vonuló Főút mindkét oldalát,

b) a felső Szirma-utcza mindkét oldalát,

c) a Forgóhid-utcza szegletétől a csabai vonalon lévő lövöldéig vonuló út két oldalát,

d) a Kandia-, Mindszent-, Al- és Felső-Papszer-, Mélyvölgy-utczákat, a Toronyalja mindkét oldalát a Jézuskutig, az Urak utczáját, a donga-kúttól a légrádi közig mindkét oldalon,

e) a buzavásártért, a szentpéteri kaput a város végéig, a Tetemvárt, Alsó- és Felsőposta-utczát, kis és nagy újvárost, a Peczeközt, Kazinczy-, Boldogasszony-, Kolostor-, Palóczi- és mindkét Fazekas-utczákat.

f) a Czikó-, Megyeház- és Major-utcza két oldalát, a Fazekas- és kis Major-utczáig,

g) a Kishunyad-utczát,

h) minden ezen utczák között elvonuló közöket.

Az itt megnevezett utczákon kívül eső terület a külvároshoz tartozott.

Az építészeti szakbizottság és a hatóság működési köréről a szabályzat a következőket mondja:

---

[1] *Építkezési szabályok* Miskolcz város számára. Miskolcz, 1879. Kis 8° 23 l. Nyomatott Forster Rezső könyvnyomdájában.

«Az építészeti szakbizottság véleményt ad a képviselőtestület vagy a hatóság által hozzá utasított kérdésekben, figyelemmel kiséri a város építészeti és szépítési ügyeit s előterjesztést tesz, esetleg javaslatokat készít az e téren észlelt hiányok megszüntetése tárgyában, végül közreműködik a fontosabb építkezések engedélyezése és megvizsgálásánál.

A hatóság a saját és az építészeti szakbizottság kebeléből alakított vizsgáló-küldöttség véleményezése alapján a jelen szabályok értelmében határoz az építkezési engedélyek tárgyában, ellenőrzi, illetve szakközegei által ellenőrizteti az építkezési szabályok pontos megtartását, általában intézkedik és eljár a város építészeti és szépítési ügyeiben.

44. A népkerti vigadó.

A vizsgáló-küldöttséget a polgármester vezetni bármikor jogosult, fontosabb kérdéseknél pedig ezt teljesítenie is kell, egyébiránt elnökét általában a polgármester jelöli ki. Tagjai a rendőrkapitány, szaktanácsnok, mérnök és a szakbizottságból kinevezett két tag.

Az eljárásról felvett s a küldöttség tagjai által aláírt s a városi mérnök által vezetett jegyzőkönyvet a küldöttség elnöke terjeszti a hatóság elé.

A hatóság az építkezés tervszerű keresztülvitelére a városi mérnök által ügyeltetett fel, minélfogva ennek kötelességében áll az építkezést s ezen szabályok szigorú megtartását gyakori vizsgálat

által ellenőrizni és a tervellenes építkezésről a hatóságnak jelentést tenni.

Az építkezésekre közbiztonsági szempontból való felügyelet, valamint egyéb szabály- és rendellenes cselekmények meggátlása első sorban a rendőrség feladata. Kötelességében áll azonban a város mérnökének is, ha ezen tekintetben az építkezéseknél mulasztást látna, arra a r.-kapitány figyelmét felhivni. A rendőrkapitány pedig a szükséges intézkedések elrendelésén felül, a mulasztók vagy hanyagok megbüntetését tartozik elrendelni. És a mennyiben a mérnök feljelentésének sikerét 48 óra alatt nem látná, arról a polgármesternek tesz jelentést.»

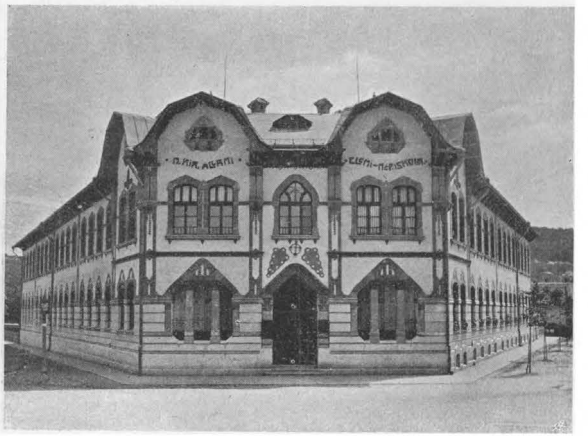

45. A Szent István-úti áll. elemi iskola.

1881. 1881-ben a sajtó agitálására került napirendre az Avas parkozásának kérdése, melyet a költségek hiánya egy időre elodázott ugyan, végül azonban mégis testet öltött.[1] E munkálatok körül *Musitzky* százados szerzett nagy érdemeket, a miért a város díszpolgárának is megválasztották.

Városunk az 1880-as évek elejétől városrendezési és szépítési szempontból is nagyot haladt. A régi, hirhedt miskolczi por és sár lassanként eltünt az utczákról, melyeket kő- és aszfalt-burkolat tesz az időjárás viszontagságaitól függetlenül járhatókká; az új építkezések engedélyezésénél egyre több tekintettel voltak a régi, zeg-zugos

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1881. 25. szám.

városnak modern várossá való kialakulására, rendezésére s ugyanezen szempontból számos kisajátítás történt, elannyira, hogy a régi Miskolcz szépséghibái ma már csaknem kivétel nélkül elenyésztek. Egymásután épültek szebbnél-szebb középületeink: 1898—99-ben a Verbőczy- és Jókai-utczákban emelt új igazságügyi palota (tervezte Kiss István budapesti műépítész, építette a budapesti Lähne és Strenge czég), az ev. ref. főgymnasium, az Erzsébet-fürdő, a kereskedelmi és iparkamara palotája, az Erzsébet-közkórház, az államvasutak üzletvezetőségi épülete, az új izraelita templom s legutóbb az izraelita elemi iskola pompás épülete stb. Miskolcz legszebb terén Kossuth Lajos, a vármegyeház melletti új téren Szemere Bertalan, az Erzsébet-ligetben pedig Erzsébet királyné szobrai hirdetik, hogy — eltekintve a kegyelettől — a művészi szép szemlélete városunk polgárságának elkerülhetetlenül szükségletévé lett. Nagy arányaikkal tünnek fel a megye és a város által emelt nagy gyalogsági, lovassági, tüzérségi és honvédkaszárnyák. Ezekhez járul a diszesebb magánépítkezések tekintélyes sora s néhány fényesen berendezett szálló, úgy hogy az Avas alján elterülő s természeti szépségekben bőven megáldott Miskolcz ma már külső megjelenésében is hazánknak egyik legjelentékenyebb és legszebb városa.

46. Rudolf gyalogsági laktanya.

Városunk *közművelődési állapotaira* vonatkozólag főleg a városi jegyzőkönyv tartalmaz igen érdekes adatokat. Százával találjuk itt

a feljegyzéseket, a melyek bepillantást engednek a régi Miskolcz kulturális életébe s közelebb visznek egy letünt kor embereihez.

E feljegyzésekből tudjuk meg például, hogy iparosaink a XVIII. században a műveltség elég magas fokán állottak s hogy a fényüzés mellett szellemük kiművelődésére is gondot fordítottak. Kassay
1762. István borbélymester 1762-ből való hagyatékában ezüstkapcsos gombos és pikkelyes díszes mente s a 20 ezüstkarikával ékesített veres öv mellett megtaláljuk a könyveket, bizonyságául annak is, hogy ezidőben a borbélymesterség jövedelmezőség dolgában aligha tartozott az utolsó mesterségek közé. Bizonyára a műszerek közé tartozott a hagyatékában említett három ólomtál és három ólomtányér, továbbá a «Perlikány fogvonó» (foghuzó) és a fogtisztító. Tóth
1766. István után — alighanem szintén mesterember volt — 1766-ban egyebek közt egy feketével festett pléhes tékában a következő ingóságok maradtak:

«Egy énekes könyv, vagy egész Zsoltár. Hubner Geográphiája. Egy viseltes Rudimenta. Trajanus oratoriája. Ajtai Mihály Grammatikája. Egy ultrajectumi biblia. Hatodik editió. Egy darabban levő irások, különbözők. Egy fekete csorba kalamáris. Egy fekete téntás üveg».

A városi tanácsosok tudatlanságáról vagy kényelemszeretetéről
1780. tanuskodik a városi jegyzőkönyvnek egy 1780 márczius 14-éről kelt feljegyzése, a mely azt mondja, hogy «Petreczi János hagyatékában volt egy hordóban régi hántvetett könyvek, melyeket, minthogy régi authorok és előttünk nem ismeretesek, illendőképen megbecsülni nem tudtuk, azért csak a magok valóságokban hagytuk». A hagyatéki jegyzőkönyvet három tanácsnok írta alá.

A városi levéltár első alaposabb rendezése úgy látszik a XVIII.
1787. század utolsó évtizedében történt. 1787-ben a város archivuma ujonnan építtetvén, jegyzőkönyvünk szerint igen messze találták meg a fundamentumnak letételére alkalmatos eleven földet. A fundamentumnak mélysége Király János és Inspector uraimék relatiójok szerint tíz Such (láb), szélessége $2^1/_2$ Such volt. Felépülvén az archi-

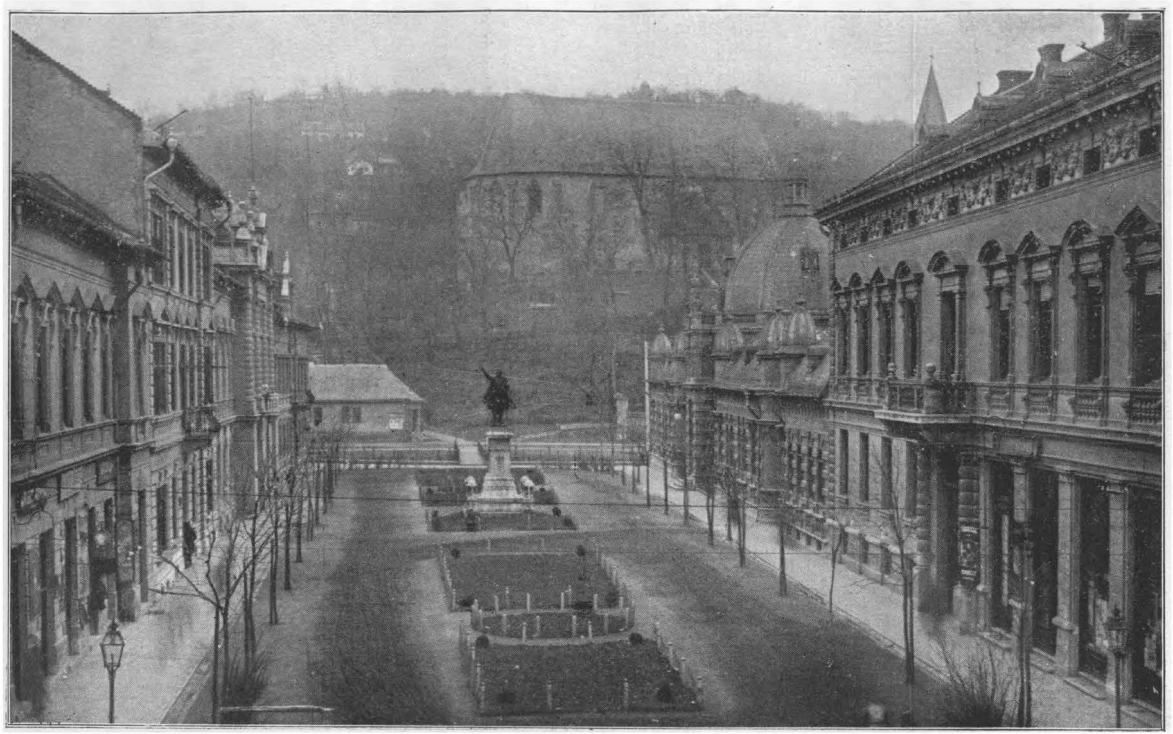

47. Az Erzsébettér.

1790. vum, 1790 deczember 31-én «a nemes város archivumának régen óhajtott regestratiójára» bizottság küldetett ki. Mit végzett ez a
1793. bizottság, ma már nem tudható, tény azonban, hogy 1793-ban a városi levéltár regestrálásával *Szrogh Sámuel* bizatott meg, ki azt hazafiúi szeretetből a nemes város lakosainak kérésére felvállalta és arra feleskettetett. Fáradozásáért 100 arany fizetését igérte meg a város. Szrogh Sámuel két évig munkálkodott mint «első archi-
1795. varius regestrátor», 1795-ben azonban, bizonyára más elfoglaltsága miatt, állásáról lemondott s így a levéltár rendezése alighanem abbamaradt.

Nem is találkozunk többet jegyzőkönyveinkben a levéltár rendezésére vonatkozó feljegyzéssel. A munkaerő és a pénz hiánya megakadályozták városunkat abban, hogy ez irányban valamit tehessen s így érthető az a siralmas kép, melyet *Kun Miklós* főbiró a nemes város archivumáról 1842-ben fest. «Hivatalommal együtt áltvevém a városi leveltár kulcsait is — írja Kun[1] — rozsda lepettek voltak ezek, s én kiváncsian siettem látni a leveltárt, mellynek kúlcsai olly rozsdásak, midőn királyi biztoshoz van szerencsénk, midőn városunk átalakulása előestéjén állunk. Beléptem! a fájdalmas meglepetést, melyet éreztem nehéz leirni! Sirt a lélek bennem, midőn a nedves teremből rothadás fojtó bűze ömlött előmbe, a bólthajtások (még 1834-iki földindulástól) öszve hasadozottan, az iratok a nedvesség miatt rothadó félben hevertek.

Illyen karban találtam a leveltárt, melly a város jogairól szólló oklevelek, s a megyéjét sokkal felülhaladó jeles régi eredeti iratok gyüjteménye. Isteni gondviselés őrizte meg a tűzveszélytől, melly nek a — város kéményének az ez előtti években gyakori kigyúladásaikor a hasadozott bolthajtások miatt annyiszor kitéve volt.

Kitavaszodván siettem biztositani a városnak e legnagyobb kincsét, s a levéltár bólthajtásai vasakkal erősitve s kiigazitva, a

---

[1] *Kun Miklós.* Miskolcz multja, jelenje, tekintettel jövőjére. Miskolczon, 1842. IV—V. lap.

fenek nedves téglák helyett padozattal ellátva, ön költségemen csinosan kifestve; szóval: alkalmas állapotba helyezve lőn.

S én a már napon kiszáritott iratokból s oklevelekből, s azon ismeretekből, mellyekhez hivatalos állásomnál fogva jutni alkalmam nyilt, gyüjtögetni kezdém az adatokat, az általam a n. é. Közönség eleibe szánt — Miskolcz történetének múlt- s jelenkori jogviszonyainak s állásának — leirásához».

A közigazgatásról szólva, nehány régi, közigazgatásunkat jellemző adatot tartunk időszerűnek itt felemliteni. 1785-ben a hirdetések a dobszóval való kihirdetésen kívül czédulákon is kiragasztattak. E czélból négy helyet jelölt meg a tanács, és pedig a városházát, Bükné házát, a Forgó-hidnál levő oszlopot és a klastrom háta megett az Iványi Mihály házát. 1790-ben határoztatott, hogy hetenkint kedden és pénteken tartassék tanácsülés. Ugyanez évben azt olvassuk jegyzőkönyvünkben, hogy «mivel mostani téli időkben az nappali világosságnak hanyatlása után is az közjóban munkálódni kintelenitettnek» a főbirónak 50, viczebirónak 25 s a senatoroknak fejenkint 12 font gyertya évi járandóságot szavaz meg a tanács. Ez időben a pecsételésért a notariusnak, mint a pecsét őrének, taxa járt. 1785. 1790.

Érdekes, hogy városunk még a XVIII. században is egész háztartást vezetett s előkelő vendégeit mindig a saját kúriáján vendégelte meg. Ez a szokás idővel idejét multa s az 1789-iki november 17-iki tanácsülés kimondja, hogy: «Miskolcz városa czintálai, tányérjai, asztalabroszai s asztalkendői, kései, reájok az városnak semmi szüksége nem levén, senator Noszticzius Pál és Korponay Sámuel urak által ahoz értő mesteremberekkel megbecsültessék». Determináltatott egyúttal, hogy licitátióne mediante eladattassanak. 1789.

1817-ben olvassuk, hogy a tisztujító városi közgyülésre a lakosok régi szokás szerint harangozással hivatnak meg. 1817.

A társadalmi élet fejlettségére mutat, hogy városunkban 1788-ban már kávéház is van, a hová mulatni s főleg kártyázni járnak polgáraink. 1788.

Egy *Novak Jakab* nevű tescheni polgár ugyanis 1788 január 15-én szerződést kötött a diósgyőri uradalom praefektusával, Parcsetich Györgygyel, mely német nyelven irott szerződés szerint Miskolczon, a koronauradalom sóházának földszinti részében, a hol azelőtt a görög imaház volt, egy három szobából s egy konyhából álló lakás oly feltétel alatt adatik át a bérlőnek, hogy ez a fentemlített helyiségekben tartozik egy tekeasztalt felállítani s a vendégek számára kávét, csokoládét, limonádét, rozolist, kétszersültet és más eféle liqueurokat és duliciariumokat (Kaffee, Chocolade, Limonade, Rosoli, Zwiebach und andere derley Liqueuren und Dulciarien) tartani, de korántsem szabad bort, sört vagy pálinkát mérni, még kevésbbé vendéglőt tartani (noch weniger ein Gasthaus errichten). A helyiségeket a bérlő jókarban fogja átvenni s a bérlet letelte után tartozik azokat jókarban átadni. A bérleti szerződés szerint a bérlet 1788 február 1-én kezdődik. A bérlő továbbá a helyiségekért, valamint a kávéház felállíthatásáért évi 120 rhenusi forintot fizet, mely összeg évnegyedenként 30 forintos előleges részletekben történik. A bérlő nem számíthat bérleengedésre.

Az új kávéházi üzlet azonban nem lehetett valami jövedelmező, mert már 1789 julius 8-án arról értesíti Ambresy János, a diósgyőri uradalom pénztárnoka Parcsetich György diósgyőri prefektust, hogy a nevezett Novák Jakab kávés, ki már huzamosabb idő előtt a várost elhagyta, félévi bérleti összeggel tartozik s mivel nem lehet tudni, hogy mikor tér vissza, kéri, hogy a veszélyeztetett bérösszeg biztosítására vonatkozólag intézkedjék. Parcsetich György diósgyőri prefektus erre Diósgyőrben 1789 julius 15-én kelt, Jábróczky András a diósgyőri uradalomnak Miskolczon lakó ügyészéhez intézett meghagyásában elrendelte, hogy a hátralékos bérösszeg biztosítására Novák Jakab kávésnak az uradalmi bérházban lévő butorait s ingóságait foglalja le.

Tehát az első kávéházi vállalat Miskolczon nem sikerült. Hogy mi volt Novák Jakab vállalkozásának vége, adatok hiányában nem tudhatni.

Ugy látszik, hogy a kincstár Novák Jakab vállalkozása után fenntartotta az általa kezdeményezett kávéházat Miskolczon, mert egy 1805 május 6-án Malagetz Ferenczczel kötött szerződés Domás 1805.
coffearia kávéház kiárendálásáról tesz említést, szövege az eredeti helyesirással a következő:

CONTRACTUS.[1]

Mely a DGyőri Földes uraság részéről Malagecs Ferenczel az Miskolczi Kávéháznak ki árendálása végett, a felyebb való helyben hagyásra állittatott fel, ekképpen:

1-ször. Által adatik a fent emlitett Uraság részéről Malagecs Ferenczneк az Miskolczi Kávéház à 1-a gbris 805 usque ultimam 8 bris 1808. három egész esztendőre árendába olly conditiók alatt.

2-szor. Hogy az Licitatio alkalmatosságával meg igért 530 idest Ött száz harmincz R forintokat, az Miskolczi Uraság Számtartóság Cassájába minden esztendőben Angariánként anticipálva fizetni tartozzon.

3-^{or} Relaxától a kötött Árendából semmiféle szin és ptextus alatt kérni az árendásnak, úgy nem különben az Árendáról Contractualis Esztendőknek elfolyása alatt le mondani szabad nem lészen.

4-^{o} Ha pedig az Contractualis Esztendőknek elfolyása előtt az Árendáról le mondani szándékozna, ugy hogy az Földes Uraság emlitett Kávéházat idő közben licitáltatni és másnak kissebb Árendába adni kéntelenitetnék, az el esett Censusrül Contractualis Esztendőknek elfolyásáig tartozzon az Árendás felelni és mind aztat mind pedig az Licitatióra teendő Költségeket az Uraságnak minden Kifogás nélkül ki fizetni, nemkülönben

5-^{to} Az épületre szorossan vigyázni, aztat jó állapotban megtartani, az kissebb és 10 Rforintokat felül nem haladó reparatiókat maga költségén meg tétetni és vigyázatlansága miatt történhető károkat az Uraságnak visszatéríteni.

[1] Latin és magyar szöveggel a Borsodmiskolczi Muzeum levéltárában.

6-or Az 'Égetett italokat, ugymint közönséges Pálinkát, égett Bort és Szilvoriumot, az Uraságtól venni és azokat a maga valóságában árulni kötelezteti k.

Melly fentirt Conditiókra én alább irott Malagecs Ferenc önként reá álván, obligálom magamat, hogy mind az Árendát fent irtt mód szerint hiven bé fizetni, mind pedig ezen Contractust minden Czikkelyeiben tellyesiteni fogom, ellenkező esetben pedig hatalmat adok a Földes Uraságnak, hogy magának optionaliter akárhol találandó Jószágomból tulajdon hatalmával eleget tehessen. Sig. DGyőr 6-to may 805. Antonius Isdenczy Consiliarius et R. C. D-nii DGyőr Praefectus. (Pecséthely.) Malagetz Ferenc (Pecséthely).[1]

A mulatóhelyek közé tartozott az a sok korcsma is, a mely a város különböző részein szétszórva, nappal és éjjel (bár az éjjeli mulatozás tiltva volt) rendelkezésére állott a jókedvű korhelyek-
1773 nek. 1773-ban a Kandia-utczában a *Zöldfa vendéglő* említtetik, mely megett a város sáncza van.

1783. 1783 márczius 14-én a német keztyűslegények éjjeli mulatozás és pipázás miatt a *Luczy korcsmájából* behozattak a városházára. Az éjjeli dorbézolás s különösen a pipázás súlyos kihágás volt ebben az időben, de távolról sem kellett ily nagy bűnt elkövetnie annak, a ki a hatósággal ellentétbe akart kerülni. Ugyanez évben egy legény éjjel 11 órakor az ablakon át beszélgetvén egy leánynyal, befogatott s illő büntetésben részesült. Tudjuk, hogy az 1780-as években a legalsóbb nép osztály egyik hirhedt mulatóhelye a *Bárány korcsma* volt, a hol vasárnaponként cselédek tánczoltak. Rossz hire volt a *Sodoma korcsmának*, ellenben a jobbak közé tartozott a *Három Rózsa*, mely
1785. a Piacz-utczán állott s a diósgyőri uradalomé volt. 1785-ben a *Kővéka*, *Korona* és *Szarvas* nevű korcsmákat említi a városi jegyzőkönyv s ugyancsak innen értesülünk, hogy a határban egy *Kutyakaparó*
1787. nevű csárda állott. 1787-ben a fentieken kívül *Gomora*, *Fehérló*,

[1] *Brósz Károly.* Az első kávéház Miskolczon 1788. *Miskolczi Napló*, 1910 junius 26.

Pukkancs, *Hóhér*, *Lucziné* korcsmák neveivel találkozunk. 1811-ben 1811.
a *Sodoma* és *Koplaló* korcsmákban folyó erkölcstelenségek miatt intézkedik a tanács. A XIX. század első felében a *Korona* vendéglő emelkedett mind nagyobb jelentőségre, a mely előkelő helyét, mint tudjuk, napjainkig megtartotta.

Városunknak a század közepe táján uralkodó *közszellemére* vonatkozólag érdekesen jegyzi meg *Berecz Károly*: «Oly valódi magyar közszellemet óhajtanék hazánk minden városába, millyen Miskolczon uralkodó. Kebelében majdnem minden korszerű intézetet föltalálhatni. Ki Miskolczot meglátogatja, ne mulassza el közeleső kéjhelyeinek meglátogatását».[1]

Erről a dicsért közszellemről s általában a miskolczi társadalmi életről ugyanebben az időben, 1846-ban, igen pesszimisztikusan 1846.
nyilatkozik egy miskolczi iró, a ki a pesti *Honderü* számára szokott volt dolgozni. Tagadja, hogy Miskolczon társadalmi élet volna s ugyancsak fekete szinben látja kortársait.

«Hogy 30.000 lakosú városunkban mágnási kör egy sincs, e miatt még nem sóhajtanánk, — úgymond, — hogy csekély számú főbb úri házai között kettőnél kevesebb van, melly összetartana, és egy sincs, melly rendes folyvásti társalgásnak nyitva állana, erre csak szegény fejünket billengetjük; de hogy a közrendnél is, mi a lényeges részt képezi, hideg fesz feszíti szét egymástól az embereket, ez a nevetségig szomorú.

Főbb uraink nehányai nem annyira társaság utáni vágyból, mint inkább, mert tekintélyük föntartására, vagy megalapítására szükségesnek hiszik, hosszú időközökben egy-egy ebédet adnak, melly lenne bármilly konyhaművész remeke, rendesen nők hiányában a legizesebb fűszert nélkülözi, mi borral aligha kipótolható, kivévén ollyaknál, kiknek minden érdekük s mulatságuk — restaurálás! Farsangban phaenomenként egy, vagy két házi tánczvigalom tünik fel, hol férfiak, megszakadván a táncz s zene, azonnal egy külön

[1] *Berecz Károly*. Uti tárcza. *Életképek*, 1846. I. f. 406. l.

tömegbe vonulnak össze, elhárulva hölgyeinktől, mint két rokontalan elem, — például víz s olaj, mihelyt erőltetett összezavartatása megszünik. E két ritka alkalmon kívül ritkán kerül úri házainknál hat ember össze.

Középosztályunk nagyobb része, részint mert nem tudja mellyik osztályhoz tartsa magát, a magasabb iránta, a másik iránt pedig ő levén hideg, s így minden körből kiesvén, magának él; részint a piperedüh igénybe vevén egész jövedelmét, nem marad társas körökbe ereje, mert illy körökbe is annyira befészkelte magát a divatozó fitogtatás, hogy kivált nőink, — lószőrből készült, keményítővel épített s toluval töltött portativbástyáktól körülkerítve, inkább csak tündökölni, mint mulatni törekszenek.

Ifjaink egy része, mint fiók bölcsek, komoly méltóságra törekvő álmos tekintettel «hm»-getve nézik le a koruknak kínálkozó örömvirágokat, — ha mást örülni látnak, orrukon magasztosság fintorog, — ha másnak viselete megelőző nyájas, ők, kiknek magas lelkük nyájasságra le nem alacsonyul, mint csuszó rabszolgát vetik meg, — ha valaki más véleménye iránt türékeny, ők, kiknek nemes buzgósága a hon és — saját javukért nagy, azt mint becstelent pellengérre állítanák.

Ildomos ifjaink nagy száma sok jeles tulajdonokkal ékesített, de ha valaki állítaná, hogy társalgási erényekkel teljesek; ez — gúnyt űzne. — Ők kört képeznek ugyan, de ez inkább elszigetelési mint társalgási szándékból történik. De ők nem csak idegennel szemben, egymás között is szomorúan mulatnak. — Csoportostul és némán, gyászmenetszerű lépésekkel, élénkség nélkül bolyganak föl s alá, s fönségük által úgy kiválnak a közönségből, mint magassága által juhnyájból a komolykodó arszl — de nem, e hasonlítás, őszintén megismerem, csak hazug witz lenne; megjavítom, mint gyönge fű között egy teljes bokor, melyből minden szép, jó s nagy elővirulhat. Nincs buzgóbb óhajtatom, mint hogy elsőbbi hasonlításom ferde s utóbbi helyesen talált legyen». Ugyanez az iró írja le körülményesen Miskolcz mulatóhelyeit is. Eszerint a miskolcziak mulattatására vannak:

«1-ször. A pinczék, mellyek előtt kapások s mesteremberek nőikkel különösen ünnep s vasárnapokon összegyülekezve, pipacskoszoruhoz hasonló borpirosította köröcskéket képeznek.

2-szor. A * utczában egy szép nyilvános kert, de melly ki nem állhatván a pinczékkel a concurrentiát, hasztalan terjeszti smaragdszinű karjait epedve látogatók után.

3-szor. A tapolczai fördő, az Istenadta! — Közönségünk panaszkodik a fördőszobák szennye, s az elhanyagoltság mellett méregdrága díjért, lakás, felszolgálás s minden egyéb kényelem hiányaiért. A tulajdonos, kinek füléhez csak ezred része juthat a panasznak, nyájas mosolylyal mindent igér, de semmit sem tesz, kivévén — zsebébe pénzt. Igy a Tapolcza, melly egy kies hegyöbölben áldásdúsan, a természettől mindennel ellátva, paradicsommá alakíttathatnék — parlagon pang!

4-szer. Az Avashegy. Sétahely, — hol igen sok ember gyönyörtelve sétál — hatna, ha kedve lenne hozzá. És midőn itt az istenszép természet ártatlan, szűz szemébe tekintvén, az ember mintegy megszentesül, s felejti, hogy bűn van e tünde világban; akkor — fülön csapja öt egy undok rekedt szó s egy — ronda *kószahölgy* toppan eléje! Illy förtelem szörnyek rejteznek ollykor itt az elhagyatott pincze barlangokba, s kigyóként elősuhanva, a magános sétálót gyakran épen akkor támadják meg, midőn el ragadtatva a teremtés roppant csodái által, szent buzgalomtól áthatott lelke — Istennel érintkezik.

5-ször. Kávéház, serház, csapszékek s ezeken fölül: polgári egyesület, nemzeti casino s a többi.

A polgári egyesület oly egyesület, mely a nemzeti casinoval nem egyesülhet, s ennek egyedüli oka, mint suttogják, az, mert midő az egyikben minden társalgási mód között legjobban kedvelik a tekintélyes — wisthet; akkor a másikban mindenek fölött a kedélyes — czapári czwikket, magyarul: kocsis játékot szeretik.

6-szor. Szinházunk — nincs; de lesz, ha — igaz. Legközelebb egy műkedvelő társaság alakuland, mellynek dicséretes fáradó-

zásai a fölépítendő szinház lábra állításának előmozdítását czélozzák».[1]

A czikkiró minden szavából kiérzik a gúny s igen sok esetben a túlzás is, bizonyos azonban, hogy szeme élesen látott s helyesen itélt. Még élesebb szavakkal s maróbb gúnynyal ostromolja a miskolczi társadalom szereplő alakjait egy másik irónk, ki a miskolczi *utczai életről* 1846-ban a következőket írja az *Életképek*-nek :

«Im egy 4 lovas hintó robogott el, benne egy hánykodó arszlán kocsiskodott, kinek ez s ki nem fizetendő adósságok csinálása — legnemesebb hivatása ; hát az a bunfordi férfiú ki az, ki nádbotjára támaszkodva, értelmiségének romjait fehér kalappal fedve ácsorog? hát édesem, nincs annyi phisionomicád, nem látod az egész testállás, öltözet, arcz kifejezéséről, az ajakról, mely mintha most is morogna? — nem sejted a nagy férfiút, kinek egyedüli életczélja Gorombates főpapjának lenni ; és mellette a köpczös férfiú, ki oda ődöngött, két, Sóváriként kikövéredett piros arczczal, tudósúl boglyas hajakkal s bölcs apró szemekkel ki az ? egy politikus városunk nevezetesebb zugából, ki mindenhez ért, mi nem foglalkozása, hétköznapon mindig nyilt ajtajú laka, mert a tisztelt úr igen vendégszerető, mondják, hogy ír is az ujságba czikkeket, de többet teszünk fel róla ; — és most úszik hozzájok egy nagyszakállú gentlemann s egy szenvedélyes arczú újmagyar, ki a város chronique scandaleuset mindennap új kiadatban ingyen osztja ki hallgatóinak — hajtogatások kölcsönösen ; ugyan miről beszélnek? talán a város boldogságáról vagy egy becsülettemetés programmjáról? Adieu uraim ! Örülök, hogy volt szerencsém — ah s e divatos öltönyök, e suhogó ruhák kiknek birtokai ?

Két pipere alak megy az avant-gardában s utánok, mint a had triariusai, két, szívharczban sebekkel tetézve, nyugalmazott matróna tipeg, — fitymálva köszönt az első pár, alig billentett fővel egy mel-

[1] *Honderü*. 1846. II. 411—415. l. (Miskolcz társalgási szempontból.)

lettök elhaladó nőt, kinek legnagyobb vétke, hogy jól öltözik, jobban, mint ők» stb.[1]

Sok volt a panasz a miskolczi ifjúság neveletlensége miatt is. Szinház, mulatság, komoly ünnepségek, szóval semmi sem volt szent a rakonczátlankodó fiatalság előtt, melynek lármája gyakran megrontotta mások élvezetét. E miatt a lapok is gyakran megrótták városunk ifjúságát s a *Honderü* egyebek közt 1846-ban egy nyiregyházi mulatságról beszámolván, irja, hogy «megjelentek ott vidékiek is, köztük *miskolcziak*, kik meglehetősen garabonczáskodtak, élesen ordítozván a borsodi kortesdalokat».[2]

De hát menthetjük a mi fiatalságunkat azzal, hogy abban az időben másutt is ilyen volt a fiatalság, benne volt az akkor már a levegőben.

Számos jellemző apróságot őriztek meg a miskolczi társadalmi életről azok az iróink, a kik életök valamelyik szakában közelebbi összeköttetésbe kerültek városunkkal. A sok közül — sajnos — csak nehány jellemzőbbet adhatunk. Igen érdekesek *báró Podmaniczky Frigyes* visszaemlékezései, a ki 1834—1837-ig tanult Miskolczon s a ki 1834—37. még ötven év multán is szivesen gondolt arra a nehány évre, melyet az Avashegy alján mint apró deák töltött el.

«Hetekig, sőt hónapokig tartott, míg a Miskolczon való tartózkodást meg birtuk szokni — irja báró Podmaniczky. — Nagyon megnehezítette első időben az idegenszerű környezet s körülmények megszokását az, hogy viseletünk, társalgásunk s érintkezésünk modora messze elütő volt mindattól, a mit mint elfogadhatót, illőt s gyakorlatilag bevett szokást az Avashegy alján ismertek, vagy helyesnek tartottak. Első, a mi a rögtön bekövetkezett őszi esőknek s iszonyú sárnak áldozatul esett, ruházatunk volt. Hogy is lettünk volna képesek Miskolcz nagyrészben még burkolatlan utczáin megmaradhatni eddig megszokott igen csinos, de egészen más viszonyok-

[1] *Agatocles*. Belföldi levél. Miskolcz, 1846. jun. 12. *Életképek*, 1846. II. 58. l.
[2] *Honderü*. 1846. I. 379. l.

hoz mért öltözékünkben, mely finom fehér harisnyából, kivágott czipőből, sötétzöld nadrág, zsinórnélküli dolmány s mellényből és angolos sapkából állott. Hisz úgy megbámultak a fiúk, mikor egyszer csak köztük termett e két jövevény,[1] mintha komédiásokkal állították volna őket szembe. Engedni kellett a kényszernek, mert czipőnk a sárba ragadt, harisnyáink átáztak, paszomántos nadrágunk pedig térdig sáros volt, mire esős időben az iskolából hazaértünk. Kénytelenek valánk csizmát húzni, még pedig magas sarkú női csizmát, mert ez vala az egyedüli, a melyet használhatánk s ily szokatlan módon felkészülve vonultunk be Dunaj tanár úr leczkéire. Társaink kikaczagtak, mert alig voltunk képesek járni ezen, előttünk új, pánczélszerű lábbeliben, a mi épen nem csoda, mert már első nap lábaink a szokatlan kérges bőr nyomása alatt véresre valának feltörve s mi sántikálva botorkáltunk az iskola felé.

Lakást és ellátást Vadnay Gábor elsőrendű ügyvéd házánál s családjánál fogadtunk; két jó földszinti szobánk volt a kaputól jobbra és balra, a míg inasunk, egy Leopold nevű német, egy igen szűk s alacsony, a pinczegádor alatt létező kuczorgóval volt kénytelen beelégedni.

Ezen Leopold nevű inas volt okozója az első karabundernek, mely Miskolczon való letelepedésünket jelezte. Néhány nappal megérkezésünk után a «Korona» fogadóban, nem tudom, mi oknál fogva, nyilvános bál lett rendezve. Leopold komornyik-módra sima arczot s polgári öltönyt viselvén, kiberetválkozott s kiöltözködött amúgy igazán s elment a bálba. Csinos legény volt s eléggé ügyes tánczos is, természetes tehát, hogy kapott akárhány tánczosnőt, mert akkortájt valamely nyilvános bál alkalmával a bemutatási s ismerkedési szertartást nem vették épen oly túl a rendén szigorúan. Egyébiránt Leopold kifényesített állapotban s fekete frakk s fehér nyakkendő segélyével kicziczomázottan úgy nézett ki, akár egy diplomata,

[1] Báró Podmaniczky Frigyes nevelőjének, Hunfalvy Pálnak testvéröcsével, Hunfalvy Jánossal együtt tanult Miskolczon.

kivált mindaddig, a míg lerchenfeldi jargonján meg nem szólalt, mert bécsi német létére egy szót sem tudott magyarul.

Néma is maradt mint a hal egész este ; a mi nem épen nehezen volt kivihető strategéma, mert alig volt ott, a kivel egykönnyen megértethette volna magát.

Senki sem tudta, ki az a néma diplomata, mint jutott ide, s mit keres itt ; veni, vidi, vici, mondhatta magáról, mikor éjféltájt amúgy igazán kimulatván magát, hazatávozott. E tettét meglesték ellenei, vagy irigyei s miután meggyőződtek arról, hogy a közel fekvő Vadnay Gábor-féle ház kapuját nyitja ki a diplomata egy zsebéből elővont nagy kapukulcs segélyével, világossá lett, hogy a Podmaniczkyék német inasa tette bolondá a miskolcziakat.

Borsodmegyét ez időtájt két hatalmas magyar özvegy uralta, a kik, mint Montecchi és Capuletti, úgy állottak egymással szemben. Majthényi Pálné, az egyik, Nyárádon, a másik, Sósné ő nagysága, Lövőn lakott.

Sósné ő nagysága jurium directora Vadnay Gábor volt, a ki e minőségében gyakran kijárt Lövőre s ott hosszasabban időzött. A hányszor eme körülmény beállott, ez mi reánk deákokra mindig nagy csapás volt, mert ilyenkor estére Hunfalvy meg Vadnay Gáborné is elmentek kissé szórakozni s mi fiuk a házigazdánk gyermekeivel magunk maradtunk vacsorára. Ezek szomorú vacsorák voltak étkezési tekintetben, mert ilyenkor a Boris szakácsné egypár kolompérnál és miskolczi czipónál egyebet nekünk vacsorára a világért sem adott; sovány eledel s még nem is magyar, hanem inkább tót gusztus.

Annál örvendetesebb s mulatságosabb volt reánk nézve a szombati nap, a mikor *Palóczy László*, Borsodmegye országszerte ismeretes s hires követe, lencsére volt rendesen hivatalos házigazdánkhoz, régi meghitt barátjához. Délben és este is lencse volt a szombati nap étlapján s ha Palóczy akár délre, akár estére jelentkezett, mindannyiszor a lencsén kívül valami jó, izletes magyar ételre is tarthattunk számot.

Elnézve az alkalmi jó eledeltől, azért is örvendettem Palóczy-

nak, mert nagyon jóizűen tudott s szeretett anecdotizálni, úgy látszik tősgyökeres szokása s előnye minden magyar államférfinak, a mi minket természetesen nagyon mulattatott s bizonyos, e nagy férfi iránt bennünk támadt áhitatteljes jókedvbe s kedélyhangulatba ringatott.

Mikor kisdeák koromban Palóczy anecdotáit hallgattam, nem mertem volna gondolni, hogy annyi évek multán, 1861-ben követtársa ugyan nem, de képviselőtársa leendek. Az 1861-iki országgyűlésnek legidősebb tagjai valának: Palóczy, Hunkár és Bernáth, mindhárman egy rég lefolyt politikai irány s élet valódi hősei. E három ősalak közül Palóczy Pesten múlt ki, hol temetése eddigelé nem ismert pompával lett rendezve a képviselőház rendeletére és költségén. Nem is emlékszem hazámban csak három ily nagyszerű végtisztességre és pedig Palóczy László, gróf Teleky László és Deák Ferencz temetkezéseire».

A régi hires miskolczi szüretet a következőkben ismerteti Podmaniczky: «Az Avashegyen láthatók lépcsőzetesen egymásfölé emelkedő sorban Miskolcz szőlőbirtokosainak jól berendezett s épített pinczéi, melyek legtöbbjei a régi időben telve valának a legjobb minőségű borokkal. A Miskolcz közelében elvonuló szőlőhegyek ugyanis az ott termő szőlőt s ott szűrt bort illetőleg, minden tekintetben, még az aszút sem véve ki, vetekednek a napos időben e dombok tetejéről tisztán kivehető Tokaj-hegység borával. Hogy a miskolcziak az ott termő Bacchus nedvének becsét felismerték, legjobban bizonyítja az, hogy ők a hegyaljaiak módjára bevárják, a menynyire lehetséges s kilátás van reá, az aszú képződését s csak későn, október hó végével, vagy november elején fognak a szüret nagyszerű munkájához. Nagyszerűnek mondom, mert reám egy napokig tartó, aszúbort előállító szüret, melynek tartama alatt a ház népe künn a szőlőben lakott, a nagyszerűnek benyomását gyakorolta s a mi ennél a tanulóra nézve még fontosabb, rendkívül mulattatott. A szüretnek Miskolczra nézve fontos voltát bizonyítja az is, hogy az ott létező tanintézetek szüreti szünidőt rendszeresítettek mindannyian.

A Vadnay Gábor házigazdánk szőllejében végbement szüret alkalmával láttam először életemben aszúbort készíteni, a mely eljárás rendkívül érkekelt s meglepett, mert én eddigelé azt hivém, hogy a tokaji úgy készül, mint a spanyol s portugál borok, főzés útján.

E szüretek alkalmával már őszi napok járván, a borház előtti téren rendesen jókora tűz lőn rakva; sohasem fogom feledni azon különös benyomást, melyet reám Boris szakácsné vígkedvű s valóban férfias athléta-gyakorlatai tettek, midőn szoknyáját derékig felhajtva, 2—4 izben is a lánggal égő tüzet kurjongatások között, a körülálló puttonosok és szedők nagy mulatságára, átugrotta. Hogyha a cocotismus egyszer nálunk annyira ki fog fejlődhetni, hogy a nők is jogosítva leendenek az athléták soraiba való felvételre, meg vagyok győződve arról, hogy Boris szakácsné eme bátorságot fejlesztő s a tagok hajlékonyságát előmozdító sportja sok követőre fog találni.

48. Tetemvári pinczesor.

E szüreti kedvtelés a bor iránti érdeklődést ébresztette fel bennem s kevéssel azután csakugyan el is vitt magával Vadnay Gábor patvaristája, a kire, mint általában a parvaristákra, igen sok más is, a pinczekezelés bizva vala, gazdánk feltünőleg gazdagon felszerelt Avas-hegyi pinczéjébe. Ennek a kutató látogatásnak az lett vége, hogy én, mire a pinczéből ismét a szabad levegőre léptem, lábaim biztonságát nélkülözve mámorosan ide s tovatántorogtam; a különféle borok megizlelése fejembe ment s én először életemben nemcsak aszút láttam készíteni, de meg is tanultam aszút inni».[1]

[1] *B. Podmaniczky Frigyes.* Naplótöredékek. Budapest, 1887. I. 155—168. l.

Mint az előzőkből is láttuk, Miskolcznak különösen régibb társadalmi életében nagy szerepet játszottak a pinczék. Határainkon századok óta nagyarányú bortermelés volt. Borunk jóságával megközelítette a szomszédos hegyaljait, miben jelentékeny része volt homokkőbe vájt száraz pinczéinknek. A pinczék száma hajdanában megközelítette a házak számát. A mesteremhereknél meg épen a jómód jele volt, a miért is aztán sokszor, ha tulajdon háza nem is, de pinczéje mindenesetre volt.

A társadalmi érintkezési központok hiányában a pinczék borházaiban jöttek össze nap-nap mellett az emberek s víg poharazás közben itt beszélték meg a napi eseményeket.

Kozma Andor «Pincze soirée» czimű versében írja erről:

«Polgár vagyok szép Miskolcz városában
S ez rajtam kissé látszik is talán.
Megsúgom azt is, követem alássan,
Van egy pinczém az Avas oldalán.
Ez a pincze legfőbb gyönyörűségem,
Mély, mint a bánya, szagos, mint a rét . . .»

A miskolczi régi főnemesi familiákról s azok viselt dolgairól többször szines tollal regélt a poéta-lelkű *gróf Vay Sándor.* Ő jegyezte fel azt a bon mot, a mely nemcsak *Vay Ábrahámné,* de az 1840-es évek Miskolczának hangulatát is jellemzi.

Mikor ugyanis Vay Ábrahám valóságos belső titkos tanácsos lett, feltünt a miskolcziaknak, hogy Kazinczy Zsófia tüntetőleg csak a mellékutczákon jár. Férje is észrevette, interpellálta is egyben.

— Jaj, Ábriskám, Ábriskám, minek is lettünk mi excellencziások — mondta a kegyelmes asszony. — Még a papszeren is alig merek végigmenni, nemhogy a főutczán, mert félek, azt mondják, *eladtuk magunkat a németnek* . . .

Az a vér bugyogott ebben a nemes asszonyban, a mely Kazinczy Ferenczet a magyar jakobinusokhoz, majd Kufstein rideg falai közé vezette . . .

Ugyancsak gróf Vay Sándor írta meg annak a hires házasságnak

a történetét, a mely a *Vay* és *Szathmáry-Király* családok egy-egy felette érdekes tagját néhány hónapra összefűzte.

Az 1840-es évek társadalmi életére szintén igen jellemző esetet Vay Sándor a következőleg adja elő:

«Zsák a foltját megtalálja, — szokás mondás ez Hunniában. Erre gondolhatott *Szathmáry-Király József* uram, a *nagy nemből* való úr is, a mikor a miskolczi *Setétkapú* mellett, egyszer csak megfogta *szives* barátját, Vay Ábrahámot.

Volt ugyanis a nemes úrnak egyéb dús földi javai mellett egy gyönyörűséges szép lánya is. Zsuzsanna kisasszony egy kicsit *nagy természetű* vala azonban. Manapság temperamentumos, szeczessziós, extravagáns meg tudom is én még mi mindennek hivják az ilyes asszonyi állatot. Afféle makacs, önfejű Bősz Kata, a kire ráfért volna egy Petruccio.

Vay József forgolódott Zsuzsika körül. Egyik jeles stiklijéből világla ez ki, a mikor Ferdinánd főherczeg Miskolczon átutazva, valami bálon épen Zsuzsikával akarta járni a kontratánczot. Józsi azonban hirtelen a lány elé perdült, s forgó-szélként ragadta el az ámuló fenségtől. Még orrot se kapott, hiszen a Borsodot, Szabolcsot kis ujján forgató Vay Ábrahám volt az apja.

Erre a forgólódásra támaszkodott Szathmáry uram, mikor szives barátja előtt a két gyerek összeházasításáról ejtett szót. Mert így a szomszédos dominiumok is egy kalap alá kerülhetnének. Igy divott ez őseink idejében.

Vay Ábrahám csak bólogatott a fejével, aztán a levegőbe bökvén pecsétgyűrűs ujjával, mondotta:

— Én nem vagyok a jónak elrontója. Nincs is semmi kifogásom Zsuzsanna hugomasszony ellen, de . . . de hát bolond az én Józsi fiam, Domine Spectabilis . . .

Szathmáry-Király József uram erre egy-két sasirozó lépéssel közelebb ment az öreg Vayhoz. Aztán a lehető leghalkabb hangon válaszolta:

— Hászen épen annak az okáért. Mert bolond ám az én Zsuzsi

lányom is szörnyű módon. Ezt a kettőt épen csak egymásnak teremtette a fölséges Uristen.

Ez ellen nem tudott appellálni az excellentiás úr. Igy pecsételődött meg Szathmáry-Király József hires házassági projectuma a miskolczi Setét-kapú mellett, a melyet hét országra szóló lakodalom tetőzött be.

Már a mézeshetekben zajos jelenetek szinhelye lett az ifjú pár otthona. A zajos jeleneteket többnyire Zsuzsanna asszony provokálta, mert Józsi gróf kalandos természete daczára is eléggé stoikus természet volt. A mellett mindig engedett az asszonynak. Hires nászutazásukról ma is tud a borsodi krónika. Tüzes négy lovat hajtott Józsi, mellette a bakon ült Zsuzsika. Nyaktörő vágtatással, árkonbokron rohantak a táltosok. Józsi csak egyre kérdezte fiatal feleségét:

— *Félsz-e Zsuzsika szivem?*

— *Nem én Jóska lelkem* . . . Hangzott mindig a stereotyp válasz. Végre épen valami gátnál a Sajó fölött vágtatott a négy ló, mikor Zsuzsika csak elkérte a gyeplőt. Most már ő szeretne hajtani — úgymond. — Alig tartotta azonban kezében a négy sárkány bokros magyar gyeplőjét, odaszolt az urának:

— *Félsz-e Józsikám?*

Feleletet se várva azonban — közéje hajította azt a száguldó lovaknak. Az egész készség, Józsi gróffal, Zsuzsikával belézuhant bizony a Sajóba. Kemény koponyája volt eleinknek. Itt-ott meghorzsolta egy kicsit a bőrüket a kavicsos partszél — összetört a kocsi, szerteszakadt a hám, de ők még csak náthát se kaptak a hideg fürdőtől. Nagy kaczagva, vidáman, gyalog értek be a portára, a hol vacsora, vetett ágy várta a csuromvíz fiatal párt. Ez volt Vay József nászának estéje.

Pletyka termett mindig. Hogyne pletykáltak volna akkoron is rengeteg módon. Szathmáry-Király Zsuzsannának is kijutott belőle. Alig győzte hallgatni urának a temérdek legénykori kalandját.

Hűségesen referálták a Leporello-lista minden egyes számát. Egyszer csak meghallotta Zsuzsanna úrasszony, hogy van egy szép

kenyeres kofa Miskolczon, a kihez még most is el-elnéz Jóska úr. Ott árul a piacz közepe táján. Kapta magát a fiatal Vayné, fölkereste ezt a kofát, s argumentumait néhány ropogós bankóval is kisérve, rávette, adná oda neki ruháit egy délelőttre. Majd ő ül ki a kenyerekkel. A pénz mindenkor meglágyította a kofa-sziveket. De meg nem is mert volna ellenkezni Miskolczon senki fia-lánya a hatalmas Szathmáry-Királyok ivadékával. Másnap Zsuzsanna ült már a jóságukról világszerte ösmert fehérbélű miskolczi czipók mellett és felé billegett Józsi gróf, nyalkán, szemére vágott árvalányhajas kalappal.

Valami gyöngyharmatos jóreggelt-be akart kezdeni épen a méltóságos Seladon, a mikor csak fölállott ám a kofa s olyan rangosan képen felejtette Jóska urat, a pap se különben, ha pápistának születik és megéri a bérmálás szentségét. Aztán félretolta arczáról a habos selyemkendőt s a hüledező férj Szathmáry Zsuzsika bájos, mosolygós, gödrös arczocskáját látta maga előtt.

Mert már akkor mosolygott a szép menyecske. Magyar asszony volt, a ki rövidesen adta ki a haragját, nem tette el hetekre a truczczot. Brevi manu szolgáltatott magának igazságot és fenyítette meg az idegen szoknya körül ólálkodó József urat.

Házasságuk felbontását az a káposztástól okozta, a mely ott kisért máig a családi legendában. Az a káposztástól, a melyet szertelen dühében hites urának a fejéhez vágott Szathmáry-Király Zsuzsanna. Ez már több volt a kettőnél. Beadták a válópört. Férjhez is ment nemsokára egy német kapitányhoz Zsuzsanna, Józsi gróf pedig beállt komédiás direktornak. Ekkor következett a Balogh Pepi epizód. Még máig is él egy igen öreg úr, a ki 1844-ben menyasszonyával és annak nagynénjével utazván Beregbe, Miskolczon a «Koronás»-ban látta próbálmi Józsi gróf aktorait. Menyasszonya, egy D'Albon bárónő, rokonságban állott Jóskával, a ki rögtön nagyba barátkozott, fölvezette a szép lányt a szinpadra és franczia verseket szavaltatott vele.

Kaland kalandot követett azután még, míg végre József gróf megtalálta azt a nemes, kiváló lelki fenköltségű asszonyt, a ki sír-

jáig hű társa maradt s nehezebb napokban is rózsákat font életébe. Daczára a majdnem húszéves korkülönbségnek, a csodaszép, geniális fiatal nő rajongott férjéért. De az egykori preux chevalier, az országos hirű asszonybolondító is nyugodt, csöndes otthonra találva, teljesen megváltozott. A pattogó kályha mellett pipázgatott már és csak emlékezett a *fokosnak fénykorára*»[1] . . .

Érdekes jelenség ez idétt az a kollegiális jó viszony, a mely Miskolcz s a legtöbb felsőmagyarországi város között fennállott. A figyelem egymással szemben annyira terjedt, hogy még a tánczmulatságaikra is meghivták egymást s a meghivott nem vette egyszerű udvariassági ténynek a meghivást, hanem hivatalból küldte ki
1844. néhány magasabb rangú tisztviselőjét a mulatságra. Igy 1844-ben Gölniczbánya város a mindszenthava 8-án tartandó tánczvigalomra meghivót küldvén Miskolcz városához, ez bizodalma méltánylásául, a főjegyzőt, a tiszti ügyészt és egy tanácsnokot küld ki a gölniczbányai vigalomra.[2]

Mielőtt az 1830—40-es évek társadalmi életének leirását abbahagynók, megemlítjük még azt a *Csatáry Ottó* által feljegyzett s elég különösen hangzó tényt, hogy az 1840-es években hölgyeink nem
1846. igen jártak szinházba. 1846-ban, a szinház leégvén, a fogadóban játszottak s azon az előadáson, melyet Csatáry végignézett, *egyetlen hölgy néző sem volt* s ő nőiket zár alatt tartó törökök közt hivé magát.[3]

Ugyancsak közművelődési szempontból említésre méltó, hogy
1839. *Beer Jakab* személyében már 1839-ben franczia nyelvmester telepedett le városunkban.

Nagyjaink emlékének megörökítésében s végtisztességüknek minél ünnepélyesebbé való tételében városunk is mindenkor kivevé az őt megillető részt. Együtt sírt, együtt gyászolt az országgal s gyászünnepélyeit mindig mély hazafias érzés hatotta át.

---

[1] *Gróf Vay Sándor*: Vay—Sobri. *Pesti Hirlap*, 1906 jan. 7. szám.

[2] *Városi jegyzőkönyv.*

[3] *Csatáry Ottó.* Életképek. 1846. 791—2. l.

1860-ban *gróf Széchenyi István* váratlan halála borította mély- 1860.
séges gyászba hazánkkal együtt Miskolcz városát is. A tanács 1860 április 26-iki ülésén kegyelettel adózott a legnagyobb magyar emlékének s valóban költői szárnyalású jegyzőkönyvében tolmácsolta azt a nagy fájdalmat, a mely akkor az ország minden magyar érzésű polgárának lelkét betöltötte.

«Még rezg szemeinkben a fájdalomköny gyöngye — mondja a jegyzőkönyv, — még hosszú sóhajban törnek elő kínos érzelmeink, még leng középületeinken a gyászlobogó, fövegeinken a gyász néma jele a fekete fátyol, még búsan jelzi a bánatot, mely sziveinket uralja, füleinkben csengenek az engesztelő hálaáldozatok mélabús zenehangjai, tompán visszhangozva az ismert gyászdal utolsó figyelmeztetését «Sírjatok, sírjatok erőt önteni igyekezvén, a hazádnak rendületlenül légy hive oh magyar!» s vallásos ihlettel töltvén el a kebelt az «Isten áldd meg a magyart!» kebelrendítő zenéi. Mert ki is ne értené e gyász okát, ki is ne ismerné a fájdalmat? Melyet a folyó év április 8-án Döblingben titokszerűen elholt legnagyobb magyar, sárvári és felsővidéki gróf Széchenyi István rögtöni és véletlen kimultával e hazára s annak minden igaz fiára árasztott? Mint rohanó ár özönlé el e földet egyik sarkától a másikig, hol csak magyar él, a megdöbbentő hír, s a minden rendű és ajkú nép térdre hullva kér istenétől vigaszt s esd buzgó imában a megdicsőült örök nyugalmáért. Mert nincs uralkodó eszme, nincs jótékony intézmény, melynek felvillanása s melynek keletkezése ne magasra törő lángeszének s segélni kész jóindulatának volna bizonyítványa.

Ily országos gyász között, midőn e hazában a dicsőült érdemei minden hő keblet elfoglalva tartanak, midőn a palota és kunyhó lakója e nagy honfi arczképét családi szentélyébe helyezi, midőn az összes magyar hona nagy nevét hangoztatja, kétszeres fájdalom e várost képviselő községtanács fájdalma, hogy az elhunyt legnagyobb magyarért önállósága elvesztése miatt testületileg gyászünnepet nem szentelhet s elfoglaló bánatát a megdicsőült nagyméltóságú családjához részvétnyilatkozatában nem tolmácsolhatja, s bár, míg

magyar él, a vesztés fájó érzete kebléből ki nem hal s emlékezetét hűen őrzendi meg, nem mulaszthatja el, mikép közegyetértéssel mely egyik állandó emléket örökít a megdicsőült számára el ne határozza, mikép vesztése fölötti mély fájdalmát jelen jegyzőkönyvében fejezze ki s az előbb a f. é. április 22-én a helv. hitvallású avasi egyházban tisztelendő Kun Bertalan lelkész s Lévay József felgymnasiumi tanár urak által tartott gyászbeszédek szövegét, majd mai napon a tiszt. Minorita atyák zárda s a mindszenti anyaegyház templomaikban tartott engesztelő hálaáldozatok s f. évi 29-én a görög nem egyesültek szent egyházában tartandó gyászünnepély eirását, s az azok rendezését kezdeményezett helybeli két Casinótársulat e tárgybani jegyzőkönyveikkel együtt városi levéltára számára szerezze meg, hol azok örök emlékűl az utókor számára megőrzendők. S midőn ezen gyászbeszédek s ünnepélyek mennyire lehet eredeti kéziratokbani előszerzésére elnök s polgármester urat fölkéri, még egyszer buzgó imában felsóhajt: áldás a legnagyobb magyar hamvaira!»

1876. 1876-ban *Deák Ferencz* nagyszerű temetésén küldöttség képviselte Miskolcz városát, mely impozánsan vett részt két évtizeddel
1894. utóbb, 1894-ben *Kossuth Lajos* budapesti temetésén is. S ha külső-
1898 ségekben fényesebb, méreteiben nagyobb is volt másutt 1898-ban felejthetetlen *Erzsébet királynőnk* gyászünnepélye, sehol sem lehetett mélyebb, igazabb az a hazafiúi bánat és fajdalom, a mely nagyasszonyunkat a bécsi kapucziunosok kriptájáig elkisérte.

1865. Érdekes, hogy 1865-ben a főbiró egyszersmind megyei czímzetes főszolgabiró is volt s hogy ugyancsak ez évben évi 500 frt fizetése
1866. 800 frtra emeltetett fel. 1866-ban a város díszzászlajáról emlékezik meg a városi jegyzőkönyv, melyhez ekkor két tok készíttetett.

A magyar honvédség létesülése feletti öröm és bizalom nyilvá-
1872. nul meg 1872-ben a városi tanács ama tényében is, a melylyel részt kivánt magának honvédeink lélekemelő ünnepélyében. Ez év május 5-én ugyanis a 48. m. kir. honvédzászlóalj zászlójának felszentelése alkalmából a város a kivonult honvédgyalogság és lovasság részére

fejenként 8 krajczár napi zsoldot adott s ezenfelül a legénységnek három hordó bort ajándékozott.

A jótékonyság terén e században már fényes nevekre mutathatunk. Az iskolák, szegények, betegek támogatása mindenkor nemes vetélkedés tárgya volt jobbmodú polgárainknak s akadt olyan is, a ki szülővárosa szépítését óhajtva, elég tetemes alapítványokat tett e czélra. A maga helyén egyenként megemlékeztünk e nemeslekű jóltevőkről s alapítványaikról. *Szalay, Tóth, Kun József* alapítványai halhatatlan nevet biztosítottak az adományozóknak Miskolcz történetében. Alapítványaik kulturális hatása már évtizedek óta érezhető s a Tóth-féle alapítvány, ha a messze jövőben is, nagy reményeket kelt. Itt kell megemlítenünk még *özv. sóvári Soós Jánosné* alapítványát, a ki 1874-ben lelenczházra, vagy más emberbaráti jótékony 1874
czélra 5357 frtot hagyományozott a városnak. Polgárainknak a közművelődés iránt való nemes és önzetlen lelkesedésére mutat, hogy például 1885-ben az *Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet* felhivására 1885.
a város közönsége 900 frtot adott össze, melyből 500 frtot a m. kir. államvasutak miskolczi üzletvezetőségének alkalmazottjai gyüjtöttek. Ugyanekkor Miskolcz városa az egyletbe tíz éven át fizetendő 1000 frtal lépett be. Ezen hazafias elhatározás viszont *Ferenczy Lajost*, a közgyűlés egyik tagját arra indította, hogy élete végéig e czélra évi 50 frtot ajánljon fel, s így a város által vállalt kötelezettség felét magára hárítsa.[1]

Végül pedig még néhány szót a miskolczi bálokról. A század első felében, mint másutt, úgy nálunk is többnyire túlzásba csaptak a báli mulatozások s e czélra még az előkelőbb körök számára is kevés volt egy éjszaka. A legtöbb bál három-négy napig is eltartott s olyan pazarlással járt, hogy a hatóság többször jónak látta tiltó szavát felemelni a különféle javak, főleg pénz és élelmiszer pazarlása miatt. Különösen szigorúan vétettek ez intézkedések olyan időben, mikor az inség beköszöntése polgárainkat egyébként is a bölcs mérséklet

[1] *Polgárm. jelentés.* 1885. 24. l.

útjára szorította. A hosszantartó, zajosabb mulatságoknak az abszolutizmus ideje vetett véget. Ez időtájt szüntek meg a napokig tartó dorbézolások s vették fel a bálok nagyjából napjainkig is meglevő alakjukat.

A társadalmi állásuknál fogva egymáshoz közelebb álló körök bálai közül leginkább kiváltak nőegyleteink, előkelőbb egyesületeink s a helybeli katonaság tisztjeinek tánczmulatságai, a melyek többnyire a szinházban és a «Koroná»-ban zajlottak le. Helyi lapjainkban kiadott számtalan báli tudósítás közül azonban leginkább megkapja figyelmünket annak az álarczos tánczestélynek a leirása, a mely
1887. valóban pompás keretekben 1887 február 21-én folyt le.

«Változtak az idők, változtak az ezredesek, több izben a tisztikar is — írja e bálról a Borsodmegyei Lapok tudósítója — de állandó maradt és legnagyobb örömünkre maradt állandó a genius regens, a mi kedves ezermesterünk, *Musiczky* kapitány, kit mindezen ünnepélyek és estélyek rendezésében az oroszlánrész illetett meg. Oly sokoldalulag mutattuk már be szives olvasóink előtt, hogy nem fognak rajta csodálkozni, ha elmondjuk, hogy f. hó 21-én, Stögermayer-szálló nagytermében rendezett jelmezestély is az ő műve és mint mindig, úgy ez alkalommal is fényesen sikerült. «Roma locuta est», Róma beszélt. Az ős Rómába, Julius Caesar korszakába lettünk visszahelyeztetve, kik átlépve a Stögermayer nagytermének küszöbét, áthaladtunk Octavia kapuján, el kelle mennünk Titus diadalíve alatt, hol egy ravasz Mefisto-alak nyomott kezünkbe egy pecsétes bullát (tánczrendet), melyen római kelettel voltak felsorolva Térpsichore oltáránál ez éjjel hozandó áldozatok.

Szemben a bemenettel, a terem északi oldalán Blau Emil festőmester keze varázsolta elénk J. Caesar palotáját, az előtte elterülő térséggel, háttérben a Pantheon, Hadrian emlékszobra Róma gyógyforrásaival; oldalt Livia lakosztálya Trajan oszlopsorozatával, mellette a Concordia-templom s ez előtt tágas bekerített tér jelezte a «Forum romanum»-ot, melynek oszlopai Róma czimerével, homlokzata egy nagy táblával volt ellátva. Ez utóbbin nagy aranyozott

betükkel «Rom zur Zeit Julius Caesar's» volt olvasható. Ezen bekeritett helyen, mint egy emelvényen, foglaltak helyet a polgári és katonai vendégek előkelői.

A terem mindkét oldalán az ős Róma fegyverzete, a cohortok, szenátorok jelvényei és a legiók zászlói voltak nagy csinnal csoportosítva.

A déli oldalt a bemenettől jobbra, balra a Colosseum, Palatium, Venus temploma és Róma oltára képezte meglepő szinpompában.

Negyed tizkor harsány kürtrivallás hallik és feszült figyelemmel néz mindenki a bejárat felé. Néhány percz alatt környös-körül a teremben sorfalat képez a nézőközönség; még egy trombitaszó és — és a jelmezesek menetének avantgardéja látható a diadalív alatt. A menet következő rendben haladt előre: két kedves gyermek lengyel nemzeti öltözetben nyitja meg a menetet (Pechio tábornok unokái), utánok egy skót nemes párjával, francia nemes, most jött a római harczosok csoportja, karjukon Grünwald Clonia, Constantin (római nők), Wittmann Katarin (április), Skuteczky (vasút), Willigh Nella (norvég nő), Krupiczka (napraforgó), Theil Rósa (vizi nympha), Ballagi Adél (szerb nő) és Kalas Anna (horvát nő) úrhölgyekkel. Ezután Julius Caesar és Pompejus Germániával és Európával. És most következett gyönyörű két alak, — a menetnek piéce de resistance-ja — Hungária (Goldschmiedt ezredesné) és Ausztria (Schakic századosne), tetszés követte lépten-nyomon e két nő királyi alakját.

A férfi-jelmezesek között kiválóan feltüntek még: gróf Szirmay Alfréd és gróf Hartenberg olasz lovagok, báró Chappon Samu Rákóczi-korabeli kurucz vitéz, Martin Károly spanyol grande, Szever F. és Mayewszky főhadnagy angol lovag, Ekmecic spanyol népviselet, Musiczky százados maczedóniai, Szenderszky és Svoboda római papok, Török Aladár és Puky Ignácz jezsuita páterek, Mestrovics mefistó, Strobel olasz nemes, Martin József, Chocholausch olasz polgár, stb.

Folytonos trombitaszó és takarodó mellett háromszor körül-

sétált a menet, egy tusch és a jelmezesek elszállingóztak a terem minden irányában. Félórai szünet után a táncz vette kezdetét. Az első négyest 114 pár lejté, ugyanannyian voltak a Cotillionnál, melyet Musiczky százados, Majewszky, Pecchió, Cheh főhadnagy és Mestrovics hadnagy közreműködésével, változatos és meglepő különlegességgel rendezett.»[1]

Miskolcz fentebb vázolt társadalmi életére jelentékeny befolyással volt az a számos egyesület, a mely falai között kulturális, politikai, leginkább azonban jótékony czélból alakúlt. Az egyesületi eszme nálunk aránylag elég korán jó talajra talált s hamar felvirágzott. A mint a nagy Széchenyi álmából felrázá a magyart, az általa terjesztett eszmék Miskolczon is hódítottak, s több lelkes férfi belátván egy művelt társalgási kör elodázhatlan voltát, megalakította a *Nemzeti Casinót.*

1831. Ezen egylet 1831-ben már létezett. Igazgatója volt Kun János, a tagdíj öt pengő forintban volt meghatározva.

Casinónknak közel nyolczvan éves életében hazánk, megyénk, városunk nevezetebb eseményei beléjátszanak.

Ezen egylet helyiségei voltak: az Almássy-féle ház, mely most az izraelita hitközségé, azon telken, melyen az izraelita új egyház áll; később a Fáy-féle ház, mely utóbbi nyilvános közkórház lett; innét átköltözött a Gombos- vagy Püspöki-féle házba, mely az 1880-as

1851. években dr. Bódogh Albert orvosé volt. 1851 április végén a casino a szinház épületébe költözött. Ezen átköltözés gőzerővel ment, mert a felszerelésből még sok hiányzott, annyira, hogy élczes bátyánk, M. J. azt mondá reá: P. és L. a grádicson preferánczoznak, hogy elmondhassák, megnyilt a casino.

Sok hazafiúi érzelem és mozgalom szinhelye, pártolója, előmozdítója volt ezen casino.

A harminczas években Kossuth Lajos országgyűlési, valamint törvényhatósági tudósításai nagy lendületet adtak annak.

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1887. 16. szám.

Mindenki óhajtván azon tudósítások tartalmát mielébb ismerni, közfelolvasásra bocsájtattak, kik olvasták s hallgatták, nem győzték azokat eléggé magasztalni. Ez időtájban választatott meg a casino dísztagjává *gróf Széchenyi István*, a ki e megtiszteltetéseért a casinónak levélben fejezte ki köszönetét.

Itéletet is gyakorolt ezen egylet: a harminczas években egy a hazafiság teréről eltántorodott férfiú arczképét terméből macskazene mellett távolítá el és semmisítette meg.

1846-ban itt tartatott meg a miskolczi vasút iránti gyűlés gróf 1846.
Zichy Ferencz elnöklete alatt, melyet nagyszerű díszlakoma követett és lelkes felköszöntések fűszerezték.

Szemere Bertalan igen buzgó pártolója volt az egyletnek.

A 1848-at megelőző időben szerepelt jeles hazánkfiainak kő- 1848.
nyomatú arczképei díszesíték a termek falait.

Az 1840-es években jótékonyczélú tánczvigalmat is többször rendezett a casino.

1848-ban, midőn Mészáros Lázár hadügyminiszter működése mellett a Schlick elleni hadsereg nem csekély nehézséggel szervezteteti, deczember végének egyik estvéjén itt lármázott Besze János, többek közt így szólván: «Az a baj, hogy az urak nem mennek jó példával elől». Erre egyik lelkes hazánkfia közbevágott: «Meg az a baj az ebattát, hogy a szájunk is igen nagy», — a magát találva érzett Besze azonnal elhallgatott, a közkaczaj pedig annál nagyobb mérvben tört ki.

Az abszolut korszak romboló hatását a casinóra is kiterjeszté. 1849 végén támasztatott fel, több hónapig tartott tetszhalál után. 1849.

1859-ben Kazinczy Ferencz évszázados ünnepélyének egy része 1859.
itt folyt le. Lévay József volt a közreműködők hőse, alkalmi remek beszédével. Nagy hatást tett a jelen volt Tompa Mihály gyönyörű pohárköszöntője is.

1860-ban gróf Széchenyi István halála fájdalmasan érinté 1860.
casinónkat is, mely hazafiúi mély bánatának jegyzőkönyvileg adott kifejezést; díszes arczképét pedig megszereztetni rendelé.

Ugyanazon év októberében, midőn némi halvány remény sugárzott jobb jövő iránt, innét indult ki egy lekes csoport üdvözölni hazánk s megyénk büszkeségét, Palóczy Lászlót születése 77-ik évfordulója alkalmából, Lévay József szónoklata mellett.

Palóczy László az abszolutizmus éveiben a miskolczi casinóban talált némi írt hazafiúi fájdalmaira, legalább azon órák alatt, melyeket itt töltött, boldog volt. Különös passiója telt a kártyázások lefolyásának megirásában és főkép azoknak kiviczczelésében, kikre veszteségeik szembetünőleg érzékenyebben hatottak. Ezekről kelt úgynevezett bulletinjeit rendesen következő estvén maga olvasta fel az öreg úr, oly szerencsés modorban kiállítva, hogy sértve nem volt senki ; a kiviczczelt maga is kaczagott balesetének humoros leirásában.

1860-ban az október 20-iki diploma megjelenése után megyénk vezérférfiai konferencziájukat a casino termében tarták meg, kiindulási pontul az 1848-iki törvényeket tűzvén ki, azon alkalommal, az abszolut kormányszak alatt szolgált egyének ellen éles nyilatkozatok történtek. Palóczy László tett azokra nézve némi szelidítő észrevételt.

1687 1867-ben, gróf Andrássy Gyulának miniszterelnökké lett kinevezteteésekor Deák Ferenczhez üdvözlő táviratot küldött a casino.

1868. 1868-ban az izraelita casino feloszolván, tagjai beléptek a nemzeti casinóba, melyet Mocsáry Lajos újraszervezett.

1875. 1875-ben a casino közgyűlése Deák Ferencz halála miatti mély fájdalmának kifejezést adott.

Régibb időkben vendéglővel is volt összekötve a casino. Az esteli étkezések kedélyesen folytak le, különös érdeket adtak azoknak G. Spira vendéglős vitatkozásai és sajátságos mondásai. Történt egy alkalommal, hogy midőn hazafiúi örömmel említé fel valaki a budapesti lánczhídnak nemsokára leendő elkészülését, Spira azt mondta reá : «Minek már erre a kevés időre !» Magyarázatra szólíttatván fel, akként felelt : «Én már nem élek soká, így nem igen használandom, tehát minek építették ?»

A casino helyiségei a nyolcvanas években a helyi viszonyokhoz képest kielégítők voltak. Tágas billiárdszobája és két oldalszobája volt. Olvasószobája szintén kettő, melyek közül egyiket a katonatisztek használták leginkább. A nevezetesebb hazai lapokon kívül német és franczia lapokat is járatott a casino. A tagok kényelmére a nyolczvanas évek elején ruhatár rendeztetett be s ugyanez időtájt vezették be a casino helyiségeibe a gázvilágítást.

1884 elején volt a casinónak 195 helybeli és 55 vidéki tagja, 1884.
összesen tehát 250, tíz forint tagsági díjjal.[1]

1885-ben a casinónak a Függetlenség által méltatlanul meg- 1885.
támadott izraelita tagjai rehabilitáltattak. Ugyanezen évben Kun József a casino részére ötszáz forintot hagyott alapítványul oly módon, hogy kamatai a szükséges könyvek és lexikonok beszerzésére fordíttassanak.[2]

Néhány évvel a Nemzeti casino megalakulása után, 1837-ben 1837.
«Barátságos egyesülés czime alatt némely helybeli lakosok egy társaságot alapítani szándékozván, — mondja a városi jegyzőkönyv — alaprendszabályaik megvizsgálására több tanácsnok és a főjegyző bizatnak meg».

Az alapszabályok jóváhagyását kérelmező társulat a *Miskolczi Polgáregylet* volt.

Némelyek emlékezni vélnek még arra, hogy városunknak több — különösen az iparososztályhoz tartozott — polgára kilépett a Nemzeti casino kötelékéből és állítólag ez a kilépés vetette volna meg a tulajdonképpeni alapját a Miskolczi Polgáregyletnek.

Hogy igaz volt-e ez, ki tudja, és ha igaz volt, hogy mi volt az oka az akkori tömeges kilépésnek, ennek a nyomát régen eltörölte az idő enyészete.

Talán az emberi természet gyengeségeivel és gyarlóságaival

---

[1] *Szücs Sámuel.* A miskolczi Nemzeti Casino életéből. *Borsodmegyei Lapok,* 1885. 1—3. szám.

[2] *Naplónk.*

járó valamely kicsinyes elégületlenség vagy félreértés, vagy pedig bizonyos nemes vetélkedés ösztöne vezérelte őket.

Kilencz egyszerű polgára városunknak, és pedig mint az évkönyvben különösen is feljegyezve és névszerint megnevezve találjuk: ifj. Bede György (szabómester), Blahó Mátyás (szűcsmester), Csapó József (szűcsmester), Dálnoky Nagy Dániel (gyertyamártómester), Hőke György (szabómester), Molnár József (festőmester), Tóth János (szabómester), Hodiczius Ferencz és Czakó Dávid szövetkeznek és kilépnek a cselekedetnek mezejére, mint kezdeményezők.

1837-ik év márczius hó 8-ik napján gyűltek össze először Tóth János házánál, mely alkalommal egy széphangú felhivást szerkesztenek és bocsátanak ki a város polgáraihoz egy «Társaság» megalakítása czéljából.

Ezen megalakítani czélzott «Társaság» főczélja s alapelve — mindjárt a kibocsátott felszólítási iven — két pontban körvonalozva lett s következőképpen hangzott:

«1. A Társaságnak önhibájok nélkül szerencsétlenekké lett tagjait kölcsönösen segíteni az Intézet e végre alapítandó penztárából.

2. Hasznos könyveket s folyóiratokat járatni, olvasás és folytonos társalkodás által az embert egyedül érdemesítő műveltséget gyarapítani; a baráti rokonérzelmeket honosítani s összébb fűzni azon kebleket, melyek most, rendszeres Társaságon kívüli állásukban egymástól sokszor idegenek maradnak».

Ezen kibocsátott felhivásnak gyors és szép eredménye lett.

Már 4 nap mulva, vagyis márczius 12-én mintegy 46-an gyűltek egybe értekezletet tartani, mely alkalommal Regéczy Nagy István ref. lyceumi közoktató elnöklete alatt a megalakítandó egyesület alapszabályai vétettek megvitatás alá.

Ezen első alapszabályzatnak voltak érdekes pontjai és az egyes pontoknál felmerült vitatkozásoknak érdekes mozzanatai.

Már kifejezésénél fogva is érdekes a 3-ik szakasz, a mely így hangzik: «Minden balmagyarázat eltávoztatása kedvéért nyilváno-

san kijelentetik, hogy ezen Egyesületnek semmiféle «ármányos», úgynevezett politikai czélzata nincsen».

A 14-ik szakasz így szól : «Az egyesületet kormányzó tagok egyedül egyházi és mesteremberekből fognak választatni s az igazgatás egészen az ő kezeikben leend, kik t. i. az egyesületet eredeti jóltevő s művelő czéljaiban föntartani óhajtják».

Ezen szakasz, mely némely társadalmi osztály iránt bizonyos bizalmatlanság kifejezéseként szerepelt, 8 évig volt életben. 1845-ben módosíttatott, majd végképen eltörölte azt a jogi egyenlőség eszméje s a haladó korszellem.

Az alapszabályok kidolgozásánál hosszas vita fejlődött ki a felett, vajjon megengedtessék-e az egylet helyiségeiben a «kártyával való mulatozás?» Végre is szavazásnak kellett dönteni; 26-an mellette, 20-an ellene szavaztak és így 6 szavazattöbbséggel a kártyázás meg lett engedve.

Érdekes, hogy alapszabályilag kimondatott, hogy az olvasószobában nem szabad dohányozni, mert, mint szószerint megírva van : «Azon szoba, hol több tag minél tisztább levegőben óhajtaná a szellemi mulatás örömeit izlelni, a némelyeknek nem tetsző füsttől kiméltessék meg».

Az alapszabályok kidolgozása után még több előértekezlet tartatott, mindannyiszor a nemes timár-czéh házában. A nemes czéh a helyiség minden egyszeri használatbavételéért egy-egy forintot kivánt, mely összeget a tagok közadakozás útján fedezték.

Az alakuló közgyűlés 1837 junius hó 2-án tartatott meg.

Első elnökök — a mennyiben azon időben 3 elnök választatott — *Major József*, *Hendel Sámuel* és *Hőke György* voltak. Jegyzők : *Némethy Pál*, *Szalontay Dániel*, *Csapó József*. Pénztárnok pedig *Tóth János*, a kivel szemben a későbbi években sokszor gyakorolt az egylet segítő jótékonyságot.

Az egylet első rendes helyisége a Falkenstein-örökösök piaczutczai háza volt, mely később az óvoda helyiségeül szolgált.

Egyszerűen, mondhatni szegényesen, szerényen, ezen házban

kezdte meg az egylet pályafutását. Az egyes butordarabokat és a legszükségesebb felszereléseket az egyes tagok áldozatkészsége teremtette elő. Az egyleti könyvtár alapját is a tagok által ajándékozott könyvek képezték. A tagok első olvasmányaikat a következő lapokból merítették: «Jelenkor és társalkodó», «Regélő és Honművész», «Hazai és külföldi tudósítások», «Hirnök», «Vasárnapi ujság s nemzeti társalkodó» és a «Beobachter» czimű németnyelvű ujságból, mely utóbbinak megrendelése már az alakuló közgyűlésen heves ellenzéssel találkozott.

Az egylet czéljaira nézve eleinte különböző felfogások nyilvánultak. A tagok nagy része úgy tekintette az egyletet, mint kizárólagosan kölcsönös segélyezésre alapított jótékonysági társulatot. Sokan óhajtották azt takarékpénztárral, közkórházzal, vasárnapi iskolákkal kapcsolatba hozni. És mint az első évek jegyzőkönyvei bizonyítják, különösen az első években a jótékonyság és áldozatkészség gyakorlása mindig elsősorban szerepelt, a szellemi szükségletek kielégítése csak másodsorban következett.

A már előbb említetteken kívül sok szép és hasznos czél, sok magasztos eszme, például: a város csatornázása, az utczai világítás, óvoda, kölcsönös tűzkármentő társulat, tűzoltó-egylet alakítása, szinház, Miskolcz városának királyi várossá leendő emeltetése, szóval: városunkat és polgárait érdeklő mindennemű nevezetesebb kérdés a Polgáregylet kebelében részint megpendítve és megvitatva, részint pedig tényleg kezdeményezve is lett.

Özvegyeket, árvákat, szerencsétlenül járt, sors által sujtott tagokat már a legelső években is segített és ezen jótékonyságot a későbbi évek alatt is kisebb-nagyobb mértékben mindig gyakorolta.

Mindjárt az első évben fényes tánczmulatságot is rendezett, mely 460 forintot jövedelmezett. Az egyleti tagok ezen összeget kiegészítették 500 frtra és a *város utczáinak világítására ajánlották.*

Pedig az egylet igazán szegény volt, küzdött a kezdet nehézségeivel, első évi pénztári könyvét is 4 frt 30 kr deficzittel zárta le és mégis legelső rendkívüli jövedelme alkalmával nem a saját

javát, hasznát tekintette, hanem a közjótétel iránti nemes érzék vezette.

Szép, nemes, igazán önzetlen cselekedet volt az, megérdemli az utókor hálateljes elismerését.

A tagok száma az első évben 116 volt, ez a szám 1838-ban 154-re 1838.
szaporodott.[1] Egyik elnökké a leköszönt *Major József* helyére *Kovács Rugócz János* választatott. Ezen évben az egylet helyisége a Piacz-utczán lévő s a görög egyház tulajdonát képező, úgynevezett «Kristóf Tamás»-féle ház volt, a következő 1839-ik évben azonban ismét az először birt helyiség béreltetett ki.

1838-ban a Reviczky Ádám főispán beiktatása alkalmával megtartott nagy ünnepélyességeknél a Polgáregylet minden tekintetben tevékeny résztvevő volt. Az akkori idők s emberek jellemzésére némileg érdekesnek és megemlítésre méltónak találjuk idejegyezni az 1838-ik év junius 4-ikén megtartott közgyűlésnek azon határozatát, mely az azon évben rendkívül elszaporodott hernyók ellen üzent irtóháborút. Ugyanis a városi hatóság útján közhirré tétetett, hogy a Miskolczi Polgáregylet dijat tűzött ki a hernyók pusztítására, minden messzely hernyóért egy váltó garast fizetvén.

1839. évben a tagok száma 193 volt s elnökök *Kovács Rugócz* 1839.
János, *Dálnoky Nagy Dániel* és *Milecz Gáspár*. Ez évben szereztetett be, több tag jótállásának segítsége mellett, az első tekeasztal.

1841-ben Nagy Gedeon, a miskolczi Nemzeti Casino akkori elnöke, 1841.
egyesülésre hivta fel a Polgáregyletet, a miről azonban az egylet akkori tagjai, különféle kifogásokat küldve válaszul, hallani sem akartak.

1845-ben szeptember hó 10-én *gróf Széchenyi István* Miskolczot 1845.
meglátogatván, a Miskolczi Polgáregylet fáklyászenét rendezett tiszteletére.

1846-ban szereztetett meg 6605 váltó forintért azon teleknek, 1846.
illetve háznak egy része, mely ez idő szerint is az egylet állandó otthonát képezi.

---

[1] Lásd még: *Társalkodó*, 1838. évf. 49. szám.

1847—48. 1847. és 1848. években *Dálnoky Nagy Dániel* foglalta el az elnöki széket. Jegyző a későbbi superintendens *Máday Károly* volt.

Ez utóbbi évben, a midőn a szabadságszeretet szikrája olyan magas lángra gyuladt, a Miskolczi Polgáregylet helyisége élénk központja volt az összejöveteleknek s a hazafias lelkesedésnek. A pesti radical-körnek felszólítása folytán, a honvédelemre megkivántató költségekre, a haza szükségére, 100 frtot ajánlott fel az egylet, pedig akkor ezen összeget — pénze nem lévén — 2 drb takarékpénztári részvényét zálogba téve, vette fel.

1849. 1849-ben az elnöki széket, okul adva azt, hogy a haza belső háború szinhelyévé lett, senki sem akarta elfoglalni. Három elnökválasztó közgyűlés is tartatott a nélkül, hogy eredményre vezetett volna, míg végre a negyediken, hosszas rábeszélés és kérések után, sikerült *Kónya Pált* megnyerni az elnöki tisztség elfogadására.

Ugyanezen év szeptember hó 26-án rendkívüli közgyűlés tartatott, mely közgyűlés — miután felsőbb kormányrendelet következtében minden casino és egylet ideiglenesen felfüggesztetett — a Miskolczi Polgáregyletet ideiglenesen megszüntetni közakarattal elhatározta és egyidejüleg az egylet vagyonának őrizetével és gondviselésével 6 egyleti tag bizatott meg.

1849 deczember havában folyamodás intéztetett Nagy Gedeon akkori megyei főnökhöz az egylet megnyithatásának engedélyezése czéljából, a ki azonban a folyamodásra következőképen válaszolt: «A Miskolczi Polgáregylet felsőbb katonai hatalommal oszlattatván szét, s ily előzmények után ennek megnyitásának engedélyezése megszabott hatáskörömet túlhaladván, a folyamodók oda utasíttatnak, miként a fennálló Miskolczi Casinóval egyesülni igyekezzenek».

1851. Végre 1851-ben megjelent egy csendőrhadnagy az akkori ideiglenes elnöknél és kézbesítette azon régen várt, pecsétes iratot, mely szerint «a Miskolczi Polgáregylet további felállhatására nézve a cs. k. helytartóságnak észrevétele nincsen».

Ezen hivatalos levél oly utasítás kiséretében kézbesíttetett, hogy

felsőbb helyről való engedelem nélkül minden gyűlés és összejövetel tartásától óvakodni elsőfokú kötelességnek tekintessék.

Azután osztogattak egy csomó jó tanácsot is, hogy a tisztelt tagok magokat illedelmesen viseljék, a törvényeknek engedelmeskedjenek, 10 órakor mindig hazamenjenek és szépen lefeküdjenek.

Minden gyűlés és összejövetel megtarthatására előzetes engedélyt kellett kikérni és mindeniken mindig megjelent az úgynevezett «császári biztos» ellenőrzőnek, hogy vajjon nem születik-e meg valamely rebellis szó.

Utóbb a Kazinczy-ünnepély, a Széchenyi- s Teleky-gyászünnepélyek s majd az egylet 25 évi fennállásának jubileuma tanui és bizonyságai voltak bizonyos ébredésnek, bizonyos szabadabb lélekzésnek.

Gróf Széchenyi István 1860-ik év április hó 8-án halt el. «Bár 1860.
közlés által enyhül s bár a veszteség érzetében milliók keblében ömlik el fájdalom, igazán megnyugtató enyhülést az igazán érező szív alig talál, mert a nap, mely mindenkire egyaránt áldólag terjesztő hevét, letünt és az éjnek aligha lesz többé hajnala.»

A fájdalom ilyen kitörő, szivet bénító és lelket elcsüggesztő érzése hatotta át akkor az egylet minden tagjának kebelét, midőn a nagy alkotó örök álomra lehunyta szemét és a hálának és kegyeletnek legnemesebb adóját rótta le akkor, midőn Lévay József indítványára egyhangulag elhatározta, hogy a nagy férfiú halála emlékére, az egylet minden tagja 4 heti gyászt viseljen s hogy az egylet helyiségeiben lévő képek és tükrök gyászfátyollal boríttassanak s hogy a minorita-szerzet templomában tartandó gyászistentiszteleten minden tag megjelenjen és hogy arczképe vagy szobra mielőbb megszereztessék.

Majd később, midőn az egész ország szobrot emelt a dicső emlékezetére, a Miskolczi Polgáregylet akkor is a legelsők közé sorakozott, adózni koszorújával, filléreivel.

A 25 éves fennállás örömünnepe 1862-ik év junius hó 2-án tar- 1862.
tatott meg.

1867. 1867-ben, Horváth József elnökségének első évében Deák Ferenczhez, az alkotmány visszaállítása érdekében tett buzgó és sikeres fáradozásaiért, *Lévay József* fogalmazásában, egy hála-elismerő feliratot intézett az egylet.

Majd néhány hónap mulva, vagyis április hó 28-án megtartott közgyűlésben a «haza bölcse» jelenleg is a dísztermet ékesitő képének leleplezése ünnepeltetett.

1869. 1869-ik évben a tagok száma 455-re szaporodott. A deczember 30-án tartott választmányi ülésben egyszerre 147 új tag vétetett fel.

1873. 1873. évben Horváth József időközben leköszönvén, *dr. Bódogh Albert* foglalta el az elnöki széket.

Az 1873-ik év első közgyűlésében néh. *Tóbiás József*, «Tóbiás-Mikuleczky» néven, a könyvtár javára egy 100 frtos alapítványt tett.

Ugyanazon évben, dr. Bódogh Albert indítványa folytán, felolvasással összekötött hangversenyt rendezett az egylet, a melynek 227 forintot tevő jövedelmét 3 miskolczi iparosnak és pedig névszerint: Kulcsár Károly, Stefanovics István és néhai Záhorszky Somának azon czélból adományozta, hogy az akkori bécsi világkiállításra felmenvén, ott az ipar terén tapasztalatokat és hasznos ismereteket szerezni igyekezzenek.

A kiállításról visszaérkezett kiküldöttek azután egy — különösen az iparososztályra nézve — igazán tanulságos és figyelemreméltó memorandumot terjesztettek az egylet igazgatóságához, mely sokszorosíttatván, minden vidéki ipartársulatnak is megküldetett.

1876. 1876. év november hó 18-án az egylet ujonnan épített helyiségeinek felavatási ünnepélye lett megtartva.

1880. 1880-ik évben *dr. Csáthy Szabó István* foglalta el az elnöki széket, melyet évek hosszú során át töltött be.

1881. 1881-ik év november hó 6-án Kossuth Lajos arczképe lepleztetett le fényes ünnepség keretében.

1887. A Polgáregylet 50 éves fennállásának jubileumát 1887-ben ünnepelte.

Elérkezvén az egylet félszázados fennállásának megünneplésére kitüzött határnap, 1887. év julius 3-ika, az egylet nagyterme és mellékhelyisége egészen megtelt az egylet iránt érdeklődő közönséggel, egyleti tagokkal és nagyszámmal megjelent és szivesen fogadott vendégekkel.

Ez ünnepélyes díszgyűlés a következőleg folyt le:

Pontban 11 órakor a miskolczi daláregylet kezdte meg az ünnepély sorrendjét, előadva Egressy Béni «Szózat»-át, melynek elhangzása után *dr. Csáthy Szabó István* elnök egy, az ünnepély magasztosságához illő s a nevezetes nap emlékének megfelelő megnyitó beszédet tartott, fejtegetve az egylet czélját, örülve az eszme diadalának, az 50-ik évforduló beköszöntésének és szívből üdvözölte a nevezetes napon az egyleti tagokat s a közgyűlésen megjelent vendégeket.

Az elnöki megnyitó beszéd után *Szombati László* egyleti jegyző olvasta fel a Miskolczi Polgáregyletnek az igazgató-választmány megbizásából általa megszerkesztett 50 éves történetét. Majd *Tóth Pál* egyleti tag, ref. leánynöveldei igazgató-tanár felolvasta *Lévay József* koszorús költőnknek egyletünk ünnepélyére irt szép alkalmi költeményét.

Ezután dr. Csáthy Szabó István elnök egy 100 frtos alapítványt tett és pedig olyformán, hogy az alapítvány összege 50 év folyamán keresztül kamatoztassék és tőkésittessék és a kamatok csakis 50 év elteltével, vagyis azon évtől kezdve, midőn az egylet 100 éves fennállása felett fog örömünnepet ülni, adassanak ki minden évben két elhalt polgáregyleti tag szegényül hátrahagyott özvegyének.

Ugyanezen napon este 8 órakor az egylet nyári helyiségében társas összejövetel tartatott, a melyen az egylet tagjai és vendégei rendkívül nagy számmal jelentek meg.[1]

«A *Borsodi olvasókör* eredete — írja Szemere Bertalan[2] — szerény

[1] *Szombati László.* Emléklapok a Miskolczi Polgári Egylet ötvenéves fennállásának megünneplése alkalmából. Miskolcz, 1887. 8°. 28 l.

[2] *Társalkodó*, 1842. 72. szám.

és történetes. A szomorú télen némelyek, kik olvasni szeretnek, mind a mellett is, hogy Miskolczon könyvárus s nála kölcsönkönyvtárka van, pénzt és könyveket ajánlgattak összve s a pénz oly szépen gyült, a könyvek oly sürün ajánltattak, hogy a tetszőleg czéltalanul hullatott magból egyesület támada. A könyvtár soha el nem osztható, mert míg a kör áll, a köré, ha pedig ez feloszlik, a megye tulajdona leend, mi okból a könyvtárlajstrom minden év végével be fog a megyének nyujtatni. Czélja a körnek kettős, fő : gerjesztvén az olvasás szeretetét s reá módot nyujtván, az önmívelődést eszközleni ; mellék : könyvvétel és vétetés által az irodalmi munkásságot előmozdítani. A tagok (nők és férfiak) vagy alapítók, kik egyszerre 6 vagy több pgő frtot fizetnek, vagy részvényesek, kik három évben egymásután évenkint 2 frt pgő fizetésére kötelezik magukat. A hivatal személyei 1 igazgató, 5 választott tag, 1 jegyző, 1 pénz- s 1 könyvtárnok. Választmányi ülés havonkint, közgyűlés évnegyedenkint tartatik. A mellékczél az alapszabályok VII-kében van kimondva, ekképen : «Az igazgatónak s választmánynak hazafiúi tisztéül tétetik, most még felszólítás nélkül is, később csak majd ha a kör meg fogna kerestetni, a magyar irodalmi vállalatokra előfizetőket s aláirókat gyüjteni s általjában a magyar könyveknek keletet szerezni».

Egyleteink közül úgy méreteit, mint kulturális jelentőségét tekintve kimagaslik a *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-*
1893. *Egyesület*, mely Miskolczi Közművelődési Egylet czimen 1893 végén alakult. Az alakulás évében az egyesületnek 25 alapító és több mint 400 pártoló tagja volt. E szerény keretek közt megindult közművelődési intézményünk rövid idő alatt nagy népszerűségre tett szert s estélyei és hangversenyei állandóan igen látogatottak voltak. Egye-
1899. sületünk 1899-ben jelentékeny átalakuláson ment át. Nemcsak czime, hanem működési köre is tetemesen megnövekedett, s tulajdonképen ekkor tették le e ma már virágzó s bizonyára igen szép jövőjű egylet alapjait. Az 1899-ben kidolgozott új alapszabályok a tagokat alapító, tiszteletbeli, rendes és pártoló tagok szerint csoportosítják, a rendes (működő) tagok számát 100-ban állapítván

meg. Az egyesület ügyeit, egy központból kiágazva, 3 bizottság, az irodalmi és népnevelési, a könyvtári és muzeumi s végül a zenei bizottság intézi.[1] Az újjáalakult egyesületnek első évében 51 alapító és 335 pártoló tagja volt. Az alapítók között legnagyobb tétellel szerepel a budapesti Borsodi Kör, melynek alapítványa 3193 kor. 86 fill. Az alapítványok összege kitett az első évben 6693 kor. 86 fillért. Elnökökké választattak *dr. Tarnay Gyula* alispán és *Soltész Nagy Kálmán* kir. tanácsos, polgármester, főjegyzővé dr. Kovács Gábor, főpénztárnokká pedig Katona József. A főtitkári állás egyelőre betöltetlen maradt. Az elnökséget egy húsztagú választmány egészítette ki. A muzeumi bizottság elnökéül Petró József, az irodalmi bizottság elnökéül pedig dr. Markó László választattak.

Az egyesület 1899—1900. évi történetéből említésre méltó, hogy nemes törekvése hatóságaink részéről is méltánylásra találván, Borsod vármegye részéről 800, Miskolcz város részéről pedig 600 kor. támogatásban részesült. Adományaikkal gazdagítják gyüjteményeit *báró Vay Elemér* főispán és *Lánczy Leó* orsz. képviselő, kik a képgyüjtemény gyarapítására az általuk vett festményeket felajánlották.

Az 1900 márcz. 25-iki közgyűlésen a tisztikar leköszönvén, 1899–1900. egyesületünk vezetősége a következőleg alakíttatott újjá. Elnökökké lettek: dr. Tarnay Gyula és Soltész Nagy Kálmán, a választmányba választattak: Bárczay L., Blazsejovszky Ferencz, Éder Elek, Görgey László, Hajós Kálmán, Hidvégi Benő, Hoitsy G., dr. Ixel Soma, Kaffka J., Kun Kálmán, Lévay József, Melczer László, Nagy Ignácz, Jármy József, Porcs János, Pották L., dr. Spira Salamon, Técsei F., Tóth Pál és Zelenka Pál. Az irodalmi bizottság elnökévé lett dr. Markó László, a muzeumi bizottság elnökévé Petró József, a zenei bizottság elnökévé dr. Gencsi Soma, főjegyzővé dr. Kovács Gábor, főtitkárrá dr. Szentpáli István, ügyészszé dr. Kovács József, igazgatókká: Bulyovszky Gusztáv és dr. Grósz Viktor, pénztárnokká Szentimrey Béla, ellenőrré Gálffy Ignácz. A felügyelő-bizottság

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1899. 22. szám.

elnökévé választatott Radvány István s e bizottság tagjai lettek Koos Soma, Lichtenstein László, dr. Rácz György és Ujházy Kálmán.

A közgyűlést megelőzőleg, még az 1900 jan. 4-iki ülésen választattak meg a muzeumi bizottságban az egyes szakosztályok vezetői és pedig: *a)* a történelmi és régészeti szakosztályhoz Gálffy Ignácz, *b)* a földrajzi és ethnographiai szakosztályhoz Hidvégi Benő, *c)* az állattani szakosztályhoz Gagyi Sámuel, *d)* a növénytani, továbbá *e)* az ásványtani és geologiai szakosztályokhoz Buday József, *f)* a képzőművészeti szakosztályhoz Kiss Lajos és *g)* a könyvtári szakosztályhoz Brósz Károly.

Minthogy a muzeuműri állást Buday József bizottsági tag 1899. évi november hó 4-én csak ideiglenesen vállalta el, a muzeumi bizottság ezen állás végleges betöltése iránt akként határozott, hogy 1900. évi április hó 5-én tartott üléséből Molnár József tanárt jelölte, kit a választmány meg is választott.

Az egyesület 1900-ban meghivta a budapesti Uránia tudományos szinházat, a mely három esti előadást tartott a nagyközönség és két délutáni előadást a tanulóifjúság számára. Az előadások minden tekintetben sikerültek, tanulságosak s igen látogatottak voltak. Ez évben vették tervbe a Szabad Lyceum mintájára előadások tartását is, melynek megvalósítása azonban a következő évre maradt. Az egyesületnek 1900-ban egyáltalában tartózkodni kellett a házi estélyek és konczertek rendezésétől, miután közönségünkben ezek látogatására a rendkívül szűk anyagi körülmények folytán semmiféle hajlandóság sem mutatkozott. Ezen körülmény okozta azt is, hogy a tervbevett képzőművészeti kiállításról az egyesületnek le kellett mondani, mert attól tartottak, hogy az iránt nagyon csekély érdeklődés fog nyilvánulni s különösen a festmények vásárlására semmiféle hajlandóság nem lesz.

Kiváló eredménynyel működött ez évben a muzeumi bizottság, mely a működés általános programmjára nézve abban állapodott meg, hogy fősúlyt az archaeologiai leletek gyüjtésére fekteti, miután a többi szakosztályhoz tartozó tárgyak kevéssé vannak az elkallódás

veszélyének kitéve. Súlyt helyeztek arra is, hogy az egyes szakosztályok működéséhez szükséges irodalmi munkák és szükséges szerelvények az illető szakosztályvezetőknek rendelkezésére álljanak. E szempontból különösen az archaeologiára, numismatikára és természetrajzra vonatkozólag szereztettek be értékes szakmunkák.

A történelmi korból származó tárgyak, az okmányok és pénzgyüjtemény rendezését Molnár József tanár, muzeumőr vállalta magára, a kinek állandó segítői voltak Leszih Andor és ifj. Lossonczy István.

A muzeumban elhelyezett tárgyakról a felügyelő-bizottságnak adott s muzeumőr által készített részletes kimutatás szerint a szekrények és egyéb leltári tárgyak száma 82 s a muzeumi tárgyaké 4955 volt. A könyvtárban volt 305 mű 449 kötet és különféle folyóiratokból 108 füzet.

Természetrajzi gyüjtemény rendszeres és kifogástalan volta érdekében a bizottság megállapodott abban, hogy a muzeum összes állatait dr. Lendl Adolf elismert hirű intézetében készítteti ki. Ezen gyüjtemény elhelyezésére vonatkozó tervezése során dr. Lendl Adolf Miskolczra is ellátogatott és utóbb irásban adta részletesen leírt tervét és költségelőirányzatát, a melyre vonatkozólag azonban a helyiségek szűk volta, ideiglenes jellege és az anyagi erő csekély volta miatt további intézkedést a bizottság nem tehetett.

Muzeum-bizottságunk kérelmére a választmány folyamodást intézett a földmívelésügyi m. kir. miniszteriumhoz az iránt, hogy a diósgyőri kir. kor. uradalomhoz tartozó területen engedtessenek meg az ásatások. A miniszterium bizonyos feltételek mellett hajlandó volt az engedélyt megadni, a feltételekben azonban annyira ki volt élezve az egyesülettel szemben a bureaukratikus bizalmatlanság, hogy nem tartották indokoltnak ezzel a dologgal egyelőre tovább foglalkozni.

A muzeumot nagyobb értékű adományokkal támogatták: *báró Seckendorf Hermann*, ki a vattai birtokán levő úgynevezett testhalmot felásatván, az ott talált agyag-, kő- és csonttárgyakat, össze-

sen 135 drbot beküldte és úgy vattai, mint sályi birtokára nézve a további kutatást általánosságban megengedte; *özv. Butykay Józsefné*, ki férjének nagymennyiségű ásvány- és kőzetgyüjteményét a muzeumnak átengedte; a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, mely 5 drb összesen 1000 korona értékű olajfestményt mint állami letétet helyezett el muzeumunkban; Borsod vármegye, mely gróf Szirmay Alfréd fegyvergyüjteményéből 29 drb, összesen 1670 korona értékű tárgyat vásároltatván, ezeket mint a vármegye letétjét adta át a muzeumnak s ezenfelül a Sajó-Vámoson talált pénzekből, a magyar nemzeti muzeum által meg nem tartott példányok értékét a vármegye pénztárából kiutalványozván, a pénzeket a muzeum részére átadatni rendelte.

Gr. Szirmay Vilmos, mint Szirmay Eszter grófnő gyámja, azokat a bronz-, kő-, agyagtárgyakat és emberkoponyákat, a melyek a b. eml. gróf ásatásaiból származtak, átengedte és beszállíttatta a muzeumnak.

Ugyanez évben az egri főkáptalan elrendelte, hogy Tisza-Palkonya mellett levő kisfaludi gazdaságából, a hol a halászat házilag kezeltetik, mindenféle ott fogott halfajból és egyéb vizi állatokból 2—2 példány küldessék föl muzeumunk részére dr. Lendl Adolf kikészítő-intézetébe.

A MÁV miskolczi rendező-pályaudvarán a fűtőházak szaporítása érdekében történt ásatások alkalmával talált praehistorikus és palaeonthologiai leleteket *Görgey László* üzletvezető a muzeumnak nemcsak átengedte, hanem ezek kiemelésénél és beszállításánál úgy ő, valamint a magyar államvasutaknak ezen munkálatoknál érdekelt összes tisztviselői a muzeumi bizottságot minden kigondolható támogatásban részesítették.

A könyvtár gyarapításához nagyobb adományokkal járultak: Kubinyi Gyula és neje 76, Csurgay Árpád felsőnyárádi körjegyző 50 darabbal.

1901. Az 1901 május 12-én megtartott közgyűlésen az egyesület főtitkára évkönyv szerkesztésével bizatott meg. Ugyanekkor dr. Markó

László, az irodalmi szakosztály elnöke leköszönt, minek következtében a közgyűlés helyét Porcs János választmányi taggal tölti be.[1]

1901-ben rendszeresíti az egyesület az azóta már nagy népszerűségnek örvendő felolvasásokat. Összesen nyolcz alkalommal tizennégy felolvasás tartatott, melyek minden tekintetben fényesen sikerültek. Rendeztek ezenkívül három estéli és az ifjúságnak ugyanannyi délutáni Uránia-előadást, mely alkalommal előadattak a XIX. század, Amerika és a Táncz. Megtartották továbbá a szokásos márczius 15-iki ünnepet és ezenkívül a dalárdával együtt rendeztek egy felolvasással összekötött estélyt, melyen a Rákóczi-kor költészete és zenéje lőn ismertetve, illetve előadva.

A muzeum ez évben is örvendetesen gyarapodott.

Soltész Nagy Kálmán polgármester még két termet bocsátott a muzeum rendelkezésére, a melyeket azután a régi helyiségekkel a szükséges átjáró kivágatása által összeköttetésbe hoztak és a régiséggyüjteménynyel ide költözködtek akként, hogy az egyik teremben a fegyvergyüjtemény és általában a történelmi kor emlékei, a másik teremben pedig a történetirás előtti (praehistorikus) korból származó tárgyak helyeztettek el.

Muzeumunknak tehát most már öt helyisége volt, a melyek rendeltetésük szerint a következőképen lettek felosztva: I. Iroda, tanácskozóterem és könyvtárhelyiség. II. Numismatika és diplomatikai gyüjtemény. III. Természetrajz, ethnographia, iparművészet és képtár. IV. és V. archaeologia.

Ezekben a termekben a régibb szekrények száma 12 darabbal gyarapíttatott.

A muzeum biztonsága tekintetéből úgy a földszinti, mint az emeleti bejáratokat erős vasajtókkal, az ablakokat pedig vasrácsokkal látták el, a III. sz. nagyterem csigalépcsője mellett a karzatot átalakították, hogy a karzaton is az egész terem körüljárható legyen.

---

[1] A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület 1900. évi évkönyve. Miskolcz, 1902. 8°. 61 l.

A nagyterem mennyezetére erősítették fel Kiss Lajos szakosztályvezető terve szerint a megyasszói ev. ref. egyháztanács ajándékából a muzeumba jutott deszkamennyezetet, a melyet a megyasszói ev. ref. templom számára 1785. évben Asztalos Imre és Asztalos István miskolczi asztalosmesterek festettek magyar stylben. Az ehhez tartozott karzatdeszkázattal itt is a karzat előrészét diszítették fel, a szószék mennyezetét a karzat délnyugati szögletéhez erősítették, az emléktáblát pedig szintén a karzaton a főbejárattal szemközt levő falra helyezték.

A mennyezet egyes tábláit Kiss Lajos tanár néhány ügyes tanítványa közreműködésével az eredeti szinekben lemásolta és albumba gyüjtötte.

Muzeumunk nagyhirű unikumát, a 3·38 m. hosszú mammuthagyart, a városunk és megyénk különböző helyein talált többi mammuth-maradványokkal, mastodon-foggal most már állandó helyére, a IV. számú terem közepére tett nagy üvegszekrényben helyezték el.

Gálffy Ignácz, az archaeologiai szakosztály vezetője ásatásokat végzett Sály, Mocsolyás, Geszt, Latorvár és Tisza-Keszi határában és Tisza-Kesziben Deák Gyula birtokán végzett ásatással, közel egymáshoz, ugyanabban az őstemetőben talált zsugorított és nyujtott csontvázakat. Egy zsugorított csontvázat mellékleteivel együtt behozott. Ennek külön szekrényt csináltattak és a csontváz ugyanabban a helyzetben van elhelyezve, a melyben lelőhelyén találtatott.

Hogy pedig ezeknél az ásatásoknál az egyes részleteket könnyen, pontosan és hitelesen emlékezetben lehessen tartani, a muzeumi bizottság fényképező készüléket szerzett be.

A számbavett gyüjtemény 7996 drb. 1900. év végén a bizottság kimutatott 4995 drbot, az 1901. évi szaporodás eszerint 3041 drb.

A muzeum előrehaladása már ez évben méltánylásra talált a muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségénél, a melynek javaslatára a vallás- és közoktatásügyi magyar kir. miniszterium a muzeum részére 1000 korona államsegélyt utalványozott.

Hivatalosan a muzeumot ez évben még nem nyitották meg, hogy

azonban a közönség mindinkább fokozódó érdeklődésének mégis eleget tegyen a bizottság, 1901. év október és november hónapjaiban minden vasárnap délután nyitva tartották a muzeumot, a mely alkalmakkor Molnár József muzeumőr szolgált a látogatóknak útmutatással, a rendre pedig az ev. ref. főgymnasium három tanulója ügyelt fel.

Megemlítjük még, hogy Miskolcz városa ez évben ismét 2400 koronát utalványozott az egyesület czéljaira, a megye pedig 1901 deczemberében 2000 koronát szavazott meg a muzeum felszerelési tárgyaira. Az egyesület vagyona készpénzben, takarékbetétekben és tagdijakban 1901 végén 7810 korona 37 fillér volt.[1]

1902. 1902-ben az alapszabályok ismét némileg módosíttattak s ez évben adta ki az egyesület a muzeum első leiró katalógusát.[2]

1903. 1903 őszén az egyesületi elnökség taggyüjtő felhivást adott ki s azzal elárasztotta az egész megye közönségét. A fölhivás igen szép eredménynyel járt, a mennyiben a pártoló tagok száma 549-re emelkedett. Hozzászámítva ehhez a 61 alapító és 71 rendes tagot, a tagok száma 681 volt.

Az irodalmi és zenei bizottság összevonásából szervezett közmüvelődési bizottság 1903. évi julius 13-án tartott ülésén Porcs János előterjesztésére a következőképen alakíttatott meg.

Titkárrá választatott: Vértesy Sándor; igazgatókká: Cseh Gusztáv és Schindler Viktor; bizottsági tagokká: Csallóközy Jenő, Csik Dániel, dr. Flamm Dezső, Horkay Elemér, Huberth János, dr. Jármy József, dr. Kovács Gábor, Lányi Ernő, Markó László, Recht Sándor, Ruttkay Menyhért és Tóth Pál. Miután a bizottság elnöke, Porcs János időközben elnöki tisztéről lemondott, erre a tisztségre 1903 szept. 27-én egyhangulag dr. Szentpáli Istvánt választották meg.

---

[1] *Dr. Szentpáli István.* A Borsod-Miskolczi Közmüvelődési és Muzeum-Egyesület 1901. évi évkönyve. Miskolcz, 1902. 8°. 94 l.

[2] *Molnár József.* A Borsod-Miskolczi Muzeum ismertető katalogusa. Miskolcz, 1902. 8°. 108 l.

A közművelődési bizottság működését 1903 szept. 12-én kezdte meg, midőn helybeli lelkes műkedvelők közreműködésével Csiky Gergely «Czifranyomorúság»-át hozta a Miskolczi Szinház Részvénytársaság áldozatkészsége folytán a helybeli szinházban szinre.

A műkedvelő-előadásban résztvettek: ifj. Papp János, Kaffka Ibolya, Müller Vilmos, Balogh Bertalanné, Kaffka Margit, Kühne András, Diószeghy Malvin, Dancs Sári, Fürész Ilona, Diószeghy Irén, Koszter Ilona, dr. Kádár Rezső, Banovits Lászlóné, Székely Mária, Wittchen Emil, ifj. Homer József, dr. Csák István, Leszih Andor, Altmann Barna vendégek és Cseh Gusztáv és Schindler Viktor rendes tagok.

A műkedvelő-előadást szeptember 13-án az ifjúság részére megismételte a bizottság.

1903 október 4-én tartotta a bizottság első matinéját. Közreműködtek: Sándor Adolf, Simkó Gusztáv, Zitterbarth Alajos, Buday Józsefné vendégek, dr. Szentpáli István, Cseh Gusztáv és Horkay Elemér r. tagok és a katonazenekar. Október 18-án felolvasást tartott, melyen közreműködtek: Erdőssy Vilmos vendég, Lévay József tiszteletbeli és Gálffy Ignácz rendes tag. Október 25-én, Deák Ferencz születésének 100-ik évfordulója alkalmából, a Miskolczi Daláregylet közreműködésével hazafias ünnepélyt rendezett, a melyen az ünnepi beszédet Hidvégi Benő r. tag tartotta, az egyesület nevében pedig dr. Szentpáli István koszorút helyezett a haza bölcsének a megyeháza nagytermében elhelyezett arczképére. November 8-án ismét matinét tartottak, a melyen közreműködtek: ifj. Kertész Károly, Veltner Dezső, Kaffka Ibolya, Kedves Margit, Becht József vendégek, Vértesy Sándor r. tag és a katonazenekar. November 22-én felolvasást tartott a bizottság, a melyen felolvastak, dr. Nagy Ferencz, Szücs Jenő és Bihary Ferencz vendégek, valamint Balogh Bertalan r. tag. Deczember 13-án és 20-án a városi zeneiskola jobb tanítványai közreműködésével tartott matinékat. Deczember 19-én a közös czélban egyesült tagok kölcsönös ismerkedésére házi estély tartatott, mely alkalommal Halász Henrikné és Fürész Ilona vendé-

gek és Cseh Gusztáv, Horkay Elemér, Lányi Ernő és Recht Sándor r. tagok működtek közre. Deczember 20-án este 5 órakor Miskolcz város vízvezetékéről és csatornázásáról vita-estélyt tartott a bizottság, melyen a vita tárgyát képező kérdést Ungár Mór vendég adta elő.

1904. évi január 10-én matinét rendezett. Közreműködtek: 1904.
Alexy Olga, Lédig Árpád, Szenczy Ilona vendégek, Lányi Ernő, dr. Szánthó Bertalan r. tagok és a katonazenekar. Január 15-én dr. Cholnoky Jenő budapesti egyetemi tanár vendég tartott előadást Chináról. Január 24-én felolvasás volt, melyen dr. Vajda Géza és Kaffka Margit vendégek, Pásztor Zoltán és Csallóközy Jenő r. tagok olvastak föl. Február 7-én matinét tartott, melyen közreműködtek Zitterbarth Alajos, Marxner Ernő, Haner Viktor, Kreuzer Béla, Palesch Béla, ifj. Görgey László, Fürész Ilona, dr. Halász Henrikné vendégek, Lányi Ernő r. tag és a katonazekar.

Ugyanezen napon este rendezte a bizottság álarczos báljá̇t, melyen az ifjúság a körmagyart is tánczolta. A közműv. bizottság abban a hitben és reményben, hogy az ősi magyar tánez művelésében követői lesznek, anyagi áldozatokat is hozott a körmagyar betanítására. Február 21-én felolvasást tartott, melyen Faragó József, Enderszegi J. (Bende Andorné) és dr. Halász Henrik vendégek olvastak föl. Február 28-án Siegmeth Károly vendég, a Kárpát-Egyesület ügyvivő elnöke tartott előadást. Február 6-án a diósgyőri vasgyárban rendezett hangversenyt a közművelődési bizottság, melyen a kassai vonósnégyes-társaság, továbbá Alexander Erzsi és Ormay Géza működtek közre. Egyesületünk részéről Balogh Bertalan főtitkár, Lányi Ernő és Recht Sándor r. tagok vettek részt a hangverseny műsorában. Itt kell megjegyeznünk, hogy ezen hangversenynyel a közműv. bizottság megkezdte az egyesület vidéki működését. Február 7-én ugyanazon közreműködőkkel és Csánky Cornélia részvételével Miskolczon rendezett hangversenyt.

Márczius 15-én hazafias ünnepélyt rendezett a miskolczi daláregylet közreműködésével. Az ünnepélyen közreműködtek: dr. Kazay László és Pogány Bertalan vendégek és dr. Szentpáli István rendes

tag. Ezek szerint a közműv. bizottság ez évben 21 esetben lépett a nyilvánosság elé.

A közművelődési bizottság örökségképen vette át a volt irodalmi bizottság irodalmi pályázatát is. Ennek eredményéről dr. Szentpáli István, a közműv. bizottság elnöke tett jelentést. E szerint «A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egylet volt irod. szakosztálya által 1903-ban hirdetett pályázatra (költői elbeszélés Borsodmegye történetéből. Jutalomdija 100 és 50 korona) három pályamű érkezett.

A birálók véleménye alapján a bizottság a 100 koronás jutalomra a «Miskolczy Simon», az 50 koronás jutalomra pedig a «Kávássy György» czimű munkát ajánlja a választmánynak. Az első díj nyertese Sassy Csaba, a második díj nyertese pedig Komoróczy Miklós volt. Ugyanekkor a választmány 500 koronát illesztett be kulturegyesületünk költségvetésébe egy ujabb pályatétel kitűzésére.

A muzeum-bizottság, melyet Petro József bizottsági elnök előterjesztésére ugyancsak az 1903. évi julius 13-iki ülésen alakítottak meg a korábbi tagokból, a lefolyt egyesületi évben helyiségek hijján csak korlátolt tevékenységet tudott kifejteni, bár úgy is sok értékes tárgygyal szaporította a gyüjteményeket. Gyüjteményei a mult esztendőben a korábbi évekhez mérten úgy mennyiségre, mint a gyüjtött darabok értékére nézve kielégítően szaporodtak. Igy elsősorban kell említenünk a Mezőkövesd város adományából kapott matyó szobát és a Bettalli Oszkár nyug. cs. és kir. ezredes által ajándékozott kagyló-, csiga- és korallgyüjteményt.

Muzeumunk különben résztvett a kassai Rákóczi-kiállításon, a melyre 17 tárgyát küldte el, sőt a kiállítás megnyitásán is a muzeum-bizottság 3 tagja képviselte az egyesületet.

A tárlatok az egész nyár folyamán minden vasár- és ünnepnapon a nagyközönség részére nyitva állottak s azokat a közönség látogatta is.

Maga a választmány 1903—4-ben kezdeményezte a *hölgy-bizottság* létesítését, mely 1903. évi szeptember hó 27-én meg is alakult. E bizottság elnökei lettek Görgey Lászlóné, dr. Grósz Józsefné, Kun

Kálmánné, dr. Markó Lászlóné és dr. Tarnay Gyuláné, titkárja dr. Prihradny Miklós, jegyzője dr. Ferenczi Henrik, előadója Balogh Bertalan, tagjai pedig a miskolczi nőegylet összes hölgytagjai. A taglétszám oly páratlan emelkedését e hölgybizottságnak köszönheti az egyesület.

A mi egyesületünk pénzügyi helyzetét illeti, arra nézve a felügyelő-bizottság jelentéséből kiemeljük, hogy a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum-Egyesület 1903 deczember 31-én 10.747 korona 96 fillér teljes vagyonnal rendelkezett.[1] Az egyesület tagjainak száma a következő esztendőben ismét 136-tal szaporodott, úgy hogy összesen 767 tagja volt, 388 család-taggal, vagyis 1155 volt összesen azoknak a száma, kik egyesületünk kötelékébe tartoztak.

Bársony János városi tiszti ügyész elhalálozván, végrendeletében 500 koronát és három értékes képet juttatott egyesületünknek.

A közművelődési bizottság 1904—5-ben összesen 10 esetben lépett a nyilvánosság elé és pedig egy hangverseny, 3 matinée és 6 felolvasással. Ezen alkalmakkor közreműködtek: Lévay József, Lányi Ernő, Puky László, Ferenczi Károlyné, Zofahl Julia, Schindler Viktor, Horkay Elemér, Rozsnyay Károly, Alexy Olga, Gyulai Sándor, Mitrovics Gyula, Porcs János, Balogh Bertalan, Marxer Hermin, Becht József, Kiss Lajos, Leszih Andor, Wittich Andor, Cseh Gusztáv és a műkedvelő-zenekar Recht Sándor karnagy vezetése mellett egyesületünk részéről, valamint a cs. és kir. 65-ik gyalogezred zenekara.

Megelőzőleg dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár 1904. évi október hó 10-én tartott előadást.

Rendezett ezenkívül a közművelődési bizottság egy nagyobbszabású hangversenyt is, Eibenschütz Dóra, a drezdai udvari opera magyar származású énekesnőjének és Lányi és Recht zeneművészek közreműködésével. Végül, közösen a Miskolczi Daláregylettel, meg-

[1] *Balogh Bertalan.* A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület Évkönyve 1903/4. évről. Miskolcz, 1904. 8°. 237 l.

ünnepelte márczius 15-én nemzetünk újjászületésének évfordulóját, mely alkalommal az egyesület részéről dr. Nagy Ferencz és Putnoky Béla működtek közre.

A legfontosabb azonban a közművelődési egyesület ezévi tevékenységében a műkedvelő-zenekar megalakítása volt.

A múzeum-bizottság az 1904—5-ik esztendőt kitartó és szorgos munkálkodással töltötte s a város által az egyesület rendelkezésére bocsájtott összes muzeumi termei teljesen megteltek, annyira, hogy azokba többé semmit rendszeresen elhelyezni nem lehetett, bár a város áldozatkész közönsége már 7 helyiséget engedett át e czélra. Azonban ezek is kevésnek bizonyulván, a választmány azon kéréssel fordult az ezévi közgyűléshez, határozná el, miszerint a közgyűlés a maga egész erkölcsi súlyával fordul a város képviselő-testületéhez az iránt, hogy a női ipari iskolát egyébként is czéljainak meg nem felelő termeiből helyezze ki s az egész épület emeletét bocsássa a muzeum rendelkezésére.

A mi magát a gyarapodást illeti, 1904—5-ben legelsősorban szekrényekkel látták el a muzeumot, melynek összes tárai is gazdagodtak. de leginkább szaporodott a természetrajzi tár, melynek részére Buday József megyénk majdnem teljes növénygyüjteményét állította össze. A képző- és iparművészeti tár részben adományok, részben vásárlások útján, a történelmi tár Balázs Béla polgári iskolai tanárjelölt tibold-daróczi ásatásai és a néprajzi tár Kóris Kálmán rajztanár gyüjtései révén gyarapodtak. Az egyesület ezévi működésének egyik fénypontja volt az orsz. m. iparművészeti társulat közreműködésével 1904. évi augusztus 20-tól szeptember 11-ig rendezett iparművészeti kiállítása a maga nem is remélt fényes erkölcsi sikerével.

A művészetek érdekében azonban még egyebet is tett az egyesület, a mennyiben a helybeli, illetve borsodmegyei származású festők kérelmére munkáikból 1904 deczember második felében kiállítást rendezett. A közönség meleg szeretettel karolta föl a kiállítást s vásárlások útján közel 3000 koronát juttatott a kiállítóknak.

A muhi pusztán állítandó emlékmű részére ez évben 1000 koronát szavazott meg az egyesület.

A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum-Egyesület 1905. évi junius 25-én megtartott rendes évi közgyűlése bővelkedett érdekes tárgyakban. A mult évi közgyűlés által a magyar történelem kiváló tanításáért egy borsodmegyei tanítónak engedélyezett 100 korona jutalmat a választmány a kir. tanfelügyelő javaslata alapján Fogarasi Jenő ároktői ev. ref. elemi iskolai tanítónak itélte oda s egyben a jutalmat a jelenlevő Fogarasi Jenőnek hosszabb beszéd kiséretében át is nyujtotta, reámutatván arra, hogy egy magyar tanító hivatását akkor és úgy tölti be teljesen, ha a gondjaira bizott gyermekek szivébe az ősök dicső példáiból a honszerelem lángját oltja be.

Ugyancsak ezen a közgyűlésen jelentette az elnök, hogy az 1904. évi iparművészi kiállítás alkalmából a kereskedelemügyi m. kir. miniszter érmét kiváló iparművészeti munkáért Fekete Bertalan miskolczi lakatosmester nyerte el. Majd az érmet buzdító szavak kiséretében, a közönség rokonszenvének megnyilatkozása között Fekete Bertalannak átadta.

A választmány indítványára a muzeumőr eddig élvezett 300 koronányi tiszteletdiját a közgyűlés 1000 koronára emelte föl s ezzel szemben az egyesület összes irodai és házipénztári teendőivel bizta meg.

Ugyancsak a választmány indítványára a közgyűlés *dr. Cholnoky Jenőt*, a kolozsvári tudományegyetem nyilvános rendes tanárát az egyesület tiszteletbeli tagjai sorába iktatta. Említésre méltó még Balogh Bertalan főtitkárnak a közgyűlés elnökéhez intézett levele, melyben kijelenti, hogy a régebben névtelenül tett 150 koronás alapítványát a közgyűlésen megszavazott 200 koronányi főtitkári tiszteletdijával gyarapítja.[1]

---

[1] *Balogh Bertalan.* A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület Évkönyve 1904/5. évről. Miskolcz, 1905. 8°. 158 l.

1905—06. 1905—6-ban az egyesület tagjainak száma 1144 volt. Ez évben hunyt el báró Radvánszky Béla, az egylet tiszteletbeli tagja.

Legfájdalmasabban érintette azonban a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum-Egyesületet *Soltész Nagy Kálmánnak* halála. Soltész Nagy Kálmán az egyesületnek megalakításától kezdve elnöke, majd társelnöke volt s az egylet benne nemcsak egyik irányítóját, hanem mindenkor hű, buzgó és tevékeny tagját is birta. A régi Miskolczi Közművelődési Egyesületnek ő volt a tulajdonképeni megalapítója, majd az alapszabályok módosítása után mint társelnöke a Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesületnek, az elsők között tette lehetővé a muzeum megalakítását, midőn mint Miskolcz város polgármestere, a város költségvetésébe az egyesület kérésére a muzeum czéljaira 2400 korona állandó évi segélyt vett fel s úgy ezt, valamint a muzeumnak mai helyiségeit is a városi képviselőtestületi közgyűlés által megszavaztatta.

Emlékét az 1906. évi junius 29-iki közgyűlés határozata folytán a jegyzőkönyv egy külön lapja őrzi s ugyanekkor a választmány megbizatott, hogy az elhunyt elnök kegyeletteljes emlékének külső s maradandó módon való megörökítése tekintetében javaslatot tegyen.

1905—6-ban egyesületünk közművelődési bizottsága 3 matinét, egy estélyt és egy hangversenyt, 5 felolvasást és 2 nemzeti ünnepet rendezett a következő sorrendben:

1905 október 6-án a Daláregylet, dr. Mitrovics Gyula és Miskolczy Simon János közreműködésével nemzeti gyászünnepet tartott, november 12-én matinét rendezett Lévay József, Jármy József, Becht József, Lányi Ernő, Szilágyi Erzsébet, az egyesületi és katonai zenekar közreműködésével; november 19-én felolvasást Balogh Bertalan és Recht Sándor közreműködésével; deczember 3-án matinét a katonai zenekar, Vidats Hermin, Fröhlichné Kaffka Margit, Ambrózy Teréz, Hosszufalussy Sára és az egyesületi zenekar közreműködésével; december 17-én dr. Lázár Béla fővárosi tanár tartott «Modern művészet» czimen nagyérdekű előadást; 1906 január 28-án és február

4-én Csorba György a főgymnasium kisérleti termében megkezdte fizikai előadásait «A fény és annak jelenségei» czimen. Február 25-én a közművelődési bizottság estélyt tartott az egyesületi zenekar, Furman Lilli, Vikár Béla, Simkó Anna és a katonai zenekar közreműködésével. Márczius 15-én a Daláregylettel közösen megünnepelték 1848 márczius 15-ének emlékezetét. Közreműködtek a Daláregyleten kívül: dr. Szentpáli István, legifjabb dr. Ábrányi Kornél és ifj. Lányi Ernő. Márczius 25-én matinét tartottak az egyesületi zenekar, Siess Eleonora, Miskolczy Simon János, dr. Jármy József és Lányi Ernő közreműködésével; április 1-én felolvasást Vécsey János, Recht Sándor és Leszih Andor közreműködésével és végül május 11-én Fráter Lóránd és Tarnay Alajos közreműködésével hangversenyt.

A muzeum-bizottság ez évben is szorgalmas tevékenységet fejtett ki.

Három izben, 1905 január 17-én, julius 6-án és deczember 29-én tartott ülést. Tagjai sorában változás történt, a mennyiben Hidvégi Benő tanfelügyelő, a néprajzi osztály vezetője lemondása folytán helyébe Miskolczy Simon János okl. levéltárnok választatott meg, kire a levéltár vezetését bizták, továbbá Molnár József muzeumőr lemondása következtében a megüresedett és ujonnan szervezett muzeumőri állás 1905 julius 1-től Leszih Andorral töltetvén be, helyére megválasztandónak dr. Magasházy Béla vármegyei főlevéltárnok ajánltatott a választmánynak.

A gyüjtemények 1905-ik évi gyarapodása 4780 darab volt.

Az őskori gyüjtemény főleg a Balázs Béla által felásott tibold-daróczi bércz-uti őstelep révén gyarapodott, mert ez a selejtezetteken kívül 861 darabot adott. A lelet, a melyről Balázs Béla részletes és nagy gonddal irt jelentést készített s a melyről az Archaeologiai Értesítő hasábjain irt kimerítő tanulmányt,[1] kiváló szépségű és érdekességű csiszolt és hasogatott kőeszközöket, csontszerszámokat,

[1] 1905. 5. 407—415. l.

tűket, árakat, nyílhegyeket, agancsbaltákat, agyagedényeket, öntőmintákat, orsógombokat, zúzó- és csiszolóköveket, 2 bronztárgyat és körülbelül 40 darab játékszerül használt kis agyagállatot tartalmazott. Balázs Béla terjedelmes jelentését a muzeumok és könyvtárak főfelügyelőségéhez felterjesztvén, nevezett főfelügyelőség ezen jelentéséért teljes elismerését fejezte ki s a telepnek továbbra is általa történendő felásatását kívánta. A mennyiben azonban Balázs Béla tanár Miskolczról eltávozott, az ásatás folytatását egyelőre el kellett halasztani.

Hivatalos uton kapták a barczikai leletet,[1] mely 24 őskori tárgyat tartalmazott: aranylemezzel borított mellboglárt és aranydrótokat, igen szép bronz karvédő-tekercseket, gyűrűket, 2 nagy korongos tűt, öntőrudat.

Az éremtár 969 darabbal gyarapodott és állománya 5975 darab volt. Az ajándékozók között Farkass Ákos 478 darabbal, Bajnok Jusztinián 110 s az egri káptalan 13 darabbal szerepelt.

A néprajzi tár gyarapodása 311 darab volt. Valamennyi matyó; a zöme Mezőkövesdről, azonkívül Tardról és Szentistvánról.

A főfelügyelőség útján állami letétképen kapott a természetrajzi tár egy 1003 darabból álló, pontosan meghatározott és jegyzékkel ellátott lepkegyüjteményt. (Macrolepidoptera.)

A helykérdést illetőleg ez évben sem jutott előbbre az egyesület. A mult évi közgyűlés határozata alapján kérvényt adott be ugyan Miskolcz város képviselőtestületéhez, jelezvén benne a muzeum túlzsúfoltságával járó veszedelmeket s hátrányos következményeket, azonban a kérvényt tárgyaló képviselőtestület a kérelmet megfelelő alap hiányában elutasította. Minthogy ujabb helyiségek megszerzésére az anyagi erő csekélysége miatt még gondolni sem lehetett, a muzeum-bizottság kénytelen a gyüjteményeket a rendszeres muzeális felállítás helyett raktárszerűen kezelni.

---

[1] Lásd: *Arch. Ért.* 1905. 5. 448. lap. *Leszih Andor:* A barczikai lelet és Miskolczi Napló, 1905. aug. 20. ugyanőtőle.

Az értékesebb aranytárgyak biztonságban tartása végett a muzeum-bizottság elhatározta, hogy egy megfelelő tűz- és betörésmentes vasszekrényt szerez s az arany- és értékesebb tárgyakat a nyitási időn túl abban tartja.

Az 1902. évben kiadott első katalógus a múzeumi anyagnak jóformán most már csak a felét foglalván magában, használhatatlan lett s ezért a végleges és rendszeres felállításig feliratos czédulákkal és egy rövid, áttekintést nyujtó «Vezető»-vel óhajtotta a bizottság a látogatót tájékoztatni. (Megjelent 1906 május hó. Vezető a Borsod-Miskolczi Múzeumban. Szerkesztette Leszih Andor, múzeumőr. 40 oldal.)

1905—6-ban a múzeum 25 alkalommal volt nyitva s 4190-en látogatták meg.

A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület 1906. évi junius hó 19-én tartott közgyűlése részben Bocskay István emlékének volt szentelve.

Gálffy Ignácz a hazafiúi hév és lendület nemes hangjain emlékezett meg a háromszáz év előtti nagy idők nagy eseményeiről.

A választmány indítványára a közgyűlés *Vikár Bélát*, a Magyar Néprajzi Társaság alelnökét, a magyar, de különösen a matyó népköltés terén folytatott eredménydús kutatásáért elismerése jeléül tiszteleti tagjává megválasztotta.

Kovács József dr. választmányi tag, tekintettel arra, hogy a miskolczi Nemzeti Szinház 1907. év november havában éri el fennállásának és megnyitásának ötvenedik évfordulóját s tekintettel arra, hogy kulturegyesületünk hivatásából kifolyólag szolgálja és támogatja a nemzeti kulturát, indítványozza : mondja ki a közgyűlés, hogy a miskolczi Nemzeti Szinház fönnállása 50 éves évfordulójának napját megörökítendő : 1. kitűz egy 200 koronás pályadijat egy ünnepi prológra ; 2. kitűz egy 500 koronás pályadijat egy egyfelvonásos alkalmi szindarabra, melynek tárgya Miskolcz város régi történetéből, hagyományaiból, vagy népéletéből van véve ; 3. a pálya-

nyertes művek az 50 éves évforduló napján a miskolczi Nemzeti Színházban kerülnek szinre.[1]

Petró József, ki elnöki tisztségében megalakulásától kezdve mindvégig a legnagyobb lelkesedéssel és szeretettel vezette muzeumunk sok körültekintést és tudást igénylő ügyeit, az 1906-ik év nyarán Egerbe költözött át s tisztségéről leköszönt. Érdemei elismeréseül az 1908 junius 28-iki közgyűlés Petró Józsefet az egyesület tiszteletbeli tagjainak sorába emelte.

Balogh Bertalan főtitkár, ki nagy buzgalommal és szorgalommal fáradozott az egyesület czéljai érdekében, viselt tisztségéről szintén leköszönt.

1906—08. A közművelődési bizottság 1906—1908-ig 6 matinét, 6 emlékünnepélyt, 2 hangversenyt és 2 felolvasást rendezett és pedig:

1907 január 27-én matinét, az egyesületi zenekar és Szilágyi Erzsébet közreműködésével. 1907 márczius 3-án Zrinyi Ilona emlékünnepélyt a Miskolczi Daláregylet, Simon János és Eckert Laura szereplésével. 1907 márczius 15-én megtartotta a szokásos nemzeti ünnepséget dr. Szentpáli István, dr. Tüdős István, Gózon Béla s a Miskolczi Daláregylet szereplésével. 1907 április 4-én volt a Sándor Erzsi-féle hangverseny. 1907 április 7-én matiné, közreműködtek: az egyesületi zenekar, Grosz Ernő, Magasházy Placht Ilonka, Kovács Sárika. 1907 április 21. és 28-án Bihary Ferencz tartott felolvasást. Felolvasást tartottak dr. Szentpáli István elnök, Gálffy Ignácz muzeumi, dr. Nagy Ferencz közműv. biz. elnök az Iparoskörben. 1907 junius 2-án László Árpád és Szilágyi Erzsébet szereplésével matinét. 1907 október 6-án gyászünnepet rendezett, melyen dr. Nagy Ferencz s a Vasuti Dalárda szerepeltek. 1907 október 13-án volt az ónodi ünnep. Borsod vármegye segedelmével emlékoszlopot emelt Ónod főterén a közművelődési egylet a dicső emlékezetű II. Rákóczi Ferencz vezérlő fejedelmünk alatt tartott országgyűlés 200-ik év-

[1] *Balogh Bertalan.* A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület Évkönyve 1905—1906. Miskolcz, 1906. 8°. 167 l.

fordulójának emlékezetére. A leleplezési ünnepségre meghivták nemcsak Borsod, hanem a szomszédos vármegyék lakosságát és hatóságait is. Dr. Szentpáli István és dr. Tarnay Gyula elnökök beszédeket mondottak, Szuhay Benedek kápolnai ref. lelkész saját költeményét szavalta el, a Miskolczi Daláregylet pedig hazafias dalokat adott elő. 1907 október 15-én résztvett a miskolczi Nemzeti Szinház 50 éves jubileumán s ez alkalommal a szinház-épület elő-csarnokában diszes márványtáblát helyezett el, tanujeléül annak, hogy az igazi szinművészetben rejlő kulturális erőforrást mindenkor a legnagyobb elismeréssel tisztelik meg. Az ünnepi beszédet dr. Kovács József tartotta. 1907 deczember 15-én Koczián hegedűművész szereplésével hangversenyt rendeztek. Az 1908 február 9-iki matinén Furman Lilly, Rutkay Irén, Kovács Sárika, Tóth Benő, 1908 márczius 8-iki matinén Fogel Piroska, Zofahl Julia, Bencze Rezső, Grosz Ernő, Simon János, Hnilitschka Duczi és a cs. és kir. 65-ik gyalogezred zenekara; 1908 április 5-iki matinén a Daláregylet, Weisz Lipót, Kúti Adél, Kubik Mariann, Grosz Ernő, Netter Erzsi, Feledi Boriska s a 65-ik gyalogezred zenekara szerepeltek.

1908 márczius 15-iki ünnepségen az ünnepi beszédet Balogh Bertalan tartotta, a Daláregylet pedig hazafias dalokat énekelt.

Koszorút helyezett el Szemere Bertalan szobrára 1906 november 11-én, a leleplezési ünnep alkalmával; megkoszorúzta minden év márczius 15-én Kossuth Lajos szobrát s koszorút nyujtott át az itt járt finn énekeseknek s Ujházi Edének.

A Képzőművészeti Társulatnak Balogh Bertalan főtitkár kezdeményezésére rendezett vándortárlatok miskolczi tárlatán az egyesület szintén résztvett azáltal, hogy a rendezésben elvállalt és reábizott teendőket elvégezte s mindent elkövetett, hogy a tárlat sikere biztosítva legyen. Ezen kiállításon a muzeum képtára részére 2 olajfestményt vásároltak 1600 korona értékben.

A muzeumi bizottság megbizatása az 1906. évi junius hó 29-én tartott közgyűléssel lejárván, megválasztattak az új bizottsági tagok és pedig: Gálffy Ignácz elnök, M. Simon János könyvtáros,

Leszih Andor múzeumőr, Buday József, Cseh Gusztáv, ifj. Galter János, dr. Jármy József, Kiss Lajos, Péter Pál, K. Rácz Jenő és Szepesik János.

Ellenőrködő tagok: A megye részéről: Bizony Ákos, dr. Magasházy Béla, Répászky Béla. A város részéről: dr. Kürcz Jakab, Porcs János, Zábráczky György.

Az egyes szakosztályokra s azok vezetésére nézve előadóknak, illetve szakosztályvezetőknek megválasztattak:

I. Régészeti *a)* Történelem előtti rész: Cseh Gusztáv. *b)* Történelmi rész: dr. Jármy József. *c)* Numizmatika: Leszih Andor. Műemlékeink összeirására kiküldött bizottság: dr. Jármy József elnöklete alatt Kiss Lajos, Galter János, M. Simon János, Kóris Kálmán. II. Művészet. *a)* Festészet, szobrászat: Kiss Lajos. *b)* Iparművészet, építészet: Galter János. III. Néprajz. Tárgyi: *a)* Matyó, palócz, barkó rész: Kóris Kálmán. *b)* Tiszamenti rész: Szepesik János. Folklore: A közművelődési bizottság kéretett fel. IV. Természetrajz. *a)* Növénytan: Buday József. *b)* Állattan, ásványtan, geologia: Péter Pál, K. Rácz Jenő. V. Könyvtár és levéltár: M. Simon János.

A muzeumi bizottság munkálkodása egyrészt a gyüjtésben, a beérkezett tárgyak szakszerű meghatározásában, másrészt az egyes előbb részletezett szakok művelésében s az idevágó kérdések tisztázását elősegítő kutatásokban, vagy irodalmi munkálkodásban rejlik.

Az elmult két esztendő alatt végzett munkáról a bizottság a következőkben számol be:

I. Régészet. 1. A Herman Ottó által ismertetett (1891. évi) Bársony-házi palaeolith-lelet, a Gálffy Ignácz elnök vezetése alatt történt 1900. évi fütőházi ásatások, az avasi temetőben talált (1905) solutréi tipusú silex s legutóbb a Petőfi-utcza 12. sz. ház udvarán kiásott palaeolith kőeszköz kapcsán fölmerült kérdések tisztázása végett, Herman Ottó tudós földink kezdeményezésére, a nm. m. kir. földmívelésügyi miniszterium utasítására a M. kir. Földtani Intézet az 1906. év őszén dr. Papp Károly és dr. Kadic Ottokár m. kir. állami geológusokat leküldötte hozzánk, hogy részben Miskolczon, részint

Miskolcz környékén geológiai kutatásokat végezzenek. Dr. Papp Károly kutatásainak eredményéről «Miskolcz környékének geológiai viszonyai» czimű értekezésében (Földtani Int. évkönyve. XVI. k. 3 füzet, 91—134. lap. 20 ábra, 1 szines geol. térkép. Különlenyomatban is) számol be s dönti el a miskolczi palaeolith-kérdést. Dr. Kadic Ottokár 1906. év őszén, 1907 nyarán és őszén a hámori barlangokat s Herman Ottó útbaigazítására különösen a Szeleta-barlangot ásatta s innen előbb csont-, később igen fontos és becses palaeolith kőszakóczákat ásatott ki, kétségtelenül diluviális rétegből s ezzel szintén igazolta az avasi és Bársony-házi leletek palaeolith voltát. Dr. Kadic még nem ásatta fel az egész barlangot, hisszszük azonban, hogy a közel jövőben folytatja és bevégzi ezt a munkát. Kutatásainak eddigi eredményeiről a Földtani Társulat 1908 január 8-iki felolvasásán értekezett.

Ezekkel egyidejüleg a bizottság elnöke állandó megfigyelésben tartotta az Avast s az onnan előkerülő leleteket, melyeknek úgy anyaga, mint technikája azonos a szeletai darabokkal. (Az 1906. évi Petőfi-utczai palaeolith kőeszköz kitünő képmását szétosztották a bizottság tagjai között, hogy alkalmas helyeken függeszszék ki s ezáltal az ilyen leletekre hivják fel a közönség figyelmét. Körlevelet küldöttek e tárgyban a helybeli mérnököknek és építészeknek is.)

II. Numizmatika. Leszih Andor muzeumi őr 1907. év őszén újra átrendezte az egész éremgyüjteményt, gondosan különválasztotta a tipusokat s mellettük a bőséges változatok sorozatát. Természetesen föl kellett cserélni így a czédulák legnagyobb részét s az egész gyüjteményt újra fölállítani. Ez a több hónapra terjedő munka befejezést nyervén, az éremtár most már teljesen s részleteiben is rendezett. Minden sorozat külön van választva, a változatok külön czédulázva s az illető helyre beosztva. A duplumokat be fogjuk cserélni.

Az óhutáról előkerülő kotinus kelta pénzek révén tanulmányozta a kelta és szarmata-jazyg kérdést s leleteket s bár az óhutai Nagysáncz átkutatása még hátra van, sikerült megállapítani, hogy a kotini kelták itt a Bükkben is laktak s a szarmaták határait Alsó-

Borsod területén kell keresni. (Lásd Numizmatikai Közlöny. 1908. III. 97—101.)

III. Néprajz. Kóris Kálmán rajztanár folytatta a matyó néprajzi tárgyak gyüjtését Mezőkövesden, Szentistván, Tard, Szomolya stb. községekben. Mindenünnen igen szép és tekintélyes gyüjteménynyel gazdagítván muzeumunkat. Gyüjtéséről külön jelentésben ad számot.[1] A további rendszeres gyüjtés módozataira nézve a főfelügyelőség utasításai szerint tervet készítettek, melyre 1908. év elején 2300 korona állt rendelkezésre. Azt akarták ugyanis, hogy a matyó-palócz-barkó néprajzi gyüjtéseket minél előbb elvégezve, megvethessék alapját a tervbevett felsőmagyarországi néprajzi muzeumnak. A veszendő és pusztuló néprajzi emlékeink megmentése és összegyüjtése a bizottság legsürgősebb és legfontosabb teendője s minden rendelkezésükre álló anyagi erőt erre óhajtanak felhasználni.

IV. Természetrajz. Buday József az 1906—1907. években is folytatta a megkezdett növénygyüjtést. Az 1906—1907. évi anyag mennyisége jóval meghaladja az előző években gyüjtött darabok számát, úgy hogy most mintegy 8—10.000 darab növénye van a muzeumnak. Ezeknek szakszerű felállítása, elhelyezése nagyon sok időbe s fáradságba fog kerülni, de a legközelebbi időben megtörténik. A szükséges segédeszközöket beszerezték s már most a czédulák alapján szétosztásra és ragasztásra kerül az egész anyag, mely gazdagságánál fogva egyik legbecsesebb része lesz természetrajzi tárunknak. A nagy szakértelemmel és fáradtságot nem ismerő kitartó nagy munka árán összeállított gyüjtemény idővel kiadandó leiró jegyzéke a szakemberek s a nagyközönség előtt ismertté fogja tenni a gyüjtemény nagyságát és értékes voltát.

Péter Pál megkezdette az ásványok rendszeres gyüjtését s a

[1] M. N. Muzeum néprajzi értesítője: 1905. 4. Matyóföldi tüzelők és szénatartók. — M. N. Muzeum néprajzi értesítője: 1907. 1—2. Matyó kendermegmunkáló szerszámok.

geológiai kutatásokat. Földtani és ásványgyüjteményünk ugyan már most is elég tartalmas, de miután ajándékozás révén gyült össze az egész anyag, használható jó — különösen pedig a ránk nézve fontos megyei lelhelyű darab — alig pár száz darab van benne. A most megkezdett gyüjtés alapját fogja képezni az egész gyüjteménynek. A gyüjtött darabok pontos czédula-katalógusa készen van.

V. A könyvtár és levéltár a helyszűke miatt tovább rendezhető nem volt. A gyarapodás raktárszerűen kezeltetik. A nyilvános könyvtár kérdése tanulmányozás alatt áll s a bizottság most a helybeli szerzők műveinek, helyi ujságoknak összegyüjtését s egy jó szakkönyvtár megalapítását szorgalmazza. Ennek kapcsán tervezték a «Borsodi Költők Szobája» berendezését, hol nagyjaink: Tompa, Gvadányi stb. reliquiái összegyüjtve lesznek.

A muzeum állaga 1908 január 1-én: I. Régiségtár 3516 darab. II. Éremtár 6391 darab. III. Képtár 77 darab. IV. Néprajzi tár 655 darab. V. Természetrajzi tár 6237 darab. VI. Könyvtár 2200 darab. Segédkönyvtár 531 darab. VII. Levéltár 2153 darab. VIII. Bútorfelszerelés 203 darab. Selejtes 2797 darab. Összesen 24760 darab.

Látogatók száma volt 1906-ban: 6164 és 9 fizető. 1907-ben 4843 és 1 fizető volt. A látogatók számáról vezetett könyv arról tesz tanubizonyságot, hogy a vasárnap délelőttönkénti nyitás (10—12-ig) nem volt eredménytelen s a jövőben is mindenesetre érdemes tárainkat délelőtt is nyitva tartani. Az érdeklődés felkeltése végett, a bizottság határozata folytán, megfelelő számú falragaszokat készittettek s azokat kemény táblára húzva, a nyári idő alatt nagyobb hivatalok, iskolák stb. előcsarnokaiban helyeztették el. Gondoskodtak arról, hogy a helyi ujságok «Tájékoztató» rovatában a muzeumnyitás idejéről a közönség felvilágosítást nyerhessen.

Az 1906—1907. évben úgy a termek beosztását, mint az elrendezést illetőleg nagyobb változás nem történt. A folytonosan érkező ajándéktárgyak s a beszállított gyüjtések azonban már annyira elfoglalták az irodát s a mellette levő raktárhelyiséget, sőt a könyvtártermet is, hogy már nem voltak képesek az anyagot még raktár-

szerűen sem elhelyezni. Az évek során át sok panaszra okot adó helyiséghiány rövid időn belül alighanem meg fog szünni, mert 1909-ben a női ipariskola építési terve a megvalósítás stádiumába lépvén, az egyesületnek végre sikerülni fog az egész épületet megnyerni. A főfelügyelőség s a várossal folytatott tárgyalások során megállapíttatott a muzeumi épület részletes terve s a szárnyak mikénti kiépítése. Ezt azonban egy ház kisajátítási ügye gátolja, de ezt a városi tanács bizonyára kedvezően és sürgősen elintézi, miáltal a muzeum fejlődésének biztos alapja lerakható lesz.

A muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségével az 1906—1907. években is szoros összeköttetésben volt az egyesület. A főfelügyelőség eszközölte ki részére az 1200 koronás állami segélyt úgy az 1906; mint 1907. évre. Ebből 400—400 régiségtári, 300—300 néprajzi, 500—500 korona természetrajzi segedelem.

Borsod vármegyétől 1906. évre 1500 korona segélyt kaptak felszerelésre és butorozásra, 1907-re pedig 2000 koronát néprajzi gyüjtésre, mely egész összegében a borsodi Matyó-gyüjtemény kiegészítésére fordíttatott.[1]

1909. Az 1909. év végén Balogh Bertalan az egylet irodalmi szakosztályának vezetésével bizatott meg.

Többi egyesületeinkről már csak futólag emlékezhetünk meg. Kulturális szempontból nagy jelentőségű egyesületünk a *Borsod-*

1850. *megyei Orvos és Gyógyszerész Egylet*, mely az 1850-es években keletkezett s számos nyilvános felolvasáson iparkodott népszerűvé tenni az orvosi tudományt. Alakulási idejére nézve pontos feljegyzések nincsenek. A legidősebb orvos is csupán azt tudja, hogy letelepedésekor az egyesület már megvolt. Az erre vonatkozó összes iratokat és jegyzőkönyveket az 1878-iki árvíz elpusztította. Annyi bizonyos, hogy ez az ország egyik legrégibb tudományos egyesülete. Valószinű,

---

[1] *Gálffy Ignácz, dr. Nagy Ferencz* és *Leszih Andor*. A Borsod-Miskolczi Közművelődési és Muzeum-Egyesület Évkönyve 1906—1907. Miskolcz, 1909. N. 8°. 72 l.

hogy 1853—56. években *dr. Schnirch Emil*, Borsod vármegye akkori főorvosa alakította, a ki lelkes apostola volt a hazai közegészségügynek. Célja az orvostudományt s annak segédtudományait művelni s az egyleti tagok között a kartársi jó viszonyt föntartani és ápolni. Minden hónapban gyűlést tart, melyen tudományos előadások keretében betegbemutatások vannak. Ennek kapcsán mindig nagyon érdekes tudományos eszmecserék folynak. A régibb orvosok közül Szabó Endre, Regéczy Imre, Forty Károly, Popper József, Kaczander Áron, ujabban Ixel Soma, Markó László — részben mint elnökök — vezették lelkesedéssel az egylet ügyeit. Ezidőszerint 31 helybeli és 17 vidéki tagja van. Tisztikara: elnök dr. Sidlauer Ármin, alelnökök dr. Szőllősy Mór, dr. Singer Henrik, Baruch Gyula, titkár dr. Steinfeld Frigyes, jegyző: Blaszberger Győző, könyvtárnok: dr. Venetianer Jakab, pénztárnok: dr. Glück Ödön.

A *Miskolcz városi és Borsodvármegyei Orvosszövetség* részben szintén az orvostudományt szolgálja, de főczélja a magasabb orvosethikai követelmények fejlesztése, valamint az orvosi rend érdekeinek, jogainak megvédése és előmozdítása. 1899-ben alakult dr. Katona József vármegyei főorvos elnöklete alatt, a ki ma is elnöke a szövetségnek. 31 miskolczi és 36 vidéki orvos tagja van. Titkára Vajda Géza dr., jegyzője Serédi Jenő dr. Orvosi közügyekben az országban vezető szerepe van.

A *Miskolcz-Diósgyőri Mérnök-Egyesület* 1903-ban alakult, a mikor csak 12 tagja volt. Ma már 130 tagból álló virágzó testület. A műszaki tudományokat ápolja és fejleszti. Nagy tevékenységet fejtett ki Miskolcz város vízvezetéki és csatornázási ügyének előkészítésében. 1910-ben díszközgyűlés keretében Kajlinger Mihály udvari tanácsos, mint a Magyar Mérnök- és Épitész-Egylet Miskolcz-diósgyőri osztályát avatta föl az egyesületet. Elnöke Kubik Béla.

A város legfiatalabb tudományos egyesülete a *Miskolczi Jogászkör*. 1909. évben alakult meg. Célja a tagoknak a jogtudományok terén való önképzését fölolvasások szabad előadások és vitatkozások által előmozdítani. Hivatalos lapja a «Jogászok Lapja» czimen havon-

ként megjelenő folyóirat. Elnöke dr. Novák Ernő. Az egyesületnek 70 tagja van, legnagyobbrészt az ügyvédi, birói s ügyészi karból.[1]

A jótékonyság terén hervadhatatlan érdemeket szereztek a *Miskolczi református női filléregylet* és a *Borsodmegyei nőegylet.* Az előb-
1867. bit 1867-ben *Szathmáry Király Pálné* alapította. Létrejöttét gróf Vay Sándor így beszéli el :

«A 60-as években történt ; kálvinista papok mondják Szathmárynénak :

— Tudja-e Méltóságod, hogy Miskolczon hatszáz református gyerek szaladgál minden vallás-erkölcsi nevelés, minden gondozás nélkül ?

A nemeslelkű úrnő gondolkozott néhány napig, aztán megalapította ezt a korszakot alkotó egyesületet, a melyet, halálát érezvén közeledni, leányára, báji Patay Gyulánéra mintegy örökségképen ruházott át. A kitünő anya kitünő leánya lankadatlan buzgalommal vitte is az egyesület ügyeit tovább. Még a korona figyelmét is ráfordította a filléregyesületre s így történt, hogy a király 12,000 forintot ajándékozott czéljaira. Ez az adomány, sok buzgó protestáns úr és úrnő adományával együttesen, lehetővé tette ime, hogy hazánkban végre megnyilt az első református, tisztán *helvécziai* hitvallású gyerekek számára létesített árvaház. És lelki szemeinkkel látjuk, a szerény kis iskola hogy alakul át fényes intézetté. Nagy árvaházzá. Nyomon kisérjük Szathmáryné működését, a ki még halála után is él ebben a kedves alkotásban. Jó, szerető gyermekei, Pál és Anna, ugyanis nagyobb összegű alapitványt tettek az árvák karácsonyfájára s a nagyasszony halála óta is minden karácsony-estén fölgyúl a szent fácska lángja. Örökzöld koszorúkkal fonják át Szathmáry Pálné arczképét s nemes, jóságos arcza lemosolyog az árvákra, meg dicsőült lelke pedig közéjük száll egy pillanatra s megszenteli nagy ünnepüket, úgy, mint régen, a mikor még testi alakjában is itt élt közöttünk.

[1] *Miskolcz város és környéke.* Miskolcz, 1910. 31—32. l.

És mi mindenre rá nem ért Szathmáryné, zsolczai nagyasszony! Ott volt a nőképző-egyesület alapításánál. Ő létesítette a Vereskereszt miskolczi fiókját, a melyért legfelsőbbb kézirattal ki is tüntette dicsőült királynénk, Erzsébet. Lángoló hazafiságában hogyne lmodott volna a magyar ipar emeléséről Szathmáry Pálné? Akkor, a mikor még senki sem gondolt a magyar csipkére, a mikor még a derék, magyar kereskedőknek, Szénássy és Hoffmannak, a kik forgalomba hozták a szent-gotthárdi selymet, a bölcsőjét se ringatták talán, Szathmáryné már buzgott a női ipar meghonosításáért. Elvállalta s holtáig viselte a budapesti nőipariskola elnöki tisztét. Nem kimélve anyagi áldozatokat, hogy az ügy virágozzék, egyik nyáron, az ő meghivására, az ő felső-zsolczai kastélyába jött el Rasmusen Sarah asszony, a kopenhágai iparegyesület igazgatónője, a csipkeverés geniális mestere. Ebbe a kastélyba gyüjtötte aztán össze az áldott lelkű úrnő az ország különböző ipartanítónőit, a kik itt szerzék első kiképeztetésüket. Számtalan szegény úri magyar család áldja ezért Szathmárynét, mert hiszen kenyerük lett a csipkeverés azóta s fő keresetforrása sok szemérmes szegény úri asszonynak.

A miskolczi magna curia, de a zsolczai kastély és a pesti szalonja is, mind-mind arról az igazi nemeslelkű nagyasszonyról beszélnek, a kinél sohasem tudta a jobbkéz, mit cselekszik a bal.

Nagyállású úr, gazdag ember akárhány szegény fiú ma, a kit Szathmáryné neveltetett. Szeri-száma nincs azoknak az árvalányoknak, a kiket ő juttatott kenyérbe.

Annak idején a névnap három éjjel, három nap tartott Felső-Zsolczán.

Nincs is ilyen muri mostanság, talán már csak Borsod vármegyében. Ott a miskolczi *fillér-bál* még mindig három éjjel, három nap szokott tartani. Fejedelmi fény van ilyenkor a régi Szathmáry-Királyok magna curiájában s hét vármegye fiatalsága mulat ott kurjongató, széles kedvvel fujván a nótát: Tizenhárom éjjel meg egy nap — ki nem mulathattam magamat . . . Ott még emberderékvas-

tagságú ezüst girandole-okban égnek a viaszgyertyák, mint a hajdanvaló miskolczi bálokon.

A vigadók seregére még egy szép ősmagyar tipusú úrasszony arczmása tekint alá a kárpitról. Azé az úrasszonyé, a kinek nincs ugyan látható emléke Borsod vármegyében, de minden szívben oltár épült ott áldott emlékezetének. A ki félmilliót osztott el jótékony czélra, de soha sippal, dobbal nem hirdették dicsőségét; mert a biblia igéit követte és nála igazán sohasem tudta a jobbkéz, mit cselekszik a bal.

Néz meleg, áldó szeretettel és a dicsőültek mosolyával mosolyog. Boldog, mert terebélyes fa lett a kis palántából, a melyet ő ültetett egykor s a melyet most az ő méltó leánya olyan lelkesedéssel, buzgalommal, nemes áldozatkészséggel ápolt, gondozott és nevelt nagygyá.»[1]

Másik jótékonysági női egyesületünk, a *Borsodmegyei nőegylet* 1867. már 1840-ben kezdeményeztetett,[2] de csak 1867-ben alakult meg. Működési körét, mint czime is mutatja, nem csupán Miskolczra, hanem az egész vármegyére kiterjesztette. Az egylet első védnöke és alapítója, szervező ereje: *báró Vay Lajosné*, szül. *Teleky* grófnő volt. A fővédnöknő mellett, mint az egyes járások elnökei segédkeztek: *Pilta Jánosné*, *Kotz Palóczy Judit*, *Hosszufalussy Jánosné*, *Bükk Zsigmondné*

Később mint járási elnöknők működtek: báró Vay Béláné, Melczer Gyuláné, Bárczay Miklósné, Xifkovich Emilné, Kelcz Pálné, Soltész Nagy Kálmámné.

Báró Vay Lajosné után a védnöki, illetve később elnöki tisztet sikerrel töltötték be: *Bükk Zsigmondné*, *Pilta Jánosné* s végre *báró Vay Béláné*, szül. *gróf Teleky Zsófia*, kinek működését élénken illusztrálja az, hogy alig 5—6 évi működése alatt az egylet tőkéjét és pénzértékét máris mintegy 10.000 frttal növelte.

---

[1] *(V. s.)* A zsolczai nagyasszony. *Pesti Hirlap*, 1909. jan. 10.

[2] A felállítandó Borsodi Asszonyi Egyesület alapterve. (Okolicsányi János főjegyző által kiadva.) Kassán, nyomtatta Werfer Károly, 1840.

A jegyzői tollat vitték: Nyilas Sámuel, kinek a hála és kegyelet jeléül a nőegylet sírja fölé emlékoszlopot emelt, Fodor Gyula, Molnár Bertalan, Petró József.

Első pénztárnoka volt az egyletnek Répászky Alajos, majd ennek leköszönésével Spuller József választatott meg.

Első orvosa volt a nőegyletnek, illetve az általa alapított árvaháznak dr. Bódogh Albert, majd leköszönése után orvosi karunk egyik derék tagja: dr. Ernst Péter lett az egylet orvosa.

A nőegylet által alapított árvaházba előbb fiúk és leányok vegyesen vétettek fel, a 80-as évektől azonban csak leánygyermekek részére és pedig a 15 éves korig képez gondozási és menedékhelyet.

Hervadhatlan érdemeket szerzett a nőegylet körül Pilta Jánosné, szül. Gyiokó Katalin, a ki az alapítástól elhunytáig az egylet jótékony szelleme, az árvaház főgondnoknője volt. Az ő nemes szive és jótékonysága tette lehetővé, hogy az árvaház az alapított és költségvetésbe felvett 16 gyermeken kívül még 6—8 gyermeket tarthatott és neveltethetett.

De nem csupán ez irányban, más téren is érvényesült Pilta Jánosné jótékonysága. A hol hiány volt, ott a nemesszivű nő mindég a segítők sorát nyitotta meg, a hiány betöltésére mutatott eszközt. Neve és szelleme élni fog örökké az egylet történetében, hogy azonban nemes vonásai megörökíttessenek az utókor számára, az egylet hálája és kegyelete jeléül arczképét lefesttette s képét az árvaház nagytermében leplezte le.

Érdekes az egylet történetében, hogy ennek fővédnöknője *Erzsébet királyné* ő felsége volt, ki a fővédnökséget Mária Valéria főherczegnő születése után fogadta el s az egylet tőkéjéhez 100 frtot küldött.

Szépen vannak megörökítve az egylet történetében a királyi látogatás s minden jótékonyságú mozzanat, melyek czélja az alaptőke nevelése volt.

Az első alapítványt, 100 frtot, Lengyel Sámuelné tette.

A jótékonyczélú előadások rendezése körül kiváló érdemeket szerzett Kotz Palóczy Judit,[1] ki egykor Dominkovics Lajos özvegye volt s 1878 november 28-án mintegy 60 éves korban Miskolczon halt el. Halála által városunk jótékony nőegyletei érzékeny veszteséget szenvedtek. Nagyhirű édesatyja, Palóczy László sírboltjába temettetett el. Férje, Kotz József cs. kir. kapitány, nem magyarországi származása mellett is oly mérvben érdeklődött a közügyek iránt, mely született magyarnak is dicséretére vált volna. Palóczy Judit fiatal éveiben egyik legszebb virágszála volt Borsodmegye hölgykoszorújának.

1880. 1880 február 4-én Pilta Jánosné halálával nagy csapás érte a nőegyletet, a mely azonkívül, hogy jegyzőkönyvébe igtatta a nagylelkű nő emlékezetét, ekkor határozta el, hogy életnagyságú mellképét az árvaház számára megfesteti.[2]

1887. 1887 november 24-én ünnepelte meg a Borsodmegyei nőegylet fennállásának 20 éves évfordulóját a megyeháza nagytermében. A szép ünnepélyre, mely a kegyelet jeléül a nőegylet bőkezű pártfogójának, Pilta Jánosné, szül. Gyiokó Katalin emlékére Katalin napján tartatott meg, nagyszámú és diszes közönség jelent meg. A gyűlést *báró Vay Béláné*, mint az egylet elnöke nyitotta meg, szép szavakkal üdvözölve a közönségét s kifejezést adva azon kegyeletnek, melylyel az egylet elhunyt védnöke: Pilta Jánosné emléke iránt viseltetik s annak Katalin napján, a jubiláris ünnepély megtartásával adózik. Ezután *Petró József* olvasta fel az egylet 20 éves történetét. Ez egyesület tagjainak száma 1909-ben 100, évi bevétele 6000 korona, összes vagyona pedig 170.000 korona.

E kettővel hasonló czélú egyesületeink még a *Római katholikus nőegylet*, *Ág. hitv. ev. nőegylet*, *Izraelita nőegylet*, a *Szegény gyermekeket felruházó egylet* és a *Borsod-miskolczi példány óvoda.*

---

[1] *Borsodmegyei Lapok*, 1887. 94. szám.

[2] *Emléklap* a Borsodmegyei Nőegylet 1880 április. hó 20-án tartott közgyűléséből. 4°. 8 l.

A Róm. kath. nőegylet 1891-ben alakult. Tagjainak száma jelenleg 310, évi bevétele 6800 kor., kiadása 6200 kor., összvagyona 13.500 kor. Az Ág. h. ev. nőegylet 1858-ban alakult. Tagjainak száma 174, évi bevétele 2000 kor., kiadása 1800 kor., összvagyona 36.000 kor.

Az Izr. nőegylet 1860-ban létesült. Tagjainak száma most 320, évi bevétele 9000 korona, kiadása 8000 korona, összvagyona 77.000 korona.

Nőegyleteink mind hivatásuk magaslatán állanak. A legszegényebb néposztály között állandó havi segélyösszegeket osztanak szét; a vagyontalan és keresetképtelen szülők gyermekeit fölruházzák, árvaházat tartanak fönn, melyben 5—7 éves árva gyermekek 15 éves korukig gondos kezelésben részesíttetnek és jóravaló cselédekké képeztetnek ki. Egyik nőegyletünk a tél beálltával tüzelőanyaggal is ellátja az erre rászorultakat.

Az izr. nőegylet 1887-ban népkonyhát létesített, melyben bárki, felekezetre való tekintet nélkül, ingyen ebédet kap. Az 1909—10. év telén 17.600 ingyen ebédet szolgált ki e népkonyha, melynek fentartásához Miskolcz város közönsége jelentékeny segélyösszeggel járul.

A város ezenkívül még egy népkonyhát tart fenn egy hölgybizottság felügyelete alatt. A városi népkonyhában minden jelentkező ingyen kap tápláló és bőséges ebédet.[1]

A *magyar szent korona országai Vereskereszt-egyletének miskolczi fiókja*, melyet idézett czikkében már gróf Vay Sándor is említ, 1881-ben 1881.
alakult meg *özv. Szathmáry Király Pálné* és *Soltész Nagy Kálmán* elnöklete alatt. Az elnöknő a megalakulás alkalmával 100 frtot adományozott az egyletnek,[2] melynek az első évben 273 rendes tagja volt. Ugyancsak ez évben már alkalma volt az egyletnek czélja és rendeltetése beigazolására azáltal, hogy a monarchia déli határán kiütött

[1] *Miskolcz város és környéke.* Miskolcz, 1910. 60. l.

[2] *Naplónk.*

felkelés leküzdésén küzdő csapatok részére 300 drb különböző kötelet küldött.[1]

A magyar szent korona országai Vöröskereszt-egylete miskolczi városi választmányában a tagok száma 1909-ben 343. Általános jótékonyság mellett elsősorban ápolónőképzéssel foglalkozik.

Miskolczon székel az egylet borsodvármegyei választmánya is, mely 1907-ben alakult és a következő fiókegyletekből áll: *a)* diósgyőri, alakult 1906, tagok száma 1909-ben 325; *b)* edelényi, alakult 1909, tagjainak száma 61; *c)* mezőcsáthi, alakult 1906, tagjainak száma 1909-ben 57; *d)* mezőkövesdi, alakult 1906, tagjainak száma 1909-ben 223; *e)* ózdi, alakult 1908, tagjainak száma 1909-ben 815; *f)* sajószentpéteri, alakult 1909, tagjainak száma 81; *g)* szendrői, alakult 1881, tagjainak száma 1909-ben 27.

Az országos Gyermekvédő Liga miskolczi fiókja tagjai közé sorolja városunk társadalmának jelentékeny részét és a gyermekvédelem nemes ügyét adományok és gyüjtések által anyagilag erősen támogatja. A kassai állami gyermekmenhely helybeli telepén elhelyezett lelencz gyermekek feletti felügyeletet a miskolczi hölgyek ambicióval gyakorolják.

A *vakokat gyámolító orsz. egyesületnek* szintén van fiókja Miskolczon. Utóbbi egyesület a vakokat foglalkoztató intézetet is tart fenn városunkban, a hatóság és társadalom hathatós támogatása mellett.

A *Leányegylet* az ingyentej és kenyér intézményét honosította meg és a téli hónapokban áll a szükölködők szolgálatában.

Városunk lakossága túlnyomó részben a hivatalnoki, kereskedelmi és ipari pályákon működő egyénekből áll. Nagybirtokos arisztokraták, plutokrata gyárosok, nagyjövedelmű főpapok nem képezik városunk lakosságának alkotóelemeit. A kereső és dolgozó polgárság maga is súlyosan érzi az általános drágaság nyomasztó hatását és így e rózsásnak épen nem mondható helyzetében — őszintén mondhatjuk — a polgárság vagyonához és tehetségéhez képest

[1] *Polgm. jel.* 1881.

a legmesszebbmenő áldozatkészséggel szolgálja a közjótékonyság ügyét.

Itt kell megemlékeznünk a *kisdedóvodáról*. Hatvankilencz év mult el azóta, hogy néhai báró Vay Miklósné, e nemesszivű, gyermekekért s minden szépért rajongó nő, fellelkesülve a külföld példáján, 1842-ben 6000 koronával megvetette alapját Miskolczon az első kisdedóvodának. Sokat gondolkozott azon, kit állitson az óvoda élére. A kisdedóvóképző intézet abban az időben Tolnán volt, onnan hozatta el a képző jeles és alapos tudású növendékét, Tóth Istvánt, a ki, midőn meghallotta, hogy mily hallatlanul kevés fizetése lesz, egy ideig habozott a felett, hogy eljöjjön, de az ambiczió győzedelmeskedett az anyagiak felett s Tóth megnyitotta a kisdedóvodát 1842 szeptember havában a város egy szűk kis utczájában bérelt egyszobás helyiségében 30 gyermekkel.

Az akkori alispán Szathmáry Király Pál noha buzdító szavakat intézett az óvóhoz, de e mellett valósággal tőle tette függővé az óvoda jövőjét, igy szólván: «ha az csak tengődni fog, a megyei hatóság beszünteti az intézetet és tőkéjét más czélra fogja fordítani». Igazgatóul nem is egy, de mindjárt 4 férfiú, ú. m. Kun Miklós, Herke Lajos, Szontagh Gusztáv és Kun Lajos táblabirák választattak meg. Még hat hét sem telt el az óvoda megnyitása óta és a megyei urak tömegesen jelentek ott meg s ugyancsak kellemesen lepődtek meg az ott tapasztalt dolgokon. Ennek azután az lett az eredménye, hogy a szolgabirók járásaikban pénzt gyüjtöttek az óvoda részére, sőt az óvoda mintájára Molnár Bertalan fiatal szolgabiró járásában 14 menhelyet állíttatott föl. Maga a nemes szivű alapitóné is igyekezett mindenféle uton-módon szaporitani az óvoda vagyonát. 1843-ban egy nagyszerű megyebált rendezett azon alkalomból, hogy Palóczy László és Szemere Bertalan követekül választattak meg, ez a bál 2000 koronát jövedelmezett az óvodának. Mikor a fentnevezett követek az országgyűlésről hazaérkeztek, egy másik bált rendezett tiszteletökre, mely 1600 koronát jövedelmezett az óvodának. Az úri kaszinó 400 koronával járult e pénzalaphoz.

Az óvoda mindjobban népesedett, a helyiség szűk lett, egy nagyobb szobát béreltek ki e czélra. A növendékek száma ekkor már 180 volt, minek folytán egy segédóvó és egy dajka lett alkalmazva mellé.

1845-ben báró Vayné egy gyűlést hivott egybe, a hol előterjesztette, hogy az óvoda igen kezdetleges állapotban van, tehát kéri az urakat, hogy annak továbbfejlesztésén lelkesen munkálkodjanak, mert a míg az óvodának saját tőkéje, saját háza nincs, addig biztos alapon nem állhat. Igéretet is tett a választmány, de jött az 1845-iki árvíz, majd 1848... s árva maradt a kisdedóvó-intézet is. Pártfogóját elveszitette, a pénztárban levő 600 koronát a nemzetőrök fölszerelésére fordították. Az egész országon bánat, lehangoltság vonult keresztül, szürke köd és mély bánat borult a kedélyekre, mintha csak az elesettek visszavágyó lelkei lebegtek volna közöttük. Fásult volt minden szív a közügyekkel szemben. Hogy az óvodának végképen nyoma nem veszett, az egyedül Tóth István érdeme, a ki nem csüggedt e nehéz, küzdelmes időben, addig járt, kelt, agitált, kért, folyamodott a megyei főnökséghez, a míg végre is utasítva lett a városi hatóság, hogy az óvodát vegye át. Igazán, az ember nem győzi eléggé bámulni e kisdednevelőt, hogy mily szilárd akarattal, kitartással, áldozatkészséggel, soha nem lankadó küzdelemmel érte el a szeme elé kitüzött czélt: az óvoda fennállásának megszilárdítását, hogy az hasznos munkálkodással tovább a jövőben is működhessék.

Mennyit küzdött, nyomorgott... Volt idő, hogy másfél évig fizetést egyáltalán nem is kapott s ezzel szemben mennyi kiadása volt! A város szűkmarkúan segélyezte, így küzdött 1864-ig. Ekkor az óvoda új életre ébredt. A városi hatóság kezdte megunni, hogy az óvodának minduntalan más helyiséget kell kibérelni, mert a gyermekek létszáma ekkor az óvodában csaknem 300 volt. Nem is idegenkedett attól az eszmétől, melynek Tóth meg akarta őket nyerni, hogy saját helyisége legyen az óvodának. Egy kedvező alkalom is járult ehhez, ú. i. az óvoda jelenlegi épülete akkoriban gróf Vay László tulajdona volt. Áruba bocsátotta ezen házat és megvette Pozner

Gábor kassai lakos, de alig fizette ki, máris áruba bocsátotta. Ezt megtudva Tóth. 24 óra leforgása alatt egy tervrajzot készített s egy kérvényt megírva, személyesen adta be a megye vezetőségéhez. A megyei főnök hallva Tóth messze jövőbe terjedő terveit, hitetlen fejcsóválás közepett mondá: «Mily nagy fába vágja ön fejszéjét». Tóth nem hátrált, hivatalból ki, onnan bejárt, kért és érvelt, míg végre is lejött a kérvény a városhoz azon határozattal, hogy 16.000 korona értékig vegye meg a házat, ámbár az óvódának csak 11.836 korona tőkéje volt. Pozner eladta a házat 15.000 koronáért s egy 600 koronás alapítványt is tett az óvoda részére. Szépen fejlődésnek indult azután az óvoda belélete. A sok küzdelem után sikerült Tóthnak egy rendes választmányt alakítani, a hol az óvoda sérelmei nyilvánosságra kerültek, a hol egy szabályzatot dolgoztak ki s azt megerősítés végett fölterjesztették a megyéhez, a mely elintézést is nyert. Ezen választmány első jegyzője a később oly osztatlan szeretetnek és tiszteletnek örvendő Tóth Pál tanár volt.

1864-ben meglátogatta az óvodát gróf Pálffy Mór alnádor, kir. biztos fényes kisérettel, ki a jelenlevők előtt elismerését fejezte ki Tóth Istvánnak. Akkor történt, hogy az ártatlan gyermeksereg, eltévesztvén az üdvözlést, e szavakkal köszönté őt: «Isten hozta nagybácsi!» S mikor báró Vay Miklós főispán Miskolczra érkezett s az óvodát meglátogatta, elmondta, hogy gróf Pálffy Mór Sárospatakon, az otthonában összegyült urak előtt nevetve említé, hogy az egész országos körútjában seholsem fogadták oly jó szívvel, mint a miskolczi óvodában, mert ott úgy üdvözölték: «Isten hozta nagybácsi!»

1866-ban kezdte az óvodát felszerelni Tóth István. Megtanulta, hogyan kell az állatokat kitömni és 11 évig fáradozott ezen, 4 nagy és 7 kisebb üveges szekrényt töltve meg vele. Képviselve voltak az emlősök, madarak minden osztálya a sastól a kolibriig, továbbá spirituszban hüllők, krokodilusok, tengeri rákok. Azután csigák, madárfészek, madártojás-, lepke-, rovargyüjtemény, ásvány- és pénzgyüjtemények. Mindenfelé terménymagvak, gazdasági kézműveseszközök kicsinyben, a mit mind-mind sajátkezüleg faragott. Ez

utóbbit leszámítva, a fenti gyüjtemények pár év óta a Borsod-Miskolczi Muzeumban nyertek elhelyezést. Csináltatott egy üveges könyvszekrényt, a melyben 100 darab könyvet helyezett el s ezzel megvetette alapját egy óvodai könyvtárnak. A választmány el volt ragadtatva, látva ezen férfi lelkes buzgalmát s igyekezett némileg megtéríteni kiadásait s 1200 koronát utaltatott ki részére. Rövid idő mulva elismerő okmánnyal tüntették ki, majd felemelték és biztosították fizetését. Kapott 1200 korona fizetést, egy segédóvótársat, két dajkát és egy cselédet. Végre ott állt előtte a megálmodott óvodaépület, szép lakással, két 10 méter nagyságú teremmel, remek, hatalmas árnyas kerttel.

A szépen fölszerelt óvodát 1881-ben ő felsége is kitüntette magas látogatásával.

Tóth István 30 évig működött mint óvó, de nagyon elbetegesedvén, nyugalomba vonult s mint nyugdíjas óvó életbiztosítási összegét, 5000 koronát hagyott alapítvány gyanánt a nevelésügy további fellendítésére. Ma már Miskolczon 5 városi és egy állami óvoda van.[1]

Jótékonysági egyleteink közül említendők még a *Borsodmegyei*
1861—67. *honvéd-egylet*, mely 1861-ben alakult[2] s 1867-ben újraalakult és a
1873. *Miskolczi aggharczosok egylete*, mely 1873-ban létesült. Mindkettő afféle temetkezési és kölcsönös segélyezési egylet. Az utóbbinak alapszabályai szerint az egylet czélja: kölcsönös segélyezés által a keresetképtelenné vált és elbetegesedett tagokat az anyagi nélkülözésektől lehetőleg megoltalmazni, a szegénysorsú betegeket segélyezni, azokat elhunytok esetében díjmentesen, tisztességesen és katonaszerűen eltakarítani. Az aggharczosok zászlaját szép ünnepség keretében
1876. 1876 október 15-én Gyöngyössy Sámuel lelkész szentelte föl.[3]

[1] *Özv. Vattay Béláné* czikke. *Miskolczi Napló*, 1910. 68. sz.

[2] A borsodmegyei Honvédsegélyző-Testület működésének alapelvei. Miskolczon, 1861. Nyomatott Rácz Ádám betüivel.

[3] *Gyöngyössy Sámuel:* Zászlószentelési beszéd, melyet a «Miskolczi aggharczosok egylete» zászlószentelési ünnepélyén tartott. Miskolcz, é. n. 8°. 8 l.

Ez utóbbi egylet egyébként már megszünt. Hasonló irányú a *Miskolczi Első Magyar Hadastyán-Egylet.*

Az egyesületi eszmét szolgálják még városunkban a Miskolczi Uri Klub, Miskolczi Mű- és Zenekedvelők-Otthona, Miskolczi iparosifjúsági önképző-, olvasó- és közművelődési egylet, a Borsodmegyei tanító-egylet, a Tanügyi kör, Az iparosoktatást és háziipart terjesztő miskolcz-borsodi egyesület, a Tisztviselő-kör, a Miskolczi borbély és fodrász önképző-egylet, a Miskolczi könyvnyomdászok önképzőköre, a Miskolczi elemi iskolai tanítók otthona és segély-egylete, a M. Á. V. altiszti kör, a Miskolczi mezőgazdák társas egylete, a Kereskedők és Gazdák köre, mely utóbbi különösen szép jelét adja a társadalmi élet terén való sikeres működésének[1] stb.

Végül még néhány szót városunk sport életéről és sport-egyesületeiről. A legnemesebb sportról, a vadászatról, már 1759-ből van 1759.
adatunk. Eszerint vadászni csak nemeseknek volt szabad, de a szőlőkben szüretig, kutyákkal nekik is megtiltatott.[2] A vadászat mindvégig kedvelt szórakozása maradt a miskolczi tehetősebb polgároknak s különösen az 1860—70-es években lendült föl.

1870-ben a 48-ik honvédzászlóalj tisztikara a nyár folyamán 1870.
a polgárság közreműködésével czéllövészetet rendezett, a mely ünnepség a *polgári honvéd-lövölde* megalakulását eredményezte. A lövölde 1871 szeptember 23-án nyilt meg Lévay József megyei 1871.
főjegyző alkalomszerű jeles beszéde mellett. Igen bölcsen hozá föl többek közt ezeket: «Teremteni kell, társadalmi uton is, alkalmat és eszközöket, melyek által védképességünk fokoztatik s a fegyvergyakorlatra való kedv és fogékonyság a polgárokban is jó eleve felébresztetik. Tért kell nyitnunk minél több és változatosabb alakban arra, hogy a társas együttlét, a kölcsönös érintkezés előttünk könnyűvé, vonzalmassá tétessék, s az ekként megélénkülő eszmecsere által szellemi értékünk folyvást gyarapúljon«.

---

[1] *Miskolczi Napló*, 1909. nov. 19.

[2] *Városi jegyzőkönyv.*

A lövölde, melynek működéséről több helyt megemlékeztünk, ujabban megszünt. A vadászatot kedvelő polgárainkat utóbb a *Miskolczi vadásztársulat* gyüjtötte maga köré.

Az athletika nálunk az abszolutizmust követő években kezd
1862. föllendülni. 1862-ben *Cichulszky Péter* vivómester s volt katonatisztnek vivóiskola fölállítása és 12 floret és 12 tompaélű kard beszerzése
1867. engedélyeztetett.[1] 1867-ben tornaegylet alakult, mely azonban
1869. 1869-ben már válságos helyzetbe jutott. Dr. Markó László indítvá-
1874—88. nyára 1874-ben megalakult a korcsolya-egylet is. 1888-ban a korcsolya-egyletnek a régi sóházhoz tartozó földből 1726 öl terület 1 frt használati díj mellett korcsolya-pálya czéljára átengedtetett. Ujabban a sport barátait az *Athleta-kör* és *Halifax korcsolyázó-egylet* s a legutóbb alakult *Miskolczi Sport-Egylet* gyüjti zászlai alá. A turisztikát városunkban a Kárpát-egylet Bükk-osztálya népszerűsíti.

A *Borsodi Bükk-Egylet* alakult 1894-ben a Miskolczi Athleta-Kör turista-osztályából, mint a Magyar Turista-Egyesület egyik osztálya. A Miskolczi Athleta-Körtől átvette a szentléleki menedékházat és a diósgyőri fürdőtől Lillafüredre vezető Bethlen-utat. 1898-ban kiadta a város támogatásával az ifj. Truskovszky Gyula által irt «Bükkvidéki Kalauz»-t. 1900-ban fölépítette a hámori Dolha-tetőn a Zsófia-tornyot. A hámori tavon kincstári engedélylyel 4 csónakot tart a nyaralók és kirándulók rendelkezésére. Több turista-utat jeleztetett a Bükk érdekes részein át. Kirándulásokat szervezett és szervez a Bükkbe és az ország távolabb eső szép vidékeire rendes évi — csaknem minden szabad napot — kitöltő programmal. A Bükköt ismertető fölolvasásokat tartott Miskolczon, Budapesten és Nagybányán. Hirlapi czikkekkel, közleményekkel stb. ismerteti a Bükköt, éleszti az érdeklődést a haza ezen gyönyörű hegyvidéke iránt. 1904-ben megindította a mozgalmat, hogy a város az Avason Rákóczi Ferencz emlékezetére tornyot emeljen és gyüjtött e czélra eddig több mint 6000 koronát. Elnöke kezdettől báró Vay

[1] *Városi jegyzőkönyv.*

Elemér; ügyvivő alelnöke Petró József, utána rövid ideig dr. Ballagi Aladár, majd újra Petró József 1905-ig, 1906-tól Kühne Adolf. A tisztikar többi tagjai 1909-ben: Weidlich Pál másodalelnök, Kühne Andor titkár, Friedmann Mór másodtitkár, Székely László pénztáros, dr. Ferbstein József ügyész, dr. Pfliegler Imre orvos, Szűcs Sándor mérnök, Gáspár Imre, Maurer Károly, Nagy Tivadar, Trillhaas Lajos, Túry József, dr. Vajda Géza felügyelők. Tagjainak száma kb. 200.

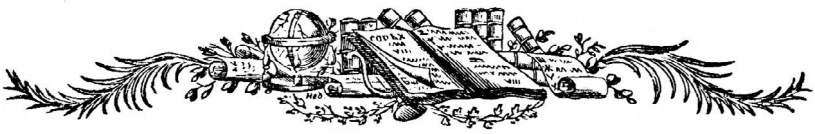

MISKOLCZ VÁROS FŐBIRÁI ÉS POLGÁRMESTEREI.

1376. évben Arnold.
1389. « Bakos István.
1416. « Bálint.
1453. « Pető János.
1458. « Fáber Sebestyén.
1461 « Kun András, Kazay Imre, Pethő János.[1]
1467. « Balázs, Fülöp fia.
1480 « Sarlay György.
1500—1501. évben Fülöp Tamás.
1503. évben Tóth Lőrincz, Szabó Demeter.
1523. « Szalonnás Bálint, Szaáki György.
1550. « Szabari Imre.
1554. « Nyirő Benedek.
1563. « Kalmár Kelemen.
1564. « Iszkora Márton.
1569. « Borbély Mihály, Pap István.
1570. « Pap István.
1571. « Tejfeles Gergely.
1572. « Pap István.
1573. « Varga Demeter.
1574. « Varga Demeter. Veres Mihály.
1575. « Tejfeles Gergely.

---

[1] A XIV. és XV. században a város két részből, Ó- és Új-Miskolczból állván, közigazgatásilag is külön állott és két birája volt. A török hódoltság korában pedig néha háromszor is változott a biró egy évben.

1576. évben Pap István.
1578. « Varga Demeter.
1579. « Varga Demeter, Szabary Demeter.
1580. « Szabary Demeter.
1581. « Tejfeles Gergely, Bányai Péter.
1582. « Kovács Péter.
1583. « Borbély Mihály.
1584. « Borbély Mihály, Bányai Péter.
1585. « Bányai Péter, Szabari Demeter.
1586. « Szabari Demeter, Tejfeles Gergely.
1587. « Kovács Péter.
1588. « Kovács Péter, Bányai Péter.
1589. « Szabó Péter.
1590. « Szabó Péter, Varga Demeter.
1591—1594. évben Mészáros Kelemen.
1595. évben Her György, Mészáros Kelemen.
1596. « Szabó Demeter.
1598. « Kun Mátyás.
1600—1601 évben Szabari Demeter.
1602 évben Szabari Demeter, Szabó András.
1603. « Füzi Bálint.
1604. « Szabó András.
1605. « Szabari Demeter.
1606. « Her György.
1607. « Szabó András.
1609. « Szabó Miklós, Szücs Ambrus.
1610. « Szabó András.
1611. « Gergely György.
1612. « Szücs Ambrus.
1613. « Szabó András.
1614. « Böjthe Márton.
1616. « Varga János, Mészáros Pál.
1617. « Thőkés János.

1619. évben Szőcs Ambrus.
1620. « Pongrácz István.
1621. « Mészáros Pál.
1623. « Nyikos Mihály.
1624. « Ötvös Mátyás, Csintalan János.
1625. « Török András.
1626. « Borbély Gergely.
1627. « Ózdi Imre.
1628. « Lakatos János.
1630. « Bonta György, Deák Máté.
1631. « Szepessy János.
1632. « Miskolczi János Deák.
1633. « Veres András, Ózdi Imre.
1634. « Kun István, Bányay Péter.
1635. « Szabari Péter.
1637. « Ózdi Imre, Molnár János.
1639. « Csintalan János, Szepessy János.
1640. « Jaczó András.
1641. « Husvét István.
1642. « Szigetközi Ferencz.
1643—1645. évben Bodnár János.
1647. évben Poroszlay Mihály, Sörös György.
1648. « Kecskeméthy István.
1649. « Beke András Deák.
1650—1651. évben Szijgyártó Pál.
1652. évben Forgó Pál.
1653. « Boldisár Imre, Poroszlay Márton.
1654. « Bakos András.
1655. « Ötvös János.
1656. « Csapó István, Palóczy György.
1657. « Csapó István.
1658. « Király János, Lakatos György.
1659—1660. évben Szabó Péter.

1661. évben Palóczy György, Sós Péter.
1662. « Sós Péter, Ács János.
1663. « Ács János, Debreczenyi János.
1664. « Kéry Mátyás, Csapó István, Sós Péter.
1665 « Thÿlaji Bálint.
1666 « Gombos András.
1667 « Pribék András.
1668 « Miskolczi Péter.
1669 « Forrai János.
1670—1671 évben Borbély István.
1672. évben Damphi Péter.
1673. « Boldisár István.
1674. « Jacsó András.
1675. « Király János.
1676. « Tamók István.
1677. « Csindom György.
1678. « Busa Mihály.
1679. « Fűzi András.
1680. « Kereskényi Pál.
1681. « Varga, máskép Bartha Mihály.
1682. « Lakatos Márton.
1683. « Csóka György.
1684. « Abódi János.
1685. « Szabó Miklós.
1686. « Török István.
1687. « Nagy János.
1688—1689. évben Szentlászlai János.
1690 évben Bikkesi István, Csiszár Mihály.
1691 « Szabó Gergely.
1692. « Szentpétery János.
1693. « Nagy Ferencz.
1694. « Ráczkövi István.
1695. « Hosszufalusi János.

1696. évben Kovács Sámuel.
1697. « Bulla, máskép Boldisár Zsigmond.
1698. « Kondai Kiss Mihály.
1699. « Gábri György.[1]
1700. « Sóri István.
1701—1707. évben Váczy András.
1708. évben Seres György.
1709—1711. évben Váczy András.
1712. évben Sárkány István.
1713. « Váczy András.
1714. « Dőry Pál.
1715. « Laxai János.
1716. « Balog János.
1717—1719. évben Boldisár Zsigmond.
1720—1722. « Ónódi Szabó István.
1723—1726. « Faragó János.
1727. évben Dőry András.
1728—1729. évben Boldisár Zsigmond.
1730—1731. « Gyöngyössi Jó István.
1732. évben Sóry György.
1733—1735. évben Váczy András.
1736—1737. « Kozáry György.
1738. évben Óváry István.
1739. « Gábriel György.
1740. « Kozáry György, Tóth Nagy János.
1741 « Sóry Zsigmond.
1742—1745. évben Váczy András.
1746—1749. « Sóry Zsigmond.
1750—1754. « Gábriel György.

[1] A XIV—XVII. századokban közben hiányzó évek birái eddigelé ismeretlenek.

1755. évben Sárkány Mihály.
1756—1762. évben Barkassy András.
1763—1767. « Sárkány Mihály.
1768. évben Gábriel István.
1769. « Sóry Zsigmond.
1770—1771. évben Barkassy András.
1772—1785. « Szalay András.
1786—1788. « Barkassy Pál.
1789. évben Barkassy Pál, Rátz György.
1790. « Rácz György.
1791—1803. évben Barkassy András.
1804—1807. « Szúdy Dániel.
1808—1809. « Szúdy Dániel.
1810—1827. « Szalay Antal.
1828—1833. « Bakos György.
1834—1837. « id. Tomka Miklós.
1838—1841. « Soltész Nagy János.
1842—1844. « Kun Miklós.
1845—1848. « Herke Miklós.
1849. évben László József.
1850—1854. évben Kún István polgármester.
1855—1857. « Ifj. Schlechtik István polgármester.
1858. évben Marinkás János helyettes polgármester.
1859—1861. évben Jekelfalussy Lajos polgármester.
1862—1864. « László József főbiró.
1865—1867. « Kiss József főbiró.
1868—1878. « L. Farkas Károly polgármester.
1878—1901. « Soltész Nagy Kálmán polgármester.
1902— Dr. Szentpály István polgármester.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Abafy János. 117.
Abafi Lajos. 43. 74.
Abauj-Kassai Közlöny. 274.
Abauj-Szántó. 364.
Abauj vármegye. 40. 41. 53. 55. 57. 67. 69. 70. 72. 76. 97. 363. 364.
Abonyi N. 149. 161.
Aczél Antal báró. 352.
Adler Károly. 489.
Adorján Sándor. 256.
Aggharczosok egylete. 481. 646.
Agáczy Norbert. 233. 264.
Aigner Lajos. 234.
Ajtai Mihály. 571.
Ajtay N. 108.
Akadémiai Értesitő. 211. 212.
Akadémia tudományos magyar. 226. 250. 293. 297.
Akasztó bérez. 554.
Almásy család. 84.
Almássy-féle ház. 598.
Alajosné. 150.
Alaeska 285.
Albert József. 366.
Albon d' bárónő. 591.
Alexander Erzsi. 619.
Alexy Olga. 619. 621.
Alfarátszi Guzman. 235.
A'mássy János. 61. 71. 97.
Almásy Károly. 70.
Almássy Lőrincz. 57.
Almásy N. 108.
Alpapszer. 420. 568.
Alsó Borsod. 289. 632.
Alsóposta-utcza. 568.
Alsó Szuha. 272.
Alszegi Ilona. 164.
Altmann Piroska. 477.
Altmann Barna. 618.
Alvincz. 426.
Ambresy János. 576.
Ambrózy Teréz. 624.
Amerika. 287. 314.
Andrássy Dénes gróf. 396.
Andrássy Istvánné grófné. 37. 57.
Andrássy Károly gróf. 39.
Andrássy György gróf. 38. 60. 83. 392.
Andrássy Gyula gróf. 392. 537. 538. 543. 544. 600.
Andorffy Péter. 185.
Angolország. 291. 515.
Angyalos. 283.
Anikó. 108.
Anschütz N. szinész. 87.
Antalfy József. 38.
Apostol Bertalan. 255. 256. 264.
Apostol József. 245. 264.
Apostol Pál. 237. 240. 241. 321. 322.
Arad. 269. 314. 352. 366. 387. 417. 481. 560.

Aradiné. 145.
Aradi Gerő. 144. 145.
Aradi József. 256.
Arad vármegye. 113. 275.
Arányi Lipót. 254. 258. 264.
Aranyossiné Mánn Jolán. 162.
Aranyosi N. 150.
Arbe Antal. 398.
Archaeológiai Értesítő. 426.
Artézi forrás, tapolczai. 551.
Asbóth Lajos. 369.
Assisi Ferenc. 538.
Aspermont gróf. 56. 239. 275.
Aspremont gr. család. 289.
Asztalos Imre. 616.
Asztalos István. 616.
Attila. 15. 385.
Atheneum. 288.
Athléta Kör. 648.
Aurelianus császár. 232.
Ausztria. 394.
Avas hegy. 156. 160. 242. 415. 424. 425. 449. 461. 475. 484. 570. 581. 583. 586. 587. 588. 631. 648.
Avasi nagytemplom. 218. 475. 594.
Avasi temető. 435. 436. 544.
Ábrányi. 393.
Ábrányi Emil. 257. 415.
Ábrányi Kornél ifj. 355.
Ábrányi Kornél dr. legifj. 625.
Ábrányi Kornél. 336.
Ábrányiné Wein Margit. 190.
Ács Flóra. 164.
Ács Irma. 150.
Ádler Károly. 398. 527. 528. 530.
Ádler Mór. 393.
Ágai Adolf dr. 537.
Ághy Sándor. 162.
Áldor Imre. 325.
Árkainé. 139.
Árpádvár. 282.
Árva vármegye. 368. 372.
Árvíz, miskolczi. 1878. 391. 520.
Ázsia. 76.
Babik József. 362.
Bach N. 515.
Bacsányi. 318.
Badics Ferencz dr. 256.
Bagoly. 262. 281.
Bajorország. 394.
Bakos Gábor. 70.
Bakos György. 70.
Bakos József. 70.
Balajt. 383. 385.
Balajthy Borbála. 309.
Balajthy József. 252. 253. 265.
Balassa Gyarmat. 342.
Balassa János. 332.
Balassa N. 169.
Balassa Sándor. 259.
Balaton. 320.
Balaton kávéház. 189.
Balázs Béla. 622. 625. 626.
Balázs Sándor. 257.
Balkay Pál. 377. 378. 382.
Balkán. 280.
Balla barlang. 438.
Balla Károly. 109. 368. 508.
Balla Mari. 112.
Balla N. 104. 110. 112. 162. 168.
Balla N.-né. 164.
Ballagi Adél. 597.
Ballagi Aladár dr. 649.
Ballagi János dr. 525. 526. 527.
Ballagi Károly. 234. 255. 265.
Balláné. 104. 112.
Balog Ábrahám. 103.
Balog Ferencz. 113.
Balog színész. 12.
Balogh Ábrahám. 460.
Balogh Árpád. 171.
Balogh Bertalan. 266. 267. 268. 393. 621. 623. 624. 628. 629. 634.
Balogh Bertalanné. 618.
Balogh Gusztáv. 163.
Balogh János. 38.
Balogh József. 396. 490.
Balogh Károly. 163.

Balogh Pepi. 591.
Balogh Péter. 250. 265.
Balogné színésznő. 12.
Bancsó Antal. 537.
Bankos Margit. 257.
Banovits László. 262.
Barabás Miklós. 357. 393.
Barakonyi Kristóf. 237.
Baranya vármegye. 113.
Baranyai Mihály. 189.
Baranyi Péter. 110. 113.
Baráthegyi-barlang. 426.
Barátosy Jenő. 162.
Barclai János. 235.
Barczika. 626.
Barkassy Imre. 460.
Barkó K. 632.
Barkóczy János. 38.
Barkóczy László báró. 93. 244.
Barna Kornél. 537.
Baromvásártér. 562.
Baron Jónás dr. 537.
Barosné. 150.
Baross Gábor. 294.
Baross N. 150.
Baross-utcza. 554.
Baróthi Szabó Dávid. 295.
Bartakovics Béla. 241. 361.
Bartányi Gyula. 530.
Bartha János. 391.
Bartha N. 115. 127.
Bartha Teréz. 164.
Bartók János. 487.
Baruch Gyula. 537. 635.
Basel. 403.
Batka. 311.
Bató Biri. 241.
Bató Eszter. 241. 394.
Batthyány Babtist gr.
Baumgartl Boldizsár. 394.
Bay Bertalan. 242. 268.
Bayer József. 10. 11. 12. 14. 17. 47. 65. 66. 75. 87. 92. 95. 127. 142. 154. 171. 181. 378.
Bábonyi bérez. 461.
Bács. 308.
Bácskay Julcsa. 169.
Bágyoni Szabó Ödön. 166.
Bálok. 596. 597.
Bán-Hajós Jenő. 347.
Bánhidy Emilia. 142. 143. 148. 161.
Bánhorváth. 57.
Bánovits Lászlóné. 618.
Bárány koreama. 578.
Bárány Márton. 15.
Bárczay Dániel. 38.
Bárczay Ferencz. 37.
Bárczay István. 37.
Bárczay László. 84. 110. 611.
Bárczay Miklósné. 638.
Bárdos Zsuzsanna. 209.
Báróczy. 318.
Bársony-ház. 436. 630. 631.
Bársony János. 259. 426. 428. 430. 432. 433. 621.
Bártfai Károly. 436.
Bártfay Géza. 268.
Bártfay Róza. 268.
Báthor h. n. 289.
Báthory Ilona. 171.
Báthory István. 384.
Báthory Zsófia. 313.
Bátori N. 466.
Bátori Károly. 268.
Beátrix herczegnő. 384.
Beátrix királyné. 384.
Becht József. 618. 621. 624.
Beck Vilma báróné. 232.
Beczkó. 345.
Beczkóy N.-né. 172.
Bede György ifj. 602.
Beer Jakab. 592.
Beer Konstantin. 395.
Beéli hegység. 328.
Beke N. 136.
Bekéné. 146.
Belgium. 313. 318.
Belgrád. 380.

Belky János. 248. 268.
Beller József. 480. 519.
Belügyminiszterium. 519. 529. 534. 535. 552. 558.
Bencze Rezső. 629.
Bende Andorné. 619.
Bende György. 211.
Bende László. 210.
Benedek Aladár. 255. 257.
Benedek-család. 210.
Benedek Gyula. 163. 182.
Benedek Károlyné. 210.
Benedek József. 133. 134. 135. 137. 159. 160. 161. 172.
Benedek Józsefné. 133. 134. 135. 138..
Beniczky Mária. 508.
Benkárné L. Hermin. 392.
Benke József. 12. 15. 48. 51. 64. 66. 170. 175. 228. 244. 269.
Benke Judith. 269.
Benkő Jolán. 168.
Benkő Kálmán. 313.
Benkő Sámuel. 230. 236. 248. 272. 459.
Benza Károly. 110.
Benyovszky József. 489.
Beődy N. 148.
Bera Paula. 182.
Bercsényi Béla. 150. 172. 230. 269.
Bercsényi N. 147. 159.
Bercsényiné. 146. 164.
Berczik Árpád. 226.
Berecz Gyurka. 255.
Berecz Károly. 579.
Berecz Sámuel. 113.
Bereg vármegye. 69. 70. 72. 240. 244. 591.
Beregh József. 157.
Beregszászi Károly. 423.
Berényi Gyula. 168.
Berényi László. 185.
Berényi Mari. 171.
Berényi N. 148.
Berger Bertalan. 324.
Berlin. 293. 338. 399. 560.
Bernáth N. 586.
Berzay Albert. 255.
Berzeviczy Albert. 384.
Berzeviczy Pál. 56.
Berzsenyi Dániel. 369. 442.
Berzsenyi Julia. 172.
Berzsenyi Margit. 172.
Berzsenyi N.-né. 145. 172.
Berzsenyi Károly. 143. 145.
Besenyey Áron. 381.
Besnyő. 297.
Besze János. 599.
Beszterce. 560.
Beszterczebánya. 174. 375. 386.
Beteg völgy. 461.
Bethlenfalvy N. 145. 147.
Bethlen Sándor gróf. 364.
Bethlen-út. 648.
Bettalli Oszkár. 620.
Bécs. 32. 58. 221. 248. 250. 265. 289—293. 295. 302. 307—309. 317. 318. 323. 324. 345. 350. 352. 353. 358. 377. 379. 380. 381. 382. 392. 402. 404. 405. 433. 435. 506. 514. 515.
Békés-Csaba. 162. 375.
Békés vármegye. 113.
Bél Mátyás. 441.
Bémer László báró. 245.
Bénisz Bertalan. 162.
Bényei István. 134. 163. 164.
Bényeiné Harmath Emma. 148. 157. 158.
Bérez-út. 625.
Bérczy Sassy Erzsi. 172.
Béres János. 457.
Béres Mihály. 453.
Bihari N. 185.
Bihari Péter. 294.
Bihari zeneköltő. 410.
Bihar vármegye. 97. 330.
Bihary Ferencz. 618. 628.
Bihary Terka. 169.

Biró Gyula. 257.
Biró Lajos. 537. 543.
Bíróné. 148.
Biró Rozália. 139.
Bizaky Duky István. 105.
Bizoni Károly. 233.
Bizony Ákos. 259. 527. 561. 630.
Bizony Ákosné. 393.
Bizony Károly. 70.
Bizony Vilma. 162. 477.
Blaha Lujza. 161. 163. 165—169. 184. 187. 188. 411.
Blahó Mátyás. 602.
Blaskovich Bertalan. 61. 84.
Blau Emil. 596.
Blazsejovszky Ferencz. 423. 530. 611.
Bocskay István. 627.
Bodenburg Lina. 134.
Bodnár János. 486.
Bodnár József. 457.
Bódogh Albert dr. 248. 254. 255. 374. 411. 412. 413. 416. 598. 608. 639.
Bódogh Albertné. 412.
Bódogh Mihály. 248. 271.
Bódogh telek. 562.
Bodorfiné Liptai Laura. 163.
Bodrogi Dénes. 150.
Bodroginé. 150.
Bodrog-Keresztur. 313.
Bódva. 386.
Boér Emma. 157.
Bóér Róza. 168.
Bogáthy Medárd. 162.
Bóka Borbála. 210.
Bóka Julianna. 210.
Boka Károly. 391.
Bokody Antal. 161.
Bokor József. 148. 171.
Bokor Józsefné. 148. 171.
Bokor Katinka. 171.
Bokor Tivadar. 171.
Boldogasszony-utcza. 568.
Boldva. 242. 272. 345. 348.
Bolond Miska. 273. 447.
Boltos N. 104.
Bónis Sándor. 347.
Bonnaparte Lucián. 380.
Borbély és fodrász önképző kör. 647.
Borbély Sándor. 185.
Boros Jenő. 261.
Boros Lajos. 168.
Boros Mátyás. 454.
Borosnyai N. 91.
Boross Endre. 185.
Bors ispán. 135.
Borsod. 260. 281. 283.
Borsodi Asszonyi Egyesület. 638.
Borsodi Gazda. 257.
Borsodi Hirlap. 260.
Borsodi József. 272.
Borsodi-Kör. 220. 611.
Borsodi László. 272.
Borsod-Miskolczi Értesítő. 258.
Borsod-Miskolczi Hitelbank. 333.
Borsod-Miskolczi Közlöny. 258.
Borsod-Miskolczi Múzeum. 387. 438. 577. 617. 627. 646.
Borsod-miskolczi példány ovóda. 640.
Borsod-megyei lapok. 104. 112. 134. 226. 227. 228. 256. 258. 259. 263. 281. 283. 285.
Borsodmegyei nőegylet. 638. 639. 640.
Borsod vármegye. 1. 2. 10. 11. 14. 18. 21. 24. 25. 28. 29. 32. 46. 54. 55. 58. 69. 71. 72. 73. 75. 81. 84. 86. 93. 98. 101. 102. 103. 108. 110. 111. 113. 115. 117. 119. 136. 190. 192. 218. 249. 250. 253. 264. 265. 270. 275. 277. 279. 285. 289. 291. 292. 293. 299. 300. 309. 313. 315. 317. 327. 333. 335. 340. 354. 355. 359. 366. 377. 386. 393. 401. 415. 4C0. 486. 488. 505. 515. 516. 527. 529. 543. 565. 585. 589. 714. 620. 628. 634. 638. 642.
Borsodvármegye Hivatalos Értesítője. 260.

Borsod vármegye Hivatalos Lapja. 262.
Borsodvármegyei Gazdasági Egylet. 257.
Borsós Klára. 94.
Bosznia. 309.
Botus Karolina. 110.
Bőcs. 280. 308. 354.
Böhm József Dániel. 379. 402.
Bölöni László. 325.
Brankovics György. 257.
Brassó. 340. 550.
Braunschweig. 434. 560.
Breczenheim Károly herczeg. 58. 60. 72.
Bretschneider Dániel. 457.
Breznay Etelka. 162.
Breznay Géza. 162.
Breznay N. né. 162.
Bréma. 560.
Brieg. 288.
Bródy Adél. 273.
Bródy Lajos dr. 274.
Bródy Zsigmond. 227. 272. 273.
Brodmann Richard. 174.
Brósz Károly. 115. 124. 137. 231. 256. 268. 274. 578. 612.
Brunszvik család. 73.
Brüsszel. 287. 297. 399.
Bubinek Ferencz. 312.
Buda. 4. 47. 61. 86. 87. 91. 93. 127. 149. 175. 230. 246. 251. 270. 284. 372. 454. 514. 515.
Budai József. 260.
Budai Juliska. 136.
Budapest. 2. 40. 161. 165. 167. 171. 172. 186. 191. 226. 249. 265. 274. 275. 278. 280. 284. 294. 297. 299. 303. 306. 310. 314. 315. 317. 322. 323. 327. 333. 334. 335. 337. 338. 342. 345. 348. 350. 351. 353. 355. 374. 375. 376. 381. 384. 392. 394. 398. 400. 405. 406. 410. 416. 418. 445. 481. 507. 515. 560. 648.
Budapesti egyetem. 346.
Budapesti Hirlap. 267.
Budapesti Közlöny. 224.
Budapesti Napló. 281.
Budapesti Visszhang. 283.
Buday Adél. 160.
Buday József. 612. 622. 630. 632.
Buday Józsefné. 618.
Budik Ferencz. 411.
Buj. 265.
Bulyovszky Gusztáv. 611.
Bulyovszkyné Szilágyi Lilla. 161.
Buthy Lajos. 162. 227. 254. 256. 274.
Butykay Józsefné. özv. 614.
Butykay Sámuel. 38.
Buzatér. 554.
Bükk. 354. 631. 648.
Bükk egylet. 648. 649.
Bükk hegység. 415. 424. 438.
Bükné háza. 575.
Bükkvidéki Kalauz. 648.
Bükk Zsigmond. 86. 93. 245.
Bükk Zsigmondné. 638.

Casino. 594.
Cassanó József. 116. 118. 119. 120.
Cattaro. 487.
Chappon Samu báró. 597.
Chevra Kadischa. 494. 495. 535.
Chibai (Csabai) Pál. 110.
Chibainé. 110.
Cholnoky Jenő dr. 619. 621. 623.
Chotek gróf. 311.
Chyzer Kornél. 537. 543.
Cichulszky Péter. 648.
Corvina czég. 324.
Csaba. 481. 553.
Csabay N. 161.
Csabayné Szakáll Klára. 142.
Csallóközy Jenő. 617. 619.
Csapó József. 602. 603.
Csaplovits J. 249.
Csasznek Ferencz. 439.

Csatár Győző. 160.
Csatáry Emma. 160.
Csatáry Ottó. 592.
Csatornázás. 554. 555. 556. 557. 558.
Csattberg János. 38.
Csák István dr. 37. 57. 618.
Csáktornyay Lajos. 257.
Csáky Antal gróf. 57.
Csáky Emánuel gróf. 38.
Csáky István gróf. 37. 57.
Csáky Jánosné gróf. 57. 57.
Csánki Dezső. 421.
Csánki Kornélia. 421. 422. 619.
Császár Ferencz. 354.
Császár zeneköltő. 409.
Csáthy Szabó István. 168. 171. 173. 274. 527. 530. 608. 609.
Cseh Gusztáv. 617. 618. 619. 621. 630.
Cseh István. 259.
Cseh N. 597.
Csehország. 505.
Csengeri Antal. 359.
Csengey Gusztáv. 257.
Cserceser Natália. 133. 135. 138.
Cserer Ferencz. 533.
Csermák zeneköltő. 410.
Csetnek. 357.
Csépányi György. 10.
Csigaházy Etelka. 159.
Csige Lajos. 171.
Csik Dániel. 617.
Csiky Gergely. 149. 618.
Csillag Teréz. 172. 188.
Csillag vendéglő. 114.
Csirip-Csirip. 259. 262. 284.
Csiszár Pál. 56. 58. 60. 90.
Csiszér Kálmán. 188.
Csóka Sándor. 184. 186—188. 190. 191.
Csókáné Julia. 182.
Csokonai Vitéz Mihály. 96. 209.
Csoma József. 15. 92. 101. 103. 288.
Csomós Mihály. 103.
Csorba György. 625.
Csorba József. 438.
Csorbató. 266.
Csőglei Tóth Lajos. 245. 247. 263.
Csurgay Árpád. 614.
Csurgó. 319. 320. 369.
Csizmadia szin. 16. 217.
Czakó Endre. 150. 155.
Czakóné Irma 136. 150. 160.
Czakó Dávid 602.
Czakó Julia. 164.
Czegléd. 283.
Czelláth Bálint. 473.
Czenczel Dávid. 451.
Czenthe József. 247. 274.
Czégényi Erzsébet. 75.
Czélesztin. 104. 108. 110.
Czikó-utcza. 568.
Cziráky Antal. 353.
Czövekh Károly. 191. 259. 260.

Dabsy László dabsai. 275.
Dalárda. 418.
Dalárda pest-budai. 410.
Daláregylet. 410. 423. 609. 618. 624. 625. 628. 629.
Daláregylet története. 410—417.
Dalár ünnepély miskolczi. 413.
Dalmay N. 147.
Dalmayné. 147.
Dalünnepély debreczeni. 413.
Dancs Sári. 618.
Dancz Lajos. 174.
Dancz Nina. 172.
Danieletto és Politzer. 322.
Danyivölgy. 464.
Darvas Aladár. 255.
Darvas András. 242.
Darvas Antal. 37.
Darvas Dezső. 261.
Darvas József. 37. 84. 321.
Dapsy László. 249. 550.
Dawis Miss.
Dálnoky N. 142. 145.

Dálnoky Nagy Dániel. 602. 605. 606.
Dálnoky Nagy Lajos. 227. 274.
Dálnoki Nagy Sámuel. 239. 240. 275.
Dániel Ernő báró. 367.
Dániel Sámuel. 7.
Deák Ferencz. 235. 276. 306. 370. 371. 586. 594. 600. 608. 618. 412.
Deák Gyula. 616.
Deák Péter. 185.
Deák-utcza. 179.
Deáky-család. 381.
Debreczen. 4. 5. 6. 8. 9. 10. 100. 104. 127. 129. 178. 252. 262. 263. 265. 267. 270. 275. 278. 280. 294. 311. 315. 331. 332. 334. 368. 369. 382. 426. 560.
Debreczeni Bárány Ágoston. 240.
Debreczeni dalárda. 414.
Debreczeni Imre. 259.
Debreczeni Közlöny. 277.
Debreczeni szinház. 150.
Debreczeni-utcza. 564.
Debreczenyi Dániel. 259. 491.
Debreczenyi Erzsébet. 477.
Deés. 290. 314.
Degenfeld Schomberg Imre gróf. 278.
Deitenhof. 394.
Dellné. 103.
Demidor Imre. 164.
Dengi János. 257.
Derék piacz-utcza. 565.
Derék-utcza. 45.
Deréky Antal. 161. 174.
Dessewffy Aurél gr. 37.
Dessewffy Emil gr. 37. 302.
Dessewffy Ferencz gr. 460.
Dessewffy Gáspár. 70.
Dessewffy József gr. 24—32. 36. 37. 38. 40. 41. 44. 48. 49—51. 57. 58. 66. 67. 160. 313.
Dessewffy Lőrincz gr. 38.
Dessewffy Marcellus gr. 37.
Dessewffy Tamás. 57.
Dessewffy Sámuel gr. 37. 57. 70. 71.
Dessewffy Virginia gr.-nő. 37.
Deutsch Dávid. 134. 211. 234. 252. 263.
Décsy Antal. 230. 276.
Dékány Teréz. 142.
Délibáb. 224. 283.
Déry István. 65. 131.
Déryné naplója. 154.
Déryné Széppataki Schenbach Róza. 10. 12. 13. 14. 16. 42. 43. 66—68. 76—78. 94. 95. 96. 98. 113. 115. 130. 131.142. 147. 148. 170. 175. 179. 376. 378.
Dévai Biró Mátyás. 367.
Dévényi Miklós. 260. 261. 262.
Dézsy Gáspár. 38.
Dézsi Mihály. 37.
Dézsi Zsigmond. 137.
Dienes Péter. 234. 255. 256.
Diesel motor. 555.
Diósgyőr. 21. 31. 32. 46. 60. 71. 127. 130. 152. 161. 170. 247. 269. 321. 355. 441. 525. 578. 635. 642.
Diósgyőri vasgyár. 619.
Diósgyőri fürdő. 648.
Diószeghy Irén. 618.
Diószeghy Malvin. 618.
Divatcsarnok. 257.
Dobay Sándor. 257.
Dobján László. 254. 277.
Dobó. 355.
Dobos Dániel. 277.
Dobozy Lina Siposné. 161.
Dobrossy István. 231. 277. 278.
Dobsa N. 179.
Dobsina. 418.
Dobsinai jégbarlang. 418.
Dóczi Gedeon. 234. 278.
Doleschal Gabriella. 166.
Doleschall Gábor. 227. 248. 278. 567.
Dolha tető. 648.
Dollinger Gyula dr. 537.
Dombay Mihály. 174.

Domby Sámuel. 248. 279.
Dominkovics Lajos. 61. 100. 101. 103. 640.
Dominkovics Mari. 162. 163. 227. 255 279. 477. 478.
Domonkos Sámuel. 37.
Domján Elek. 233.
Donga kút. 465.
Doppler zeneköltő. 409.
Dózsa N. 340.
Döbling. 593.
Döbrentei Gábor. 175. 370. 383. 384.
Döme N. 104.
Dőry László. 57.
Drezda. 560. 621.
Drisnyey László. 37.
Dudok József. 279.
Dudok Pál. 279.
Duka ezred. 318.
Dukai Takács Judit. 369.
Dullházy Sándor. 258. 259.
Dumas. 112.
Dunay Imre. 234.
Durcsák János. 245.
Dürer Albert. 343.

Eibenschütz Dóra. 621.
Eckerdt Laura. 422. 628.
Edinburg. 275.
Egedi N. 112.
Eger. 22. 91. 98. 129. 162. 163. 168. 244. 267. 268. 276. 278. 281. 289. 306. 307. 311. 327. 335. 337. 355. 360. 361. 376. 401. 481. 560. 628.
Egri dalkör. 414.
Egervár. 355.
Egressy Ákos. 133. 134. 145. 146. 147. 148. 152.
Egressy Galambos Gábor. 130. 133.
Egressy Gábor. 94. 111. 112. 124. 125. 133. 134. 140. 141. 147.
Egryné Ilka. 172.
Egri Kálmán. 185. 186.
Egri Miksa dr. 535. 536.
Egyesült-Államok. 335.
Egyetértés. 281.
Egyiptom. 288.
Együd István. 134.
Ekmecic N. 597.
Elek István. 57.
Elek László. 38.
Elemi iskola, áll. Szent István-uti. 570.
Elemi iskolai tanítók otthona és segélyegylete. 647.
Ellenzék. 261. 262.
Ellenbogen Adolf. 410.
Ellinger István. 234. 239. 263.
Ellinger János. 110. 262.
Emich Gusztáv. 233. 250.
Emőd. 401.
Encz Ferencz. 333.
Encz Géza dr. 537.
Enderszegi J. 619.
Engel Arnold dr. 255.
Endrődi Sándor. 257.
Enyedi Lukács. 527.
Előri. 147. 148.
Eötvös József báró. 220. 291.
Eötvös Karolina. 162.
Eötvös Lajos. 487. 490.
Eperjes. 40. 185. 265. 289.
Eperjessi N. 93.
Erdély. 2. 9. 10. 95. 100. 131. 221. 313. 340. 341. 380—382. 505.
Erdélyi Gyula. 257.
Erdélyi János. 214.
Erdélyi Margit. 174.
Erdélyi Miksa Róza. 255. 257.
Erdélyi N. 104. 108.
Erdődy György gr. 83.
Erdődy Sándor gr. 369. 460.
Erdősné. 112.
Erdőssy Vilmos. 618.
Erkel Ferencz. 409.
Ernst Péter dr. 639.
Ernyey József dr. 537.

Ernyi Mihály. 4. 8. 170.
Erős József. 10. 13. 14. 15. 17. 20. 21. 24. 68. 74. 228. 313.
Erzsébet-fürdő. 309. 367. 564. 571.
Erzsébet királyné. 227. 394. 397. 418. 637. 639.
Erzsébet kórház. 232. 530. 531. 532. 533. 534. 537. 571.
Erzsébet közkórház. 286.
Erzsébet liget. 571.
Erzsébet szobor. 567. 571.
Erzsébet-tér. 418. 573.
Eskükönyv. 455.
Esztergom. 268.
Eszterházy Károly gr. 83. 330.
Eszterházy Mihály gr. 83.
Ethnographia. 448.
Éder Aloysia. 105.
Éder család. 108.
Éder Eduárd. 110.
Éder Elek. 611.
Éder György. 75—79. 82. 91. 105. 106. 110.
Édes Albert. 241. 280.
Édes Ábrahám. 237. 280.
Édes János. 280.
Édes Vincze. 237. 280.
Építészeti szabályok, 1879. 568. 569. 570.
Érczy Ferencz. 147. 157.
Érczyné. 146.

Falk Miksa. 274. 290.
Falkenstein Ignácz. 253.
Falkenstein Soma. 489.
Falkenstein-örökösök. 603.
Falvi Jenő. 158.
Fantsi N. 103.
Faragó József. 261. 262. 280. 347. 398. 619.
Farkas Ákos. 626.
Farkas Ferencz. 313.
Farkas Gusztáv. 281.
Farkas Jenő dr. 544.
Farkas József. 79. 80. 82. 83. 91. 321.
Farkas Kálmán. 162. 559.
Farkas Károly lossonczi. 242. 246.
Farkasné. 104.
Fazekas Józsefné. 372.
Fazekas Mihály. 312.
Fazekas-utcza. 568.
Fábri-kert. 114.
Fáncsy Ilka. 137. 142.
Fáy Antal. 401. 406.
Fáy Ferencz. 72. 97.
Fáy Gizella. 401. 406. 408.
Fáy-ház. 508. 509. 512. 516. 598.
Fáy István gróf. 409.
Fáy-kórház. 509.
Fáy Mária. 366.
Fáy N. 38. 178.
Fáy Szeréna. 172.
Fedák Sári. 190.
Fehérkereszt-egylet. 334.
Fehérló-korcsma. 578.
Fehérvári Antal. 134. 135.
Fehérvári Antalné. 134.
Fehérváry K. Antal. 113.
Fehérváry Mari. 171.
Fehérváry Ottó. 158. 160. 171.
Fehérváryné Lenke. 157.
Fejes Gergely. 259.
Fejértó. 453.
Fekete Ferenc. 37. 91.
Fekete István. 256.
Fekete József. 255. 256. 281.
Fekete könyv. 450. 455.
Fekete Pál. 269. 270.
Fekete Samu dr. 255.
Feld Zsigmond. 315.
Feleky Miklós. 137. 155.
Feleky Miklósné. 136. 137.
Felekiné M. Flóra. 136. 137.
Felső-Dobsza. 308.
Felsőnyárád. 299. 300.
Felsőpapszer. 568.
Felsőpósta-utcza. 568.

Felső-Zsolcza. 345. 481. 637.
Fenyéri N. 161.
Fenyvessy Emil. 189.
Fenyvessy Károly. 174.
Ferbstein József dr. 420. 423. 649.
Ferdinánd főherczeg. 275.
Ferdinánd Estei főherczeg. 43. 401.
Ferencz I. 108.
Ferencz császár. 383.
Ferencz József I-ső. 124. 168. 243. 412. 413.
Ferencz József-Tudományegyetem. 285.
Ferenczi (Fränkel) Bernát. 234. 263.
Ferenczi Henrik dr. 257. 258.
Ferenczi Károlyné. 621.
Ferenczi Zoltán. 211.
Ferenczy Alajos. 162. 163.
Ferenczy Bernát. 281.
Ferenczy Henrik dr. 621.
Ferenczy István. 379. 387.
Ferenczy József dr. 210. 211.
Ferenczy Károly. 398.
Ferenczy Lajos. 220. 394. 460. 595.
Ferenczy Zoltán. 384.
Festetics-család. 73.
Festetich György gróf. 221. 318. 319. 320. 369.
Festetich János gróf. 379.
Festetich Leó gróf. 401.
Festő czéh. 70.
Félegyháza. 337.
Fényes László. 260.
Fichtner N. színész. 87.
Filep Endre. 242. 255.
Filep Mihály. 281.
Filep Sámuel felsőőri. 248.
Fillér-bál. 637.
Filó János. 537.
Filippovics István. 138.
Fischer Lajos. 486. 489. 519.
Fisser Kristián. 450.
Fiume. 375.
Flamm Dezső dr. 617.
Fodor Gyula. 639.
Fodor Pál. 243. 245. 326.
Fodorné. 146.
Fogarasi Jenő. 623.
Fogaras vármegye. 287. 376.
Fogel Piroska. 629.
Fogház. 495.
Foglár-féle intézet. 327.
Follmann Lajos. 483. 485.
Foltin János. 231. 281.
Fónyi Sámuel. 282.
Forgó híd. 575.
Forgóhíd-utcza. 568.
Forradalom bécsi. 515.
Forray János. 53.
Forst Károlyné. 385.
Forster Rezső. 227. 234. 238. 241. 243. 253. 254. 255. 256. 257. 259. 260. 261. 262. 263. 283. 568.
Foote N. 52.
Forty Károly. 635.
Fóti Erzsébet. 136.
Földes Gusztáv. 261.
Földessy Lenke. 148.
Földmívelésügyi miniszterium. 559.
Földtani-intézet. 436.
Földtani Közlöny. 434.
Földtani Társulat. 631.
Földvárhalom. 282.
Földvári N. 185.
Földvári Vincze 110.
Főnemesi familiák. 589. 592.
Főut. 568.
Fővárosi Lapok. 222. 223. 224. 273.
Főzy Bertalan. 486. 488.
Francziaország. 265. 280. 343. 431. 515.
Franekeri-egyetem. 362.
Frank Antal. 378.
Frankfurt. 335.
Frank József. 248.
Frank Ödön. dr. 553.

Frank Zoltán. 259.
Franzenau Gusztáv. 328.
Fráter Lóránd. 625.
Freudiger Mózes. 533.
Frieber Leopold. 486. 488.
Frieber N. 97.
Friedmann Mór. 649.
Friedmann Vilmos. 485.
Frimm János. 245.
Fröhlich N.-né. 624.
Furmann B. Ferdinand. 251. 252.
Furman Lilly. 625. 629.
Futóné. 146.
Független Magyarország. 281.
Füles 409.
Fülöp N. szinész. 89. 90. 91.
Fürdő részvénytársaság. 564.
Füred. 128.
Füredy Mihály. 136. 139.
Fürész Ilona. 618. 619.
Fürész Terézia. 310.
Fürst Mari. 171.

Gagyi Sámuel. 612.
Galiczia. 363. 505.
Galkó János. 438.
Gallovich István. 284.
Galter János ifj. 630.
Gantzberger Antal. 548.
Gara Miklós. 384.
Garabonczias Diák. 283.
Garay N. 304.
Garas István. 460.
Garas Sámuel. 460.
Garamvölgyi G. 284.
Garibaldi. 390.
Garibaldi szobor. 487
Garrik N. 52.
Gastein Magyar. 550.
Gazdag János. 451.
Gazsi Mariska. 187.
Gábos Irma. 159.
Gálffy Ignácz. 231. 283. 381. 423. 433. 434. 435. 436. 611. 616. 618. 628. 629. 630. 634.
Gálosi János. 168.
Gálszécsi zsinat. 363.
Gánóczy Flóris. 214. 284.
Gárdonyi Antal. 139.
Gárdonyiné. 145.
Gármi Nagy János. 82. 83.
Gáspár Jenő. 150. 162.
Gáspár Imre. 255. 257. 649.
Gebauer Frigyes. 547.
Gedeon és Társa. 260.
Gelej. 264. 281. 294.
Gelei József. 285.
Gelléri Mór. 257.
Genesi Samu dr. 285. 420. 611.
Georgicon. 319. 320. 369.
Gerando Antonia de. 257.
Gergely Gizella. 189.
Gerga Spiridon. 209.
Geró-utcza. 209.
Gerőffy Andor. 158. 163. 171.
Gerőffy-társulat. 172.
Gerőfiné Zádor Ilka. 157. 158. 163. 174.
Geszt. 616.
Getto Gyula. 474.
Gimes Lajos. 399.
Gillyén Sándor. 79. 80. 82. 83. 89. 91. 93.
Glück Ödön dr. 635.
Gomos-féle ház. 598.
Gombos Ferencz. 21. 32. 57. 76.
Gombosné Miklóssy Ilona. 154.
Gomora korcsma. 578.
Golcz Julián. 256.
Goldschmiedt ezredesné. 597.
Gordon-utcza. 482. 529. 530.
Gózon Béla. 628.
Gozsdu Elek dr. 164. 227. 256.
Gozsdu Mariska. 477.
Göde N. 91.
Gölniczbánya. 592.
Gömör és Kishont vármegye. 240.

Gömör vármegye. 40. 60. 69. 71. 72. 76. 97. 240. 272. 301. 391.
Gömör vidék. 445.
Gönczy Soma. 139.
Görgei Artur. 232. 268. 402.
Görgey László ifjabb dr. 262. 285. 619.
Görgey Jászló. 438. 440. 537. 611. 614.
Görgey Lászlóné. 620.
Görgey Sándor. 162.
Görgény. 313.
Görömböly-tapolczai fürdő. 549.
Görömböly-tapolczai hidegforrás. 553.
Görögország. 293.
Gőzfürdő. 561.
Gőzmalom. 486.
Grach Mihály. 37.
Grassalkovics. 230. 231.
Gráf János. 456.
Gréb park. 417.
Grimm. 326.
Gross Béla. 392.
Gross Emil dr. 537.
Grosz Ernő. 422. 423. 628. 629.
Grósz József dr. 242.
Grósz József dr.-né. 490. 620.
Grósz Károly. 272.
Grósz Viktor dr. 611.
Gröningeni-egyetem. 362.
Grőber József. 259.
Grünwald Constantin. 597.
Grünwald Clovia. 597.
Gubás Kovács Mária. 220.
Gullner Gyula. 534.
Guttmann (Gencsi) Soma. 164. 256.
Gyenge András. 457.
Gyiokó Katalin. 242. 309. 639. 640.
Gyöngyös. 267. 284.
Gyöngyössy Ilona. 420.
Gyöngyi Izsó. 185.
Gyöngyösy Jánosné. 133.
Gyöngyösi Mátrai Laura. 157.
Gyöngyösy Sámuel. 237. 242. 285. 316. 646.
Gyöngyvirág-utcza. 475.
Győr. 271.
Győrffy Ida. 168.
Győrffy Vilma. 164.
Győrfyné Ilka. 163.
György kalocsai érsek. 384.
Győri N. 112.
Győr vármegye. 330.
Győri Vilmos. 158.
Gyulai Sándor. 161. 621.

Hadastyán-Egylet. 647.
Hahnelné Szabó Ilka. 160. 161.
Hajnik Károly. 274.
Hajduböszörmény. 254.
Hajós Kálmán. 611.
Hacker szálló. 151.
Hala János. 452.
Halaváts Gyula. 433. 434. 437.
Halász Henrik dr. 249. 286. 619.
Halász Henrik dr.-né. 618. 619.
Halász Hradil Elemér. 396. 399.
Halász Hradil Rezső. 398.
Halász Sándor dr. 232. 260.
Halifax korcsolyázó egylet. 648.
Halmay Imre. 163. 185—187.
Halmai N.-né. 185.
Halmi Gyula. 233. 287.
Halton Mary Miss. 190.
Haller József dr. gróf. 537.
Haller Stejko. 396.
Hallgató János. 503.
Hamburg. 287. 402. 560.
Haner Viktor. 619.
Hangács. 377. 378.
Hanva. 212.
Harangi Gyula. 256.
Harangi Menyhért. 530.
Harangi Pál. 84.
Harányiné. 145.
Haraszti György. 246. 287.

Harmath Emma. 134.
Harmat Ida. 134. 138.
Harmath Lujza. 148.
Harmath Sándor. 134. 145.
Harmath Sándorné. 134.
Hartenberg N. gróf. 597.
Harzslini Ferencz. 110.
Harzslininé. 110.
Hatvaniné Csillag Amália. 185.
Hatvani Károly. 185.
Hauser Rezső. 344.
Havas Sándor. 515.
Havi Mihály. 155. 410.
Hámori-tó. 648.
Háry Antal. 38.
Három rózsa. 578.
Háztartási Lapok. 257.
Heberling Erzsi. 139.
Hebrony József dr. 261.
Hegedűs Lajos. 179.
Hegedűs Lajosné. 134.
Hegyes-Drócsa. 328.
Hegyesi Mari. 148. 183. 187. 188. 189. 190.
Hegyköz. 354.
Heidelberg. 300. 315. 334. 335. 341.
Heilprin Mihály. 210. 237. 287.
Heine. 376.
Heinisch József. 362.
Heirat Ede. 487.
Heckenast G. 361.
Hekkel Károly. 256.
Helfer Béla. 269.
Heliconi ünnepélyek. 369.
Helnisch József. 94.
Helvey Laura. 161. 172.
Hendel Sámuel. 603.
Heőcsaba. 438. 532. 553.
Herczer Jób. 235.
Herke Lajos. 643.
Herman Ottó. 249. 425. 426. 427. 431. 433. 434. 435. 436. 630. 631.
Herz János. 283.
Hess Mihály. 381.
Hets Ödön. 349.
Hetényi Antónia. 134. 161. 185.
Hetényi Béla. 160.
Hetényi Béláné. 134.
Hetényi Elemér. 192.
Hetényi Emilia. 134.
Hevessy József. 257.
Heves vármegye. 34. 69. 71. 72. 97. 105. 231. 341. 355.
Heymann Klein. 290. 292.
Hiador. 255.
Hidassy és neje. 148.
Hidvégi Benő. 316. 420. 423. 611. 612. 625.
Hild József. 119. 120.
Hilger János. 38.
Hitelbank. 481.
Hitelintézet. 481.
Hirsch Ede. 533.
Hivatal Anikó. 391.
Hnilitschka Duczi. 629.
Hodiczius Ferencz. 602.
Hódmezővásárhely. 286.
Hoernes M. 434.
Hoffbauer Zsófia. 150.
Hoffmann család. 336.
Hoffmann (Havas) József. 480.
Hoffmann Károlyné. 435.
Hoffmann N. 401. 637.
Hóhér korcsma. 578.
Hoitsy G. 611.
Holecz András. 243. 288.
Hollandia. 400.
Holländer Gusztáv dr. 256.
Hollósy Cornélia. 138. 394. 396.
Homer József ifj. 618.
Homonnai Imre. 230.
Honán György. 454.
Honderü. 214. 579. 583.
Honműves, 105. 108. 109. 110.
Honti Henrik. 281.
Hontmegye. 284.
Honvéd Egylet. 646.
Honvéd lövölde. 647.

Hopf János. 307.
Horetzki Terézia Vositzné. 79. 80. 82. 83. 91. 93.
Horeczky Vilma báróné. 232.
Horkay Elemér. 259. 617. 618. 619. 621.
Hornyánszky Viktor. 266. 267.
Hortobágyi Lajos. 171.
Horváth Ádám. 369.
Horváth Béla. 530.
Horváth Boldizsár. 371.
Horváth Borbála. 316.
Horváth Gábor. 238.
Horváth József. 242. 332. 493. 608.
Horváth József dr. 71. 162.
Horváth József báró. 258.
Horváth Kálmán. 191.
Horváth Lajos. 288. 482. 492.
Horváth László. 473. 486. 488. 489. 490. 491.
Horváth Paula. 157.
Horváthné színésznő. 75. 149.
Hosszufalusy Gyula. 249. 288.
Hosszúfalusy Jánosné. 638.
Hosszúfalusy László. 249.
Hosszúfalusy Róza. 393.
Hosszúfalusy Sámuel. 451.
Hosszufalussy Sára. 624.
Hőke György. 602. 603.
Hönsch Vilmos. 533. 534.
Hölgyfutár. 217. 221. 222. 224 .283.
Hölgyvilág. 257.
Hőrész. 442.
Hubay N. 150. 156.
Huberth János. 258. 260. 261. 281. 617.
Huber Károly. 412.
Hubner Geographia. 572.
Hugó Viktor. 405.
Hunfalvy János. 584.
Hunfalvy Pál. 584.
Hunkár N. 586.
Hunyadi János. 419.
Hunyady József. 185.
Hunyadi Margit. 150. 165.
Hunyadi Mátyás. 387.
Hunyadi-utcza. 423.
Husz János. 212.
Husz park. 417.
Hutter Antal. 233. 234. 288.
Hradil Elemér. 396.
Hyrtl N. 345

Igaz Sámuel. 239. 275. 289.
Igazságügyi palota. 571.
Igló. 264. 271. 481. 560.
Igriczi. 317.
Ikervár. 293.
Ilosvay Lajos dr. 537.
Illing György. 228.
Illésy Sándor. 37. 57.
Intze-család. 381.
Ipariskola. 634.
Iparos ifjúsági önképző kör. 647.
Iparművészeti kiállítás. 623.
Ipolyság. 281. 284.
Istvánffy Gyula. 448.
Iványi Mihály. 575.
Ixel Soma. dr. 171. 180. 242. 248. 289. 611. 635.
Izabella. 104.
Izdentzy Antal. 4. 5. 578.
Izsó N. 150.

Jakabné. 149.
Jakabfalvi Dániel. 37.
Jakabfalvi Erzsébet. 240.
Jakab Lajos. 149. 167. 183.
Jakabfalvy Román. 235. 289.
Jakabovics János. 57.
Janicsárd József. 37.
Jankovics Béla. 376.
Jankovics Gyula. 158.
Janovits Ferencz. 475.
Jantsó Pál. 4. 6.
Jábreczky N. 39.

Jábróczky András . 576.
Jámbori József. 158.
Jámbor Pál. 255.
Jánosy Emil. 113. 133. 136. 137.
Jánosi N. 93. 113. 133. 163.
Jármy József dr. 423. 611. 617. 625. 630.
Járványkórház. 525. 526.
Jászai Mari. 163. 183. 186. 188.
Jászalsószentgyörgy. 306. 307.
Jászberény. 86. 151. 306. 307.
Jászberényi dalárda. 414.
Jászi Oszkár dr. 537. 547.
Jávorfiné. 150.
Jávorfy Károly. 139. 150.
Jegenyefürdő. 421.
Jelinek. J. 373.
Jelinek Péter. 487.
Jeney János. 113.
Jermann Magdolna. 398.
Jezsovics Mihály. 489.
Jéggyár. 555.
Jégverem. 513.
Jézus kutja. 449.
Joachim zeneművész. 402.
Joannovics György. 233. 331.
Jogász Kör. 635.
Jókai Mór. 150. 157. 178. 179. 186. 187. 223. 274. 333. 368. 402.
Jókainé Laborfalvi Benke Róza. 124. 134. 171. 172. 175-től 182-ig, 269.
Jókai-utcza 571.
Joób Mihály. 37.
Jordán Péter. 318.
Joseffy Rafael. 401.
Josika Miklós báró. 291. 311.
Jótékonysági egyesületek. 642.
Józsa Antal. 84.
Józsa Gábor. 34. 57.
Józsa Károly. 74. 84. 93.
József II. 452.
József főherczeg. 240. 310. 490.
József főherczeg nádor. 117. 335.
József laktanya. 537.
Juhász József. 289.
Juhász Sándor. 172. 174.
Juhászné Pajor Ágnes. 172. 174.
Julov Volni Vilmos. 156.
Juriga Ferencz. 501. 506.

Kacsóné Nyikos Katalin. 321.
Kaczander Áron dr. 242. 248. 289. 635.
Kaczander Nellike. 477.
Kadic Ottokár. 435. 630. 631.
Kaffka Ibolya. 618.
Kaffka J. 611.
Kaffka Margit. 347. 618. 619.
Kahle Bella. 477.
Kahle Frigyes. 502.
Kahle Izabella. 162. 163.
Kahle Wilt Janka. 162.
Kain Albert. 332.
Kajlinger Mihály. 635.
Kakas N. 140.
Kakasnyakvágás. 444.
Kalas Anna. 597.
Kalocsa. 307. 308.
Kantai József. 113.
Kander Gusztáv. dr. 536.
Kandia-utcza. 568. 578.
Kandra Kabos. 254. 281.
Kapczy János id. 460.
Kappan Tóbiás. 292.
Kapuczinusok, bécsi. 594.
Karacs Teréz. 214. 379. 380.
Karácsonyi Lázár. 240.
Karczag Vilmos. 407.
Karhut Boldizsár. 487.
Karikás N. 159.
Karla Bertalan. 259.
Karsa Mihály. 38.
Kassa. 17. 22. 24—30. 36—44. 48. 49. 66. 67. 76. 94. 98. 100. 111. 137. 152. 183. 233. 234. 246. 247. 270. 276. 277. 287. 308. 321. 337. 356.

357. 368. 378. 396. 399. 481. 560. 638. 642.
Kassai József. 233.
Kassai szinház. 129.
Kassay Győző. 171.
Kassay Sámuel. 228.
Katona József. 142. 311.
Katona József dr. 530. 537. 611. 635.
Katona Mihály. 240. 494.
Katz N. szinész. 89. 93.
Kazaliczky Antal. 174. 189.
Kazay László dr. 262. 619.
Kazai Mór dr. 486. 488. 489. 490.
Kazinczy Ferencz. 38. 40. 43. 136. 211. 214. 215. 216. 219. 233. 295. 305. 318. 359. 382. 383. 588. 599.
Kazinczy Gábor. 30. 211. 212.
Kazinczy József. 37.
Kazinczy önképzőkör. 217.
Kazinczy-utcza. 568.
Kazinczy-ünnepély. 211. 215. 216. 217. 607.
Kazinczy Zsófia. 588.
Kács. 281.
Kádas-utcza. 465.
Kádár Rezső dr. 618.
Káldi György. 360.
Kálmán István. 113.
Kálmán N. 104.
Kálniczky Endre. 234. 289.
Kán Antal dr. 255.
Kántorné. 92. 176.
Kántor szinész. 52.
Kárász Julia. 321.
Károly N. 108.
Károly István főherczeg. 335.
Károlyi gróf család. 70.
Károlyi György gr. 83.
Károlyi Gyula gróf. 392.
Károlyi István. 392.
Károlyi Lajos. 133. 142. 143. 144—146. 150. 157. 163. 187.
Kárpát-Egyesület. 417. 619. 648.
Kárpáthy György. 160.
Kászonyi Dániel. 38.
Kászonyi József. 262.
Kárászy György. 620.
Kávéház, első. 576. 577.
Kecskemét. 6. 86. 280. 314. 315.
Kecskés Károly. 133. 135. 137.
Kecskés Károlyné. 133. 137. 145.
Kecskés Róza. 138.
Kedves Margit. 618.
Keglevich Ágoston gróf. 379.
Keglevich Gábor gróf. 61.
Keglevics János gróf. 97.
Keglevich Miklós gróf. 71. 83. 84.
Kelcz Pálné. 638.
Kelemen Erzsébet. 2.
Kelemen László. 3.
Kelen János. 38.
Keller N. 70. 400.
Kemenczky Árpád. 396.
Kemenczky Kálmán. 227. 234. 255. 259. 289.
Kemény János. 94.
Kemény Rezső. 422.
Kemény Zsigmond báró. 359.
Kemnitzer-ház. 384.
Kende Katalin. 276.
Kendy Gusztáv. 134. 172. 174.
Kenedi Géza dr. 256.
Kepes-szálloda. 537.
Kerekes Aurél. 473.
Kerekes Kálmán. 139. 142. 146. 147. 150. 158. 185.
Kerekes Pál. 537. 543.
Kereskedők és Gazdák Köre. 647.
Keresztes. 381. 390.
Keresztes Dániel dr. 527.
Keresztesy Gábor. 141.
Keresztesy János. 38.
Keresztes Lászlóné. 276.
Keresztúri Lenke. 157.
Keresztesy Sándor. 5. 79. 85. 125. 154. 182. 290.
Keresztesy Ambrus. 110.
Keresztury N. 122.

Kerékgyártó Elek dr. 232. 234. 255. 256. 258.
Keszi N. 91.
Keszthely. 318. 369.
Kéler József. 38.
Képzőművészeti Társulat. 393. 396. 629.
Késmárk. 309. 310. 481.
Kétszeri Józsefné. 136. 170.
Kétzeri N. 112.
Kézy Mózes. 240.
Kilényi Dávid. 66. 100. 103. 151.
Kilényi Dávidné. 152. 154.
Kilényi János. 214.
Kilényi Klein Hermann János. 290. 292.
Kilényi társulata. 100. 101. 102.
Kinizsi Pál. 384.
Királyhíd. 564.
Királykút, diósgyőri. 161. 411.
Király János. 572.
Király látogatása. 521. 522.
Király Szathmáry György. 291.
Király-utcza. 554.
Kis István. 486. 489. 571.
Kis Jenő dr. 232. 291.
Kis József. 255.
Kis Károly. 263.
Kis Lajosné. 164.
Kis Sámuel. 382.
Kisa József .438.
Kisdedóvó. 643. 646.
Kisfaludy Károly. 382.
Kisfaludy Sándor. 128. 316. 369.
Kisfaludi-Társaság. 224. 226. 250. 306. 362.
Kishid-utcza. 384.
Kishunyad-utcza. 568.
Kis-Győr. 295.
Kis-Létha. 127.
Kismajor-utcza. 382.
Kis-Pérts. 453.
Kisrőcze. 502.
Kiss Bálint. 391.
Kiss Béla. 163.
Kiss Dávid-féle ház. 475.
Kiss Ferencz. 162.
Kiss Jakab dr. 495.
Kiss János. 110.
Kiss József. 291. 292.
Kiss Károly. 438.
Kiss Lajos. 232. 394. 612. 616. 621. 630.
Kiss N. 150.
Kiss Pista. 187.
Kis Veron, Krecsányiné. 186.
Kissházy Gyula.. 256.
Kisujváros. 568.
Kisujváros-utcza. 482.
Klapka György. 355.
Klapka József. 240.
Klastrom. 575.
Klár N. 139. 158. 160.
Klein Arthur dr. 527.
Klein Edc. 473. 474.
Klein és Ludvig. 260. 261. 262.
Klein Gyula Lipót. 228. 233. 292.
Klein Ignácz. 256.
Klein Jakab dr. 242. 252. 516.
Klein Károly. 487. 489. 490.
Klein Lázár. 293.
Klein Mór dr. 237.
Klein N. 254.
Klein Salamon. 248. 293.
Klestinszky József. 37.
Klir József. 473.
Klobusiczkiné grófné. 39.
Klobusiczky Ignácz. 70. 97.
Klobusiczky József. 32. 42. 46. 53. 76. 79. 243.
Klobusiczkyné. 97.
Klotild főherczegnő. 392.
Kmetty Pál. 332.
Knaisz Mihály. 235. 293.
Kócs Sándor. 486. 489.
Kócsi Lajos. 158.
Kocsisovszky Gusztáv. 137.
Koczián N. 629.

Kodru-Moma. 328.
Kodrus. 228.
Koháry Sámuel. 516.
Kohner Adolf. 396.
Kohn Ida. 477.
Kókai Lajos. 238.
Koleszár Andrásné. 451.
Kolin András. 490.
Koller József. 493.
Kolostor-utcza. 568.
Kolozsmonostor. 427.
Kolozsvár. 2. 4. 8—10. 75. 77. 94. 95. 127. 141. 152. 155. 172. 248. 269. 280. 289. 290. 314. 315. 328. 333. 366. 381. 382. 384. 560. 623.
Kolozsvári szinház. 139.
Kolozsy Sándorné. 561.
Komárom. 91. 151.
Komárom vár. 335.
Komáromi István. 37.
Komáromi Mariska. 416.
Komáromy Ferencz. 84.
Komáromy György. 37.
Komáromy Lajos. 150.
Komenius Ámos János. 363.
Komjáthy Gábor. 37.
Komjáthy János. 186.
Komlóssy Ferencz. 100.
Komlóssy Gyula. 158.
Komlóssy József. 162. 176.
Komlóssy N. 100.
Komlóssy-társaság. 368.
Komócsy József. 256.
Komoróczy Miklós. 186. 620.
Konek Sándor. 353.
Konstantinápoly. 222. 337.
Kontz József. 4.
Kontz Miklós. 260.
Kónya Pál. 606.
Koós László. 37.
Koos Soma. 612.
Kopácsi Juliska. 186.
Koplaló koresma. 579.
Korabinszky Joh. Mathias. 424.
Korcsolya-egylet. 648.
Kórház. 495. 498. 499. 520. 536.
Kórház katonai. 536.
Kórház, régi. 523.
Kórház, Szent István-. 537.
Kórház, új. 528. 529.
Kórházi bizottság. 519.
Kóris Kálmán. 622. 632.
Koritnyicza. 417.
Kormos József. 38.
Koroda Pál. 258.
Korona. 485. 492. 544.
Korona-fogadó. 584.
Korona-kert. 479. 481.
Korona-koresma. 578.
Korona-szálloda. 475. 506. 534.
Korona-terem. 137.
Korona-vendéglő. 4. 10. 113. 114. 131. 579.
Korponay Imre. 37.
Korponay József. 386.
Korponay Sámuel. 575.
Kossuth. 371.
Kossuth János. 483.
Kossuth Lajos. 571. 594. 598. 608.
Kossuth-szobor. 395. 418.
Kossuth-utcza. 368.
Kostyó Mária. 502.
Koszter Ilona. 618.
Kotsi János. 4. 5. 7.
Kotsi Jánosné. 4. 7.
Kotsi József. 4.
Kotz József. 163. 471. 473. 519. 640.
Kotz, Palóczy Judit. 162. 638. 640.
Kovács Elemér. 163.
Kovács Erzsébet. 156.
Kovács Gábor. 215. 219. 220. 224. 257. 259. 261. 294.
Kovács Gábor dr. 232. 255. 611.
Kovács Gyula. 256. 294.
Kovács Gyula dr. 250. 374.
Kovács István. 150. 158.
Kovátsi János. 110.

Kovács József dr. 154. 261. 543. 611. 627. 629.
Kovács Lajos. 184. 223. 227. 233. 259. 295.
Kovács Mihály. 182. 184. 362.
Kovács N. 94. 104.
Kovács Pál. 224.
Kovács Rugócz János. 605.
Kovács Sárika. 628. 629.
Kovács Sarolta. 348.
Kovásy Zoltán. 255.
Kovil-zárda. 339.
Kozi czigány. 451.
Kozma Andor. 588.
Kozma Elek. 420. 530.
Kölcsey. 416.
Kölcsey-kör. 311.
Kölcsei N. 145.
Köllner Károly. 537.
Köln. 502.
Kőmüvesné Anna. 157.
Könczöl Lujza. 169.
Königgrätz. 288.
Könyves Mari. 174.
Könyves N. 103. 127.
Könyvesné. 103.
Könyvnyomdászok önképzőköre. 647.
Körösy Anti. 113.
Körösy Ágnes. 113.
Körösy Ferencz. 113.
Körösy Kálmán. 113.
Körösi Mária. 139.
Körösy Mimike. 113.
Körösi N. 104.
Körösiné. 104.
Körösy Sándor. 76. 97.
Kőszeg. 151.
Kőszeghy N. 104.
Kőszegi Alajos. 75. 87.
Kövesi Albert. 174. 182. 183.
Kövesi Albertné. 187.
Kövesiné Iványi Mariska. 174.
Kövesi Róza. 175.
Kövessy N. 163.
Kövessy Sarolta. 166.
Közegészségügy. 492. 499.
Közfürdő. 562. 563.
Közkórház, régi. 493. 500—513. 516. 518.
Közművelődési Egyesület. 346.
Közművelődési Egylet. 595.
Közművelődési és Múzeumegyesület. 266. 610. 633.
Közoktatás. 283.
Közvélemény. 259.
Krajnik József. 37.
Kraudy József. 387.
Krasznay Mihály. 142. 147.
Krausz Lénárd. 70. 75.
Krecsányi Ignácz. 145. 162. 163. 186.
Krecsányi Sarolta. 186.
Kreutzmayer Ferencz. 10—11.
Kreuzer Béla. 619.
Kreuzhuber N. 70.
Kriviai Gyioko Katalin. 242.
Krizsanovszky József. 420.
Krón N. 440.
Kronegk J. Fridrik. 358.
Krupiczka N. 597.
Kruspér István. 249. 295—298.
Kubay Pál. 82. 83. 89. 93. 105.
Kubayné. 105.
Kubik Béla. 635.
Kubik Mariann. 629.
Kubinyi Gyula. 614.
Kubinyi-Vahot. 424.
Kufstein. 588.
Kulcsár Károly. 256. 608.
Kulcsár Mária. 458.
Kulcsár N. 11. 17.
Kun Árpád. 385.
Kun Bálint. 299.
Kún Bertalan. 234. 237. 241. 242. 299. 301. 481. 519. 594.
Kún Bertalan ifj. 255.
Kun István. 519.
Kun János. 71. 74. 75. 371. 384. 598.

Kún József. 393. 398. 400. 484. 485. 486. 601.
Kun József dr. 247.
Kun József dr., barabási. 299.
Kún József-alapítvány. 595.
Kun Julianna kisujszállási. 327.
Kun Kálmán. 227. 417. 489. 491. 611.
Kun Kálmán, kókai. 300.
Kun Kálmánné. 620.
Kun Lajos. 116. 122. 300. 385. 643.
Kun Margit, kókai. 300. 419.
Kún Miklós. 230. 251. 252. 384. 462. 464. 574. 643.
Kun Miklós, kókai. 300. 301.
Kun Pál, kókai. 255. 256. 300.
Kun Tamás kókai. 248. 300.
Kun Zoltán, kókai. 248. 302.
Kún-Szent-Miklós. 86.
Kuti Adél. 629.
Kuti Zsuzsánna. 381.
Kutyakaparó csárda. 578.
Kühne Adolf. 649.
Kühne Andor. 649.
Kürcz Jakab dr. 259. 260. 630.
Küry Klára. 189. 190.

Laborfalva. 170.
Laborfalvi Róza, Benke Judith. 124. 141. 177—182. 269.
Laczkó Gergely. 134.
Lajosné. 103.
Lakatos Antal. 454.
Laktanya-utcza. 554.
Landerer Anna. 86.
Landerer Ludovicus. 248.
Landerer N.-né özv. 256.
Langász. 443.
Langh Mihály. 238.
Lang Károly. 473.
Lang N. 38.
Latabár Dezső. 314.
Latabár Dezsőné. 157.
Latabár Endre. 124. 129. 138. 148. 149. 150. 156. 314. 508.
Latabár Endréné özv. 154. 161.
Latabár Kálmán. 158.
Latabár-kripta. 210.
Latabár társulata. 130. 133. 134.
Latkóczy Ágoston. 391. 392.
Latkóczy Ágostonné. 392.
Latkóczy Hermin. 391.
Latkóczy János. 392.
Latkóczy Jánosné. 392.
Latkóczy Kálmán. 391.
Latkóczy Lajos. 391.
Latkóczy Lajosné. 392.
Latkóczy László. 391.
Latkóczy Matild. 392.
Latkóczyné. 160.
Latorvár. 616.
Lauka Gusztáv. 258.
Lavotta János. 2. 410.
Laxenburg. 318.
Lábassy kanonok. 39.
Láczay Szabó György. 486.
Lánczhíd, budapesti. 600.
Láncz Hornyák Viktor. 260.
Lánczy Ferencz. 38.
Lánczy Leó. 611.
Láng Ádám. 94. 105. 151.
Láng Berta. 138.
Láng Boldizsár. 139.
Láng Egon. 259.
Láng Emilia. 110.
Láng Etel. 157.
Láng Ilona. 187.
Láng Irén. 157. 160.
Láng János. 105.
Láng Lajos. 10. 487.
Láng Móricz. 103.
Láng N., szinész. 12. 79. 91. 93. 108. 170.
Láng Ottó. 228. 256—470. 491.
Lángné, szinésznő. 12. 105. 108. 110.
Láng társulata. 103.

Lányi Ernő. 172. 414. 418. 420—423. 617. 619. 621. 624.
Lányi Ernő ifj. 625.
Lányi Lajosné. 421. 422.
Lászi Vilmos. 136. 163. 168. 169.
Lászinó Etel. 168.
László Árpád. 628.
László József. 94. 105. 134.
László N. 103. 106.
Lázár Béla dr. 624.
Lázár György. 335.
Lázár Margit. 186.
Lähne és Strenge czég. 571.
Leányegylet. 642.
Ledovszky Gizella. 190.
Ledofszky Mariska. 186.
Leffler Gottlieb. 493.
Lehel. 385.
Lehoczky Florentina. 357.
Lehoczky József. 38.
Lekky István. 303.
Lelenczház. 595.
Lenau Miklós. 376.
Lendvay Ilka. 157.
Lendvay Márton. 115. 124. 137. 145.
Lendvay Mártonné. 391.
Lendvay N.-né. 176.
Lendl Adolf dr. 613. 614.
Lenhossek. 286.
Lengyel Béla. 327.
Lengyel Lajos. 411. 478.
Lengyelország. 287. 320. 330. 416.
Lengyel Sámuel. 70.
Lengyel Sámuelné. 639.
Lenwall N. báró. 321.
Leopold király. 320.
Leövey Aranka. 161.
Leövey Ilka. 161.
Leövey N. 159.
Leszih Andor. 233. 303. 304. 433—435. 612. 618. 621. 625. 626. 627. 630. 631. 634.
Leszih Lajos. 411.
Lessing. 275.
Lédig Árpád. 619.
Légrády-testvérek. 283.
Lénárt N. 145.
Léva. 288.
Lévay József. 132. 181. 211. 212. 215. 217. 218. 241. 242. 304—306. 387. 415. 530. 594. 599. 600. 607. 608. 609. 611. 618. 621. 624. 647.
Lib Ferencz. 378. 379.
Liber Niger. 450. 455.
Lichtenstein Dávid. 117.
Lichtenstein József. 250. 251. 252. 473.
Lichtenstein László. 534. 537. 612.
Lichtensteinné Darvas Malvin. 480.
Lieb Mihály. 388.
Lieb N. 379.
Ligeti Mari. 186.
Ligeti N.-né. 184.
Lillafüred. 648.
Lipcse. 232. 357.
Lippay Béla. 306. 567.
Lippay Lajos. 232. 306.
Liptai Laura. 174.
Liptai Mária. 2.
Liptószentmiklós. 285.
Liptó vármegye. 372.
Liszkay Gubás Ferencz. 219.
Liszt Ferencz. 403. 409.
Littrow N. 373.
Lobhardtsberger János. 506. 513. 514. 561.
London. 222. 232. 275. 299. 402.
Lonovich József. 236. 244. 282. 307. 308.
Lonovics Józsefné. 138.
Lónyay Gábor. 48. 72. 97. 240.
Lónyay László, nagylónyai és Vásárosnaményi. 244.
Lorándi N. 185.
Lorántfi N. 400.
Lórántffy Zsuzsanna. 363.
Losendorfer Nándor. 419.
Losoncz. 278. 318. 321. 342. 364.

Losonczy Erzsébet. 451.
Lossonczi Farkas Károly. 117. 121. 122. 460. 472. 473. 475. 478. 480. 482.
Lossonczy István ifj. 613.
Lossonczy József. 46. 84.
Losonczy Pista. 164.
Lovász N. 148.
Lőcse. 249. 333. 560.
Lőcsei Seltenreich Emma. 227. 308.
Lubrincz Julia. 185.
Lucien Simon. 400.
Luchesi-Palli herczeg. 292.
Luczi koresma. 495. 578.
Ludvig N. 254.
Lukácsy Sándor. 139. 161. 169.
Lukácsyné. 139.
Luther Márton. 291. 337.
Luzsénszky báróné. 70.
Lux N. 38.
Lütgendorf Ferdinánd báró. 326.
Lyceum. 612.

Maán Jolán. 150.
Maczedonia. 329.
Maer Mátyás. 379.
Magasházy Béla dr. 625. 630.
Magasházy Ilonka. 628.
Magurányi András. 453.
Magyar Államvasuti altiszti kör. 647.
Magyar huszár. 445.
Magyari színész. 75.
Magyar János. 113.
Magyar Könyvszemle. 263.
Magyar Kurir. 42. 68.
Magyar Nemzeti Múzeum. 262. 321.
Magyar Pantheon. 326.
Magyar Tudományos Akadémia. 307. 322. 329.
Majercsik József. 259.
Majer Károly. 503.
Majevszky N. 598.
Major József. 603. 605.
Majoros Mihály. 456.
Major-udvar. 470.
Major-utcza. 568.
Majláth György. 307.
Majláth József gróf. 325.
Majláth Sándor. 103.
Majthényi Flóra. 258.
Majthényi Gábor. 84.
Majthényi Mihály. 117.
Majthényi Pál. 585.
Majthényi Pálné. 84. 508.
Makay Zsigmond. 158.
Maklári János. 235. 308.
Malagecs Ferencz. 577.
Malagetz Ferencz. 577.
Mammuth-agyar. 439.
Mansberger Jakab. 157. 160.
Mansfeld Colloredó gr. 292.
Manilovics püspök. 339.
Manó Mihályné. 451.
Marastoni. 392.
Marczellné. 138.
Marczinkey Elek. 379. 380. 382.
Margó Cecilia. 188.
Margó Emilián. 220. 242. 308. 519.
Markó-ház. 382.
Markó László dr. 309. 419. 525. 527. 611. 614. 635. 648.
Markó László dr.-né. 621.
Markó N. 161.
Marksteiner Ferencz. 487.
Markusovszky Béla. 310.
Marosfy Sándor. 150.
Marosvásárhely. 10. 315.
Maróthy Margit. 187.
Martin József. 597.
Martin Károly. 472. 473. 474. 479. 482. 597.
Martonffy Béla. 256.
Marusák Pál. 233. 310.
Marxner Ernő. 619.

Marxner Hermin. 621.
Matolcs. 282.
Matolcsi István. 311.
Matuscsák István. 486. 489.
Matusekné. 150.
Matyók. 632.
Matyóföld. 632.
Mauer Károly. 649.
Mayer Anna. 288.
Mayer Rezső. 117. 502.
Mayewszky N. 597.
Máday Károly. 606.
Mándoki N. 163.
Máramaros. 276.
Máramaros-Sziget. 481.
Mária I. 384.
Mária Terézia. 452.
Mária Valéria főherczegnő. 639.
Máriássy András br. 57.
Máriássy generális br. 37.
Máriássy István. 240.
Máriássy Zsigmond Gusztáv. 37.
Márk-tér. 487.
Márkus Emilia. 174.
Márton József. 113.
Márton Józsefné. 113.
Mártonfi Frigyes. 134.
Máry Pál. 461.
Mátéffy N. 94.
Máthé Ferencz. 259.
Mátrai István. 139.
Mátray Gábor. 401.
Mátray Lajos. 227. 233. 311.
Mátray Laura. 133.
Mátray Mari. 133. 138. 139.
Mátray nővérek. 134.
Mátyás király. 384.
Máyer Anna. 243.
Mázer-ház. 479.
Mázer Teréz. 477.
Medgyesy Ferencz dr. 398.
Medve Pál. 458.
Medve, színész. 4. 6.
Megyeház-utcza. 568.
Megyeri Emma. 157.
Megyesi N. 109. 127. 128.
Meiszner-féle lovarda. 114.
Melczer Gyula. 172. 173. 312.
Melczer Gyuláné. 638.
Melczer János. 117.
Melczer László. 611.
Meller Simon. 379.
Melocco Péter. 562.
Mendel altábornagy. 521.
Mendl lovag. 502.
Mentőegyesület. 489.
Mercse N. 230.
Mercse Sándor. 263.
Meskó Jakab br. 38.
Mestrovics N. 597. 598.
Mezei Ernő. 256.
Mezei N. 150.
Mezei Péter. 184.
Mezei Vilmos. 148.
Mezey N. 381.
Mezőcsáth. 642.
Mező-Csáth. 302. 354. 357.
Mezőgazdák társasegylete. 647.
Mező-Keresztes. 277. 522.
Mezőkövesd. 390. 620. 626. 642.
Mezőtur. 375.
Méhes-család. 381.
Mélyvölgy-utcza. 568.
Mérnökegyesület. 635.
Mérnök és Építész Egylet. 635.
Mészáros Ferencz. 413.
Mészáros Lajos. 163.
Mészáros Lázár. 599
Mihalik József. 378.
Mihalkovics Béla. 323.
Mihalkovits N. 286.
Mihalovics Sándor. 477.
Mihanovich Karolina. 242.
Mihályi 367.
Mihálovics Pál. 163.
Miklóssy Gyula. 164—167.
Miklós Gyula ifj. 256.
Miklós Gyula id. 254.

Miklós Ferencz. 117.
Miklóssy Ilona. 187.
Mikei N. 145.
Mikszáth Kálmán. 255. 258.
Mikuleczky István. 259. 413. 414. 417.
Mikuleczky Istvánné. 385.
Mikuleczky N. 608.
Milecz Gáspár. 605.
Milkó Izidor. 255. 258.
Mindszenti anyaegyház. 594.
Mindszent-uteza. 568.
Mindszenty Gedeon. 361.
Minorita-atyák. 594.
Minorita-zárda. 497.
Miniriták temploma. 475.
Miskolcz-Borsodi Egyesület. 647.
Miskolcz és Vidéke. 257. 258.
Miskolczi athléta kör. 283.
Miskolczi C. Gáspár. 249. 312.
Miskolczi Daláregylet. 309.
Miskolczi Friss Ujság. 261.
Miskolczi Henrik. 227. 230. 314.
Miskolczi Heti Szemle. 261.
Miskolczi Hirlap. 262.
Miskolczi István. 315.
Miskolczi képes naptár. 134.
Miskolczi kocsonya. 445. 446.
Miskolczi Kölcsönös Önsegélyző Hitelszövetkezet. 400.
Miskolczi Napló. 261. 287.
Miskolczi népdalok. 447.
Miskolczi Néplap. 258.
Miskolczi női ipariskola. 394.
Miskolczi P. István. 315.
Miskolczi Polgáregylet. 309.
Miskolczi ref. főgimnázium. 394.
Miskolczy György .4. 5. 13. 14. 17. 20. 21. 24. 28. 29. 44. 56. 66. 68. 74. 76. 89. 228. 313.
Miskolczi Pál. 253. 254. 255. 315. 316. 418. 420. 413—416.
Miskolczy Pálné. 316.
Miskolczy Simon. 620.
Miskolczi Simon János. 134. 154 227. 624. 625. 630.
Miskoltzi Tántz. 441.
Misley Károly. 241. 316.
Mitrovics Gyula dr. 272. 621. 624.
Mocsáry Erzsébet. 238.
Mocsáry Johanka, botsáry. 321.
Mocsáry Lajos. 600.
Mocsáry Pál. 70. 84.
Mocsolyás. 616.
Moesz Sámuel. 70.
Molnár Antal. 241. 244.
Molnár Bertalan. 639. 643.
Molnár Béla. 316.
Molnár Endre. 161.
Molnár György. 134. 135. 136. 137. 161. 215. 305.
Molnár János. 438.
Molnár József. 602. 612. 613. 617. 625.
Molnár Karolina. 79. 91.
Molnár Lajos. 233. 255. 256. 316.
Molnár N. 211.
Molnár Sámuel. 239. 275. 289. 459.
Molnár Sándor. 84. 93.
Molnárné Heténvi Laura. 134.
Monor, h. n. 294.
Moór Anna. 2.
Moravcsik Ernő dr. 537. 544.
Morelli Gusztáv. 233.
Morvay Antal. 174.
Moskovisch Lajos. 250. 316.
Moson vármegye. 265.
Moszkva. 329.
Moteschitzky N. 232.
Mőes Móricz. 317.
Muhi puszta. 623.
Munkács. 265. 390. 548.
Munkácsy Flóra. 124. 136.
Munkácsy Mihály. 388. 389. 390.
Munkácsi püspök. 550.
Munyai Eugénia. 162.
Muraközy Éva. 53.
Murányi N., szinész. 65. 76.

Murányiné, színésznő. 12.
Murányi Zsigmond. 12. 98. 170.
Musiczky kapitány. 570. 596. 597. 598.
Muzsa Gyula. 537.
Műcsarnok. 394.
Mű- és Zenekedvelők Otthona. 647.
Müller Gyula. 214.
Müller Vilmos. 618.
München. 391. 392. 393. 396. 398. 399.
Művészet. 378.

Nagybánya. 156. 313. 376. 398. 399. 648.
Nagy Barnabás. 61.
Nagybecskerek. 240.
Nagy-Doba. 381.
Nagydobó. 380
Nagy Ferencz dr. 317. 354. 450. 451. 558. 561. 618. 622. 628. 634.
Nagy Ferencz és neje. 148.
Nagy Gedeon. 460.
Nagy Ignácz. 221. 222. 242. 611.
Nagy Imre (regéczi) . 248. 317.
Nagy István. 75. 172.
Nagy József. 110. 113.
Nagykálló. 337. 368.
Nagykáta. 61.
Nagy Károly. 288. 296.
Nagy Kázmér. 333.
Nagy Lajos ifj. 103.
Nagy Lujza. 136. 137. 145. 163.
Nagy Mihály. 75. 243. 269. 288.
Nagymihály, h. n. 293.
Nagy-Mon, h. n. 381.
Nagy N. színész. 79. 80. 103. 104. 108.
Nagy Sámuel. 382.
Nagy Sándor. 98.
Nagyszeben. 339. 340. 341. 560.
Nagyszombat. 474.
Nagy Tivadar. 649.
Nagyujváros. 568.
Nagyvárad. 11. 99. 100. 127. 152. 220. 269. 274. 284. 328. 334. 369. 382. 453.
Nagyváthy János. 249. 318.—321.
Nagyváthy Ferencz. 318.
Nagyváthy Kálmán. 321.
Naményi Lajos. 384.
Napoleon. 379.
Náday N. 148. 159.
Nádaskay András. 240. 247.
Nádasdi István. 453.
Námesztó. 368.
Nána. 285.
Nápoly. 292.
Nemere. 255.
Nemes-Bikk. 270.
Nemes Károly. 321.
Nemzeti casino. 172. 241. 481. 567. 598. 599. 600. 601. 605.
Nemzeti Szalon. 396.
Nemzeti Szinház. 145. 159. 160. 163. 165. 169—172. 181. 186. 228. 269. 270. 275. 411. 414. 421. 422. 627—629.
Nemzeti Szinház, budapesti. 144. 174. 402. 406. 410.
Nendtvich. 550.
Netter Erzsi. 629.
Neuhauser Ferencz. 381.
Neumann Bertalan dr. 259.
Neumann Henrik. 249. 321.
Neues Pester Journal. 273.
New-York. 287. 288. 314. 406—408.
Négyesi Szepessy Józsefné. 238.
Némethyné Eötvös Borcsa. 149. 150. 156. 161.
Németi Ferencz. 98.
Németh György. 142. 149. 150. 157.
Némethy Gizella. 157.
Némethy György. 89. 93. 133. 142. 149. 150. 157. 161.
Némethy Kornélia. 168.
Némethy Pál. 234. 245. 321. 603.
Németh Imre dr. 260.

Németh János. 186.
Németország. 87. 233. 280. 283. 290. 303. 338. 343. 394. 515.
Német szinház, pesti. 410.
Népkonyha. 641.
Népkert. 418. 489. 529. 566.
Népkerti vigadó. 569.
Néprajzi Társaság. 627.
Nikó Lina. 168.
Nyilas Sámuel. 157. 237. 242. 321. 322. 639.
Nyirbátor. 366.
Nyiregyháza. 157. 583.
Nyiri N. 148.
Nyitra vármegye. 113.
Nógrády János. 172.
Nógrádi Lapok. 284.
Nógrád vármegye. 278. 342. 347.
Novara-expeditio. 345.
Noszticzius Pál. 175.
Novák Ernő dr. 636.
Novák Jakab. 576. 577.
Nozdroviczky Jenő. 259.
Nőegylet, ág. hitv. ev. 640. 641.
Nőegylet, izraelita. 640. 641.
Nőegylet, római katholikus. 640. 641.
Női filléregyesület, református. 481. 636. 637.
Női ipar. 637.
Nőképző egyesület. 637.
Nubia. 288.
Nyárád. 585.
Nyéki Pál. 2.

Oberti János. 157.
Oberti Károly. 150.
Obertiné. 150.
Óhuta. 631.
Okolicsányi Emánuel. 245.
Okolicsányi Ferencz. 245.
Okolicsányi-féle ház. 209.
Okolicsányi János. 14. 103. 638.
Okolicsányi József ifj. 247.
Okruczky Aurél. 252.
Olaszország. 221. 265. 280. 343. 391. 393. 394.
Olasz színészek. 188. 292. 293.
Oláh M. 441.
Óliszka 135.
Olvasó- és közművelődési egyesület. 647.
Olvasó-kör. 609.
Ónod. 275. 313.
Ónodi Adolf. 248. 322. 323.
Opera-előadások. 65—66.
Orczy Bódog. 406.
Orczy Gyula. 256.
Ormay Géza. 619. 237.
Ormódy Bertalan. 324.
Ormódy Vilmos. 250. 325.
Országh János. 113. 114.
Oroszország. 329.
Oroszfáji Pergő Czélesztin. 78—83. 93. 109.
Oroszfáji társulata. 77—85.
Országos Magyar Gazdasági Egyesület. 321.
Orsz. m. kir. iparművészeti iskola. 400.
Ország Mihály. 384.
Ország Tükre. 226.
Ó-Ruzsin. 426.
Orvos- és gyógyszerészegylet. 634.
Orvosszövetség. 635.
Óváry Miklós. 21. 32. 71.
Ózd. 642.
Ökrös Bálint. 253.
Őrház. 513.
Őrtanya. 473. 475.
Őrtorony. 473. 484. 485. 488. 491.
Ötvös Gábor. br. 39.

Page Dávid. 276.
Pajor Emilia. 169.
Paksi Szathmáry József. 460.

Palaeolith-kor. 426. 431. 434.
Palatkai N. 112.
Palesch Béla. 619.
Palkonya. 99.
Palóczók. 632.
Palóczy Judit. 279. 640.
Palóczy László. 15. 45. 58. 70. 71. 76. 175. 221. 244. 245. 246. 279. 325. 359. 371. 415. 585. 586. 600. 640. 643.
Palóczy N. 227.
Palóczy-utcza. 536. 568.
Panyity András. 452.
Papmező-Vallány. 330.
Palmyra herczegnő. 232.
Papp Dezső. 162. 255. 411. 412. 414. 416—418.
Papp Elek. 490.
Pap István. 440.
Papp János ifj. 618.
Papp Károly dr. 435. 436. 630. 631.
Pap Laura. 163.
Pap malom. 454.
Pap Mihályné. 57.
Papné Perczel Mari. 185.
Papné Szabó Pepi. 139.
Papszász György. 56. 71.
Papszász József. 57. 71.
Papszer. 588.
Parcsetich György. 576.
Paskievitz tábornok. 284.
Pasteiner Győző. 486. 488.
Patay Gyuláné, báji. 636.
Patay Józsefné. 84.
Patay Sámuel. 37.
Pataky-család. 381.
Paukovics N. 550.
Paulikovics Gyula. 486. 489.
Paulikovics Lajos. 214.
Paulikovits János. 76.
Paulay Ede. 159. 160.
Paulay Edéné. 133. 159.
Payer Gyula. 490.
Pazár István. 554. 558. 559. 560.
Pál György. 261.
Páll Ferencz. 37.
Pály Elek. 110.
Pály Lóra. 110.
Pályné. 110.
Pály N. szinész. 66. 79. 94.
Pálffy Mór gróf. 645.
Pálmay Ilka. 172. 190. 258.
Pápa. 265. 560.
Pápai N.-né. 65.
Páris. 141. 222. 287. 296. 297. 299. 355. 391. 393. 399. 402. 406. 396. 398.
Pártényi János. 134. 139. 150.
Párthényi N. 89.
Pártényiné Várady Antonia. 139. 142. 146. 150.
Pártos Etel. 185.
Pásztor Dániel. 217.
Pásztor József. 619.
Pásztor Sámuel. 368.
Pásztor Zoltán. 418.
Pázmán Alajos. 327.
Pázmán Mihály. 137. 156.
Pázmán N. 112. 502.
Pázmánné. 136.
Pechio tábornok. 597. 598.
Pecze árok. 517.
Pecze köz. 568.
Pecze meder. 554.
Peregi Gyula. 487.
Perecsen. 380.
Perényi József br. 37.
Pest. 10. 11. 12. 18. 20. 25. 33. 38. 47. 53. 61. 65. 67. 86. 87. 92. 93. 100. 105. 111. 118. 151. 154. 165. 170. 176. 212. 213. 231. 233. 246. 271. 272. 274. 289—295. 302. 305. 308. 311. 318. 321. 324. 325. 329. 331. 339. 342. 345. 350. 356—359. 369. 372. 379. 383. 391. 392. 401. 402.
Pesti Hirlap. 226. 267. 281.
Pesti Napló. 273. 281.

Pesti szinjátszó társaság. 11—17.
Pest vármegye. 2. 10. 12. 14. 15. 18—20. 33. 35. 113.
Peszkár Theodor. 493.
Peterdy Sándor. 172.
Pethő Gyula. 249. 327. 328.
Petich Zsuzsanna. 493.
Pető Mihály. 450. 451.
Petőfi Sándor. 132. 209. 311. 373.
Petőfi-szobor. 336. 337. 405.
Petőfy Társaság. 223. 226. 250. 269. 270.
Petőfi-utcza. 630.
Petrecsi János. 572.
Petró József. 243. 329. 417. 611. 620. 628. 639. 640. 649.
Petrovits Gyula. 328.
Petrovits István. 327.
Pfeiffer Ferdinánd. 326.
Péchy Antal. 38.
Péchy József gróf. 38. 39. 48. 49. 57.
Péchy Tamás. 37.
Pécs. 417. 560.
Pécsi dalárda. 414. 416.
Pécsi János. 37. 396.
Péry Ilona. 347.
Péterfi József. 255.
Péterffy Kálmán. 257.
Péter Károly. 630.
Péter Pál. 632.
Pfliegler Imre dr. 527. 649.
Pfliegler J. Ferencz. 534.
Philadelphia. 287.
Philippovitsné. 142. 146.
Piacz-utcza. 578.
Picus János. 367.
Pick Jakab. 486. 489. 534.
Pilta Ádám. 117.
Pilta Jánosné. 117. 242. 243. 638. 639. 640.
Pilta Mihály. 214. 329. 460.
Pilta Miklós. 117.
Piller Ignácz. 37.
Pinczék. 588.
Pintér Ákos. 159. 227. 329.
Piotkrow. 287.
Piskoty Jánosné. 241.
Pitypalatty élczlap. 258. 259. 283.
Placht Ilonka. 628.
Platen Ágost. gróf. 376.
Platthy Ida. 355.
Plósz Sándor dr. 325.
Plotényi Nándor. 404.
Podmaniczky-család. 585.
Podmaniczky Frigyes. báró. 583. 584. 587.
Pogány Bertalan. 619.
Polgár egylet. 481. 601—609.
Polgár Sándor. 185.
Policzer Ida. 477.
Politzer N. 321.
Pollák Hermann. 329.
Poltaniné. 112.
Pólya József. 302.
Polyák Lajos bökényi. 387.
Pompéry-család. 329.
Pompéry György. 330.
Pompéry János. 223. 228. 255. 329. 330.
Pongor Lajos. 259. 486. 489.
Pongrácz János. 37. 48.
Pongrácz Nagy Miháli László. 333.
Popper Alajos. 331.
Popper József dr. 242. 248. 332. 506. 507. 511. 512. 514. 516. 522. 523. 524. 527. 528. 635.
Porcs János. 227. 254. 256. 259. 332. 420. 423. 492. 611. 615. 617. 621. 630.
Poroszkay Judit. 352.
Portörő Szabó Mihály. 453.
Porzsolt Kálmán. 258.
Pósa Gábor. 37.
Posfai Ella. 182.
Pották L. 611.
Potyka Kati. 446.
Pozner Gábor. 644.
Pozsony. 66. 85. 151. 265. 277—280.

285. 299. 324. 343. 344. 369. 424. 560.
Prága. 302. 329. 405.
Prágay Lajos. 241.
Prém József dr. 258.
Prielle Kornélia. 138. 144. 159. 160. 165. 186. 187.
Prielle Péter. 136.
Prihradny Miklós dr. 621.
Prónay József. 247.
Puchlin János. 333.
Puky Antal. 37.
Puky Ignácz. 597.
Puky István. 75. 84. 93. 103. 451.
Puky László. 621.
Puky Mihály bizáki. 386.
Pukkancs korcsma. 579.
Pulszky Ferencz. 379.
Putnok. 481.
Putnoki Béla dr. 261. 333. 622.
Püspöki-féle ház. 598.
Püspöki Imre. 158. 160.
Pvach Pál (miskolczi). 333.
Pyrker János László érsek. 244. 401. 402.

Quártély-ház. 45. 465.

Radnotfáy-alapítvány. 148.
Radvány Dezső. 309.
Radvány István. 309. 473. 478.
Radvány Lénárd. 309.
Radvány Regine. 309.
Radvánszky Albert. 460.
Radvánszky Béla báró. 624.
Ragályi István (kiscsoltói). 21. 243. 335.
Ragályi János. 75. 84.
Ragályi József. 2. 13. 326.
Ragályi Károly. 121. 246.
Ragályi Kristina. 238.
Ragályi Tamás. 325.
Ragályi Zsigmond. 241.
Raics János. 341.
Rajner Károly. 37. 57.
Rajz János. 150.
Rakodczay Pál. 185.
Rapaics őrnagy. 221.
Rappó Ferencz. 150.
Rasmusen Sarah. 637.
Rácz Ádám. 217. 237. 241. 242. 247. 253. 263. 282. 333. 346. 364. 473. 519. 566. 646.
Rácz György dr. 612.
Rácz Gyula. 174.
Rácz János. 71. 113. 115. 247.
Rácz K. Jenő. 440. 630.
Rácz József. 249. 334.
Rácz Márton. 334.
Rácz N. 453.
Rácz Ödön. 334.
Rácz Sándor. 110. 133. 214. 334.
Rácz Zsuzsanna. 249. 269. 334.
Ráczkevi István. 334. 335.
Ráday gróf. 141. 284.
Rákócz. 260.
Rákóczi Ferencz II. 233. 347. 444. 614. 628. 648.
Rákóczy György I. 363.
Rákóczi-kiállítás. 620.
Rákóczy Zsigmond. 341. 363.
Rákossy Márton. 113.
Rátonyi Ákos. 187.
Rátz N. 108.
Rátz György. 212.
Rátz Sándor. 82. 83. 91.
Recht Sándor. 420. 221. 617. 619. 621. 624. 625.
Redl báró. 284.
Regéczy Imre. 635.
Regéczy Nagy István. 602.
Regéczy Nagy Miklós. 494.
Reggeli Ujság. 262.
Reichard Piroska. 347.
Reichmann Ármin. 562. 563.
Reiner Antonia. 163. 166.

Reisz (Rácz) József. 256.
Reiszmann N. 109.
Reményi Adrienne. 408.
Reményi Antal. 231.
Reményi Ede. 136. 138. 336. 376. 401—408-ig.
Reményi Katalin. 376.
Reményi Tibor. 408.
Resovszky Jakab. 548.
Reviczky Ádám gróf. revisnyei. 244. 245. 264. 269. 292. 326. 355. 444. 605.
Reviczky báró. 95. 96.
Reviczky Gyula. 258.
Récsey. 516.
Réczey Zsigmond. 473.
Rédl Róza. 391. 392.
Régészeti és Embertani Társulat. 426.
Répáshuta. 438.
Répászky Alajos. 639.
Répászky Béla. 630.
Répászky Lajos. 337.
Réső Ensel Sándor. 441. 445.
Réti Laura. 190.
Réthy Mihály. 133.
Rév N. 440.
Révész Bálint. 242.
Rhem János. 401.
Rhédey-ház. 8—10.
Ries Hermin. 258.
Rimaszombat. 185. 272.
Rimaszombati dalárda. 414.
Risz Pál. 235. 239. 337.
Robiesek Emánuel. 255.
Rohde Tivadar. 232.
Rohn N. 326. 357.
Roller István. 487. 525.
Rolly Istvánné. 84.
Róna József. 395.
Rónayné. 139. 150.
Rónay Gyula. 139. 148. 150.
Rónay Zoltán dr. 537.
Róth Adolf. 249. 337.
Róth Jakab. 338.
Róth Miksa. 486. 488.
Róth Sámuel. 337.
Róthkrepf. 151.
Rott Amália. 163.
Rott Etel. 163.
Rott Mari. 157. 161. 174.
Rozália N. 108.
Rosnyó-Bányai. 454.
Rozsnyó. 140. 309. 416. 418. 481.
Rozsnyay Károly. 621.
Röck Antal. 390.
Rubens. 389.
Rubinstein Róza. 477. 478.
Rudics báró. 352.
Rudnyánszky Gyula. 256.
Rudolf-laktanya. 536. 571.
Rudolf trónörökös. 413.
Ruffy Pál. 537. 543. 546.
Ruttkay Imre. 256.
Ruttkay Irén. 629.
Ruttkay Menyhért. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 338. 417. 420. 617.
Ruzicska zeneköltő. 410.

Saguna András báró. 237. 339. 340.
Saitz Antal. 337.
Sajó folyó. 416. 562. 590.
Sajókaza. 460.
Sajólászlófalva. 140.
Sajó part. 553. 554. 560
Sajószentpéter. 7. 10. 240. 642.
Sajó-Vámos. 614.
Sallai Nagy József. 460.
Salvini olasz színész. 188.
Samtsó czigány. 451.
Sarajevo. 394.
Sassy Attila. 396. 398.
Sassy Árpád. 398. 423.
Sassy Csaba. 262. 337. 620.
Sassy István. 259.
Sassy János dr. 249. 255. 256. 259. 342. 527.

Sassy Pál. 164.
Saxonia. 450.
Sághy Mária. 392.
Sághy Nné. 168.
Sághy Zsigmond. 164. 168.
Sály. 616.
Sámsondi Márton. 341.
Sánczi Ilka. 189.
Sándor Adolf. 618.
Sándorfi Lajos. 341.
Sánta András. 487. 490.
Sárbogárd. 271.
Sárga fürdő. 561.
Sárkány Mihály. 230.
Sárközi D. Bálint. 341.
Sáros vármegye. 31. 40. 67. 98.
Sáros-Patak. 3. 210. 234. 238. 241. 242. 246. 247. 253. 264. 271. 272. 275. 277. 282. 285. 293. 308. 312. 316. 318. 321. 346. 348. 349. 357. 358. 363. 364. 367. 391. 645.
Sárospataki Füzetek. 214.
Sárospataki Lapok. 368.
Sártory Istvánné, özv. 230. 234. 255. 259. 263.
Sártoryné és Dullházy. 345.
Sáska Biri. 94.
Sáska Borbála. 105. 368.
Sáska János. 4.
Sáska N. 79.
Sátory István 263.
Sátoraljaujhely. 65. 186. 267. 283. 284. 303. 368. 481.
Schack Béla dr. 227. 232. 234. 342. 343. 419.
Schack Mária. 419.
Schakic századosné. 597.
Schármán Sámuel. 457.
Schay József. 452.
Schächter Miksa 546.
Schedel Ferenc 214.
Schenzl Guidó dr. 373.
Schiller. 243.
Schindler Viktor 618. 621.
Schlick N. 599.
Schlipf J. A. 366.
Schmied-család. 390.
Schmieg grf. 39.
Schnirch Emil dr. 496. 500. 501. 502. 503. 505. 507. 511. 512. 514. 515. 635.
Schőnborn Ferenc gróf. 99.
Schönborn N. gróf. 70. 265.
Schuster János. 352.
Schwarz Ede 248. 344.
Schweiger Irma. 286.
Schweitz. 394.
Sebő Anna. 457.
Seckendorf Hermann. báró 613.
Segner kerék. 555.
Sehy Ferenc. 2.
Seltenreich Emma. 308.
Semmelweiss N. 515.
Semsey Lajos. 57.
Semsey N. 37.
Senye. 366.
Seraffi fundus. 565.
Serédi Jenő dr. 227. 256. 257. 260. 345. 635.
Serédi Sarolta. 186.
Serfőző József. 346.
Setét kapu. 589. 590.
Severina asszony. 232.
Sidlauer Ármin dr. 546. 635.
Sidoli-féle lovartársulat. 161.
Siegmeth Károly. 619.
Siess Eleonora. 625.
Simay N. 186.
Simkó Anna. 625.
Simkó Gusztáv. 618.
Simon Andor. 411.
Simon István. 162.
Simon János. 210. 346. 347. 385. 393. 628. 629.
Simon Jánosné. 348.
Simon József. 249. 348. 383. 385. 386.
Simon Pál. 162. 254. 256. 348.
Simonfy György. 4. 6.

Simoni. 272.
Simony József. 38.
Simonyi. 142. 145.
Simonyi Károly. 139. 147. 148.
Sinai Miklós. 37.
Sinek Józefa. 138.
Sindler Ignácz. 490.
Singer Henrik dr. 232. 349. 495. 516. 518. 521. 527. 530. 534. 635.
Singer Lajos. 489.
Siroki czigányprimás. 115.
Sípos Jancsi. 443.
Sipos Károly. 136. 145.
Siposné Dobozy Lina. 145. 161.
Siposs Emma. 162.
Skuteczky N. 597.
Sodoma-korcsma. 578. 579.
Sóház. 97. 524. 648.
Soltész Dániel. 244.
Soltész János. 259.
Soltész Nagy Albert. 259. 349.
Soltész Nagy Albertné. 164.
Soltész Nagy János. 121. 231. 349.
Soltész Nagy Kálmán. 184. 349. 390. 414. 417. 420. 472. 473. 480. 482—486. 488. 527. 530. 554. 611. 615 624. 638. 640.
Solymossi-díj. 220.
Solymossi Sámuel. 218. 220.
Solymossy Elek. 164. 165. 166. 185.
Solymossy N. 148.
Somló Sándor. 255. 258.
Somlyó-Ujlak. 380.
Somme-völgy. 426. 431.
Somogyi Károly. 162.
Somogyi László. 349.
Somogy vármegye. 320.
Sonthey Róbert. 336.
Soós János. 38. 84. 93.
Soós Jánosné sóvári. 595.
Soós György. 38.
Soós Mária. 57.
Soós Pál sóvári. 37.
Soós Sámuel. 71. 76.
Sopron. 151. 291. 310. 311. 324.
Sopron vármegye. 265. 409.
Sorbonne. 355.
Sóry László. 75.
Sós N.-né. 585.
Soyer Ilonka. 191.
Sötét kapu. 16.
Spiegelhalter N. 440.
Spira N. 209.
Spira Salamon dr. 350. 611.
Spira vendéglős. 600.
Spisák Mátyás. 457.
Spitz Dániel. 172.
Sportegyesületek. 647.
Sportegylet. 567. 648.
Sportpálya. 567.
Spuller József. 639.
Stamberger B. 261.
Stampfer N. 295.
Stefanovics István. 608.
Stein Bernát. 228.
Steinfeld Béla. 242.
Stern Adél. 273.
Stern Fanny. 368.
Stern József. 368.
Steuer Tamás. 513.
Stikker Áron. 379.
Stiller Bertalan. 248. 350.
Stiller Mór dr. 247. 256. 351.
Stirling János. 474.
Stollmann Károly. 351.
Strassburg. 300.
Stratimirovics. pátriárka. 339.
Strobel N. 597.
Strobl Alajos. 396.
Stromsky N. 559.
Stuchly N. 347.
Suezi-csatorna. 348.
Sugár Adolf. 352.
Sugár Ignácz dr. 250. 256—259. 352.
Sugár Kálmán. 221.
Suhajda János dr. 246.
Suhayda János. 352. 353.
Suhayda Imre. 352.

Sullay István. 248.
Sümeghi Kálmán. 258.
Svájcz. 265.
Svoboda N. 597.
Szabadka. 186. 422.
Szabadkai szinház. 129.
Szabadság. 259. 260.
Szabadságharcz. 335. 339. 370. 391. 402. 418.
Szabó Ármin. 537.
Szabó Endre. 635.
Szabó Dávid dr. 244. 245. 548.
Szabó Gyula. 471.
Szabó Gyula dr. 530.
Szabó István Cs. dr. 180.
Szabó János. 38. 79. 80. 82. 83. 91.
Szabó József. 138.
Szabó Katalin. 256. 258. 354.
Szabó Károly. 134. 136. 148. 255.
Szabó Károlyné. 134.
Szabó Krisztina. 149. 163. 168.
Szabó N. 155.
Szabó Ödön. 143.
Szabó Pál. 162. 163.
Szabó Pepi. 136. 138.
Szabóky Ernő. 537.
Szabolcs. 385.
Szabolcsi Szabadsajtó. 282.
Szabolcs vármegye. 30. 31. 40. 67. 127. 265. 314. 368. 548. 589.
Szakácsi István. 110.
Szakál József. 242.
Szalay-alapítvány. 595.
Szalai N. szinész. 89.
Szalay Anna. 162.
Szalay Pál. 61.
Szalkai Lajos. 191. 192.
Szalóczy Bertalan 227. 255. 354. 355.
Szalóczy Dániel. 354. 603.
Szamosujvár. 90.
Szana Tamás. 384.
Szanatorium, Egri dr. 536.
Szanatorium, miskolczi. 535.
Szapári Péter. 155.
Szapáry István. 318.
Szarmaták. 631.
Szarvas. 445. 493.
Szarvas korcsma. 578.
Szarvas vendéglő. 475. 476.
Szarvasy Sándor. 187.
Szatmár. 311. 312.
Szatmári dalárda. 414. 415.
Szathmári N. 93.
Szatmárnémeti. 282. 312.
Szatmár vármegye. 104.
Szatmár város. 134.
Szathmáry Anna. 636.
Szathmáry Árpád. 149.
Szathmáry-család. 381.
Szathmáry Emil. 231. 355.
Szathmáry József. 230. 237. 240. 326.
Szathmáry József dr. 459.
Szathmáry Karolina. 242.
Szathmáry Károly. 137. 149. 187.
Szathmáry P. József. 238.
Szathmáry Pál. 124.
Szathmáry Király Barnabás. 390.
Szathmáry Király-család. 589.
Szathmáry Király György. 242. 249.
Szathmáry Király József. 103. 114. 245. 386. 589. 590.
Szathmáry Király Pál. 377. 378. 636. 643.
Szathmáry Király Pál id. 242.
Szathmáry Király Pálné. 355. 636. 637. 641.
Szathmáry Király Zsuzsanna. 589. 590. 591.
Szákfy József. 94.
Szánthó Bertalan dr. 521. 522. 527. 530. 619.
Szász Lajos. 113.
Szász N. 149.
Szászváros. 90.
Századunk. 273.
Szederkény. 321. 322.
Szefard felekezeti fürdő. 564.

Szeged. 129. 269. 284. 289. 412. 417. 456. 560.
Szegedi dalárda. 415.
Szegény gyermekeket felruházó egylet. 640.
Szegszárdi N. 166.
Szekrényessy Árpád. 256.
Szeless József. 159. 160.
Szeles-utcza. 475.
Szelényi és Társa. 260. 261. 262.
Szemán József 37.
Szemere Bertalan. 116. 117. 119. 120. 220. 221. 245. 246. 252. 305. 370. 372. 415. 460. 571. 599. 609. 629. 643.
Szemere Miklós. 210. 255.
Szemétégető. 555.
Szenczy Ilona. 619.
Szenderszky N. 597.
Szendrő. 380. 642.
Szendy Árpád. 422.
Szent egylet. 536.
Szent-Gotthárd. 637.
Szentistván. 626. 630.
Szent István. 440.
Szent-István-Társulat. 361.
Szent László. 440. 441.
Szent-Mihály. 66. 302.
Szent-Péter. 290.
Szent-Péteri kapu. 475.
Szent-Tamás. 345.
Szentes. 162.
Szentessy Ákos. 168.
Szentessy Áron. 164.
Szentesy Ilona. 168.
Szent-Gály Gyula. 423.
Szentgyörgy. 240.
Szentimrey Béla. 611.
Szentimrey Gábor. 37. 53. 57.
Szentimrey N. 38.
Szentimrey Sámuel. 71.
Szentirmay Elemér. 256.
Szentiványi Antalné. 372.
Szentiványi Kálmán. 525.
Szentmiklóssy József. 57. 83. 84.
Szentpáli István dr. 422. 423. 537. 538. 544. 547. 559. 561. 611. 617. 618. 619. 620. 625. 628. 629.
Szentpéteri kapu. 445. 530.
Szentpéteri N. 128.
Szentpétervár. 329.
Szentpétery József. 378.
Szentpétery Zsigmond. 75. 140.
Szepesik János. 630.
Szepessy Antal báró. 84.
Szepessy István. 213.
Szepessy József. 71.
Szepessy Malvin. 412.
Szepessy Mátyás. 259.
Szepessy Zsigmond. 84.
Szepessy Szabó István. 240.
Szepes-Szombat. 417.
Szepes vármegye. 113. 357. 368.
Szepesvár-Mindszent. 282.
Szepsy Julianna. 354.
Szerdahelyi Antonia. 159.
Szerdahelyi József. 128. 155.
Szerdahelyi Kálmán. 133. 144. 146. 154. 155. 156. 228. 356.
Szerdahelyiné. 1 9.
Szeredy. 444.
Szeremley-ház. 209.
Szever F. 597.
Széchenyi. 305.
Széchenyi Ferencz gróf. 248. 291. 318.
Széchenyi-család. 73.
Széchenyi István gróf. 83—86. 178. 291. 270. 370. 402. 593. 598. 599. 605. 607.
Széchenyi-gyász. 593. 594.
Széchenyi-gyászünnepély. 607.
Széchenyi-szobor. 405.
Széchenyi-utcza. 114. 554. 559.
Székelly József. 79. 80. 82. 83. 86. 87—94.
Székely Béla dr. 227. 355.
Székely László. 649.

Székely Mária. 618.
Székely Zsuzsánna. 79. 80. 82. 83. 90. 91. 94. 106.
Székely-Udvarhely. 313. 314.
Székesfehérvár. 76. 77. 152. 176. 284. 376. 560.
Székesfehérvári Szabadság. 284.
Széll Farkas. 426. 429.
Szénásy N. 637.
Szénfy, zeneköltő. 409.
Szép János. 145.
Szép József. 134.
Szép N. 136.
Szép Soma. 117.
Szépné Mátrai Laura. 134.
Szépfaludy Őrlössy Ferencz. 258.
Szépirodalmi Közlöny. 215.
Szépitészeti bizottság. 565.
Szépitészeti szabályok. 565. 566.
Szépművészeti Múzeum. 393.
Széppataki Johanna. 103.
Sziczilia. 390.
Szigethy Gyuláné. 162. 166.
Szigethy József. 136.
Szigethy Mária. 263.
Szigethy Mihály. 57. 62. 212. 228. 235. 236. 237. 239. 240. 243. 244. 245. 247. 249. 262. 263.
Szigligethy Ferike. 159.
Szigligeti N. 152. 179.
Szihalom. 282.
Sziklay János. 258.
Szikszó. 311. 368. 460.
Szilágyi Benjamin. 105.
Szilágyi Berta. 185.
Szilágyi Béla. 134. 138. 139. 142.
Szilágyi Dezső. 185.
Szilágyi Erzsébet. 624. 628.
Szilágyi N., szinész. 66.
Szilágyi Pál. 140.
Szilágyiné. 139.
Szilágyság. 380.
Szilágy-Somlyó. 313. 380. 481.
Szily Kálmán. 296. 327.
Szinay István. 259.
Szinház, első magyar. 17. 24.
Szinház építése. 31—37. 52—63.
Szinházépítés költségei. 123.
Szinház-épület. 123—126.
Szinház leégése. 113—114.
Szinház megnyitása 1857-ben. 124. 125.
Szinház-részvénytársaság. 173. 182. 183. 618.
Szinházi tűzrendőri szabályok. 185.
Szinház-utcza. 500. 517.
Szinigazgató, női. 161.
Szinház, nyári. 4.
Szinművészet története. 1—195.
Szinpártoló egyesület. 172—175. 189.
Szinva. 437. 470.
Szinvai N. 109.
Szinva-meder. 554.
Szinva-völgy. 431. 435.
Szinyei Gerzson. 242.
Szinnyei József. 263. 264. 355. 366.
Szirmabesenyő. 372. 481.
Szirma-utcza. 568.
Szirmay Alfréd gróf. 597. 614.
Szirmay Antal. 38.
Szirmay Eszter. 614.
Szirmay gróf. 217.
Szirmay Imre. 185.
Szirmay István gróf. 37. 40. 83. 84. 125.
Szirmay János Tamás gróf. 17. 24. 28. 30. 32. 33. 37. 41. 42. 48. 52. 57.
Szirmayné Teréz. 160. 398.
Szirmay Pál. 38.
Szirmay Tamásné. 38.
Szirmay Vilmos gróf. 614.
Szivós Mihály. 241.
Szlanicza. 368.
Szmrecsányi Lajos. 254.
Szobránczy Samu. 255.
Szoldatics Ferencz. 362.
Szolnok-Doboka vármegye. 290.

Szombatfalva. 283.
Szombathely. 151. 309. 369. 419.
Szombathy Ferike. 477.
Szombathi János. 363.
Szombathy József. 471. 472. 473. 478. 481. 482. 483. 485. 486. 488. 489. 516.
Szombathy László. 354. 357.
Szombati László. 257. 259. 609.
Szombathy N. 318.
Szombathy Sándor. 357. 486. 489. 491. 492.
Szombathy Zsuzsika. 477.
Szomolya. 632.
Szontagh Aladár. 357.
Szontagh Gusztáv. 370. 643.
Szontagh Gyula. 357.
Szontagh Gusztáv Adolf. 357.
Szováthy Lajos. 357.
Szőke N. 103.
Szölgyémy Ferencz. 417.
Szőllősi Károly. 358.
Szőllőssy Lajos. 134. 94.
Szőllőssy Mór dr. 635.
Szőllősi Nina. 134. 138.
Szőllőssy Piroska. 134. 135.
Szőllőssy Róza. 134. 135.
Szrogh János. 358.
Szrogh Pál. 358.
Szrógh Sámuel. 13. 14. 17. 20. 21. 24. 31. 32. 33. 36. 44. 47. 49. 53. 56. 58. 60. 67. 68. 74. 228. 313. 358. 460. 574.
Sztáray Eleonora grófné. 37.
Szterényi József. 338.
Sztrebernyi N. 263.
Sztupa Andor. 148. 149. 150.
Szuhay Benedek. 629.
Szuhányi Ferencz. 38.
Szűcs Etel. 171.
Szűcs Gyula. 256. 359. 472. 473. 483.
Szűcs István. 3. 58. 97. 263.
Szűcs Jenő. 618.
Szűcs Miklós. 359.
Szűcs Sámuel. 43. 71. 104. 112. 125. 171. 181. 232. 250. 263. 264. 359. 519. 601.
Szűcs Sámuel id. 460.
Szűcs Sándor. 649.
Szüret. 586.

Tabakovics János. 37.
Takács Ádám. 134. 142.
Takács Emes. 139. 147.
Takács János. 75.
Tamásy József. 167.
Tamássy, színész. 411.
Tambur fogadó. 493.
Tanítóegylet. 647.
Tanner N. 138.
Tanügyi kör. 647.
Tapolczay Dezső. 174..
Tapolcza-fürdő. 160. 424. 548. 550. 551. 552. 561. 581.
Tarczal. 363.
Tard. 626. 632.
Tarnay Alajos. 625.
Tarnay Gyula dr. 190. 192. 528. 529. 530. 534. 537. 611. 629.
Tarnay Gyula dr.-né . 621.
Tarnóczy Kázmér. 369.
Tata. 376.
Tatár Béla. 362.
Tálya. 242. 315. 363.
Tántzos Miskoltziak. 441.
Tárkányi Béla. 307. 360.
Társalkodó. 111.
Társadalmi élet. 579. 580—583. 585.
Társaskörök. 647.
Tátra. 417.
Tejfeles Gergely. 440.
Telegdy-fürdő. 561. 564.
Telegdy-Pál. 362. 460.
Teleki-család. 73.
Teleky grófnő. 638.
Teleky-gyászünnepély. 607.
Teleky Lajos. 516.

Teleky László gróf. 586.
Teleky Zsófia grófné. 139. 418. 638.
Telepi György. 94. 126. 127. 150.
Telepiné Veress Eszter. 94.
Telkibánya. 316.
Temesvár. 240. 307. 309. 419.
Temesváry Alajos. 161. 362.
Templom-utcza. 211.
Teper Barna. 162. 163.
Teper István. 385.
Teper Malvin. 162. 477.
Terhes Barna. 255.
Terhes Sámuel. 233.
Termeczky Francziska. 2.
Természettudományi Közlöny. 426. 436.
Természettudományi Társulat. 426.
Tesky N. 449.
Tessel Frigyes. 75.
Tetemvár. 461. 482. 568.
Tetemvári kórház. 512.
Tetemvári pinczesor. 587.
Tébolyda, régi. 516.
Técsei. E. 611.
Téglássy József. 37.
Thallóczy Lajos. 242.
Thanhoffer. 286.
Thassy Miklós. 103. 245.
Theátrom. 2. 21—23. 42. 62.
Theil Róza. 597.
Thern zeneköltő. 409.
Thököly István, késmárki, báró. 312.
Thuránszky Istvánné. 372.
Thuránszky Károly. 37.
Thury János. 136. 362.
Tibold-Darócz. 625.
Tihanyi Miklós. 158. 172.
Timár János. 158. 161.
Tirol. 221.
Tisser Julia. 346.
Tisza. 28. 55. 79.
Tiszay Dezső. 168. 188. 190.
Tiszáné Turner Ilka. 168.
Tisza-Eszlár. 281.
Tiszán innen. 234. 239. 377.
Tisza Kálmán. 374. 521. 522.
Tisza-Keszi. 616.
Tisza-Tarján. 280.
Tisztviselő-kör. 647.
Titel. 400.
Tóbiás József. 608.
Tokaj. 363. 424.
Tokaj-hegy. 586.
Tokaji zsinat. 363.
Toldy Ferencz. 215. 361
Toldy István. 308. 326.
Tollagi Adolf. 190.
Tolnai Dáli János. 362.
Tomai Pál. 487.
Tomkó Julius gróf. 212.
Tomka György. 238. 363
Tomori Árpád. 367.
Tompa Mihály. 209—211. 234. 241. 599.
Tompa Mihályné. 210.
Torna vármegye. 72. 97. 113. 363.
Tornallyay Márton. 57.
Toronyalja. 568.
Torontál vármegye. 240.
Tóth-alapítvány. 595.
Tóth András. 71.
Tóth Anna. 145.
Tóth Antal. 145. 147. 157. 158.
Tóth Árpád. 422.
Tóth Benő. 629.
Tóth Béla. 172. 174. 447.
Tóthné Borcsa. 157.
Tóth Dániel. 242.
Tóth Endre. 255. 256.
Tóth Ferencz. 411. 415. 416. 420. 423.
Tóth István. 231. 234. 364. 572. 644—646.
Tóth János. 70. 602. 603.
Tóth Jenő. 145. 148.

Tóth József. 134. 138. 142. 391.
Tóth Józsefné. 137.
Tóth Kálmán. 135. 221. 222. 224. 273.
Tóth Lajos dr. 214. 237. 240. 241. 245. 252. 364. 544.
Tóth László. 233.
Tóth Pál. 234. 237. 242. 255. 256. 364. 365. 609. 611. 617. 645.
Tóth Sándor. 526.
Tóth Soma. 142. 144. 147. 148.
Tóth Vilmos. 273.
Tóth Zsigmond. 37.
Tóthfalusy Miklós. 366.
Tőkéssy Emilia. 146.
Tölgyessy Izabella. 103. 104.
Török Aladár. 597.
Török Aurél. 433.
Török-Becse. 314.
Török Damascén. 61—65. 235. 236. 366.
Törökfő. 446.
Török István. 134. 135. 136.
Török József. 38.
Török Lajos. 438.
Török Magdolna. 2.
Törökné. 134.
Törökország. 141.
Török Pál. 241. 242.
Török Sándor. 159. 160. 256.
Török sip. 444.
Tőrös Ferencz. 227. 366.
Tőrös István. 366.
Törs Kálmán. 17. 154. 256.
Történelmi képcsarnok. 393.
Trattner Károly. 246.
Trattner Mátyás. 238.
Trieszt. 113. 118. 291.
Trillhaas Lajos. 649.
Trojka Kati. 453.
Trom Péter. 255.
Truskovszky Gyula ifj. 648.
Tudományos Akadémia. 224. 285.
Turista-Egyesület. 648.
Tury József. 367. 544. 649.
Tüdős István. dr. 367. 628.
Türk Sándor. 368.
Türk Sándorné. 368.
Türr tábornok. 390.
Tűzoltó-egylet. 411. 412. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491.
Tűzoltó-egylet, budapesti. 483.
Tűzoltó-kongresszus, fiumei. 487.
Tűzrendészet. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472.

Udvarhelyi Miklós. 131. 136.
Udvarhely vármegye. 283. 366.
Ujfalussy Sándor. 93. 94. 103. 105. 368.
Ujfalusy társulata. 108.
Uj-Haraszti. 265.
Uj-Tátrafüred. 417.
Ujházy Ede. 165. 169. 189. 629.
Ujházy Kálmán. 612.
Ujházy Károly. 332.
Ujházy Mihály. 38.
Ujhelyi Miklós. 486. 488.
Ujlaky Vilma. 255.
Ujpest. 284.
Uj szinház. 129.
Ujváros-utcza. 554.
Ungár Anna, Székellyné. 82. 83. 86. 88.
Ungár Arthur. 396.
Ungár Loránt. 502.
Ungár Mór. 619.
Ungvár. 11. 168. 190. 280. 333.
Ungvári dalárda. 414.
Ungvári Közlöny. 266.
Ung vármegye. 69. 72. 240.
Uránia Szinház. 375. 615.
Uri Klub. 647.
Urmező. 282.
Uzovits János. 352.

Utrecht. 312.
Ügyvédek egylete. 481.
Ürmegi Ferencz. 117.

V. Kovács József. 134.
Vadásztársulat. 648.
Vadnay Erzsébet. 372.
Vadnay Gábor. 460. 584. 585. 587.
Vadnay Károly. 181. 209. 221—226. 369. 372. 374. 388.
Vadnay Lajos. 233. 369—372.
Vadnay László. 71.
Vadnay Miksa. 209. 372.
Vadnay Róza. 162.
Vahot Imre. 333.
Vajda Géza dr. 619. 635. 649.
Vak Miksa. 443.
Vakokat gyámolító országos egyesület. 642.
Vandrák József. 566.
Varajthy István. 259.
Varga-czéh. 70.
Varga József. 552.
Varga Mária. 453.
Varga N. 108.
Varga Pál. 162.
Varga Pál dr. 492.
Varjassy Suhajda János. 241.
Varsoltz. 380.
Vasa-ezred. 288. 481.
Vasárnapi Ujság. 226.
Vas Gereben. 304. 369.
Vass Lajos dr. 255.
Vasuti Dalárda. 628.
Vasuti Folyóirat. 262.
Vas vármegye. 293.
Vattay Béláné. 620. 646.
Vay Ábrahám. 61. 71. 83. 93. 100. 107. 213. 244. 370. 588. 589.
Vay Ádám gr. 94. 537.
Vay Béla báró. 117. 372. 475. 481.
Vay Béla báróné. 139. 243. 418. 638. 640.
Vay Elemér báró. 286. 492. 532. 534. 648. 649.
Vay József. 238. 239. 589.
Vay Lajos báró. 117. 246.
Vay Lajos báróné. 638.
Vay László gróf. 644.
Vay Lénárt báró. 138. 255.
Vay Lilla br. 164.
Vay Miklós br. 71. 83. 241. 245. 306. 645.
Vay N. báró. 217.
Vay Sándor gróf. 255. 258. 538. 592. 636.
Vay-család. 589.
Vay-út. 554.
Váci András. 363.
Vácz. 167. 352.
Váczy János dr. 29. 40. 43. 233.
Váli Béla dr. 9. 154.
Vályi András. 372.
Vámbéry Rusztem. dr. 537.
Váncza Emma. 385. 393.
Váncza Jolánka. 386.
Váncza József. 381. 382.
Váncza Józsika.. 386.
Váncza Mihály ifj. 257. 258. 263. 372—375.
Váncza Mihályné. 386.
Vándorgyűlés, XXXV., orvosok és természetvizsgálók. 537—547.
Várad. 129.
Várady Antonia. 144. 145.
Várady N. 93.
Várady József. 168.
Várady Károly. 94.
Várady Mihály. 2.
Várady Pál. 114.
Váraljai Alajos. 339.
Vári Irma. 161.
Vármegyeház. 537. 571.
Városháztér. 382. 413.
Városi korcsma. 567.

Városi jegyzőkönyv. 230. 465. 467.
Városi levéltár. 574. 575.
Városmajor. 465. 473. 493.
Városszancz. 578.
Városy Theophil. 110.
Váza-baka. 447.
Vecsey (Georgius). 335.
Velencze. 487.
Veltner Dezső. 618.
Vendégfogadók. 578.
Venetianer Jakab. dr. 635.
Verbickaja E. 329.
Verbőczy-utcza. 571.
Veres Sándor. 189.
Vereskereszt-egylet. 640.
Vereskereszt-egylet miskolczi fiókja. 637. 641. 642.
Vereskő. 355.
Vereskövi N. 115. 227. 255. 256.
Veresmarthy Istvánné. 84.
Veresegyházy András. 451.
Veress Sándor. 187.
Veréb Jankó. 262.
Verlet N. 400.
Vernon N. 400.
Verő György. 230.
Verő N. 169.
Versecz. 339.
Veskoy Zs. Jenő. 255.
Veszprém vármegye. 113. 358. 560.
Veszprémi N. 185.
Veszpréminé Anna. 157.
Veszpréminé Ágh Ilona. 185.
Vezérhang. 217.
Vezéri N. 145.
Vécsei János. 376. 625.
Vécsey Jánosné br. 38.
Vécseiné Jankovich Lujza. 376. 408.
Vértessy Arnold. 258.
Vértessy Tivadar. 257.
Vértessy Sándor. 233. 376. 617.
Vida N. 170.
Vidacs Hermin. 624.
Vidats Hermin. 422.
Vidéki Futár. 214.
Vigadó. 567.
Vigh Károly. 162. 185. 417.
Vihari N. 169.
Viktor Emánuel. 487.
Vikár Béla. 625. 627.
Világos. 265. 270.
Villamos központ. 560.
Villamos r. t. 556.
Vincze Mari. 149.
Vincze N. 149.
Vinczéné. 149.
Virágh Gyula. 134.
Virágh László dr. 537.
Virginia. 320.
Vitéz István. 37.
Vitéz János. 37. 384.
Vitlinczki Ádám. 37. 57.
Vizváry-család. 189.
Vizváry Gyula. 165.
Vízvezeték. 554—558.
Vizsolyi Judit. 175.
Vogel N. 106.
Vojnits-család. 352.
Völgyi Tihamér. 138.
Völgyiné Karolina. 157.
Vörösmarthy Mihály. 124. 125. 132. 141. 178. 214. 216.
Vörös-rák. 530.
Vösendorf. 318.

Wagner N. 260.
Wagner Richard. 403.
Wagner és Szelényi. 260.
Waldeck Frigyes gróf. 280.
Waldmüller. 392.
Wargha Zsanka. 258.
Wántza Amália. 381. 385.
Wántza András. 380.
Wántza Anna. 380.
Wántza Dániel. 380.

Wántza György. 380.
Wántza István. 380.
Wántza József. 380.
Wántza Mária. 380.
Wántza Mihály. 8. 11. 91. 301. 380—387. 397.
Wántza Sámuel. 380.
Wántza Sára. 380.
Wántza Vilhelmina. 381.
Wántza Zsuzsanna. 380.
Wächter Vilmos. 259.
Wass Dániel gr. 37. 57.
Weidlich Pál. 649.
Weigl Károly. 473.
Weimar. 402.
Weisz Jakab. 486.
Weisz Mór. 486. 488.
Weisz Lipót. 629.
Wenckheim Béla báró. 521.
Wenckheim Frigyes báró. 515.
Werfer Károly. 246. 247. 638.
Wesselényi Géza. 258. 259. 260.
Wesselényi Gézáné. 258.
Wesselényi Miklós báró. 3—10. 75. 313.
Wesselényi Miklósné báróné. 8.
Wesselényi és König. 258. 260.
Wéber Boleszláv. 164. 486. 488.
Wéber István. 417. 418.
Wildner Alajos. 416. 417.
Willigh Nella. 597.
Wilmersdorf. 555.
Wilt Johanna. 502.
Winter B. 263.
Wismar v. 293.
Withen Károly. 486.
Wittchen Emil. 618.
Wittenberg. 341.
Wittich Andor. 601.
Wittmann Katarin. 597.
Wodianer F. 231.
Wodianer és Werfer. 283.
Wolkenstein N. gróf. 38. 39.
Würtemberg-Hohenheim. 265.

Xantusné Doleschal Gabriella. 162. 163.
Xifkovich Emilné. 638.

Yersey-sziget. 405.

Zajatz János. 451.
Zala vármegye. 320. 369.
Zathrog Dániel. 248.
Zábráczky György. 630.
Zádori Mari. 139.
Zádor Zoltán. 147.
Záhorszky Soma. 608.
Zárda-tér. 517.
Zárda-utcza. 518—519.
Zelenka Pál. 232. 258. 411. 414. 420. 423. 611.
Zelizi Dániel. 332.
Zelényi N. 313.
Zellerin-féle részvénytársulat. 551.
Zemplén vármegye. 31. 40. 57. 58. 61. 67. 69. 72. 97. 266. 315. 333. 367.
Zenede. 420—423.
Zeneakadémia. 422.
Zeneiskola, pesti. 401.
Zetelaka. 366.
Zichy Ferencz gróf. 599.
Zichy Mihály. 329.
Zignalki Alajos. 111.
Zilahy Gyula. 186.
Ziliz. 457.
Zitterbarth Alajos. 618. 619.
Zmeskál Ferdinándné. 372.
Zofahl Julia. 421. 461. 629.
Zoltán N. 150.
Zombory Ferencz. 37.
Zombory Gábor. 37.
Zöldfai János. 487.
Zöldfa-vendéglő. 578.
Zrinyi Ilona. 628.
Zrinyi Miklós. 383.
Zsarnay Imre. 246.

Zsarnay Lajos. 234. 241. 377.
Zsarnay Miklós. 71.
Zsasskovszky Endre. 360.
Zsasskovszky Ferencz. 360.
Zschokke Henrik. 227.
Zsibó. 5. 221.
Zsidófürdő. 561.
Zsidótemető. 461.
Zsigmond brandenburgi herczeg. 384.
Zsiray Róza. 136.
Zsivkovics Antal. 262.
Zsófia-torony. 648.
Zsolcza. 238. 475.
Zsolczai kapu. 524. 554.
Zsóry László. 93. 386. 453.